МАКЕДОНСКИ ДИЈАЛЕКТЕН АТЛАС

ОД РИЗНИЦАТА НА КАРТОТЕКАТА – ЛЕКСИЧКИ МАТЕРИЈАЛИ

Скопје 2024

INSTITUTE OF MACEDONIAN LANGUAGE "KRSTE MISIRKOV"
DEPARTMENT OF DIALECTOLOGY OF THE MACEDONIAN LANGUAGE

MACEDONIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
RESEARCH CENTER FOR AREAL LINGUISTICS "BOŽIDAR VIDOESKI"

MACEDONIAN DIALECT ATLAS

FROM THE TREASURY OF THE DIALECTAL ARCHIVE – LEXICAL MATERIALS

SKOPJE 2024

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“
ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ
ИСТРАЖУВАЧКИ ЦЕНТАР ЗА АРЕАЛНА ЛИНГВИСТИКА „БОЖИДАР ВИДОЕСКИ“

МАКЕДОНСКИ ДИЈАЛЕКТЕН АТЛАС

ОД РИЗНИЦАТА НА КАРТОТЕКАТА – ЛЕКСИЧКИ МАТЕРИЈАЛИ

СКОПЈЕ 2024

Уредници:
проф. д-р Веселинка Лаброска, доп. член на МАНУ
акад. Марјан Марковиќ

Рецензенти:
акад. Зузана Тополињска
проф. д-р Лилјана Макаријоска, доп. член на МАНУ
проф. д-р Максим Каранфиловски

Редакција:
Одделение за дијалектологија, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“
проф. д-р Еленка Стоевска-Денчова
проф. д-р Светлана Давкова-Ѓоргиева
проф. д-р Веселинка Лаброска
проф. д-р Гоце Цветановски
д-р Македонка Додевска
д-р Дарко Томовски

Истражувачки центар за ареална лингвистика „Божидар Видоески“, МАНУ
акад. Марјан Марковиќ
д-р Ангелина Панчевска
м-р Соња Миленковска
д-р Давор Јанкулоски

Автори:
Веселинка Лаброска
Марјан Марковиќ
Коста Пеев
Васил Дрвошанов
Еленка Стоевска-Денчова
Светлана Давкова-Ѓоргиева
Гоце Цветановски
Ангелина Панчевска
Соња Миленковска
Давор Јанкулоски
Македонка Додевска
Дарко Томовски
Ѓорѓе Геновиќ
[Аритон Поповски]
[Маријана Киш]
[Убавка Гајдова]

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3'282(084.42)

МАКЕДОНСКИ дијалектен атлас : од ризницата на картотеката – лексички материјали = Macedonian dialect atlas : from the treasury of the dialectal archive – lexical materials / [Веселинка Лаброска ... и др.]. - Скопје : Институт за македонски јазик "Крсте Мисирков", Одделение за дијалектологија македонскиот јазик : Македонска академија на науките и уметностите истражувачки центар за ареална лингвистика „Божидар Видоески“ ; Skopje : Institute of macedonian language "Krste Misirkov" department of dialectology of the macedonian language : Macedonian academy of sciences and arts research center for areal linguistics "Božidar Vidoeski", 2024 (Скопје : Винсент-графика). - 250 стр. : карти; 29.7 см x 42 см

Останати автори: Марјан Марковиќ, Коста Пеев, Васил Дрвошанов, Еленка Стоевска-Денчова, Светлана Давкова-Ѓоргиева, Гоце Цветановски, Ангелина Панчевска, Соња Миленковска, Давор Јанкулоски, Македонка Додевска, Дарко Томовски, Ѓорѓе Геновиќ, [Аритон Поповски], [Маријана Киш], [Убавка Гајдова]. - Библиографија: стр. 241-244 стр.

ISBN 978-608-220-090-3 (ИМЈ)
ISBN 978-608-203-392-1 (МАНУ)

1. Лаброска, Веселинка [автор] 2. Марковиќ, Марјан [автор] 3. Пеев, Коста [автор] 4. Дрвошанов, Васил [автор] 5. Стоевска-Денчова, Еленка [автор] 6. Давкова-Ѓоргиева, Светлана [автор] 7. Цветановски, Гоце [автор] 8. Панчевска, Ангелина [автор] 9. Миленковска, Соња, [автор] 10. Јанкулоски, Давор [автор] 11. Додевска, Македонка [автор] 12. Томовски, Дарко [автор] 13. Геновиќ, Ѓорѓе [автор] 14. Поповски, Аритон [автор] 15. Киш, Маријана [автор] 16. Гајдова, Убавка [автор]

а) Македонски јазик -- Дијалекти – Атласи

COBISS.MK-ID 64845317

ПРЕДГОВОР

Македонскиот дијалектен атлас е еден од капиталните проекти во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ иницира и обмислен од академик Божидар Видоески. Воведниот том на овој атлас излезе од печат во 2008 година со наслов *Македонски дијалектен атлас – пролегомена* и тој наиде во научната јавност на многу позитивни критики од страна на дијалектолозите во славистичкиот лингвистички свет.

Томот што сега го објавуваме носи наслов ***Македонски дијалектен атлас* (*од ризницата на картотеката – лексички материјали*)** и претставува на некој начин почеток на серијата лексички томови што ќе бидат објавени како резултат на многугодишната работа на дијалектолозите од Одделението за дијалектологија во Институтот за македонски јазик, како и на дијалектолозите од Истражувачкиот центар за ареална лингвистика при МАНУ. Нашата извонредна соработка на сите полиња има како резултат нов, современ пристап на обработка на дијалектниот материјал на карти – исцртани на компјутер со знаци во различна боја со што се оцртуваат и ареалите. Кон сите карти се дава и целокупниот лексички материјал од Картотеката на *Македонскиот дијалектен атлас,* којашто е собрана според *Прашалникот за Македонскиот дијалектен атлас* изработен од академик Божидар Видоески. Коментарите за различните називи за секое одделно лексичко прашање, а кои се јавуваат на целата македонска дијалектна територија се осовременети и поткрепени со етимологии од најнови етимолошки речници во словенскиот и во балканскиот регион. Овој том на *Македонскиот дијалектен атлас* истовремено е и дел од тековниот проект на проф. д-р Веселинка Лаброска пријавен во ИЦАЛ МАНУ со наслов *Дијахрониска и синхрониска обработка на македонските дијалекти.*

Овој том од атласот со наслов ***Македонски дијалектен атлас* (*од ризницата на картотеката – лексички материјали*)**, освен што прикажува одговори на 50 лексички прашања на целата македонска дијалектна територија, опремен е и со сите придружни елементи потребни за ваков вид научни проекти, а тоа се: Фонетска транскрипција, Список на сите населени места застапени во нашата картотека, Демографски описи на населените места, карта бланковка, карта со основните граници на трите дијалектни наречја според Б. Видоески, обработка на материјалот во Индекси и Карти, Список на користена литература и Список на скратеници.

Посебно е значајно тоа дека во овој том се опфатени карти што се објавени по разни поводи не само од актуелните соработници, туку и од нашите поранешни колеги, па со тоа се нагласува континуитетот во обработката на лексичките карти, а истовремено им се дава заслуженото внимание на нашите претходници, без чиешто долгогодишно залагање немаше да ја има ниту Картотеката во таков обем ниту знаењето на актуелните научни работници на полето на дијалектологијата.

Поранешни соработници коишто се јавуваат како автори во овој том се следниве: Аритон Поповски, Коста Пеев, Маријана Киш, Убавка Гајдова, Васил Дрвошанов. Нивните карти и коментари, заедно со картите и коментарите на актуелните соработници, создаваат една целина во вид на лексички том од *Македонскиот дијалектен атлас*. Соработници од *Одделението за дијалектологија* при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ се: Еленка Стоевска-Денчова, Светлана Давкова-Ѓоргиева, Гоце Цветановски, Веселинка Лаброска, Македонка Додевска, Дарко Томовски, како и надворешниот соработник-истражувач Ѓорѓе Геновиќ, а соработници од Истражувачкиот центар за ареална лингвистика „Божидар Видоески“ при МАНУ се: академик Марјан Марковиќ, Ангелина Панчевска, Соња Миленковска и Давор Јанкулоски.

Вака конципиран, томот со наслов ***Македонски дијалектен атлас* (*од ризницата на картотеката – лексички материјали*)** ја отсликува работата на сите претходници и современици, а со тоа исцртува не само слика за лексичкото богатство на македонската дијалектна територија, туку и слика за долгогодишната ангажираност на дијалектолозите врз овој мошне значаен проект за македонистиката и за славистиката.

Фонетската транскрипција и списокот на пунктови од македонската дијалектна територија се дадени според *Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас* од академик Божидар Видоески (2000).

Демографските описи со податоци за населените места од 15 до 20 век се внесени од страна на Светлана Давкова-Ѓоргиева, Веселинка Лаброска и Еленка Стоевска-Денчова, а поновите податоци од последните два пописа се внесени од страна на Дарко Томовски.

Индексите што го претставуваат целиот дијалектен материјал за дадената лексема главно се изработени од авторите на картите. Се разбира, картите и коментарите што биле објавени претходно во разни списанија од страна на колегите Аритон Поповски, Коста Пеев, Маријана Киш и Убавка Гајдова бараа целосна преработка, осовременување и проверка на податоците. Тоа беше постигнато со огромно залагање на колегите Давор Јанкулоски, Соња Миленковска, Ангелина Панчевска и Македонка Додевска, кои се јавуваат како коавтори на соодветните коментари и карти (в. Список на карти).

Македонка Додевска внесе во ексел програма и/или среди дваесетина индекси од различни автори кои недостасуваа и го дорабоги материјалот за лексемата *добиток* од колегата Аритон Поповски и се јавува како негов коавтор.

Колегата Дарко Томовски внесе во ексел програма и/или среди дваесетина индекси, а допрецизира и дорабоги индекси и коментари за две лексеми претходно обработени од Веселинка Лаброска и се јавува како нејзин коавтор.

Колегата Ѓорѓе Геновиќ, кој во периодот на подготовка на Атласот беше дел од дијалектолошкиот тим во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ благодарение на размена со Еразмус – програма, среди, прецизира и дорабоги индекси и коментари за 5 карти од Веселинка Лаброска и се јавува како коавтор на тие карти.

Коментарите и нумеричките индекси што се база за исцртување на картите ги изработија авторите на секоја обработена лексема.

Картите ги изработија соработниците од Истражувачкиот центар за ареална лингвистика „Божидар Видоески“ при МАНУ: Ангелина Панчевска, Соња Миленковска и Давор Јанкулоски.

Подготовката на материјалот за печат ја направи Давор Јанкулоски.

Финалната проверка на коментарите, индексите и картите, под раководство на главните редактори – доп. член Веселинка Лаброска и акад. Марјан Марковиќ, ја направија Македонка Додевска, Дарко Томовски, Соња Миленковска и Давор Јанкулоски.

20 септември 2024 год.

Од редакцијата

ВОВЕД

Основање на Македонски дијалектен атлас – МДА. *Македонскиот дијалектен атлас* како проект е иницира̄н далечната 1959 година на Конгресот на југословенските слависти во Загреб. Раководител и главен организатор на проектот од самиот почеток до крајот на својот живот (1998 г.) беше академик Божидар Видоески. Тој ги има осмислено сите елементи на проектот, од библиографијата потребна за изработка на ваков атлас, преку мрежата на пунктови на македонската дијалектна територија, потоа Прашалникот за собирање лексички материјал на терен, фонетската транскрипција, картата бланковка, па сè до самото одење на терен и обучување на помладите колеги за оваа активност. Се разбира дека сите овие елементи битни за еден дијалектолошки проект, Видоески ги надградувал, ги усовршувал и дополнувал. За да се реализира ваков обемен проект којшто барал многу ангажман во прибирањето на дијалектен материјал на терен и потоа формирање на картотека на Проектот, Божидар Видоески иницирал во 1960 година и формирање Одделение за дијалектологија во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во Скопје. Од 1961 година ова Одделение станува официјален носител на проектот *Македонски дијалектен атлас,* а истовремено е носител и на проектот *Топономастички речник на Македонија*. Божидар Видоески се јавува како раководител на двата проекта, сè до 1965 година кога вториот проект е преземен од страна на новоформираното *Одделение за ономастика*.

Поранешни и актуелни соработници на МДА. Од далечната 1961 година до денес, во Одделението за дијалектологија при Институтот биле вработени следниве соработници: Милица Конеска (од 1961 до 1977), Аритон Поповски (од 1961 до 1979), Коста Пеев (од 1963 до 1984), Олга Иванова (од 1963 до 1965), Петре Јанкуловски (од 1963 до 1965), Тодорка Шапкалиска (од 1971 до 1980), Марјана Киш (од 1971 до 2000), Васил Дрвошанов (од 1979 до 1995, и потоа од 2011 до 2018), Билјана Маленко (од 1981 до 2004), Здравко Стаматоски (од 1986 до 2000), Убавка Гајдова (од 1993 до 2014).

Одделението за дијалектологија во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ денес брои 6 соработници: проф. д-р Еленка Стоевска-Денчова (од 1987), проф. д-р Светлана Давкова-Ѓоргиева (од 1989), проф. д-р Веселинка Лаброска (од 1990), проф. д-р Гоце Цветановски (од 1998), доц. д-р Македонка Додевска (од 2022) и доц. д-р Дарко Томовски (од 2022).

Базата на собраниот дијалектолошки материјал. Книгата со наслов *Прашалник за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас,* објавена во 2000 година во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, всушност, претставува финална верзија на *Теренскиот прашалник,* според којшто се собрани дијалектните материјали кои ја прават основната Картотека на МДА. *Прашалникот,* најновата фонетска транскрипција и финалниот список на пунктови, сите се изработени од академик Божидар Видоески и дополнети со делот што носи наслов *Преглед на проблеми за Прашалникот на МДА*, попознат како *Проблемски прашалник* и составен од академик Зузана Тополињска. Теренскиот прашалник има XXXV глави што претставуваат семантички гнезда и во кои има во просек по стотина прашања кои бараат како одговор одредена лексема од дадената семантичка област.

Во Одделението за дијалектологија денес располагаме со 3 картотеки: 1) Картотека со одделните називи распоредени според семантички полиња, собрана според *Теренскиот Прашалник* од Б. Видоески, 2) Картотека со тетратките од терен од секој пункт одделно и 3) Картотека со семинарски работи изработени под менторство на академик Божидар Видоески во кои се зафатени различни дијалектни прашања, разработени на различни начини.

Материјал претставен во овој том на МДА. Атласот што го гледате пред вас е резултат на обработка на 50 лексеми распоредени според *Теренскиот прашалник* во првата Картотека. Римскиот број што е ставен до обработената лексема го означува бројот на главата во *Прашалникот*, а арапскиот број го означува самото прашање со кое на терен се добиени одговорите за даден назив во секој пункт одделно. Во овој том од Атласот обработени се лексеми од следниве глави: пет лексеми од I глава (*црнка, трепка, мев, стапалка, слезина*), пет лексеми од II глава (*разрок, гро, лага, вистина, кодоши*), една лексема од IV глава (*пена*), седум лексеми од V глава (*балдаза, кум, макеа, очув, сестричник, стрико, вујко*), една лексема од VI глава (*јака*), две лексеми од VII глава (*сид, чад*), две лексеми од VIII глава (*толчник, аван*), пет лексеми од IX глава (*пешник, пченкарен леб, залак, колбас, тиганици*), четири лексеми од X глава (*целина, ледина, снопје, прекос*), една лексема од XI глава (*фурка*), три лексеми од XII глава (*добиток, митари (се), прле*), две лексеми од XIII глава (*овен/брав, угич/водач*), три лексеми од XIV глава (*лисица, ласица, трут*), една лексема од XV глава (*крлушка/ паринка*), две лексеми од XVI глава (*клукајдрвец, кикиришка*), четири лексеми од XVII глава (*јаболко, грав, јорган, памук*), една лексема од XVIII глава (*патека*), и една лексема од XX глава (*вампир*).

Пунктовите односно населените места од кои е собиран дијалектен материјал се нумерирани од 1 до 392, со тоа што има и броеви што не носат пункт и тие се прескокнати во нумерацијата (пр. 6, 8, или 33, 36), но има и броеви што носат ознака *а, б, в* (пример: 47а, 47б, 47в) и тие се дополнително додадени од страна на академик Видоески затоа што, според него, носат уште попрецизна информација за даден регион. Вкупно има 351 пункт. Списокот на пунктови со бројот и името на населеното место е даден на почетокот на Атласот. Пунктовите означуваат населени места на целата македонска дијалектна територија и тоа: 215 се наоѓаат на територијата на Р Македонија, 98 на територијата на Р Грција, 28 во Р Бугарија, 9 во Р Албанија и 1 пункт во Р Косово. За жал еден дел од пунктовите што не се во границите на нашата држава, не можевме да ги собереме на терен и таму недостасува материјал. Сепак, генералната слика за територијалната распространетост на даден назив е видлива од картите.

Начин на картографирање. Лексичката обработка на материјалот во овој том подразбираше упростување на фонетските разлики кај одделни називи, иако има и неколку карти каде што се видливи токму тие фонетски разлики (види карти за: *макеа, очув, вујко, фурка, лисица*).

Од друга страна зборообразувачките разновидности што сметавме дека се релевантни за дијалектната поделба на македонската територија се означени на картите на тој начин

што се дава ист знак за дадената лексема (на пример круг или квадрат), но со различна боја за различните зборообразувачки форманти (види карти за: *разрок, лаѓа, вистина, ласица, крлушка, клукајдрвец*). Подвлечените броеви во нумеричките индекси укажуваат дека во дадениот пункт се појавува повеќе од еден одговор за даденото прашање.

Единечните називи што се појавуваат кај одделни лексички прашања обработени во овој Атлас се означени со еден знак со којшто се упатува и на материјалот и на коментарот, бидејќи понекаде даваме толкување и за тие единечни називи. Графиските знаци со кои се означуваат одделните македонски гласови што се застапени во дијалектите се според фонетската транскрипција дадена од академик Божидар Видоески, која е осовременета според принципите на употреба на фонетски дијалектни кирилични знаци во славистиката и пошироко во лингвистиката. Фонетските записи на сите регистрирани лексички единици се дадени во комплетниот материјал, а со нив се означени и сите единечни називи во одделните коментари, додека во нумеричкиот индекс и во легендата на самата карта се дадени стандардни/стандардизирани форми на лексемите што се картографираат со одделни знаци.

Избор на картографирани лексеми. Поголем дел од картите што сега ги објавуваме веќе биле објавени (како коментар и карта или само како коментар) во научни монографии или списанија и зборници. Картите и коментарите од проф. д-р Коста Пеев се објавени во: Пеев, К. 1976. „Земјоделската терминологија во македонските дијалекти“ (дел 1), *Македонски јазик,* XXVII, 121–143 и „Земјоделската терминологија во македонските дијалекти“ (дел 2), *Македонски јазик,* XXVIII, 65–93; картите и коментарите од проф. д-р Васил Дрвошанов се објавени во неговата монографија: Дрвошанов, В. 2005. *Анатомската лексика за човекот во македонските говори,* Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, картите и коментарите од проф. д-р Маријана Киш се објавени во: Киш, М. 1996. *Дијалектната лексика од областа на растителниот свет*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“; и Киш, М. 2010. *Лексички, зборообразувачки и морфотактички особености на македонските дијалекти,* Посебни изданија, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, кн. 69, Скопје; коментарот (без карта) за *добиток* од д-р Аритон Поповски е објавен во: Поповски, А. 1977. „Сточарската дијалектна лексика во македонскиот јазик“, АНУБиХ, *Посебна издања* 31, 5, Сарајево, 139–145; коментарот (без карта) од проф. д-р Убавка Гајдова е објавен во: Гајдова, У. 2019. *Од дијалектната синтакса и други јазични теми.* Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“. Картите на актуелните соработници се објавувани во одделни монографии и зборници што се наведени во *Користена и консултирана литература*, а еден дел овде се објавуваат за првпат.

Финална обработка на картите. Сите карти што претходно биле објавени во разни научни списанија или монографии, сега се преработени со користење на сите можности што ни ги дава сегашната компјутерска техника, а тоа се две нивоа на означување: различни знаци од една страна и различна боја од друга страна. Колегите од Истражувачкиот центар за ареална лингвистика при МАНУ, со своето долгогодишно искуство од работата на картите на Меѓународните лингвистички атласи (Општословенски лингвистички атлас – ОЛА и Европски лингвистички атлас – АЛЕ), но и со работата врз одличниот *Лингвистички атлас на македонските дијалекти (според материјалите на ОЛА)* објавен во 2020 година, изработија читливи карти за лексемите што ги одбравме за објавување во овој прв том од *Македонскиот дијалектен атлас*. Сите обработки на картите беа направени под будното око на академик Марјан Марковиќ, а сугестии и проверки на коментарите добивме од академик Зузана Тополињска, како и од другите двајца рецензенти, проф. д-р Лилјана Макаријоска, дописен член на МАНУ, и проф. д-р Максим Каранфиловски. Свесни сме дека секогаш може поинаку и/или подобро, но фактот дека по долги години го објавуваме овој прв том, не прави горди и среќни што ја имаме таа чест да ја продолжиме работата на нашите претходници. Токму оваа генерација македонски дијалектолози може да ѝ покаже на целата македонска и меѓународна лингвистичка јавност колкаво нематеријално духовно богатство претставуваат македонските дијалекти.

проф. д-р Веселинка Лаброска,
дописен член на МАНУ

СПИСОК НА ИСТРАЖЕНИ И ОБРАБОТЕНИ ПУНКТОВИ

1. ЖИДИЛОВО
2. КРКЉА
3. ГРАДЕЦ/ДУРАЧКА РЕКА
4. ГАБЕР
5. ЛУКЕ
6. ОГУТ
8. РАНКОВЦИ
9. ПСАЧА
10. КРАТОВО/ШЛЕГОВО
11. КНЕЖЕВО
12. ДОЛНИ СТУБОЛ
13. СТРАЦИН
15. ШОПСКО РУДАРЕ
16. МУРГАШ
17. ЖЕГЊАНЕ
18. ЧЕТИРЦЕ
19. МЛАДО НАГОРИЧАНЕ
22. КЛЕЧОВЦЕ
23. ДУМАНОВЦЕ
23а. МАТЕЈЧЕ
24. РОМАНОВЦЕ
24а. БУЧИНЦИ/БУЈКОВЦИ
25. ОРАШАЦ
26. ПАВЛЕШЕНЦИ
29. НЕМАЊИНЦИ
30. КНЕЖЈЕ
31. ПРЕВОД
32. ДИВЛЕ
33. БЕЛИМБЕГОВО
36. ЦРЕШЕВО
37. ЉУБАНЦЕ
37а. БРОДЕЦ
38. БАРДОВЦИ
39. КУЧКОВО
40. ВРАТНИЦА
41. ЛЕШОК
42. БРЕЗНО
43. ТЕАРЦЕ
44. РАКОТИНЦЕ
45. ТЕТОВО
46. САРАЌИНЦЕ
47. МИЛЕТИНО
47а. Г. СЕДЛАРЦЕ
47б. УРВИЧ
47в. БРОД (ГОРА)
48. ЧЕЛОПЕК
49. ТУМЧЕВИШТЕ
50. ВОЛКОВИЈА
51. ПОЖАРАНЕ
52. ПЕЧКОВО
53. БАЛИН ДОЛ
54. КУНОВО
55. ЛЕУНОВО
57. МАВРОВО
58. ЖЕРНОНИЦА
59. ТРЕБИШТЕ
59а. ОБОКИ
60. РОСТУШЕ
61. ГАЛИЧНИК
64. Г. КОСОВРАСТИ
65. БАНИШТЕ
66. ДЕБАР
67. ГОРЕНЦИ
68. ГАРИ
69. ЛАЗАРОПОЛЕ
71. ЕФЛОВЕЦ
72. ГОЛЕМ ПАПРАДНИК
73. ЏЕПИШТЕ
74. КЛЕЊЕ
74а. СТЕБЛЕВО
75. МОДРИЧ
76. ЈАБЛАНИЦА
78. ЛУКОВО
79. РЖАНОВО
80. БОРОВЕЦ
81. ВЕВЧАНИ
81а. ВИШНИ
82. ГЛОБОЧИЦА
85. СТРУГА
86. РАДОЖДА
87. ВОЛИНО
88. БОТУН
89. ВРБЈАНИ
92. БЕЛЧИШТА
93. ОРОВНИК
94. ОХРИД
95. РАМНЕ
95а. КОЈНСКО
96. ПЕШТАНИ
99. ТРПЕЛЦА
100. ЉУБАНИШТА
101. ЛЕСКОЕЦ
102. СТЕЊЕ
103. ЉУБОЈНО
106. АРВАТИ
107. ПРЕТОР
108. ЦАРЕВ ДВОР
109. РЕСЕН
110. ЃАВАТО
113. КРУШЈЕ
114. РЕЧИЦА
115. СМИЛЕВО
116. ДИХОВО
117. ДРАГОШ
118. КАНИНО
120. БУКОВО
121. КУКУРЕЧАНИ
122. ЖИВОЈНО
123. СКОЧИВИР
124. ПАРАЛОВО
125. ДОБРОМИР
127. ПУТУРОС
128. ТОПОЛЧАНИ
129. КРУШОВЈАНИ
130. СЛЕПЧЕ (Д. ХИС.)
131. Д. ДИВЈАЦИ
134. ПРОСТРАЊЕ
135. ВРАНЕШТИЦА
136. КНЕЖИНО
137. ДУШЕГУБИЦА/ПОПОЕЦ
138. ЛЕШНИЦА
141.ТАЈМИШТА
142. БУКОЈЧАНИ
143. ТУИН
144. СВЕТОРАЧА
145. М. БРОД
146. ТОПОЛНИЦА
147. ЗВЕЧАН
148. САМОКОВ
149. Г. БЕЛИЦА
149а. БРЕЗНИЦА
150. ЗДУЊЕ
151. Н. БРЕЗНИЦА
152. НЕРЕЗИ
155. РАКОТИНЦИ
156. ДРАЧЕВО
157. ЗЕЛЕНИКОВО
158. ДРЖИЛОВО
159. КАТЛАНОВО
162. ЛУГУНЦИ
163. БАШИНО СЕЛО
164. КАРАБУНИШТЕ
165. МЕЛНИЦА
166. ЦРКВИНО
169. ГРНЧИШТЕ
170. ИЗВОР
171. НЕЖИЛОВО
172. СТРОВИЈА
173. СЛЕПЧЕ (ПРИЛ.)
176. БОГОМИЛА
177. НИКОДИН
178. ТРОЈАЦИ
179. ВАРОШ
180. ПРИЛЕПЕЦ
183. ДУЊЕ
184. ПОДЛЕС
185. ГРАДСКО
186. ПРАВЕДНИК
187. ВИТОЛИШТЕ
190. СТАРАВИНА
191. РОЖДЕН
192. КОНОПИШТЕ
193. БАРОВО
194. ВАТАША
197. МАРЕНА
198. КЛИСУРА
199. МИРАВЦИ
200. КОНСКО
201. СТОЈАКОВО
203. ФУРКА
205. ПИРАВА
206. НИКОЛИЧ
207. ДОЈРАН
208. КОСТУРИНО
209. МУРТИНО
210. НОВО СЕЛО
211. ГАБРОВО
212. МОКРИЕВО
213. СМОЛАРЕ
214. СТИНЕК
215. ПИПЕРОВО
216. РОБОВО
218. НИВИЧИНО
219. ПОДАРЕШ
220. ВЕЉУСА

221. КОНЧЕ
222. ДУКАТИНО
225. ДЕДИНО
226. РАДОВИШ
227. ЉУБОТЕН
228. НИКОМАН
229. ДОЛНИ БАЛВАН
230. ШТИП
232. СУДИЌ
233. БОГОСЛОВЕЦ
234. ЛЕЗОВО
235. СПАНЧЕВО/СОКОЛАРЦИ
236. ЗЛЕТОВО
237. ЛЕСНОВО
238. ДРЕВЕНО
239. ПРИПЕЧАНИ
240. ГРАТЧЕ
241. КОЧАНИ
242. ВИНИЦА
243. КОСТИН ДОЛ
246. САСА
247. КАМЕНИЦА
248. КАЛИМАНЦИ
249. БЛАТЕЦ
250. ЛАКИ
253. КИСЕЛИЦА
254. ДЕЛЧЕВО
254а. ЗВЕГОР
255. ТРАБОТЕВИШТЕ
256. СТАР ИСТЕВНИК
257. МАЧЕВО
260. ПЕХЧЕВО
261. БЕРОВО
262. ДВОРИШТЕ
263. КРНАЛОВО
264. ГАБРЕНЕ
265. МЕНДОВО
267. РАЗДОЛ
267а. БЕЛИЦА
268. КРЕСНА
269. БРЕЖАНИ
270. ПОКРОВНИК
270а. ЛЕШКО
271. ОСЕНОВО
272. БИСТРИЦА
274. БЕЛИЦА
275. РАЗЛОГ
276. БАНСКО
276а. ЕЛЕШНИЦА
277. СТОЖА
278. КРЕМЕН
279. ДЕБРЕНЕ
280. РОЖЕН
281. ХРСОВО
282. ОСИКОВО
283. ГРМЕН
284. ДЕЛЧОВО
285. ПИРИН
286. ЛЕХОВО
287. ГАЈТАНИНОВО
288. ГОДЕШЕВО
289. ЖИЖЕВО
290. ВОЛАК
291. ЗРНОВО
291а. СТАРЧИШТЕ
292. Г. БРОДИ
293. КРУШЕВО
294. РУПЕЛ
295. БУТКОВО
296. ЧИФЛИЦИК
297. САВЕК/КУЛА
298. ФРАШТЕНИ
298а. ДЕРВИШАН
299. ПЛЕВНА
300. КАЛАПОТ
301. СКРИЖЕВО/КЛЕПУШНА
302. ЗИЉАХОВО
303. КАЛЕНДРА
304. СЕКАВЕЦ
305. СУХО
306. ВИСОКА
307. НЕГОВАН
309. БАЛИВЕЦ
310. АЈВАТОВО
311. МУТУЛОВО
312. КУКУШ
313. ПАТАРОС
313а. СНЕВЧЕ (ШТЕМНИЦА)
314. КРЕЦОВО
315. АМБАР ЌОЈ
316. ГРАДОБОР
317. КИРЕЧ ЌОЈ
318. КУЛАКИЈА
319. ВАТИЛАК
319а. ВАРДАРОВЦИ
320. ИЛИЦИЕВО
322. БАРОВИЦА
323. ГУМЕНЦЕ
324. МАЧУКОВО
325. ТУШИН
326. С’БОТСКО
327. КОРНИШОР
328. ЦРНЕШЕВО
330. В’ДРИШТА
331. ЕНИЦЕ-ВАРДАР
332. ПЛАСНИЧЕВО
333. МОНОСПИТА/ЈАНЧИШТА
334. ВРТОКОП/ЛИПОХАР
336. МАНДАЛЕВО
337. ЛУКОВЕЦ
338. ВЛАДОВО
339. САРАЌИНОВО
340. ТРЕСИНО
341. ЧЕГАН
342. СТРУПИНО
343. Г. ПОЖАРСКО
344. ПОПАДИЈА
345. ОСТРОВО
346. КАТРАНИЦА
346а. БИРИЛЦИ
347. РАНЦИ
348. ТРЕМНО
348а. ЛИПИНЦИ
349. ЕМБОРЕ
350. ЕКШИ СУ
352. ЗЕЛЕНИЧ
353. П’ТЕЛЕ
354. ВОШТАРАНИ
355. ПОП’ЛЖАНИ
356. Д. КОТАРИ
357. БУФ
359. МОКРЕНИ
360. ЗАГОРИЧАНИ
361. ГОРЕНЦИ
362. ТИОЛИШТА
363. БАПЧОР
365. ХРУПИШТА
366. БОГАТСКО
367. МАРКОВЕНИ
368. ДОБРОЛИШТА
369. ЕЗЕРЕЦ
369а. СНИЧЕНИ
370. ГАЛИШЧА
373. НЕСТРАМ
374. ГРАТЧЕ
375. Д’МБЕНИ
376. КРЧИШТА
376а. ЛОБАНИЦА
377. В’МБЕЛ
377а. ВРБНИК
380. ВИШЕНИ
381. КОНОМЛАДИ
381а. ГАБРЕШ
382. РУЉА
383. ОШЧИМА
384. ГЕРМАН
385. ГЛОМБОЧАНИ
386. ЛЕСКА
386а. ПУСТЕЦ
387. Л’К
388. НИВИЦИ
389. ШУЛИН
390. ГРАЖДЕНО
391. БОБОШЧИЦА
391а. ДРЕНОВЕНИ
392. СЛИМНИЦА

НАСЕЛЕНИЕТО ВО МАКЕДОНИЈА
Осврт на демографската состојба од 15 до 20 век

Македонските дијалекти, развивајќи се низ вековите слободно, без ограничувања од стандард, претставуваат вистинско богатство на јазични особености и најуверлив запис за промените во времето и во просторот. Се разбира, македонските дијалекти ги следеле тенденциите на внатрешен развој на јазикот, но трпеле и странични влијанија кои на овие балкански простори биле неминовни, не само за македонскиот туку и за другите балкански јазици. За да се добие попрецизна слика за јазичните влијанија и правците на развој на македонскиот јазик, сметаме дека е важно да се прикаже составот на населението и неговите промени во последните пет века. Во оваа статија ќе презентираме дел од достапните податоци за демографската состојба на населените места што влегуваат во границите на македонската јазична територија. Свесни сме дека, поради недостаток на соодветна литература, дел од територијата нема да биде покриена со информации за постариот историски период.

За реализација на зацртанава задача ги користевме следниве трудови: 1. *Население по народност и населби во СРМ* (според административно-територијална поделба од 9-II 1962), Скопје 1964; 2. Попис '94, Податоци за сегашноста и иднината, први резултати, Скопје 1994; 3. Александар Стојановски и Драги Ѓоргиев, *Населби и население во Македонија – XV и XVI век*, дел 1, Скопје 2001; 4. Василъ Кънчовъ, *Македония, Етнография и статистика*, София 1900; 5. Тодор Симовски, *Населените места во Егејска Македонија*, книга прва, Скопје 1978; 6. Тодор Симовски, *Населените места во Егејска Македонија*, книга 1 и 2, Скопје 1998.

При давање на податоците поаѓаме од состојбата во нашите градови (заедно со околните населени места) прикажана во два пописа направени во дваесеттиот век, во 1961 и во 1994 година. Податоците од пописот од 1961 година се дадени на три нивоа: ниво на околија, ниво на општина, ниво на самиот град (без околните населени места). Потоа следуваат податоци за бројот на населението во петнаесеттиот и шеснаесеттиот век според турските пописни дефтери (обработени во книгата од Стојановски и Ѓоргиев, види погоре). Тука се дава бројот на семејства, христијански и муслимански, а под христијански семејства се подразбира, секако, во најголем дел македонското население. Бидејќи во пописните дефтери покрај бројот на семејствата кај христијанското население е регистриран и бројот на вдовиците, во нашиов прилог бројот што ги прикажува христијанските семејства ги опфаќа и семејствата на вдовиците. На крајот ги даваме податоците за бројот на населението кон крајот на деветнаесеттиот век според Васил К'нчов, дополнети со понови податоци од трудот на Т. Симовски. За жал, во делот што се однесува на територијата надвор од границите на Република Македонија располагаме само со податоци од понов период, но се надеваме дека и тие се доволно репрезентативни за процентот на македонско население кое ја населувало Егејска и Пиринска Македонија.

Битолската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 235.382 жители. Од нив Македонци се 210.043, Албанци се 2.694, Турци 14.387. Во општината Битола биле населени вкупно 54.982, Македонци 49.061, Албанци 378 и Турци 3.269. Само во градот Битола имало вкупно 49.001, од нив Македонци 43.108, Албанци 378, Турци 3.265. Според пописот од 1994 година општината Битола ја населувале вкупно 106.012, од нив Македонци 96.358, Албанци 3.970, Турци 1.835, Роми 1.678, Власи 922, Срби 565.

Според пописот од 1468 година Битола ја населувале 175 христијански семејства, 278 муслимански, а според пописот од 1544-45 во Битола имало 185 христијански и 387 муслимански семејства. По дваесетина години бројниот сооднос на жителите се променил: 135 христијански семејства, муслимански 618 и еврејски семејства 285.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Битола имало Македонци 10.000, Турци 10.500, Албанци муслимани 1.500, Власи 7.000, Евреи 5.500, Роми 2.000*.

Општината Демир Хисар според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 16.673 жители. Од нив Македонци се 16.266, Албанци се 75, Турци 238. Според пописот од 1994 година општината Демир Хисар ја населувале вкупно 10.321, од нив Македонци се 10.019, Албанци 204, Турци 27, Власи 2, Срби 8.

Според пописот од 1468 година Демир Хисар го населувале само христијански семејства вкупно 117, според пописот од 1544-45 имало 35 христијански семејства, а во 1568 год. бројот паднал на 24 христијански семејства.

Според К'нчов во Демир Хисар имало вкупно 13.119 Македонци, со исклучок на три села каде имало и мал број муслиманско население.

Според пописот од 1961 година **општината Дихово** ја населувале вкупно 7.913 жители. Од нив Македонци се 6.465, Албанци се 411, Турци 169. Само во Дихово биле населени вкупно 686 жители од кои Македонци се 679.

Според пописот од 1468 година Дихово го населувале само 90 христијански семејства, според пописот од 1544-45 имало 61 христијанско семејство, а 1568 година бројот се намалил на 32 семејства, само христијани.

Според К'нчов во Дихово кон крајот на 19 век имало 200 Македонци и 280 Албанци муслимани.

Според пописот од 1961 година **општината Крушево** ја населувале вкупно 9.100 жители. Од нив Македонци се 5.673, Албанци се 125, Турци 2.190 и Власи 1.059. Само во градот Крушево биле населени вкупно 4.099 жители, од кои Македонци 3.012 и Власи 1.057. Според пописот од

* При давање податоци за бројот на населението на територијата на Македонија, К'нчов се служи со термините Бугари христијани и Бугари муслимани. Познат е фактот дека во дадените општествено-политички услови, македонското население намало можност слободно да ја изразува својата национална определба и повеќето истражувачи го третираат како дел од населението на соседните држави. Затоа сметаме дека посочените термини од К'нчов со право можеме да ги замениме со Македонци.

1994 година општината Крушево ја населувале вкупно 11.981, од нив Македонци 6.671, Албанци 2.757, Турци 664, Роми 27, Власи 889, Срби 39.

Според К'нчов во градот Крушево кон крајот на 19 век имало 4.950 Македонци, 400 Албанци христијани и 4.000 Власи. Во целата крушевска околија имало Македонци 6.435, Албанци христијани 400 и 95 Власи кои се регистрирани само во селото Трстеник, а вкупниот број на жители е 10.530.

Прилепската општина според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 49.276 жители. Од нив Македонци се 45.270, Албанци се 68, Турци 893. Само во градот Прилеп биле населени вкупно 37.459, од нив Македонци 33.608, Албанци 38 и Турци 884. Според пописот од 1994 година општината Прилеп ја населувале вкупно 93.248 жители, од нив Македонци 82.032, Албанци 1.657, Турци 3.901, Роми 3.735, Власи 8 и Срби 194.

Според пописот од 1468 година Прилеп го населувале 328 христијански семејства и 21 муслиманско семејство, а според пописот од 1568-69 имало 328 христијански семејства и 279 муслимански семејства.

Според К'нчов во Прилепската каза (во која е опфатена и Мариовската нахија) имало вкупно 73.146 жители, од кои 57.213 Македонци, 1.740 Македонци муслимани, 3.525 Албанци муслимани, Турци 8.150, Власи имало 745 и Роми 1.773. Само градот Прилеп имал 16.900 Македонци, 6.200 Турци, 480 Власи и 960 Роми.

Мариово според пописот од 1961 година брои вкупно 11.567 жители. Од нив Македонци се 11.507, Албанци се 1 и Турци 7.

Според пописот од 1468 година, селата што припаѓале на Мариовската нахија (Витолишта, Старавина, Градешница, Рожден) ги населувале само христијански семејства, а според пописот од 1544-45, освен христијанските, имало и 6 муслимански семејства (едно во Витолишта и 5 во Старавина).

Охридската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 187.088 жители. Од нив Македонци се 123.578, Албанци се 40.412, Турци се 18.848. Во општината Охрид во 1961 година биле населени вкупно 23.390 жители, од кои Македонци 18.083, Албанци 1.880, Турци 2.590. Само во **градот Охрид** имало вкупно 16.492 жители, од кои Македонци 11.222, Албанци 1.866, Турци 2.590. Според пописот од 1994 година општината Охрид ја населувале вкупно 60.841, од нив Македонци 52.643, Албанци 2.789, Турци 2.374, Роми 58, Власи 252, Срби 375. Со пописот од 1536-39 година во Охрид се регистрирани 349 христијански семејства и 93 муслимански, а според пописот од 1583 во Охрид имало 261 христијанско семејство и 249 муслимански.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Охридската каза (во која спаѓале нахијата Дебарца и Струшката нахија) имало вкупно 60.305 жители. Од нив Македонци христијани биле 41.208, Македонци муслимани биле 3.026, Турци 6.000, Албанци христијани 300, Албанци муслимани 6.991, Власи 1.960 и Роми 820. Само во градот Охрид имало 8.000 Македонци, Албанци христијани 300, Албанци муслимани 500, 5.000 Турци, Власи 460 и Роми 600.

Според пописот од 1961 година **општината Струга** ја населувале вкупно 47.058 жители. Од нив Македонци биле 28.833, Албанци 14.925, а Турци 1.782. Само градот Струга брои вкупно 6.857 жители, од кои Македонци 3.423, Албанци 1.649 и Турци 994. Според пописот од 1994 година општината Струга ја населувале вкупно 62.305, од нив Македонци 28.259, Албанци 27.840, Турци 3.268, Роми 104, Власи 530, Срби 124.

Според пописот од 1536-39 година Струга ја населувале 220 христијански семејства и 8 муслимански, а според пописот од 1583 имало 241 христијанско семејство, а 58 муслимански.

Според К'нчов во градот Струга кон крајот на 19 век имало 3.000 Македонци, 1.000 Турци, 350 Албанци муслимани и 220 Роми.

Според пописот од 1961 година **општината Дебар** ја населувале вкупно 15.729 жители. Од нив Македонци се 2.746, Албанци 6.916, Турци 5.402. Само Дебар го населувале вкупно 6.323, од нив Македонци 1.009, Албанци 4.507, Турци 195. Според пописот од 1994 година општината Дебар ја населувале вкупно 26.449, од нив Македонци се 5.449, Албанци 12.138, Турци 6.865, Роми 1.110, Срби 31.

Според пописот од 1536-39 година Дебар (порано Раховник) го населувале 189 христијански семејства и 58 муслимански, а според пописот од 1583, во Дебар имало 145 христијански семејства и 132 муслимански.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Дебарската каза имало вкупно 53.505 жители, од нив Македонци христијани 15.438, Македонци муслимани 10.292, Турци 3.380, Албанци Муслимани 23.695 и Роми 700. Само во Дебар имало вкупно 15.500, од нив Македонци христијани 4.500, Албанци муслимани 10.500 и Роми 500.

К'нчов, кон крајот на 19 век во Реканската каза (Жерноница, Мала Река, Требишта, Ростуше, Битуше, Скудриње, Косоврасти, Галичник, Јанче и др.) регистрирал вкупно 25.539 жители, од нив 12.015 Македонци христијани, 6.565 Македонци муслимани, Албанци христијани 3.221, Албанци муслимани 3.738.

Според пописот од 1961 година **општината Ресен** ја населувале вкупно 23.730 жители. Од нив Македонци се 17.658, Албанци 2.343 и Турци 3.496. Само Ресен броел вкупно 5.824, од нив Македонци 3.845, Албанци 293, Турци 1.555. Според пописот од 1994 година општината Ресен ја населувале вкупно 17.467, од нив Македонци се 13.297, Албанци 1.694, Турци 1.891, Роми 117, Власи 30 и Срби 68.

Според К'нчов во градот Ресен кон крајот на 19 век имало 2.400 Македонци, 800 Македонци муслимани, 30 Турци, 300 Албанци муслимани, 570 Власи и 350 Роми.

Според пописот од 1961 година **општината Кичево** ја населувале вкупно 39.883 жители. Од нив Македонци 21.194, Албанци 14.316, Турци 3.468. Само Кичево било населено со вкупно 10.324 жители, од нив Македонци 6.809, Албанци 681, Турци 2.079. Според пописот од 1994 година општината Кичево ја населувале вкупно 53.044, од нив Македонци се 20.829, Албанци 26.310, Турци 3.840, Роми 1.393, Власи 12, Срби 107.

Според пописот од 1467-68 година Кичево го населувале 173 христијански семејства и 37 муслимански, а според пописот од 1568-69 имало: христијански семејства 41, а муслимански 77.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кичевската каза (во која спаѓала и Поречка нахија) имало вкупно 39.590 жители. Од нив Македонци христијани 25.476, Македонци муслимани 7.660, Албанци муслимани 6.190 и Роми 264. Само во градот Кичево имало вкупно 4.844 жители. Од нив Македонци христијани 1.200, Македонци муслимани 3.560 и Роми 84.

Според пописот од 1961 година **општината Брод** ја населувале вкупно 18.034 жители. Од нив Македонци се 15.870, Албанци 15 и Турци 2.088. Само Брод имал 947 жители, од нив Македонци 931, Албанци 4. Според пописот од 1994 година општината Брод ја населувале: вкупно 10.912, од нив Македонци 7.463, Албанци 14, Турци 3.362, Роми 1, Власи 1 и Срби 14.

Според пописот од 1467-68 година Брод го населувале 15 христијански семејства, а според пописот од 1568-69 во Брод имало 16 христијански семејства и 1 муслиманско.

Според К'нчов во Брод кон крајот на 19 век имало само 350 Македонци.

Тетовската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 173.826 жители. Од нив Македонци се 50.981, Албанци се 95.535, Турци 24.091. Во **општината Тетово** во 1961 година биле населени вкупно 43.124 жители, од кои Македонци 13.421, Албанци 21.693 и Турци 6.474. Само градот Тетово имал вкупно 25.357, од нив Македонци 11.631, Албанци 6.435, Турци 5.864.

Според пописот од 1994 година општината Тетово ја населувале вкупно 174.748 жители, од нив Македонци 35.816, Албанци 130.880, Турци 3.821, Роми 2.407, Власи 20, Срби 1.109.

Според пописот од 1467-68 година Тетово го населувале: 223 христијански семејства, 41 муслиманско семејство, а според пописот од 1568-69 имало: христијански семејства 112, а муслимански 320.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Тетовската каза (во која спаѓала и Гостиварската нахија) имало вкупно 79.509 жители. Од нив Македонци христијани биле 31.897, Македонци муслимани биле 1.554, Турци 15.680, Албанци христијани 874, Албанци муслимани 27.793, Власи 50 и Роми 1661.

Само во градот Тетово според К'нчов имало вкупно 19.200. Од нив 8.500 биле Македонци христијани, 9.000 Турци, Албанци муслимани 500 и Роми 1.200.

Во **општината Гостивар** во 1961 година биле населени вкупно 50.708, Македонци 12.769, Албанци 27.973 и Турци 945. Само градот Гостивар имал вкупно 12.787, од нив Македонци 5.092, Албанци 2.904, Турци 4.349. Според пописот од 1994 година општината Гостивар ја населувале: вкупно 108.189, од нив Македонци 19.682, Албанци 69.610, Турци 13.565, Роми 2.092, Власи 11, Срби 263.

Според пописот од 1467-68 година Гостивар го населувале 51 христијанско семејство, а според пописот од 1568-69 имало само 10 христијански семејства.

Градот Гостивар според К'нчов кон крајот на 19 век имал вкупно 3.735 жители, од нив 310 биле Македонци христијани, 3.100 Турци, Албанци муслимани 100, Власи 25 и Роми 200.

Скопската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 270.299 жители. Од нив Македонци се 165.270, Албанци се 34.790, Турци 31.939. Во **Скопје** (Скопје дел I, II, III и IV) биле населени вкупно 165.529 жители, од нив Македонци биле 109.799, Албанци 11.172 и Турци 14.610. Со пописот од 1994 година во градот Скопје (сите градски општини заедно) се регистрирани вкупно 541.280 жители, од нив Македонци 354.377, Албанци 112.914, Турци 12.639, Роми 20.966, Власи 2.229 и Срби 19.664.

Според пописот од 1467-68 година Скопје го населувале 363 христијански семејства и 666 муслимански семејства, а според пописот од 1568-69 во Скопје имало 547 христијански семејства и 1485 муслимански.

К'нчов, кон крајот на 19 век во Скопската каза запишал вкупно 68.122 жители. Од нив Македонци христијани биле 34.862, Македонци муслимани 2.455, Турци 17.024, Албанци христијани 150, Албанци муслимани 9.032, Власи 450, Евреи 800 и Роми 2.469. Само во Скопје имало вкупно 31.900 жители, од нив 13.000 Македонци христијани, 15.000 Турци, Албанци христијани 150, Власи 450, Евреи 800 и Роми 1.920.

Кумановската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 148.064 жители. Од нив Македонци се 105.483, Албанци 7.211, Турци 17.295. Во **општината Куманово** биле населени вкупно 48.688, Македонци 30.805, Албанци 2.572 и Турци 4.634. Само во градот Куманово има 30.762 вкупно, од нив Македонци 20.323, Албанци 1.893, Турци 2.512. Според пописот од 1994 година општината Куманово ја населувале: вкупно 126.543, од нив Македонци 65.004, Албанци 45.637, Турци 398, Роми 3.121, Власи 134, Срби 11.612.

Со пописот од 1519 година во Куманово се забележани 34 христијански семејства и 19 муслимански семејства, а според пописот од 1573 имало 13 христијански семејства и 33 муслимански.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кумановската каза имало вкупно 48.421 жители. Од нив Македонци христијани 34.191, Македонци муслимани 500, Турци 6.150, Албанци муслимани 6.166, Власи 50, Евреи 30 и Роми 1.034. Само во Куманово имало вкупно 14.530, од нив 7.700 Македонци христијани, 5.800 Турци, Албанци муслимани 600, Власи 50, Евреи 30 и Роми 350.

Во **општината Крива Паланка** во 1961 година има вкупно 31.536 жители, од кои Македонци 30.657, Албанци 3, Турци 18. Само градот Крива Паланка има 2.844 жители, Македонци 2.360, Албанци 1, Турци 12. Според пописот од 1994 година општината Крива Паланка ја населувале вкупно 25.112 жители, од нив Македонци 24.388, Турци 1, Роми 565, Власи 2, Срби 92.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кривопаланечката каза имало вкупно 27.572 жители. Од нив Македонци биле 24.162, Турци 2.500, Власи 220 и Роми 690. Само во Крива Паланка имало вкупно 4.340, од нив 1.500 биле Македонци, 2.500 Турци, Власи 20 и Роми 320.

Во **општината Кратово** во 1961 имало вкупно 15.912 жители, од кои Македонци 15.591, Албанци 6, Турци 92. Само Кратово во 1961 година има вкупно 2.411, Македонци 2.229, Албанци 4, Турци 89. Според пописот од 1994 година општината Кратово ја населувале вкупно

10.855 жители, од нив Македонци 10.676, Турци 7, Роми 138, Срби 22.

Според пописот од 1519 година Кратово го населувале 1.047 христијански семејства и 155 муслимански, а според пописот од 1573, имало 408 христијански семејства, а муслимански 293.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кратовската каза имало вкупно 23.850 жители. Од нив Македонци биле 19.385, Турци 3.805, Власи 340 и Роми 320. Само во Кратово имало вкупно 4.500, од нив 1.900 Македонци, 2.500 Турци и 100 Роми.

Штипската околија според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 253.601 жители. Од нив Македонци се 227.547, Албанци се 800, Турци 14.278. Во **општината Штип** биле населени вкупно 36.444 жители, од кои Македонци 29.794, Албанци 194 и Турци 2.075. Само градот Штип во 1961 го населувале вкупно 20.269 жители, од кои Македонци 17.527, Албанци 71 и Турци 783. Според пописот од 1994 година општината Штип ја населувале вкупно 50.531 жител, од нив Македонци 44.246, Албанци 26, Турци 2.029, Роми 1.465, Власи 2.201, Срби 291.

Со пописот од 1519 година во Штип биле регистрирани 353 христијански семејства и 201 муслиманско семејство, а со пописот од 1573 имало 276 христијански семејства и 447 муслимански.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Штипската каза имало вкупно 49.607 жители. Од нив Македонци се 22.492, Турци 25.675, Евреи 800 и Роми 640. Само во Штип имало вкупно 20.900, од нив 10.900 биле Македонци, 8.700 биле Турци, Евреи биле 800 и Роми 500.

Според пописот од 1961 во **општината Свети Николе** имало вкупно 22.473 жители. Од нив Македонци 19.472, Албанци 405, Турци 811. Само Св. Николе во 1961 година имало вкупно 4.420 жители, Македонци 4.227 и Турци 63. Со пописот од 1994 година во општината Свети Николе биле забележани вкупно 21.391 жител, од нив Македонци 20.558, Албанци 58, Турци 224, Роми 50, Власи 322, Срби 112.

Според пописот од 1519 година Свети Николе го населувале 160 христијански семејства, а според пописот од 1573 бројот се зголемил на 260 христијански семејства.

Свети Николе според записите на К'нчов кон крајот на 19 век имало вкупно 1.910 жители. Од нив 1.110 Македонци и 800 Турци.

Кочанската општина според пописот од 1961 година ја населувале вкупно 38.136 жители. Од нив Македонци се 35.813, Албанци се 5, Турци 895. Само во градот Кочани биле населени вкупно 11.011, Македонци 9.412, Албанци 3 и Турци 832. Според пописот од 1994 година општината Кочани ја населувале вкупно 48.105 жители, од нив Македонци 46.066, Турци 529, Роми 1.084, Власи 242, Срби 86.

Кочани во 1519 имало 53 христијански семејства и едно муслиманско. Во 1573, Кочани имало 50 христијански семејства и 1 муслиманско.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Кочанската каза (заедно со Виница) имало вкупно 36.043 жители. Од нив Македонци биле 20.736, Турци 11.820, Власи 2.020, Албанци муслимани 45 и Роми 1.402. Само во Кочани имало вкупно 5.950 жители, од нив 2.800 биле Македонци, 2.600 Турци, Албанци муслимани 40, Власи 150 и Роми 360.

Пробиштипската општина во 1961 имала вкупно 15.283 жители, од нив Македонци биле 14.848, Албанци 5 и Турци 27. Само Пробиштип во 1961 имал вкупно 549 жители, од нив Македонци 540, Турци 3. Според пописот од 1994 година општината Пробиштип ја населувале вкупно 16.373 жители, од нив Македонци 16.171, Турци 5, Роми 14, Власи 36, Срби 101.

Пробиштип во 1519 година имал 58 христијански семејства и едно муслиманско, а во 1573 имал 59 христијански семејства и 1 муслиманско.

Според податоците на К'нчов, Пробиштип спаѓа во Кратовската каза и кон крајот на 19 век броел вкупно 233 жители само Македонци.

Виничката општина во 1961 имала вкупно 14.455 жители, од нив Македонци 12.392, Албанци 1 и Турци 1.369. Само Виница во 1961 имала вкупно 4.048, од нив Македонци 3.388, Турци 201. Според пописот од 1994 година општината Виница ја населувале вкупно 19.010 жители, од нив Македонци 17.676, Турци 244, Роми 877, Власи 155, Срби 29.

Виница спред пописот од 1519 година била населена со 22 христијански семејства и со 2 муслимански, а според пописот од 1573 имала 57 христијански семејства и 5 муслимански.

Според К'нчов кон крајот на 19 век Виница спаѓала во кочанската каза и имала вкупно 1.320 жители, од нив 840 биле Македонци, 300 Турци и 180 Роми.

Радовишката општина според пописот од 1961 имала вкупно 22.358 жители, од нив Македонци биле 18.670, Албанци 168 и Турци 2.917. Само Радовиш во 1961 година имал вкупно 6.246 жители. Од нив Македонци биле 5.183, Албанци 2, Турци 592. Според пописот од 1994 година општината Радовиш ја населувале вкупно 30.378 жители, од нив Македонци биле 25.946, Албанци 24, Турци 4.234, Роми 45, Власи 14, Срби 70.

Радовиш според пописот од 1519 имал 196 христијански семејства и 22 муслимански. Според пописот од 1573 имало 196 христијански, 28 муслимански и 51 јуручко семејство.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Радовишката каза имало вкупно 20.494 жители. Од нив Македонци биле 9.043, Турци 11.061 и Роми 390. Само во Радовиш имало вкупно 6.230, од кои 2.030 биле Македонци, 4.000 Турци и 200 Роми.

Струмичка општина според пописот од 1961 имала вкупно 33.269 жители. Од нив Македонци биле 30.245, Албанци 9 и Турци 2.217. Само Струмица во 1961 година имала вкупно 15.949 жители. Од нив Македонци се 14.405, Албанци 7, Турци 866. Според пописот од 1994 година општината Струмица ја населувале вкупно 89.759 жители, од нив Македонци се 83.586, Албанци 7, Турци 5625, Роми 191, Власи 1 и Срби 207.

Струмица според пописот од 1519 имала 294 христијански семејства и 266 муслимански. Според пописот од 1573 Струмица имала 231 христијанско и 442 муслимански семејства.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Струмичката каза имало вкупно 40.882 жители. Од нив Македонци биле 23.602, Турци 14.930, Евреи 700 и Роми 1.650. Само во Струмица имало вкупно 10.160, од кои 6.200 биле Македонци, 3.100 Турци, 700 Евреи и 160 Роми.

Беровската општина според пописот од 1961 имала вкупно 14.050, од кои Македонци се 13.695, Албанци 3 и Турци 188. Само Берово во 1961 година има вкупно 4.289 жители. Од нив Македонци се 3.995, Албанци 3, Турци 134. Според пописот од 1994 година општината Берово ја населувале вкупно 19.737 жители, од нив Македонци 18.567, Албанци 1, Турци 425, Роми 684, Власи 2, Срби 42.

Берово според пописот од 1519 имало 563 христијански семејства и 3 муслимански. Според пописот од 1573 во Берово имало 184 христијански и 6 муслимански семејства.

Во Берово, според К'нчов, кон крајот на 19 век имало вкупно 2.940 жители, од нив 2.300 биле Македонци христијани, 600 Македонци муслимани и 40 Роми.

Пехчевската општина според пописот од 1961 имала вкупно 5.998 жители, од нив Македонци 5.215, Албанци 3, Турци 580. Само Пехчево 1961 имало 1.827 вкупно, од нив Македонци 1.696, Албанци 3, Турци 60.

Пехчево според пописот од 1519 имало 126 христијански семејства и 1 муслиманско. Според пописот од 1573 имало 100 христијански и 12 муслимански.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Пехчевската каза имало вкупно 29.266 жители. Од нив Македонци христијани биле 19.751, Македонци муслимани биле 8.065, Турци 425 и Роми 485. Само во Пехчево имало вкупно 4.070 жители, од нив 700 биле Македонци христијани, 3.300 Македонци муслимани и Роми 70.

Делчевската општина според пописот од 1961 имала вкупно 18.913 жители, од нив Македонци 17.740, Албанци 4, Турци 875. Само Делчево 1961 имало 3.147 вкупно, од нив Македонци 2.645, Турци 318. Според пописот од 1994 година, општината Делчево ја населувале вкупно 25.052 жители, од нив Македонци 24.156, Албанци 9, Турци 153, Роми 628, Срби 74.

Делчево, според пописот од 1519, имало 69 христијански семејства и 6 муслимански. Според пописот од 1573 Делчево имало 35 христијански и 13 муслимански семејства.

Само Делчево (т.е. Царево Село) според К'нчов имало вкупно 1.610 жители, од нив 520 биле Македонци христијани, 575 Македонци муслимани, 425 Турци и 90 Роми.

Велешката околија според пописот од 1961 имала вкупно 137.743 жители, од кои Македонци се 117.963, Албанци 1.666 и Турци 10.643. **Општината Велес** во 1961 имала вкупно 36.304 жители. Од нив Македонци се 30.216, Албанци 429, Турци 3.900. Само градот Велес имал вкупно 27.050, од нив Македонци 24.570, Албанци 69, Турци 1.532. Според пописот од 1994 година општината Велес ја населувале вкупно 65.523 жители, од кои Македонци биле 54.547, Албанци 4.281, Турци 2.367, Роми 501, Власи 293 и Срби 612.

Велес според пописот од 1467-68 имал 243 христијански семејства и 12 муслимански. Според пописот од 1568-69 во Велес имало 248 христијански и 76 муслимански.

К'нчов кон крајот на 19 век во Велешката каза регистрирал вкупно 55.104 жители. Од нив Македонци христијани биле 35.734, Македонци муслимани биле 1.900, Турци 15.110, Албанци муслимани 1.159, Власи 500 и Роми 710. Само во Велес имало вкупно 19.700, од кои 12.000 биле Македонци христијани, 6.600 Турци, 500 Власи и 600 Роми.

Кавадаречката општина според пописот од 1961 имала вкупно 22.913, од кои Македонци биле 21.644, Албанци 50 и Турци 544. Само Кавадарци во 1961 имало вкупно 11.409 жители. Од нив Македонци се 10.634, Албанци 5, Турци 421. Според пописот од 1994 година општината Кавадарци ја населувале вкупно 41.801 жител, од кои Македонци биле 40.056, Турци 186, Роми 466, Власи 17 и Срби 794.

Во Кавадарци според пописот од 1519 имало 28 христијански семејства. Според пописот од 1573 имало само 15 христијански семејства.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Тиквешката област имало вкупно 47.203 жители. Од нив Македонци христијани биле 26.575, Македонци муслимани 17.961, Турци 2.076, Албанци христијани 24, Власи 122 и Роми 535. Само во Кавадарци имало вкупно 5.092 жители, од нив 1.940 Македонци христијани, 3.000 Македонци муслимани, 32 Власи и 120 Роми.

Неготинската општина според пописот од 1961 имала вкупно 15.682 жители, од кои Македонци биле 13.198, Албанци 165 и Турци 819. Само Неготино во 1961 година имало вкупно 4.087 жители. Од нив Македонци се 3.920, Албанци 1 и Турци 15. Според пописот од 1994 година општината Неготино ја населувале вкупно 23.094 жители, од нив Македонци 21.273, Албанци 35, Турци 620, Роми 138, Власи 21, Срби 872.

Во Неготино според пописот од 1519 имало 64 христијански семејства. Според пописот од 1573 имало 93 христијански семејства и 5 муслимански.

Според К'нчов во Неготино имало вкупно 2.395 жители. Од нив 1.925 биле Македонци христијани, 320 Македонци муслимани, 90 Власи и 60 Роми.

Гевгелиската општина според пописот од 1961 имала вкупно 14.139. Од нив Македонци 13.755, Албанци 3 и Турци 16. Само Гевгелија 1961 има вкупно 7.332 жители. Од нив Македонци се 7.013, Албанци 1, Турци 16[†]. Според пописот од 1994 година општината Гевгелија ја населувале вкупно 34.767, од нив Македонци 32.637, Албанци 45, Турци 697, Роми 51, Власи 121, Срби 1.059.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Гевгелиската каза имало вкупно 49.315 жители. Од нив Македонци биле 20.643, Турци 14.900, Власи христијани 9.430, Власи муслимани 350 и Роми 655. Само во Гевгелија имало вкупно 4.175, од нив 3.000 Македонци христијани, 650 Турци, Власи 120 и Роми 230.

Стар Дојран во 1961 година имал вкупно 107 жители, од нив Македонци 77. Нов Дојран во 1961 година

[†] Податоци за Гевгелиско и Дојранско за 15–16 век во книгите што ги користевме нема, поради тоа што тие градови спаѓале во Солунскиот санџак.

брои вкупно 1.116 жители, од кои Македонци се 1.052 и Албанци 6.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во Дојранската каза имало вкупно 29.588 жители. Од нив Македонци биле 9.618, Турци 17.492, Евреи 160 и Роми 1.048. Само во Дојран имало вкупно 6.780 жители, од нив 4.000 Македонци, 2.300 Турци, 160 Евреи и 320 Роми.

Валандовската општина според пописот од 1961 имала вкупно 8.784 жители. Од нив Македонци биле 6.800, Албанци 17 и Турци 1.347. Само Валандово во 1961 година има вкупно 2.201 жител. Од нив Македонци се 2.097, Албанци 1, Турци 20. Според пописот од 1994 година општината Валандово ја населувале вкупно 12.049, од нив Македонци 9.882, Албанци 14, Турци 1456, Роми 26 и Срби 624.

Валандово според пописот од 1519 имало 184 христијански семејства и 35 муслимански. Според пописот од 1573 во Валандово имало 152 христијански семејства и 38 муслимански семејства.

Валандово според К'нчов имало вкупно 1.195 жители, од нив христијани 820, Турци 285 и Роми 90.

Со Лозанската конвенција од 24 јули 1923 година, односно со принудното иселување на христијанското население од Турција во Грција, како и поновото иселување на Македонците во Бугарија и делумно во Вардарска Македонија (која беше во составот на Кралството на СХС) и во прекуокеанските земји, од основа се изменила етничката структура на Егејска Македонија. Сепак, и покрај присилните миграции и иселувањата на Македонците од Егејска Македонија од 1912 до 1940 година, кои ја достигнале бројката од околу 90.000, бројот на Македонците пред почетокот на Втората светска војна останал голем. Земајќи го предвид природниот прираст на Македонците, кој, за периодот 1928–1940, во просек изнесувал 24%, нивниот број во 1940 година бил исто толку колку што бил и во периодот пред Балканските војни, односно се движел меѓу 300.000 и 320.000. И покрај сите миграции, сепак, во округзите Воден, Лерин и Костур процентот на македонското население и натаму останал релативно висок и се движел од 55% во Воденско до 85 % во Леринско (Симовски 1 1998: XVII).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Солунската каза** имало вкупно 156.956 жители. Од нив Македонци христијани 27.164, Турци 31.978, Грци 30.761, Евреи 55.000 и Роми 3.553. Само во Солун имало вкупно 118.000, од нив 10.000 Македонци христијани, 26.000 Турци, Грци 16.000, Евреи 55.000 и Роми 2.500. Во 1928 година во градот Солун се населиле вкупно 117.031 грчки и други колонисти, а муслиманското население по сила на Лозанската конвенција се иселило во Турција. Истата година градот Солун со приградските населби подигнати од грчки колонисти броел вкупно 236.524 жители (Симовски 1 1978: 448).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Енивардарската каза** имало вкупно 48.760 жители. Од нив христијани Македонци биле 24.789, Македонци муслимани 12.170, Турци 9.485, Грци 25, Власи 274, Евреи 90 и Роми 1.827. Само во Енице Вардар имало вкупно 9.599, од нив 4.000 биле Македонци, 5.100 Турци, Грци 25, Власи 24, Евреи 90 и Роми 300. Во 1971 година градот брои 18.151 жител, од кои околу 13.000 бегалци Грци, а другите се Македонци и извесен број Власи (Симовски 1 1978: 197).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Воденската каза** имало вкупно 43.180 жители. Од нив Македонци христијани биле 25.839, Македонци муслимани 7.940, Турци 8.098, Власи 430 и Роми 873. Само во Воден имало вкупно 11.070 жители, од кои 7.000 христијани Македонци, 4.000 Турци, Власи 30 и Роми 40. Во 1940 година градот брои 12.377 жители, од кои 3.377 се Македонци, 400 Власи и 3.600 Грци претежно бегалци (Симовски 1 1978: 165).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Кукушката каза** имало вкупно 43.178 жители. Од нив Македонци биле 21.408, Турци 19.928 и Роми 1.782. Само во Кукуш имало вкупно 7.750 жители, од кои 7.000 Македонци и 750 Турци. Во 1971 година градот брои 18.151 жител, од кои околу 13.000 бегалци Грци, а другите се Македонци и извесен број Власи (Симовски 1 1978: 197).

К'нчов кон крајот на 19 век во **Серската каза** регистрирал вкупно 107.684 жители. Од нив христијани Македонци биле 40.316, муслимани Македонци 220, Турци 23.220, Грци 28.665, Власи 1.800, Евреи 2.500 и Роми 4.563. Само во Серес имало вкупно 28.100, од нив 2.200 биле христијани Македонци, 11.500 Турци, Грци 11.000, Евреи 2.500 и Роми 500. До Балканските војни Серес бил еден од најголемите градови во југоисточна Македонија со претежно турско, грчко и мешано население. Во пописот од 1913 евидентиран е со само 18.668 жители, а во 1920 година со 14.486 жители (Симовски 2 1998: 264–265).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Демирхисарската каза (Валовишта)** имало вкупно 51.470 жители. Од нив христијани Македонци биле 30.890, муслимани Македонци 1.150, Турци 14.690, Грци 350, Власи 2.165 и Роми 1.575. Само во Демир Хисар имало вкупно 5.840, од кои 1.200 биле христијани Македонци, Грци 350, 3.300 Турци, Власи 120 и Роми 420.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Петричката каза** имало вкупно 41.088 жители. Од нив христијани Македонци 27.773, муслимани Македонци 865, Турци 11.310, Евреи 40 и Роми 1.100. Само во Петрич имало вкупно 7.190, од нив 2.450 христијани Македонци, 4.600 Турци, Власи 40 и Роми 100.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Мелничката каза** имало вкупно 28.271 жител. Од нив христијани Македонци биле 16.998, муслимани Македонци 700, Турци 5.551, Грци 2.500, Власи 1.150 и Роми 1.222. Само во Мелник имало вкупно 4.330, од нив 500 христијани Македонци, Грци 2.650, 950 Турци, Власи 30 и Роми 200.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Горноџумајската каза** имало вкупно 31.478 жители. Од нив христијани Македонци биле 21.282, муслимани Македонци 3.900, Турци 4.575, Грци 60, Власи 1.130, Евреи 180 и Роми 351. Само во Горна Џумаја имало вкупно 6.440, од нив 1.250 христијани Македонци, Грци 60, 4.500 Турци, Власи 250, Евреи 180 и Роми 200.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Разлошката каза** имало вкупно 33.350 жители. Од нив христијани Македонци биле 23.100, муслимани Македонци 8.870, Турци 80, Власи 650 и Роми 650.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Неврокопската каза** имало вкупно 77.645 жители. Од нив христијани Македонци биле 35.310, муслимани Македонци 26.962, Турци 12.500, Грци муслимани 620, Власи 988, Евреи 110 и Роми 1.155. Само во Неврокоп имало вкупно 6.215, од нив 850 христијани Македонци, 5.000 Турци, Власи 190, Евреи 110 и Роми 65.

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Драмската каза** имало вкупно 55.877 жители. Од нив христијани Македонци биле 9.092, муслимани Македонци 10.502, Турци 26.450, Грци 4.600, Власи 1.270, Евреи 150 и Роми 3.613. Само во Драма имало вкупно 9.040, од нив 350 христијани Македонци, Грци 1.500, 6.300 Турци, Власи 300, Евреи 150 и Роми 240. Драма е релативно нов град формиран по доаѓањето на Турците. Во 1923 година по сила на Лозанската конвенција тука биле сместени претежно бегалски семејства. Според статистиката од 1928 во Драма биле сместени 22.601 бегалец од Мала Азија и источна Тракија и од Понд (Симовски1 1998: 159).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Костурската каза** имало вкупно 75.022 жители. Од нив христијани Македонци биле 46.783, муслимани Македонци 4.340, Турци 3.925, Грци 9.415, Грци муслимани 175, Албанци христијани 910, Албанци муслимани 3.434, Власи 4.280, Евреи 750 и Роми 1.010. Само во Костур имало вкупно 6.190, од нив 300 христијани Македонци, 1.600 Турци, Грци 3.000, Албанци христијани 300, Евреи 750 и Роми 240. Во 1913 во Костур имало 7.800 жители. Според Милоевиќ броел 2.000 куќи, од кои 900 грчки куќи и асимилирани од Грците, 800 турски, 150 еврејски, 50 македонски, 50 влашки и 50 ромски (Симовски1 1978: 67).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Леринската каза** имало вкупно 60.025 жители. Од нив христијани Македонци биле 37.781, Турци 11.410, Грци 9.415, Грци муслимани 175, Албанци христијани 2.344, Албанци муслимани 2.000, Власи 3.424, Евреи 20 и Роми 2.746. Само во Лерин имало вкупно 9.824, од нив 2.820 христијани Македонци, 5.000 Турци, Албанци христијани 100, Албанци муслимани 200, Власи 84, Евреи и Роми 1.600. Според Милоевиќ во Лерин имало 950 македонски куќи, 1.400 турски, 25 албански, 30 влашки и 175 ромски (Симовски1 1978: 129).

Според К'нчов кон крајот на 19 век во **Кајларската каза** имало вкупно 38.001 жител. Од нив христијани Македонци биле 7.916, Турци 27.135, Грци 1.800, Власи 1.730. Само во Кајлари имало вкупно 3.000 жители, од нив сите 3.000 биле Турци. По иселувањето на турското население во 1924 година во Кајлари се населиле 5.079 бегалци, така што во 1928 година тоа е речиси чисто бегалска градска населба во која се населени и извесен број македонски, влашки и грчки семејства и брои вкупно 6.442 жители, а во 1940 година брои 7.719 жители (Симовски1 1978: 247).

Следува преглед на демографската состојба на пунктовите опфатени во МДА‡ во XV и XVI век (во државните граници на РМ) според податоците во трудот од Стојановски, Ѓоргиев: *Населби и население во Македонија – XV и XVI век,* дел 1, Скопје 2001.

1. ЖИДИЛОВО, христијанско село, 1519 г. – 32 семејства; 1573 г. – 45 семејства;
2. КРКЉА, христијанско село, 1519 г. – 37 семејства; 1573 г. – 40 семејства;
3. ДУРАЧКА РЕКА
4. ГАБЕР, христијанско село, 1519 г. – 23 семејства; 1573 г. – 25 семејства;
5. ЛУКЕ, христијанско село, 1519 г. – 15 семејства; 1573 г. – 28 семејства;
6. ОГУТ, христијанско село, 1519 г. – 13 семејства; 1573 г. – 40 семејства;
8. РАНКОВЦИ, христијанско село, 1519 г. – 61 семејство; 1573 г. – 49 семејства;
9. ПСАЧА, христијанско село, 1519 г. – 98 семејства; 1573 г. – 75 семејства;
10. КРАТОВО
11. КНЕЖЕВО, христијанско село, 1519 г. – 55 семејства; 1568/69 г. – 35 семејства;
12. ДОЛНИ СТУБОЛ
13. СТРАЦИН, христијанско село, 1519 г. – 75 семејства; 1573 г. – 168 семејства;
15. ШОПСКО РУДАРЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 87 христијански семејства; 1573 г. – 88 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
16. МУРГАШ, христијанско село, 1519 г. – 7 семејства; 1573 г. – 45 семејства;
17. ЖЕГЉАНЕ, христијанско село, 1519 г. – 4 семејства; 1573 г. – 18 семејства;
18. ЧЕТИРЦЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 43 христијански семејства и 2 муслимански семејства; 1573 г. – 63 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
19. МЛАДО НАГОРИЧАНЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 177 христијански семејства; 1573 г. – 253 христијански семејства и 9 муслимански семејства;
22. КЛЕЧОВЦЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 35 христијански семејства и 5 муслимански; 1573 г. – 70 христијански семејства и 11 муслимански семејства;
23. ДУМАНОВЦЕ, христијанско село, 1519 г. – 7 семејства; 1573 г. – 9 семејства;
23а. МАТЕЈЧЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 89 христијански семејства и 3 муслимански семејства; 1573 г. – 116 христијански семејства и 5 муслимански семејства;
24. РОМАНОВЦЕ, муслиманско село, 1528/29 г. – 26 семејства; 1568/69 г. – 24 семејства;
24а. БУЈКОВЦИ, мешано село, 1519 г. – 4 муслимански семејства и 3 христијански семејства; 1573 г. – 4 муслимански семејства;
25. ОРАШАЦ, христијанско село, 1519 г. – 58 христијански семејства и 1 муслиманско семејство; 1573 г. – 73 христијански семејства;
26. ПАВЛЕШЕНЦИ, христијанско село, 1519 г. – 52 семејства; 1573 г. – 42 семејства;
29. НЕМАЊИНЦИ, претежно христијанско село, 1519 г. – 135 христијански семејства; 1573 г. – 227 христијански семејства и 8 муслимански;
30. КНЕЖЈЕ, христијанско село, 1519 г. – 72 семејства; 1573 г. – 80 семејства;
31. ПРЕВОД, христијанско село, 1528 г. – 56 семејства; 1573 г. – 73 семејства;

‡ Податоците за пунктовите што претставуваат градски населби се наведени во погорниот текст.

32. ДИВЛЕ, христијанско село, 1467/68 г. – 16 семејства; 1568/69 г. – 63 семејства;
33. БЕЛИМБЕГОВО
36. ЦРЕШЕВО, христијанско село, 1452/53 г. – 65 семејства; 1568/69 г. – 116 семејства;
37. ЉУБАНЦИ, христијанско село, 1452/53 г. – 54 семејства; 1568/69 г. – 64 семејства;
37а. БРОДЕЦ, христијанско село, 1452/53 г. – 20 семејства; 1544 г. – 10 семејства; 1568/69 селото е регистрирано без жители;
38. БАРДОВЦИ, муслиманско село, 1467/68 г. – 6 семејства; 1568/69 г. – 4 семејства;
39. КУЧКОВО, христијанско село, 1452/53 г. – 7 семејства; 1568/69 г. – 43 христијански семејства и 4 муслимански семејства;
40. ВРАТНИЦА, христијанско село, 1452/53 г. – 63 семејства; 1568/69 г. – 82 семејства;
41. ЛЕШОК, христијанско село, 1452/53 г. – 172 семејства; 1568/69 г. – 116 семејства;
42. БРЕЗНО, христијанско село, 1452/53 г. – 11 семејства; 1568/69 г. – 7 семејства;
43. ТЕАРЦЕ, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 4 христијански семејства; 1568/69 г. – 42 христијански семејства и 5 муслимански семејства;
44. РАКОТИНЦЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 17 семејства; 1568/69 г. – 64 семејства;
45. ТЕТОВО
46. САРАЌИНЦЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 10 семејства; 1568/69 г. – 4 семејства;
47. МИЛЕТИНО, мешано село, 1452/53 г. – 96 христијански семејства; 1568/69 г. – 84 христијански семејства и 20 муслимански семејства;
47а. Г. СЕДЛАРЦЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 42 семејства; 1568/69 г. – 15 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
47б. УРВИЧ, христијанско село, 1452/53 г. – 70 семејства; 1568/69 г. – 30 семејства;
47в. БРОД (ГОРА)
48. ЧЕЛОПЕК, христијанско село, 1452/53 г. – 90 семејства; 1568/69 г. – 58 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
49. ТУМЧЕВИШТЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 95 семејства; 1568/69 г. – 57 семејства;
50. ВОЛКОВИЈА, претежно христијанско село, 1452/53 г. – 27 христијански семејства; 1467/68 г. – 39 христијански семејства и 5 муслимански семејства; 1568/69 г. – 49 христијански семејства;
51. ПОЖАРАНЕ, христијанско село, 1452/53 г. – 32 семејства; 1544/45 г. – 50 семејства;
52. ПЕЧКОВО, христијанско село, 1452/53 г. – 17 семејства; 1568/69 г. – 37 семејства;
53. БАЛИН ДОЛ, христијанско село, 1452/53 г. – 11 семејства; 1568/69 г. – 8 семејства;
54. КУНОВО, христијанско село, 1519 г. – 32 семејства; 1568/69 г. – 26 семејства;
55. ЛЕУНОВО, христијанско село, 1452/53 г. – 14 семејства; 1568/69 г. – 68 христијански семејства и 2 муслимански семејства;
57. МАВРОВО, христијанско село, 1519 г. – 75 семејства; 1568/69 г. – 94 семејства;
58. ЖЕРНОНИЦА (ЖИРОВНИЦА), мешано село, 1467 г. – 22 христијански семејства; 1583 г. – 20 христијански семејства и 69 муслимански семејства;
59. ТРЕБИШТЕ, христијанско село, 1467 г. – 15 семејства; 1583 г. – 40 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
59а. ОБОКИ
60. РОСТУШЕ, христијанско село, 1467 г. – 15 семејства; 1583 г. – 7 семејства;
61. ГАЛИЧНИК, христијанско село, 1536-39 г. – 33 семејства; 1583 г. – 32 семејства;
64. Г. КОСОВРАСТИ, христијанско село, 1467 г. – 12 семејства; 1583 г. – 10 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
65. БАНИШТЕ, претежно христијанско село, 1467 г. – 12 христијански семејства; 1583 г. – 15 христијански семејства и 2 муслимански семејства;
66. ДЕБАР
67. ГОРЕНЦИ, христијанско село, 1467 г. – 2 семејства; 1583 г. – 20 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
68. ГАРИ, христијанско село, 1536-39 г. – 62 семејства; 1583 г. – 40 семејства;
69. ЛАЗАРОПОЛЕ, христијанско село, 1536-39 г. – 84 семејства; 1583 г. – 60 семејства;
71. ЕФЛОВЕЦ, христијанско село, 1467/68 г. – 20 семејства; 1568/69 г. – 50 семејства;
72. ГОЛЕМ ПАПРАДНИК, христијанско село, 1536-39 г. – 46 семејства; 1583 г. – 20 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
73. ЏЕПИШТЕ, христијанско село, 1583 г. – 30 семејства;
74. КЛЕЊЕ
74а. СТЕБЛЕВО
75. МОДРИЧ, христијанско село, 1467 г. – 7 семејства; 1583 г. – 64 семејства;
76. ЈАБЛАНИЦА, христијанско село, 1536-39 г. – 49 семејства; 1583 г. – 50 христијански и 1 муслиманско семејство;
78. ЛУКОВО, христијанско село, 1467 г. – 11 семејства; 1583 г. – 60 семејства;
79. РЖАНОВО, христијанско село, 1536-39 г. – 56 семејства; 1583 г. – 32 семејства;
80. БОРОВЕЦ, христијанско село, 1536-39 г. – 19 семејства; 1583 г. – 30 семејства;
81. ВЕВЧАНИ, христијанско село, 1536-39 г. – 120 семејства; 1583 г. – 174 семејства;
81а. ВИШНИ, христијанско село, 1536-39 г. – 42 семејства; 1583 г. – 70 семејства;
82. ГЛОБОЧИЦА, христијанско село, 1536-39 г. – 16 семејства; 1583 г. – 34 семејства;
85. СТРУГА
86. РАДОЖДА, христијанско село, 1536-39 г. – 54 семејства; 1583 г. – 50 семејства;
87. ВОЛИНО, претежно христијанско село, 1536-39 г. – 51 семејство; 1583 г. – 15 христијански семејства и 5 муслимански;
88. БОТУН, христијанско село, 1536-39 г. – 42 семејства; 1583 г. – 27 семејства;

89. ВРБЈАНИ, христијанско село, 1536-39 г. – 69 семејства; 1583 г. – 48 семејства;
92. БЕЛЧИШТА, христијанско село, 1536-39 г. – 69 семејства; 1583 г. – 47 семејства;
93. ОРОВНИК, претежно христијанско село, 1536-39 г. – 61 христијанско семејство; 1583 г. – 39 христијански семејства и 4 муслимански семејства;
94. ОХРИД
95. РАМНЕ, христијанско село, 1536-39 г. – 28 семејства; 1583 г. – 36 христијански семејства и 2 муслимански семејства;
95а. КОЈНСКО, христијанско село, 1536-39 г. – 21 семејство; 1583 г. – 26 семејства;
96. ПЕШТАНИ, христијанско село, 1536-39 г. – 79 семејства; 1583 г. – 68 семејства;
99. ТРПЕЈЦА, христијанско село, 1583 г. – 49 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
100. ЉУБАНИШТА, претежно христијанско село, 1583 г. – 62 христијански семејства и 3 муслимански;
101. ЛЕСКОЕЦ, претежно христијанско село, 1536-39 г. – 46 христијански семејства; 1583 г. – 39 христијански семејства и 6 муслимански семејства;
102. СТЕЊЕ, христијанско село, 1536-39 г. – 157 семејства; 1583 г. – 90 семејства;
103. ЉУБОЈНО
106. АРВАТИ
107. ПРЕТОР
108. ЦАРЕВ ДВОР, христијанско село, 1536-39 г. – 112 семејства; 1583 г. – 52 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
109. РЕСЕН
110. ЃАВАТО, христијанско село, 1568-69 г. – 88 семејства;
113. КРУШЈЕ, христијанско село, 1536-39 г. – 35 семејства; 1583 г. – 28 семејства;
114. РЕЧИЦА, христијанско село, 1536-39 г. – 28 семејства; 1583 г. – 21 семејство;
115. СМИЛЕВО, христијанско село, 1468 г. – 69 семејства; 1568 г. – 20 семејства;
116. ДИХОВО, христијанско село, 1468 г. – 90 семејства; 1568 г. – 32 семејства;
117. ДРАГОШ, претежно христијанско село, 1468 г. – 38 христијански семејства; 1568 г. – 38 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
118. КАНИНО, христијанско село, 1468 г. – 24 семејства; 1568 г. – 24 семејства;
120. БУКОВО, христијанско село, 1481/82 г. – 67 семејства; 1568 г. – 189 семејства;
121. КУКУРЕЧАНИ, претежно христијанско село, 1468 г. – 153 христијански семејства; 1568 г. – 92 христијански семејства и 11 муслимански семејства;
122. ЖИВОЈНО
123. СКОЧИВИР, христијанско село, 1468 г. – 11 семејства; 1568 г. – 12 семејства;
124. ПАРАЛОВО, христијанско село, 1468 г. – 34 семејства; 1568 г. – 28 семејства;
125. ДОБРОМИР, претежно христијанско село, 1468 г. – 66 христијански семејства; 1568 г. – 44 христијански семејства и 11 муслимански семејства;
127. ПУТУРОС, христијанско село, 1519 г. – 28 семејства; 1573 г. – 45 семејства;
128. ТОПОЛЧАНИ, христијанско село, 1467/68 г. – 69 семејства; 1544/45 г. – 77 христијански семејства и 1 муслиманско;
129. КРУШОВЈАНИ, христијанско село, 1467/68 г. – 70 семејства; 1568/69 г. – 70 семејства;
130. СЛЕПЧЕ (Д. ХИС.), христијанско село, 1468 г. – 68 семејства; 1568 г. – 86 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
131. Д. ДИВЈАЦИ, христијанско село, 1468 г. – 100 семејства; 1568 г. – 108 семејства;
134. ПРОСТРАЊЕ, христијанско село, 1468 г. – 64 семејства; 1568 г. – 34 семејства;
135. ВРАНЕШТИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 49 семејства; 1568/69 г. – 75 христијански семејства и 2 муслимански семејства;
136. КНЕЖИНО, христијанско село, 1467/68 г. – 19 семејства; 1568/69 г. – 24 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
137. ПОПОЕЦ, христијанско село, 1467 г. – 4 семејства; 1568/69 г. – 5 семејства;
138. ЛЕШНИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 15 семејства; 1568/69 г. – 35 семејства;
141. ТАЈМИШТА, христијанско село, 1467/68 г. – 62 семејства; 1568/69 г. – 35 семејства;
142. БУКОЈЧАНИ, христијанско село, 1467/68 г. – 73 семејства; 1568/69 г. – 39 семејства;
143. ТУИН, христијанско село, 1467/68 г. – 82 семејства; 1568/69 г. – 92 семејства;
144. СВЕТОРАЧА, христијанско село, 1467/68 г. – 56 семејства; 1568/69 г. – 19 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
145. М. БРОД
146. ТОПОЛНИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 34 семејства; 1568/69 г. – 43 семејства;
147. ЗВЕЧАН, христијанско село, 1467/68 г. – 19 семејства; 1568/69 г. – 12 семејства;
148. САМОКОВ
149. Г. БЕЛИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 19 семејства; 1568/69 г. – 46 семејства;
149а. БРЕЗНИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 8 семејства; 1568/69 г. – 32 семејства;
150. ЗДУЊЕ, христијанско село, 1467/68 г. – 20 семејства; 1568/69 г. – 35 семејства;
151. Н. БРЕЗНИЦА, христијанско село, 1467/68 г. – 24 семејства; 1544/45 г. – 9 семејства;
152. НЕРЕЗИ, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 85 христијански семејства; 1568/69 г. – 120 христијански семејства и 4 муслимански;
155. РАКОТИНЦИ, христијанско село, 1467/68 г. – 21 семејство; 1568/69 г. – 64 семејства;
156. ДРАЧЕВО, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 63 христијански семејства; 1481/82 г. – 88 христијански семејства и 5 муслимански семејства; 1568/69 г. – 149 христијански семејства.
157. ЗЕЛЕНИКОВО, христијанско село, 1467/68 г. – 22 семејства; 1544/45 г. – 57 семејства;
158. ДРЖИЛОВО, христијанско село, 1467/68 г. – 13 семејства; 1568/69 г. – 10 семејства;

159. КАТЛАНОВО
162. ЛУГУНЦИ, христијанско село, 1467/68 г. – 11 семејства; 1519 г. – 41 семејство;
163. БАШИНО СЕЛО, христијанско село, 1467/68 г. – 52 семејства;
164. КАРАБУНИШТЕ, христијанско село, 1467/68 г. – 15 семејства; 1568/69 г. – 49 семејства;
165. МЕЛНИЦА, христијанско село, 1519 г. – 42 семејства; 1544/45 г. – 25 семејства;
166. ЦРКВИНО, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 19 христијански семејства; 1568/69 г. – 15 христијански семејства и 12 муслимански семејства;
169. ГРНЧИШТЕ, христијанско село со повремена појава на муслимани, 1467/68 г. – 38 христијански семејства и 1 муслиманско семејство; 1544/45 г. – 44 христијански семејства;
170. ИЗВОР, христијанско село, 1467/68 г. – 40 семејства; 1568/69 г. – 110 семејства;
171. НЕЖИЛОВО, христијанско село, 1467/68 г. – 16 семејства; 1568/69 г. – 32 семејства;
172. СТРОВИЈА, христијанско село, 1467/68 г. – 38 семејства; 1568/69 г. – 28 семејства;
173. СЛЕПЧЕ (ПРИЛ.), христијанско село, 1467/68 г. – 37 семејства; 1568/69 г. – 51 семејство;
176. БОГОМИЛА, христијанско село, 1467/68 г. – 54 семејства; 1568/69 г. – 41 христијанско семејство и 2 муслимански семејства;
177. НИКОДИН, христијанско село, 1467/68 г. – 42 семејства; 1544/45 г. – 60 семејства;
178. ТРОЈАЦИ, христијанско село, 1467/68 г. – 17 семејства; 1568/69 г. – 10 семејства и 1 муслиманско семејство;
179. ВАРОШ
180. ПРИЛЕПЕЦ, христијанско село, 1467/68 г. – 7 семејства; 1568/69 г. – 8 семејства;
183. ДУЊЕ, христијанско село, 1467/68 г. – 13 семејства; 1568/69 г. – 53 семејства;
184. ПОДЛЕС, претежно христијанско село, 1467/68 г. – 50 христијански семејства; 1568/69 г. – 53 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
185. ГРАДСКО, христијанско село, 1481/82 г. – 26 семејства; 1568/69 г. – 15 семејства;
186. ПРАВЕДНИК
187. ВИТОЛИШТЕ, христијанско село, 1468 г. – 90 семејства; 1568/69 г. – 56 семејства;
190. СТАРАВИНА, претежно христијанско село, 1568/69 г. – 36 христијански семејства и 5 муслимански семејства;
191. РОЖДЕН, христијанско село, 1467/68 г. – 37 семејства; 1568/69 г. – 100 семејства;
192. КОНОПИШТЕ, христијанско село, 1519 г. – 29 семејства; 1573 г. – 43 семејства;
193. БАРОВО, христијанско село, 1519 г. – 54 семејства; 1573 г. – 75 семејства;
194. ВАТАША, претежно христијанско село, 1519 г. – 146 христијански семејства и 10 муслимански семејства; 1573 г. – 75 христијански семејства и 22 муслимански семејства;
197. МАРЕНА, христијанско село, 1519 г. – 17 семејства; 1573 г. – 18 христијански семејства и 3 муслимански;
198. КЛИСУРА
199. МИРАВЦИ, христијанско село, 1519 г. – 40 христијански семејства и 1 муслиманско; 1573 г. – 52 христијански семејства;
200. КОНСКО
201. СТОЈАКОВО
203. ФУРКА, христијанско село, 1519 г. – 63 семејства; 1573 г. – 120 семејства;
205. ПИРАВА, претежно христијанско село, 1519 г. – 34 христијански семејства и 15 муслимански семејства; 1573 г. – 47 христијански семејства и 17 муслимански семејства. Тогаш во атарот на Пирава биле населени два јуручки хемаати со вкупно 26 семејства;
206. НИКОЛИЧ, претежно христијанско село, 1519 г. – 35 христијански семејства и 4 муслимански семејства; 1573 г. – 20 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
207. ДОЈРАН
208. КОСТУРИНО, христијанско село, 1519 г. – 47 семејства; 1573 г. – 63 семејства;
209. МУРТИНО, претежно христијанско село, 1519 г. – 39 христијански семејства и 4 муслимански семејства; 1573 г. – 41 христијанско семејство и 7 муслимански семејства;
210. НОВО СЕЛО, христијанско село, 1519 г. – 84 семејства; 1573 г. – 91 семејство;
211. ГАБРОВО, христијанско село, 1519 г. – 62 христијански семејства и 1 муслиманско; 1573 г. – 55 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
213. СМОЛАРЕ, христијанско село, 1519 г. – 97 семејства; 1573 г. – 65 семејства;
214. СТИНЕК
215. ПИПЕРЕВО, претежно христијанско село, 1519 г. – 59 христијански семејства и 4 муслимански семејства; 1573 г. – 74 христијански семејства;
216. РОБОВО, христијанско село, 1519 г. – 161 семејство; 1573 г. – 111 семејства;
218. НИВИЧИНО, претежно христијанско село, 1519 г. – 45 христијански семејства и 3 муслимански семејства; 1573 г. – 35 христијански семејства и 3 муслимански семејства;
219. ПОДАРЕШ, претежно христијанско село, 1519 г. – 54 христијански семејства и 12 муслимански семејства; 1573 г. – 150 христијански семејства и 7 муслимански семејства. Во негова близина имало населено четири јуручки хемаати со вкупно 19 семејства;
220. ВЕЉУСА, претежно христијанско село, 1519 г. – 253 христијански семејства и 5 муслимански семејства; 1573 г. – 320 христијански семејства и 15 муслимански семејства;
221. КОНЧЕ, претежно христијанско село, 1519 г. – 110 христијански семејства и 4 муслимански семејства; 1573 г. – 113 христијански семејства и 4 муслимански семејства;
222. ДУКАТИНО, христијанско село, 1519 г. – 13 семејства; 1573 г. – 29 семејства;
225. ДЕДИНО, христијанско село, 1519 г. – 22 семејства; 1573 г. – 57 семејства;
226. РАДОВИШ
227. ЉУБОТЕН, отпрвин христијанско, а потоа муслиманско село, 1519 г. – 11 христијански семејства; 1573 г. – 21 муслиманско семејство;
228. НИКОМАН, христијанско село, 1519 г. – 26 семејства; 1573 г. – 39 семејства;
229. ДОЛНИ БАЛВАН, претежно христијанско село, 1519 г. – 57 христијански семејства и 14 муслимански семејства;

1573 г. – 59 христијански семејства и 20 муслимански семејства;
230. ШТИП
232. СУДИЌ, христијанско село, 1519 г. – 20 семејства; 1573 г. – 35 семејства;
233. БОГОСЛОВЕЦ, претежно христијанско село, 1519 г. – 38 христијански семејства; 1573 г. – 60 христијански семејства и 32 муслимански семејства; Оваа година во селото биле забележани и околу 30 привремено населени јуруци.
234. ЛЕЗОВО, христијанско село, 1519 г. – 39 христијански семејства и 1 муслиманско; 1573 г. – 43 христијански семејства и 2 муслимански;
235. СПАНЧЕВО, христијанско село, 1519 г. – 102 семејства; 1573 г. – 108 семејства; / СОКОЛАРЦИ, христијанско село, 1519 г. – 39 семејства; 1573 г. – 49 семејства;
236. ЗЛЕТОВО, претежно христијанско село, 1519 г. – 65 христијански семејства и 2 муслимански семејства; 1573 г. – 90 христијански семејства и 2 муслимански семејства;
237. ЛЕСНОВО, христијанско село, 1519 г. – 79 семејства; 1573 г. – 61 семејство;
238. ДРЕВЕНО, христијанско село, 1519 г. – 70 семејства; 1573 г. – 41 семејство;
239. ПРИПЕЧАНИ, христијанско село, 1519 г. – 19 семејства; 1573 г. – 25 семејства;
240. ГРАТЧЕ
241. КОЧАНИ
242. ВИНИЦА
243. КОСТИН ДОЛ, христијанско село, 1519 г. – 19 семејства; 1573 г. – 7 семејства;
246. САСА, христијанско село, 1530 г. – 32 семејства; 1573 г. – 43 семејства;
247. КАМЕНИЦА, христијанско село, 1519 г. – 73 христијански семејства и 2 муслимански семејства; 1573 г. – 81 христијанско семејство и 2 муслимански семејства;
248. КАЛИМАНЦИ, претежно христијанско село, 1519 г. – 134 христијански семејства; 1573 г. – 145 христијански семејства и 8 муслимански семејства;
249. БЛАТЕЦ, претежно христијанско село, 1519 г. – 166 христијански семејства и 5 муслимански семејства; 1573 г. – 91 христијанско семејство и 18 муслимански;
250. ЛАКИ
253. КИСЕЛИЦА, христијанско село, 1519 г. – 31 семејство; 1573 г. – 35 семејства;
254. ДЕЛЧЕВО
254а. ЗВЕГОР, христијанско село, 1519 г. – 108 христијански семејства и 3 муслимански семејства; 1573 г. – 56 христијански семејства;
255. ТРАБОТЕВИШТЕ, христијанско село, 1519 г. – 225 семејства; 1573 г. – 126 христијански семејства и 4 муслимански семејства;
256. СТАР ИСТЕВНИК, христијанско село, 1573 г. – 162 христијански семејства и 1 муслиманско семејство;
257. МАЧЕВО, христијанско село, 1519 г. – 52 семејства; 1573 г. – 35 семејства;
260. ПЕХЧЕВО
261. БЕРОВО
262. ДВОРИШТЕ

Осврт на демографската состојба во РС Македонија во 21 век според пописите од 2002 година и 2021 година[§]

1. ЖИДИЛОВО, според пописот од 2002 година, во селото живееле вкупно 302 жители, од кои 299 Македонци и 3 останати. Според пописот од 2021 година, во селото живееле вкупно 239 жители, од кои 231 Македонец и 8 лица без податоци.

2. КРКЉА, според пописот од 2002 година, во селото живееле вкупно 227 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, живееле вкупно 136 жители, од кои 112 Македонци и 24 лица без податоци.

3. ГРАДЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 318 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 283 жители, од кои 266 Македонци, 1 Србин, 3 останати и 13 лица без податоци.

/ ДУРАЧКА РЕКА, според пописот од 2002 година, во селото живееле вкупно 290 жители, од кои 289 Македонци и 1 Влав. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 250 жители, од кои 237 Македонци, 1 Србин и 12 лица без податоци.

4. ГАБЕР, според пописот од 2002 година, во селото живееле 67 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 12 жители, од кои 9 Македонци и 3 лица без податоци.

5. ЛУКЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 338 жители, од кои 337 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 220 жители, од кои 202 Македонци, 1 Србин и 17 лица без податоци.

6. ОГУТ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 152 жители, од кои 147 Македонци и 5 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 46 жители, од кои 44 Македонци и 2 лица без податоци.

8. РАНКОВЦИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 1 192 жители, од кои 1 133 Македонци, 53 Роми, 1 Србин и 5 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 337 жители, од кои 1 113 Македонци, 1 Турчин, 137 Роми, 4 Срби, 4 останати и 78 лица без податоци.

9. ПСАЧА, според пописот од 2002 година, селото имало 539 жители, од кои 538 Македонци и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 438 жители, од кои 358 Македонци, 1 Ром, 2 Срби, 1 од друга етничка припадност и 76 лица без податоци.

10. КРАТОВО, според пописот од 2002 година, во градот живееле вкупно 6 924 жители, од кои 6 724 Македонци, 8 Турци, 151 Ром, 1 Влав, 39 Срби и 13 останати. Според последниот попис од 2021 година, во градот живееле вкупно 5 401 жител, од кои 5 011 Македонци, 3 Албанци, 99 Роми, 1 Влав, 11 Срби, 17 останати и 259 лица без податоци.

/ ШЛЕГОВО, според пописот од 2002 година во селото живееле 373 жители, од кои 372 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 221 жител, од кои 219 Македонци и 2 лица без податоци.

11. КНЕЖЕВО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 64 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 12 жители, сите Македонци.

12. ДОЛНИ СТУБОЛ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 168 жители, од кои 167 Македонци и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 99 жители, од кои 95 Македонци, 1 Албанец и 3 лица без податоци.

13. СТРАЦИН, според пописот од 2002 година, во селото Страцин живеат 185 жители, од кои 182 Македонци и 3 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 130 жители, од кои 125 Македонци, 1 Албанец, 1 од друга етничка припадност и 3 лица без податоци.

15. ШОПСКО РУДАРЕ, според пописот од 2002 година во селото живееле 143 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 42 жители, од кои 29 Македонци и 13 лица без податоци.

16. МУРГАШ, според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 11 жители, од кои 8 Македонци и 3 лица без податоци.

17. ЖЕГЊАНЕ, според пописот од 2002 година, во селото имало 86 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 48 жители, од кои 45 Македонци и 3 лица без податоци.

18. ЧЕТИРЦЕ, според пописот од 2002 година, во селото живеат 249 жители, од кои 215 Срби и 34 Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 165 жители, од кои 31 Македонец, 94 Срби, 2 останати и 38 лица без податоци.

19. МЛАДО НАГОРИЧАНЕ, според пописот од 2002 година, во селото имало 1 292 жители, од кои 1 273 Македонци, 1 Албанец, 17 Срби и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 094 жители, од кои 968 Македонци, 2 Албанци, 12 Срби, 4 останати и 108 лица без податоци.

22. КЛЕЧОВЦЕ, според пописот од 2002 година, селото имало 573 жители, од кои 555 Македонци, 17 Срби и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 472 жители, од кои 440 Македонци, 1 Албанец, 2 Роми, 4 Срби, 1 од друга етничка припадност и 24 лица без податоци.

23. ДУМАНОВЦЕ, според пописот од 2002 година, во селото немало ниеден жител. Истото било потврдено и на пописот од 2021 година.

[§] Сите податоци се дадени само за селата од пункт бр. 1 до пункт бр. 262, коишто се наоѓаат во границите на Р Македонија. Мал број пунктови во овој список се надвор од оваа територија и за нив нема податоци. Се работи за официјално достапни податоци на *Државниот завод за статистика* од последните два пописа. Точноста на податоците од последниот попис не е проверена на терен.

23а. МАТЕЈЧЕ, според пописот од 2002 година, селото има 3 394 жители, од кои 17 Македонци, 3 012 Албанци, 325 Срби и 39 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 961 жител, од кои 1 Македонец, 2 855 Албанци, 4 Срби, 1 Бошњак и 100 лица без податоци.

24. РОМАНОВЦЕ, според пописот од 2002 година во селото живееле 2 794 жители, од кои 716 Македонци, 2 028 Албанци, 35 Турци, 6 Срби и 9 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 566 жители, од кои 569 Македонци, 1 804 Албанци, 11 Турци, 3 Срби, 1 Бошњак, 7 останати и 171 лице без податоци.

24а. БУЧИНЦИ, според пописот на населението на Македонија од 2002 година, селото има 226 жители, од кои 225 Македонци и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 235 жители, од кои 220 Македонци, 5 Срби, 2 останати и 8 лица без податоци.

/ БУЈКОВЦИ, според пописот од 2002 година, во селото имало 946 жители, од кои 641 Македонец, 295 Роми, 5 Срби и 5 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 946 жители, од кои 504 Македонци, 349 Роми, 1 Влав, 17 Срби, 7 останати и 40 лица без податоци.

25. ОРАШАЦ, според пописот од 2002 година, селото има 387 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 290 жители, од кои 268 Македонци, 3 Албанци, 3 Срби, 3 останати и 13 лица без податоци.

26. ПАВЛЕШЕНЦИ,според пописот од 2002 година, во селото живееле 77 жители, од кои 76 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 26 жители, од кои 23 Македонци и 3 лица без податоци.

29. НЕМАЊИНЦИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 201 жител, од кои 199 Македонци и 2 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 75 жители, од кои 65 Македонци и 10 лица без податоци.

30. КНЕЖЈЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 86 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 57 жители, од кои 53 Македонци и 4 лица без податоци.

31. ПРЕВОД, според пописот од 2002 година, во селото живееле 44 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 25 жители, од кои 6 Македонци и 19 лица без податоци.

32. ДИВЛЕ, според пописот од 2002 година, во селото живеле 28 жители, од кои 25 Македонци и 3 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 3 жители, сите Македонци.

33. БЕЛИМБЕГОВО (ИЛИНДЕН), според пописот од 2002 година, селото има 4 931 жител, од кои 4 285 Македонци, 2 Турци, 31 Ром, 1 Влав, 176 Срби и 96 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 5 161 жител, од кои 4 230 Македонци, 326 Албанци, 4 Турци, 21 Ром, 3 Власи, 111 Срби, 2 Бошњаци, 50 останати и 414 лица без податоци.

36. ЦРЕШЕВО, според пописот од 2002 година, селото имало 1 278 жители, од кои 1 263 Македонци, 1 Влав, 12 Срби и 2 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 982 жители, од кои 911 Македонци, 8 Срби, 1 од друга етничка припадност и 62 лица без податоци.

37. ЉУБАНЦЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 928 жители, од кои 912 Македонци, 9 Роми, 6 Срби и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 075 жители, од кои 981 Македонец, 2 Турци, 10 Роми, 1 Влав, 8 Срби, 2 останати и 71 лице без податоци.

37а. БРОДЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото имало 3 жители, Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 11 жители, од кои 7 Македонци, 1 Србин и 3 лица без податоци.

38. БАРДОВЦИ, според пописот од 2002 година, селото Бардовци брои 1472 жители, од кои 1 432 Македонци , 2 Роми, 31 Србин и 7 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 291 жител, од кои 2 075 Македонци, 9 Албанци, 8 Турци, 3 Роми, 5 Власи, 42 Срби, 1 Бошњак, 39 останати и 109 лица без податоци.

39. КУЧКОВО, според пописот од 2002 година, во селото имало 138 жители, од кои 122 Македонци, 15 Роми и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 148 жители, од кои 107 Македонци, 1 Влав, 5 Срби, 6 останати и 29 лица без податоци.

40. ВРАТНИЦА, според пописот од 2002 година, селото имало 505 жители, од кои 482 Македонци, 20 Срби и 3 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 364 жители, од кои 301 Македонец, 1 Албанец, 10 Срби, 1 од друга етничка припадност и 52 лица без податоци.

41. ЛЕШОК, според пописот од 2002 година, селото броело 440 жители, од кои 435 Македонци, 1 Србин и 4 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 696 жители, од кои 381 Македонец, 280 Албанци, 2 Роми, 1 Србин, 11 останати и 21 лице без податоци.

42. БРЕЗНО, според пописот од 2002 година, селото имало само 8 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 3 жители, сите Македонци.

43. ТЕАРЦЕ, според пописот од 2002 година, селото имало 3 974 жители од кои 1 085 Македонци, 2 310 Албанци, 512 Турци, 54 Роми, 4 Срби и 9 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 3 038 жители, од кои 778 Македонци, 1 748 Албанци, 376 Турци, 39 Роми, 7 Срби, 3 останати и 87 лица без податоци.

44. РАОТИНЦЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 565 жители, од кои 559 Македонци, 4 Албанци, 1 Србин и 1 останат. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 482 жители, од кои 443 Македонци, 11 Албанци и 28 лица без податоци.

45. ТЕТОВО, според пописот од 2002 година, во градот имало 52 915 жители, од кои 18 555 Македонци, 28 897 Албанци, 1 878 Турци, 2 352 Роми, 13 Власи, 587 Срби, 156 Бошњаци, 477 останати. Според последниот попис од 2021 година, во градот живееле 63 176 жители, од кои 14 116 Македонци, 41 356 Албанци, 1 745 Турци, 1 877 Роми, 10 Власи, 248 Срби, 188 Бошњаци, 310 останати и 3 326 лица без податоци.

46. САРАЌИНЦЕ, според пописот од 2002 година селото има 1 087 жители. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 153 жители, од кои 791 Македонец, 277 Албанци, 8 Роми, 2 Срби, 4 останати и 71 лице без податоци.

47. МИЛЕТИНО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 1 986 жители, од кои 642 Македонци, 1 336 Албанци, 2 Срби и 6 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 674 жители, од кои 501 Македонец, 1 105 Албанци, 1 Србин, 3 останати и 64 лица без податоци.

47а. Г. СЕДЛАРЦЕ, според пописот од 2002 година, во селото имало 1 776 жители, од кои 1 773 Албанци и 3 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 521 жител, од кои 2 Македонци, 1 482 Албанци, 1 Србин и 36 лица без податоци.

47б. УРВИЧ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 756 жители, од кои 1 Македонец, 113 Албанци, 640 Турци и 2 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 746 жители, од кои 101 Албанец, 627 Турци, 8 останати и 10 лица без податоци. Инаку, најголем дел од жителите се Македонци муслимани – Горанци, но од различни политичко-верски причини на двата пописа се изјасниле како Турци и Албанци.

47в. БРОД (ГОРА)**

48. ЧЕЛОПЕК, според пописот од 2002 година, во селото имало 5 287 жители, од кои 463 Македонци, 4 803 Албанци, 2 Турци, 1 Србин и 18 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 4 459 жители, од кои 395 Македонци, 3 898 Албанци, 5 Бошњаци, 4 останати и 157 лица без податоци.

49. ТУМЧЕВИШТЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 235 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 250 жители, од кои 235 Македонци и 15 лица без податоци.

50. ВОЛКОВИЈА, според пописот од 2002 година, во селото имало 270 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 188 жители, од кои 179 Македонци, 1 Албанец и 8 лица без податоци.

51. ПОЖАРАНЕ, според пописот од 2002 година, во селото имало 26 жители, од кои 22 Македонци и 4 Албанци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 28 жители, од кои 20 Македонци, 7 Албанци и 1 лице без податоци.

52. ПЕЧКОВО, според пописот од 2002 година, во селото имало 48 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 21 жител, од кои 7 Македонци и 14 лица без податоци.

53. БАЛИН ДОЛ, според пописот од 2002 година, во селото имало 2 501 жител, од кои 337 Македонци, 2 156 Албанци, 3 Срби, 1 Бошњак и 4 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 059 жители, од кои 319 Македонци, 1 651 Албанец, 13 Турци, 1 Влав, 2 Срби, 1 од друга етничка припадност и 72 лица без податоци.

54. КУНОВО, според пописот од 2002 година, во селото имало 11 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 6 жители, од кои 5 Македонци и 1 лице без податоци.

55. ЛЕУНОВО според пописот од 2002 година, во селото живееле само 6 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 31 жител, од кои 27 Македонци и 4 лица без податоци.

57. МАВРОВО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 166 жители, од кои 163 Македонци и 3 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 212 жители, од кои 200 Македонци, 2 Албанци, 2 Турци, 1 Србин, 1 Бошњак, 4 останати и 2 лица без податоци.

58. ЖЕРНОНИЦА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 1 608 жители, од кои 1 314 Македонци, 258 Албанци, 20 Турци, 4 Бошњаци, 12 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 714 жители, од кои 274 Македонци, 83 Албанци, 63 Турци, 8 Бошњаци, 205 останати и 81 лице без податоци.

59. ТРЕБИШТЕ, според пописот од 2002 година, во селото Требиште живееле 765 жители, од кои 303 Македонци, 159 Албанци, 277 Турци, 18 Бошњаци и 8 останати. Жителите кои се изјасниле како Албанци, Турци и Бошњаци, всушност се Македонци со исламска вероисповед, бидејќи најголем дел од нив се изјасниле дека македонскиот јазик им е мајчин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 498 жители, од кои 34 Македонци, 55 Албанци, 144 Турци, 19 Бошњаци, 204 останати и 42 лица без податоци.

59а. ОБОКИ

60. РОСТУШЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 872 жители, од кои 397 Македонци, 41 Албанец, 427 Турци, 2 Бошњаци и 5 останати. Најголем дел од жителите се изјасниле дека македонскиот јазик им е мајчин јазик. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 708 жители, од кои 197 Македонци, 22 Албанци, 323 Турци, 1 Ром, 1 Србин, 129 останати и 35 лица без податоци.

** Селата за коишто нема дадени демографски податоци се наоѓаат надвор од границите на нашата држава.

61. ГАЛИЧНИК, според пописот од 2002 година, забележани се само 3 постојани жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 48 жители, од кои 47 Македонци и 1 Влав.

64. Г. КОСОВРАСТИ, според пописот во 2002 во селото живееле 818 жители, од кои како Македонци се изјасниле 578, како Турци 222 лица и 18 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 653 жители, од кои 172 Македонци, 16 Албанци, 324 Турци, 116 останати и 25 лица без податоци.

65. БАНИШТЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 90 жители, од кои 10 Македонци и 80 Албанци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 35 жители, од кои 3 Македонци, 28 Албанци и 4 лица без податоци.

66. ДЕБАР, според пописот од 2002 година, во градот имало 14 561 жител, од кои 1 054 Македонци, 10 768 Албанци, 1 415 Турци, 1 079 Роми, 2 Власи, 22 Срби, 2 Бошњаци и 219 останати. Според пописот од 2021 година во градот живееле 11 735 жители, од кои 419 Македонци, 8 194 Албанци, 911 Турци, 1 140 Роми, 2 Власи, 4 Срби, 5 Бошњаци, 146 останати и 914 лица без податоци.

67. ГОРЕНЦИ, според пописот од 2002 година, селото броело 267 жители, од кои 37 Македонци, 221 Турчин и 9 Албанци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 138 жители, од кои 14 Македонци, 6 Албанци, 94 Турци, 9 од друга етничка припадност и 15 лица без податоци.

68. ГАРИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 10 жители, 9 Македонци и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 10 жители, сите Македонци.

69. ЛАЗАРОПОЛЕ, според пописот од 2002 година, во селото немало жители. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 29 жители, од кои 28 Македонци и 1 Србин.

71. ЕФЛОВЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 20 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 9 жители, сите Македонци.

72. ГОЛЕМ ПАПРАДНИК, според пописот од 2002 година, селото броело 840 жители, од кои 30 Македонци, 799 Турци, 1 Албанец и 10 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 443 жители, од кои 22 Македонци, 11 Албанци, 329 Турци, 1 Бошњак, 1 од друга етничка припадност и 79 лица без податоци.

73. ЦЕПИШТЕ, според пописот од 2002 година, селото броело 499 жители од кои 105 Македонци, 96 Албанци, 276 Турци, 22 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 347 жители, од кои 45 Македонци, 75 Албанци, 181 Турчин, 24 останати и 22 лица без податоци

74. КЛЕЊЕ

74а. СТЕБЛЕВО

75. МОДРИЧ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 25 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 8 жители, 1 Македонец и 7 лица без податоци.

76. ЈАБЛАНИЦА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 553 жители, од кои 545 Македонци, 1 Србин и 7 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 308 жители, од кои 266 Македонци, 1 Турчин и 41 лице без податоци.

78. ЛУКОВО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 447 жители, од кои 444 Македонци, 1 Србин и 2 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 268 жители, од кои 249 Македонци, 1 од друга етничка припадност и 18 лица без податоци.

79. РЖАНОВО, според пописот од 2002 година, во селото немало жители. Истото било потврдено и на пописот од 2021 година.

80. БОРОВЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 629 жители, од кои 193 Македонци, 74 Албанци, 175 Турци и 187 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 565 жители, од кои 47 Македонци, 103 Албанци, 153 Турци, 143 останати и 119 лица без податоци.

81. ВЕВЧАНИ, според пописот од 2002 година, во селото Вевчани живееле 2 433 жители, од кои 2 419 Македонци, 3 Албанци, 4 Срби, 1 Влав и 7 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 359 жители, од кои 2 252 Македонци, 14 Албанци, 4 Власи, 3 Срби, 6 останати и 80 лица без податоци.

81а. ВИШНИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 14 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 47 жители, од кои 46 Македонци и 1 Србин.

82. ГЛОБОЧИЦА, според пописот од 2002 година, во селото немало жители. Истото било потврдено и на пописот од 2021 година.

85. СТРУГА, според пописот на населението од 2002 година, во градот имало 16 559 жители, од кои 8 901 Македонец, 5 293 Албанци, 907 Турци, 97 Роми, 550 Власи, 72 Срби, 16 Бошњаци и 723 останати. Според последниот попис на населението на Македонија од 2021 година, во градот имало 15 009 жители, од кои 6 517 Македонци, 4 903 Албанци, 810 Турци, 141 Роми, 431 Власи, 49 Срби, 23 Бошњаци, 583 останати и 1 552 лица без податоци.

86. РАДОЖДА, според пописот од 2002 година, во селото имало 808 жители, од кои 806 Македонци, 1 Србин и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 710 жители, од кои 689 Македонци, 1 Влав, 1 Србин, 1 од друга етничка припадност и 18 лица без податоци.

87. ВОЛИНО, според пописот од 2002 година, во селото живеле 462 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 368 жители, од кои 342 Македонци и 26 лица без податоци.

88. БОТУН, според пописот од 2002 година, во селото живееле 227 жители, од кои 220 Македонци, 3 Срби и 4 други. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 163 жители, од кои 155 Македонци, 1 Албанец, 3 останати и 4 лица без податоци.

89. ВРБЈАНИ, според пописот од 2002 година, селото имало 58 жители, од кои 57 Македонци и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 32 жители, од кои 22 Македонци и 10 лица без податоци.

92. БЕЛЧИШТА, според пописот од 2002 година, селото броело 437 жители, од кои 436 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 297 жители, од кои 268 Македонци, 1 Бошњак и 28 лица без податоци.

93. ОРОВНИК, според пописот од 2002 година, во селото живееле 440 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 472 жители, од кои, 453 Македонци, 1 од друга етничка припадност и 18 лица без податоци.

94. ОХРИД, според пописот на населението од 2002 година, во градот имало 42.033 жители, од кои, 33 791 Македонец, 2 959 Албанци, 2 256 Турци, 69 Роми, 308 Власи, 331 Србин, 29 Бошњаци, 2 290 останати. Според последниот попис од 2021 година, во градот живееле 38 818 жители, од кои, 28 920 Македонци, 1 924 Албанци, 1 825 Турци, 226 Роми, 297 Власи, 257 Срби, 23 Бошњаци, 1 925 останати и 3 421 лице без податоци.

95. РАМНЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 632 жители, од кои 594 Македонци, 11 Турци, 6 Срби, 2 Власи, 2 Албанци и 17 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 617 жители, од кои 595 Македонци, 2 Албанци, 1 Турчин, 2 Власи, 7 Срби, 4 останати и 6 лица без податоци.

95а. КОЈНСКО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 22 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 115 жители, од кои 101 Македонец и 14 лица без податоци.

96. ПЕШТАНИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 1 326 жители, од кои 1 319 Македонци, 1 Србин и 6 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 145 жители, од кои 1 064 Македонци, 1 Влав, 2 Срби, 6 останати и 72 лица без податоци.

99. ТРПЕЈЦА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 303 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 320 жители, од кои 294 Македонци, 4 останати и 22 лица без податоци.

100. ЉУБАНИШТА, според пописот од 2002 година, во селото Љубаништа живееле 171 жител, од кои 169 Македонци, 1 Турчин и 1 друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 145 жители, од кои 112 Македонци и 33 лица без податоци.

101. ЛЕСКОЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 12 жители, Македонци, а според последниот попис од 2021 година во селото нема веќе жители.

102. СТЕЊЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 438 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 304 жители, од кои 251 Македонец, 3 Срби, 2 останати и 48 лица без податоци.

103. ЉУБОЈНО, според пописот од 2002 година, во селото имало 186 жители, од кои 175 Македонци, 10 Албанци и 1 Влав. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 141 жител, од кои 131 Македонец, 1 Турчин, 1 Влав, 1 од друга етничка припадност и 7 лица без податоци.

106. АРВАТИ, според пописот од 2002 година, во селото имало 137 жители, од кои 51 Македонец, 85 Албанци и 1 Бошњак. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 119 жители, од кои 37 Македонци и 82 Албанци.

107. ПРЕТОР, според пописот од 2002 година, во селото имало 142 жители, од кои 138 Македонци, 3 Срби и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 116 жители, од кои 110 Македонци, 5 Срби и 1 лице без податоци.

108. ЦАРЕВ ДВОР, според пописот од 2002 година, во селото живееле 605 жители, од кои 520 Македонци, 81 Турчин и 4 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 470 жители, од кои 388 Македонци, 3 Албанци, 58 Турци, 1 Србин, 1 од друга етничка припадност и 19 лица без податоци.

109. РЕСЕН, според пописот од 2002 година, во градот имало 8 748 жители, од кои 6 431 Македонец, 325 Албанци, 1 369 Турци, 169 Роми, 18 Власи, 58 Срби, 378 останати. Според пописот од 2021 година, во градот имало 7 904 жители, од кои 5 357 Македонци, 374 Албанци, 1 084 Турци, 294 Роми, 29 Власи, 49 Срби, 8 Бошњаци, 230 останати и 479 лица без податоци.

110. ЃАВАТО, според пописот од 2002 година, селото имало 122 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 35 жители, од кои 34 Македонци и 1 од друга етничка припадност.

113. КРУШЈЕ, според пописот на населението на Македонија од 2002 година, селото имало 107 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 55 жители, од кои 49 Македонци, 1 Албанец, 4 Бошњаци и 1 лице без податоци.

114. РЕЧИЦА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 5 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото немало жители.

115. СМИЛЕВО, според пописот од 2002 година, во селото имало 321 жител, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 218 жители, од кои 203 Македонци, 4 останати и 11 лица без податоци.

116. ДИХОВО, според пописот од 2002 година, селото Дихово броело 310 жители, од кои 305 Македонци, 3 Срби и 2 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 213 жители, од кои 192 Македонци, 1 Влав, 2 Срби, 1 од друга етничка припадност и 17 лица без податоци.

117. ДРАГОШ, според пописот од 2002 година, селото Драгош броело 33 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 10 жители, од кои 9 Македонци и 1 лице без податоци.

118. КАНИНО, според пописот од 2002 година, во селото имало 111 жители, од кои 107 Македонци, 2 Срби и 2 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 104 жители, од кои 89 Македонци и 15 лица без податоци.

120. БУКОВО, според пописот од 2002 година, селото Буково броело 3 494 жители, од кои 3 456 Македонци, 14 Турци, 11 Албанци, 6 Срби, 1 Влав и 6 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 125 жители, од кои 1 023 Македонци, 18 Албанци, 22 Турци, 4 Срби, 4 останати и 54 лица без податоци.

121. КУКУРЕЧАНИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 966 жители, од кои 950 Македонци, 14 Роми и 2 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 784 жители, од кои 730 Македонци, 5 Албанци, 15 Роми, 1 Србин и 33 лица без податоци.

122. ЖИВОЈНО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 214 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 162 жители, од кои 144 Македонци, 4 Албанци и 14 лица без податоци.

123. СКОЧИВИР, според пописот од 2002 година, во селото живееле 30 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 11 жители, од кои 10 Македонци и 1 лице без податоци.

124. ПАРАЛОВО, според пописот од 2002 година, во селото Паралово живееле 5 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 3 жители, сите Македонци.

125. ДОБРОМИР (Добромири), според пописот од 2002 година, во селото живееле 345 жители, од кои 344 Македонци и 1 Влав. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 296 жители, од кои 282 Македонци, 3 Албанци, 6 останати и 5 лица без податоци.

127. ПУТУРУС, според пописот од 2002 година, во селото Путурус живееле 20 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 жители, сите Македонци.

128. ТОПОЛЧАНИ, според пописот од 2002 година, во селото Тополчани живееле 449 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 310 жители, од кои 297 Македонци, 2 Албанци, 1 останат и 10 лица без податоци.

129. КРУШОВЈАНИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 578 жители, од кои 574 Македонци, 1 Србин и 3 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 514 жители, од кои 485 Македонци, 1 Албанец, 1 Ром, 1 Бошњак, 2 останати и 24 лица без податоци.

130. СЛЕПЧЕ (Д. ХИС.), според пописот од 2002 година, во селото живееле 793 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 555 жители, од кои 528 Македонци, 3 останати и 24 лица без податоци.

131. Д. ДИВЈАЦИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 59 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 27 жители, од кои 25 Македонци, 1 лице од друга етничка припадност и 1 лице без податоци.

134. ПРОСТРАЊЕ, според пописот од 2002 година, во селото имало 31 жител, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 19 жители, од кои 17 Македонци и 2 лица без податоци.

135. ВРАНЕШТИЦА, според пописот од 2002 година, во селото Вранештица живееле 438 жители, од кои 437 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 329 жители, од кои 313 Македонци и 16 лица без податоци.

136. КНЕЖИНО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 12 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 15 жители, од кои 14 Македонци и 1 лице без податоци.

137. ДУШЕГУБИЦА, (Горна Душегубица), според пописот од 2002 имало само четири жители, а според пописот од 2021 година, во селото живееле 9 жители и сите се Македонци.

/ ПОПОЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 34 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 10 жители, сите Македонци.

138. ЛЕШНИЦА, според пописот од 2002 година, во Лешница живееле 219 жители, од кои 37 Македонци и 182 Албанци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 95 жители, од кои 20 Македонци, 70 Албанци и 5 лица без податоци.

141. ТАЈМИШТА, според пописот од 2002 година, во селото живеат 107 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 59 жители, од кои 53 Македонци и 6 лица без податоци.

142. БУКОЈЧАНИ, според податоците од 2002 година, во селото имало 97 жители, од кои 23 Македонци и 74 Албанци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 25 жители, од кои 8 Македонци, 14 Албанци и 3 лица без податоци.

143. ТУИН, според последниот попис од 2002 година, во селото живееле 1 476 жители, од кои 1 465 Албанци, 8 Македонци и 3 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 784 жители, од кои 3 Македонци, 766 Албанци и 15 лица без податоци.

144. СВЕТОРАЧА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 6 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 9 жители, сите Македонци.

145. М. БРОД, според пописот на населението од 2002 година, во градот имало 3 740 жители, од кои 3 725 Македонци, 3 Роми, 9 Срби, 1 Бошњак и 2 лица од друга етничка припадност. Според пописот на населението од 2021 година, во градот живееле 3 643 жители, од кои 3 511 Македонци, 16 Албанци, 9 Роми, 7 Срби, 1 Бошњак, 6 останати и 93 лица без податоци.

146. ТОПОЛНИЦА, според пописот од 2002 година, во селото имало 36 жители, од кои 33 Македонци и 3 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 25 жители, од кои 24 Македонци и 1 Србин.

147. ЗВЕЧАН, според пописот од 2002 година, во селото имало 70 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 48 жители, од кои 41 Македонец, 4 Албанци и 3 лица без податоци.

148. САМОКОВ, според пописот од 2002 година, во селото имало 388 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 356 жители, од кои 331 Македонец, 6 Албанци, 1 од друга етничка припадност и 18 лица без податоци.

149. Г. БЕЛИЦА, според пописот од 2002 година, во селото имало 106 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 37 жители, од кои 36 Македонци и 1 лице без податоци.

149а. БРЕЗНИЦА, според пописот од 2002 година, во селото имало 49 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 8 жители, сите Македонци.

150. ЗДУЊЕ, според пописот од 2002 година, во селото имало 20 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 1 жител, Македонец.

151. Н. БРЕЗНИЦА, според пописот од 2002 година, во селото имало 85 жители, од кои 83 Македонци, 1 Србин и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 33 жители, од кои 25 Македонци и 8 лица без податоци.

152. НЕРЕЗИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 314 жители, од кои 22 Македонци, 282 Албанци, 6 Турци, 1 Влав и 3 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 181 жител, од кои 51 Македонец, 112 Албанци, 5 Турци, 1 Влав, 6 Бошњаци, 5 останати и 1 лице без податоци.

155. РАКОТИНЦИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 390 жители, од кои 389 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 694 жители, од кои 575 Македонци, 46 Албанци, 47 Турци, 3 Власи, 7 Срби и 16 лица без податоци.

156. ДРАЧЕВО, според пописот од 2002 година, Драчево (селото и населбата) броело 19 246 жители, од кои 17 310 Македонци, 201 Албанец, 376 Турци, 615 Роми, 44 Власи, 289 Срби, 408 Бошњаци и 303 останати, со што претставува најголемо и најнаселено место надвор од потесното подрачје на градот Скопје. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 9 573 жители, од кои 7 286 Македонци, 185 Албанци, 438 Турци, 142 Роми, 20 Власи, 42 Срби, 364 Бошњаци, 60 останати и 1 036 лица без податоци.

157. ЗЕЛЕНИКОВО, според пописот од 2002 година, во селото имало 771 жител, од кои 697 Македонци, 61 Ром, 1 Влав, 8 Срби, 4 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 107 жители, од кои 977 Македонци, 29 Роми, 15 Срби, 4 останати и 82 лица без податоци.

158. ДРЖИЛОВО, според пописот од 2002 година, селото имало население од 362 жители, од кои 115 Македонци, 242 Турци и 5 други. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 421 жител, од кои 1 Албанец, 414 Турци, 3 останати и 3 лица без податоци.

159. КАТЛАНОВО, според пописот од 2002 година, селото броело 769 жители, од кои 418 Македонци, 275 Албанци, 63 Роми, 5 Срби и 8 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 839 жители, од кои 443 Македонци, 183 Албанци, 2 Турци, 20 Роми, 17 Срби, 2 Бошњаци, 6 останати и 166 лица без податоци.

162. ЛУГУНЦИ, според пописот од 2002 година во селото имало 10 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото немало жители.

163. БАШИНО СЕЛО, според пописот од 2002 година, во селото имало 814 жители од кои 805 Македонци, 8 Срби и 1 Влав. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 750 жители, од кои 731 Македонец, 3 Срби, 1 од друга етничка припадност и 15 лица без податоци.

164. КАРАБУНИШТЕ, според пописот од 2002 година и според пописот од 2021 година во селото немало жители.

165. МЕЛНИЦА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 743 жители, од кои 308 Македонци, 14 Албанци, 398 Турци, 14 Бошњаци, 1 Влав и 32 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 775 жители, од кои 179 Македонци, 87 Албанци, 368 Турци, 15 Бошњаци, 86 останати и 40 лица без податоци.

166. ЦРКВИНО, според пописот од 2002 година, селото имало 363 жители, од кои 2 Македонци, 25 Албанци и 336 Бошњаци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 353 жители, од кои 12 Македонци, 11 Албанци, 3 Турци, 292 Бошњаци, 3 останати и 32 лица без податоци.

169. ГРНЧИШТЕ, според пописот од 2002 година, во селото живеел 1 жител. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 5 жители, сите Македонци.

170. ИЗВОР, според последниот попис од 2002 година, во селото Извор живееле 480 жители, од кои 477 Македонци и 3 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 312 жители, од кои 281 Македонец, 2 Албанци, 1 Србин и 28 лица без податоци.

171. НЕЖИЛОВО, според пописот од 2002 година, во селото Нежилово живееле 63 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 33 жители, од кои 30 Македонци и 3 лица без податоци.

172. СТРОВИЈА, според последниот попис од 2002 година, во селото живееле 35 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 24 жители, од кои 18 Македонци и 6 Срби.

173. СЛЕПЧЕ (ПРИЛ.), според последниот попис од 2002 година, во селото живееле 68 жители, од кои 67 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 34 жители, од кои 24 Македонци, 6 Власи и 4 лица без податоци.

176. БОГОМИЛА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 476 жители, од кои 471 Македонец, 2 Албанци, 1 Турчин, 1 Србин и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 359 жители, од кои 319 Македонци, 3 Албанци, 1 Бошњак, 4 останати и 32 лица без податоци.

177. НИКОДИН, според пописот од 2002 година, селото имало население од 7 жители, од кои 6 Македонци и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живеел 1 жител, Македонец.

178. ТРОЈАЦИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 11 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 7 жители, сите Македонци.

179. ВАРОШ, според пописот од 2002 година, населбата Варош броела 3 458 жители, од кои, 3 436 Македонци, 1 Влав, 11 Срби и 3 останати.

180. ПРИЛЕПЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото живеле 9 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 4 жители, сите Македонци.

183. ДУЊЕ, според пописот од 2002 година, селото броело 77 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 10 жители, од кои 5 Македонци и 5 лица без податоци.

184. ПОДЛЕС, според пописот од 2002 година, во селото Подлес живееле 49 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 8 жители, сите Македонци.

185. ГРАДСКО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 2 219 жители, од кои 1 920 Македонци, 6 Албанци, 7 Турци, 48 Роми, 14 Срби, 215 Бошњаци и 9 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 008 жители, од кои 1 651 Македонец, 10 Албанци, 16 Турци, 82 Роми, 13 Срби, 154 Бошњаци, 13 останати и 69 лица без податоци.

186. ПРАВЕДНИК, според пописот од 2002 година во селото немало жители. Според последниот попис од 2021 година, во селото исто така немало жители.

187. ВИТОЛИШТЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 170 жители, од кои 167 Македонци, 2 Срби и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 41 жител, сите Македонци.

190. СТАРАВИНА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 23 жители, од кои 22 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 8 жители, сите Македонци.

191. РОЖДЕН, според пописот од 2002 година, во селото имало 21 жител, од кои 19 Македонци и 2 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 5 жители, од кои 2 Македонци и 3 лица без податоци.

192. КОНОПИШТЕ, според пописот од 2002 година, во селото Конопиште живееле 55 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 20 жители, од кои 11 Македонци и 9 останати.

193. БАРОВО, според пописот од 2002 година, во селото имало 10 жители, од кои 9 Македонци и 1 Турчин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 3 жители, од кои 2 Македонци и 1 лице без податоци.

194. ВАТАША, според пописот од 2002 година, во селото имало 3 502 жители, од кои 3 224 Македонци, 13 Турци, 238 Роми, 1 Влав, 20 Срби и 6 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 103 жители, од кои 19 Македонци, 52 Роми и 32 лица без податоци.

197. МАРЕНА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 997 жители, од кои 903 Македонци, 71 Ром, 21 Србин и 2 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 913 жители, од кои 789 Македонци, 1 Албанец, 58 Роми, 6 Срби, 2 останати и 57 лица без податоци.

198. КЛИСУРА, според пописот од 2002 година, во селото имало 3 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото немало жители.

199. МИРАВЦИ, според пописот од 2002 година, во селото имало 1 647 жители, од кои 1 640 Македонци, 6 Срби и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 392 жители, од кои 1 335 Македонци, 5 Албанци, 2 Срби, 8 останати и 42 лица без податоци.

200. КОНСКО, според пописот од 2002 година, во селото имало 4 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 11 жители, од кои 10 Македонци и 1 лице без податоци.

201. СТОЈАКОВО, според пописот од 2002 година, во селото имало 1 931 жител, од кои 1 890 Македонци, 36 Срби, 1 Влав и 4 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 1 451 жител, од кои 1 363 Македонци, 1 Турчин, 1 Влав, 12 Срби, 3 останати и 71 лице без податоци.

203. ФУРКА, според пописот од 2002 година, селото имало 570 жители, од кои 563 Македонци, 6 Срби и 1 друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 459 жители, од кои 445 Македонци, 1 Србин, 3 останати и 10 лица без податоци.

205. ПИРАВА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 1 844 жители, од кои 1 827 Македонци, 9 Срби и 8 Роми. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 586 жители, од кои 1 505 Македонци, 2 Албанци, 5 Роми, 4 Срби, 7 останати и 63 лица без податоци.

206. НИКОЛИЧ, според пописот од 2002 година, селото имало 541 жител, од кои 527 Македонци, 13 Срби и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 520 жители, од кои 498 Македонци, 11 Срби и 11 лица без податоци.

207. ДОЈРАН (Стар Дојран), според пописот од 2002 година, во населбата имало 363 жители, од кои 255 Македонци, 6 Албанци, 57 Турци, 9 Роми, 1 Влав, 32 Срби и 3 останати. Според пописот од 2021 година, во населбата живееле 413 жители, од кои 288 жители Македонци, 4 Албанци 56 Турци, 11 Роми, 3 Власи, 18 Срби, 3 останати и 30 лица без податоци.

208. КОСТУРИНО, според пописот од 2002 година, селото има 1 280 жители, од кои 1 276 Македонци, 1 Турчин, 2 Срби и 1 останат. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 895 жители, од кои 803 Македонци, 4 Албанци, 2 Срби, 3 останати и 83 лица без податоци.

209. МУРТИНО, според пописот од 2002 година, селото има 2 209 жители, од кои 2 203 Македонци, 2 Срби и 4 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 740 жители, од кои 1 653 Македонци, 2 Албанци, 1 Србин, 2 останати и 82 лица без податоци.

210. НОВО СЕЛО, според пописот од 2002 година, селото имало 2 756 жители, од кои 2 726 Македонци, 3 Роми, 11 Срби, 2 Бошњаци и 14 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 967 жители, од кои 1 788 Македонци, 2 Албанци, 2 Срби, 9 останати и 166 лица без податоци.

211. ГАБРОВО, според пописот од 2002 година, селото имало 399 жители, од кои 398 Македонци и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 202 жители, од кои 178 Македонци и 24 лица без податоци.

212. МОКРИЕВО, според пописот од 2002 година, селото имало 1 211 жители, од кои 1 204 Македонци, 3 Срби и 4 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 678 жители, од кои 625 Македонци, 1 Албанец, 1 од друга етничка припадност и 51 лице без податоци.

213. СМОЛАРЕ, според пописот од 2002 година, селото имало 659 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 312 жители, од кои 290 Македонци, 1 Србин и 21 лице без податоци.

214. СТИНЕК (Стиник), според пописот од 2002 година, селото имало 58 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 21 жител, од кои 15 Македонци и 6 лица без податоци.

215. ПИПЕРОВО, според пописот од 2002 година, селото имало 1 401 жител, од кои 1 260 Македонци, 139 Турци и 2 останати. Според последниот попис на населението на Македонија од 2021 година, во селото живееле 1 158 жители, од кои 957 Македонци, 101 Турчин и 100 останати.

216. РОБОВО, според пописот од 2002 година, селото имало 576 жители, од кои 574 Македонци, 1 Србин и 1 од друга етничка припрадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 436 жители, од кои 421 Македонец и 15 лица без податоци.

218. НИВИЧИНО, според пописот од 2002 година, во селото немало жители. Исто така и според последниот попис од 2021 година, во селото немало жители.

219. ПОДАРЕШ, според пописот од 2002 година, во селото Подареш живееле 1 527 жители, од кои 1 515 Македонци, 11 Турци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 1 260 жители, од кои 1 157 Македонци, 1 Албанец, 12 Турци, 1 Србин, 9 останати и 80 лица без податоци.

220. ВЕЉУСА, според пописот од 2002 година, селото имало 1 552 жители, од кои 1 548 Македонци и 4 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 890 жители, од кои 802 Македонци и 88 лица без податоци.

221. КОНЧЕ, според пописот од 2002 година, селото броело 967 жители, од кои, 444 Македонци, 521 Турчин и 2 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 915 жители, од кои 293 Македонци, 1 Албанец, 606 Турци, 1 Бошњак, 1 од друга етничка припадност и 13 лица без податоци.

222. ДУКАТИНО, според пописот од 2002 година, селото имало 450 жители, од кои 447 Македонци и 3 останати. Според пописот од 2021 година, селото имало 327 жители, од кои 240 Македонци и 87 лица без податоци.

225. ДЕДИНО, според пописот од 2002 година, селото имало 716 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 498 жители, од кои 457 Македонци и 41 лице без податоци.

226. РАДОВИШ, според пописот на населението од 2002 година, во градот имало 16 223 жители, од кои 13 991 Македонец, 1 927 Турци, 181 Ром, 1 Албанец, 20 Власи, 60 Срби, 1 Бошњак и 42 останати. Според пописот на населението од 2021 година, во градот имало 14 460 жители, од кои 10 688 Македонци, 1 597 Турци, 239 Ром, 14 Албанци, 11 Власи, 23 Срби, 1 Бошњак, 54 останати и 1 834 лица без податоци.

227. ЉУБОТЕН, според пописот од 2002 година, населението на селото броело 41 жител, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 24 жители, од кои 20 Македонци и 4 лица без податоци.

228. НИКОМАН, според пописот од 2002 година, селото имало 4 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 жители, Македонци.

229. ДОЛНИ БАЛВАН, според пописот од 2002 година, во селото живееле 358 жители, од кои 351 Македонец и 7 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 310 жители, од кои 291 Македонец и 19 лица без податоци.

230. ШТИП, според пописот на населението од 2002 година, во градот имало 43 652 жители, од кои 38 323 Македонци, 877 Турци, 2 184 Роми, 12 Албанци, 1 727 Власи, 272 Срби, 11 Бошњаци и 246 останати. Според пописот на населението од 2021 година, во градот имало 42 000 жители, од кои 32 658 Македонци, 1 022 Турци, 2 293 Роми, 29 Албанци, 1 389 Власи, 163 Срби, 12 Бошњаци, 288 останати и 4 146 лица без податоци.

232. СУДИЌ, според пописот од 2002 година, селото имало 10 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 6 жители, сите Македонци.

233. БОГОСЛОВЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото Богословец живееле 4 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живеел 1 жител, Македонец.

234. ЛЕЗОВО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 44 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 16 жители, сите Македонци.

235. СПАНЧЕВО, според пописот од 2002 година, селото имало 1 048 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 852 жители, од кои 832 Македонци, 1 Албанец, 1 од друга етничка припадност и 18 лица без податоци.

/ СОКОЛАРЦИ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 956 жители, од кои 946 Македонци, 8 Власи и 2 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 730 жители, од кои 702 Македонци, 3 Албанци, 2 Власи и 23 лица без податоци.

236. ЗЛЕТОВО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 2 477 жители, од кои 2 471 Македонец, 2 Срби, 1 Влав и 3 други. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 036 жители, од кои 1 946 Македонци, 1 Албанец, 1 Влав, 3 Срби, 3 останати и 82 лица без податоци.

237. ЛЕСНОВО, според пописот од 2002 година, во селото имало 41 жител, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 26 жители, од кои 19 Македонци, 1 Ром и 6 лица без податоци.

238. ДРЕВЕНО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 213 жители, од кои 212 Македонци и 1 од друга етничка припадност. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 148 жители, од кои 138 Македонци, 1 Србин и 9 лица без податоци.

239. ПРИПЕЧАНИ, според пописот од 2002 година, во селото Припечани живеел само 1 жител, Македонец. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 4 жители, сите Македонци.

240. ГРАТЧЕ (Горно Гратче), според пописот од 2002 година, во селото живееле 13 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото немало жители.

241. КОЧАНИ, според пописот од 2002 година, во градот имало 28 330 жители, од кои 25 730 Македонци, 315 Турци, 1 951 Ром, 193 Власи, 63 Срби, 1 Бошњак и 77 останати. Според пописот од 2021 година, во градот имало 24 632 жители, од кои 20 229 Македонци, 12 Албанци, 138 Турци, 1 892 Роми, 169 Власи, 36 Срби, 11 Бошњаци, 118 останати и 2 027 лица без податоци.

242. ВИНИЦА, според пописот на населението од 2002, во градот живееле 10 863 жители, од кои 9 246 Македонци, 256 Турци, 1 209 Роми, 111 Власи, 20 Срби и 21 останати. Според пописот од 2021 година во градот живееле 8 584 жители, од кои 6 769 Македонци, 2 Албанци, 165 Турци, 581 Ром, 77 Власи, 14 Срби, 50 останати и 926 лица без податоци.

243. КОСТИН ДОЛ (Кочанско), според пописот од 2002 година, во селото живееле 20 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 2 жители, Македонци.

246. САСА, според пописот од 2002 година, во селото живееле 876 жители, од кои 874 Македонци и 2 Срби. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 501 жител, од кои 418 Македонци, 4 останати и 79 лица без податоци.

247. КАМЕНИЦА, според пописот на населението од 2002 година, во градот имало 5 147 жители, од кои 5 096 Македонци, 14 Роми, 20 Срби, 8 Бошњаци и 9 останати. Според пописот на населението од 2021 година, во градот имало 4 368 жители, од кои 4 120 Македонци, 3 Албанци, 2 Турци, 9 Срби, 9 Бошњаци, 6 останати и 219 лица без податоци.

248. КАЛИМАНЦИ, според пописот од 2002 година во селото живееле 239 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 96 жители, од кои 93 Македонци и 3 лица без податоци.

249. БЛАТЕЦ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 1 594 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 896 жители, од кои 847 Македонци, 2 Албанци, 1 Србин, 4 останати и 42 лица без податоци.

250. ЛАКИ, според пописот од 2002 година во селото живееле 314 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 162 жители, од кои 136 Македонци, 2 останати и 24 лица без податоци.

253. КИСЕЛИЦА (Делчевско), според пописот од 2002 година, селото имало 35 жители, од кои 34 Македонци и 1 Србин. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 3 жители, сите Македонци.

254. ДЕЛЧЕВО, според пописот од 2002 година, во градот имало 11 500 жители, од кои 10 761 Македонец, 97 Турци, 564 Роми, 3 Власи, 25 Срби и 43 останати. Според пописот од 2021 година, во градот живееле 9 644 жители, од кои 8 526 Македонци, 8 Албанци, 99 Турци, 389 Роми, 4 Власи, 7 Срби, 2 Бошњаци, 67 останати и 542 лица без податоци.

254а. ЗВЕГОР, според пописот од 2002 година, во селото имало 904 жители, од кои 899 Македонци и 5 Турци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 685 жители, од кои 604 Македонци, 1 Албанец, 1 Србин, 20 останати и 59 лица без податоци.

255. ТРАБОТЕВИШТЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 533 жители, од кои 446 Македонци, 79 Роми, 5 Турци, 1 Србин и 2 останати. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 415 жители, од кои 303 Македонци, 4 Турци, 86 Роми, 2 останати и 20 лица без податоци.

256. СТАР ИСТЕВНИК, според пописот од 2002 година, во селото живееле 70 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 22 жители, од кои 17 Македонци и 5 лица без податоци.

257. МАЧЕВО, според пописот од 2002 година, во селото живееле 206 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото живееле 143 жители, од кои 140 Македонци и 3 лица без податоци.

260. ПЕХЧЕВО, според пописот на населението од 2002 година, во градот имало 3 237 жители, од кои 3 067 Македонци, 31 Турчин, 123 Роми, 2 Власи, 6 Срби и 8 останати. Според пописот на населението од 2021 година, во градот имало 2 471 жител, од кои 2 284 Македонци, 1 Албанец, 32 Турци, 32 Роми, 1 Влав, 3 Срби, 1 Бошњак, 27 останати и 90 лица без податоци.

261. БЕРОВО, според пописот на населението од 2002 година, во градот имало 7 002 жители, од кои 6 404 Македонци, 91 Турчин, 459 Роми, 6 Власи, 14 Срби, 3 Бошњаци и 25 останати. Според пописот од 2021 година, во градот имало 5 850 жители, од кои 5 198 Македонци, 1 Албанец, 60 Турци, 339 Роми, 1 Влав, 8 Срби, 6 Бошњаци, 42 останати и 195 лица без податоци.

262. ДВОРИШТЕ, според пописот од 2002 година, во селото живееле 757 жители, сите Македонци. Според последниот попис од 2021 година, во селото имало 641 жител, од кои 515 Македонци и 126 лица без податоци.

Фонетска транскрипција

Вокали

и *ӥ* *у*
ẹ *ọ*
е *ă* *о*
ε *ạ* *ɔ*
ä *å*
а

Консонанти

п	*б*			*ф*	*в*		*м*		
				θ	*ð*				
т	*д*	*ц*	*ѕ*	*с*	*з*		*н*	*л*	
		ч	*џ*	*ш*	*ж*				*р*
		ќ	*ѓ*				*њ*	*љ*	*ј*
к	*г*			*х*					

Функции на дијакритичките знаци:
- назалност: *ẹ, ạ*
- неслоговност: *i̯, ў*
- слоговност: *р̩, л̩*
- должина: *а:*, *е:*, *и:*, *о:*, *у:*
- лабијализација: *å*
- поместена артикулација кон напред: *ä*
- поместена артикулација кон горе: *ạ, ẹ, ọ*
- полузвучност: *б̯, д̯, г̯, ѕ̯, џ̯, в̯*
- палаталност: *т́, д́*
- палатализираност: *б̓, п̓, л̓*
- ослабена артикулација: *с̆рце, ле̯а, зме*^{x}
- акцент: *в̍икам, уфч̍ар, вик̍аше, вод̍еница*
- споредeн акцент: *в̍ечерӈица, з̍адушӈици, с̍еверӈица*

ЛЕГЕНДА КОН КАРТАТА

1. *Западномакедонско наречје:*
   1.1. Централни говори;
   1.2. Западни периферни говори;
      1.2.1. Горнополошки, дебарски, струшки, охридски и преспански говори;
      1.2.2. Дримколско-голобрдски говор;
      1.2.3. Вевчанско-радошки говор;
      1.2.4. Малореканси (галички) говор;
      1.2.5. Реканси (жировнички) говор;

2. *Југоисточно наречје:*
   2.1. Штипско-струмички говори;
   2.2. Тиквешко-мариовски говори;
   2.3. Малешевско-пиринси говори;
   2.4. Јужни говори;
      2.4.1. Солунско-воденси (долновардарски) говори;
      2.4.2. Серско-лагадинси говори;
   2.5. Костурско-корчански говори;
      2.5.1. Корчански говор;
      2.5.2. Костурски говор;
      2.5.3. Нестрамско-костенарискиговор;

3. *Северни говори*

ДИЈАЛЕКТИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

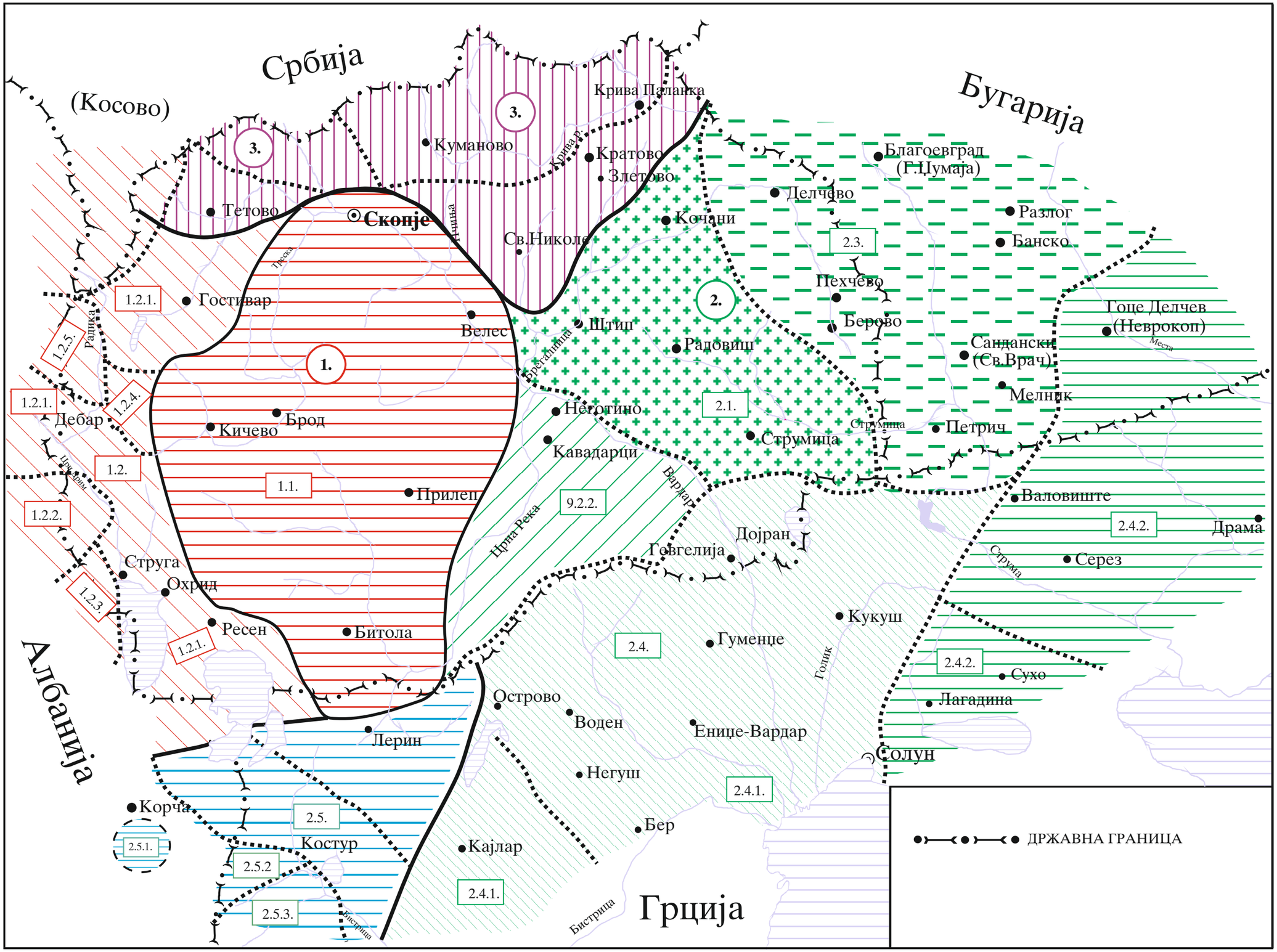

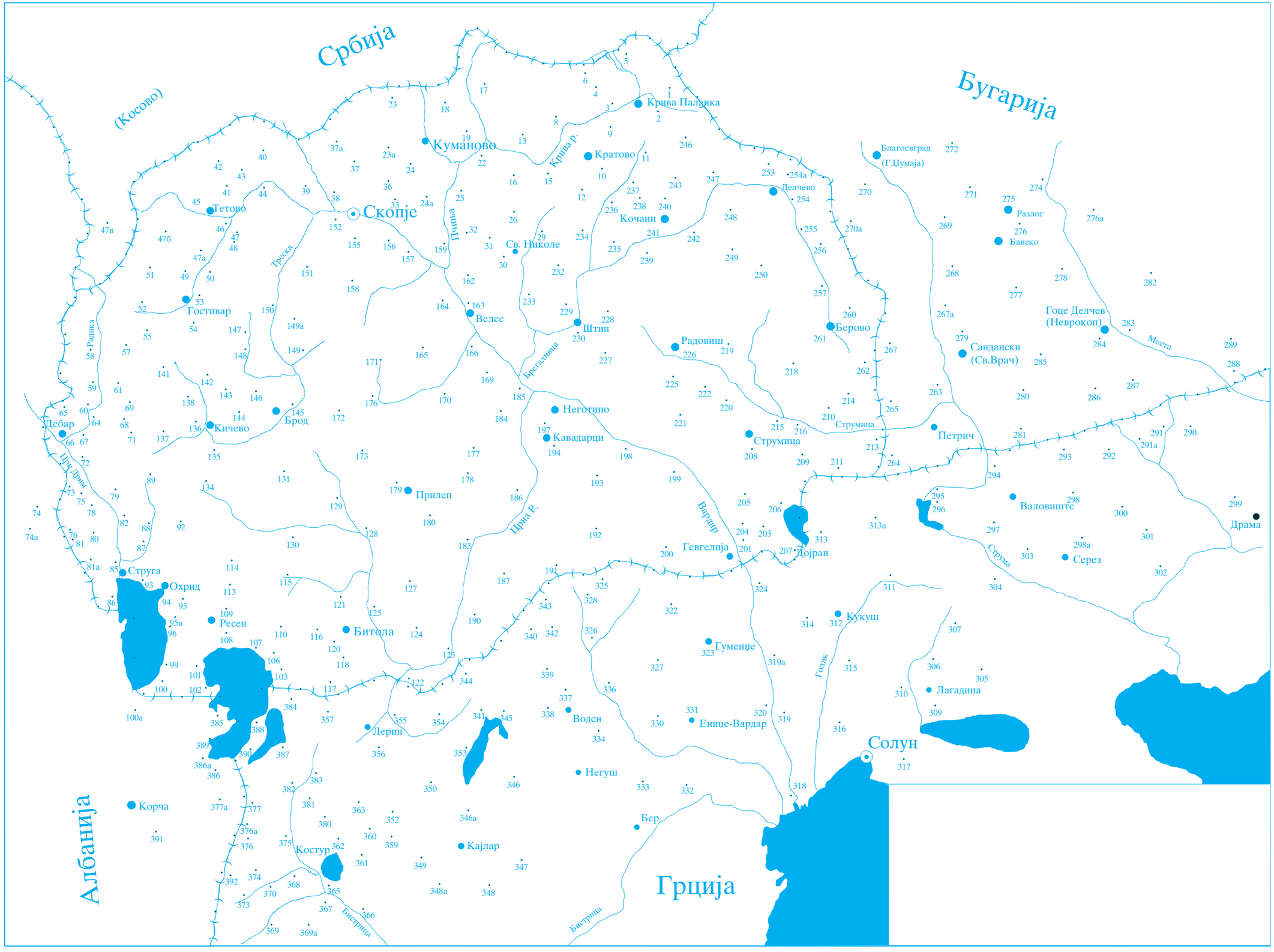
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Св. Николе
Кочани
Штип
Неготино
Брод
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Делчево
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санденски
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Дојран
Гевгелија
Серез
Кукуш
Гумендже
Воден
Еница-Вардар
Лерин
Лагадина
Негуш
Кајлар
Бер
Костур
Солун
Струмица
Струма
Вардар
Црна Р.
Брегалница
Пчиња
Трешка
Радика
Голик
Места
Бистрица
Црн Дрим

ИНДЕКСИ, КАРТИ И КОМЕНТАРИ

СПИСОК НА КАРТИ

Број на карта	Материјал	Глава според прашалник МДА	Број според прашалник МДА	Автор
1.	црнка	I	12	Васил Дрвошанов
2.	трепка	I	38	Васил Дрвошанов
3.	мев	I	46	Васил Дрвошанов
4.	стапалка	I	75	Васил Дрвошанов
5.	слезина	I	90	Васил Дрвошанов
6.	шашлив, кривоглед	II	5	Веселинка Лаброска, Дарко Томовски
7.	грд, грозен	II	36	Марјан Марковиќ
8.	лага	II	83	Веселинка Лаброска Ѓорѓе Геновиќ
9.	вистина	II	84	Веселинка Лаброска Ѓорѓе Геновиќ
10.	клевети, кодоши	II	90	Веселинка Лаброска
11.	пена	IV	3	Светлана Давкова-Ѓоргиева
12.	балдаза	V	68	Еленка Стоевска-Денчова
13.	кум	V	73	Еленка Стоевска-Денчова
14.	маќеа	V	4	Еленка Стоевска-Денчова
15.	очув	V	5	Еленка Стоевска-Денчова
16.	сестричник	V	50	Еленка Стоевска-Денчова
17.	стрико	V	53	Еленка Стоевска-Денчова
18.	вујко	V	58	Еленка Стоевска-Денчова
19.	јака	VI	5	Светлана Давкова-Ѓоргиева
20.	ѕид	VII	6	Светлана Давкова-Ѓоргиева
21.	дим, чад	VII	46	Светлана Давкова-Ѓоргиева
22.	толчник	VIII	24	Светлана Давкова-Ѓоргиева Гоце Цветановски
23.	аван	VIII	24б	Светлана Давкова-Ѓоргиева Гоце Цветановски
24.	пешник, сомун	IX	2	Гоце Цветановски
25.	пченкарен леб	IX	14	Гоце Цветановски
26.	залак	IX	17	Гоце Цветановски
27.	колбас	IX	47	Светлана Давкова-Ѓоргиева
28.	тиганици	IX	30	Маријана Киш Ангелина Панчевска
29.	орница, целина	X	4	Коста Пеев Давор Јанкулоски Соња Миленковска
30.	ледина	X	6	Коста Пеев Давор Јанкулоски Соња Миленковска

31.	сноп	X	41	Коста Пеев Давор Јанкулоски Ангелина Панчевска
32.	прекос, отава	X	87	Коста Пеев Давор Јанкулоски Соња Миленковска
33.	фурка	XI	3	Македонка Додевска
34.	добиток	XII	24	Аритон Поповски Македонка Додевска
35.	митари (се)	XII	103	Гоце Цветановски
36.	прле	XII	9	Гоце Цветановски
37.	овен, брав	XIII	3	Гоце Цветановски Светлана Давкова-Ѓоргиева
38.	угич, водач	XIII	5	Гоце Цветановски Светлана Давкова-Ѓоргиева
39.	лисица	XIV	5	Веселинка Лаброска Ѓорѓе Геновиќ
40.	ласица	XIV	16	Веселинка Лаброска Ѓорѓе Геновиќ
41.	трут	XIV	76	Веселинка Лаброска Дарко Томовски
42.	паринка, крлушка	XV	5	Веселинка Лаброска
43.	клукајдрвец	XVI	39	Веселинка Лаброска Ѓорѓе Геновиќ
44.	кикиришка	XVI	4	Светлана Давкова-Ѓоргиева
45.	јаболко	XVII	34	Маријана Киш Соња Миленковска
46.	грав	XVII	178	Маријана Киш Давор Јанкулоски
47.	јоргован	XVII	203	Маријана Киш Ангелина Панчевска
48.	памук	XVII	242	Маријана Киш Соња Миленковска
49.	патека	XVIII	2	Гоце Цветановски
50.	вампир	XX	53	Убавка Гајдова Давор Јанкулоски

1–2 глед'ец
3 глед'ец, ц'рнко
4 глед'ец
5 гледӑц
6 глед'ӑц
8 гл'етка
9 глед'ӑц
10 ц'р̥нка, глетка
11
12 гл'етка
13 р'ожња ча
15 гл'етка
16
17 глед'ӑц
18 гл'етка
19 глед'ӑц, чов'ече, д'амка, ц'рнка
22 гл'етка
23 глетка
23а
24 гл'етка
24а гл'етка
25 чов'ече
26 гл'етка
29–30 чов'ече
31 гл'етка, чов'ече
32 гл'едач
33 гл'етка
36 црнка
37 д'етенце
37а
38 црнка
39 црнка, дете
40 дете, гледа̯ц
41 д'етенце
42 дете
43 ч'уече, гл'едец
44 гледец
45 цӑ'рнка
46 гледец
47 црнка
47а
47б
47в
48 црнка
49 чоече,
50 ца̯рнка, видело
51 црнце
52 чоече/ за̯рнце
53
54 дамка
55
57 цӑрнце, чоече
58 цӑрно, дамче, човече
59
59а
60 чоече
61 човече, црнка
64 чоече
65 цӑрнка
66
67 бебе
68 црнка
69
71 човече
72 дамка цӑрна
73 дамка
74 цɔрно
74а светало
75 чоече
76
78 цɔрнка
79 цӑрнка
80 чвече
81 чв'єче, з'єрнце, ц'єрнка
81а
82 чоече
85 зӑрно, цӑрнка, чоече
86 чвече
87 човече, црнка
88 човече
89–93
94 гледец, цӑрнка
95 детуљче
95а зӑрно
96 дете, мал'о-дете
99–100 бебе
101 цӑрнка
102 чоече
103–106 ч'оече
107 чече
108 че:че
109 цӑрнка, оче, че:че, чоече, ц'амче
110 чојче, црнка, дамка
113 д'ете, ч'е:че
114 зӑрнце
115 црнка,човече
116–117 црнка
118
120 црнка, чоече
121 црнка
122 чо'ече
123 црнка
124 црнка, чоече
125
127 црнка
128 црнка, чоече
129 црнка, човече
130 црнка
131 чоi̯чец
134 црнка, чојче
135 чојче
136 човечец
137 човече, црнка
138 чоече
141 ц'рнце
142–143 чоече
144 црнце
145 црнка, чоече
146
147 чоече, црнка
148
149 чоече
149а
150 чоече
151 гл'едало, ц'р̥нка
152 ц'р̥нка
155 гл'ето
156 црнка
157 детенце
158 „ц(ă)'рното во окото“
159 црнка
162 чов'ече
163 ч'овече, дамка, црнка
164 глетце, човече, црнка
165
166 човече
169
170 црнка, човечец
171
172–173 чоечец
176 чоечец, глет, дамка
177 чов'ечец
178 црнка, ч'оечец, чов'ечец
179
180 црнка
183 човече
184 чов'ечец
185–186 чов'ече
187 црнка, гл'етка, чов'ече
190 црнка
191 ц'р̥нко, д'амка
192
193–194 чов'ече
197 црнка и: белка
198 чo̯в'ече
199 ц'рӑнко, чув'ече
200 цр'ӑнка
201 чув'ече
203 ц'ӑрнка
205 чув'ече
206 ц р̥нка, чув'ече
207 чув'ече
208 чo̯в'ече, срӑнка
209 чув'ече, цр'ӑнка
210 д'амка
211 чов'ече, ц'рнка
212
213 ц'рнка
214 глетка, чов'ече
215
216 чов'ече
218 чo̯в'ече, ц р̥нка
219 чов'ече, ц'р̥ӑнка
220 чo̯в'ече, ц'рнка
221 ц'р̥ӑнка, чo̯в'ече
222 ц'рнка, чов'ече
225 ц'р̥нка, чув'ече
226 црнко
227 ц'рнка, чов'ече
228 чo̯в'ече
229 гл'етка, чов'ече
230 ц'рнка
232 гл'етка
233 чов'ече
234 глетка
235 црна гл'етка, чов'ече
236 чов'ече
237 гл'етка
238 чов'ече
239 гл'етка
240 глед'ец
241
242–248 чов'ече
249 глед
250 ц р̥нко
253 глед'ец
254
254а
255 ц'р̥нко
256 човеч'е
257
260 ц'р̥нка, глет
261 ц'р̥нко
262 ц р̥нка
263–265
267 ц'рнка
267а чов'ече
268–270
270а
271–272
274-276
276а
277–291
291а
292–295
296 ц'ӑрнка
297 чувј'ачка
298
298а
299–302
303 чув'ӑче
304
305 дăмг'а, пан'ада, мăнз'ура
306 пан'ада, мунз'ура
307 ц'ӑрно, чув'ечи
309–310
311 цр'ӑнка
312
313 ц'ӑрнка
313а
314 црӑнка
315–316 цр'ӑнка
317–319
319а
320 д'амка̯
322
323 чув'ече
324
325 чув'ече
326 цр'ӑнка, чув'ече
327
328 чo̯в'ече
330–336
337 чув'ече, црнка
338
339 ц'ӑрнка
340 д'амкӑ
341 чув'ече,
342 ц'ӑрнка, чo̯в'єче
343 ц'ӑрнка
344–346
346а
347 б'ебе
348 бебе
348а б'ебе
349 б'ебе
350
352 чув'ече
353 чов'ече
354
355 б'ебе
356 ц'р̥нка
357 ч'оече
359–360
361 б'епце
362 човече, бепце
363
365 бепце, д'амка
366
367 б'епце
368 д'амка
369 бепце
373
373–375
376 д'амка
376а
377 д'амка
377а б'ебе
380–381
381а
382–384
385 чојече, чојаче
386 чојаче
386а
387 ч'оече
388 з'рно
389–390 ч'овече
391
391а
392 л’ул’че

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*црнка*	3, 10, 19, 36, 38, 39, 45, 47–48, 50, 51, 57, 58, 61, 65, 68, 74, 78–79, 81, 85, 87, 94, 101, 109, 110, 115, 116–117, 120, 121, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 134, 137, 141, 144, 145, 147, 151, 152, 156, 158–159, 163, 164, 170, 178, 180, 187, 190, 191, 197, 199, 200, 203, 206, 208, 209, 211, 213, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 227, 230, 250, 255, 260, 261–262, 267, 296, 307, 311, 313–316, 326, 337, 339, 341, 342, 343, 356
▲	*човече*	19, 25, 29–30, 31, 43, 49, 52, 57, 58, 60, 61, 64, 71, 75, 80, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 102–103, 106–108, 109, 110, 113, 115, 120, 122, 124, 128, 129, 131, 134, 135–136, 137, 138, 142–143, 145, 147, 149–150, 162, 163, 164, 166, 170, 172–173, 176, 177, 178, 183–186, 187, 193–194, 198, 199, 201, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 214, 216, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 227, 228, 229, 233, 236, 238, 242–243, 246–248, 256, 267a, 297, 303, 307, 323, 325, 326, 328, 337, 341, 342, 352–353, 357, 362, 385–386, 387, 389–390
■	*гле̄шка*	1–2, 3, 4–6, 8–9, 10, 12, 15, 17–18, 19, 22–24, 24a, 26, 31, 32–33, 40, 43, 44, 46, 94, 151, 155, 164, 176, 187, 214, 229, 232, 234–235, 237, 239–240, 249, 253, 260
⬟	*ѓамка*	19, 54, 58, 72–73, 110, 163, 176, 191, 210, 305, 320, 340, 365, 368, 376–377
◆	*бебе*	67, 99–100, 347–348, 348a, 349, 355, 361, 362, 365, 367, 369, 377a
▬	*ѓе̄те*	37, 39, 40, 41–42, 95–96, 113, 157
⬬	*зрно*	52, 81, 85, 95a, 114, 388
*	види материјал и коментар	13, 49, 50, 74a, 109, 305, 306, 392

На картата се претставуваат називите за ‘црнка’ (*pupilla*) на македонската дијалектна територија. Овие називи се одговор на прашањето бр. 12 од глава I *Делови на човечкото тело* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 83).

Според ТРМЈ (VI 2014: 333), називот *црнка* е дублетна лексема. Толкувањето е дадено под заглавниот збор *зеница* ‘средишниот дел на окото што со своето ширење или стеснување ја пропушта светлината внатре и го овозможува гледањето’.

На македонскиот дијалектен ареал се среќаваат следниве називи за ‘црнка’ во повеќе фонетски, зборообразувачки и синтагматски разновидности: *црнка, човече, гле̄тка, ѳамка, бебе, ѳе̄те, зрно, па̄наѳа, мунзура, виѳело, лулче, оче, рожњача, светало, џамче.*

црнка

Називот *црнка* се простира, речиси, на целата македонска дијалектна територија. Овој назив се јавува во следниве дијалектни разновидности – фонетски: *цӑрнка, цӑрнка, црӑнка, срӑнка, цӑрнка, црӑнка, цэрнка, цэрнка;* зборообразувачки*: црнко, цӑрнко, црӑнко, цӑрно, цэрно, црнце, цӑрнце;* синтагматска: *ц(ӑ)рното во окото*.

Лексемата *црнка* со своите разновидности е изведена од индоевропската, балтословенска, и општословенска придавка од прасловенскиот период **čьrnъ* (Skok I 1971: 277–278).

човече

Називот *човече* е доминантен на македонскиот дијалектен ареал во следните дијалектни разновидности – фонетски: *чов'ече, човеч'е, чо̣в'ече, чув'ече, чув'ечи, чув'ӓче, чојече, чојаче, чоече, чо'ече, чуече, чојче, чвече, чвєче, че:че, чече;* зборообразувачки: *човечец, чов'ечец, чоечец, чојчец, чувј'ачка.*

Според Скок (Skok I 1971: 336–337) лексемата *човек*, од која е изведен називот *човече*, веројатно е општословенски композитум од прасловенскиот период, составен од два члена, од кои вториот член е балтички збор со значење ‘дете, син’. Ако ова толкување е исправно, тогаш лексемата *човек* значи ‘дете од кланот, еден од челадта’.

Во македонските говори изведенките од лексемата *човек* се употребуваат со значење ‘средишниот дел на окото што со своето ширење или стеснување ја пропушта светлината внатре и го овозможува гледањето’, добиено по метафоричен пат. Во РМЈ овој назив секундарно е означен како дијалектизам со значење ‘зеница’, додека во ТРМЈ називот *човече* не е протолкуван со наведеното значење.

гле̄тка

Називот *гле̄тка* се среќава, главно, во источните македонски говори, забележан во следниве дијалектни разновидности – зборообразувачки: *гле̄ѳец, гле̄ѳ'ец, гле̄ѳа̣ц, гле̄ѳӑц, гле̄ѳ'ӑц, гле̄ѳ, гле̄т, гле̄ѳач, гле̄ѳало, гле̄тце;* синтагматска: *црна гле̄тка.*

Лексемата *гле̄тка* со своите разновидности е изведена од индоевропски, балтословенски, општословенски и прасловенски корен **glend-*, којшто е во врска со функцијата на десигнатот ‘со очите посматра, набљудува’ (Skok I 1971: 568–569; БЕР I 1971: 247–248). Овој назив не е регистриран во толковните речници на македонскиот јазик со наведеното значење.

ѳамка

Називот *ѳамка* се јавува во петнаесетина испрекинати пунктови на сета македонска дијалектна територија во следниве дијалектни разновидности – фонетски: *ѳ'амка̣, ѳамкӑ, ѳӑмг̄'а*; зборообразувачка: *ѳамче*; синтагматска: *ѳамка цӑрна*.

Лексемата *ѳамка* е балкански турцизам од персиско потекло., перс. *tagma* > *dagma* покрај *damga, tamga* (Skok I 1971: 378; Škaljić 1966: 204; БЕР I 1971: 317). Називот *ѳамка* со наведеното значење не е регистриран во толковните речници на македонскиот јазик.

бебе

Називот *бебе* се простира на западната периферија од македонската дијалектна територија, забележан во зборообразувачката разновидност: *бе̄це;*

Лексемата *бебе*, според Лома (EPCJ 3 2008: 18–19), веројатно е од тур. *bebe* покрај *bebek* ‘бебе, кукла’, *gözbebeği* ‘зеница’ (EPCJ 3 2008: 18–19), а, според Скок (Skok I 1971: 128–129) и според Георгиев (БЕР I 1971: 38), лексемата *бебе* е интернационален збор, по потекло од францускиот јазик, фр. *bébé*. Овој назив со наведеното значење не е регистриран во толковните речници на македонскиот јазик.

ѳе̄те

Називот *ѳе̄те* на македонската дијалектна територија се јавува во неколку испрекинати пунктови со следниве дијалектни разновидности – зборообразувачки: *ѳе̄тенце, ѳе̄тульче*; синтагматска: *мал'о-ѳе̄те*.

Лексемата *ѳе̄те* е општословенска од прасловенскиот период **dětь* со основно значење ’чедо, infans’ (Skok I 1971: 402–403; БЕР I 1971: 348–349). Називот *ѳе̄те* со наведеното значење не е регистриран во главните македонски лексикографски трудови.

зрно

Називот *зрно* се јавува во островски ареали во следниве дијалектни разновидности – фонетски: *зӑрно, зӑрно*; зборообразувачка: *за̣рнце, зӑрнце, з'ѐрнце.*

Лексемата *зрно* е ие., балтослов., општослов. и праслов. **zьrno* (Skok III 1973, 662–663; БЕР I 1971, 669–670). Називот *зрно* со наведеното значење не е регистриран во толковните речници на македонскиот јазик.

па̄наѳа

Називот *па̄наѳа* се среќава само во сушко-височкиот говор во акцентската разновидност *па̄н'аѳа*.

Оваа лексема е заемка од грчкиот јазик, нгрч. πανάδα (Аргировски 1998: 203; Иоанниддис 1950: 595). Називот *па̄наѳа* не е забележан во толковните речници на македонскиот јазик.

мунзура

Називот *мунзура* е нотиран само во сушко-височкиот говор во фонетската разновидност *мӑнз'ура*, паралелно со називот *па̄наѳа*.

Лексемата *мунзура* е од грчкиот јазик, нгрч. μουντζούρα (БЕР IV 1995: 327; Аргировски 1998: 189; Иоанниддис 1950: 529). Овој назив не е забележан во толковните речници на македонскиот јазик.

виѳело

Називот *виѳело* единствено се јавува во гостиварскиот говор со зборообразувачката разновидност *виѳелце*.

Лексемата *виѳело* е балтословенска и прасловенска од ие. корен **weid-* (Skok III 1973: 586 –587; БЕР I 1971: 145–146). Називот *виѳело* со наведеното значење не е регистриран во толковните речници на македонскиот јазик.

лулче

Називот *лулче* е нотиран во осамен пункт од костурскиот говор.

Лексемата *лулче* се претпоставува дека е во врска со општослов. ономатопеја **lju-lju*, праслов. *ljuljati, ljuljajǫ* (Skok II 1972: 287; БЕР III 1986: 578). Називот *лулче* не е забележан во толковните речници на македонскиот јазик со наведеното значење.

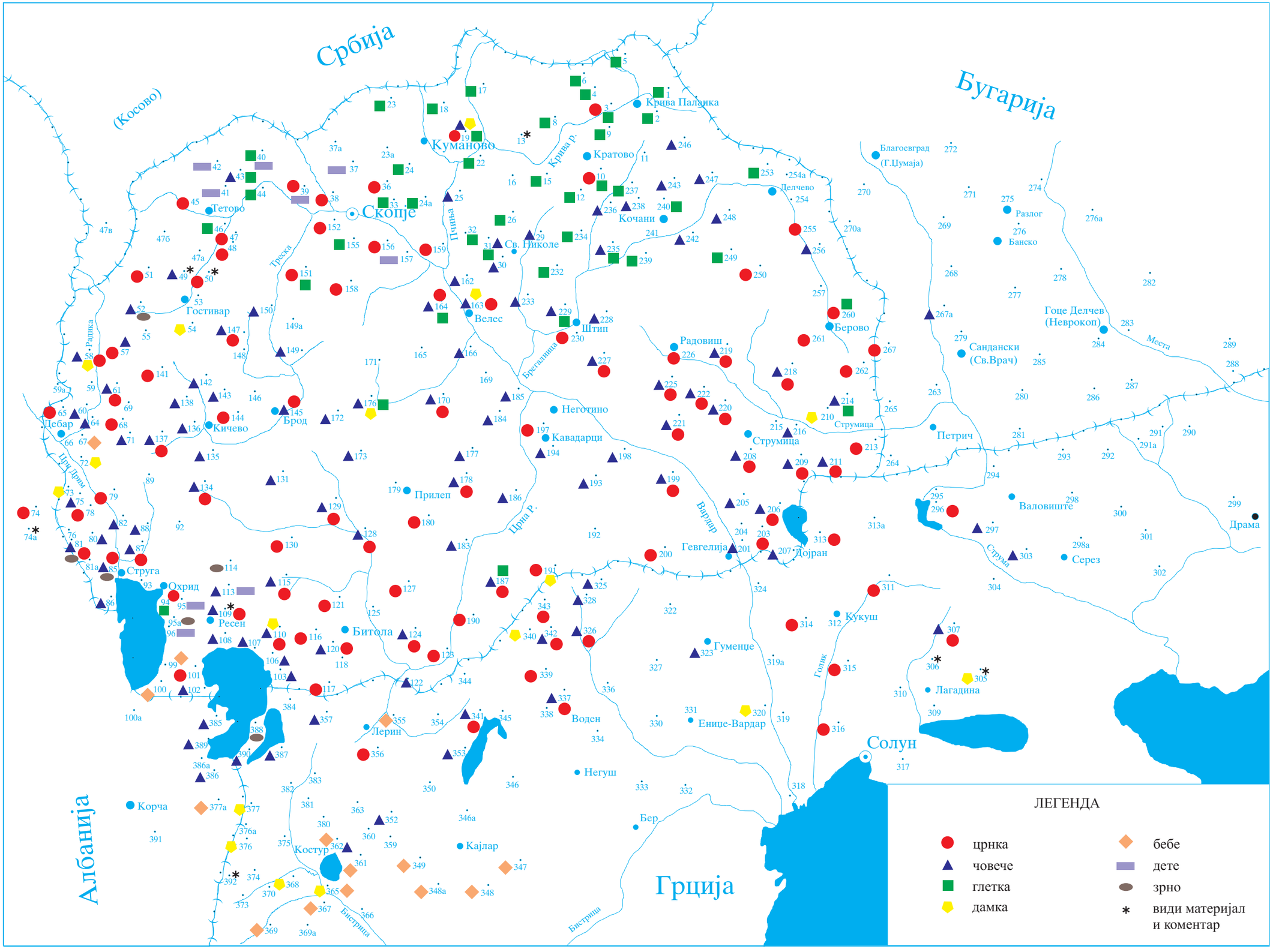
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Брод
Дебар
Корча
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Река
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
Бистрица
Крива р.
ЛЕГЕНДА
црнка
човече
глетка
дамка
бебе
дете
зрно
види материјал и коментар

1–2	тр'епка
3	
4–5	трепка
6	тр'епка
8–10	тр'епка
11	
12–15	тр'епка
16	
17	трепка
18	тр'епка
19	трепка
22	тр'епка
23	глетка?
23а	
24	тр'епка
24а	тр'епка
25–26	тр'епка
29	тр'епка
30	кл'епка
31–32	тр'епка
33	клепалица, клепка
36	трепка, трепаница
37	
37а	
38–39	трепка
40	трепка, тр'епајца
41	тр'епка
42	трепка, трепаи̯ца
43	тр'епаи̯ца
44	трепаи̯ца, трепка
45	тр'епка
46	трепка
47	клепка
47а	
47б	
47в	
48	трепајка
49	клепка
50	кл'епка, трепка
51	клепал’ка
52	клепка
53–55	
57	клепал’ка
58–59	
59а	
60	
61	клепка
64	клепарица
65–66	
67	клепка
68	трепка
69	
71	клепка
72	клепало
73	лакно
74	клепка
74а	од око влакна, клепка
75	клепалица
76	
78	клепка
79	кл’епка
80	клепка
81	кл'епка
81а	
82	клепка
85–86	клепка
87	кл'епка
88	клепка
89	
92–95	
95а	клепка
96	клепка
99	клепка
100	клепка, трепка
101	
102	клепка
103	
106	клеп'арица
107	клепка, клепарица
108	клеп'алица
109	клепалица, клепка
110	склепалица
113	клепк'алица
114	клепка
115	
116	клепало
117	клепка
118	
120	клепало, клепка
121–124	клепка
125	
127–129	клепка
130	клепајца
131	клепка
134–135	клепка
136	клепка, трепка, трепавица
137–138	клепка
141	тр'епка
142	клепка
143	трепка
144	клепка
145	трепка, трепајца
146–148	
149	клепка
149а	
150	клепка
151	кл'епка
152	тр'епка
155	тр'епка, кл'епка
156	клепка, клепаница
157	трепка
158	клепало
159	клепка
162	трепка
163	кл'епка, трепалка
164	лакно
165	
166	клепка
169	
170	трепавица, клепка
171	
172–173	клепка
176	трепка, трепајца, клепка
177	кл'епка
178	клепка
179	
180	клепка
183–184	клепка
185	трепка
186–187	клепка
190	клепка
191	кл'епка
192	
193	клепка
194	кл'епка
197	
198	кл'епка
199	тр'епка
200	кл'епка
201	тр'епка
203	кл'епка
205–206	кл'епка
207	клепка
208–209	кл'епка
210	тр'епка
211	кл'епка
212	
213–214	кл'епка
215	
216	кл'епка
218–222	кл'епка
225	кл'епка
226	трепка
227	
228	кл'епка
229	тр'епка
230	
232	тр'епка, кл'епка
233	тр'епка
234	
235–236	кл'епка
237	тр'епка
238	
239	кл'епка
240	клеп'арка
241	
242	тр'епка
243	кл'епка
246–247	кл'епка
248	кл'епка, тр'епка
249	клеп'арка
250	кл'епка
253–254	
254а	
255–256	кл'епка
257	клеп'арка
260	кл'епка, клеп'арка
261–262	кл'епка
263–265	
267	кл'епка
267а	
268–270	
270а	
271–272	
274–276	
276а	
277–291	
291а	кл’епкạ
292–295	
296	кл'епка
297–298	
298а	
299–304	
305–306	кл’епка
307	тр'епка
309–310	
311	кл'епка
312	
313	кл'епка
313а	
314	
315	кл'епка
316	клепка
317–319	
319а	
320	
322	
323	клеп'ало, кл'епка
324	
325	кл'епка
326	вл'акну ут клип'алта
327	
328	кл'епка, влакно од в'еѓта
330–334	
336	
337	кл'епка
338	
339	клип'ачка ‘капакот’
340	трепкă
341	кл'епка
342–343	кл'епка
344–346	
346а	
347	кл'епка
348	клепкạ
348а	тр'епка
349	кл'епка
350	
352	кл'епка
353	
354	
355–356	кл'епка
357	клепка
359	
360	
361–362	кл'епка
363	
365–368	
369	кл'епка
369а	
370	
373–375	
376	кл'епка
376а	
377	клепка
377а	клепка
380–381	
381	
381а	
382	
383	клепка
384	
385	клепарица
386	клепка
386а	клепалица
387	кл'епка
388	кл'епари·ца
389	
390	клепка
391	клепало
391а	
392	креп'ало

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*тре̄пка*	1–2, 4–6, 8–10, 12–13, 15, 17–19, 22, 24, 24a, 25–26, 29, 31–32, 36, 38–46, 48, 50, 68, 100, 136, 141, 143, 145, 152, 155, 157, 162, 163, 170, 176, 185, 199, 201, 210, 226, 229, 232, 233, 237, 242, 248, 307, 340, 348a
▲	*клепка*	30, 33, 47, 49, 50, 51–52, 57, 61, 64, 67, 71–72, 74, 74a, 75, 78–82, 85–88, 95a, 96, 99, 100, 102, 106–110, 113–114, 116–117, 120–124, 127–131, 134–135, 136, 137–138, 142, 144, 149, 150–151, 155, 156, 158–159, 163, 166, 170, 172–173, 176, 177–178, 180, 183–184, 186–187, 190–191, 193–194, 198, 200, 203, 205–209, 211, 213–214, 216, 218–222, 225, 228, 232, 235–236, 239–240, 243, 246–247, 248, 249–250, 255–257, 260–262, 267, 291a, 296, 305–306, 311, 313, 315–316, 323, 325, 328, 337, 339, 341–343, 347–348, 349, 352, 355–357, 361–362, 369, 376–377, 377a, 383, 385–386, 386a, 387–388, 390–391, 392
■	*влакно*	73, 74a, 164, 326, 328
⬭	*гле̄пка*	23

На картата се претставуваат називите за ‘трепка’ (*cillia*) на македонскиот дијалектен ареал. Претставените називи се одговор на прашањето бр. 38 од глава I *Делови на човечкото тело* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 84).

Според ТРМЈ (VI 2014: 104), називот *трепка* се дефинира како ‘влакненца по работ на очниот капак, клепка’.

Во македонските говори се јавуваат следниве називи за ‘трепка’ во мал број фонетски, во повеќе зборообразувачки и во незначителен број семантички и синтагматски разновидности: *трепка, клепка, влакно, глетка*[*].

трепка

Називот *трепка* компактно се употребува во северните говори и во нивните соседни говори, а спорадично се среќава и во другите македонски говори. Овој назив се претставува во следниве дијалектни разновидности – фонетска: *трепкă;* зборообразувачки: *трепавица, трепаjца, трепајца, трепаница, трепајка, трепалка;* семантичка: ‘очен капак’.

Лексемата *трепка* и нејзините разновидности се изведенки од општослов. и праслов. корен **trep-* (Skok III 1973: 496–497).

клепка

Називот *клепка* во ТРМЈ (II 2005: 527) примарно се дефинира како ‘влакненца по работ на очниот капак’. Овој назив се среќава во поголемиот дел од македонската дијалектна територија на југ од северните македонски говори во следниве дијалектни разновидности – фонетски: *кл’епка, кл’епкạ, клепкă;* зборообразувачки: *клепал’ка, клепалица, клепкалица, склепалица, клепаница, клепајца, клеп'арка, клепарица, кл'епари:ца, клип'ачка, клепало, клеп'ало, креп'ало;* семантичка ’капакот‘.

Лексемата *клепка* со своите разновидности е општословенска од ономатопејско потекло оформена во сите словенски јазици во прасловенскиот. период (Skok II 1972: 95–97; БЕР II 1979: 438–439). Називот претставува образување од основата **klep-* со суфиксот *-ъка* од праслов. глагол **klepati* (ЭССЯ X 1983: 11) (ЛАМД 2020: клепка). Овој назив како културен термин го позајмиле Албанците и Романците.

влакно

Називот *влакно* се јавува во ограничен број испрекинати пунктови на западната и на јужната периферија во следните дијалектни разновидности – фонетска: *лакно*; синтагматски: *оџ око влакна, влакну уш клип'алта, влакно оџ веѓта*.

Лексемата *влакно* е општослов. и праслов. *volъkno* (Skok III 1973: 609; БЕР I 1971: 162).

[*] Називот *глетка* се однесува на прашањето бр. 12 од глава I *Делови на човечкото тело* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000), односно на ‘црнка, средишниот дел на окото што со своето ширење или стеснување ја пропушта светлината внатре и го овозможува гледањето (pupilla)‘.

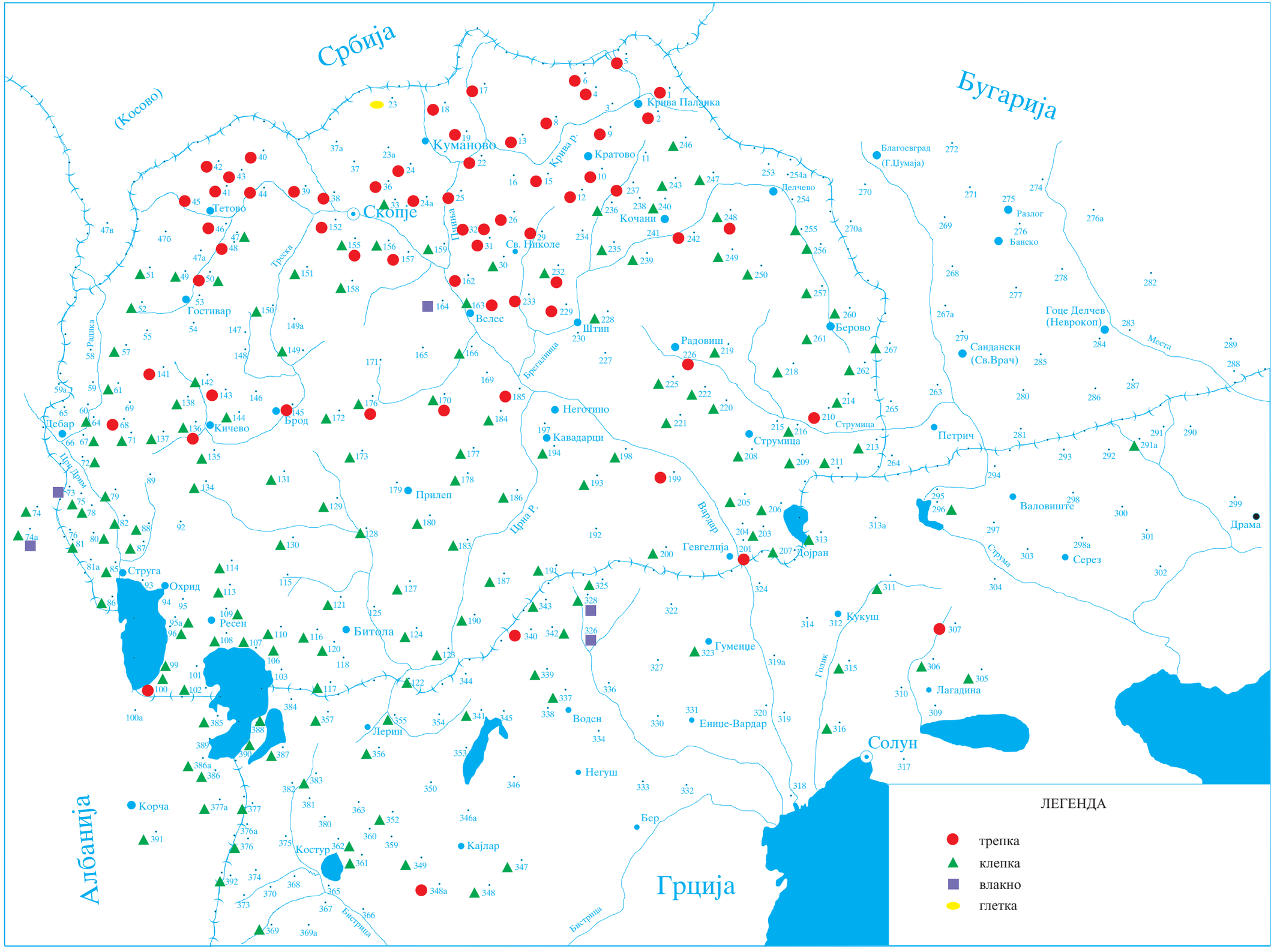
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Берово
Радовиш
Струмица
Петрич
Неготино
Кавадарци
Кичево
Дебар
Брод
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Лагадина
Гумениџе
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Петрич
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
Црн Дрим
ЛЕГЕНДА
трепка
клепка
влакно
глетка

1	меш'ина
2	стом'ак, меш'ина
3–5	меш'ина
6–8	меш'ина, ме, стом'ак
9	ме
10	м'е, ме, стомак
11	
12–15	ме
16	
17–18	ме, стом'ак
19	м'е꞉, ме, трб'у꞉, стом'ак, меш'ина
22	ме, стом'ак
23	ме
23а	
24	ме, стом'ак
24а	ст'омак, меф
25	ме꞉, стом'ак
26–31	ме
32	ст'омак, ме
33	мев
36	ме, меў(в)ф, стомак, трбу, трбуў(в,ф)
37	ме, стомак, трбу
37а	
38	меф
39	ме(в), меоў
40	меў, мej, стомак, сӑрце
41	сӑ̨рце
42	меф
43	меф, ст'омак, м'еф
44	меф
45	ст'омак, мев, м'ешлʼар
46	меф
47	мевф
47а	
47б	
47в	
48	мевф, срце, стомак
49	тӑ̆рбук, меф, стомак
50	мевф, стомак
51	меф, стомак
52	меф, трбушка, стомак, сӑрце, мевф
53	
54	мевф
55	
57	мej, тарбушка, тӑ̆рбушка
58	мej
59	
59а	ме
60	мевф, меф
61	мев, меф, трбушка, стомак
64	мевф, сӑрце
65	меф
66	
67	мевф, тӑ̆рбувф, стомак
68	меф
69	
71	меф, мевф, трбушка
72–73	меф
74	меф, та꞉рбушка, стомак
74а	меф, стомак, то꞉рбушка
75	мев, меф, торбушка
76	
78	меф, то꞉рбушка
79–80	меф
81	меф, т'е꞉рбушка
81а	
82	меф
85	стомах, меф, тӑ̆рбушка
86	меф
87	ст'омак, мев, меф
88	меф
89	
92	
93	стомак, меф
94	меф, стомах, каток, тӑ̆рбушник
95	мев
95а	меф, стомак, сӑрце
96	меф, меф(в)
99	меф, стомак, сӑрце
100	стомак, меф
101	меф, стомак
102	меф(в)
103	мев, ст'омак
106	меф
107	меф
108	мев, ст'омак
109	меф, стомак, сӑрце
110	меф, кормушка, трбушка, срце, стомак
113	ст'омак, мев
114	стомак
115	мех
116	меф
117	меф
118	
120	меф, стомак
121	меф, трбушка, стомак
122–124	меф
125	
127	меф
128	мев, меф, стомак
129	мев, трбушка, стомак
130	меф
131	меф, трбушка
134	меф, трбушка, чкембе, стомак
135	меф, трбушка
136	меф, трбушка, срце (стомак)
137	меф, стомак, срце, тӑ̆рбушка, трбушка
138	срце, меф
141	меф
142	меф, стомак
143	меф, стомак
144	меф, срце, трбушка, стомак
145	меф, трбушка
146	
147	меф, трбушка
148	
149	меф
149а	
150	меф
151	ст'омак, мев, меф
152	мев, ст'омак
155	ст'омак, мев
156	меф, стомак
157	мев
158	ме
159	мев
162	меф
163	м'еф, стомах, срце
164	меф, трбушка
165	
166	меф
169	
170	меф, трбушка
171	
172	мев, трбушка
173	меф, стомак
176	мев(ф), стомак
177	мев, трбушка
178	меф, стомак
179	
180–183	меф
184–187	ме
190	мej
191	м'е꞉, трб̨'ушка
192	
193	ме
194	м'е꞉, кр̨л'ушка
197	меф
198	мех
199	м'ех, мех
200	ме
201	мех, стǫм'ах
203–205	мех
206–207	кур'ем
208	ср̨̆це, сӑ̨рце, мех
209	кур'ем
210	мех, стом'ах
211	кор'ем
212	
213	кур'ем
214	кор'ем, торб'ушник
215	
216–218	кǫр'ем
219	мех
220	кур'ем, мех, стом'ак
221	мех, кур'ем, кǫрем, коур'ем
222–225	мех
226	мех, стом'ах
227–229	ме
230	стом'а, ме
232–239	ме
240	мех
241	
242–243	мех
246	кор'ем
247	к'орем
248	корем
249	кор'ем, тег'ар
250–253	кор'ем
254	
254а	
255–257	кор'ем
260–261	кор'ем, стом'ах, мех
262	кор'ем
263–265	
267	кор'ем
267а	кор'ем
268–270	
270а	
271–272	
274–276	
276а	
277–291	
291а	кур'ем
292–295	
296–297	кур'ем
298	
298а	
299–302	
303	кур'ем
304	
305	кур”ем, стум'ах
306	кур'ем
307	кур'ем, стум'ах
309–310	
311	кур'ем
312	
313	кур'ем
313а	
314–315	мех
316	м'ех
317–319а	
320	м'еф
322	меу
323	мех
324	
325	м'еу
326	м'е
327	
328	м'е
330	мех
331–336	
337	мев̨, трбуш'ина
338	
339	меф
340	м'ej, стум'ак, трбуш'ина
341	меф, трбуш'ина, трбуш'ка
342	ме꞉ф
343	мej
344–346	
346а	
347	меф, тӑ̆рбушина, м'еф
348	меф, м'еф
348а	меф, тӑ̆рб'ушка
349–350	
352	м'е, ст'омах
353	меф, ст'омак
354	
355–356	м'еф
357	стомак
359–360	
361	меф
362	шк'емба, с'рце, ст'омах
363	
365	меф
366	
367–368	меф
369	мех
369а	
370	
373–375	
376	меф
376а	
377	ме, стомах
377а	ме, шчемба
380–381	
381а	
382	
383	мев, стомак
384	
385	меф
386	мев
386а	меф, стомак
387	мев
388	меф, ст'омак
389	мев
390	меф
391	ст'омах, к'орем, мj'аше
391а	
392	ме

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*мев*	1, 2, 3–5, 6, 8, 9, 10, 12–13, 15, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 24a, 25, 26, 29–31, 32, 36, 37, 38–39, 40, 42, 43, 44, 45, 46–47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 57–58, 59a, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 71, 72–73, 74, 74a, 75, 78, 79–80, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 93, 94, 95, 95a, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 106–107, 108, 109, 110, 113, 115–117, 120, 121, 122–124, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 149–150, 151, 152, 155, 156, 157–159, 162, 163, 164, 166, 170, 172, 173, 176, 177, 178, 180, 183–187, 190, 191, 193, 194, 197–200, 201, 203, 205, 208, 210, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 227–229, 230, 232–240, 242–243, 260, 261, 314–316, 320, 322–323, 325–326, 328, 330, 337, 339, 340, 341, 342–343, 347, 348, 348a, 352, 353, 355–356, 361, 367–368, 376, 377, 377a, 383, 385–386, 386a, 387, 388, 389–390, 391, 392
▲	*сто̄мак*	2, 6, 8, 10, 17, 18, 19, 22, 24, 24a, 25, 32, 36, 37, 40, 43, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 61, 67, 74, 74a, 85, 87, 93, 94, 95a, 99, 100, 101, 103, 108, 109, 110, 113, 114, 120, 121, 128, 129, 134, 137, 142, 143, 144, 151, 152, 155, 156, 163, 173, 176, 178, 201, 210, 220, 226, 230, 260, 261, 305, 307, 340, 352, 353, 357, 362, 377, 383, 386a, 388, 391
■	*тро̄був*	19, 36, 37, 49, 52, 57, 61, 67, 71, 74, 74a, 75, 78, 81, 85, 94, 110, 121, 129, 131, 134, 135, 136, 137, 144, 145, 147, 164, 170, 172, 177, 191, 214, 337, 340, 341, 347, 348a
⬟	*корем*	110, 194, 206–207, 209, 211, 213, 214, 216, 218, 220, 221, 246–248, 249, 250, 253, 255–257, 260, 261, 262, 267, 267a, 291a, 296–297, 303, 305, 306, 307, 311, 313, 391
◆	*срце*	40, 41, 48, 52, 64, 95a, 99, 109, 110, 136, 137, 138, 144, 163, 208, 362
▬	*чкембе*	134, 362, 377a
*	види материјал и коментар	94, 249

На картата се претставуваат називите за ‘мев’ (*abdomen*) на македонското дијалектно подрачје. Овие називи се одговор на прашањето бр. 46 од глава I *Делови на човечкото тело* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 85).

Според ТРМЈ (III 2006: 108), називот *мев* примарно се дефинира како ‘стомак’.

На македонската дијалектна територија се јавуваат следниве називи за ‘мев’ во повеќе фонетски, зборообразувачки и семантички разновидности: *мев, стомак, тр̄був, корем, срце, чкембе, каток, те̄гар.*

мев

Називот *мев* се среќава, речиси, на целата македонска дијалектна територија во повеќе фонетски разновидности: *мев̯, мевф, меф/в/, ме/в/, меф, мех, мej, меу, меоў, меў(в)ф, меў, ме, ме:*. Во островски ареали се јавуваат зборообразувачките разновидности: *мј'аше, меш'ина, мешл'ар*, односно семантичката разновидност ‘шкембе, внатрешниот дел од мевот, каде што се вари храната’.

Лексемата *мев* е балтослов., општослов. и праслов. **mě̆xъ* (Skok II 1972: 421; БЕР IV 1995: 451–452). Овој назив како културен термин го позајмиле Албанците, Романците / Молдавците, Унгарците и Турците.

стомак

Називот *стомак* во ТРМЈ (V 2011: 576) секундарно се дефинира како ‘средишен дел од телото, делот од телото под градите; мев’. На македонското дијалектно подрачје е забележан во четириесетина пунктови на западната периферија и во северните говори во следниве фонетски разновидности: *стом'ак, стум'ак, стомах, стом'ах, стом'ах, стум'ах, стом'а*. Со значење ‘желудник, желудок’ има островски ареал.

Лексемата *стомак* се среќава во сите балкански јазици. Потекнува од грчкиот јазик: нгрч. *στομάχι* < стгрч. *στομάχιον*, дем. од *στόμαχος* (Skok III 1973, 338; БЕР VII 2010, 476; Аргировски 1998: 262; Филипова-Байрова 1969: 160; Таховски 1951: 38).

тр̄був

Лексемата *тр̄був* во ТРМЈ (VI 2014) упатува на заглавниот збор *мев*. Овој назив во македонските говори е забележан во неколку дијалектни разновидности – фонетски: *тр̆бувф, тр̄буў/в/ф, тр̄бу, тр̄б'у, тр̆бук*; зборообразувачки: *тр̄бушка, тр̆бушка, тр̆рб'ушка, тр̄рбушка, то:рбушка, та:рбушка, тр̄буш'ина, тр̆бушина, тр̆р-бушник, тр̄рб'ушник;* семантички: 1. ‘внатрешниот дел од мевот кај човекот, каде што се вари храната’, 2. ‘сите меки делови: дроб, слезина и др. кај добитокот’, 3. ‘шекмбето кај добитокот’.

Називот *тр̄був*, за кој нема утврдена етимологија, со значење ‘желудник, стомак’ е прасловенски. Во словенските јазици отсуствува во чеш., во пол. и во двата луж.-срп.; цсл. *trъbuha* ‘intestina’ (Skok III 1973: 495).

корем

Називот *корем* на македонската говорна територија е регистриран во источните говори во следниве дијалектни разновидности – фонетски: *кор'ем, кор'ем, коур'ем, кур'ем, кур''ем*; зборообразувачки: *кормушка, крл'ушка*; семантичка: ‘шкембе, внатрешниот дел од мевот кај човекот и кај животните, каде што се вари храната’,

Овој назив не е нотиран во главните македонски лексикографски трудови.

Лексемата *корем*, според Скок (Skok II 1972: 152), е балкански збор од непознато потекло, а, според БЕР (II 1979: 633), овој назив има прабугарско потекло.

срце

Називот *срце* се среќава во одделни пунктови од западното наречје во следниве фонетски разновидности: *сă̆рце, срӑце*.

Лексемата *срце* е општослов. и праслов. дем. на *-це* од ие., балтослов., општослов. и праслов. неутрум на *-i* **sьrdь-* + *ьсе* (Skok III 1973: 316–317).

чкембе

Називот *чкембе* со значење ‘внатрешниот дел од мевот кај човекот, каде што се вари храната’ е забележан во следниве фонетски разновидности: *шкемба* и *шчемба*. Се среќава во осамени пунктови од кичевскиот и од костурскиот говор.

Лексемата *чкембе* е балкански турцизам од персиско потекло, перс. *šikembe* > тур. *işkembe* = *şikembe* (Skok III 1973: 400; Škaljić 1966: 591).

ка̄ток

Називот *ка̄ток* е забележан единствено во Охрид, паралелно со други називи.

Лексемата *ка̄ток* е со нејасно потекло.

Називот *ка̄ток* не е нотиран во главните македонски лексикографски трудови.

те̄гар

Називот *те̄гар* се среќава во осамен пункт од виничкиот говор.

Лексемата *те̄гар* е балкански турцизам, тур. дијал. *dağar, tağar*, а и преку нгрч. *ταγάρι*, среднов. *ταγάριον* од *ταγή* (Skok I 1971: 371–372; БЕР VII 2010: 749–750; Аргировски 1998: 266–267).

Овој назив не е регистриран во толковните речници на македонскиот јазик со наведеното значење.

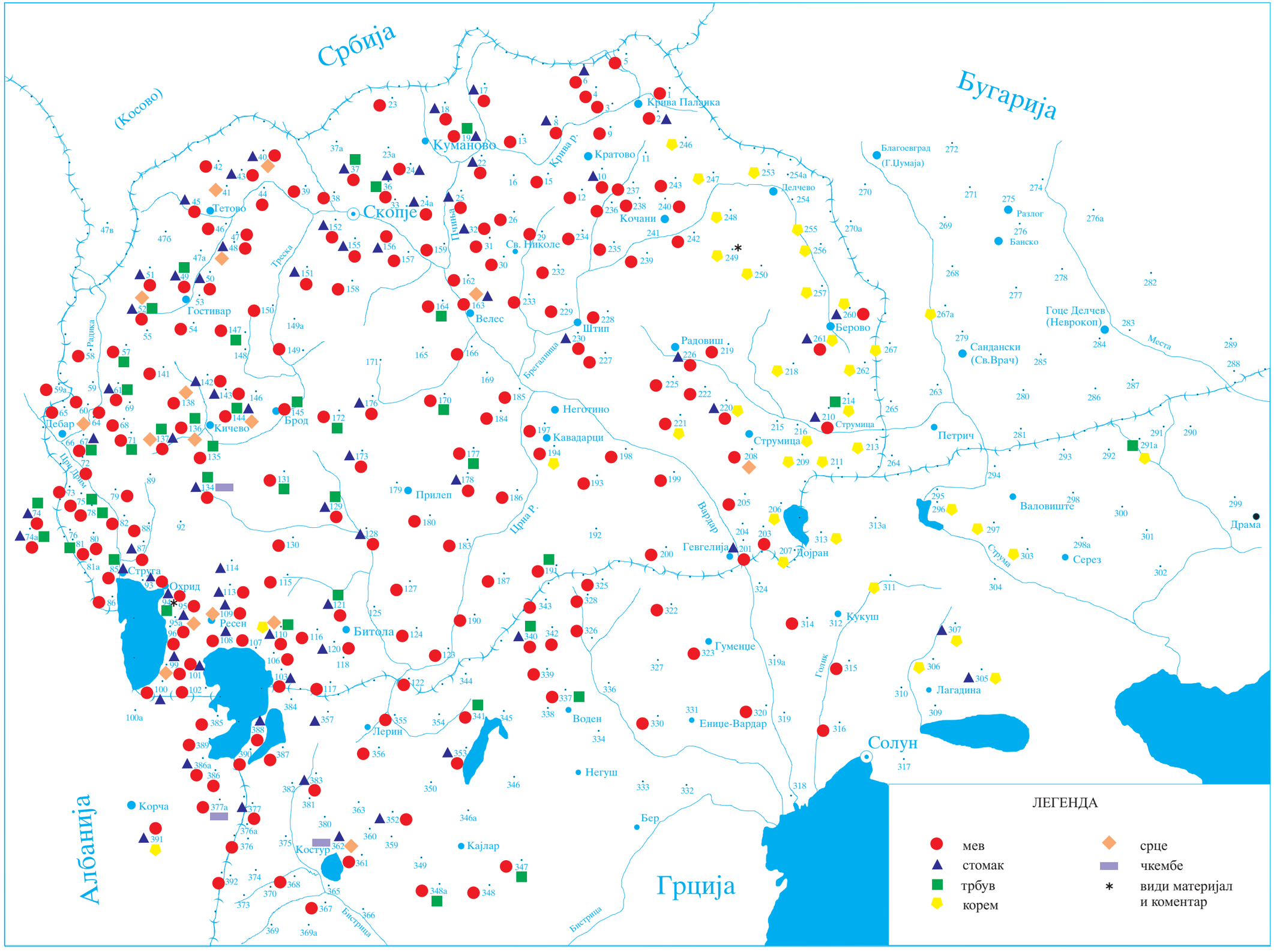
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Делчево
Кочани
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Дојран
Гевгелија
Струмица
Дрема
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Воден
Ениче-Вардар
Лерин
Кајлар
Костур
Корча
Негуш
Бер
Солун
Брод
Дебар
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
мев
стомак
трбув
корем
срце
чкембе
види материјал и коментар

1 трак, ступ'ал’ка
2–3 штр'апка
4 ст'упка
5 ступ'аљка
6 ст'упка
8 ст'упка, трак
9 ступ'ало
10 ст'упка, тр'ага
11
12 ступ'а̯лка
13 трак, тр'ага
15 ступ'ал’ка, тр'ак
16
17–18 трак
19 ступ'аљка, ступка, траг
22 трак
23 ступаљка
23а
24 ступ'аљка, трак
24а ступ'алка
25 трак
26 ступ'аљка
29 ступ'ал’ка, трак
30 трак
31 ступ'ал’ка
32–33 трак
36 ступ'ал’(љ)ка, тр̓агк
37 ступаљка, трак
37а
38 ступалка, трага
39 ступал’ка, трак
40 ступало, трак
41 т'абан
42 ст'упал’ка
43 трак
44 трак, ступалца
45 ст'упало
46 ступал’ка, трага
47 трага
47а–47в
48 стя̆палка, трага
49 трага
50 стя̆палка, трага, трагаӑњка
51 стя̆пал’ка, трага
52 трага
53
54 трага
55
57 трага
58 стапал’ка, трага
59
59а
60 стапал’ка, трага, дира
61 стопалка, трага, дира
64 стя̆палка, трага, дира
65 стя̆пка
66
67 ст'я̆пал’ка, трага
68 стопалка, трага, дира
69
71 стопал’ка, трага, дира
72 стя̆пал’ка, тря̆га
73 трага
74 трага, ст'опа ногалица, сто̦пал’ка, трага
74а стопал’ка
75
76
78 сто̦пал’ка, тро̦га
79 тря̆га, стопал’ка
80 тря̆га
81 тр'ага, ст'о̦пал’ка
81а
82 стапал’ка
85 стапал’ка
86 трага
87 ст'опал’ка, тр'ага
88 стапал’ка
89–93
94 трага
95 стапаљка
95а стапал’ка
96 стя̆пало, трага
99 стя̆пал’ка, трага
100 трага, стопалка
101 трага, стя̆пал’ка
102 трага
103 ст'я̆пал’ка
106 тр'ага
107 стапка, тя̆рга
108 т'я̆рга
109 ст'я̆па̯лка, трага
110 стапал’ка, трага
113 ст'я̆палка
114 стапал’ка
115 стопа̯лка, трага
116 стапал’ка
117 стапал’ка, трага
118
120 стапал’ка, трага
121 трага
122 стап'ал’ка, трага
123 трага, стапал’ка, дира
124 стапал’ка, трага
125
127–128 стапалка
129 стапалка, трага
130–131 стапалка
134–135 стапалка, трага
136 стапалка, трага.
стапка
137 стапал’ка, стапка, трага
138 стапало, стапалка, трага
141 ст'опалка
142 стопал’ка, трага
143–145 стапалка, трага
146
147 стапалка, трага, табан
148
149 трага, стапалка
149а
150 трага
151–152 тр'ага
155 тр'ага, ст'апалка
156 стапа̯лка
157 табан
158 стя̆(а̊)пал’ка
159 стапалка
162 стап'алка, трага
163 штрапалка, трак
164 стапалка, трага
165
166 стапалка
169
170 стапалка
171
172 стапалка, трага
173 стапалка
176 стапалка, трага, дира
177 стап'алка, трага
178 стап'алка
179
180 стапалка
183–185 стап'алка
186 стап'а̯лка
187 дира, стапалка, трага
190 стап'а̯лка
191 стя̆п'алка
192
193 стапал’ка, дира, трага
194 стап'алка, тр'ага, д'ира
197 дира
198 д'ира
199 стря̆п'алка, д'ира
200 д'ира, тр'ага
201 стя̆пка, тр'ага, д'ира, стя̆п'ка
203
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
218
219
220 стя̆п'алка, дира, стапка
221 стап'ал’ка, д'ира
222 ст'апка, стап'алка, тр'ага, д'ира
225 ст'апка
226 стап'ал’ка, дира
227 трак, стап'ал’ка
228 стап'алка
229–230 ст'апка
232 трак
233 стап'алка, трак
234
235 стап'алка
235а стап'алка
236 ступ'алка
237 ступ'аўка
238 ст'упка
239 стап'ал’ка
240 стап'алка
241
242 стап'алка
243–246 ст'апка
247 ст'апка, д'ира
248 ст'апка, дира
249 стапка
250 ст'апка
253 ст'апка, дира
254
254а
255 ст'апка, д'ира
256–257 ст'апка
260 стапка, д'ира
261 ст'апка, д'ира
262 ст'апка
263–265
267 ст'апка, след'а, д'ира
267а д'ира
268–270 дира, стапка
270а
271–272
274–276
276а
277–291
291а стя̆п'ало̦
292–295
296 стя̆п'алка
297 стя̆п'алка, д'ира
298
298а
299–302
303 ст'я̆пка
304
305 д'ира
306 д'я̆ра
307 д'ира
309–310
311 стя̆пка, д'ира
312
313 д'ира
313а
314 штя̆п'ал’ка
315 д'ира
316 штя̆п'ал’ка
317–319
319а
320–322
323 стя̆п'ало, д'ира
324
325 д'ира
326 дира, тр'ага
327
328 стя̆п'алка, д'ира
330–336
337 д'ира
338
339 тр'ага, стя̆п'ал’ка
340 стя̆п'алкӑ, стапкӑ, тр'агя̆, сл”ед
341 трага
342 д'ира
343 стя̆п'ал’ка
344–346
346а
347–348 стя̆п'ал’ка
348а тр'ага, стя̆п'ал’ка
349 стя̆п'ал’ка
350
352 тр'ага
353 стя̆п'еа
354
355–356 тр'ага
357 трага
359 тр'ага
360
361 тр'ага
362 трага
363
365 стя̆пка
366
367 стап'алка, тр'ага
368
369 шлет, трага
369а
370
373–375
376 трага
376а
377 трага
377а трага
380–381
381а
382
383 трага
384
385 трак
386 трага
386а трага
387 стапал’ка, трага
388 тр'ага
389 трага
390 стя̆палка
391 стапал'ина
391а
392 сли'ед

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
	сшайалка	1, 2–6, 8, 9, 10, 12, 15, 19, 23, 24, 24a, 26, 29, 31, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 58, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 71, 72, 74, 74a, 75, 78, 79, 81, 82, 85, 87, 88, 95, 95a, 96, 99, 100, 101, 103, 107, 109, 110, 113–114, 115, 116, 117, 120, 122, 123, 124, 127–128, 129, 130–131, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 155, 156, 158–159, 162, 163, 164, 166, 170, 172, 173, 176, 177, 178, 180, 183–186, 187, 190–191, 193, 194, 199, 201, 207, 208, 210, 213, 214, 216, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 227, 228–230, 233, 235, 236–240, 242–243, 246, 247, 248, 249–250, 253, 255, 256–257, 260, 261, 262, 267, 291a, 296, 297, 303, 311, 314, 316, 323, 328, 339, 340, 343, 347–348, 348a, 349, 353, 365, 367, 387, 390–391
	шраґа	1, 8, 10, 13, 15, 17–18, 19, 22, 24, 25, 29, 30, 32–33, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 58, 60, 61, 64, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 74a, 78, 79, 80, 81, 85, 86, 87, 94, 95a, 96, 99, 100, 101, 102, 106, 107, 108, 109, 110, 115, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 129, 134, 135, 136, 137, 138, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 150–152, 155, 162, 163, 164, 172, 176, 177, 187, 193, 194, 200, 201, 208, 210, 222, 227, 232, 233, 326, 339, 340, 341, 348a, 352, 355–357, 359, 361–362, 367, 369, 376, 377, 377a, 383, 385–386, 386a, 387, 388–389
	ґура	60, 61, 64, 68, 71, 123, 176, 187, 193, 194, 197–198, 199, 200, 201, 203, 205, 208, 209, 211, 213, 214, 218, 219, 220, 221, 222, 226, 247, 248, 253, 255, 260, 261, 267, 267a, 297, 305–307, 311, 315, 323, 325, 326, 328, 337, 342
	слеґ	267, 340, 369
	шабан	41, 147, 157
	ноґалица	74a

Картата донесува преглед на називите за ‘стапалка’ (vestigium) во македонските говори. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 75 од глава I *Делови на човечкото тело* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 86).

Според ТРМЈ (V 2011: 554), називот *стапалка* се дефинира како ‘отпечаток од стапало или од стапнување со нога’.

На македонската дијалектна територија се забележани следниве називи за ‘стапалка’ во повеќе фонетски, зборообразувачки и семантички разновидности: *стапалка, трага, ѕира, слеѕ, табан, ногалица.*

стапалка

Називот *стапалка* во македонските говори се јавува, речиси, на целата територија во голем број дијалектни разновидности – фонетски: *стап'алка, стап'алка, стапал'ка, стап'ал'ка, стап'ал'ка, стапалька, стапалка, стап'алка, стапалка, стай'алка, стайпал'ка, стай'ал'ка, стай'алкă, стапалка, стă(å)пал'ка, стопалка, стопал'ка, стопал'ка, стопалка, ступалка, ступ'алка, ступал'ка, ступ'ал'ка, ступ'ал'(љ)ка, ступалька, ступ'алька, ступ'алка, ступ'аўка, страп'алка, страп'алка, штрапалка, штай'ал'ка;* зборообразувачки: *стайка, стайкă, стайка, ступка, штрайка, стайал'ина, стай'еа, стопа, ступалца, стайало, стап'ало, стайало, стай'ало, ступ'ало, ступ'ало;* семантичка: ‘стапало’.

Лексемата *стапалка* е изведенка на *-алка* од општословенското и прасловенското **stǫpāti, *stǫpĭjǫ, *stopĭti, *stopjǫ*, без паралели во балтичката група (Skok III 1973: 354; БЕР VII 2010: 523–526).

трага

Називот *трага*, главно, се среќава во говорите од западното наречје и во северните говори во следниве дијалектни разновидности – фонетски: *трагă, трăга, тăрга, трога;* зборообразувачки: *траг, траг*[к], *трак, трагайька;* семантички: 1. ‘повеќе стапалки’, 2. ‘направен пат в снег’, 3. ‘стапалка в кал’, 4. ‘стапалка од дивеч’, 5. ‘со нешто поиздиферецирано значење’, 6. ‘стапало’.

Лексемата *трага*, според Скок (Skok III 1973: 487–488), е само јужнословенски збор од праслов. потекло, без паралели во балтичката група, од ие. корен **tragh-*.

ѕира

Називот *ѕира* во толковните речници на македонскиот јазик е означен како дијалектизам, претставен само со значењето ‘трага од човек или животно’. Забележан е, главно, во штипско-струмичките и во долновардарските говори со фонетската разновидност *ѕăра* и со семантичките разновидности: 1. ‘повеќе стапалки’, 2. ‘стапалка од дивеч’, 3. ‘правец на движење’.

Лексемата *ѕира* е поствербал од праслов. глагол **dirati, *dirajǫ*, којшто го има зачувано првобитното значење во македонските дијалекти (Skok I 1971: 436–438; БЕР I 1971: 396). Називот *ѕира* како културен термин го позајмиле Романците.

слеѕ

Називот *слеѕ* се среќава во ограничен број пунктови од костурскиот, воденскиот и од сандански говор во следниве дијалектни разновидности – фонетски: *сл'еѕ, слиеѕ, шлеп*; зборообразувачка: *слеѕ'а*.

Лексемата *слеѕ* е балтослов., општослов. и праслов. **slêdъ* (Skok III 1973: 284; БЕР VI 2002: 859). Уште од прасловенскиот период постои именскиот дериват **slêdъ* со значење ‘трага’ (Марковиќ, Тополињска 2019: 103).

табан

Називот *табан* е регистриран во изолирани пунктови од поречкиот, скопскиот и од тетовскиот говор.

Лексемата *табан* е балкански турцизам, тур. *taban* (Skok III 1973: 427–428; Škaljić 1966: 593; БЕР VII 2010: 733–735).

ногалица

Називот *ногалица* е забележан паралелно со други називи во осамен пункт од голобрдскиот говор.

Лексемата *ногалица* е изведенка на *-алица* од индоевропско, балтословенско, општословенско и прасловенско **nagā* < **nogъ* (Skok II 1972: 522–523; БЕР IV 1995: 673–676).

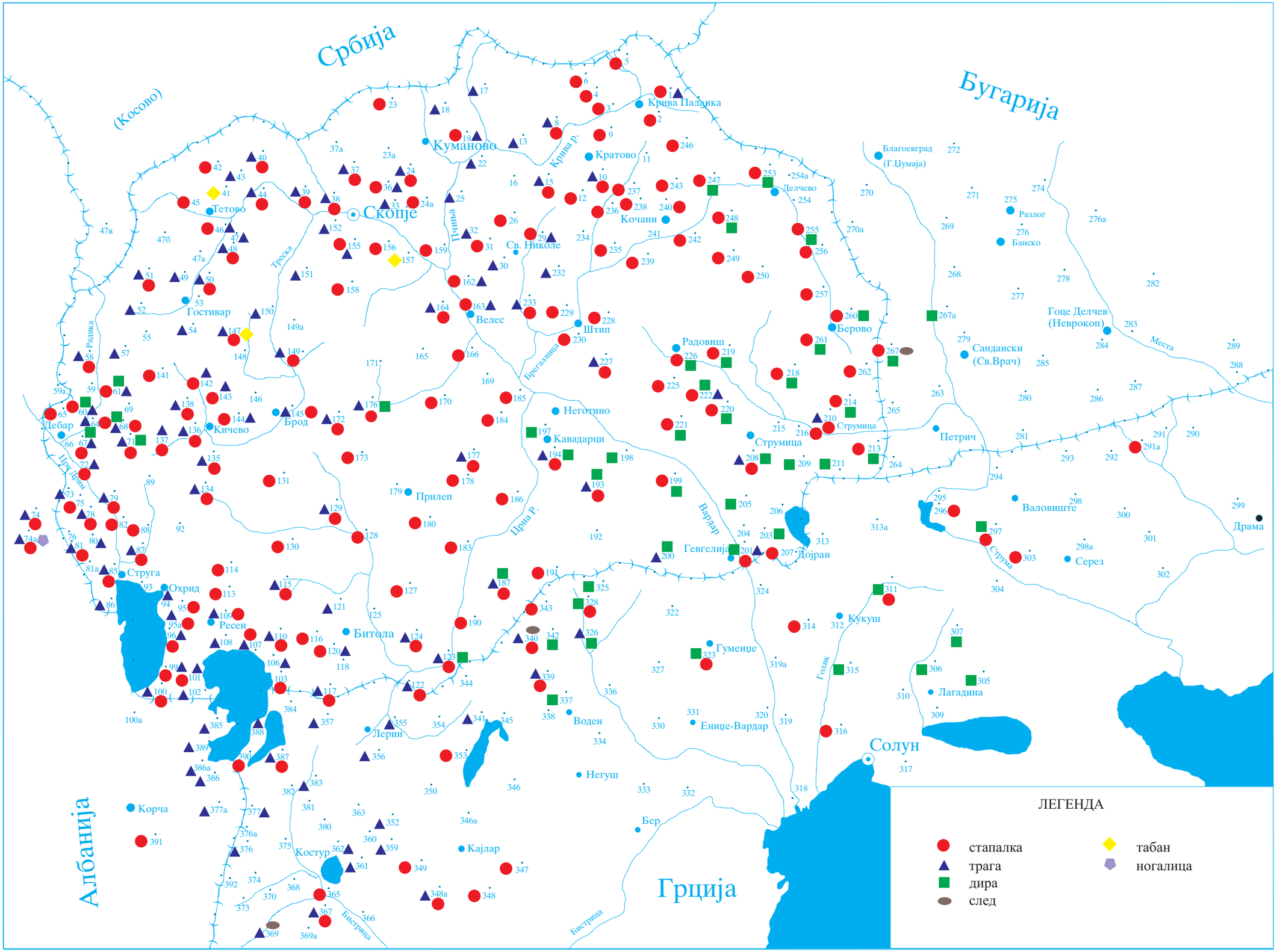
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санденски
(Св.Врач)
Петрич
Дојран
Гевгелија
Валовиште
Струмица
Серез
Драма
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Црна Река
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Г.
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
стапалка
трага
дира
след
табан
ногалица

1–3	слез'енка
4	слез'инка
5–9	слез'енка
10	сл'еска
11	сл'еска/ слезина
12	сл'еска
13–15	слез'енка
16	
17–23а	слез'енка
24	слез'енка
24а	слез'енка
25–26	слез'енка
29–30	сл'еска
31–32	слез'енка
33	сл'езенка
36	сл'езенка/ слезена
37–37а	слезенка
38	слезинка
39–40	сл'езинка
41	сл'езинка /сплина
42	сл'езина
43–44	сл'езинка
45	
46–47	слеска
47а	
47б	
47в	
48	слеска
49	слеска/ сплина
50–52	слеска
53	
54	слеска
55	
57	слеска
58	сл'еска
59	
59а	слеска
60	
61	слезина
64	шпенетка/ слезина
65–66	
67	слезинка
68	сплина
69	
71	слезина/ сплина
72	шпонетка
73	далак
74	шпандел'ка
74а	спинацка
75	шпинатка
76	
78	шпинатка/ слезина
79	шпинатка/ сплина/ слезина
80	слезенка
81	сл'езенка/ сплина
81а	
82	слезенка
85	сплина
86	слезенка
87	спл'ина
88	слезина
89–93	
94–95	сплина
95а	сплина
96	сплина/ сплинка
99–110	сплина
113	спл'ина
114–115	сплина
116	сплинка
117	сплина
118	
120	сплина
121	сплинка
122–124	сплина
125	
127	сплинка
128	сплина
129	сплина/ сплинка
130–135	сплина
136–137	слезина/ сплина
138	слеска
141	сл'езина
142	слеска
143	слезинка/ слезен
144	сплина
145	слезина/ слезинка
146–148	
149	сплина
149а	
150–151	слес
152	сл'езинка
155	сл'еска
156–157	слезенка
158	слеска
159	слезинка
162	слез'енка
163	слезенка
164–165	
166	сплина
169	
170	сплина
171	
172–173	сплина
176	слезина/ сплина
177	сплина
178	сплина/ сплинка
179	
180	сплинка
183–191	сплина
192	
193–199	сплина
200–201	сплина/ слезина
203	сплина/ сплинта
205	сплина/ слезина
206	
207	сплина
208	сплина/ слезина
209	сплина
210	спл'иничка/ спл'ина
211	спл'ина
212	
213–214	спл'ина/ слезина
215	
216	спл'ина
218–222	спл'ина/ слезина
225	спл'ина
226	сплина
227–253	сл'еска
254	
254а	
255–261	сл'еска
262	спл'ина
263–265	
267	сл'еска
267а	сл'еска
268–270	
270а	
271–272	
274-275	
276а	
277–291	
291а	спл'ина
292–295	
296	спл'ина
297–298	
298а	
299–302	
303	спл'ина
304	
305–307	спл'ина
309–310	
311	спл'ина
312	
313	спл'ина
313а	
314–316	спл'ина
317–319	
319а	
320–322	
323	сплина
324	
325	спл'ина
326–327	
328	спл'ина
330–334	
336	
337	спл'ина
338	
339	спл'ина
340	слизинă/ слескă
341	спл'ина/ спл'инка/ слезина
342	спл'ина
343–346	
346а	спл'ина
347	
348	сплина
348а	сплина
349	сплина
350	
352–353	сплина
354	
355–356	сплина
357	сплина/ слезена/ слеска
359–360	
361	спл'ина
362	сплина
363	
365	спл'ина
366	
367–369	спл'ина
369а	
370	
373–375	
376	спл'ина
376а	
377	сплина/ сплинка
377а–381а	
382	
383	сплина
384	
385–386	сплина
386а	сплина/ слината
387–388	спл'ина
389–391	сплина
391а	
392	сплина

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*слезина*	1–6, 8–13, 15, 17–19, 22–23, 23a, 24, 24a, 25–26, 29–33, 36–37, 37a, 38–40, 41, 42–44, 46–47, 48, 49, 50–52, 54, 57–58, 59a, 61, 64, 67, 71, 78, 79, 80, 81, 82, 86, 88, 136, 137, 138, 141–143, 145, 150–152, 155–159, 162–163, 176, 200, 201, 205, 208, 213, 214, 218, 219, 220, 221, 222, 227, 228–230, 232–243, 246–250, 253, 255–257, 260–261, 267, 267a, 340, 341, 357
▲	*сѝлина*	41, 49, 68, 71, 79, 81, 85, 87, 94–95, 95a, 96, 99–103, 106–110, 113–117, 120–124, 127–131, 134–135, 136, 137, 144, 149, 166, 170, 172–173, 176, 177–178, 180, 183–187, 190–191, 193–194, 197–199, 200, 201, 203, 205, 207, 208, 209–211, 213, 214, 216, 218, 219, 220, 221, 222, 225–226, 262, 291a, 296, 303, 305–307, 311, 313–316, 323, 325, 328, 337, 339, 341, 342, 346a, 348, 348a, 349, 352–353, 355–356, 357, 361–362, 365, 367–369, 376–377, 383, 385–386, 386a, 387–392
■	*шѝнашѝка*	64, 72, 74, 74a, 75, 78, 79
⬟	*ѕалак*	73

На картата се претставуваат називите за ‘слезина’ (*lien, splen*) на македонската дијалектна територија. Овие називи се одговор на прашањето бр. 90 од глава I *Делови на човечкото тело* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 86).

Според ТРМЈ (V 2011: 423), називот *слезина* е протолкуван со значењето ‘кај човекот и кај животните цицачи – крвотворен орган што се наоѓа во горниот лев дел од стомачната празнина под дијафрагмата’.

На македонското дијалектно подрачје суштествуваат следниве називи за ‘слезина’ во повеќе фонетски и зборообразувачки разновидности: *слезина, сплина, шпинатка, ѳалак.*

слезина

Називот *слезина* во македонските говори се претставува со повеќе дијалектни разновидности – фонетски: *слезена, слизинӑ;* зборообразувачки: *слес, слезен, слезинка, слез'инка, слезенка, слез'енка, слеска, слескӑ*. Називот *слезина* со своите разновидности, главно, се простира во говорите на север од изоглосата Дебар – Велес – Берово.

Лексемата *слезина* произлегува од праслов. и општослов. корен **selz*-, којшто е во прасродство со грчкиот збор *σπλήν*. Грчкиот збор станал интернационален според англиската графија *spleen* (Skok III 1973: 284; БЕР VI 2002: 862–864). Овој назив како културен термин го позајмиле Унгарците.

сплина

Називот *сплина* е означен како дијалектен збор во толковните речници на македонскиот јазик. Овој назив се среќава во македонските говори на југ од изоглосата Дебар – Велес – Берово, забележан во следниве дијалектни разновидности – зборообразувачки: *сплинка, сплиничка;* семантичка: ‘слуз’.

Лексемата *сплина* потекнува од грчкиот јазик, нгрч. *σπλήνα* < стгрч. *σπλήν(ό)* (Skok III 1973: 284; БЕР VII 2010: 393; Аргировски 1998: 258; Филипова-Байрова 1969: 158; Таховски 1951: 37).

шпинатка

Називот *шпинатка* се среќава во неколку пунктови од дебарскиот и од струшкиот говор во следниве дијалектни разновидности: *спинацка, шпенетка, шпонетка, шпанѳел’ка*.

Лексемата *шпинатка* со своите разновидности е импорт од албанскиот јазик, алб. *shpnetkë-a* (FgjSh 1954: 538).

Овој назив не е регистриран во толковните речници на македонскиот јазик.

ѳалак

Називот *ѳалак* во ТРМЈ (I 2003: 395) е означен како разговорен збор примарно дефиниран како ‘слезина’. Се среќава во изолиран пункт од дебарскиот говор.

Лексемата *ѳалак* е балканизам од турско потекло, тур. *dalak* (Skok I 1971: 376; БЕР I 1971: 316).

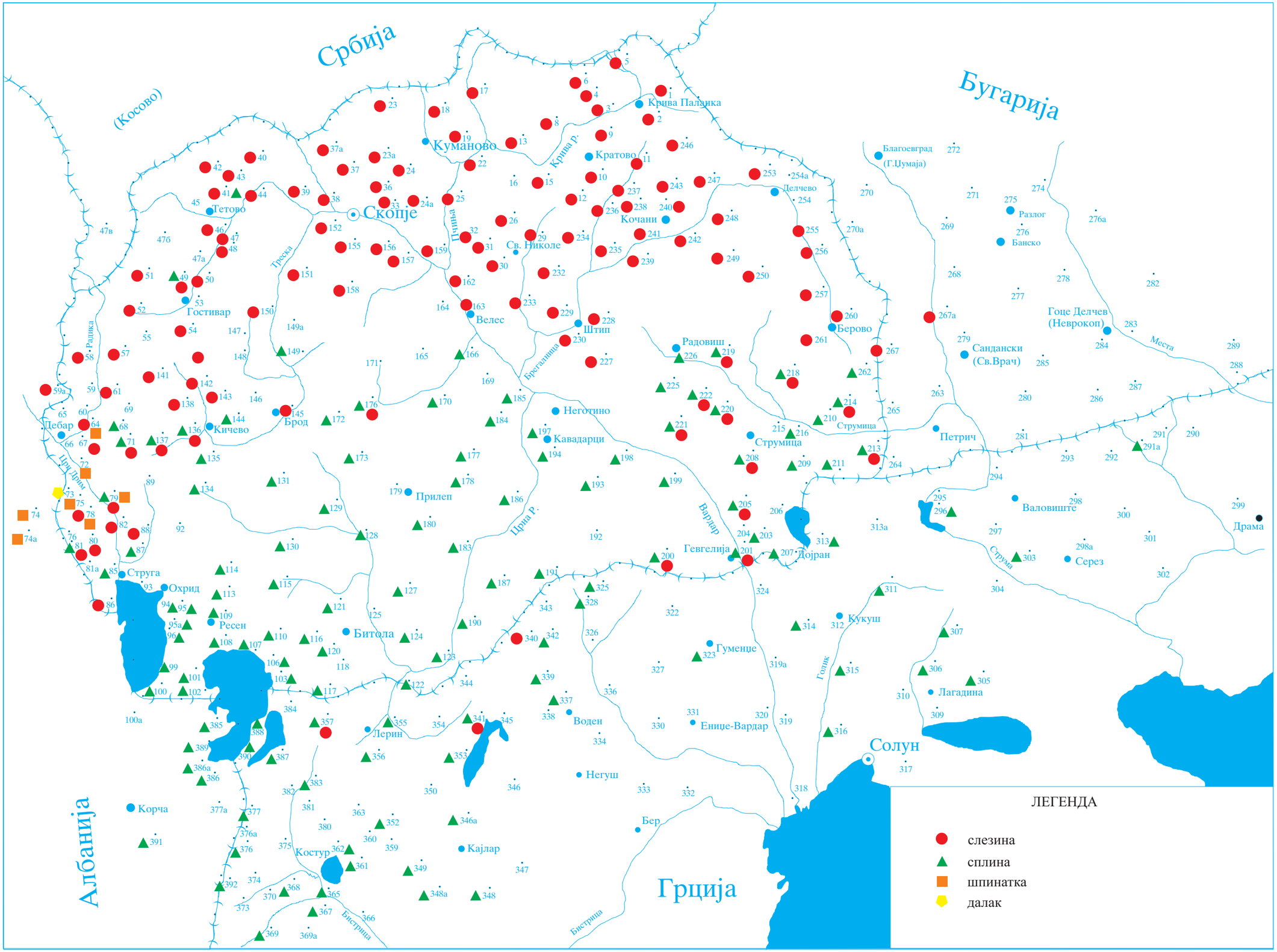
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Струмица
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Лерин
Корча
Солун
Лагадина
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
слезина
сплина
шпинатка
далак

1
2
3
4
5
6
8–9
10
11
12
13
15
16
17
18
19
22
23
23a
24
24a
25
26
29–30
31
32
33
36
37
37a
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
47a

разр'окав
разл'окаф
разр'окав // sиљав
sиљаф
иљав
s'иљав
р'азрок
ш'ашав
горогл'ет
чакăрл'ија
чаркл'ија
разр'окљив
р'оваст
разро'ок
ил’ав
чăкăрл'ија сăс очи
чакрл'ија
ш'ашаво гл'еда // н'астрана гл'еда
иљав
џавро'ок
ш'ашав
ш'ашав у 'очите
чакарл'ија
ш'ашив
шашаў(в), шашав^{ф}
чак'арлија
чакарлес
шашив
sил’ав
ш'ашаф
разр'оклија // s'ил’аф
ăрзоклив, ăрз'оклија
разоклија
разоклија
шашлив^{ф}

47б
47в
48
49
50
51
52
53
54
55
57
58
59
59а
60
61
64
65
66
67
68
69
71
72
73
74
74а
75
76
78
79
80
81
81а
82
85
86
87
88
89
92–94
95
95а

хиљаф
шашл’ив^{ф}
шашлиа
шашлија
шашија // шашиф
шашија // шашкан // шашко
чакạрлија
чакăрлија // перделија
шашиа // зорл’иф
чакар
зорлиф
чакар
чакар
чакарлија
зорлиф
зорлиф
чакар
чакарлиф
чакăрлија
чакарлија
чакарлија
рогл’јаф
р'огл’ја // ч'акар
чакарлија
чакарлија
чакајл’ја
ч'акрен човек
нароглиф
нароглиф
нароглиф // нароглиф

96
99
100
101
102
103
106
107
108
109
110
113
114
115
116
117
118
120
121
122
123
124
125
127
128
129
130–131
134
135
136
137
138
141
142
143
144
145

очакарен нароглиф, навеглиф
чакăрлиф // чакар
н'аi̯криво са пулит
вегаф
в'егав
в'егав
ветаф // гороглет
г'ороглед
нароглиф, роглиф //
чакăрлиф // вегаф
наґозлиф
нап'орничев нароглиф
зипав
наґорлиф // назорлиф
чакарлиф
назорлиф
чакрес
чак'арлиф
косоглет // гороглет
гороглет // чакрес
нароглиф
гороглет
наґозлив // косоглед
назорлив
шашлиф // чакарлиф
шашлија // шашлиа
шашлиф
гороглет
чакăрлија
чек'рлија
чакарлиф
шашлиф
шашлија
чакриф, чакриа,

146–148
149
149а
150
151
152
155
156
157
158
159
162
163
164
165
166
169
170
171
172–173
176
177
178
179
180
183
184
185
186
187
190
191
192
193
194
197
198
199
200
201

чакрио
чакарес во очите // чакарлија
чакрија
здр'аклив // ч'акрес
ш'ашив
ч'акрес
шашаф
шашлив
зорлиф
шашлив
врглес
шашлиф // гороглет
гороглет
шашлиф
шишоок
шаша'ок
кривогл'ет
кривọгл'ет
чак'ọлиа
наḍмигл’ор

203
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
218
219
220
221
222
225
226
227
228
229
230
232
233
234
235
236
237
238–239
240
241
242
243
246
247–248
249
250
253
254
254а
255
256

чăтвăр'ок
кр'ивọгл'ет // ќорлем'ичко ш'ашаф
шиш'ик
шашл'ес
кусугл'ед
настранл'иво гледа // насрес
н'азрес
н'азрез
см'иглес
шишм'ест
н'aspec
дăврогл'ет
грăвогл'ет
шаша'ок
г'рвоглет
гавроḍлет
шашаф
ш'ашаф
горогл'ет
н'азрес
ш'ашаф горогл'ет
н'азрес
ш'ашаф горогл'ет
н'азрес
н'азрес
н'aspec
ш'ашаф горогл'ет
н'азрес
к’орогл'ет ш'ашаф

257
260
261
262
263–265
267
267а
268–270
270а
271–272
274–276
276а
277–291
291а
292–298
298а
299–306
307
309–310
311
312
313
313а
314
315
316
317–319
319а
320
322
323
324
325
326
327
328
330–334
336
337
338
339
340
341
342

н'азрес
чакăрл'иа
н'азрес // буз'ук
чакăрл'иа // наз'ăрес
н'азрес, н'азреста кривогл'ед // разногл'ед
чăк'ăр
кăрвуглет
j'анґозл'ија
нăмигл'иф
нăстрăнл'иф
шăшăкл'иф
шишикл'иф
чăкăрл'иа
чăкăрл'ија
шашарл'иф
шашарл'иф
назрл'ив
шошорл'иф
нăстрăн'ичăф
наругл'иф // шăшакл'иф
шушул'иф

343
344–346
346а
347
348
348а
349
350
352
353
354–355
355
356
357
359–360
361
362
363
365
366
367
368
369
369а
370
373–375
376
376а
377
377а
380–381
381а
382
383
384
385
386
386а
387
388
389
390
391
391а
392

чикạрл'иф
в'ега п'уле
шаш
шаш
чакрл'ест
чакарл'иф
вегав
в'егав
ч'акар
чакарлиф
велгаф
чакарл'иф
чакар'аф
чакарл'иф
чакар'ав
ч'акар // чакарл'иф
вегав
вăрл’аф // вăрл”ашко
вегав
слеп
в'егав
в'еро:глиф
в'егав
чакрест
варлаф
вегав

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*чакар*	13, 15, 23–24, 32, 37–38, 54, 57, 60, 64, 65, 67, 72–73, 74а, 75, 78–79, 81, 82, 85–87, 95а, 100, 109, 117, 121, 124, 134, 138, 141–142, 145, 149–150, 151, 155, 170, 176, 186, 200, 235, 260, 262, 307, 323, 325, 343, 352–353, 356–357, 361, 365, 367–369, 376, 390
▲	*шашлив, шашав*	11, 24а, 29–31, 33, 36, 39, 41, 47–52, 58, 134, 135–136, 143–144, 152, 156–157, 159, 163, 166, 185, 193–194, 206–208, 216, 221, 226, 228, 230, 232, 234, 238–239, 242, 249, 256, 316, 320, 326, 328, 339, 341, 348, 349
■	*го̄рого̄лед*	12, 107, 108, 123, 124, 128, 137, 163, 164, 177, 180, 183–184, 186, 187, 190, 229, 234, 236, 242, 250
■	*крибо̄лед, косо̄лед*	101, 123, 129, 198–199, 205, 209, 267а
■	*го̄рого̄лед*	219–220, 222, 225
⬟	*назорлив, зорлив*	58, 61, 68, 71, 116, 120, 130, 131, 158, 172–173, 176, 178, 191, 337
◆	*ве̄гав*	99, 102–103, 106, 109, 347, 362, 377, 383, 385, 386–387, 389, 392
⬟	*наспресӣ*	210–211, 213, 218, 240, 243, 246–248, 253, 257, 261, 262, 267
⬭	*наро̄лив, ро̄лив*	80, 81, 88, 95, 95а, 96, 109, 114, 127, 341
⬟	*разрок*	1, 3, 4, 10, 17, 19, 42, 43–44, 46
★	*ѕиљав*	4, 5, 8–9, 40, 42
✶	*(х)иљав*	6, 22, 25, 47б,
*	види материјал и коментар	18, 24а, 26, 57, 107, 110, 115, 116, 129, 162, 151, 201, 203, 205, 214, 255, 261, 267а, 313, 314, 315, 340, 385, 391

Картата донесува преглед на називите за ‘шашлив, кривоглед’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето број 5 од глава II во Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 92), а тоа е како се нарекува ‘човек што гледа со едното око на една страна, а со другото на друга’.

Според ТРМЈ (VI 2014: 417), лексемата *шашлив* се дефинира како придавка што означува некој ‘што не гледа нормално, на кој очите му гледаат во насоки што се разминуваат, односно кривоглед’.

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи за ‘шашлив, кривоглед’ во повеќе фонетски и морфолошки варијации: *шашлив, шашав, криво-гл̄еѳ, косо-гл̄еѳ, го̄ро-гл̄еѳ, чакар, разрок, наспрест̄, назорлив, зорлив, иљав, хиљав, шиљав, веѓав, намиг̑лив, намиг̑л''ор, смиг̑лес, наро-гл̄ив, ро-гл̄ив, ѓавро-гл̄еѳ*.

Како единечни називи ги регистриравме следниве: *шушулив*, *пер̄ѳелија*, *чӑшвӑрок*, *ќоро-гл̄ет̄*, *напорничев*, *настранлив*, *наѓозлив*, *роваст̄*, *слеј*, *бузук, варлав*, *вр-гл̄ес*, *џавроок*, *зѳраклив*, *зипав,* за кои може да се каже дека повеќето се од словенско потекло.

шашлив, шашав

Лексемите *шашлив* и *шашав* се од турско потекло (ТРМЈ VI 2014: 416–417). Лексемата *шашлив* потекнува од şaşı со значење ‘косоглед’ (Škaljić 1966: 581). Според Скок лексемата *шашав* се поврзува со турскиот глагол şaşmak со значење ‘се чуди’ кој влегол во основата на повеќе заемки на балканско тло со разни значења (Skok III 1973: 383; Škaljić 1966: 581) (и самата лексема *шашав* во македонските дијалекти се појавува со повеќе значења: ‘косоглед, кривоглед’, но и ‘будалест, несериозен’).

чакар

Лексемата *чакар* со своите фонолошки и морфолошки разновидности се јавува во најголем број пунктови. Главно е концентрирана во западниот дел од македонската јазична територија, но се среќава и во другите македонски говори. Лексемите со основата *чакар* водат потекло од балканскиот турцизам çakır со значење ‘син, сиво-син’ кој во македонските дијалекти се сретнува и со значење ’човек со различна боја на очите‘, но и со значење ‘косоглед, кривоглед’ (ТРС 2007: 97).

криво-гл̄еѳ, косо-гл̄еѳ, го̄ро-гл̄еѳ

Овие називи претставуваат лексеми од словенско потекло со јасна етимологија, односно, означуваат човек што гледа накриво, накосо, нагоре. Лексемата *го̄ро-гл̄еѳ* главно се јавува на пунктови во централниот дел на македонската јазична територија, додека лексемите *криво-гл̄еѳ и косо-гл̄еѳ*, главно се јавуваат во југоисточните македонски говори.

разрок, наспрест̄, назорлив, зорлив

Лексемите *разрок, наспрест̄, назорлив, зорлив,* и нивните варијации во основата го имаат сесловенскиот и прасловенскиот глагол *зьр -ěti, зьр -jǫ* со значење ‘гледа’ (Skok III 1973: 661).

Тука доаѓа и лексемата *шиљав* која е најверојатно добиена од *зирав* (произведена од истата основа *зьр-*; сп. БЕР I 1971: 643), која, пак, доаѓа од ие. корен *bgher-* ‘сјае, свети’ (Skok III 1971: 662).

Лексемата *разрок* претставува сложена придавка образувана од raz- + *зьр-* + oko.

Лексемата *наспрест̄* ја поврзуваме со стсл. глагол *назьрѣти* со значење ‘гледа, набљудува’. Форми од овој глагол се среќаваат во употреба и во денешните словенски јазици, со исто, но и со различно значење. Во некои српски дијалекти се среќава формата *наз(ѳ)рет̄и* со повеќе значења, меѓу кои и со значење ‘1. матно, нејасно да види 2. да предвиди, да претпостави’, во бугарскиот јазик *назирам* ‘набљудува, гледа’, дијал. *назра́* ‘гледа нејасно’, но назре[а] ‘погледне’ (ЭССЯ XXIV 1997: 69 – 70).

Еквиваленти на лексемите *назорлив, зорлив* среќаваме и во другите словенски јазици. Во бугарскиот јазик ја имаме формата *назорливъ* ‘кривоглед’, во српскиот *назорљив* ‘плашлив’, во чешкиот *názorlivý* ‘визуелен’, во полскиот дијал. *nazorliwy* ‘плашлив’ итн. (БЕР IV 1995: 475; Skok III 1973: 661).

хиљав, иљав

Лексемата *иљав* е забележана во три пункта во североисточниот дел додека формата *хиљав* е забележана во еден пункт во северозападниот дел на Македонија. Потеклото на оваа лексема е словенско. Називот *иљав* доаѓа од *хилав* ‘болен, слаб’ (БЕР II 1979: 64, сп. го глаголот *hiliti* ‘sagibati, progoniti, tlačiti, mučiti’, Skok I 1971: 666).

намиг̑лив

Лексемите подведени под заглавниот збор *намиг̑лив* (*намиг̑л''ор, смиг̑лес*) во основата го имаат сесловенскиот и прасловенскиот поствербал **migъ*, кој според Скок доаѓа од ие. корен **meigh-* ‘трепка’, но повеќе со значење ‘темно пред очите, магла, облик’. Во балтичката група значењето е ‘спие’ *migti, miegoti, miegus*, што е еднакво со стпрус. *maigun* ‘спиење’ (Skok II 1972: 420).

наро-гл̄ив, ро-гл̄ив

Лексемите *наро-гл̄ив и ро-гл̄ив* се, исто така, од словенско потекло. Во основата ја имаат лексемата *rog* (сп. Skok III 1973: 154) со асоцијација дека и роговите растат на различни страни на главата како што гледаат и очите на различни страни.

ѓавро-гл̄ет̄

Називите *ѓавро-гл̄ет̄*, *ѓр^{ѳ}во-гл̄ет̄*, *ѓрво-гл̄ет̄* и *ѳрво-гл̄ет̄* се подведени во обработката на материјалот за МДА под називот *ѓавро-гл̄еѳ* кој е изведен од *ѓавра* + *гл̄еѳ* (според БЕР *ѓарва* со значење ‘подиграфка, цинична постапка’, е збор од ие. потекло веројатно од ист корен со зборот *го̄веѳо*; БЕР I 1971: 221).

веѓав

Лексемата *веѓав* опфаќа ареал во југозападниот дел на македонската јазична територија, а води потекло од прасловенското **vě̄gъ* со значење ‘накривен, климав, агилен’, кое, пак, доаѓа од ие. основа **u̯eig-* со значење ‘накриви, наведне’. Во словенечкиот јазик ги среќаваме формите *végast, végav* со значење ‘накривен, нестабилен’, во бугарскиот јазик дијалектните форми – *végaf* со значење ‘накривен’ и *vjágaf* со значење ‘кос, настранет’ (Snoj 2009: 810).

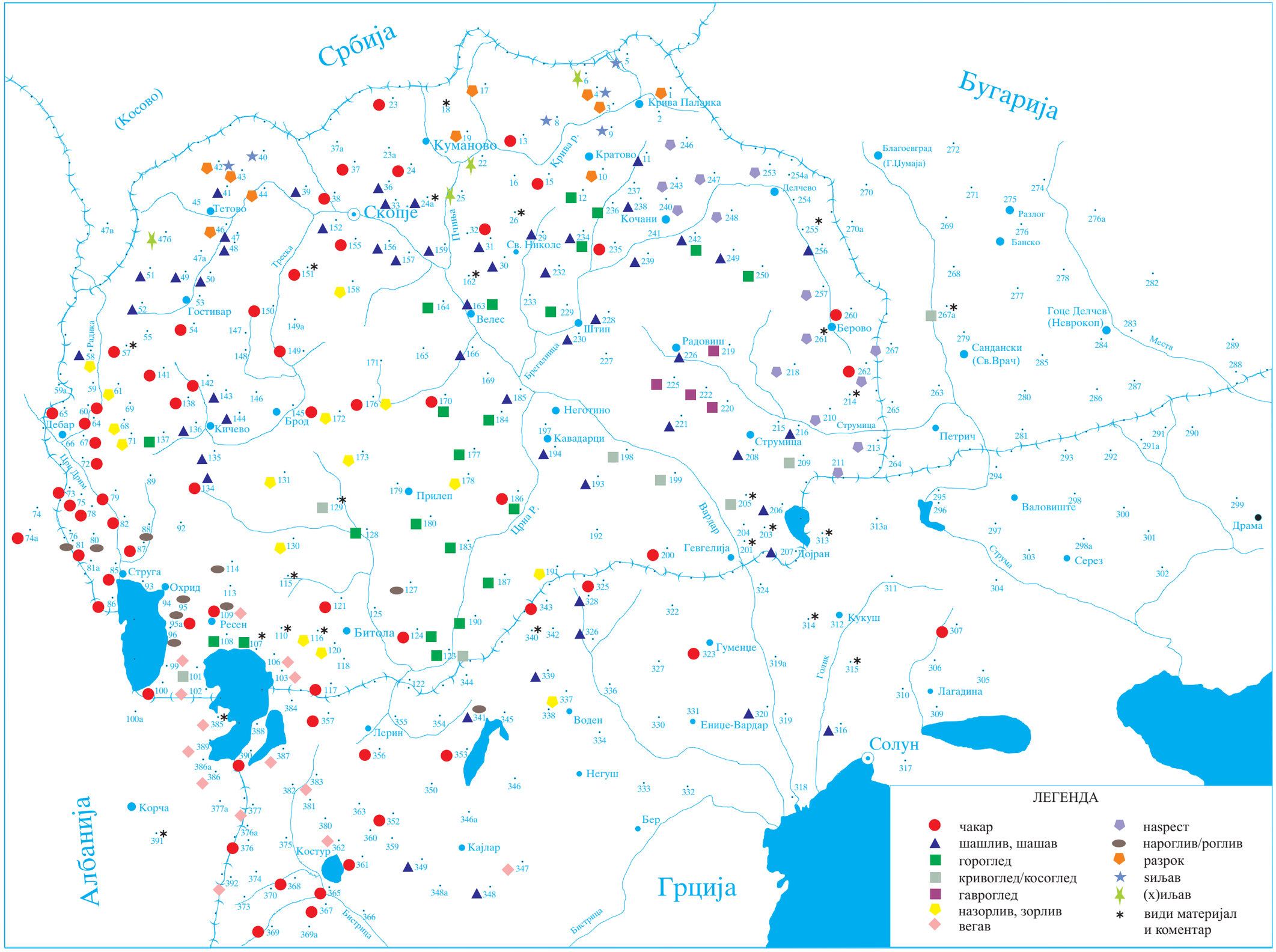
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Берово
Струмица
Гевгелија
Дојран
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Брод
Дебар
Радика
Трешка
Пчиња
Брегалница
Струмица
Црна Дрим
Црна р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
чакар
шашлив, шашав
гороглед
кривоглед/косоглед
гавроглед
назорлив, зорлив
вегав
наспрет
нароглив/роглив
разрок
сиљав
(х)иљав
* види материјал и коментар

1	гр'озен,		грозен
2	гр'озӑн	55	
3		57	груб е на
4	гр'озен, груп		лице
5	гр'озӑн		// грозен
6	груп	58	г'орт
8	гр'озан	59	
9	груп	60	г^{ӑ}рт
10	гр̆т	61	гр̆т
11	гр'озан	62–63	
12	груп	64	гӑрд^{т}
13	груп, гр'оза^{а}н	65	гӑрт // грозен
14		66	
15	гр'озан	67	гӑрт
16		68	грт
17	грубешт'ија	69–70	
18	груп, гр'озан, грубешт'ија	71	гр̆т // грозен
		72	гӑрт
19	грозан, грд^{т}	73	гôрт
20–21		74	гôрт
22	гр'озен	74а	гôрф
23	грозӑн		
24	груп	75	горт
24а	гр'озан	76–77	
25	грт	78	гôрт
26	гр'озан	79	гӑрт
27–28		80	гӑрт
29	гр'оза^{а}н, груп	81	гêрт
30	гр'озен	82	гӑрт
31	гр'озан	83–84	
32	гр'озан	85	гӑрт // грозен
33	гр'озен	86	гêрт // грозен
34–35		87	грд
36	гр'озан	88	грт
37	груп, грозӑн	89–94	
38	грозен	95	по – г^{ӑ}рда
39	г'адан	96	гӑрт
40	г'адӑн, грозӑн	97–98	
41	г'аден	99	гӑрт, грозен, неубаф
42	гаден		
43		100	гӑрт /груб/
44	грозен		// грозен
45		101	гӑрт // грозен
46	груп	102–103	гӑрт
47	груб^{п}	104–105	
48	груб^{п}	106	гӑрд, г'ӑрдио
49	гӑрт	107	гӑрт // грозен
50	гӑрд^{т}, груб^{т}	108	гӑрт
51	груп, гӑрт	109	гӑрт, голема
52	груб^{п}, грубав^{ф}		гӑрдотија
53		110	грт // грозен
54	груб^{п},	111–112	
113	гӑрд
---	---
114	гӑрт
115	грд, грозен
116	грт
117	грт
118–119	
120	грт
121–122	грт
123	грт
124	грт
125–126	
127	грт // грозен
128	грт
129	грд
130	грт, грозен
131	грт, грдиот
132–133	
134	гр̆т
135–138	грт // грозен
139–140	
141	грт // груп
142	груп // грубаф
143	грт
144	грт // грозен
145	грт
146–148	
149–150	грт
151–152	гр̆т
153–154	
155	грт
156	груп // грт
157	груб
158	горт
159	грт
160–161	
162	грт
163	грт, грозен
164	грт
165	
166	грт // грозен
167–169	
170	грт
171	
172	грт, грдио
173	грт // грдомасен
174–175	
176	грт // грозен
177	грт
178	грт
179	
180	грт
---	---
181–182	
183	грт
184	грт
185	грт
186	грт
187	грд
188–189	
190	грт
191	гр̆дом'асен
192	
193	грт
194	гр'упаф
195–196	
197	грт, н'еуб'аф
198	грт
199	груп, гр'озӑн
200	г^{ӑ}р̆т
201	груп
202	
203	груп
204	
205	гр'озӑн
206	груп
207	грозӑн
208	гр'озӑн
209	гр'озӑн
210	г'рд
211	гр'озен
212	
213	гр'озен
214	лош
215	
216	груб
217	
218	гр'озен
219	гр'озен
220	гр'оза$^{(е)}$н
221	гр'озен
222	гр'озен
223–224	
225	груп, гр'озен
226	грозен
227	грт, гр'озен
228–229	гр'озен
230	груп // грозен
231	
232	груп, гр'озен
233	гр'озен
234–235	гр'озен
235а	гр'озен
236	гр'озен
237	груп
---	---
238	гр'озан
239	гр'озен
240	гр'озен
241	
242	гр'озен
243	гр'озен
244–245	
246–248	гр'озен
249	грозен
250	гр'озен
251–252	
253	гр'озен
254	
255	гр'озен
256	гр'озен
257	гр'озен
258	
259	
260	гр'озен
261	гр'озен
262	гр'озен
263–266	
264	
265	
266	
267	гр'озен, гр'озна
267а	гр'озен
268–299	
269	
270–299	
300	гр'озӑн
301–306	
307	н'епӑрлиж'ит
308–310	
311	груп, гр'озин
312	
313	груп
314	гр'озин
315	груп
316	гр'озин, н'еприлиг'ат
317–322	
323	гр'озин
324	
325	г'рд, гр^{у}озен
326	гр'озин
327	
328	гр'озин
329–336	
337	грду
338	
339	гр'озин, грт
---	---
340	гӑрт
341	гӑрт
342	гр'озин
343	гӑрт
344–346	
347	гн'усен
348	гнусе^{ӑ}н
348а	
349	гн'усен
350–351	
352	грт // гн'усен
353	грт
354	
355–356	грт
357	грт // неубаф
358–360	
361	грт
362	г^{ӑ}рт // гнӑсен
363–364	
365	гӑрт
366	
367	грт // гр'озен
368	гӑрд
369	грт // гн'усен
370–375	
376	грт
377	грт
378–382	
383	грд
384	
385	гӑрт
386	грд
386а	нубаф // гӑрт
387	г^{ӑ}рд
388–390	грт
391	масен грозен
392	гард

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*гр̄д*	10, 25, 49–50, 58, 60–61, 64–65, 67–68, 71–74, 74a, 78–82, 85–88, 95–96, 99–103, 106–107, 108–109, 110, 113–117, 120–124, 127–131, 134–138, 141, 143–145, 149–152, 155–156, 158–159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–187, 191, 193, 197–198, 200, 210, 227, 325, 337, 339–341, 343, 352–353, 355–357, 361–362, 365, 367, 369, 376–377, 383, 385–386, 386a, 387–390, 392
■	*гр̄озен*	1–2, 4–5, 8, 11, 13, 15, 18–19, 22–23, 24a, 26, 29, 31–33, 36–38, 40, 44, 54, 56, 71, 85, 86, 100–101, 107, 110, 115, 127, 135–138, 144, 166, 176, 199, 205, 207–209, 211, 213, 218–219, 220–222, 225–227, 229–230, 232–236, 238–240, 242–243, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 267–267a, 300, 311, 314, 316, 323, 325–326, 328, 339, 342, 367, 391
▲	*гр̄уб*	6, 9, 12, 13, 17–18, 24, 24a, 29, 37, 46–48, 50–52, 54, 56, 141–142, 156–157, 194, 199, 201, 203, 206, 216, 225, 230, 232, 237, 311, 313, 315
◆	*гн̄асен*	347–349, 352, 362, 369
▬	*гађен*	39–42
⬟	*нејрилегаш̄*	307, 316
*	види материјал и коментар	52, 74, 173, 191, 194

На картата се претставени ареалите на називите за ‘грд (човек)’ на македонската дијалектна територија, коишто се опфатени со прашањето бр. 36 од глава II *Физички и психички особини на човекот* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 93). Според ТРМЈ (I 2003: 375), лексемата *гр҆д* се дефинира: 1. Што е по својот надворешен изглед неубав, непривлечен, непријатен; убав. Грда жена. Грд маж. Грдо куче. Грда куќа.; 2. Што е лош, страшен, непристоен. Вчера слушнав една грда вест.

Според материјалите од Индексот бр. II-36 од картотеката на МДА, се среќаваат неколку лексеми: *гр҆д, гр҆озен, гр҆уб, гаѳен, гнасен, неприлегат.*

гр҆д

Лексемата *гр҆д* се среќава во фонетските варијанти: *гъ́рт, горт гъ́рд, гъ́рд,* како и во сложените форми: *гъ́рдлоф,* 74. Клење*, гъ́рф,* 74а. Стеблево, *гр҆домасен,* 173. Слепче, 191. Рожден. Оваа лексема ја зафаќа скоро целата територија на западното наречје, со исклучок на горнополошкиот (гостиварскиот) говор каде што се јавува само во два пункта. Така, 'грд' доминира во скопско-велешките, поречко-кичевските, прилепско-битолските, дебарските, охридско-струшките, и во преспанските говори. Лексемата 'грд' се јавува и на територијата на југоисточното наречје, поточно во крајните југозападни говори – долнопреспанските, леринските и костурските, а преку Островското Езеро се доближува и до воденските говори. На другата територија на југоисточното наречје се јавува само во неколку пункта.

Лексемата *гр҆д* која го зафаќа најголемиот дел од западната и југозападната македонска дијалектна територија, во значењето 'човек со непријатен надворешен изглед' не се јавува често во другите словенски јазици и дијалекти. Со таква форма и значење не се сретнува во западнословенските и источнословенските јазици, додека од јужнословенските јазици со тоа значење најзастапена е во македонскиот, бугарскиот (гръд, гръдомазен) и во словенечкиот (grd). Според Етимолошкиот речник на Безлај (Bezlaj I 1976: 172), *гр҆д* значи: *nelep, slab, umazan.* Според Скок (Skok I 1971: 613), лексемата *гр҆д* (*gъrdъ) е прасловенска и сесловенска со значење: 1. горделив, надуен. 2. страшен. 3. изобличен, неприкладен, непријатен, грд. Во македонскиот јазик се сочувале само неколку деривати: *по҆гр҆ден, свето҆гр҆дие, гр҆досија,* додека глаголските образувања од типот: *grditi, izgrditi, do(zlo)grditi, nagrditi,…* не се сочувани. Според првото значење (*гор҆делив, наѳуен*), во македонскиот се јавуваат формите *гор҆д, гор҆делив, гор҆дост,....*, а тоа значење преку формите *гор҆дий, hordy, hardy, hrdy,..* се среќава и во другите словенски јазици. Индоевропскиот корен е **gher-* со значење 'трие, дроби'. Етимолозите не се сосема согласни дали и двете форми (*гр҆д* и *гор҆д*) потекнуваат од прасловенското **gъrdъ,* но сепак можеме да сметаме дека постои извесна заедничка семантичка компонента кај двете форми. Имено, можеме да претпоставиме дека оној кој е горделив, надуен, не побудува пријатни чувства во однос на неговиот надворешен изглед.

гр҆озен

Лексемата *гр҆озен* се среќава со неколку фонетски варијанти: *гр҆озан, гр҆озăн, гр҆озин.* Таа зазема најголем ареал и ја опфаќа територијата на централните и на источните северни говори, потоа целата територија на источните говори и голем дел од јужните македонски говори. На територијата на западното наречје се среќава во десетина пункта.

Лексемата *гр҆озен* е интересна и од етимолошки и од семантички аспект. Според Скок (Skok I 1971: 625), основното значење на *гр҆озен е* ‘страшен, гаден’ и е прасловенски збор со балтословенски паралели (ст.сл. *groza* ‘ужас, страв, грозотија, гадост’). Во македонскиот јазик твори богато зброобразувачко јадро: *гр҆оза, гр҆озо҆тија, гр҆озница, гр҆ози (се), заг҆рози, ...* Индоевропскиот корен е **garį-* і **grag-* 'што предизвикува страв'. Семантичката нишка на страв може да ја видиме и преку другите јазици. Во грчкиот се јавува γοργός, 'страшен, див'. Балтичките наспоредници се: лит. *gražoju, gražoti,* лет. *grìzuot '*се заканува'. Покрај балтичките, таа нишка ја има и во келтските: ст. ирски *garg*, *gargg,* 'груб, див', ирски grāin (<*gragnis) 'безобразие' (Фасмер I 1986: 459-460).

гр҆уб

Лексемата *гр҆уб* се среќава во соодветната форма, а во два пункта се среќаваат форми со наставката и *-ав:* 52. Печково – *гр҆убав* и 194. Ваташа – *гр҆уп҆аф*. Оваа лексема зафаќа компактен ареал само на територијата на горнополошките (гостиварски) говори, како и во еден помал ареал на дојранско-кукушките говори. Во другите говори на западното наречје лексемата *гр҆уб* не се среќава. Застапена е самостојно или почесто во конкуренција со *гр҆озен* во дел од северните и источните говори во околу дваесетина пункта.

Лексемата *гр҆уб* потекнува од прасловенскиот период и има значење на 'дебел, недоделкан, грд, голем'. Според Скок (Skok I 1971: 624) 'голем' е првобитното значење на *grub*. Литванската наспоредница е *grubus '*нерамен*'*. Во маке-донскиот јазик се јавуваат формите: *гр҆уб, гр҆убост, гр҆уби (гл.), о҆гр҆уби, гр҆убијан...* Семантичката поврзаност на 'груб' со 'грд' можеме да ја согледаме преку значењата дадени во ДРМЈ: 1. Што е рапав, што не е мазен.; 2. Што е строг, нечувствителен, неучтив.; 3. Што е грд, со неправилни црти.; 4. За глас – што е непријатен, немелодичен, рапав.; 5. Што е приближен, општ.; 6. Што е тежок, недопустлив.; 7. Што е тежок, суров.

гаѳен

Лексемата *гаѳен* се јавува само во четири пункта во северниот дел на долнополошките (тетовските) говори кои сочинуваат компактен ареал.

Произлегува од зборот *гаѳ* кој е сесловенски и прасловенски збор со значење '1. гадење/повраќање, 2. влекач, змија' (Skok I 1971: 542). Во македонскиот јазик лексемата *гаѳ* (според ДРМЈ) се јавува со следниве значења: 1. нечистотија, валканица, гадотија; 2. (зб. мн.) инсекти, животинки, гадинки. Слично со: гадинка (ж.); 3. Никаквец, подлец, лош, зол, одвратен човек. Интересно е да се напомене дека превојните форми од **gad* се јавуваат во повеќето словенски јазици. Се работи за превојот а>у кој се јавува во формите **gydъ* и **gyzdъ*. Формите од **gydъ* се јавуваат во рускиот, украинскиот и чешкиот. Формите од **gyzdъ* имаат различни семантички патишта во словенските јазици. Имено, во чешкиот *hyzd* значи 'одвратност', а во полскиот *gizd* значи 'нечист, валкан човек'. За разлика од источно и од западнословенските јазици, во јужнословенските јазици лексемата **gyzdъ* означува сосема обратно – 'гордост, елеганција, наки-теност'. Според Етимолошкиот речник на Сној (Snoj 2016: 201), во словенечкиот *gizda* значи 'раскош, сјај', а тој го сведува до прасловенското **gyzdъ, *gyzditi (se)* – се мачка со кал. Во ДРМЈ се јавуваат следниве деривати: *гиз҆ѳи* (1. Кити, дотерува, украсува. 2. (се гизди) Се кити, се дотерува.), *гиз҆ѳав//гиз҆ѳаво// гиз҆ѳавост* (Што е дотеран, накитен). Од семантички аспект, и тука можеме да подвлечеме нишка како и меѓу 'семантичките антоними' грд-горд. Така, она што во источно и западнословенските јазици претставува 'гнасно, нечисто', во јужнословенските добива сосема обратно значење. Можеби во постарите времиња мачкањето со кал (бои, пигменти, земја, глина) претставувало дел од некој ритуал.

гнасен

Во пет пункта во јужните говори, поточно во Кајларско, се среќава лексемата *гнасен* со варијантите *гнусен* и *гнăсен*.

Лексемата *гнасен* е прасловенска лексема која е изведена од прасловенската основа **gni-* (*гние, гној*), и се јавува во неколку вокални превојни степени. Уште од прасловенскиот период означува 'измет, нечистотија'. Во македонскиот јазик се јавуваат неколку деривати: *гнас, гнаси (гл.), изгнаси, згнаси (се), гнаса, гнасо҆тија, гнасо҆тилак...* Според Скок (Skok I 1971: 580), не се утврдени паралели ниту во балтичките ниту во индоевропските јазици, што значи дека ова основа е типично словенска.

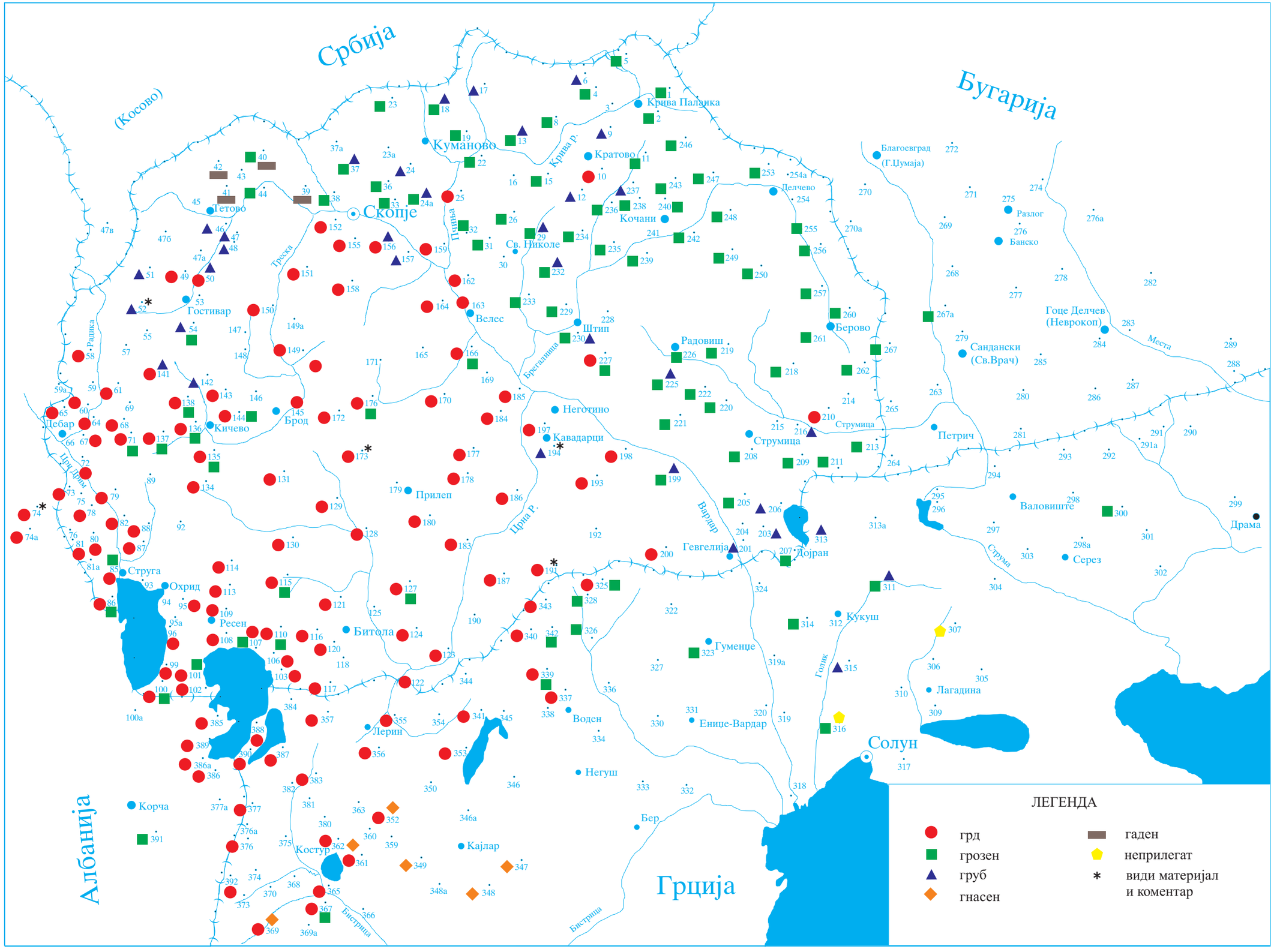
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санденски
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Лагадина
Гумениџе
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Корча
Негуш
Бер
Солун
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Радика
Трешка
Шишка
Бистрица
ЛЕГЕНДА
грд
грозен
груб
гнасен
гаден
неприлегат
* види материјал и коментар

1	лăж'а
2	
3	л'ăжа
4	лăж'а
5	лăжа
6	л'ăжа
8	л'ăжа
9–10	л'ăга
11	
12–13	л'ăжа
15	л'ăжа
16	
17–19	л'ăжа
22–23	л'ăжа
23a	
24	л'ăжа
24a	л'ăж'офчина
25–26	л'ăжа
29–31	л'ăжа
32	л'ăжба
33	
36	л'ăга
37	лăжа
37a	
38	лăга
39–40	лăжа
41	л'ăжа
42	лăжа
43	л'ăжа
44	лăжа
45	
46–47	лăга
47	лăга
47a	
47б	мам'еница
47в	мам'еница
48–52	лăга
53	
54	лăга
55	
57	лăга
58–59	
59a	
60–61	лога
64	лăга
65	мăмешка
66	
67	мом'е"нца
68	лога
69	
71	лога
72	мăм'е"нца
73–74	мэменица
74a	мэменица
75	момеi̯нца
76	
78	мэм'ejнца
79	мăмejнца
80	момеi̯нца
81	мэм'еi̯нца
81a	
82	мамejнца
85	лага
86	мэмеi̯нца
87	л'ага
88	мамешко
89	
92–94	
95	мам'еi̯нца
95a	
96	мăмел'ejнца
99	мăмejне
100	мăм'ejнца
101–102	мамеi̯нца
103	мам'еi̯нца
106–109	мам'еi̯нца
110	лага
113	мам'еi̯нца
114	мамejнца
115	лога
116–117	лага
118	
120	ўага
121–124	лага
125	
127–131	лага
134–138	лага
141	л'ога
142–143	лога
144	лага
145–148	
149	лага
149a	
150	лага
151–152	
155	л'ага
156–159	лага
162–164	лага
165	
166	лага
169	
170	лага
171	
172–173	лага
176–178	лага
179	
180	лага
183–187	лага
190	ўага
191	л'ага
192	
193	лага
194	л'ага
197	лага
198–199	л'ажа
200–201	л'ăжа
203	л'ăжа
205–207	л'ăжа
208–211	л'ажа
209	л'ажа
210	л'ажа
212	
213–214	лаж'а
215	
216	л'ажа
218	л'ага
219–221	л'ажа
222	лажа
225	л'ажа
226	лажа
227–228	л'ажа
229	л'ăжа
230	л'ажа
232–234	л'ăжа
235	л'ажа
236–238	л'ăжа
239	л'ажа
240	лаж'а
241	
242	л'ажа
243	лаж'а // ў
246	ўаж'а
247–248	лаж'а
249	лага
250	ўаж'а
253	лаж'а
254	
254a	лаж'а
255	
256–257	лаж'а
260–261	лаж'а
262	
263	лаж'а
264–265	
267	л'ажа
267a	лаж'а
268–270	
270a	
271–272	
274–276	
276a	
277–283	
284	л'ăже
285–291	
291a	
292–296	
297	лăж'а
298	
298a	
299–304	
305	лăнж'а
306	ланж'а
307	л'ăжа
309–310	
311	лăжа
312	
313	л'ăжа
313a	
314–316	л'ăжа
317	
318–319	
319a	
320	
322	
323	л'ăжă//л'ăгă
324	
325–326	л'ăжа
327	
328	л'ăжа
330–334	
336	
337	л'ăже
338	
339	л'ăга
340	л'ăжă
341	лăга
342–343	лăжа
344–346	
346a	
347	л'ăга
348	лăгă
348a	л'ăга
349	л'ăга
350	
352–353	л'ăга
354	
355–356	л'ага
357	лага
359–360	
361–362	мамен'ица
363	
365–366	
367	мамен'ица
368	
369	мамен'ица
369a	
370	
373–375	
376	мамен'ица
376a	
377	мамен'ица
377a	
380–381	
381a	
382	
383	м'аменца
384	
385	мамеi̯нца
386	лага
386a	мам'ejнца
387	мамеi̯нца
388	м'аме:i̯нца
389–390	мам'еница
391	мамешчина
391a	
392	мамен'ица

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*лаѓа*	9, 10, 36, 38, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 60, 61, 64, 68, 71, 85, 87, 110, 115, 116, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 149, 150, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 163, 164, 166, 170, 172, 173, 176, 177, 178, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 190, 191, 193, 194, 197, 218, 249, 323, 339, 341, 347, 348, 348а, 349, 352, 353, 355, 356, 357, 386
●	*лажа*	1, 3, 4, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 24а, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 198, 199, 200, 201, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 216, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 246, 247, 248, 250, 253, 254а, 255, 256, 257, 260, 261, 262, 263, 267, 267а, 284, 297, 305, 306, 307, 311, 313, 314, 315, 316, 317, 323, 325, 326, 328, 337, 340, 342, 343
■	*маменица*	47б, 47в, 64, 65, 67, 72, 73, 74, 74а, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 86, 88, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 108, 109, 113, 114, 361, 362, 367, 369, 376, 377, 383, 385, 386а, 387, 388, 389, 390, 391, 392

На картата се дава преглед на називите за лексемата ‘лага’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 83 од глава II *Физички и психички особини на човекот* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 95).

Според ТРМЈ (III 2006: 9), лексемата *лаг̑а* го има следното значење: „1. Исказ што не е вистинит, што не е точен.; 2. Измама, намерно искривување на вистината; невистина. *Го фатија во лаг̑а – откри̏ја ѳека лаже. Со аг̑а лаг̑а не биѳува – (по̏сл.) лаг̑ата брзо се о̏ткрива. Лаг̑ата има куси нозе – лаг̑ата брзо се о̏ткрива*“.

Со значење ‘лага’ на македонската дијалектна територија се изделуваат називите *лаг̑а/лажа* и *маменица*, во повеќе фонетски и зборообразувачки варијанти.

лаг̑а/лажа

По потекло, апстрактните именки *лаг̑а/лажа* се сврзани со словенскиот глагол **lъgati* (**lъžǫ*,**lъžeši*), којшто преку германските паралели (сп. гот. *liug*, *liungan*, герм. *lügen*, англ. (*to*) *lie*) се поврзува со ие. корен **leiǵʰ*- ‘лаже’ (сп. ЭССЯ XVII 1990: 233–237, Skok II 1972: 260, Snoj 2016: 373). На подлабоко рамниште од овој ие. корен се изведуваат и литв. *lūgóti*, латв. *lùgt* ‘моли, повикува’, како и герм. *locken* ‘мами, повикува’ и алб. *lutem* (< **lugtio*) ‘моли, бара’.

Во поглед на зборообразувањето, именките *лаг̑а* и *лажа* потекнуваат од ист корен и во двата случаи ја во-општиле наставката *-а* од женски род. Во првиот случај (називот *лаг̑а*) се работи за поствербал од слов. глагол **lъgati*, додека во случајот на именката *лажа* станува збор за изведенка изградена со помош на суфиксот *-j-*. Освен во македонскиот, во другите словенски јазици лексемата *лага* не се забележува, додека лексемата *лаж(а)* е карактеристична за повеќето од нив: сп. буг. *лъжа*, срп. *лаж*, хрв., слн. *laž*, чеш. *lež*, слч. *lož*, рус. *ложь*. Исклучок во оваа смисла претставуваат пол. *kłamstwo*, блр. *хлусня*, како и укр. *брехня*.

На македонскиот дијалектен простор во поглед на називите за *лаг̑а/лажа* јасно се изделуваат два ареала. Еден од нив создава именката *лаг̑а* (со свои фонетски варијанти *лӑг̑а*, *лог̑а*), којашто е карактеристична за поголем дел од говорите на западното наречје, при што исклучок прават дел од периферните западни говори (в. *маменица*), како и низа пунктови во западниот дел на Егејска Македонија, приближно до линијата Сараќиново (Воденско) – Ранци (Кајларско). Од друга страна, за источните говори, како и за најголемиот дел на северните говори посвојствен е називот *лажа*, заедно со своите фонетско-зборообразувачки варијанти *лӑжа* и *лӑжофчина*.

маменица

Освен изведенките од коренот **leiǵʰ*-, на македонската дијалектна територија со значење ‘лага’ се среќаваат и изведенките од глаголот *мами* < псл. **mamiti*. Заедно со својата источнословенска разновидност **maniti* (рус. *манить*, укр. *манити*, но и блр. *маніць* ‘лаже’,сп. мак. *обмане*) овој глагол се сведува на псл. **matъ* (ЭССЯ XVII 1990: 190–191), коешто се сврзува со ие. корен **mā*- ‘мава со рака давајќи знак’ (сп. горе со значењето на герм. *locken* < ие. **leiǵʰ*-).

Именките со коренот *мам*- со сите свои фонетски и зборообразувачки варијанти прават затворен ареал во крајниот западен дел од македонската дијалектна територија на пограничјето со Албанија, во Гора, па од Дебар до крајните костурски говори. На најголемиот дел на назначената територија на основата *мам*- ѝ се додава суфиксот *-еница* (сп. и *мамен'ица*, *мамејнца*, *моменица*, *момејнца* (*моме̨јнца*), *мӑмејнца*), но се бележат и зборообразувачките варијанти како *мамешч'ина* во Бобошчица (п. 391, Корча), *м'амешко* во Ботун (п. 88, Охридско), *м'ӑмешка* во Баниште (п. 65, Дебарско), *мӑмел'ејнца* во Пештани (п. 96, Охридско) и *м'ӑмејне* во Трпејца (п. 99, Охридско).

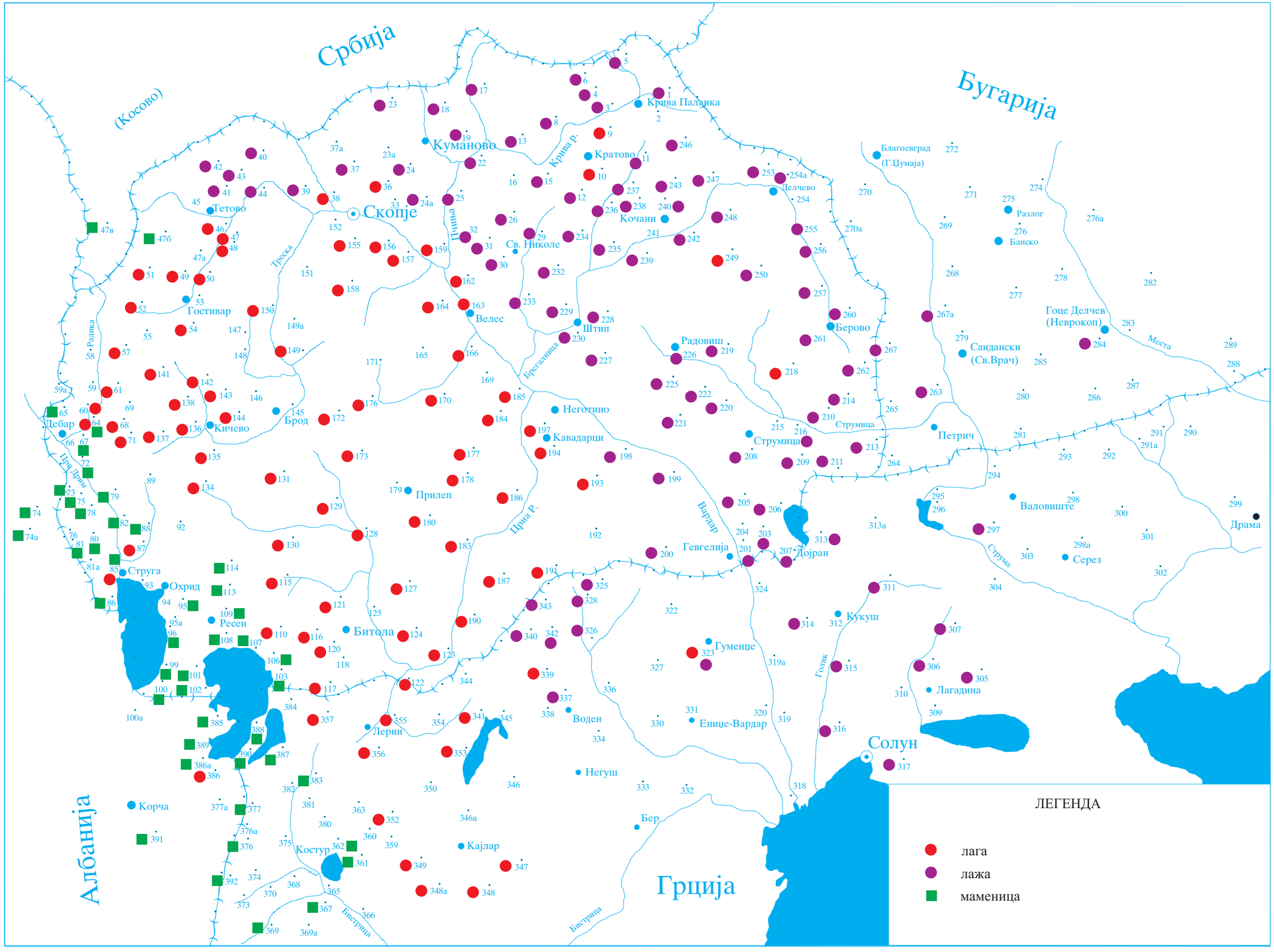
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Неготино
Кавадарци
Брод
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Воден
Ениче-Вардар
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Серез
Драма
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Бер
Солун
Петрич
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Места
Струма
Вардар
Црна р.
Пчиња
Брегалница
Треска
Радика
Црн Дрим
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
лага
лажа
маменица

1	'истина	59–59а	
2		60–65	вистина
3–6	истина	66	
9–10	истина	67–68	вистина
11–12		69	
13–15	истина	71–74а	вистина
16		75–76	вистина
17	истина	78	
18	ист'ина	79	вистина
19	истина	80	
22–23	ист'ина	81	в'истина
23а		81а	
24	истина	82–86	вистина
24а	н'ајстина	87	истина
25	ист'ина	88	вистина
26	на'истина	89–94	
29	н'а"стина	95–95а	вистина
30	истина	96–102	вистина
31	н'аистина	103–106	в'истина
32–33	в'истина	107	вистина
36	вистина	108	в'истина
37	истина	109–110	вистина
37а		113	истина
38	вистина	114–117	вистина
39	истина	118	
40	наj̣стина	120–121	вистина
41	н'аистина	122–123	вист'ина
42	истина	124	вистина
43	в'истина	125	
44	н'аj̣стина	127–136	вистина
45		137	истина
46–47	вистина	138	вистина
47а		141	в'истина
47б		142–144	вистина
47в		145–148	
48–52	вистина	149	вистина
53		149а	
54	вистина	150	вистина
55		151	в'истина
57–58	вистина	152	вистина
155	в'истина	277–283	
156–165	вистина	284	х'истинă
166–169		285–291а	
170	вистина	292–296	
171		297	нăистин'ата
172–179	вистина	298–298а	
180		299–306	
183–184	вистина	307	нăист'ина
185	вист'ина	309–310	
186	в'истина	311	н'аистина
187	наистина	312	
190	ист'ина	313	истина
191–192	истина	313а	
193		314	истина
194	'истина	315	н'аисна
197–198	истина	316	истина
199–200	н'аистина	317	
201	истина	318	истина
203	н'аистина	319–319а	
205	(на)'истина	320	ист'инạ
206–211	истина	322	
212		323	ист'интă
213–214	истина	324	каж'увă
215		325	в'истина
216–232	истина	326	истина
233	н'аистина	327	
234–240	истина	328	ист'ина
241		330–336	
242	истина	337	истина
243	(на)'истина	338	
246–253	истина	339	ист'ина
254–254а		340	ист'инă
255–256	истина	341–343	ист'ина
257	н'истина	344–346а	
260–261	истина	347	ист'ина
262	н'истина	348	ист'инạ
263–265		348а–349	ист'ина
267–267а	истина	350	
268–270а		352–353	ист'ина
271–276а		354	
355–356	вист'ина		
357	вистина		
359–360			
361–362	ист'ина		
363			
365	ист'ина		
366			
367	ист'ина		
368			
369	ист'ина		
369а			
370–375			
376	ист'ина		
376а			
377	ист'ина		
377а–381			
381а	ист'ина		
382			
383	в'истина		
384			
385–386а	вистина		
387	вистина		
388	в'истина		
389–390	вистина		
391	ист'ина		
391а			
392	ист'ина		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
🔴	*истина*	1, 3–6, 8–13, 15, 17–19, 22–25, 30, 37, 39, 42, 87, 113, 137, 190, 191–194, 197–198, 201, 206–211, 213, 214, 216, 218–222, 225, 226, 227–230, 232, 234–240, 242, 246–250, 253, 255–256, 260–261, 267, 267a, 284, 313, 314, 316, 318, 320, 323, 326, 328, 337, 339–343, 347–348, 348a, 349, 352–353, 361–362, 365, 367, 369, 376–377, 381a, 391, 392
🟢	*вистина*	32–33, 36, 38, 43, 46–52, 54, 57–58, 60–61, 64–65, 67–68, 71–74, 74a, 75–76, 78–79, 81–82, 85–86, 88, 95, 95a, 96, 99–103, 106–110, 114–117, 120–124, 127–131, 134–136, 138, 141–144, 149–152, 155–159, 162–166, 170, 172–173, 176–180, 183–186, 325, 355–357, 383, 385–386, 386a, 387–390
🟡	*наистина*	24a, 26, 29, 31, 40–41, 44, 187, 190, 199–200, 203, 205, 214, 233, 243, 257, 262, 297, 300, 307, 311, 315

На картата се дава преглед на називите за лексемата ‘вистина’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 84 од глава II *Физички и психички особини на човекот* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 95).

Според ТРМЈ (I 2003: 254), лексемата *вистина* е опишана на следниов начин: „Тоа што одговара на стварноста, тоа што е реален приказ на објективната стварност, спрот. лага – *Жива (гола) вистина – беспорна, непобитна вистина. Болна вистина – непријатна вистина*“.

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи за ‘вистина’, во повеќе фонетски варијанти: *вистина*, *истина*, *наистина*.

вистина

Лексемата *вистина* се изведува од придавката со прасловенско потекло *ист* којашто настанала од ие. сложенка **ēi̯sth$_2$o-*, при што првиот дел на сложенката претставува лична заменка *ēi̯* ‘тој’, а вториот дел е индоевропскиот партицип *sth$_2$o-*‘стојеќи’ од коренот **stah$_2$-* ‘stopiti, stati’ (Snoj 2009: 227). Претпоставка е дека зборот првично значел ‘што стои до него’, со понатамошен развој ‘тој што стои до првиот од обата, еднаков на првиот’ > ‘ист’ (Snoj 2009: 227). Именски образувања со суфиксот *-ина* главно се јавуваат на територијата на јужнословенските јазици каде што речиси на целиот простор именката го има значењето на латинското ‘veritas’ (Skok I 1971: 732). На другиот дел од словенската јазична територија значењето на ‘вистина’ го покрива главно именката *правда* (чешки, словачки, полски, руски, украински, белоруски; исклучок е слн. облик *resnica*).

Специфицичност на македонската јазична територија е обликот *вистина*, којшто е составен од префиксот *въ* и именката *истина*, за разлика од останатиот дел на јужнословенскиот простор, каде што се употребува формата *истина*. Територијата што ја опфаќа лексемата *вистина* (со антепенултимски акцент) се протега од крајната северна граница на западното македонско наречје, вклучително со регионите на градовите Тетово и Скопје, сè до Леринско на југозапад, заедно со македонските говори во Корчанско и во Мала Преспа. Истата форма, само со пенултимски акцент (*вист'ина*), главно е присутна во преодните тиквешко-мариовски и во костурските говори.

истина

Лексемата *истина*, без присуство на префиксот *въ*, доминира на другиот дел на македонската дијалектна територија, и тоа во две фонетски варијанти: првата, почеста, со антепенултимски акцент – *'истина* и втората, поретка, со акцент на пенултима – *ист'ина*. Втората варијанта главно се врзува за појасот на северните источни говори и кајларските и костурските говори во Егејска Македонија и Бобошчица во Албанија каде што има фиксиран акцент на пенултима.

Покрај акцентските варијации на лексемата *истина*, во еден пункт во Пиринска Македонија (Делчово, п. 284) се забележува и облик со протеза од придишниот глас *х* – *х'истинă*.

наистина

Освен со префиксот *въ*, како зборообразувачки формант кај лексемата *истина*, на помал дел од македонската дијалектна територија се јавува и префиксот/предлогот *на*, и тоа во повеќе фонетски варијанти: *н'аистина*, *на'истина*, *н'ајстина*, *н'истина*, *најст'ина*, т.е. *(на)'истина*, како и *н'аисна*. Ареалот на лексемата *наистина* се протега како клин помеѓу ареалите на лексемите *вистина* и *истина*, почнувајќи од Тетовско, Скопско, преку Светониколско и Кратовско до јужните долновардарски македонски говори.

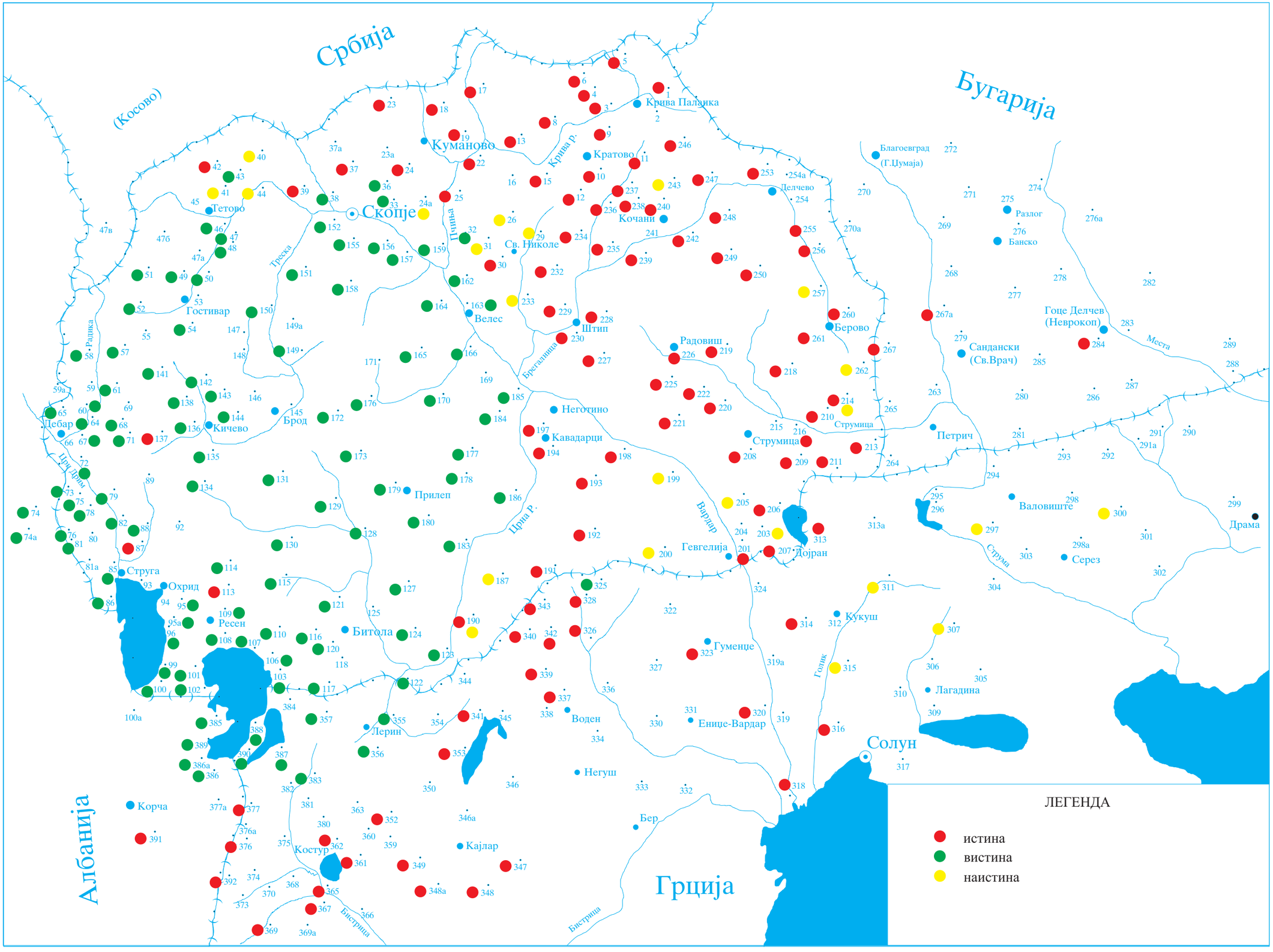
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Неготино
Кавадарци
Брод
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Гевгелија
Дојран
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Воден
Енидже-Вардар
Солун
Струмица
Вардар
Црна Гора
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Места
Струма
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
истина
вистина
наистина

1 комс'исуе
2
3 комс'ишуе
4 клев'ети
5 клевети
6 клев'ети / код'оши
8 клев'ети
9–10 комсис'уе
11 клев'ете
12 комсис'уе
13 клев'ети га млого
15 комсис'уе
16
17 клев'ети
18 к'уди
19 клев'ети / код'оше / нап'ада / огов'ара
22–23 клев'ети
23а
24 клев'ети / код'оши
24а огов'ара
25 клев'ети / код'оши / набед'ује
26 комсис'уе
29 клев'ете
30 код'оше / комсис'уе
31 комсис'уе / код'оше
32 комс'иса / код'оша
33 к'одоши
36 клев'ети
37 кодоши / клевети
37а
38 кодоши
39 клевети
40 кодоши / комсиса
41 кл'евети / нак'одоши
42 к'одоши
43 к'омсија
44 кодоши / клевети
45
46 клевети / кодоши
47 клевети
47а
47б
47в
48 кодоши
49 клеветит / кодошит
50 клеветит
51 клеветит / кодошит
52 клеветит
53
54 клеветит / кодошит
55
57 клеветит / кодошит; клеветчија
58 шпотат
59
59а
60 кодошет / клеветет / шпионет
61 клеветит / кодошит
64 клеветит / кодошит / шпиунит
65 кодошит / шпионит
66
67 кодошит / клеветит /музаварит
68 клеветит / кодошит
69
71 клеветит / кодошит
72 шпиунет
73 шпиунит
74 кажвет лошо
74а зборвит лошо
75 мунафичит / кодошит / клеветит
76
78–79 кодошит
80 кодошит / клеветит
81 к'одошит
81а
82 кодошит
85 кодошвит
86 кодошит
87 к'одоши
88 кодошит
89
92–94
95 кодоши
95а кодошит
96 кодошит
99 кодошвит
100 клеветит / кодошит
101 кодошит / клеветит
102 кодошит
103 к'одоши
106 к'одоши
107 кодошит
108 к'одошит
109 зборвит лошо / кодошит / муз'авирит
110 клеветит
113 к'одошит / кл'еветит
114 кодошит
115 клеветит / кодошит
116–117 кодоши
118
120–121 клевети / кодоши
122 код'оше
123 клевете / кодоше
124 кодоше
125
127 кодоши
128 клевети / кодоши
129 кодошит / клеветит
130 клеветит / кодошит
131 кодошит / клеветит
134–138 клеветит / кодошит
141 кл'еветит / к'одошит / н'абедит
142–144 клеветит / кодошит
145–149
149а
150 клеветит / кодошит
151 кл'еветит / к'одошит
152 к'одоши / кл'евети
155 комц'исуе
156 кодоши / клевети
157 (го) клевети
158 мунафачит
159 кодоши
162 код'оше
163 кодоши / клевети
164 клевети / кодоши
165
166 кодоши / клевети
169
170 клевети / кодоши
171
172 клеветит / кодошит
173 клевети(т) / кодоши(т)
176 кодоши / клевети
177 код'оши
178 кодоши
179
180 кодоши / клевети
183 кодоши / клевети
184–185 клев'ете / код'оше
186 клевете
187 кодоши / клевети
190 кодоше
191 клев'ете / кодоше
192
193–194 клев'ете
197–198 клев'ете
199 клив'ете
200 клев'ете
201 кле"в'ете
203 шпијунд'исăве
205 клęв'ете
206 кл'ă˚в'ете
207 клив'ете
208 наб'утува
209 клив'ете
210–211 клев'ете
212
213–214 клев'ете
215
216 клев'ете
218–220 клев'ете
221 кл'евете
222 клев'ета
225–229 клев'ете
230 шпијондис'ува
232–233 клев'ете
234 комсис'уе
235 клев'ете
236 комсис'уе
237 комсис'ује
238 клев'ета
239 клев'ете
240 ногу комсису(в)а
241
242 клев'ете
243 клев'ети
246 клев'ети
247–248 клев'ети
249 клев'ети / наклевет'и
250 клев'ети
253 клев'ети
254
254а
255 клев'ети / од'умува
256 клев'ети / од'умува
257 клевети / одумува
260 клев'ети / од'умува
261 клев'ети / одумува
262 клев'ети
263–265
267 од'умува
267а клев'ети
268–270
270а
271–272
274–276
276а
277–291
291а
292–296
297 клив'ет’ạ
298
298а
299–306
307 шпиун'ира
309–310
311 шпијундис'уве / клив'ете / м'ушке
312
313 клив'ете
313а
314 клив'ете
315
316 прид'ава
317–319
319а
320
322
323 шпијондис'ува
324
325 шпиунис'уве
326 шпи'оне
327
328 шпи'оне / код'оше
330–334
336
337 куд'оше / шпи'оне
338
339 клив'ете / куд'оше
340 клив'ети / д'упи
341
342 шпи'оне
343 клев'ете / кọд'оше
344–346
346а
347 куд'оше
348 спионот ногу прăдоксва
348а куд'оше
349 куд'оше
350
352 клев'ете / код'оше
353 дупе/ код'оше / клев'ете
354
355 код'оше
356 ме код'оши
357 кодоши
359–360
361 наклев'ети / код'оши
362 код'оши
363
365–366
367 код'оши
368
369 код'оши / напад'инви
369а
370
373–375
376 код'оши
376а
377 код'оши
377а
380–381
381а
382
383 кодоши
384
385 кодошит
386 кодоши
386а клевети / кодошва
387 клевети / кодоши
388 кл'ебе꞉ти / к'одо꞉ши
389 к'одоши
390 кодоши
391 к'ара / код'ошви
391а
392

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*клевети*	4–5, 6, 8, 11, 13, 17, 19, 22–23, 24, 25, 29, 36, 37, 39, 41, 44, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 71, 75, 80, 100, 101, 110, 113, 115, 120, 121, 123, 128, 129, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 150, 151, 152, 156, 157, 163, 164, 166, 172, 173, 176, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 191, 193–194, 197–201, 205–207, 209–211, 213–214, 216, 218–222, 225–229, 232–233, 235, 238–239, 242–243, 246–250, 253, 255, 256, 257, 260, 261, 262, 267a, 297, 311, 313, 314, 339, 340, 343, 352, 353, 361, 386a, 387, 388
▲	*кодоши*	6, 18, 19, 24, 25, 30, 31, 32, 33, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 46, 48, 49, 51, 54, 57, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 71, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 85–88, 95, 95a, 96, 99, 100, 101, 102–103, 106–108, 109, 113, 114, 115, 116–117, 120, 121, 122, 123, 124, 127, 129, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 150, 151, 152, 156, 159, 162, 163, 164, 166, 170, 172, 173, 176,177–178, 180, 183, 184, 185, 187, 190, 328, 337, 339, 343, 347, 348a, 349, 352, 353, 355–356, 357, 361, 362, 367, 369, 376, 377, 383, 385–386, 386a, 387, 388, 389–390, 391
■	*шиунира*	60, 64, 65, 72, 73, 203, 230, 307, 311, 323, 325, 326, 328, 337, 342
⬟	*комси-ја(-суе)*	1, 3, 9–10, 12, 15, 26, 30, 31, 32, 40, 43, 155, 234, 236–237, 240
◆	*одумува*	255, 256, 257, 260, 261, 267
▬	*зборува (кажува) лошо*	74, 74a, 109
*	види материјал и коментар	19, 24a, 25, 58, 67, 75, 109, 141, 158, 208, 311, 316, 340, 348, 353, 369, 391

Картата донесува преглед на називите за глаголот ‘клевети, кодоши’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето број 90 од глава II во Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 95), а тоа е како се нарекува дејството кога некој ‘зборува за некого лошо’.

Според ТРМЈ, лексемата *клевети* примарно се дефинира како ‘измислува и шири клевети’, а самата именка *клевета* се дефинира како ‘кажување невистини за некого со цел да се оцрни, да се урне неговиот углед’ (ТРМЈ II 2005: 525). Под заглавниот збор *кодоши* со ознака (разг.) во ТРМЈ како прво значење е регистрирано следново толкување ‘клевети, поткажува’ (ТРМЈ II 2005: 546), што значи дека глаголите *клевети* и *кодоши* во своето основно значење се сметаат како синоними.

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи за ‘клевети, кодоши’ во повеќе фонетски варијации: *клевети, кодоши, музафири, комсисува, оѓовара, одумува* и *зборува (кажува) лошо*. Како единечни називи ги регистриравме следниве: *мушке, шпотат, дупи(т), кара, куди, набутува, придава, продоксва* и *најадинви*.

клевети

Лексемата *клевети* е општословенска лексема добиена од основата **klev-* од индоевропскиот корен **kleu-* со основно значење ‘удира, чука, кове’, што, пак може да се поврзе и со рус. *клева́ть, клюю* ‘колве’, кое произлегува од основата **клев-*, па затоа може да се прифати толкувањето на Миклошич дека *клев-* е паралелна форма со *клеп-* во *клепам* но со различен коренски определувач (БЕР II 1979: 427–428). Според Сној (Snoj 2009: 279) псл. **kleveta* нема етимолошко објаснување што задоволува. Можеби овде се работи за лексема што настанала по неправилна и непредвидлива постапка, можеби од **klepeta*, за што понатаму Сној упатува на *klepet* и се повикува на руското *поклеп* со значење ‘клевета’ (Snoj 2009: 279). Индикативна е во нашиот материјал и формата *клебети* регистрирана во Нивици (Егејска Македонија во регионот на Преспа). Според Скок, *клевети* произлегува од цсл. *kleveta*, којашто се среќава во буг., срп., хрв., чеш., укр. и во рус. (Skok II 1972: 98).

кодоши

Лексемата *кодоши* доаѓа од турското *kodoş* ‘клеветник’ (сп. ТРС 2007: 353) и се јавува на голем ареал во западниот и југозападниот дел на Македонија, но главно паралелно со словенското *клевети*.

Лексемата *кодош* со сите нејзини разновидности е балкански турцизам, сп. тур. *kodoş*, буг. *кодо̀ш*, срп. и хрв. *ко̀дош*, аром. *codóşŭ, cudóşú*, алб. *kodósh*, ром. *codóş* (БЕР II 1979: 517; Škaljić 1966: 411).

комсисува

Во североисточниот дел и во неколку пункта во северозападниот дел на Македонија е забележан глаголот *комсисуе(ва)* како единствена лексема со ова значење. Потеклото на оваа лексема е најверојатно словенско и можеме да го поврземе со прасловенската придавка **kom* со значење ‘стрмен’ (сп. го глаголот *komiti* со значење ‘забодува, закачува, се нафрла на некого’; Skok II 1972: 131). Кај Скок уште сретнуваме именка *накомица* изведена од овој глагол што значи човек што се расправа, т.е. човек што боцка со своето зборување. Иако семантиката на глаголот *окомити* се поклопува со значењето на глаголот *комсисуе,* не е едноставно да се објасни како основата *ком-* се проширила во *комсис*. Можеме да претпоставиме и некое латинско влијание од глаголот *commiterre* (ит. партицип *commesso*; Skok II 1972: 133), па преку грчкиот јазик за да се добие и вториот глас *с* како специфичен за грчкиот аорист, а за што индикативни се формите од северозападните пунктови од типот на *комсиса* (40. Вратница, 43. Теарце).

шпионира

На мала територија се регистрирани и неколку зборообразувачки варијанти на глаголот *шпионира,* кој потекнува од италијанската лексема *шпион* со нејзините разновидности, од итал. *spione, spia* > *špia*, коешто произлегува од герм. *speho*, нгерм. *Späher*. Тој италијанизам станал интернационален и балкански збор, сп. буг. *шпион(ин),* срп. и хрв. *špijūn, spìjūn*, алб. *spjún*, аром. *spjunu*, нгрч. *σπιοῦνος* (Младеновъ 1941: 695; Skok 1973: 311).

оѓовара

Лексемата *оѓовара* е регистрирана само во два пункта во северните македонски говори (19. Младо Нагоричане, и 24а. Бујковци), а е со словенска етимологија од псл. **govorъ*, изведено од ие. корен **geuh$_2$-* ‘вика, повикува’ (Snoj 2009: 185).

одумува

Лексемата *одумува* прави еден мал ареал во источниот дел на македонската дијалектна територија, а потекнува од зборот *дума* ‘слово, збор’ за кој се претпоставува дека е стара заемка од германскиот јазик (БЕР I 1971: 446; Skok 1971: 456).

зборува (кажува) лошо

Глаголот *зборува* е регистриран само во неколку пункта во југозападна Македонија, а е со словенска етимологија и доаѓа од прсл. глагол **sъbъrati* составен од **съ* ‘заедно’ и **bъrati* ‘бере, збира’ (БЕР VI 2002: 529–530; Snoj 2009: 851).

Глаголот *кажува* во основата го има псл. глагол **kazati*, сроден со стинд. *kā́śate* ‘кажува се, свети се’. Изведено од ие. корен **k^{u}ек’- (*k^{u}ok’-)* (Snoj 2009: 266– 267).

дупи

Глаголот *дупи* произлегува од псл. глагол **dupsti*. Зборот е ие., балтословенски, општословенски и прасловенски (БЕР I 1971: 448; Skok 1971: 457–458). Изведен е од ие. корен **d^{h}eup-* ‘длабок’ (Snoj 2009: 129). Во еден пункт (Жерноница) се сретнува и албанската заемка *шпотат* што исто така има значење *дупи, исмева* (в. https://fjalori.shkenca.org/shpotit).

музафири

Лексемата *музафири* е со турското потекло: *müzevir* ‘сплеткар, интригант’, а *müzevirlemek* ‘сплеткари, клевети’ (сп. ТРС 2007: 414) и очигледно во македонските дијалекти лексемата е позајмена со исто значење како во турскиот јазик. Оваа лексема е регистрирана во неколку пункта во западна Македонија.

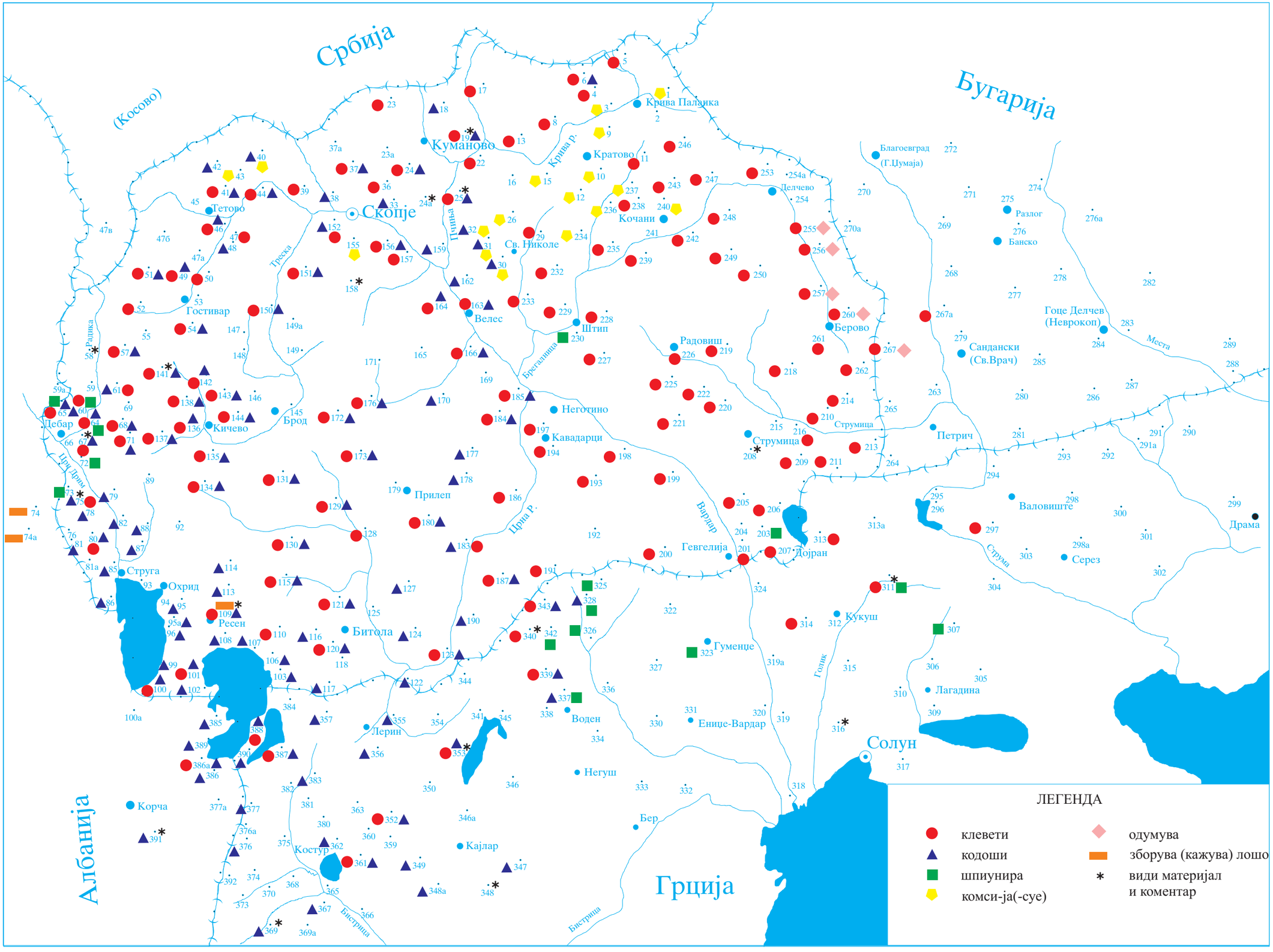
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Кавадарци
Неготино
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Петрич
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Корча
Бер
Негуш
Солун
Брод
Демир Капија
Струмица
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
клевети
кодоши
шпиунира
комси-ја(-суе)
одумува
зборува (кажува) лошо
види материјал и коментар

1–2 п'ења
3 п'ења // сапуница
4
5–6 п'ења
8 п'ена
9–10 п'ења
11 ск'ама // п'ења // сапуница
12–13 п'ења
15 п'ења
16
17–18 п'ена
19 п'ена // сапун'ица
22–23 п'ења
23а
24 п'ења
24а п'ења
25 п'ења, цеќ
26 п'ења
29 п'ења, чкама
30 ск'ама
31 ск'ама, сапун'ица
32 п'ења
33 ск'ама
36 сапун'ица
37 сапуњ'аи̯ца
37а
38 сапуница
39 п'ења // сапуница
40 п'ена // сапуњајца
41 п'ена, п'енаи̯ца
42 п'ена
43 п'ена, сапуњајца
44 сап'уњаи̯ца
45
46 п'ења // сапуница
47 п'ена, сапунојца
47а
47б
47в
48 п'ена, сапунајца

49 п'ења
50 п'ења, сапунеинца
51 п'ена // сапуница
52 сапуне"нца, п'ења
53
54 п'ења, сапуне"нца
55
57 п'ења
58 п'ена, сапуница
59
59а
60 п'ена // сапуница
61 п'ена // сапуница
64–65 сапуница
66
67 п'ена
68 сапуница
69
71 п'ена // сапуница
72 шк'ума
73–74 сапуноi̯ца
74а п'ена // сапуница
75 п'ена // сапунејнца // скама
76
78 п'ена, сапуноjца
79 п'ена, сапуноjца
80 сапуница
81 п'ена
81а
82 сапуница
85 п'ена, ск'ама, сапуноi̯ца
86 п'ена // сапуница
87 сапуница, п'ена
88 п'ена
89
92–94

95 сапуноi̯ца
95а сапунајца, ск'ама, п'ена
96 сапун'ӓјца // пена
99 сапуноi̯ца
100 п'ена // сапуноjца // ск'ама // шк'умба
101 п'ена // сапунеi̯ца
102 сапунеi̯нца
103 п'ена
106 сапуница, п'ена
107 п'ена // сапунеi̯ца
108 сапунеi̯нца
109 п'ена
110 сапунеj"ца
113 п'ена, сапунеi̯ца
114 п'ена
115 п'ена // сапуница
116 сапуница
117 с'апун"нца // сапунца
118
120 сапуница
121 п'ења // сапуница
122 п'ења
123 п'ења // сапун'ица
124 п'ења // сапуница
125
127–128 п'ења
129 п'ења // сапуница
130 сапуница // пе̯н'а
131 п'ења // сапун'е:н'ца
134 п'ења // сапујнца
135 п'ења // сапунејнца
136 п'ења // сапуница

137 п'ена // сапујнца
138 сапуненица
141 п'ења
142 п'ења // сапуне"ца
143 п'ења
144 п'ења // сапуница
145–148
149 сапуница
149а
150 п'ења
151 сапуница, п'ења
152 п'ења
155
156 п'ења // ск'ама
157 ск'ама // сапуница
158 сапуница
159 ск'ама // сапуница
162 сапун'ица
163 ск'ама
164 сапуница
165
166 ск'ама
169
170 сапуница
171
172 сапуница // п'ења
173 сапуница
176 п'ења
177 ск'ама
178 ск'ама // сапуница // п'ења
179
180 сапуница // п'ења // п'ејн'а
183 п'ења
184 ск'ама
185–186 п'ења
187 п'ејна, сапуница
190–191 п'ења
192
193 п'ења // сапун'ица
194 сапун'ица // п'ења
197 сапун'ица, п'ења
198 п'ења
199 п'ења, ск'ама
200 п'ења
201
203 п'ејна
205 п'ејна, ск'ама
206 п'ејна
207 ск'ама
208 п'ејна
209 ск'ама
210 п'ејна, сапуница, ск'ама
211 ск'ама
212
213 ск'ама
214 п'ења, ск'ама
215
216 ск'ама
218 п'ена
219–220 ск'ама, п'ејна
221–222 п'ејна, ск'ама
225 п'ејна, ск'ама
226–230 ск'ама
232 ск'ама
233 п'ења, ск'ама
234–235 ск'ама
236 п'ења
237 ск'ама
238 п'ења // ск'ама
239 сапун'ица, п'ења
240 сапуница
241
242–243 п'ена
246 п'ена
247
248 п'ена
249 п'ена // сапун'ица // ск'ама
250 п'ена
253 п'ена
254
254а
255 п'ена, пом'иа

256–257 п'ена
260–262 п'ена
263
264–265
267 п'ена
267а п'ена, ск'ама
268–270
270а
271–272
274–276
276а
277–291
291а
292–296
297 ск'ама
298
298а
299–304
305 п'ана
306 п'ана
307 ск'ама
309–310
311 ск'ама
312
313 ск'ама
313а
314 ск'ама
315 ск'ама
316 п'ена, ск'ама
317–319
319а
320
322
323 ск'ама
324
325 п'ена̯, сєпун'ица
326 п'ена
327
328 п'ена
330–334
336
337 п'ена // сапун'ица // ск'ама
338–339
340 п'енӑ, сап̆ув'анӑ
341 п'ена, сa̧пунв'ина
342–344 п'ена

345–346 // сапун'ава вода
346а
347–348 п'ена
348а п'ена // сап̆унило
349 сапун'ило // п'ена
350
352–353 п'ена
354
355–356 сапун'ица
357 сапуница
359–360
361 п'ена
362 п'ена // сапун'ило
363
365 п'ена // 'афра
366
367 п'ена // 'афра
368 шк'умба // п'ена
369 п'ена // сапун'ило
369а
370
373–375
376 п'ена
376а
377 сапун'ица
377а
380–381
381
381а
382
383 с'апунило
384
385 сапуi̯нца
386 сапунејнца
386а шк'умба // сапунејца
387 сап'унило
388 с'апуне:i̯нца
389 сапуница
390 п'ена // сапуница // шк'умба
391 пј'ана, шк'умба
391а
392 шк'умба, шкумб'ило

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*ѣена*	1–3, 5–6, 8–10, 12–13, 15, 17–19, 22–24, 24a, 25–26, 29, 32, 39–43, 46–51, 54, 57–58, 60–61, 67, 71, 74a, 75, 78–79, 81, 85–86, 88, 100, 101, 103, 107, 109, 113–115, 121–124, 127–129, 131, 134–137, 141–144, 150, 152, 156, 176, 183, 185–187, 190–191, 193, 198–200, 203, 205–206, 208, 210, 214, 221–222, 218, 225, 233, 236, 238, 242–243, 246, 248–249, 250, 253, 256–257, 260–261, 262, 267, 267a, 305–306, 316, 325–326, 328, 337, 340–344, 347–348, 348a, 352–353, 361–362, 365, 367, 369, 376, 390–391
▲	*сѣуница*	36, 38, 44, 52, 64–65, 68, 73–74, 80, 82, 87, 95, 95a, 96, 99, 102, 106, 108, 110, 116–117, 120, 130, 138, 149, 151, 158, 162, 164, 170, 172–173, 180, 194, 197, 239–240, 349, 355–357, 377, 383, 385–386, 388
■	*скама*	11, 30, 31, 33, 157, 159, 163, 166, 177, 178, 184, 207, 209, 211, 213, 216, 219, 220, 226–230, 232, 234–235, 237, 297, 307, 311, 313–315, 323
⬟	*шкумба*	72, 368, 386a, 392
*	види материјал и коментар	255

Картата донесува преглед на називите за ‘пена’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 3 од глава IV *Хиг̄иена* од *Прашалникоѿ за собирање маѿеријал* за МДА (Видоески 2000: 100).

Во ТРМЈ (IV 2014: 60), лексемата *п̄ена* се толкува со како ‘меурчиња што се образуваат по површината на некоја течност при механичко или хемиско дејство (турање, матење, вриење, варење итн.)’.

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи за ‘пена’ во повеќе фонетски варијации: *п̄ена, сап̄уница*, *скама* и *шкумба.*

п̄ена

Именувањето *п̄ена* во македонските дијалекти се јавува во фонолошки разновидности: *п̄'ена, п̄'ења, п̄'е̯на, п̄'јена, п̄ј'ана, п̄''ӓна.*

Називот *п̄ена* во однос на именувањата *сап̄уница* и *скама* е дистрибуиран на целиот македонски дијалектен ареал.

Синтагми од типот *п̄'ења оѿ с'ап̄ун* или *сап̄ун'ава в'о̯да* во македонскиот дијасистем регистрираме спорадично во две населби во кичевскиот и во делчевскиот говор (141. Тајмишта и 255. Трботевиште).

Лексемата *п̄ена* е од прасл. **(s)pěnā,* сродно со стпрус. *spoayno* што значи ‘пена на ферментирано пиво’ (< прабалт. **spáinā*), литв. *spáė* ‘раб од пена’, ствгерм. *feim*, стангл. *fām* ‘пена’, стинд. *phéna-* ‘пена’, лат. *spūma* што значи ‘пена, ситни капки од прскање’. Овој назив со значење ‘пена’ е присутен во јужнословенските, како и во поблиските и подалечни словенски јазици. Сп.: срп. и хрв. *pena, pjena* ‘пена’, буг. *пяна* како ‘полутечна маса со воздушни меурчиња’, алб. *penak*, во струс. *пѣна*, рус. *пе́на,* укр. *пі̀на,* блр. *пе́на,* чеш. *pěna, pìna*, слч. *pena*, пол. *piana* (БЕР VI 2002: 129; Skok II 1972: 670).

сап̄уница

Лексичката разновидност *сап̄уница* со значење ‘пена од сапун’, како nomina atributiva (назив на носител на особина) е изведена од именката *сап̄ун* со суфиксот *-ица* (К. Конески, 1995: 59), а означува ‘средство за миење и перење’. Анализираниот материјал укажува дека називот сапун најчесто е забележан со определбата *свински* и како таков е дистрибуиран на целиот македонски дијалектен ареал.

Називот *сап̄уница* во македонските дијалекти го регистрираме во голем број фонетски и зборообразувачки варијации: *сап̄уница, сап̄ун'ица, сӓп̄ун'ица, сап̄'унца, сап̄'ујнца, сап̄ун'ӓјца, сап̄ун'ејнца, сӓп̄унв'ина, сӓп̄ув'анӑ, сап̄'унило, сап̄ун'ило, сӓп̄ун'ило*, деривациски модели преку кои лесно се следат промените во суфиксацијата на сиот македонскиот дијалектен ареал.

Дистрибуцијата на називот *сап̄уница* во однос на називот *скама* во македонските дијалекти покажува негова концентрираност од десната страна од р. Вардар.

Во стандардниот македонски јазик со лексемата *сап̄ун* се именува ‘хемиско средство во тврда состојба за миење, перење’, а со *сап̄уница* ‘бела пена добиена од сапун и вода’ (ТРМЈ V 2011: 298).

Лексемата *сап̄ун* е културен романизам застапен само во јужнословенските јазици, додека словенскиот назив е *milo, midlo.* Именувањето сапун за означување ‘средство за миење и перење’ е застапено во сите балкански јазици. Сп.: срп. и хрв. *сӣпӣн*, буг. *сапѫ̀н*, ром. *săpun*, алб. *sapun, sapua, -oi*, нгрч. *σαπουνι*, тур. *sapun, sabun*, унг. *szappan*, лат. *sapo-, -onis*, итал. *sapone.* Изведенки на *-ица* како *sapunica* со значење ‘пена од сапун’ се регистрирани во срп. и хрв. јазик, а во буг. дијалекти застапени се формите *сапунявица, сапинило, сапунка, съпуненцъа* (Skok III 1973: 202; БЕР VI 2002: 491).

скама

Називот *скама* е дистрибуиран од левата страна на р. Вардар, поточно во источниот дел на македонскиот дијалектен ареал.

Називот *скама* е балкански грцизам изведен од нгрч. *σκάμμα,* кое покрај другите значења е забележано и со значењето ‘сапуница која останува во коритото по перење тенки алишта; пена’. Изведено е од нгрч. *σκάπτα* ‘копа’, сп. *σκάφη* ‘копанка, корито’ (Аргировски 1998: 249). Й. Заимов, пак, тврди дека нгрч. *σκάμμα* е добиено со асимилација од итал. дијал. *scumta,* неапол. *scuta*, а ова пак, од ствгерм. *scūm*, герм. *schaum* што значи ‘пена’ (БЕР VI 2002: 722).

Со толкување ‘пена од сапун, сапуница’ именувањето скама е нотирано и во ТРМЈ (V 2011: 395).

шкумба

Лексемата *шк'умба* во дијалектната разновидности: *шк'ума* на македонската јазична територија е со ограничена употреба.

Во овој случај станува збор за адаптирана заемка од албанскиот јазик, на што укажува и самата дистрибуција на односната лексема на македонскиот дијалектен ареал. Сп.: *shkumbë-a*, *shkumë*, ‘пена, сапуница’; *shkumë deti* ‘морска пена’ *shkumë sapuni* ‘пена од сапун’(Agai 1996: 676; Пољоска 1998: 222).

На македонската дијалектна територија, спорадично, во употреба се уште два називи за ‘пена’.

афра

Називот *'афра* го регистриравме само во две населби во Костурско и тоа во заедничка употреба со називот *п̄'ена*: 365. Хрупишта и 367. Марковени. Овој назив претставува заемка од грч. јазик ἀφρός ‘пена’ (Аргировски 1998: 80).

цеꚉ

Називот *цеꚉ* во македонскиот дијасистем го нотиравме само во една населба во Светониколско, 25. Орашац, и тоа во заедничка употреба со називот *п̄'ења* со забелешка дека се работи за постар збор, што е очигледно и од неговото толкување ’вода од пепел‘.

И ТРМЈ (VI 2014: 309) ја нотира лексемата *цеꚉ* како синоним на пепелница со значење ’вода вриена со пепел и исцедена за миење садови и варење сапун; пепелница, пепелна вода‘.

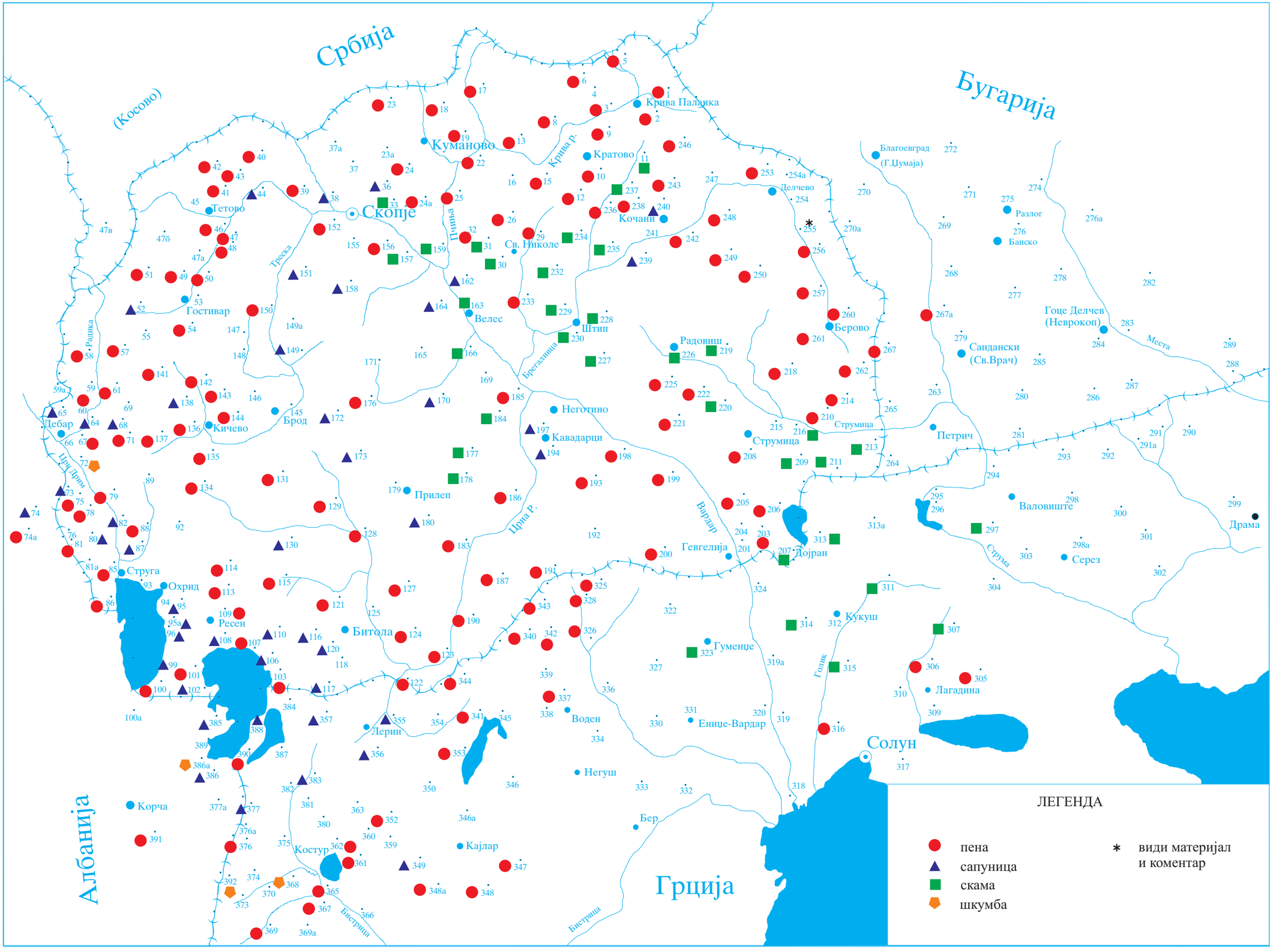
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Неготино
Кавадарци
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Радовиш
Струмица
Берово
Петрич
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Дојран
Гевгелија
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Воден
Ениче-Вардар
Лерин
Кајлар
Костур
Негуш
Бер
Солун
Брод
Дебар
Лагодина
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Струмица
Струма
Вардар
Црна Г.
Црн Дрим
Бистрица
Места
Гоцик
Крива р.
ЛЕГЕНДА
пена
сапуница
скама
шкумба
* види материјал и коментар

1	балд'ӑза	69		141		242–243	балд'ӑза
2		71	свеска	142	балдеза,	246	бал̯д'ӑза
3	бал̯д'уза	72	бӑлдаска		балдеска	247	
4	балдӑза	73	балдоза,	143–144	свеска	248–253	балд'ӑза
5	балгӑза		балдоска	145–148		254–254а	
6	балд'ӑза	74	сестра од	149	свеска	255–260	балд'ӑза
8–9	балд'ӑза		невестата	149а		261	балд'ӑза,
10	балд'ӑза,	74а		150	свеска		шурн'а
	баўдӑза	75	свеска	151	св'еска	262	балд'ӑза,
11		76–78		152	б'алдӑза		шурн'аа
12	балд'ӑза	79	шурна	155	б'алдоза	263–292	
13		80	свастика	156	бал̯доза	293	бал̯дз'ӑ
15	балд'ӑза	81	ш'урна	157	балдоза	294–299	
16		81а		158	балтеза	300	бӑлд'ӑза
17–23	балд'ӑза	82–86	шурна	159	балдаза	301–306	
23а		87	ш'урна	162	балд'ӑза	307	бӑлд'ӑза
24–30	балд'ӑза	88	свеска	163–164	балдӑза	309–310	
31		89–92		165		311	бӑлд'ӑза
32–33	б'алдӑза	93	шурна	166	балдӑза	312	
36	балдаза	94		169		313	бӑлд'ӑза
37	свӑста	95–95а	шурна	170	балдаза,	313а	
37а		96	шурна		шурна	314–316	бӑлд'ӑза
38–39	балдӑза	99	свеска,	171		317–322	
40	свӑска		шурна	172–176	свеска	323	ш'урна
41	св'ӑска	100	свеска	177	балд'ӑза	324–325	
42	свӑска	101	шурна	178	свеска	326	ш'урна
43	св'ӑска,	102	свеска	179		327	
	ш'урња	103–106	св'еска	180–183	свеска	328	свеста
44	шурна	107	шурна	184–186	балд'ӑза	330–336	
45		108	ш'урна	187	свеска	337	шурна
46	свӑска	109	свеска,	190		338–339	
47	балдеза		шурна,	191	балд'ӑза	340	ш'уркӑ
47а–47в			балдӑза	192		341	св'еска,
48	балдаза	110	свеска	193–198	балд'ӑза		шурна
49	балдеска	113	ш'урна	199	бал̯д'ӑза	342–343	ш'урна
50	балдеза	114	шурна	200	балд'ӑза	344	свеска
51–52	балдеска	115–117	свеска	201–203	бӑлд'ӑза	345–346а	
53		118		205–206	балд'ӑза	347	сф'еска
54	балдеска	120–124	свеска	207	бӑлд'ӑза	348	свеска
55		125		208	балд'ӑза	348а	сф'еска
57	балдаза	127–131	свеска	209	бӑлд'ӑза	349	сф'еска
58	балдеза	134	сфеска,	210–211	балд'ӑза	350	
59–59а			шурна	212		352	св'еска
60	балдеза	135	свеска,	213–214	балд'ӑза	353	свеска
61	свеска		шурнејка	215		354	
64	балтеза	136	свеска	216–226	балд'ӑза	355–356	св'еска
65	шурнеј̯нца	137	свеска,	227		357	свеска
66			шурнефка	228–240	балд'ӑза	359–360	
67–68	свеска	138	свеска	241		361	св'еска
						362	свеска
						363–366	
						367–369	ш'урна
						369а–375	
						376	св'еска
						376а	
						377	свеска
						377а	
						380–381а	
						382	
						383	св'еска
						384	
						385–387	свеска
						388	св'еска
						389–390	свеска
						391	балт'аза
						391а	
						392	шурна

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*свеска*	37, 40–42, 43, 46, 61, 67–68, 71, 75, 80, 88, 99–100, 102–103, 106, 109–110, 115–117, 120–124, 127–131, 134, 135, 136, 137, 138, 143–144, 149, 150–151, 172–173, 176, 178, 180, 183, 187, 328, 341, 344, 347–348a, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 376, 377, 383, 385–386a, 387–390
■	*балдаза*	1, 3–6, 8–12, 15, 17–19, 22–23, 24–24a, 25–26, 29–30, 32–33, 36, 38–39, 47–48, 50, 57–58, 60, 64, 73, 142, 152, 155–159, 162–164, 166, 170, 177, 184–186, 191, 193–194, 197–201, 203, 205–211, 213–214, 216, 218–222, 225–226, 228–230, 232–240, 242–243, 246, 248–250, 253, 255–257, 260–262, 293, 300, 307, 311, 313, 314–316, 391
■	*балдеска*	49, 51–52, 54, 72, 73, 142
⬟	*шурна*	43, 44, 65, 79, 81–82, 85–87, 93, 95–95a, 96, 101, 107–108, 113–114, 135, 137, 323, 326, 337, 340, 341, 342–343, 367–369, 392
*	види материјал и коментар	74, 80

На картата се претставени називите што се однесуваат на ‘женината сестра’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 68 од глава V *Роднински односи* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 105).

За обележување на значењето ‘сестра на жената’ во македонскиот јазик се употребуваат називите *свеска* и *балдаза*.

Според ТРМЈ (V 2011: 307), лексемата *свеска*[1] има значење ‘сестра на сопругата’, а лексемата *балдаза* (разг.) Свеска, сестра на сопругата (ТРМЈ I 2003: 82).

свеска

Лексемата *свеска*, со варијантите: *сфеска, свеста, свăста*, е со ограничен ареал, главно, во западниот дел од македонската дијалектна територија.

Апстрактната именка *свâст* е изведенка од ие. корен **su̯e-*; еден од изразите создадени во псл. агнатско семејство (Skok III 1973: 367–368). Трубачев претполага во слов. **svьstь, *svěstь* стара апстрактна именка со значење ‘припадност кон свои, својство’. Слов. **svьstь,* спаѓа во групата на термини за сватовско сродство, која ја сочинуваат изведенки од индоевропскиот заменски корен **su̯e-* ‘свој’. Во другите ие. јазици има многу аналогни називи, изведени од ие. корен *su̯e-* (Трубачев 1959: 139–140).

балдаза

Називот *балдаза* доминира во дијалектите на македонскиот јазик; се појавува во повеќе фонетски разновидности: *балдаза, балдăза, балд'ăза, бaлд'ăза, бaлдaз'ă, бăлд'ăза, баɫд'ăза, балдуза, баўдăза, балдеза, балтеза, балт'аза, балдоза, баɫдоза; балгăза;* спорадично се јавува во зборообразувачките разновидности: *балдеска, балдоска, бăлдаска.* Станува збор за заемка од турскиот јазик, тур. *baldız* ‘сестра на жената’ (Škaljić 1989: 118).

Оваа заемка од турскиот јазик, освен во македонскиот, се јавува и во српскиот, хрватскиот и во бугарскиот јазик; во српскиот развил и ново значење ‘снаа’ (Bjeletić 1995: 215).

шурна/шурнеа

Ограничен е и ареалот на називот *шурна,* со варијантите: *шурња, шуркă,* или: *шурнефка, шурнејка, шурнејца.*

Морфологијата на фемининумот *шурњаја* (од *шурак* м.) потешко се толкува; се чини како проширување на првичната придавка на *-ьн*. На тоа е додадено *-аја* според *снаја*. Нема паралели во балтичката група (Skok III 1973: 424). Марojевиќ предлага поинакво објаснување. Смета дека *шурњаја* (шурева жена) претставува стара заменска форма од женски род на посвојната придавка *šurъńь*, образувана со помош на суфиксот *-ьńь* од именката *šurъ* (брат на жената); *шурњаја* < *šur-ьńaja* < *šur-ьńa ja* (Марojевиђ 1979: 191).

Само во еден пункт (Боровец – Струшко) е регистриран називот *свастика.* Изразот *сестра од невестата* е забележан во еден пунт (Клење – Дебарско).

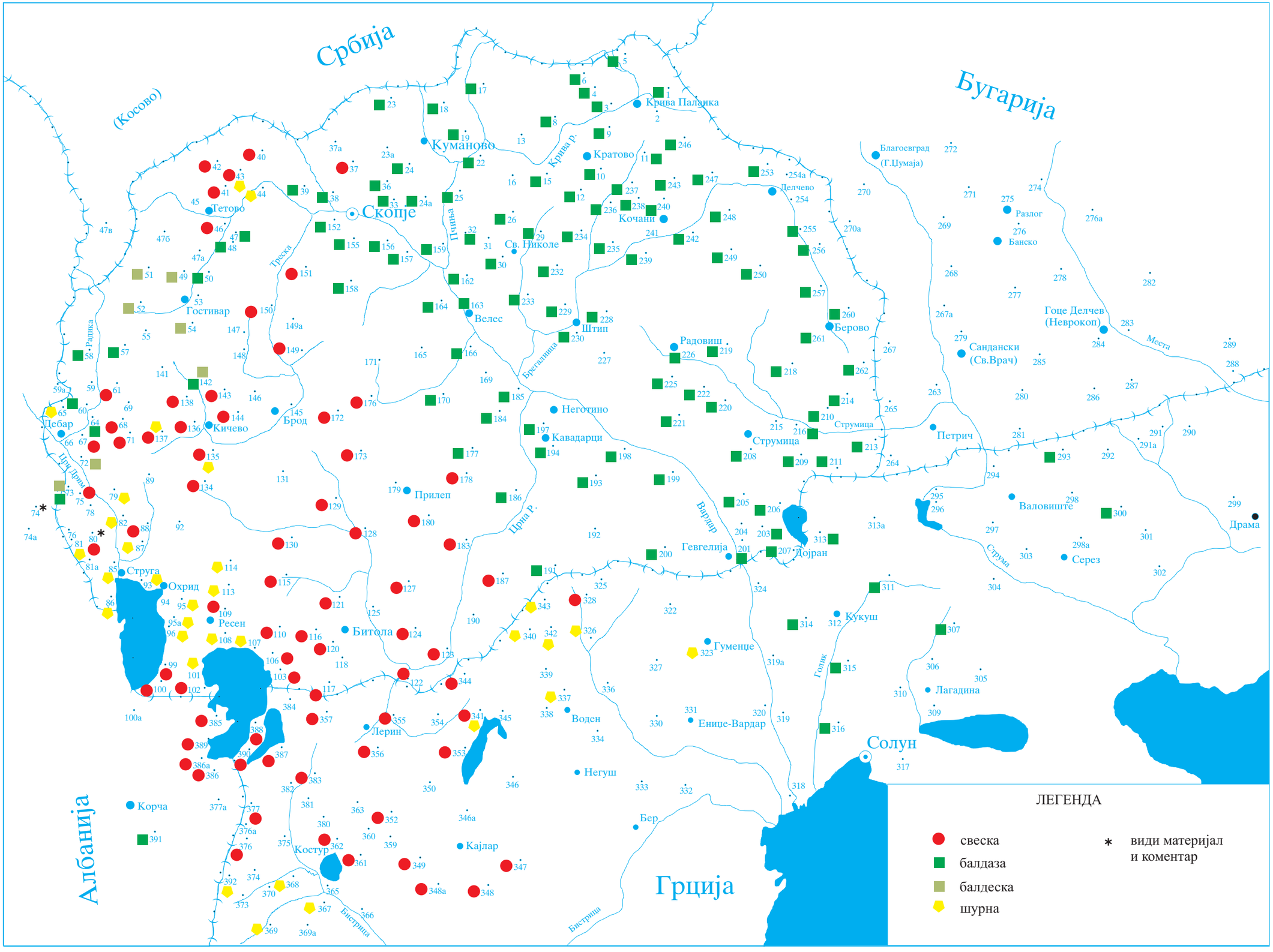
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санденски
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Корча
Негуш
Бер
Солун
Струмица
Вардар
Црна Р.
Брегалница
Пчиња
Треска
Радика
Црн Дрим
Бистрица
Места
Струма
Гоцик
ЛЕГЕНДА
свеска
балдаза
балдеска
шурна
* види материјал и коментар

1–6	кум	92		155–157	кум	254a		341	нʹунко
8–12	кум	93	кум	158		255–257	кум	342–343	нун
13		94		159	кум	260–262	кум	344	нунко
15	кум	95	кум	162–164	кум	263–265		345–346	
16		95a	кум	165		267		346a	
17–19	кум	96	кум	166	кум	267a		347–348	нунко
22–23	кум	99–100	кум	169		268–270		348a	нунко
23a		101	нунко,	170	нунко	270a		349	нунко
24	кум		нумко	171		271–272		350	
24a	кум	102	нумко	172–173	кум	274–276		352	
25–26	кум	103	кум	176	кум,	276a		353	нунко
29–33	кум	106	кум		нунко	277–291		354	
36–37	кум	107	нунко	177–178	нунко	291a		355–357	нунко
37a		108	кум	179		292		359	
38–44	кум	109	нунко	180	нунко,	293	кạлʼтʹата	360	
45		110	кум,		кум	294–298		361–362	кум
46–47	кум		нунко	183		298a		363	
47a		113	нунко	184	кум,	299		365–366	
47б		114	кум		нунко	300	кạлʼтʹата	367–369	кум
47в		115		185	нунко,	301–304		369a	
48–52	кум	116	нунко		кум	305	кум,	370	
53		117	кум	186	кум,		кумбʹар	373–375	
54	кум	118			нунко	306		376	кум
55		120	кум	187	нунко,	307	кăлʼтʹат	376a	
57–58	кум	121	нунко		кум	309–310		377	кум
59		122		190–191	нунко	311	кум,	377a	
59a		123–124	нунко	192			кăлʼтʹат,	380–381	
60		125		193–194	кум		кăлимʹана	382	
61	кум	127	нунко,	197	кум	312		383	кум
64–65	кум		кум	198	кум,	313	кăлʼтʹата	384	
66		128	кум,		нунко	313a		385–386	кум
67–68	кум		нунко	199–201	кум	314	кум	386a	кум
69		129	нунко	203	кум	315	кум,	387–391	кум
71	кум	130	кум	205–211	кум		кăлимʹан	391a	
72	нуно, кум	131	нунко,	212–213		316	нунко	392	кум
73	нуно		кум	214	кум,	317–319			
74	кум	134	нунко,		калитʹата	319a			
74a	кум		кум	215		320			
75	кум	135	кум	216	кум	322			
76		136	кум,	218–222	кум	323	кум		
78			нунко	225–230	кум	324–325			
79–81	кум	137	кум	232–240	кум	326	нун		
81a		138	нунко,	241		327			
82	кум		кум	242–243	кум	328	нун		
85	кум	141		246	кум	330–334			
86	крєсник,	142–145	кум	247		336			
	кум	146–149		248–250	кум	337	нун, кум		
87–88	кум	149a		253	кум	338–339			
89		150–152	кум	254		340	нум		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*кум*	1–6, 8–12, 15, 17–19, 22–24a, 25–26, 29–33, 36–37, 38–47, 48–52, 54, 57, 61, 64–65, 67–68, 71, 72, 74–74a, 75, 79–81, 82, 85, 86, 87–88, 93, 95–95a, 96, 99–100, 114, 117, 120, 127–128, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 142–145, 150–152, 155–157, 159, 162–164, 166, 172–173, 176, 180, 184–187, 193–194, 197, 198, 199–201, 203, 205–211, 214, 216, 218–222, 225–230, 232–240, 242–243, 246, 248–250, 253, 255–257, 260–262, 305, 311, 314, 315, 323, 337, 361–362, 367–369, 376, 377, 383, 385–386a, 387–391, 392
■	*нунко*	72, 73, 101–102, 107, 109, 110, 113, 116, 121, 123–124, 127–128, 129, 131, 134, 136, 138, 170, 176, 177, 180, 184–187, 190–191, 198, 316, 326, 328, 337, 340–344, 347–348a, 349, 353, 355–357
⬟	*калишташа*	214, 293, 300, 307, 311, 313
◆	*калиман*	311, 315
*	види материјал и коментар	86, 305

На картата се претставени називите што се однесуваат на ‘сведокот при венчавање или при крштевање’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 73 од глава V *Роднински односи* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 106).

Според ТРМЈ (II 2005: 664–665), лексемата *кум* има неколку значења: кум 1. Сведок при венчавање или склучување граѓански брак. 2. Во христијанството, тој што го држи детето при крштевање, што му дава име на детето; што прв го потстрижува детето. 3. (прен.) Носител на организирањето обредна или традиционална прослава. 4. (прен. често ирон.) Лице што дало придонес во разрешување на некаква ситуација. 5. При фамилијарно обраќање кон постар маж. 6. (жарг.) Главен, шеф на мафијата.

На македонската дијалектна територија за именување на ‘сведокот при венчавање или при крштевање’ се изделуваат следните називи: *кум, нунко, калиштата, калимана, кумбар.*

кум

Лексемата *кум,* која има општословенски карактер, е со најширок ареал на македонската дијалектна територија.

Лексемата *кум* настанала со скратување како хипокористик од лат. *commater* >стсл. *къmotrъ*, кое не се зачувало кај јужните Словени, туку на север (чешки и полски). Лат. *cómpater*, спрема *commāter*, содржи префикс *con-,* „со татко, со мајка“, и изразува духовно сродство стекнато при крштевање (Skok II 1972: 231–232).

Кум обично се објаснува како хипокористична кратенка од стсл. къмотръ, лат. *compater, commater,* образувано вторично од формата за женски род (къмотръ < къмотрѧ), со посредство на балканскиот латински, при што *у* место ъ останува нејасно. Двата начина на звуков развој во словенските јазици (сп. рус. дијал. *кмотр,* слч. *kmotor,* пол. *kmotr,* дијал. *kmoś,* глуж. *kmotr,* длуж. *kmots*) се резултат, според Скок (Skok II 1972: 231–232), на акцентските разлики во варијантните првични форми: *compáter, commáter* и *cómpăter, cómmăter*; оттука преку балканскиот латински во алб. *kumptër* и ром. *cumară,* сп. и алб. дијал. *kumar, kumara* (БЕР III 1986: 124–125).

Во неколку пунктови, главно во егејските говори, има една специфичност во однос на семантиката на *кум* и *нунко* ‘оној што крштева, венчава’, наспрема *кумашин* ‘лице што е крстено или венчано од страна на кумот’. Имено, лексемата *кум* се јавува со значење ‘венчаниот, крстениот’, а со значење на ‘оној што крштева, венчава’ се употребува лексемата *нунко.* Ќе ги дадеме поединечно пунктовите и толкувањата на овие лексеми: *кум* ‘венчаниот’, *нунко* ‘оној што венчава’ (Гумендже – Ениџевардарско); *кум* и *нун* „Јас му крстам и сум му *нун,* а тој мене ми е *кум*“ (Луковец – Воденско); *кум* ‘венчаниот’, *нум* ‘оној што венчава’ (Тресино – Воденско); *кум, кума* (невестата, момчето,...), *нунко* ‘оној што ги венчава’ (Струпино – Мегленско); *кум* ‘оној што го крстат’, *нунко* ‘оној што крштева’ (Зеленич, Попăлжани – Леринско). Вака се определени значењата на *кум* и *нунко* и во два пункта во Битолско (Буково и Скочивир): *нунко* ‘тој што ме крстил мене’, *кум* ‘јас на тој што ме крстил’; а во Драгош (Битолско) лексемата *нунко* е запишана со значење ‘крстеното’.

нунко

Називот *нунко* е регистриран во ТРМЈ (III 2006: 408) со упатување на *кум* (нунко в. кум); има ограничен ареал. Во говорите е забележан во неколку варијанти: *нунко, нумко, нун, нуно, нум.* Овој термин, како назив за кумот од страна на кумашинчето, но и при венчавање, потекнува од грчкиот термин *nounnos* (нгрч. *vουν(ν)ός* ‘кум’, *vουν(ν)ά* ‘кума’). Оваа лексема ја познава и албанскиот јазик, алб. *nunë* ‘кума; крсница’ и *nun* ‘кум; крсник’ (Agai 1996: 481), како и ароманскиот, арум. *núnă* ‘кума’ и *nun* ‘кум’; ром. *nun* ‘девер’, *núnă* ‘деверка’; *naş, nănáş; cumătră* ‘кум’, *náşă; cumătră* ‘кума’ (Томиќ 1986; 691; 324). Варијантата *нуно* ‘кум’ (од нгрч. *vουνό* = *vουνός* ‘кум’) е забележена во Дебарско (Г. Папрадник и Џепиште), а во неколку пункта во Мегленско (Сăботско, Црнешево, Струпино, Г. Пожарско) и во Воденско (Луковец) е регистрирана формата *нун*, односно *нум* (Тресино – Воденско) (Младенов 1941: 361; БЕР IV 1995: 704).

калиштата

Називот *калиштата*, кој се јавува, главно, во дел од егејските говори, е заемка од грчкиот јазик (< грч. *καλίτατος*); претставува сложенка од придавката *καλός* ‘добар’, ж.р. *καλή + τάττα* ‘татко’ (Аргировски 1998: 130–131; БЕР II 1979: 170). Регистрирана е во неколку фонетски разновидности: *кăл’ш'аша* (Патарос – Дојранско), *кăл’ш'аш* (Негован – Солунско; Мутулово – Кукушко), *кạл’ш'аша* (Калапот – Серско), *кạл’ш'ашạ* (Крушево – Драмско), *калиш'аша* (Стинек – Струмичко).

калиман/а

Формата *кăлим'ан,* т.е. *кăлим'ана,* изведено од формата за женски род на придавката *καλός* ‘добар’ – *καλή* + *μάν(ν)α* ‘мајка’ (Аргировски 1998: 130; БЕР II 1979: 168), нотирана е во два пункта (Амбар Ќој – Солунско и во Мутулово – Кукушко).

кумбар

Називот *кумбар* во формата *кумб'аро* (< нгрч. κουμπάρος 1. ‘кум’, 2. ‘ословување на напознат човек’), *кумбара* ‘кума’ од нгрч. κουμπάρα < венец, *compare* < длат. *compater, commater,* (преку балканскиот латински) арум. cumbár; алб. kumbár/ë. (сп. Аргировски 1998: 161; БЕР III 1986: 129), забележен е во Солунско (Сухо и Висока).

кресник

Овој назив е нотиран само во два пункта: во Смилево (Битолско) и во Радожда (Струшко). Веројатно е изведенка од *крсш* т.е. *крс(ш)ник / крес(ш)ник* < *крсшен кум*, што пак е добиено од лат. *Christiānus* (Snoj 2009: 330).

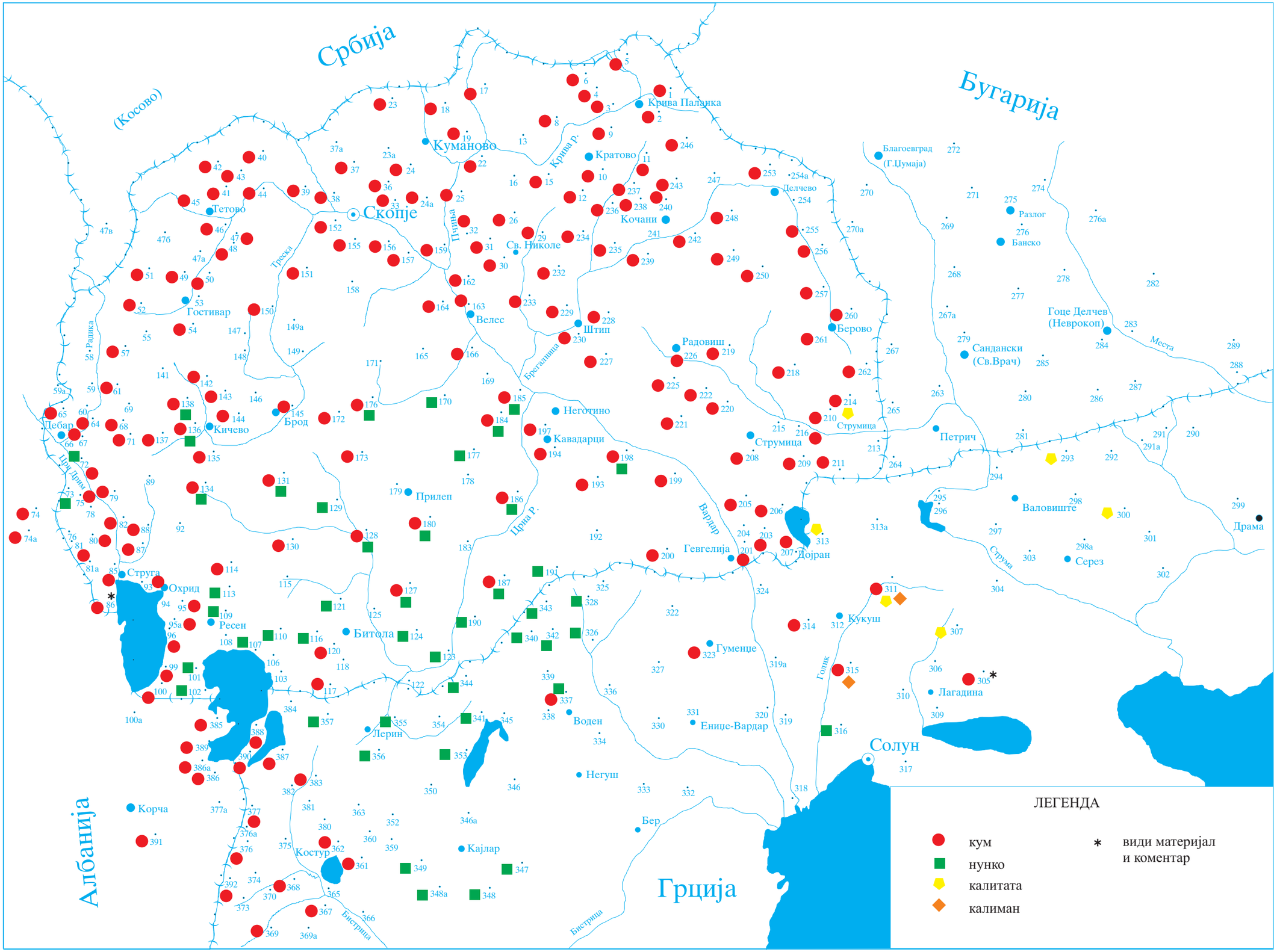
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Неготино
Кавадарци
Струмица
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Серез
Драма
Делчево
Берово
Радовиш
Струмица
Петрич
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Енидже-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Негуш
Бер
Солун
Брод
Дебар
Лесково
Црна Гора
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Голик
Трска
Радика
Пчиња
Брегалница
Крива р.
ЛЕГЕНДА
кум
нунко
калитата
калиман
* види материјал и коментар

1 маќеа
2 маќа
3
4 маќа
5 мӑќеа
6–9 маќа
10–11 маќеа
12 маќаа
13 маќа
15 маќева
16
17 маќава
18–19 маќева
22 маќава
23 маќева
23а
24 маќева
24а маќева
25 маќева
26 маќаа
29 маќеа
30 маќаа
31 маќа
32 маќеа
33 маќава
36–37 маќева
37а
38 маќеа
39 маќева
40 маќија
41–42 маќиа
43 маќија
44 мӑкʼија
45
46 макʼеа
47 мӑќеа
47а
47б
47в
48 мӑќеа мајка
49 маќеа
50 мӑќеа
51 мӑќе[a]
52 маќеа
53
54 мӑќе[a]
55
57 маќеа
58 машчеа
59 моштеа
59а
60 маштеа
61 мошчеа
64–65 мӑштеа
65 мӑштеа
66
67 мӑштеа
68 мошчеа
69
71 мошчеа
72 мӑштеа
73 моштеа
74 мɔштеа
74а мɔштеа
75 моштеа
76
78 мɔштеја
79 мӑшчеа
80 мӑштј'а-мајка
81 мɔштј'а-мајка
81а
82 маштеа
85 мӑшчеа,
мӑшчӭ'а-мајка
86 мɔштја
87 м'ашчеа
88 маштеа,
примајка
89
92
93 маштеа
94
95 машʼтʼеа
95а машчеа
96 мӑшќеа
99 мӑшчеа,
мӑштеа, мајка
мӑштеа,
помајка
100 мӑшчеа,
машчеа
101 мӑштија
102 мӑштеа
103 моштеа
106 маштеа
107–108 мӑштја
109 мӑштеа,
мӑштја мајка
110 маштеја
113 мӑшт[e]ја
114 маштеа
115 мошчеа
116–117 машчеа
118
120 машчеа
121 маште[a]
122 машч'еа
123 машт'еа
124 маштеа
125
127 маштеа
128–129 маште[a]
130 маштеа
131 машќа
134–137 маштеа
138 маштеа,
моштеа
141 маќеа
142 моќеа
143–145 маштеа
146
147 маќеја
148
149 маштеа
149а
150–152 м'аќеа
155 м'аќаа
156 маќава
157 маќаја
158 мӑштеа
159 маќа
162 макʼеа
163 маќаː
164 маќеа
165
166 макʼаː
169
170 маќеа
171
172–173 маштеа
176–178 маќеа
179
180 маштеа
183–187 маќ'еа
190–192 маќ'еа
192
193 маќеа
194 маќ'еа
197 маќеа
198 маќ'еа
199 мąкʼеа
200 макʼеа
201 мąшт'еа
203 анӑл'ӑка
205 анал'ӑк
206 анал'ӑка
207 мąшч'еː,
ąнӑл'ӑка
208–209 маштаа
210 машт'еа,
м'акеа
211 маштеа
212
213 маштеа
214 м'аштеја
215
216 маштаа
218 маштеа
219 макʼеа
220 маќеа
221 мајкʼеа
222 маќеа
225 мак'еа
226 маќаа
227–229 маќеа
230 маќаа
232 маќаа
233 маќеа
234–235 маќаа
236 маќа
237 маќеа
238 маќаа
239 макʼеа
240–242 маќеа
243 маштеа
246–250 маштеа
253 маштеа
254
254а
255 маштаа
256 машчеа
257 машчаа
260–261 машчаа
262–264 маштеа
265
267 маштеа,
машчеа
267а
268–270 маштеа
270а
271 маштеа
272
274–275 маштеа
276 машчеą,
маштеа
276а
277–278 маштеа
279
280 маштеа
281
282 маштеа,
маштеха
283–285 маштеа
286–288 маштеха
289–291
291а машʼтʼąхą
292–296
297 п'охтурн'ица
м'ајка
298
298а
299–306
307 м'ӑшчиха
309–310
311 маштаа
312
313 анӑл'ӑка
313а
314–315 маштеа
316 мӑшт'аја
317–319
319а
320
322
323 мąшт'ејкą
324–235
326 маќ'еа
327
328 маќ'ија
330–334
336
337 маќеа
338
339 маќ'ија
340 мӑќ'ијӑ
341 мӑшт'еа мајка
342 маќ'ија
343 маќ'еја
344 п'арам'ајка
345–346
346а
347 мӑшт'еа
348 мąшч'еа
348а мӑшт'еа
349 мӑшч'еа
350
352 маштеа
353 мąшт'е[j]а
354
355 машчеа
356 машч'еа
357 машќеа мајка
359–360
361 мąшчʹеа,
парамʹајка
362 машч'еја,
парам'ајка
363
365 мӑшч'еа,
парам'ајка
366
367–368 парам'ајка
369 мушч'еха
369а
370
373–375
376 парам'ајка
376а
377 парам'ајка
377а
380–381
381а
382
383 машчеа
384
385 мӑштја мајка
386 маштеја
386а мӑштеа
387 пар'амајка
388 п'арам'ајка
389 пар'амајка
390 маште
391 машч'еа,
машч'еја
391а
392 машч'еа

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*маќеа*	1–4, 6, 8–13, 15, 17–19, 22–23, 24–24а, 25–26, 29, 31–33, 36–37, 38–39, 41–42, 49, 52, 57, 147, 150–152, 155–157, 159, 163–164, 170, 176–178, 185–187, 193, 197, 199, 220, 222, 226–230, 232–238, 240–242, 326, 337
●	*машӣеа*	60, 74–74а, 78, 81, 82, 86, 88, 93, 95, 106, 110, 114, 121, 123–124, 127–130, 134–138, 143–145, 149, 172–173, 180, 201, 207, 208–211, 213–214, 216, 218, 243, 246–250, 253, 255, 262–264, 267, 268–270, 271, 274–275, 276а–278, 280, 282–288, 291а, 311, 314–315, 323, 352–353, 386, 390
●	*машчеа*	58, 87, 95а, 116–117, 120, 122, 131, 256–257, 260–261, 267, 276, 348, 355–357, 361–362, 383, 391–392
■	*аналӑка*	203, 205–206, 207, 313
▬	*ӣарамајка*	361–362 , 365, 367, 368, 376, 377, 387, 344, 388, 389
*	види материјал и коментар	88

На картата се претставени називите што се однесуваат на ‘таа што не е родена мајка’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 4 од глава V *Роднински односи* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 102).

Во ТРМЈ (III 2006: 104) регистрирани се *маќеа* и *машт̄еа* со значење ‘жена на таткото во однос на неговите деца од претходниот брак’.

На македонската дијалектна територија се изделуваат називите: *маќеа/машт̄еа, п̄арамајка, аналӑка.*

маќеа/машт̄еа

Називот *маќеа*, со многубројните варијанти, главно од фонетски и прозодиски карактер, има општомакедонски ареал.

Произлегува од **matjexa*, општословенски назив за *маќеа;* образувањето **matjexa* е доста старо по својата форма и може да се објасни како **matį̆-es-a*, каде *mat-* е сврзано со слов. *mati, -tere* и *-i̯es-* индоевропски суфикс за компаратив (споредбен степен); според тоа **mat-i̯es-a* ‘слична на мајка’ претставува чисто словенско образување (Трубачев 1959: 33).

Словенските јазици континуирано ја одразуваат формата **matjexa* со исклучок на укр. *ма́чуха,* со неорганска промена, под влијание на распространетите образувања со суф. *-уха* < **-ous-* (стсл. мащєха, матєрша, рус. *мачеха,* укр. *ма́чуха,* блр. *ма́чаха, ма́чыха,* пол. *macocha,* глуж. *macocha,* слн. *máčeha,* срп. *мàћеха,* буг. *ма́щеха*) (Трубачев 1959: 33–34).

Во македонските црковнословенски ракописи нотирана е лексемата мащєха (Макаријоска 2007: 55).

Во македонските дијалекти се јавуваат повеќе фонетски варијанти од оваа лексема, во зависност од развојот на прасл. **tj* (Конески 1982: 84): *м'аќеа, м'ак^{e}а, мак’еа, мак’’еа, мᾳк’’еа, мӑќе^{a}, мӑќеа, маќеја, маќ'еја, м'аќева, м'аќава, маќаја, м'аќаа, маќ'аа, маќа:, м'аќа, м'аќија, м'аќиа, маќ'ија, мӑќ'ијӑ, мӑќија, м'ајк’еа; машт̄еа, машт̄'еа, маш’т̄’еа, машт̄е^{a}, машт̄еја, мᾳшт̄'е^{j}а, м'ӑшт̄^{e}ја, мӑшт̄еа, мӑшт̄'еа, м(ᾳ)ӑшт̄еа, м'ашт̄аа, машќеа, мӑшќеа, мӑшт̄ја, мӑшт̄'аја, машт̄е, м'ашт̄еха, м'аш’т̄’ахᾳ, машчеа, машч'еа, машч'еја, машче^{a}, м'ашчеᾳ, машчаа, мᾳшч'еа, мӑшч'е:, мӑшчеа, мӑшч'еа, м'ӑшчиха, мушч'еха, мошт̄еа, мэшт̄еа, мэшт̄ја, мэшт̄еја, мошчеа, мӑшт̄ија, машќа, мᾳшт̄'ејка.*

п̄арамајка

Образувањата со *п̄ара-* (грч. παρα- ‘за, наместо’ како прва составна компонента – *п̄арамајка,* нгрч. *παραμάννα,* сп. Аргировски 1998: 206), се регистрирани во неколку пунктови (во Преспанско, во Костурско и во Леринско), во неколку варијанти: *п̄ар'амајка, п̄арам'ајка, п̄'ара м'ајка.*

аналӑка

Називот *аналӑка*, регистриран во неколку пунктови (во Дојранско и во Гевгелиско), е заемка од турскиот јазик. Сп. тур. analık 1) мајчинство; мајчинско чувство; 2) мајка (*обраќање*); 3) маќеа (*една од жените на таткото*) (Баскаков, Голубева, Кямилева..., 1977: 54). Нотирани се неколку варијанти: *анал'ӑка, анӑл'ӑка, ᾳнӑл'ӑка.*

Во неколку пункта во ова значење се јавуваат и двокомпонентни состави: *мӑчеа мајка, мӑшт̄'еа мајка, мӑшт̄ја мајка, мӑшт̄ј'а-мајка, мэшт̄ј'а-мајка.*

Само во еден пункт (Савек – Серско) нотиран е двокомпонентен состав *п̄о^{у}хт̄урн'ица м'ајка.*

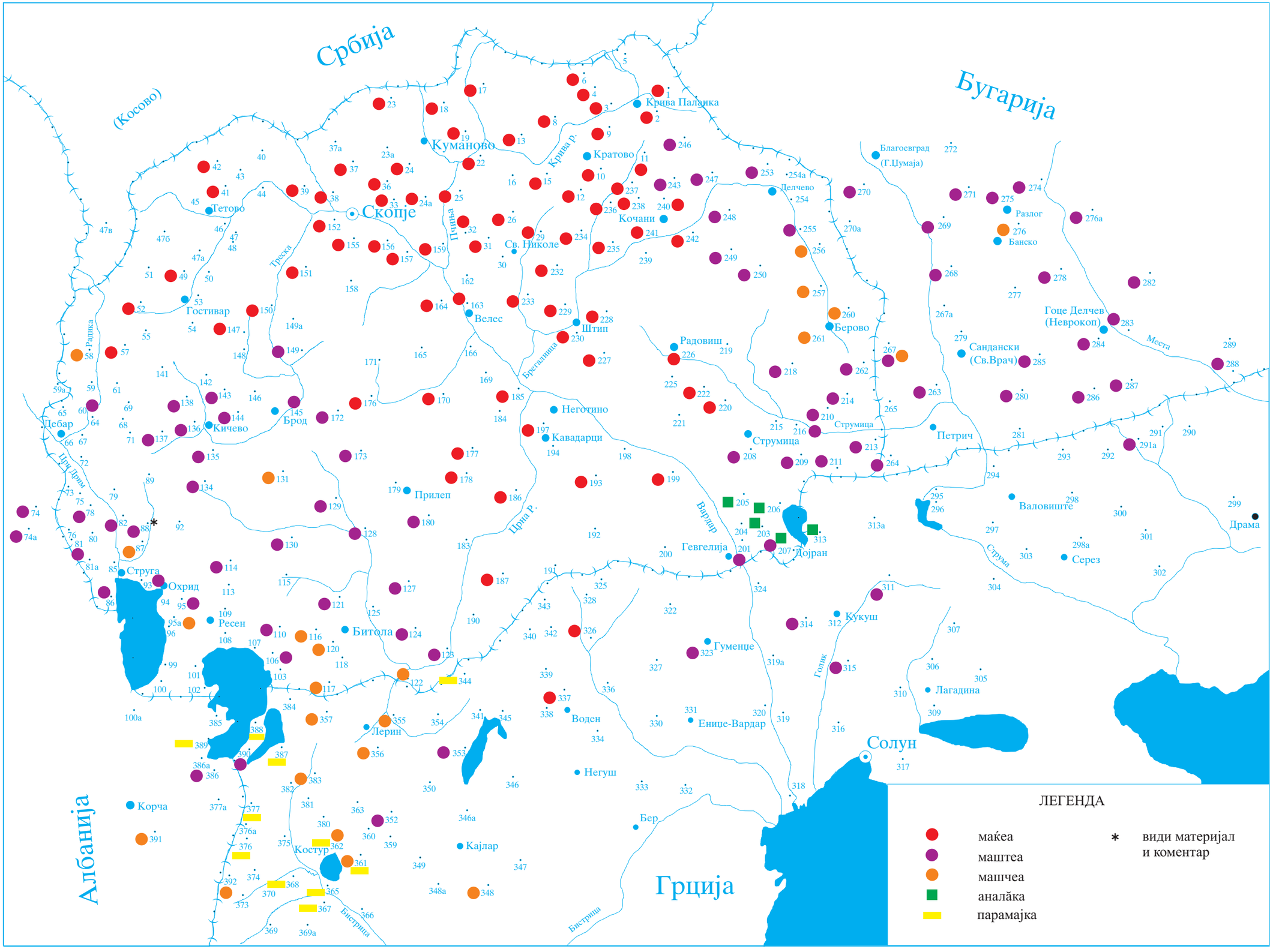
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Куманово
Крива Паланка
Кратово
Кочани
Св. Николе
Велес
Штип
Радовиш
Струмица
Неготино
Кавадарци
Брод
Дебар
Делчево
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Гумениџе
Ениџе-Вардар
Воден
Лагадина
Солун
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Лерин
Корча
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Гоцик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
маќеа
маштеа
машчеа
аналăка
парамајка
* види материјал и коментар

1	оќу	55		118		203–205	бабăл'ăк	292–296		376	парат'атко
2		57	очоф	120–124	очуф	206	бăбăл'ăк	297	п'охтурник	376а	
3	'оќа, 'оќуа	58	друг'и бабо	125		207	бạбăл'ăк		т'атко	377	парат'атко
4	оќа	59–59а		127–128	очуф	208	бабал'ăк	298–298а		377а	
5	оќу	60		129	очув	209	'очув	299–306		380–381а	
6	'оќа	61	не алис	130–136	очуф	210	'очуф	307	бăбăл'ăк	382	
8–9	'оќа		татко	137	притатко	211	бабал'ăк,	309–310		383	п'арататко
10	'оќу, оќ'о	64		138	очуф		'очоф	311	бабăл'ăк	384	
11		65	очуф	141	'очуф	212		312		385	дојден татко
12	'оќуу	66		142	оч'оф	213–214	'очуф	313	бăбăл'ăк	386	
13	'оќа:	67	паштарек	143	очоф, очуф	215		313а		386а	măштеа
15	'оќува	68	притатко	144	очуф	216	'очов	314	бăбăл'ăк		татко
16		69		145	очуф, очу	218	оќух	315	бăбăл'ăк	387	пар'ататко
17	оќ'уа	71	очуф	146		219	бабал'ăк	316	'очуф	388	п'арат'атко
18	'оќува	72–74а		147	очуф	220	'оќọф,	317–319а		389	пар'ататко
19	оќув,	75	очуф	148			бабạл'ăк	320–322		390	м'аштев
	пајсторац	76–78		149	очуф	221	'ок’ạj	323	очуф татко		т'атко
22	'оќава	79	очуф,	149а		222	'оќо:	324–325		391–391а	
23	'оќева		притатко	150	очуф	225	'ок’ух	326	'очуф	392	парат'атка
23а		80	притатко	151–155	'очув	226	оќо	327			
24	оќева	81–81а		156	очуф	227	'оќу	328	'очуф		
24а	'очу, 'оќо	82	притатко	157	очув	228	'оќо	330	'очęф		
25	'оќев	85	очуф	158		229	'оќу	331–336			
26	'оќоа	86	притатко	159	оќув	230	оќу,	337	парат'атко		
29	'оќуа	87	пр'итатко	162	оќуф		пајст'орак	338			
30	'оќо	88	притатко	163	оќуф	232–234	оќу	339–343	'очуф		
31	'оќу	89–92		164	оќов^{ф}	235	оќуф/'оќу	344	п'арат'атко		
32	'оќум	93	притатко	165		236	'оќо	345–346а			
33	'оќув	94		166	очуф	237–238	'оќу	347	н'е 'ас т'атко		
36	'оќоў$^{(в/ф)}$	95	пр'итатко	169		239	'оќоф	348	очуф		
37	очу	95а	очуф	170	очувф	240	оќух	348а.	пăрăт'атко		
37а		96	притатко	171		241	'оќу	349–350			
38	очуф	99	татко	172	очув	242	оќуф	352	'очуф		
39	очов	100	притатко	173–176	очуф	243–248	оќух	353	не ал'ис		
40		101	притатко,	177	'очуф	249	'оќух		татко, таче		
41–42	'очуф		втори татко	178	очо	250	оќух	354			
43	'очоф	102	притатко	179		253	'оќух	355–356	'очуф		
44	очоф	103	пар'ататко	180–186	очуф	254–254а		357	очуф		
45		106	пар'ататко	187	очу, очув	255–261	'очух	359–360			
46	очуф	107	не е асли	190	очуф	262	'очуф	361	парат'атко		
47	очув^{ф}		татко	191	'очо	263–265		362	парататко		
47а–47в		108	'очув	192		267	оч'ух	363			
48	очув^{ф}	109	очуф	193	очоф	267а		365	парат'атко		
49	очуф	110	очуф,	194–197	'очоф	268–270а		366			
50	очув^{ф}		паштер	198	'очо	271–275		367	фт'ор т'атко		
51	очуф	113	пр'итатко	199	'очух	276	фтор т'єќу	368	парат'атко		
52	очув^{ф}	114	очуф	200	'оча	276а		369	парат'атко		
53		115	очув	201	не 'асăл	277–291		369а			
54	очув^{ф}	116–117	очуф		т'атко	291а.	бạбạл'ăк	370–375			

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*очув*	24а, 37, 38–39, 41–44, 46–47, 48–52, 54, 57, 65, 71, 75, 79, 85, 95а, 108–109, 110, 114–117, 120–124, 127–131, 134–136, 138, 141–142, 143–145, 147, 149, 150–152, 155–157, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–187, 190–191, 193–194, 197–200, 209–210, 211, 213–214, 216, 255–257, 260–262, 267, 316, 323, 326, 328, 330, 339–343, 348, 352, 355–357
●	*ока́*	1, 3–6, 8–10, 12–13, 15, 17–18, 19, 22–23, 24, 24а, 25–26, 29–33, 36, 159, 162–164, 218, 220, 221–222, 225–229, 230, 232–243, 246–250, 253
◆	*па̄раша̄ко*	103, 106, 337, 344, 348а, 361–362, 365, 368–369, 376, 377, 383, 387–389, 392
◆	*па̄ша̄ко*	68, 79, 80, 82, 86–88, 93, 95, 96, 100, 101, 102, 113, 137
■	*бабалак*	203, 205–208, 211, 219, 220, 291а, 307, 311, 313, 314–315
▲	*па̄ша̄ер*	19, 67, 110, 230
⬟	*вто̄р та̄ко*	58, 101, 276, 297, 367
⬭	*не асли та̄ко*	61, 107, 201, 347, 353
▬	*маша̄еа та̄ко*	386а, 390
*	види материјал и коментар	353, 385

На картата се претставени називите што се однесуваат на ‘тој што не е роден татко’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 5 од глава V *Роднински односи* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 102).

Во (ТРМЈ III 2006: 612) регистрирана е лексемата *очув* со значење ‘сопруг на мајката во однос на нејзините деца од претходниот брак’.

На македонската дијалектна територија регистрирани се називите: *очув(ф)* (во повеќе, главно, фонетски варијанти: *очух, очу, очоф, очо, оча, очеф, очева, окух(ф), окоф, оку, окава, окев...*), *паштер, (паштарек, пајторац, пајторак), парататко, притатко, бабалок (бабалак).*

За изразување на овој однос се среќаваат и двокомпонентни состави, кои, главно, се јавуваат во по еден пункт: *втори татко, фтор татко, фтор т'ќу, дојден татко, друг'и-бабо, м'аштев т'атко, мајтеа татко, п'охурник татко, очуф татко, не алис татко, не ас татко, не е асли татко, не 'асал т'атко.*

очув(ф)

Називот *очув* (со многубројните варијанти, главно од фонетски карактер) е со најширок ареал во дијалектите; лексемата *очув* (срп. дијал. *очух*, стсл. отъчѹхъ) е изведена од називот за татко со стариот словенски суфикс *-ихо-, *-ouso* (Трубачев 1959: 29).

Етимолозите лексемата *очув*, псл. **atъčihъ*, ја објаснуваат како изведенка со наст. *-ухъ* (сп. лит. суфикс за суперлатив *–íausías*) од псл. **atьcь* (*otèc*) (БЕР IV 1995: 979). Сп. и: *отчовъ (отчухъ, отчувъ)* ‘не прав татко’ изведено од стсл. отьць (Младенов 1941: 403).

паштер

Овој назив на македонската дијалектна територија се јавува само во неколку пунктови и во неколку варијанти: *паштер, паштарек, пајторац, пајт'орак*.

Според Младенов лексемата *пастороkъ, пастрокъ* ‘не прав, втор татко на затечено дете’ во стсл. и во други словенски јазици означува и ‘невистински, затечени или доведени деца’. Го доведува во врска со литв. *pastaras (pasteras, pasturas)* ‘последен’, латв. *pastars*, лат. *posterus*... (‘последен татко или последни деца’). Скок – срп./хрв. *пасторак* (pàstorak), псл. *padъkter ‘паштерка’ го определува како сесловенски (со исклучок на полски) и словенски роднински термин „privignus“; префиксна сложенка од *ра-* „неправ, крив“ и *dъkter (> dъšter „ќерка“) (Skok II 1972: 616).

Во македонските црковнословенски ракописи за означување ‘очув’ се употребува називот пастороъкъ (Макаријоска 2007: 55).

парататко

Образувањата со префиксот *пара-* (*пара-* < грч. префикс *παρά-*; компонента на сложени зборови со значење „за, наместо“; најчесто се среќава во состав на зборови што означуваат далечна или невистинита роднинска врска) (Аргировски 1998: 206) се јавуваат во неколку варијанти (*п'арататко, пар'ататко, парат'атко, п'арат'атко, парат'атка, пярят'атко*) и се со мал ареал; се јавуваат, главно, во одделни пунктови од егејските говори (Леринско, Воденско, Костурско, Кајларско).

притатко

Ограничен е ареалот и на образувањата со претставката *при-* (*притатко)*; регистрирани се во одделни пунктови во западните говори (Дебарско, Струшко, Охридско, Кичевско). Во ТРМЈ (IV 2008: 538) *при-* е објаснето како претставка/префикс за образување глаголи, именки и придавки. Во образувањето на именките означува лице или предмет што го нема наполно својството на основната именка (*прибрат, примајка).*

Оваа лексема се среќава и во бугарскиот јазик, *притатко* ‘втор, невистински татко’ (Младенов 1941: 523).

бабалок

Лексемата *бабалак* е регистрирана во ТРМЈ (I 2003: 72) со назнака арх. и со неколку значења: 1. Тест (татко на жената). 2. Дедо. 3. Потекло. 4. Наследство од татко, татковина. На дијалектен план се употребува во значење на ‘неправ татко’ во неколку пунктови, а се јавува во неколку варијанти (*бабал'ак, бабал'ак, бабял'ак, бабял'ак, бабал'ак, бябял'ак*). Ова е заемка од турскиот јазик, сп. тур. babalık 1) татковство; 2) татковски однос; 3) очув; 4) *фам. (обраќање)* татко; 5) тест; свекор (Баскаков, Голубева, Кямилева 1977: 87).

И Скок посочува дека се работи за заемка од турскиот јазик, од тур. baba „татко, прадедо, старец, добар човек“; општ балкански турцизам; ром. baba ‘татко’; изведенка bàbājko ‘татко’ = bàbaljko ‘потатко’ (Skok I 1971: 82–83). Сп. и: babàluk 1. имот наследен од татко, 2. очув (потатко), 3. тест (Nosić 2005: 51); БЕР I 1971: 23 (бабà, бобà ‘татко; дедо’; изведенка бабàйко ‘татко’; бабал'ък ‘тест’ (од тур. *babalık*).

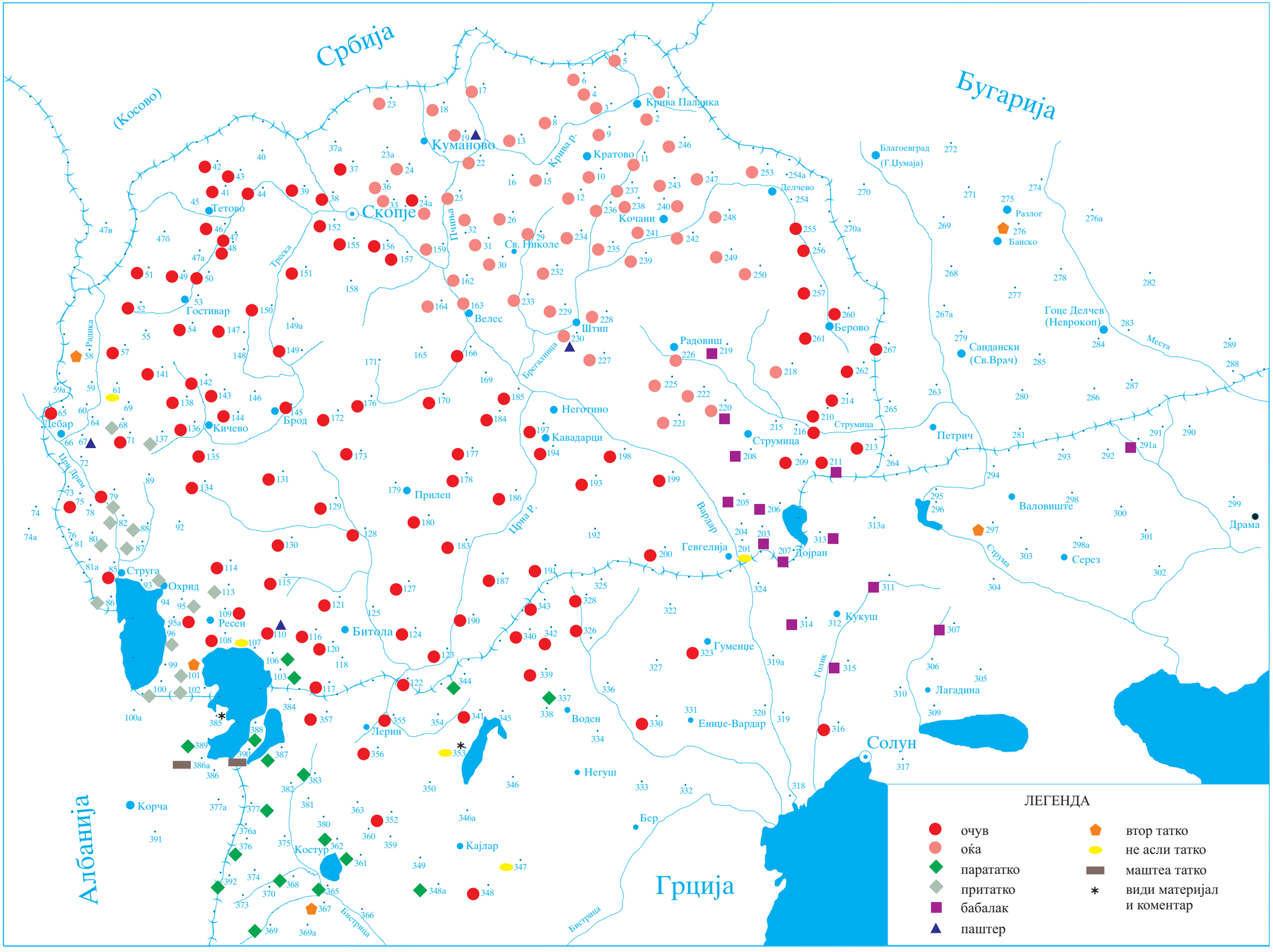
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Неготино
Кавадарци
Брод
Кичево
Дебар
Прилеп
Битола
Ресен
Охрид
Струга
Лерин
Корча
Костур
Кајлар
Негуш
Воден
Гумендже
Ениџе-Вардар
Кукуш
Лагадина
Солун
Бер
Петрич
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Горџик
ЛЕГЕНДА
очув
ока
парататко
притатко
бабалак
паштер
втор татко
не асли татко
маштеа татко
види материјал и коментар

1–2 сестр'ичник
3
4 сестр'ичник
5 унук от сестру
6 сестр'ичан
8 сестр'ичен
9 сестр'ичан
10–12 сестр'ичник
13
15 сестр'ичца
16
17–18 сестр'ић̀ић̀
19 сестр'ичник
22 сестр'ичњак
23 сестричња // сестр'ичић̀
23а
24 сестр'ичић̀
24а сестр'ичин // 'унук од с'естра
25 сестр'ичић̀
26 сестр'ичик
29 сестр'ичнак
30 сестр'ичник
31 сестр'ичик
32 сестр'ичич
33 с'естричник
36 сестричњак
37 сестричић̀ // сестричник
37а
38 сестричњак
39 унук от сестра // дете от сестра
40 с'есричњак
41–43 с'есричник
44 сесричник // унук от сесра
45
46 сесрино дете // сесричник
47 од сестра дете // нук
47а
47б
47в
48 нук од сестра // сестрин син
49 внук от
50 внук // внук
51 внук от
52 внук од
53
54 внук от
55
57 внук от
58 внук од
59
59а
60–61 внук от
64 внук
65 внук од
66
67 внук от
68 мнук от
69
71 мнук от
72 мнук // внук от сес^{т}ра
73 внук от
74 мл'ук от
74а мнук от
75 мл'ук от
76
78
79 мнук от
80 мнук
81 мнук от
81а
82 мнук от
сестра
сестра
сестра

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*внук од сестра*	5, 24а, 39, 44, 48, 49, 50, 51–52, 54, 57, 58, 60–61, 65, 67–68, 71–74а, 75, 79, 81, 82, 85–88, 93, 95–95а, 96, 99–101, 103, 106–109, 110, 113–117, 120–124, 127–131, 134–138, 142, 143, 144, 149, 150–151, 157, 158–159, 163–164, 170, 172–173, 176, 178, 180, 183–186, 190–191, 193–194, 197, 199, 201, 209, 210, 214, 216, 221, 307, 328, 337, 341–344, 347, 348а–349, 352–353, 355–357, 361–362, 367–369, 376, 377, 383, 385–386а, 387–391, 392
■	*сестричник*	1–4, 6, 8–12, 17–19, 22, 23, 24, 24а, 25–26, 29–33, 36–37, 38, 40–43, 44, 46, 152, 155–156, 157, 162, 210, 218, 227–230, 232–235а, 236–240, 242–243, 246, 248–250, 253, 255–257, 260–262
⬟	*внук*	47, 50, 64, 80, 102, 110, 143, 177, 187, 198, 203, 205–208, 211, 213, 214, 219–220, 222, 225–226, 300, 311, 313, 314–316, 323, 340, 348
◆	*дете од сестра*	39, 47, 58
*	види материјал и коментар	46, 48

Картографирани се називите што се однесуваат на ‘машко дете од сестра’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 50 од глава V *Роднински односи* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 105). Како предвидени одговори се посочени: *внук од сестра, сестричник.*

За обележување на значењето ‘машко дете од сестра’ во македонскиот јазик се употребуваат називите *внук од сестра, сестричник* и *внук*.

Според ТРМЈ (V 2011: 359) лексемата *сестричник* (дијал.) е со значење ‘сестрин син по однос на нејзините браќа и сестри’. Лексемата *внук* (ТРМЈ I 2003: 269) е со две значења: 1. Машко дете од син, ќерка, од брат или сестра. 2. (прен.) Потомство.

Називите за означување на ‘син на сестра’ можат да бидат деривати од зборот *сестра (сестричник, сестричњак, сестричич, сестричик, сестричен/сестричан* и сл.) или сложени именувања, синтагми од типот *внук/фнук/мнук од сестра, сестрино дете, сестрин син,* како и само *внук.*

На македонската дијалектна територија се изделуваат називите: *сестричник (сестричњак, сестрикиќ, сестричен* и сл.*), внук*, како и синтагматските состави *внук од сестра* и *сестрин син.*

сестричник

Формите за значењето ‘син на сестра’ се дериватно доста разновидни; најфреквентна е формата *сестричник* од источниот дел на ареалот, *сестричњак* е нешто поретко (Кумановско, Скопско), а *сестричич* (Кумановско) најретка. Регистрирани се уште варијантите: *сесричник, сесричњак, сестричин, сестричан, сестричен, сестр'ичен, сестрикиќ, сестричиќ, сестричик.*

Лексемата *сестричник* е изведенка од *сестра.* Скок (Skok III 1973: 226) формата *sestrinac* ја определува како изведенка од sestra, праслов. **sestrā*, индоевропски, балтословенски, општословенски и прасловенски термин за крвно сродство „soror“. Во БЕР (VI 2002: 622–623) лексемата *сèстринец* ‘чедо на сестра’, се поврзува со псл. **sestrěnikъ, *sestrěnьcь,* а формата *сèстричич* ‘сестрин син’, се објаснува како позајмено од срп./хрв. *сестричић,* сродно со струс. *сестричичь;* изведенка од псл. **sestrā*; се претполага ие. основа **swe-*, **se-*; псл. **sestrěnikъ, *sestrěnьcь*; стсл. сєстрѧ).

внук

Називот *внук* исто така се употребува за именување на ‘син на сестра’ во македонските дијалекти. На македонската дијалектна територија нотирани се неколку варијанти: *внук, фнук, мнук, нук.* Употребата на *внук* со значење ‘дете од брат или сестра’ е една од карактеристичните црти на македонската роднинска терминологија; забележено е и во бугарскиот јазик. Идентичен семантички однос има во лат. *nepos* ‘внук од дедо; внук од брат’ и денес во италијанскиот јазик (*nipote*). Дискутабилно е дека се работи за латинско влијание, можно е тенденција за аналогна номинација да имало и во прасловенскиот јазик (Киш 1985: 10).

Називот *внук* е општословенски и прасловенски (стцслов. **vъпикъ* > слов. *vnuk*; се зема дека *-uk* е суфикс, корен **ъn*, со протеза *v* (превојна варијација од ие. корен **an-*, кој изразува крвно сродство, сп. лат. *anus mm* ‘баба’) (Skok III 1973: 545); *внук* ‘син на син или ќерка’, дијал. ‘братов или сестрин син’, стсл. вноукъ, ие. **an-ou-ko-s* > псл. (со асимилација *a-ou* > *u-ou)* **v-ъpŭko-* (БЕР I 1971: 167).

внук од сестра

За номинација на овој вид сродство во македонските дијалекти во употреба се и сложени именувања, синтагми како: *внук/фнук/мнук од сестра* и сл., и тие се доста фреквентни. Ареалот на овие синтагматски форми заедно со називот *внук* зафаќа две третини од македонското дијалектно подрачје.

Само во два пункта (Кучково – Скопско, Милетино – Тетовско) нотирана е синтагмата *дете од^{т} сестра,* а во еден пункт (Сараќинце – Тетовско) регистрирано е именувањето *сесрино дете.*

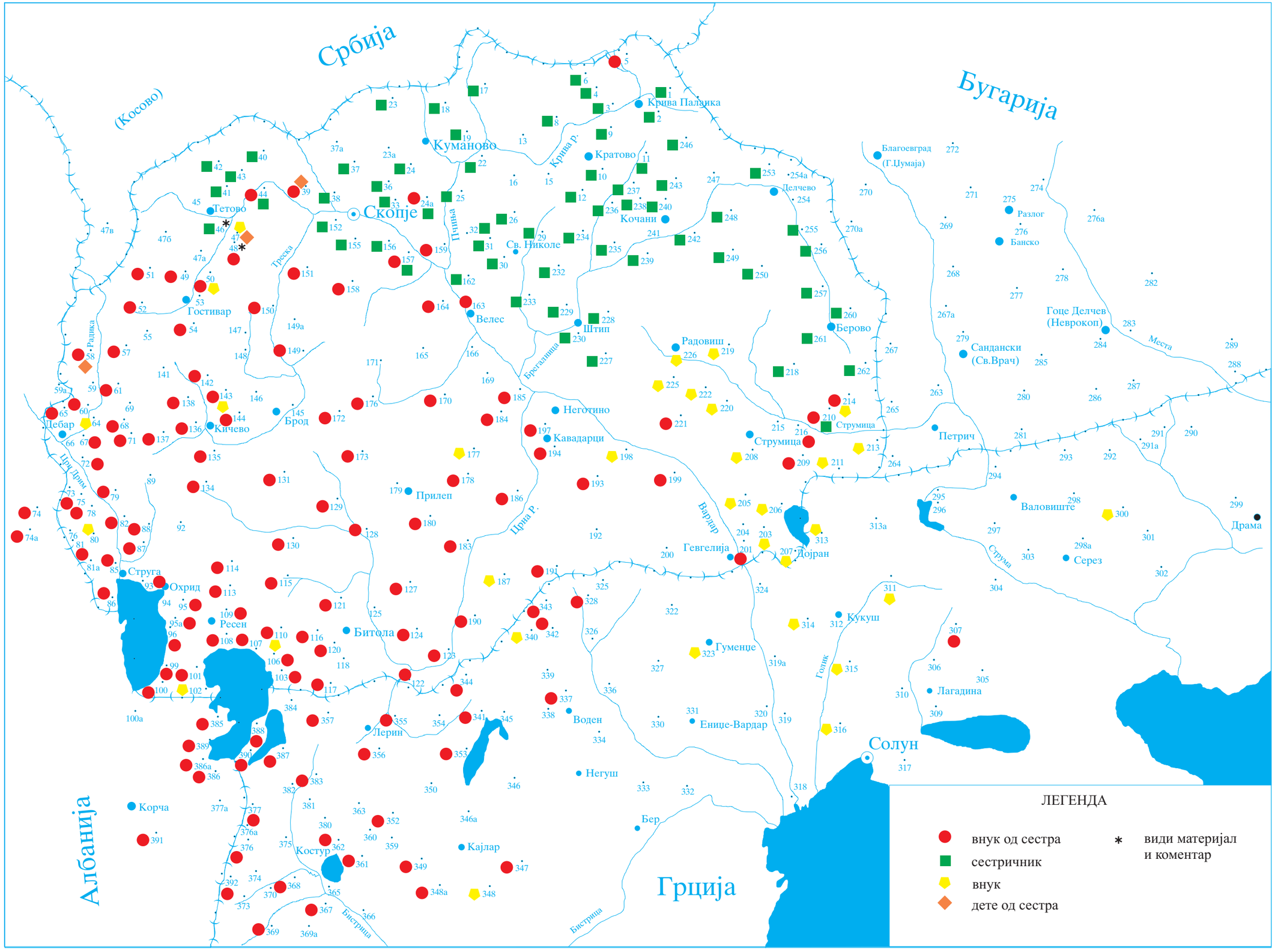
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Неготино
Кавадарци
Брод
Кичево
Дебар
Прилеп
Битола
Ресен
Охрид
Струга
Лерин
Корча
Костур
Кајлар
Негуш
Воден
Ениче-Вардар
Гевгелија
Дојран
Гумендже
Кукуш
Лагадина
Валовиште
Сезес
Драма
Петрич
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Солун
Бер
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
внук од сестра
сестричник
внук
дете од сестра
* види материјал и коментар

1	ч'ича	58	мицо	110	стрико, чичко, чиче	169		260–262	ч'ичо	341	стрико
2		59–59a				170	чичко, чиче	263–265		342	б'ајо
3	ч'ича	60	мицо	113	ср'ико	171		267	ч'ичо	343	б'ајо
4	чича	61	стрико, стриче	114	срико	172	стрико, чиче	267a–270a		344	бајко (стрико)
5–6	ч'ича			115	стрико, чиче			271–275			
8–9	ч'ича	64	мицо			173	стрико, чичко, чиче	276	ч'ичу	345–346	
10	ч'ичо	65	чичко	116–117	стрико			276a–290		346a	
11		66		118		176	чичко, чиче	291	срико	347	б'ајче
12	ч'ичо	67–68	стрико	120	стрико, чичко	177–178	чичко	291a		348	бајко
13	ч'ичо, ч'ича	69				179		292	ср'ико, срик'а	348a	б'ајче
15	ч'ича	71	стрико, чиче, чичко	121–122	стрико	180	чичко			349	бае
16				123	стр'ико	183	стрико	293	ср'икǫ	350	
17–18	ч'ича	72–73	мицо	124	срико	184–185	чичко	294		352	б'ајко
19	чичо	74–74a	стрико	125		186	чиче, чич(к)о	295	ср'ика	353	бајко
22	ч'ичо	75	стрико	127	стрико			296	чичо	354	
23	чича	76		128	стрико, чиче	187	стрико, чичко	297	срико	355	б'ајче
23a		78	стрико, чиче	129–131	стрико	190	стрико	298	чичо, срико	356	стр'ико
24	ч'ичо			134	стрико, чиче	191	ч'ичко	298a		357	стрико
24a	ч'ичко	79	стр'ико, ч'иче			192		299	т″ит′о, срико	359–360	
25–32	ч'ичо					193	чичко	300	ср'ику	361	стр'ика
33	ч'ичко	80	стрико, чиче	135	стрико, чиче, чико	194	ч'ичко	301		362	стрико, чиче
36–37	чичо					197	чичко	302	ч'ичо	363	
37a		81	стр'ико, ч'иче	136	стрико, чиче	198	ч'ичо	303	чичо, срико	365	бај, ч'ичо
38–39	стрико					199–201	ч'ико	304		366	
40	срико, чиче, ацо	82	стрико	137	стрико, чичко, чиче	203	ч'ико, ч'иче	305	стр'ику	367	бај
41	ср'ико	85	стрико, чиче	138	стрико, чичко, чиче	205	чико	306	стр'ику	368	стр'ика
42	срико					206	ч'ико	307	стр'ико	369	д'ајче
43	ср'ико	86	стрико	141	стр'ико	207	чиче	309		369a–375	
44	чиче	87	стр'ико, ч'ичко	142	чиче	208	ч'ичо	310		376	стрико
45				143	стрико	209	ч'иче	311	ч'ико	376a	
46	чиче, срико	88	стрик	144	стрико, чиче, чичко	210	стр'ико, ч'ичко, ч'иче	312		377	стрико
47	стрико, чиче	89–92						313	чико	377a–381a	
		93	стрико, чиче	145–146				313a		380–381	
47a–47в				147	срико, чичко	211	ч'ико	314–315	ч'ико	382	
48	стрико, чиче	94				212		316	стр'ико	383	стрико
		95	срико	148		213–214	ч'ико	317–319a		384	
49	стрико	95a	стрико, чиче, чичко	149	срико, чиче	215		320–322		385	стрико, чичо
50	стрико, л'але			149a		216–225	ч'ичо	323	б'ајо (стрико)		
		96	срико	150	срико	226	чичо			386	стрико
51	стрико	99	срико, чиче	151–155	ч'ичко	227–228	ч'ичо	324–325		386a	стрико
52	стрико, чиче, стриче	100	стрико, цаце, чичко	156	чиче, чичко	229	чичо	326	б'ојо	387	стрико
				157	чичко, чичо	230–243	ч'ичо	327		388–389	стр'ико
		101–102	стрико			246–248	чич'а	328	б'ајо	390	стрико
53		103–106	стр'ико	158	мицо	249	ч'ичо	330–336		391	л'ала
54	стрико, л'але	107	стрико	159–162	чичо	250–253	чич'а	337	б'ајо	391a	
		108	стр'ико	163–164	чичко	254–254a		338		392	стрико, цацо
55		109	стрико, чиче	165		255–256	ч'ичо	339	б'ајо		
57	стрико			166	чичко	257	чич'а	340	б'ајче		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*чичко*	1–6, 8–13, 15, 17–19, 22–23, 24–24a, 25–26, 29–33, 36–37, 40, 44, 46–47, 48, 52, 65, 71, 78–81, 85, 87, 93, 95a, 99, 107, 109–110, 115, 120, 128, 134–138, 142, 144, 147, 149, 151–152, 155, 156, 157, 159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176, 177–178, 180, 184–185, 186–187, 191, 193–194, 197–201, 203, 205–209, 210, 211, 213–214, 216, 218–222, 225–230, 232–235a, 236–243, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 267, 276, 296, 298–299, 302–303, 311, 314–315, 362, 365, 385
■	*стрико*	38–39, 40, 41–43, 46–47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 61, 67–68, 71, 74–74a, 75, 78–81, 82, 85, 86, 87, 88, 93, 95, 95a, 96, 99–100, 101–103, 106, 107, 108, 109–110, 113–114, 115, 116–117, 120, 121–124, 127, 128, 129–131, 134–138, 141, 143, 144, 147, 149, 150, 172–173, 183, 187, 190, 210, 291, 292–293, 295, 297, 298, 299, 300, 303, 305–307, 316, 341, 356–357, 361, 362, 368, 376, 377, 383, 385, 386a, 387–390, 392
⬟	*бајо*	323, 326, 328, 337, 339–340, 342–344, 347–348a, 349, 352–353, 355, 365, 367
▲	*мицо*	58, 60, 64, 72–73, 158
◆	*џаџо*	40, 100, 392
▬	*лале*	50, 54, 391
*	види материјал и коментар	369

На картата се претставени називите што се однесуваат на ‘татковиот брат’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 53 од глава V *Роднински односи* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 105).

Според ТРМЈ (V 2011: 592) , лексемата *стрико* има две значења: *стрико* 1. Брат на таткото; чичко. 2. Повозрасен човек. Лексемата *чичко* е со три значења во ТРМЈ (VI 2014: 375): *чичко* 1. Брат на таткото, стрико. 2. Во состав со лично име во обраќање кон постар човек. 3. Воопшто постар човек.

На македонската дијалектна територија за именување на ‘татковиот брат’ се среќаваат следните називи: *стрико, чичко/чичо, бајо/бајко, мицо, аџо/џаџо/џаџе, лале/лала, ѓајче.*

стрико

Називот *стрико* се среќава во неколку варијанти од фонетски и зборообразувачки карактер: *стрику, стрика, срика, срико, срикǫ, срику, стрик, стриче.*

Лексемата *стрико* е општословенски и прасловенски назив од терминологијата за сродство *(stric)* без паралели во балтичката група. Се објаснува со ие. јазични средства (Skok III 1973: 344).

Во ие. ‘брат на таткото’ има назив близок, скоро идентичен со називот ‘татко’ – **pətruo- / *pətruio̯-*. Изведено од **pəter-* со суфикс, кој се смета за таков кој не укажува на потекло, туку детерминира (*-uo-, -uio̯-*), т.е. **pətruo-* претставува ‘татко на својот род, втор татко’. Во однос на етимологијата на слов. **stryjь* има повеќе мислења. На пр. Микола го доближува до лат. *patruus*; значи, слов. *stryjь* < **ptruio̯-*. Миклошич *stryjь* го поврзува со литванското *strujus* ‘старец’. Буга – слов. *stryjь,* литв. *strūjus* ‘дедо’. Брукнер – исто го поврзува со литв. *strūjus.* Ваљде-Покорни го поврзува слов. *stryjь* со ие. **stru-* ‘стар, престар’. Барич поаѓајќи од претпоставката дека слов. *stryjь* го продолжува **pətruio-,* ја објаснува слов. форма како сложенка: **sm̥-ptrūio̯-* > *sъ-[p]trujь* (Трубачев 1959: 80–81).

Слов. **stryjь* ‘брат на татко’ се зачувало во словенските јазици, но не насекаде. Исклучок претставуваат источнословенските јазици, каде **stryjь* е изгубено и отстапило место на нов обопштен назив *дядя* (Трубачев 1959: 79).

чичко

Називот *чичко* е со поширок ареал на македонската дијалектна територија. Се појавува во неколку варијанти: *чичо, чичу, чича, чич'а, чиче, чико.*

Во врска со терминот *чичко*, постојат поделени мислења. Според едни, тој се смета за балкански турцизам (мак. *чичо,* срп.хрв. *ч̑ича* ‘постар човек, старец; татков брат, стрико’; ‘татко’ спрема тур. *çiçe* ‘aunt’; тур. дијал. *çice* ‘постара сестра; тетка’ или *çice* ‘тетка, мајчина сестра; постара сестра; золва; тетка, таткова сестра’ или *cice* ‘баба, постара сестра, тетка, золва, сестра’ и *cici* ‘постара сестра, тетка, јатрва, невеста’; ‘стрико’). Доколку навистина се работи за турцизам, многу е интересно тоа што скоро сите значења (освен значењето ‘стрико’) на потенцијалните извори на овој термин се однесуваат на женски роднини, додека во срп.хрв. јазик терминот означува исклучиво машки. Сп. мак. *чичо, чичко* ‘стрико; постар познат човек; обраќање кон постар човек’; буг. *чичо* ‘стрико’; ром. *ciuce (ciucă)* ‘постар брат’, (меглром.) *ĉiĉi, cicíă, čiča, tsitsă* ‘стрико’ (Bjeletić 1995: 207–208). Терминот *чича* со значење ‘стрико’ се јавува во македонскиот, бугарскиот и романскиот. Второто мислење е дека терминот *чичо, чича* е словенски збор (Младенов 1941: 686–687; Skok I 1971: 321).

бајо, бајко

Овој назив се среќава во дел од егејските говори; се појавува во неколку варијанти: *бајо, б'а̭о, бајко, бајче, бае, бај.*

Се објаснува како галовна форма (хипокористик) од *ба̄ше, ба̄шко.* Сп. *ба̀е, ба̀йо, бай* разг. ‘поголем брат, бате’; ‘обраќање кон постар маж’; (*ба̀йко, ба̀йчо*) (БЕР I 1971: 26).

мицо, аџо, џаџо, џаџе

Називот *мицо* се употребува кај исламизираните Македонци во Дебарско и во Голо Брдо, Албанија (Видоески 1968: 81). Овој назив, како и: *аџо, џаџо, џаџе* се од турско потекло, од тур. *amca* ‘стрико (во фамилијарна употреба при обраќање кон постар човек)’, тур. дијал. *amıka, amuka* „исто“. Сп. мак. *аџо* ‘стрико’, срп./хрв. *àmidža* ‘стрико; чичко (при обраќање кон постар човек)’, буг. *амуджа* ‘братучед; стрико; постар брат’, алб. *axhë, mixhë* ‘стрико, чичко; чичо’, ром. *miğ* ‘стрико’ (Bjeletić 1995: 204).

Терминот *амица* е засведочен во сите балкански јазици освен во грчкиот и секаде означува ‘стрико’ (во бугарскиот го проширил значењето и на ‘братучед’ и ‘постар брат’ (Bjeletić 1995: 215).

лале, лала

Лексемата *лале* е од албанскиот јазик, сп. алб. *lálë/-a* ‘бате, батенце, постар брат’ (Agai 1996: 374); нотирана е во неколку пунктови: *л’але* (Волковија, Куново – Гостиварско); *лала* (Бобошчица – Корчанско).

Само во еден пункт (Езерец – Костурско) нотиран е називот *д'ајче* (од *даица*), кој има паралели во бугарскиот, албанскиот и романскиот јазик и секаде означува ‘вујко’ (од тур. *dayı* ‘вујко (во фамилијарна употреба во обраќање кон постар господин)’) (Bjeletić 1995: 205; 215).

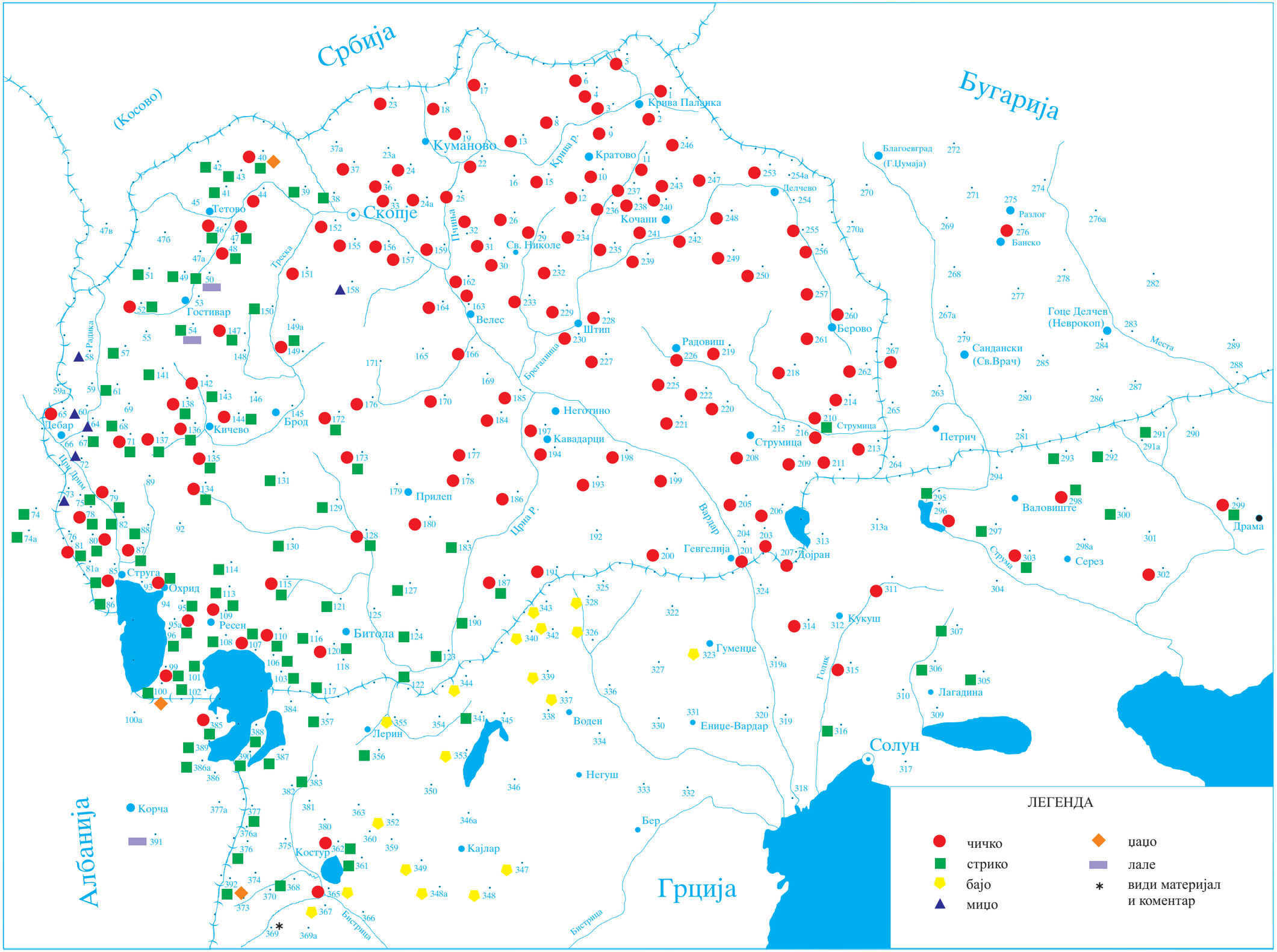
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Берово
Струмица
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Драма
Серез
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Корча
Црна Р.
Брегалница
Струма
Места
Радика
Треска
Пчиња
Голик
Бистрица
Вардар
ЛЕГЕНДА
чичко
стрико
бајо
мицо
цацо
лале
види материјал и коментар

1	'уjко	74–75	вуjко	171		267–267а		354	
2		76–78		172–173	вуjко	268–269		355	в'уjко
3	'уjко	79–80	вуjко	176	вуjко, вуjче	270–270а		356	в'уjче
4	уjко	81	вуjко, вуjче	177–178	вуjко	271–272		357	вуjко
5	уjко, уjка	81а		179		274–275		359–360	
6	'уjко	82	вуjко	180	вуjко	276–276а		361	в'уjко
8–9	'уjко	85	вуjко, вуjче	183–185	вуjко	277–290		362	вуjко, вуjче
10	в'уjко	86	вуjко	186	вуjко, вуjче	291–291а		363	
11		87	в'уjко	187	вуjко	292		365–366	
12	в'уjко	88	вуjко	190	вуjко	293	уjкǫ	367	в'уjче
13		89		191	в'уjко	294–297		368	в'уjко
15	'уjко	92		192		298–298а		369	вуjко
16		93	вуjко	193	вуjко	299		369а	
17	уjко	94		194	в'уjко	300	'уjко	370	
18	'уjко	95–99	вуjко	197	вуjко	301–304		373–375	
19	уjко	100–101	вуjко, вуjче	198–201	в'уjко	305	'учу	376	в'уjко
22	'уjко	102–103	вуjко	203	в'уjко	306	'уjку	376а	
23	уjко	106	в'уjко	205–206	в'уjко	307	в'уjко	377	вуjко, вуjче
23а		107	вуjко	207	вуjко	309–310		377а	
24	'уjко	108	в'уjко	208	в'уjко	311	в'уjко	380	
24а	в'уjко	109–110	вуjко	209	в'уjко, в'уjче	312		381–381а	
25	'уjко	113	в'уjко	210–211	в'уjко	313	в'уjко	382	
26–33	в'уjко	114–116	вуjко	212		313а		383	вуjко
36	вуjко	117	вуjко, вуjче	213	в'уjко	314–316	в'уjко	384	
37	уjко	118		214	в'уjко, в'уjче	317–318		385	вуjко, вуjче
37а		120–121	вуjко	215		319–319а		386–386а	вуjко
38–39	вуjко	122	вуjко, вуjче	216	в'уjко	320–322		387	вуjко
40	уjко	123–124	вуjко	218–222	в'уjко	323	в'уjко	388	в'уjко
41–43	в'уjко	125		225	в'уjко	324–325		389–390	вуjко
44	вуjко	127–138	вуjко	226	вуjко	326	в'уjко	391	в'уjка
45		141		227–230	в'уjко	327		391а	
46–47	вуjко	142	вуjко, вуjче	232–236	в'уjко	328	в'уjко	392	вуjко
47а–47в		143–144	вуjко	237	в'уjко, в'уjче	330–334			
48–52	вуjко	145–148		238–240	в'уjко	336			
53		149	вуjко	241		337	в'уjко		
54	вуjко	149а		242–243	в'уjко	338–339			
55		150	вуjко	246	в'уќо	340	в'уjку, в'уjче		
57	вуjко	151–152	в'уjко	247		341	в'уjко, в'уjче		
58	дајџо	155	в'уjко	248	вуќ'а	342–343	в'уjко		
59–59а		156–157	вуjко	249	вуjче	344	вуjко, вуjче		
60	дајџо	158	дајџо	250	вуќ'а	345			
61	вуjко	159	вуjко	253	вуќ'о	346–346а			
64	дајо, дајџо	162	вуjко	254–254а		347	в'уjче		
65	вуjче	163	вуjко, вуjче	255	в'ук’о	348	вуjче		
66		164	вуjко	256	вук”а	348а.	в'уjко, в'уjче		
67–68	вуjко	165		257	в'ук’а	349	в'уjко		
69		166	вуjко	260–261	вук”а	350			
71	вуjко	169		262	в'уjка	352	в'уjче		
72–73	дајо	170	вуjко	263–265		353	вуjко, вуjче		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*вујко*	10, 12, 24а, 26, 29–33, 36, 38–39, 41–44, 46–47, 48–52, 54, 57, 61, 67–68, 71, 74–74а, 75, 79–80, 81, 82, 85, 86–88, 93, 95–95а, 96, 99, 100–101, 102–103, 106–110, 113–116, 117, 120–121, 122, 123–124, 127–131, 134–138, 142, 143–144, 149, 150–152, 155–157, 159, 162, 163, 164, 166, 170, 172–173, 176, 177–178, 180, 183–185, 186, 187, 190–191, 193–194, 197–201, 203, 205–208, 209, 210–211, 213, 214, 216, 218–222, 225–230, 232–235а, 236, 237, 238–240, 242–243, 246, 248, 250, 253, 255–257, 260–262, 307, 311, 313, 314–316, 323, 326, 328, 337, 340–341, 342–343, 344, 348а, 349, 353, 355, 357, 361, 362, 368–369, 376, 377, 383, 385, 386–386а, 387–391, 392
●	*ујко*	1, 3–4, 5, 6, 8–9, 15, 17–19, 22–23, 24, 25, 37, 40, 293, 300, 305–306
●	*вујче*	65, 81, 85, 100–101, 117, 122, 142, 163, 176, 186, 209, 214, 237, 249, 340–341, 344, 347, 348, 348а, 352, 353, 356, 362, 367, 377, 385
■	*ђај(и)о*	58, 60, 64, 72–73, 158

На картата е претставен називот за ‘мајкиниот брат’ на македонската дијалектна територија, а претставува одговор на прашањето бр. 58 од глава V *Роднински односи* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 105).

Според ТРМЈ (I 2003: 321) лексемата *вујко* има значење ‘мајчиниот брат или братучед’.

На дијалектен план називот *вујко/уjко*, со неколкуте фонетски варијанти, со мали исклучоци, има општомакедонски ареал.

вујко

Називот *вујко*, со мали исклучоци, има општомакедонски ареал; низ дијалектите се појавува во неколку варијанти: *в'уjко, вуjка, в'у^{j}ко, в'уjку, в'ук'о, в'уќо, вуќ'о, в'ук'а, вуќ'а, вук''а, 'уjко, уjкǫ, 'уjку, уjка, учу,* како и: *вуjче, в'у^{j}че.*

Етимолозите овој назив го определуваат како блтсл., општословенски и псл. назив за сродство, 1. брат на мајката, дајца; деминутив на *-ко – уjко.* Вокалот *и* е настанат од ие. двоглас *аи* и во ие. корен **ауо-s,* кој значел дедо и баба на мајката (Skok III 1973: 540). Псл. **ujь*; буг. *вуйчо,* срп./ хрв. *ујāк,* словен. *ујэс,* рус. *уй, вуй,* чеш. *ujec*, слч. *ujec*, пол. *wuj*, *wujaszek,* длуж. *hujk* (БЕР I 1971: 198–199). Зборот **ujь* се јавува како општословенски, иако во некои јазици веќе се смета како регионално, застарено. За рускиот јазик е карактеристично полно губење на овој збор (Трубачев 1959: 82).

Од фонетските особености на слов. **ujь* за одбележување се протетичките согласки. Обично тоа е *v,* поретко *h*; како најстара општословенска форма (до проширувањето со согласка пред *и*) се јавува **ujь. U* е продолжение на ие. дифтонг **au,* следствено, форма која претходи на слов.**ujь* би била **aų̯os.* Оваа ие. форма се проследува во многу ие. јазици (Трубачев 1959: 82).

ǫајџо

Турцизмот *ǫаиџа* е регистриран во неколку пункта – во Дебарско (кај исламизираните Македонци) и во еден пункт во Скопско, во формите: *дајџо* и *дајо*; од тур. *dayı* ‘вујко (во фамилијарна употреба во обраќање кон постар господин)’. Сп. срп./хрв. *дàидža* ‘вујко’, буг. *ǫаия* ‘вујко’, *ǫайчо*; алб. *dajë*; ром. (мегл.-ром.), *daiă* (Bjeletić 1995: 205).

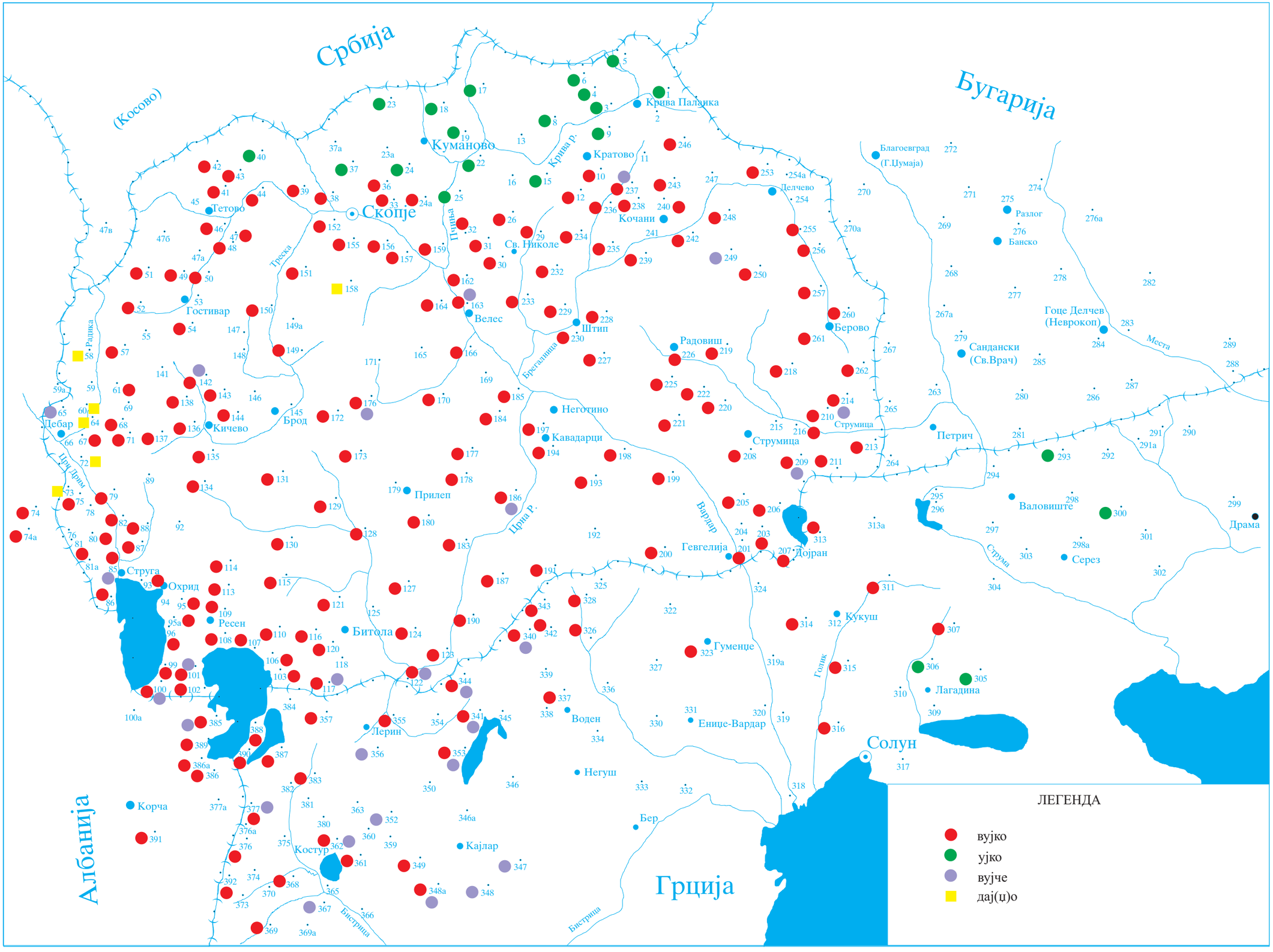
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Струмица
Берово
Неготино
Кавадарци
Брод
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Крушево
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санкански
(Св.Врач)
Петрич
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Воден
Ениџе-Вардар
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Лагадина
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Горчик
Црн Дрим
Бистрица
ЛЕГЕНДА
вујко
ујко
вујче
дај(ц)о

1	jак'а, огрљ'ак	60	јака	124	затилок	190	зат'иўок	313	јӑка	382	
		61	корил’	125		191	зат'илок	313а		383	јака
2		64–65	јака	127	затилок,	192		314–316	j'ака	384	
3	огрљ'ак	66			јака	193	јака	317–319а		385	огӑрле,
4	jак'а, j'ака	67	јака	128	јака	194	j'ака	320–322			затилок
5		68	корил’	129	корил	197	јака	323	ǫгӑрл'иа	386	затилок
6	jак'а	69		130	корил’	198–201	j'ака	324		386а	j'ака
8–10	j'ака	71	корил’	131	корил	203	j'ака	325–326	j'ака	387	јака
11		72–74а	јака	134	корил, јака	205	j'ака	327		388	j'ака
12–15	j'ака	75	корил’	135	корил	206	јӑкӑл'ӑк	328	j'ака	389	з'атилок
16		76		136–137	корил, јака	207	јǫк'а	330–336		390	затилок
17	j'ака, кр'агна	78	јака, корил’	138	корил, крагна	208	јака	337	јака	391	j'ӓка
		79–81	корил’			209	j'ака	338		391а	
18	j'ака, кол'ир	81а		141	к'орил’	210	јака	339	j'ака	392	јака
19	јака, кол'ир	82	корил’	142	корил’	211	j'ака	340	j'акӑ		
22	j'ака	85	јака	143	корил	212		341	j'ака, зат'илук		
23	кол'ир	86	корил’	144	јака	213	j'ака				
23а		87	к'орил’	145–146		214	јак'а	342	јака		
24	j'ака, кр'агња	88	корил’	147	корил	215		343	зат'илук		
		89–92		148		216–225	j'ака	344	j'ака		
24а	j'ака, кр'агна	93	корил’	149	корил	226–236	јака	345–346а			
		94		149а		237	ʲ'ака	347	j'ака		
25–26	j'ака	95	кориљ	150	корил	238–239	j'ака	348	јака		
29	j'ака, кр'агна	95а	јака, корил’	151–152	к'орил	240	јак'а	348а	j'ака		
		96	корил’	155	к'орил	241–242	j'ака	349	j'ака		
30–32	j'ака	99	корил’, јака	156	кориӆ	243	јак'а	350			
33	к'орил	100	јака, корит	157	корил	246	j'ака	352	j'ака		
36	корил’	101	затилок	158	јака	247–253	јак'а	353	јака, зат'илўк		
37	корил	102–103	з'атилок	159	корил	254					
37а		106	j'ака	162–163	јака	254а		354			
38	корил	107	јака	164	јака, корил	255–262	јак'а	355	зат'илок		
39–40	корил’	108	з'атилок,	165		263–265		356	зат'илок		
41	кр'агња		j'ака	166	корил, јака	267–267а	јак'а	357	јака		
42	к'орил’	109	затил’ок,	169		268–270а		359–360			
43	к'орил		јака	170	корил	271–275		361	j'ака		
44	корил’	110	затилок,	171		276	јǫк'а	362	јака		
45			јака	172	корил, јака	276а		363			
46–47	корил’	113	j'ака, кр'агна	173	корил	277–291		365	j'ака		
47а–47в				176–177	корил	291а	j'акǫ	366			
48	корил’, j'ака	114	корил’	178	јака, корил	292–296		367	јака		
49–51	корил’	115	јака, кориӆ	179		297	јӑк'а, ик'а	368–369	јака		
52	корил, јака	116	јака, затилок	180	јатилок	298–298а		369а–375			
53				183	затилок, јака	299–304		376	j'ака		
54	корил’	117	затилок			305–306	кул'ар	376а			
55		118		184	јака, корил	307	јӑк'а	377	јака		
57	корил’	120	затиўок	185	јака, к'орил	309–310		377а			
58	јака	121	затилок	186	јака	311	јǫк'а	380–381			
59–59а		122–123	зат'илок	187	затилок	312		381а			

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
	јака	1, 4, 6, 8–10, 12–13, 15, 17, 18, 19, 22, 24, 24а, 25–26, 29, 30–32, 37, 52, 58, 60, 64–65, 67, 72–74, 74а, 78, 85, 95а, 99, 100, 106–107, 108, 109, 110, 113, 115, 116, 127, 128, 130, 134, 136, 137, 144, 158, 162–163, 164, 166, 172, 178, 183, 184, 185, 186, 193–194, 197–201, 203, 205–211, 213–214, 216, 218–222, 225–230, 232–235, 235а, 236–243, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 267, 267а, 276, 291а, 297, 307, 311, 313–316, 325–326, 328, 337, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 347–348, 348а, 349, 352, 353, 357, 361–362, 365, 367–369, 376–377, 383, 386а, 387–388, 391–392
	корил	18, 19, 23, 33, 36, 37, 38–40, 42–44, 46–51, 52, 54, 57, 61, 68, 71, 75, 78, 79–82, 86–88, 93, 95а, 95–96, 99, 100, 115, 119, 129, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 141–144, 147, 149–152, 155–157, 159, 164, 166, 170, 172, 173, 176–177, 178, 184, 185, 305–306
	заш̄илок	101–103, 108, 109, 110, 116, 117, 120–124, 127, 180, 183, 187, 190–191, 341, 343, 353, 355–356, 385, 386, 389–390
	крāгна	41, 17, 24, 24а, 29, 113, 138
	огр̄љак	1, 3, 323, 385

Картата донесува преглед на називите за ‘јака’ на македонската дијалектна територија. Овие називи се добиени како одговор на прашањето бр. 5 глава VI *Облека и облекување* од *Прашалникоѿ за собирање маѿеријал за МДА* (Видоески 2000: 108).

Во ТРМЈ (II 2005: 427) лексемата *јака* е толкувана како ‘дел од облеката што е зашиен или прикачен за друг дел од облеката околу вратот’.

Во македонските дијалекти се дистрибуирани следниве називи за ‘јака’ во повеќе фонетски варијации: *јака, корил, заѿилок, краг̄на*.

Картографираниот материјал покажува дека македонската јазична територија во однос на дистрибуцијата на називот *јака* е поделена на три ареали.

јака

Називот *јака* во македонските дијалекти го бележиме, пред сè, во фонетски разновидности: *ј'ака, јак'а, јąк'а* и во една морфолошка разновидност *јăкăл'ăк* (во Дојранско 206. Николич: *јăкăл'ăк*).

Лекемата *јака* има најширока дистрибуција на македонската дијалектна терторија и формира најголем ареал.

Според Скок лексемата *јака* е балкански турцизам од арапско потекло, сп.: *yaka* што значи ‘околувратник, крагна’ од арап. *šakk* што значи ‘оклоп’. Односниов назив со истово значење е регистриран и во ром. јазик како *iaka,* во алб. како *jakë,* во буг. како *яká,* во срп. и хрв. *jaka* (Skok I 1971: 749; Škaljić 1989: 359).

к'орил

Називот *корил* во македонските дијалекти е забележан во фонетските разновидности *к'орил', к'ориљ, кул'ар.* Овде бележиме заедничка употреба на називот *корил* со називот *јака*, во нивните фонетски разновидности, а во еден пункт во Кичевско 138. Лешница: називот *корил* се јавува во заедничка употреба со називот *краг̄на (к'орил // кр'аг̄на).*

Во ТРМЈ (II: 608) лексемата *корил* ја регистрираме со толкување ‘дел од народна носија, јака’.

Во буг. јазик лексемата *корил* се бележи со толкување ‘јака; јака везена со мониста; дел од кошулата’, веројатно добиено со метатеза на *л – р* > *р – л* од срп. и хрв. *kolir* што значи ‘јака’, позајмено од герм. *kollier* < франц. *collier* (БЕР II 1979: 637).

Овој назив од синхрониска гледна точка може да се смета за застарен и речиси сосема истиснат и од разговорниот јазик.

заѿилок

Лексичката разновидност *заѿилок* во македонскиот дијасистем е нотирана во неколку дијалектни разновидности: *заѿ'илок, заѿ'илук, ј'аѿилок*.

Најверојатно се работи за лексема од словенско потекло, прасл. **tylъ-* во основата (Skok III 1973: 645).

Името, називот *заѿилок* е мотивиран од именка и е добиен со префиксно-суфиксно образување. Односно се работи за лексема изведена од именката *ѿил* ‘задниот дел од главата’ (ТРМЈ VI 2014: 66) со пефиксот *за9-* и суфиксот *-ок* сп.: *за+ѿил+ок* > *за9-ѿил-ок* која во нашиов случај се јавува со значењето *јака* ‘дел од облеката што е зашиен или прикачен за друг дел од облеката околу вратот’ (К. Конески 1995: 75).

краг̄на

Називот *краг̄на* во дијалектната разновидност *кр'аг̄ња* не образува самостоен ареал на македонската дијалектна територија. Во македонските дијалекти се јавува како синоним на лексемата *јака.* Регистрирана е во шест населби најчесто со забелешка дека се работи за понов збор. Самостојно е употребена само во една населба во Тетовско (41. Лешок). Нејзина дистрибуција бележиме, пред сè, во северните македонски говори каде всушност е во заедничка употреба со лексемата *јака*.

Односнава лексема води потекло од герм. *kragen* со значење ‘јака’ (Стефаноска-Ристеска 2008: 65), а на македонскиот јазичен ареал е навлезена, најверојатно, со посредство на српскиот јазик. Лексемата *краг̄на* со значење ‘дел од ткаенина или крзно пришиено на облеката или кошулата на изразот околу вратот’ е нотирана во РСХКЈ (III: 28). Ова го покажува и географската дистрибуција на лексемата *јака* на македонскиот јазичен ареал.

РМЈ не ја бележи односнава лексема, додека во ТРМЈ (II 2005: 623) нотирана е лексемата *краг̄на* со упатување в. *јака*.

ог̄рљ'ак

Во индексираниот материјал за ‘делот од кошулата околу вратот’ бележиме уште една лексичка разновидност, називот *ог̄рљ'ак* кој во самостојна употреба се јавува во четири населби. Сп.: 3. Дурачка Река: *ог̄рљ'ак* и во заедничка употреба со називот *јака* и во населбата 1. Жидилово: *јак'а // ог̄рљ'ак* (Кривопаланечко). Фонетските варијанти: *ǫ̣г̄ăрл'иа* ја нотираме во населбата 323. Гуменџе: *ǫ̣г̄ăрл'иа* – Ениџевардарско и *'ог̄ăрле* во населбата 385. Гломбочани (Долна Преспа, Грција).

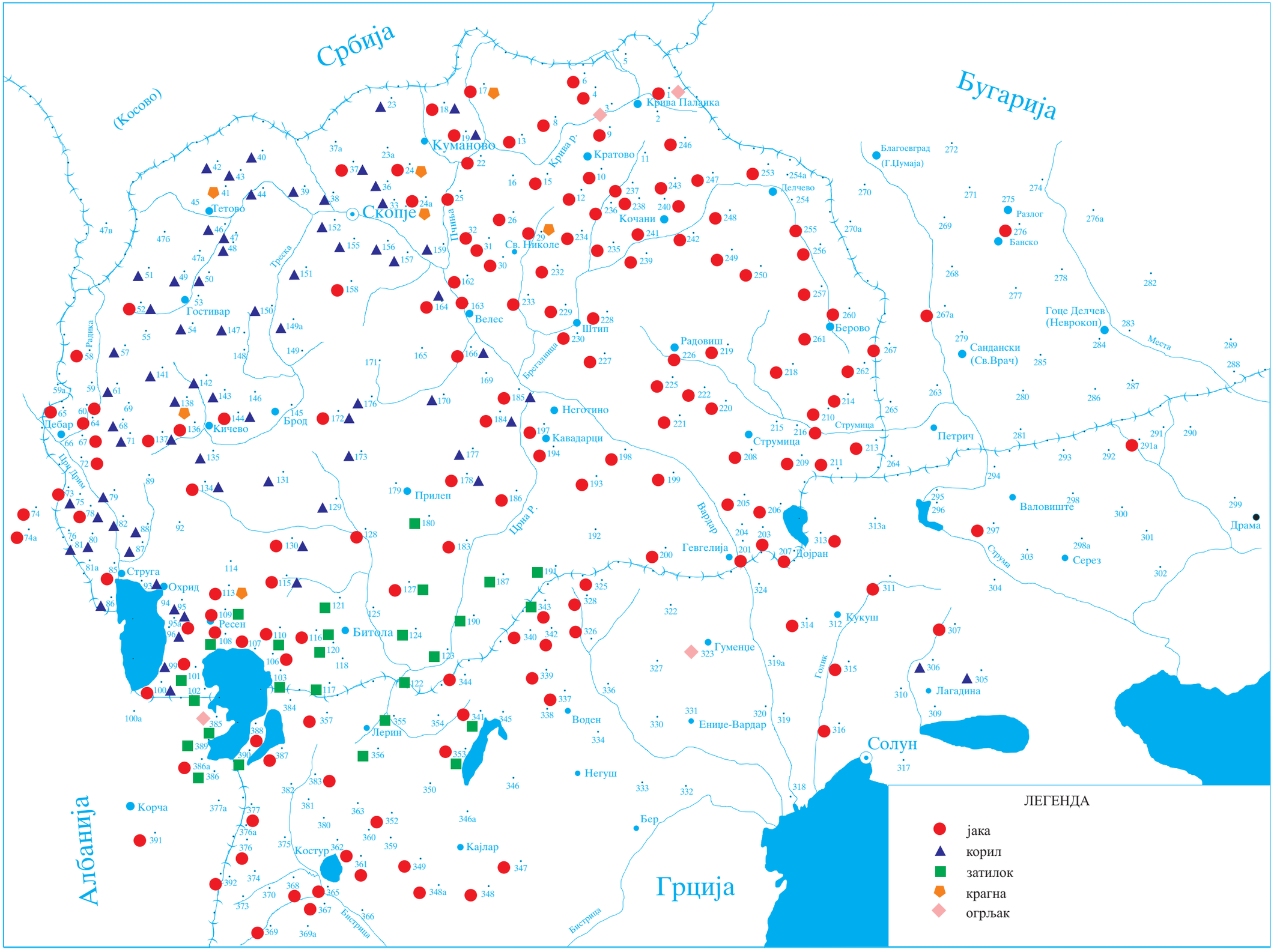
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Неготино
Кавадарци
Струмица
Струмица
Гевгелија
Дојран
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумениџе
Лагадина
Воден
Енице-Вардар
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Брод
Дебар
Прилепска Пчиња
Треска
Радика
Црна Река
Црна Р.
Брегалница
Вардар
Струма
Голик
Места
Бистрица
ЛЕГЕНДА
јака
корил
затилок
крагна
огрљак

1	sит, ст'ена	68	зис	147	sит	263		328	зит
2	дув'ар	69		148		264	стен'а	330	зит
3		71	sит	149	sит	265		331–334	
4	sит	72	цист	149a		267	sит, стен'а	336	
5	sит	73	цист	150–152	sит	267a	зид, стен'а	337	зид
6	săт	74	sист	155–157	sит	268	стена	338	
8	săт, ст'ена	74a	цист	158	sист	269	стена	339–340	зит
9	săт, ст'ена	75	sит	159	sит	270		341	стис, зит
10	săт	76		162–164	sит	270a		342–343	зит
11–12	sит	78	sист	165		271	стена	344	стис
13	săт	79–81	sис	166	sит	272		345–346	
15	săт	81a		169		274	стена	346a	
16		82–85	sис	170	sид^{т}	275	стена	347	тис
17–18	săт	86	sист	171		276	стен'а	348	стис
19	săд^{т}	87–88	sис	172	sид	276a	стен'а, sид	348a	стис
22–23	săт	89		173	sит	277	ст'ена	349	стис
23a		92		176–178	sит	278–281		350	
24	săт	93	sис	179		282	стęна, стăна	352–353	стис
24a	sит	94		180	sит	283		354	
25	săт	95	sис	183–186	sит	284	стен'а	355–357	стис
26	sит	95a	дзис	187	sид	285	стен'а, стин'а	359	
29-33	sит	96	sис	190–191	sит	286		360	
36	sит	99–100	sист	192		287	стен'а	361–362	стис
37	sит	101–103	стис	193–194	зит	288	стен'а	363	
37a		106	sит, стис	197–201	зит	289–291		365	стис
38–44	sит	107–108	стис	203	зит	291a	зит	366	
45		109	стис, стена	205–207	зит	292–296		367–369	стис
46	sит	110	sит	208	sит, зит	297	дув'ар	369a	
47	sид^{т}	113	стис	209–210	sид	298		370	
47a		114	цис	211	зит	298a		373–375	
47б		115	зис	212		299–304		376	стис
47в		116	sит	213	sит	305–306	фт'ис	376a	
48	sид^{т}	117	стис	214	sит	307	зит	377	стис
49	sит	118		215		309–310		377a	
50	sид^{т}	120–121	sит	216	зид	311	зит	380–381	
51	sит	122	стис	218–222	sит	312		381a	стис
52	sид^{т}	123–124	sит	225	sит	313	зит	382	
53		125		226	зит	313a		383	стис
54	sид^{т}	127–128	sит	227–230	sит	314–316	зит	384	
55	ББ	129	sид	232–234	sит	317–319		385–386	стис
57	sит	130–131	sит	235	зит / sит	319a		386a	стис
58	sист	134		236–242	sит	320	зит, з'идут	387–390	стис
59			sид	243	зит	322		391	'итис
59a		135–136	sит	246–250	sит	323		391a	
60	sист	137	зит	253	sит		зит	392	стис
61	зиз^{д}	138–142	sит	254		324			
64–65	цист	143	sист	254a		325	зид		
66		144	sит	255–257	sит	326	зит		
67	цист	145–146		260–262	sит	327			

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*sug*	1, 4–6, 8, 9, 10–13, 15, 17–19, 22–24, 24a, 25–26, 29–33, 36–44, 46–52, 54, 57–58, 60–61, 68, 71, 74–75, 78–82, 85–88, 93, 95, 95a, 96, 99–100, 106, 110, 115–116, 120–124, 127–131, 134–138, 141–144, 147, 149, 150–153, 156–159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–191, 193–194, 197–201, 203, 205–211, 213–214, 216, 218–222, 225–230, 232–235, 235a, 236–243, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 267a, 276, 291a, 307, 311, 313–316, 320, 323, 325–326, 328, 330, 337, 339–340, 342, 343
▲	*сшис*	64–65, 67, 72–73, 74a, 101–103, 107–108, 109, 113–114, 117, 122, 305–306, 341, 344, 347–348, 348a, 349, 352, 353, 355–357, 361–362, 365, 367–369, 376–377, 381a, 383, 385–386, 386a, 387–392
■	*сшена*	1, 8, 9, 109, 264, 267, 267a, 268–269, 271, 274–275, 276, 277, 282, 284–285, 287–288, 353
⬟	*gувар*	2, 297

Картата донесува преглед на називите за ‘сид’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето *Како се вика ѕелоᲅ оѕ куќаᲅа меѓу ᲅемелоᲅ и ᲅокривоᲅ*? бр. 6 од глава VII *Сᲅан (куќа и нејзиниᲅе ѕелови)* од *Прашалникоᲅ за собирање маᲅеријал за МДА* (Видоески 2000: 112).

Во ТРМЈ (II 2005: 235) лексемата *суѕ* примарно се толкува како ‘вертикален дел од куќа, зграда и др. врз којшто лежи покривот или дел што го прегрaдува внатрешниот простор’.

Во македонскиот дијасистем ги регистрираме следниве називи за ‘сид’ во повеќе фонетски варијации: *суѕ, сᲅис, сᲅена*, *ѕувар.*

Интересно е да се напомене дека во ексцерпираниот дијалектен материјал во оние наелби каде што имаме заедничка употреба на гореспоменатите називи честопати се среќава забелешката дека зборот *суѕ* е понов збор и е толкуван како ‘вертикално поставена ограда од камења, тули, плет’ наспрема називите *сᲅис* и *сᲅена* кои го носат истото значење, но со забелешка, постар збор.

суѕ

Називот *суѕ* во македонските говори е дистрибуиран, пред сѐ, во фонетско-фонолошки и прозодиски разновидности: *суѕ, суѕᲅ, сӑѕᲅ*, *суᲅ, сӑᲅ, зис*, *ѕзиᲅ, џисᲅ.* Овој назив на македонската дијалектна територија формира најголем ареал.

Се работи за балтословенски, општословенски и прасловенски технички термин (сп.: псл. **zьdъ, *zьdь* од **g’hidho-s, *ghig’h-*). Односнава лексема ја бележиме во: буг. *зиѕ* со значење ‘стена од камен, керпич или плитар’, срп. и хрв. *зȗѕ, зúѕаᲅи, зîdati,* слн. *zîd, zidati,* рус. *созиѕáᲅь,* сродно со литв. *žiedziù, žiẽsti* ‘оформувам, сосидувам’, латв. *ziežu, ziest* ‘измазнувам со глина’, стпрус. *seydis* ‘стена, сид’ (во балтословенските јазици со метатеза **g’heidh-* од **dheig’h-*), гот. *deigan* ‘прави од глина, лепи, меша’, стинд. *dēhmi* ‘измачкува, измачка’, *dēhi* ‘насип, земјен насип’, стперс. *didā* ‘тврдина’, ерм. *dēz* ‘купчињ’, *dizanim* ‘трупам’, во лат. *fingo* ‘изработувам, вајам (од глина)’, ова, пак, позајмено во ром. *zid* ‘сид’, а *zidi, zidésc* ‘сидам’, алб. z*id* ‘камен сид’, слн. *zîd,* чеш. *zed’*, рус. *zodъ*. Според Мачек, јужнословенската лексема *зиѕ* е од сегашната основа *зȕѕам* (Skok III 1973: 653; БЕР I 1971: 639, 662).

сᲅис

Лексичката разновидност *сᲅис* со забележаните разновидности *Тис, фᲅис, 'иᲅис* на македонската јазична територија формира островски ареал.

Лексемата *сᲅис, фᲅис* се доведува во сродство со нгрч. дијал. *χτίσ’* = *χτίση* со значење ‘изградува, изгради, изѕида, сидарски работи’ добиено од гл. *χτίζω* ‘зида, гради’, *хᲅ* > *сᲅ, хᲅ* > *фᲅ.* Сп. псл. **sъtiskāti (sę), *sъtiskāją (sę), *sъtisn(k)ą (sę),* префиксирани форми од **tiskāti (sę), *tiskāją (sę), *tisn(k)ąti (sę), *tisn(k)ą (sę).* Општословенскиот глагол е регистриран во: срп. и хрв. *stiskati, stiskam* ‘стискам, притискам’, слн. *stískati, stískam* ‘стискам, притискам, отпечатувам’, рус. *сᲅиᲅь, сᲅúскаю* ‘стискам, притискам’, укр. *сᲅискáᲅи, сᲅискáю* ‘стискам, стеснува’, чеш. *stiskati, stiskám* ‘стискам, притискам’, слч. *stískať, stískam* ‘стискам, притискам, виткам’, пол. *ściskać, ściskać* ‘стискам, стегам, свиткувам’, буг. *сᲅùсам, фᲅùшам* ‘сидам, градам’ (БЕР VII 2010: 460; Младенов 1941: 609; Филипова-Байрова 1969: 168; Skok III 1973: 473; Фасмер IV 1987: 62).

Лексемата *сᲅис* не е нотирана во ТРМЈ. Во Речникот (V 2011: 570) е нотиран свршениот глагол *сᲅисне* со пет значења, од кои четвртото значење е: ‘прилепи, припие, спои едно со друго’.

сᲅена

Називот *сᲅена* со разновидностите: *сᲅ'ена, сᲅен'а, сᲅẹн'а,* во македонските дијалекти е со најмала дистрибуција. Со значење ‘сид изѕидан од камен’ формира најмал ареал зафаќајќи ги пиринските говори.

Се работи за прасловенска и општословенска лексема присутна во поблиските и подалечните словенски јазици: во срп. и хрв. *сᲅéна, сᲅијèна* со значење ‘скала; сид; голем камен’, во дијал. *сᲅúна,* буг. *сᲅенà* ‘сид; камена ограда’, слн. *stẹna,* рус. *сᲅенá,* укр. *сᲅінá,* блр. *сцяná,* чеш. *stěna,* слч. *stena,* пол. *ściana* ‘сид’, глуж. *ścěna* ‘сид; вертикална скала’, длуж. *ścěna* ‘сид’, во псл. **stěna*, од ие. корен **stai-* од **sta-* со значење ‘стои’, сродно со гот. *stanis* што значи ‘камен’ (БЕР VII 2010: 446–448; Фасмер III 1987: 754, Skok III 1973: 334–335).

Именувањето *сᲅена* во ТРМЈ (V: 564) има две значења од кои првото упатува на в. *карᲅа*, а второто е нотирано како дијалектен збор со упатување в. *суѕ*.

ѕув'ар

Индексираниот материјал покажува дека на македонската дијалектна територија се употребува и називот *ѕувар* кој е дистрибуиран во по еден пункт во Кривопаланечко (2. Кркља: *ѕув'ар*) и Серско (297. Савек: *ѕув'ар*) како заемка од турскиот јазик: тур. *dùvār, duvar* < перс. *dīwār* ‘сид’ (Škaljić 1989: 230).

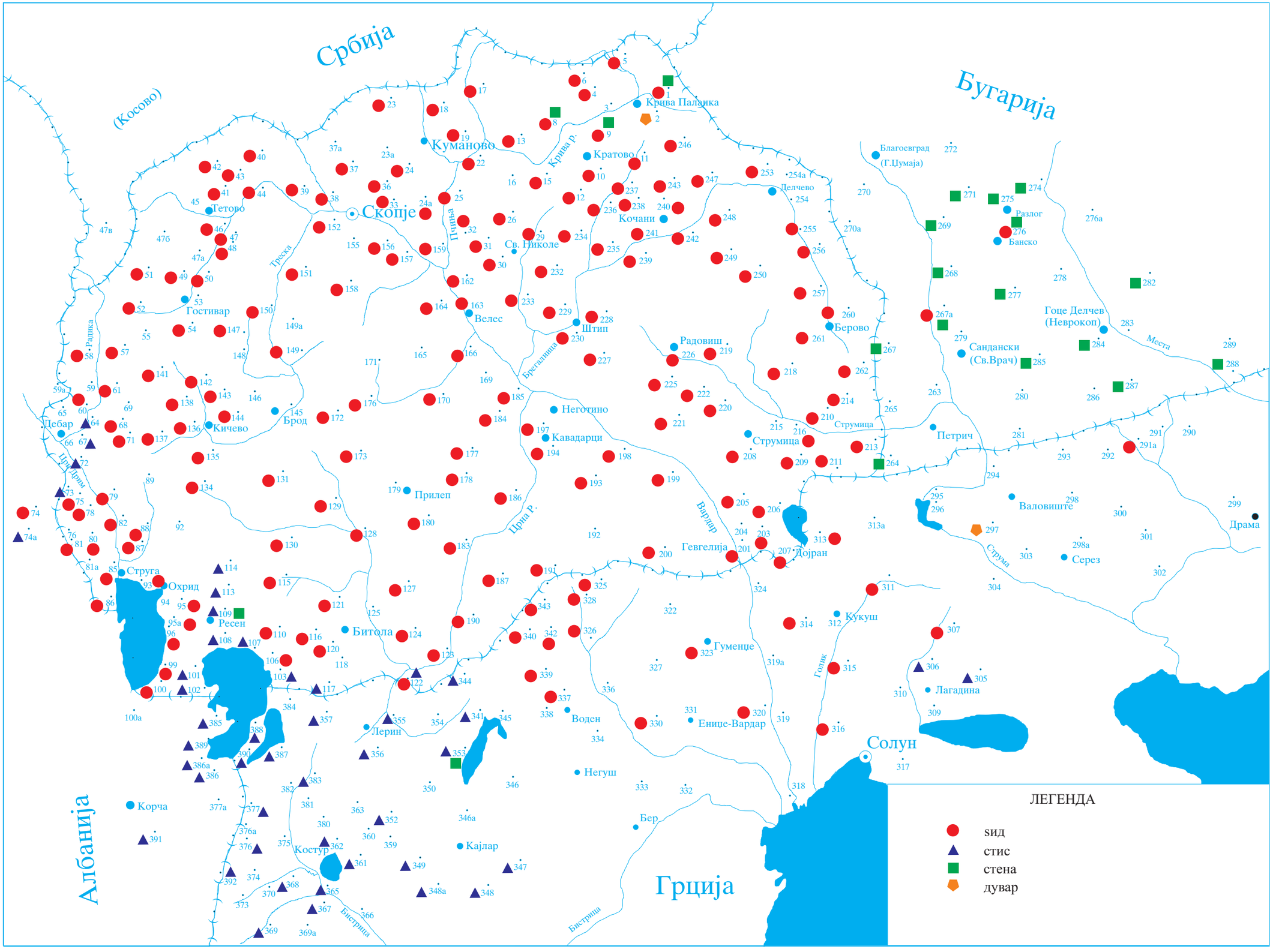
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Берово
Радовиш
Струмица
Неготино
Кавадарци
Брод
Демир Капија
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Петрич
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Сандански (Св.Врач)
Благоевград (Г.Џумаја)
Драма
Серез
Лагадина
Кукуш
Гумендже
Ениче-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Негуш
Бер
Солун
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струмица
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
сид
стис
стена
дувар

1	чурљава, к'адеш	50–52	чад^{т}	147	чат		чур'еш, чур'ава	240	ч'урлава, чат	297	к'ӑдиш // ч'ура	373–375	
		53		148				241	чат, дим			376	к'адеш
2	чур, чурљава	54	чад^{т}	149	чат	201	кӑд'еш, дум'ан	242	чур, ч'урл’ава	298	к'ӑдеш	376а	
3		55		149а				243	ч'урл’ава	298а	дим	377	к'адеш
4	чат, дим	57–58	чат	150	чат	203	кӑд'еш	246	чур	299	к'ӑдеш	377а	
5	дим // чур	59		151	ч'уреа, дим, чат	205	кад'еш, дум'ан	247	чур, ч'уро	300–301		380	
6	чур	59а						248	ч'урл’ава, чат	302	к'ӑдеш	381	
8	дим, чур	60–61	чат	152	дим, ч'уреа	206	кӑд'еш, дум'ан	249	чур	303–304		381а	
9	ч'урава	64	чад^{т}, дим	155	ч'уреа			250	ч'урлава	305–307	кат	382	
10	чу'рлава	65	чат	156	дим // чат	207	кӑд'еш // дум'ан	253	чур, ч'урл’ава	309–310		383	к'адеш
11	чад, дим, ч'урлава	66		157	дим			254		311	кӑд'еш	384	
		67–68	чат	158	чат	208	дум'ан // кад'еш // чат	254а		312		385	чат
12	ч'урл’ава, чад	69		159				255	чур'еш	313	кӑд'еш	386	чад
13	чат // чур	71–74	чат	162	чур // чурева // дим // чат (чад)	209	дим'еш	256	чур'еш	313а		386а	чат
15	чур, дим	74а	чат			210	кад'еш, чад'еш, дим'еш, чад	257	чур'ава	314–316	кӑд'еш	387	к'адеш
16		75	чат					260	дим, чурл'ава	317–319		388–390	чат
17	чур, дим	76		163	ч'урава			261	дим, чат, чур'ава, чур'еш	319а		391	к'адеш
18	чур	78	чат	164	дим // чат	211	дим'еш, чурл’ава			320		391а	
19	дим, чурљ'ава	79	чад	165						322		392	кадеш
		80–81	чат	166	чат // дим // чурева	212		262–263	дим	323	к'адеш		
22–23	чур	81	чат			213	дим'еш	264–265		324			
23а		81а		169		214	дим	267	дим, чур'ава	325	кӑд'еш, дим		
24	чур, дим	82	чат	170	чат // дим	215		267а	дим, кад'еш	326	к'адиш		
24а	дим	85–88	чат	171		216	д'имеш	268	дим	327			
25–26	чур, дим	89		172	чад	218		269	дим, кад'иш	328	к'адиш		
29	дим, ч'урл’ава	92		173	чат // чадејца	219	чат, чур'ава	270	дим // чур'еш	330–334			
		93–95	чат	176	чат, дим	220	дим'еш, чат, дим, дум'ан, чурл”ава	270а		336			
30	чур, чат	95а	чат	177	дим			271	дим	337	к'адиш		
31	дим, чад	96	чат	178	чат			272		338			
32	дим	99–103	чат	179		221	чур'ава	274	кад'еш	339–343	к'адиш		
33	дим, чур	106–110	чат	180	чат	222	чур'ава, чат	275	дим	344–346	к'адеш		
36	чад^{т} // дим // чур	113–114	чат	183	чат	225	чат, чур'ава	276	кӑд'еш, дим	346а			
		115	чад	184		226	чур'ава	276а		347	к'адеш		
37	чат // дим	116	чат		дим, чур'ева	227	чат, чурл”ава, чур	277–278	дим	348	к'аде^{а}ш		
37а		117	кадеш	185	дим // чурева			279		348а	к'адеш		
38	чур, дим	118		186	чур	228	чур, чат, кад'еш	280	дим	349	к'адеш		
39	дим // чурлава	120–121	чат	187	кадеш			281		350			
		122	чат, кадеш	190	кадеш, чур'ева	229	чур, дим, чурл”ава, чат	282	кад'еш	352	к'адеш		
40	чат, дим, ч'ура:	123	кадеш					283	к'адеш	353	к'адиш		
		124	чат	191	ч'уреш	230	чур, чад	284	к'адеш // кад'ило	354			
41–43	чат	125		192		232	чур, чат			355–357	к'адеш		
44	чат, дим	127–128	чат	193	дим // чуреш // чурава	233	дим, чурл”ава	285–286	дим				с
45		129	чад					287	кад'ило	359–360			
46	чат	130–131	чат	194	чат // дим // чурув'ица	234	чур	288	к'адеш	361–362	к'адеш		
47	чад^{т}	134	чат			235	чур, чат / дим, чур	289–290		363			
47а		135–136	чат // дим	197	чуреш, дим, чат	236	чур	291	к'ӑдеш	365	к'адеш		
47б		137	чат			237	ч'урлава	291а	к'ӑдеш’	366			
47в		138	чат, дим	198	дим, чуреш, чур'ава	238	ч'урл’ава	292–293	к'ӑдеш	367–369	к'адеш		
48	чад^{т}	141–144	чат			239	ч'урл’ава, чат	294	дим	369а			
49	чат	145–146		199–200	кад'еш,			295–296		370			

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*чад*	4, 11, 12, 13, 30, 31, 36, 37, 40, 41–43, 44, 46–52, 54, 57–58, 60–61, 64, 65, 67, 68, 71–74, 74a, 75, 78–82, 85–88, 93, 95, 95a, 96, 99, 100, 101–103, 106–110, 113–116, 120–121, 122, 124, 127–131, 134, 135, 136, 137, 138, 141–144, 147, 149–150, 151, 156, 158, 162, 164, 166, 170, 172–173, 176, 178, 180, 183, 194, 197, 208, 210, 219, 220, 222, 225, 227, 228, 229, 230, 232, 235, 239, 240, 241, 248, 261, 385–386, 386a, 388–390
▲	*дим*	4, 5, 8, 11, 15, 17, 19, 24, 24a, 25, 26, 29, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 64, 135, 136, 138, 151, 152, 156, 157, 162, 164, 166, 170, 176, 177, 184, 185, 193, 194, 197, 198, 209, 210, 211, 213–214, 216, 220, 229, 233, 235a, 241, 260, 261, 262–263, 267, 267a, 268, 269, 270, 271, 275, 276, 277–278, 280, 285–286, 294, 298a
■	*чур*	1, 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 22–23, 24, 25, 26, 29, 30, 33, 36, 38, 39, 40, 44, 68, 100, 151, 152, 155, 162, 163, 166, 176, 184, 185, 186, 190, 191, 193, 194, 197, 199, 200, 209, 211, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 235a, 236, 237, 238, 239, 240, 242–243, 246–250, 253, 255–256, 257, 260, 267, 270, 297
⬟	*кадеш*	1, 117, 122, 123, 176, 187, 190, 199, 200, 201, 203, 205, 206, 207, 208, 210, 228, 257, 261, 267a, 269, 274, 276, 282–284, 287, 288a, 291, 291a, 292–293, 297, 298–299, 302, 305–307, 311, 313–316, 323, 325–326, 328, 337, 339–344, 347–348, 348a, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 365, 367– 369, 376–377, 383, 387, 391–392
◆	*думан*	200, 205, 206, 207, 208, 220

Картата донесува преглед на називите за ‘чад’ на македонската дијалектна територија. Овие називи се добиени како одговор на прашањето бр. 46 од глава VII *Куќа и нејзините делови* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 114).

ТРМЈ (VI 2014: 339) ја регистрира лексемата *чад* со толкувањето ‘ситни честички и гасовити производи од согорување што се креваат во воздухот кога нешто гори’, сп. *дим;* и синонимот *дим* со толкувањето ‘ситни честички и гасовити производи од согорување што се креваат во воздухот кога нешто гори; чад’ ТРМЈ (I 2003: 449).

Во македонските дијалекти суштествуваат следниве називи за ‘чад’: *чад, дим чур, кадеш, думан* со повеќе фонетски и зборообразувачки разновидности. Анализираниот и картографираниот материјал по ова прашање во однос на дистрибуцијата на гореспоменатите називи покажува поделеност на македонската јазична територија и формирање на четири ареали. Од нив два се поголеми и компактни каде е забележана самостојна употреба на лексемите *чад* и *кадеш.* Останатите два ареали се помали и компактноста не е толку изразена, зашто покрај самостојната употреба на именувањата *дим* и *чур* во одредени пунктови регистрираме и заедничка употреба на називите *чад кадеш думан* по истото прашање.

Анализираниот дијалектен материјал покажува дека во говорите каде што називот е самостојно употребен, тој се толкува како *црното што се крева од оган,* иако често пати во забелешките се бележи семантичка дистинкција во бојата од сива, до темно сива и црна, во зависност од тоа што се гори.

Кога именувањата *чад, дим, чур, кадеш* и *думан* во говорите ги среќаваме во заедничка (двојна па и тројна) употреба, тогаш дистинкцијата се однесува на фазите од разгорувањето на огнот**,** сп.: *првин почнува да чури па потоа да чади и дими,* односно *чур излева ако не гори добро оган; чур има кога нема оган, пламен или кога полека чади од оставено или од неизгорено дрво во огнот*; или *чадот, димот излегуваат низ одакот,* додека *чуротј/ кадешот* остануваат внатре во просторијата.

чад

Називот *чад* е со најголема фреквентност на употреба на македонскиот дијалектен ареал. Во македонските говори се претставува во фонетските разновидности: *чат, чад,* и зборообразувачката разновидност *чадеш* (само во една населба 210. Ново Село, Струмичко).

Лексемата *чад* води потекло од општословенското *čad* од прасловенскиот период, сп.: **čad'ą, čaditi; čad* <*qēd* од ие. основа *qed* со значење ‘се чади, се дими’. Како прасловенска и општословенска лексема со значење ’чад; дим‘ е присутна во сите словенски јазици. Сп.: во срп. и во хрв. *čâd,* во буг. *чад,* слн. *čâd,* чеш. и слч. *čâd,* пол. *czad,* укр. *чад.* Дури и во албанскиот јазик покрај домашниот збор *lpozë,* се среќава и општословенската лексема *çagje* (Skok I 1971: 287; Фасмер IV 1987: 310).

дим

Лексичката разновидност *дим* во македонските дијалекти ја нотираме во фонетските разновидности *д'имеш, дим'еш*, а во однос на лексемата *чад* е со помала фреквентност на употреба.

Според етимолошките толкувања лексемата *дим* е индоевропска, балтословенска и општословенска лексема од прасловенскиот период. Интересно е толкувањето на Скок (Skok I 1971: 404) според кој индоевропското *dūm* ’дим‘ односно *dūm-mo-s* со првобитното значење ‘тоа што со испарување зафаќа голем опсег, обем’ го доведува во сродство со грч. δυμός што значи ‘дух, душа’. Односниов назив со значење ’дим, чад‘ е присутен во поблиските и подалечните словенски јазици, сп.: срп. и хрв. *dȉm,* буг. *дим*, слн. *dim,* рус. *дым,* чеш. *dým,* слч., пол., глуж., длуж., *dym* – сродно со литв. *dúmai* ‘дим’, латв. *dūmi,* стпрус. *dumus,* грч. δυμός, што означува ’душа, дух, мисла‘, лат. *fūmus* ’дим‘, стинд. *dhūma-* ’дим‘ (Фасмер I 1986: 559; БЕР I 1971: 390–391).

чур

Називот *чур* на македонскиот дијалектен ареал е дистрибуиран во следниве дијалектни разновидности: *ч'уреа, ч'уре(в)а, ч'урава, чур'ава, ч'ураа, ч'урлава, ч'урл'ава, чурљ'ава ч'уреш, чур'еш, чур'евица, чурл'ек.* Дистрибуцијата на називот *дим* во македонските дијалекти (со мали исклучоци) е поголема од левата страна на р. Вардар.

Скок (Skok I 1971: 343) називот *чур* го бележи како синоним на *дим,* сп.: во срп. и хрв. јазик *čur.* Младенов (1941: 689), пак, бугарското *чур* го означува како провинциски архаизам поврзувајќи го со прасловенското **kour-,* што одговара на руското *курить* со значење ’пуши‘, во чеш. *kourzúć* …// *чуря* со значење ’пушам, димам‘ < ие. **quer-/ qur-.*

ТРМЈ (VI 2014: 392) ја нотира лексемата *чур,* со зборообразувачките разновидности *чурава* и *чуреа,* со упатување на лексемата *чад.*

кадеш

Лексемата *кадеш* во дијалектите се јавува во фонетски разновидности: *кат, к'адеш, кад'еш, к'ădеш, кă̤д'еш, кд̤'еш, кă̤д'иш, к'адиш, к'ădиш* и во зборообразувачката разновидност *кад'ило.* Во пунктовите каде што се јавува во заедничка употреба со лексемите *дим, чад* и *думан* (со *дим* во Битолско, со *чад* во Тиквешијата, со *думан* во Гевгелиско и Дојранско), според забелешките во материјалите, се употребува да го означи *ширењето на мирисот и чадот на темјан што излегува од кадилницата при христијански обред,* наспрема основното значење на гореспоменатите лексеми – *црното што се крева од огнот.*

Во јужните македонски говори, пак, каде што називов е во самостојна употреба и каде што формира компактен и изолиран ареал, се јавува со двете значења: ‘да го означи црното што се крева од огнот’ и ‘да го означи ширењето на мирисот и чадот на темјан што излегува од кадилницата при христијански обред’.

Според етимолозите именувањето *кадеш* од *кади, (се) кади* е индоевропски, прасловенски и општословенски каузатив, без паралели во балтичката група јазици, и претставува резултат на извршеното дејство. Сп.: срп. и хрв. *кáдити, кâдīм,* слн. *kaditi,* рус. *кадúть, кажý,* чеш. *kaditi,* слч. *kadiť,* пол. *kadzić, kadzę,* глуж. *kadźić,* длуж. *kaźiś* – добиено од псл. **kāditi* < преку ие. **k*$^{(w)}$*od(h)-,* со друга промена на самогласките во коренот **čāditi* < преку ие. **k*$^{(w)}$*ēd(h)-.* Веројатно е сродно со стпрус. *assodis* што значи ’дупка низ која излегува дим од соба‘ < **at-codis,* стпрус. *kadegis,* литв. *kadagỹs* ’(бот.) смрека‘, грч. *χέδος* со значење ’смрека, кедар‘ – благонаклони дрва и храсти што се користат за кадење; во алб. јазик, пак, лексемата *qet* означува ’темен‘ < **ked-mo-* (БЕР II 1979: 135, Skok II 1972: 13).

Називот *кадеж* ТРМЈ (II 2005: 444) го нотира со две значења: 1. ‘чад’ и 2. ‘чадење’; а гл. *кади, кадат несв.* со значењата: 1. ‘при христијански обред, со кадилница шири дим и мирис на темјан’ и 2. (раз.) ‘испушта чад; чади’.

думан

Лексичката разновидност *думан* во македонските говори ја регистрираме во четири населби во долновардарските говори и тоа во заедничка употреба со лексемата *кадеш.*

Називот *думан* во ТРМЈ (I 2003: 556) примарно се толкува како ‘облак од чад, густ чад’.

Во овој случај се работи за заемка од турскиот јазик, сп.: во тур. лексемата *duman* означува ‘дим, магла, прашина’ (Škaljić 1989: 227). Оваа лексема од балканословенските јазици ја забележавме и во бугарскиот јазик во формата *дȕман* ’дим, чад‘, а во рускиот јазик регистрирано е именувањето *туман* со толкување ’магла‘, најверојатно позајмено од турските јазици, поточно од иранското *dunman-, dvanman* што значи ’магла, облак‘ (БЕР I 1971: 446).

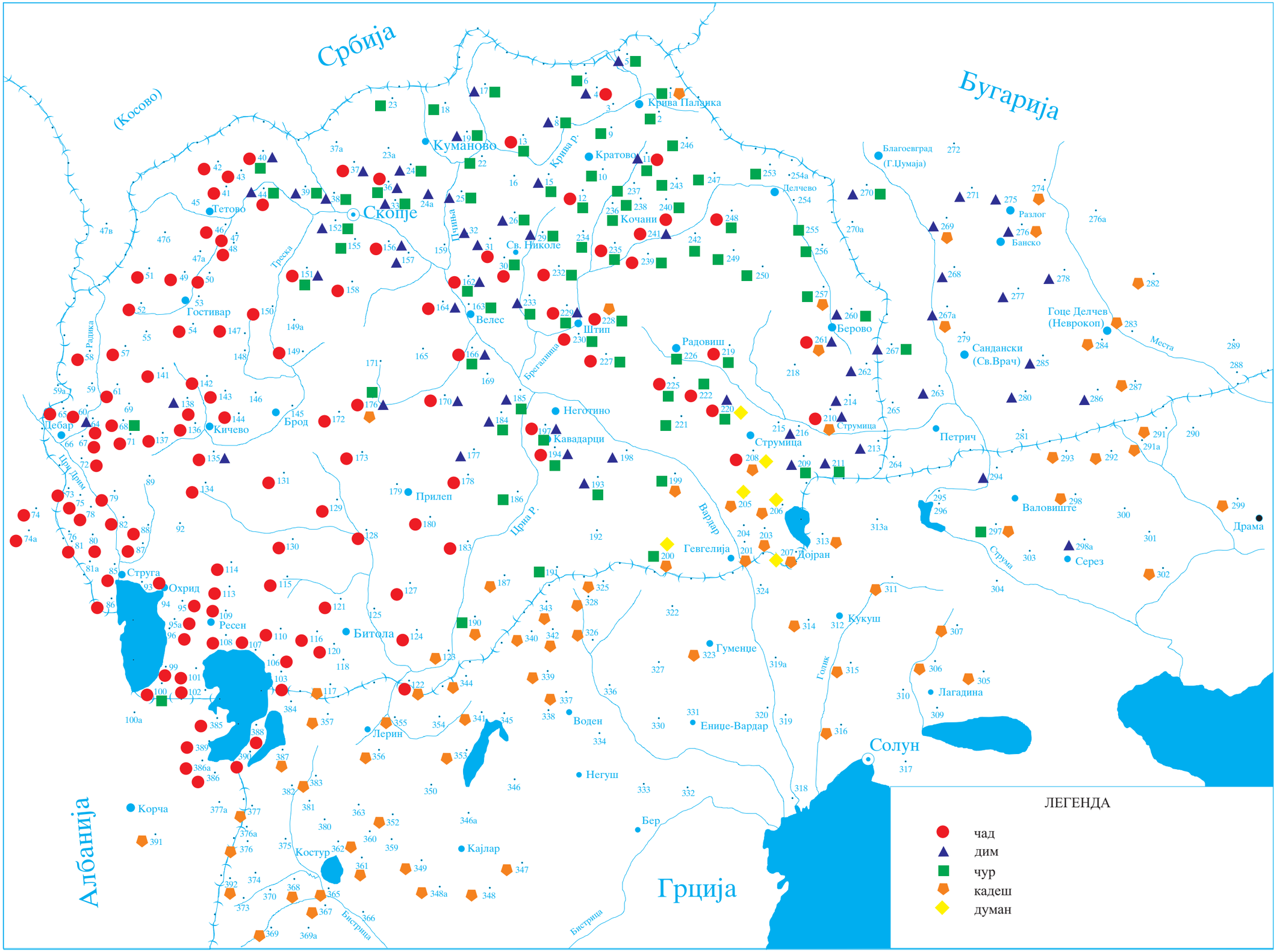
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Кавадарци
Неготино
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Радовиш
Струмица
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Гевгелија
Дојран
Струмица
Кукуш
Гумењце
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Корча
Солун
Брод
Дебар
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
чад
дим
чур
кадеш
думан

1
2
3
4
5
6
8
9
10
11
12
13
15
16
17–18
19
22
23
23а
24
24а
25
26
29
30
31
32
33
36
37
37а
38–39
40
41
42
43
44
45
46
47
47а–47в
48
49
50
51
52
53
54
55
57
58
59–59а
60
61
64
65
66
67
68
69
71
72
73
74
74а
75
76
78
79
80
81
81а
82
85
86
87
88
89–92
93
94
95–95а
96
99
100–101
102
103
106
107
108
109–110
113
114
115
116
117
118
120
121
122
123
124
125
127–130
131
134
135
136
137
138
141
142–144
145–146
147
148
149
149а
150
151–153
155
156
157
158
159
162–163
164
165
166
169
170
171
172–173
176
177–178
179
180
183
184
185
186–187
190–191
192
193
194
197–199
200–201
203
205–206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
218
219
220
221
222
225
226
227–229
230
232–236
237
238
239
240
241
242
243
246
247
254–254а
255
256
257
260
261
262
263–265
267
267а
268–270а
271–275
276
276а
277–291
291а
292
293
294–298а
299
300
301–304
305
306
307
309–310
311
312
313
313а
314
315
316
317–319
319а
320–322
323
324–325
326
327
328
330
331–334
336
337
338
339
340
341
342
343
344–346
346а
347
348
348а
349
350
352
353
354
355
356
357
359–360
361
362
363
365
366
367
368
369
369а
370–375
376
376а
377
377а
380–381а
382
383
384
385
386
386а
387
388
389
390
391
391а
392
кл'ачник
кален'ица, клачњ'ак
кл'ачник
лос
ч'утура
кл'ацан
кл'ацанац
ваг'ан, кцан'ак
кл'ацан
кл'уцан
клуцан
кл'ацан
т'уцан
ґуск'ија
кл'ачник
диб'ек
кл'ачњак
лукоб'ец
т'ачник
кл'ачнак
тл'ачник
т'алчник
т'учник
лук'обија
тучник
тлацањ
ваган и тл'ачник
тачен
тл'ачник
тлачник
тлачник, тлачи
тачењ
тачењ
тачен
тачењ
кал'ица
тачњак
тачњак
тачњак

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*толчник*	30, 32–33, 36, 39–44, 46–52, 54, 57, 60–61, 67–68, 71, 73–75, 78–82, 85–88, 93, 95–95a, 96, 99–101, 102,103, 106–110, 113–117, 120–124, 127–131, 134–138, 141–144, 147, 149–152, 155, 157, 159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–187, 190–191, 193–194, 197–201, 205–206, 209, 219, 221, 225–230, 232–235a, 236, 239, 242, 248, 250, 257, 260–261, 323, 326, 328, 337, 339–343, 347–348a, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 365, 367, 369, 376–377, 383, 387–392
■	*кăцалник*	1–2, 4, 8–9, 11–13, 15, 17–19, 22–23, 24a, 26, 31, 211, 218, 220, 237–238, 240, 243, 247, 249, 253, 276
*	види материјал и коментар	5, 6, 23, 24, 25, 29, 37, 53, 65, 72, 74a, 203, 207, 208, 211, 213, 255–256, 267a, 293, 300, 305–306, 307, 311, 315–316, 318, 386

Картата донесува преглед на називите за ‘толчник’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето *Со што се толче лук?* бр. 24 од глава VIII *Уредување на куќата и посадки* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 117).

Во ТРМЈ (VI 2014: 78) лексемата *толчник* примарно се толкува како ‘обично, дрвена направа со проширен долен дел за толчење во аван, лучница, каленица и др.’. Забележана е и формата *толчило* со упатување в. *толчник.*

На македонската дијалектна територија по однос на ова прашање суштествуваат следниве називи во повеќе фонетски и морфолошки варијации: *толчник, кăцалник/ кл'ăчник* со најголема дистрибуција во дијалектите, како и називите *ѓускија, ǯибек, лукобиец, тупало, тесто, копан, лупка, струкче, т'уцан, чук'ало*, кои се јавуваат спорадично, во една или во неколку населби во македонскиот дијасистем.

толчник

Називот *толчник* во фонолошки и морфолошки разновидности: *тл'ăчник, т'ăлчник, т'ăлчењ, т'ăчник, т'ăчњак, т'олчек, то'ўчник, т'учник, туч'илник, т'очалник, тăлч'ук, толкало* во македонските говори е со најголема дистрибуција. Зафаќајќи околу 80% од македонската дијалектна територија овој назив формира најголем ареал.

Називот *толчник* како предмет наменет за вршење дејство, е мотивиран од гл. *толчи*, кој во македонските дијалекти, во зависност од развојот на вокалното л /ļ/, се јавува во голем број фонетски варијации, релевантни за разграничувањето на македонските дијалекти (*т'олче, тăлчи(т), толчи(т), тлăче, тăче, тăчи, т'оче, то'уче, туца*).

Глаголската форма *толче, толчи* импф., во стандардниот македонски јазик се бележи со основното (покрај фигуративните) значење ‘со удирање, со чукање ситни или гмечи’ (ТРМЈ III 2006: 387).

Односниов глагол со изнесеното значење го регистриравме во поблиските и во подалечните словенски јазици, а онаму каде што постои и предметот го бележиме веднаш до глаголот. Сп.: срп. и хрв. (импф.) *тићи, тúчēт* (*тùцак, тùцало* ‘толчник’), буг. *кълца* (*тлъчник, клъчник* ‘дрвен, железен чук, со кој се толчи нешето во котел, аван’), рус. *толоč, толок, толокно,* слч. *толči*, стчеш. *tluku*, пол. *tłok, tłuc* (*tłuszek* ‘толчник’). Според Скок изведенките во сите словенски јазици се од стсл. гл. (инф.) *tleşti* < балтосл., општосл., и прасл. **tьlk-> tuk-, tuc-, *tlĕk-, *tolk- > tlak* < **telkti* (Skok III 1973: 517, 518; БЕР II 1979: 478).

Во македонскиот дијасистем, како што споменавме и погоре, регистрираме и други називи со кои се именува односново дејство за да се означи дека со удирање, со чукање се крши, ситни, или се гмечи нешто. Соодветно на овие глаголи биле изведени и именувањата на предметите наменети за вршење на дејството. Сп.: гл. *к'ăца* и именувањето *кл'ăчник, кăцалник,* гл. *туца* : *т'уцан,* гл. *чука* : *чук'ало,* гл. *тупа* : *тупало* итн.

Всушност, се изделуваат именувања добиени по пат на деривација, според еден ист зборообразувачки модел, односно образувани се лексеми мотивирани од несвршени глаголи со суфиксот *-ник (-н-ик)* и со проширениот суфикс *-алник*, како и со општословенскиот суфикс *-ло (-ало, -ило)*, за да означат предмет за вршење дејство (Конески 1995: 52).

кăцалник

Називот *кăцалник/клăчник* има помала дистрибуција на македонскиот дијалектен ареал во однос на називот *толчник.* Овој назив формира помал ареал во северномакедонското наречје, а се јавува во струмичкиот и во радовишкиот говор каде формира мал изолиран ареал.

Во одделни населби на македонскиот дијалектен ареал регистрираме и други лексеми со кои се именува предмет со кој се толчи лук.

Сп.: 24. Романовци (Кумановско) ја нотираме лексемата *ѓускија*; 25. Орашăц (Светиниколско): *ǯиб'ек,* 29. Немањици: *лукоб'иец*, во Дебарско: 58. Жерноница: *ǯибек* (толчник), 65. Баниште регистрираме гл. *толчит* : н. инстр. *тупело – Дај го тупалоно за толчење*, 72. Г. папрадник бележиме гл. *толчет* : н. инстр. *тесто, тестиња,* во Делчевско во населбите 255. Тработевиште и 256. Стар Истевник: *к'опан,* во Струмичко во 208. Костурино наспрема гл. *луп'а, полуп'а* со значење ‘треска, удира, односно тресна, удри’ се употребува називот *л'упка*, во 211. Габрово називот *стр'укче,* во 213. Смоларе називот *ǯибек,* во Дојранско во населбата 203. Фурка регистриран е називот *чуканче* и го означува ‘она што се држи в рака кога се толче лук’, во Солунско во 305. Сухо, 306. Висока, 315. Амбар Ќој и 316. Градобор забележан е називот *ǯуг'уǯник* : гл. *чуке* – во пр.: *Се чука во мисура а тоа што се ǯржи во рака се вика ǯуг'уǯник и е направено оǯ шемширово ǯрво.* Во населбата 307. Негован, пак, го регистрираме гл. *ч'ука* : н. инстр. *чук'ало*, во Кукушко во 311. Мутулово бележиме гл. *ч'уке* (лук) : н. инстр. *л'упка* и во Долна Преспа, Р Албанија во населбата 386. Леска наспрема гл. *толчи* го бележиме називот *бумбе.*

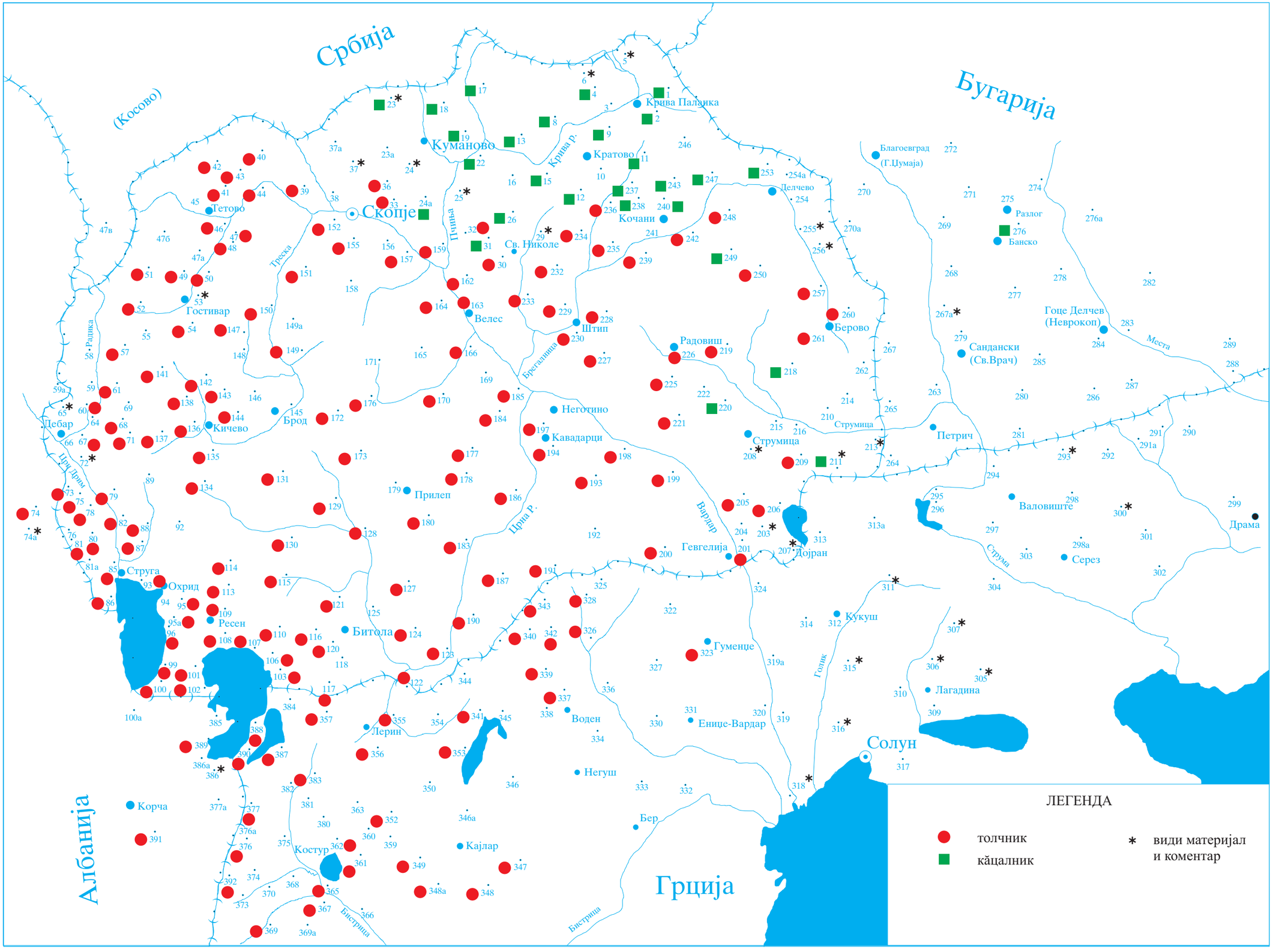
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Куманово
Крива Паланка
Кратово
Кочани
Св. Николе
Велес
Штип
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Делчево
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санденски
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Сарес
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Негуш
Бер
Солун
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Црн Дрим
Голик
ЛЕГЕНДА
толчник
кăцалник
* види материјал и коментар

1	пан'ица
2–3	
4	чутур, мутирица
5	корито, чутура
6	
8	лог'ан
9	вог'ан
10	ав'ан
11	
12	ваг'ан
13	
15	кален'ица, ваг'ан
16	
17–18	кален'ица
19	
22	кален'ица
23	ваг'ан
23а	
24	диб'ек
	кален'ица
24а	земј'ана
25	
26	ваг'ан
29	у з'емјата кален'ица
30–31	в'аган
32	кален'ица, коп'анка
33	кален'ица, д'олицак
36	каленица
37	склопка
37а	
38	долицак
39	каленица
40–41	
42	дибек
43	ваган, ч'анак
44–45	
46	чанак, чинија
47	
47а–47б	
48	
49	чанак
50–55	
57	дибек
58–59	
59а	
60–64	
65	калеи̯нца
66	
67	аван, дибек
68	аванче
69	
70–71	
72–73	аван
74	чанак
74а	
75–79	
80	аван
81	т'элчник
81а	
82	аван, пајнца
85	аван
86–92	
93	дрвена паи̯нца
94–95	
95а	
96	пајнца
99	склопец
100	склопец, купче, аван
101	тод̯чник
102	аван, м'исура
	земјен - ч'анак
103–107	
108	т'од(у)чник
	к'опанче - корито
109	
110	аван, пајн'ца
113	к'опанка
114	аван
115–116	
117	аван
118	
120	аван
121	мисурка, пањче
122	
123	пан'ица
124	паница
125	
127	паница
128	ваган, паин’(-нь)ца
129	
130	аван , букилче
131	ваганка
134	дрвена ваганка, дибек
135–137	аван
138	склопец, чанак
141	авањ
142	чанак
143	ваганка
144	ваган
145–146	
147	аван, чупан
148	
149	дибек, аван
149а	
150	дибек
151–152	ч'анак
155	кел'еница
156	ваган, аван
157	келеница земњена
158	дибек
159	к'еленица
162–163	
164	ваган
165	
166	аван
169–172	
173	дибек
176–177	
178	ваган дрвен, дибек, аван
179	
180	паница, аван
183	пан'ица
184	ваган
185	аван, аванче
186	кал'ен'ица, кал’ун'ица
187	
190	пан'ица
191	ч'ашка
192	
193	ваг'анка
194	калн'ица
197	кa̧лен'ица
198	аван
199–201	
203	
205–206	ав'ан
207	л'учник, ав'ан
208–210	
211	ав'ан
213–216	
218	коп'ана, диб'ек
219	
220	пан'ица, ав'ан, коп'анка
221	ав'ан
222	
225–226	ав'ан
227	кален'ица
228	ав'ан, кален'ица
229	кален'ица
230	
232	кален'ица
233	ав'ан
234–235	кален'ица
236	кален'ица, ваг'ан
237	кален'ица, зејпка, ваг'ан
238	
239–240	кален'ица
241	
242	кален'ица, аван
243	кален'ица
246–247	
248	пан'ица, кален'ица
249	ав'ан
250	коп'анка, пан'ица
253	пан'ица
254–254а	
255–256	
257	коп'анка
260–265	
267–267а	
268–270	
270а	
271–272	
274–276	
276а	
277–291	
291а	
298а	
299	
300	ав'ан
301–306	
307	кä'ук
309–310	
311	ав'ан
312–313	
313а	
314	ав'ан
315	ав'анче
316	мис'ур, ав'анче
317–319	
319а	
320	
322–327	
328	кo̧п'ајнка
330–334	
336	
337	ав'ан
338	пан'ица
339–340	
341	пäн'ица
342–343	пан'ица
344–346	
346а	
347	
348	пäн'ица̧
348а	
349–350	
352–356	
357	паница
359–360	
361	ав'анче, ч'анак
362	аван
363	
365–369	
369а	
370	
373–375	
376	ч'анак
376а	
377–377а	
380–381	
381а	
382	
383	кутел
384	
385	кутле, копанка
386	бумбе
386а	
387	
388	ч'анак
389	аван
390	аван
391	аван, лучн'ица
391а	
392	пан'ица

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*аван*	10, 23, 67, 68, 72–73, 80, 82, 85, 100, 103, 110, 114, 117, 120, 130, 135, 136, 137, 141, 147, 149, 156, 166, 178, 180, 185, 198, 203, 206, 207, 211, 220, 221, 225–226, 228, 233, 242, 249, 300, 311, 314–315, 316, 337, 361, 367, 389–390, 391
■	*ваган*	8–9, 12, 15, 23, 24, 26, 30–31, 43, 128, 131, 134, 143–144, 156, 164, 178, 184, 193, 236, 237
⬟	*каленица*	15, 17–18, 22, 24а, 29, 32–33, 36, 39, 65, 155, 157, 159, 186, 194, 197, 227, 228, 229, 232, 234–237, 239–240, 242–243, 248
◆	*паница*	1, 82, 93, 96, 110, 121, 123–124, 127, 128, 180, 183, 190, 220, 242, 248, 250, 253, 339, 341–343, 348, 357, 392
▲	*копанка*	32, 108, 113, 218, 220, 250, 257, 328, 385
⬬	*дибек*	24, 42, 57, 67, 134, 149, 150, 158, 173, 178, 218
▬	*чанак*	43, 46, 49, 74, 103, 138, 142,151–152, 361, 376, 388
*	види материјал и коментар	4, 5, 33, 37, 38, 46, 99, 100, 103, 108, 121, 130, 138, 178, 191, 207, 307, 316, 383, 385, 386, 391

Картата донесува преглед на називите за ‘аван, копанка, чанак’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето *Како се вика сад̵от̄ во кој се т̄олче лук?* бр. 24б. од глава VIII *Уред̵ување на куќат̄а и п̄осат̄ки* од *Прашалникот̄ за собирање мат̄еријал за МДА* (Видоески 2000: 117).

Во ТРМЈ (I 2003: 4) лексемата *аван* се нотира со толкување ‘сад, обично метален, за толчење кафе, црн пипер, слануток и сл.’.

Во македонските дијалекти по однос на ова прашање суштествуваат следниве називи за ‘аван’: *ваг̄ан, п̄аница, каленица, коп̄анка, чанак, д̵ибек, склоп̄ка, чуш̄тура, лучник, ваг̄ан, з'асрд̵к.*

Како резултат на општествено-економските и социјалните услови на еден народ во определен историски период, кај односниве именувања се бележат разлики во материјалот од кој тие се изработени на релација: земјен, дрвен, бакарен, метален. Од тука во забелешките кај именувањата *аван, коп̄анка, чанак* и другите гореспоменати називи, се јавува дистинкција што се однесува пред сè, на хронологијата на називот, односно дали се работи за постар или понов збор. Разнообразието од називи се однесува и на нивната намена, односно на повеќефункционалноста на еден сад.

аван

Називот *аван* во фонетски разновидности *'аван, ав'ан*, на македонскиот дијалектен ареал е толкуван како ‘длабок сад, дрвен’ – со забелешка *п̄ост̄аро*, но и како ‘бакарен или метален сад’ – со забелешка *п̄оново*, во кој се толчи лук, но се користи за толчење и на пипер, сол, кафе... Спорадично во одделни населби *аваноп̄* имал и друга функција, се користел и како сад во кој се дробело тутун.

Односно именување како термин од кујнскиот прибор се смета за балкански турцизам од арапско потекло. Сп.: тур. *havan* < перс. *hāwen* < ар. *hāwän* со значење: 1. ‘бакарен сад во кој се толчат различни прехранбени продукти и зачини’, 2. ‘дибек од дрво или од камен во кој се толчи кафе’, 3. ‘справа за сечење, ситнење тутун’ (Skaljić 1989: 661). Односниов назив со овие значења го регистрираме и во другите балкански јазици: во срп. и хрв. *h(à)van, àvan*, во буг, *хава́н,* во алб. *haván*, во аром. *(h)avane* (Skok I 1971: 661).

ваг̄ан

Називот *ваг̄ан* во фонетски и морфолошки варијации: *в'аг̄ан, ваг̄'ан, ваг̄анка,* низ македонските дијалекти е нотиран со истото толкување како и аванот. Покрај односно именување честопати стои забелешка: *Лесно беше д̵а се нап̄рави, т̄реба само д̵а се изд̵лаби од д̵рво.*

Во ТРМЈ (I 2003: 202) лексемата *ваг̄ан* е толкувана со две значења: 1. ‘сад од кој се јаде; чинија’ и 2. (дијал.) ‘помала мера од шиник’.

Станува збор за сргрч. назив **βαγάνι(ον)*, што води потекло од нарлат. *cavus* со зн. ‘празен, шуплив’, итал. *gavano* со зн. ‘кошница’. Лексемава е нотирана во срп. и хрв. јазик со значења како и во нашиот јазик: 1. ‘посатка од дрво во која се чува храна’, 2. ‘здела (длабока чинија) за заедничко јадење на целото семејство’, 3. ‘дрвена посатка, кружна со содржина од 20 до 30 кг.’, во буг. *ваг̄ан* ‘дрвен сад; мерка за зрнеста храна од околу 15 кг’, во рус. и укр. *ваг̄а́н* ‘корито, дрвена чинија’, во слн. *vagàn, vagàna* ‘определена мерка’, во чеш. и слч. *vahan,* покрај другите значења и со зн. ‘сад за печиво, ноќви’ (Skok III 1972: 559; БЕР I 1971: 110; Фасмер I 1986: 264).

каленица

Лексемата *каленица* низ дијалектите регистрирана, пред сè, во фонетски разновидности: *каленица, кален'ица, кал̵ен'ица, к'еленица, кал'н'ица, калница, кал̵е'н'ица*, е уште еден назив со кој се именува ‘земјен, поретко дрвен, длабок сад со повеќе намени’, од кои едната е ‘сад кој служи за толчење лук’.

Во БЕР (II 1979: 154) прасловенската лексема **kālъ* се доведува во врска со грч. *πηλός, πᾶλός* ‘глина; кал, тиња, мочуриште’, од ие. *k$^{\omega}$ālo-s* со истото значење. Називот *кàлен, кàлена, кàлено – кàлени* во буг. јазик значи ‘направени од кал, земја’, а во бугарските дијалекти називот *каленик* означува ‘глинен сад за ракија’, *кàленик/каленица* ‘земјена, глинена чинија’ (Тодорова-Барболова 1999: 170). Со значење ‘земјен са за вино’ – *kalénicë* и ‘чинија, паница’ – *kalenic,* називов е нотиран и во алб. јазик (БЕР II 1979: 154), а во срп. и хрв. јазик се бележи називот *kalènica* со две значења: 1. ‘земјена, чинија’ и 2. ‘сад за вода’ (РСХКЈ II 1990: 635).

п̄аница

Називот *п̄аница,* во македонските дијалекти најчесто толкуван како ‘длабок, дрвен сад, во старо време земјен, во поново дрвен односно чингов, кој служел за јадење чорба, но и за толчење лук’, го регистрираме во разновидностите: *п̄аница, п̄ан'ица, п̄ајница, п̄ăн'ица, п̄ајн'ца, п̄'ањче, п̄а^{u}н'(-њ)ца.* Овој назив на македонскиот дијалектен ареал се јавува спорадично.

Скок го смета за балкански латинизам, во срп. и хрв. јазик *pànica* со зн. 1. ‘здела, чинија’ и 2. ‘тава, тигањ’ (Skok II 1972: 598). Тодорова-Барболова (1999: 210) називот *п̄анѝца* во буг. јазик го бележи со толкување ‘длабок сад за јадење; глинен сад; земјена чинија...’, со назнака дека служи за јадење течни јадења. Според БЕР и Фасмер станува збор за заемка од стгерм. *pfanna,* односно нвгерм. *pfanne* ‘тава, тигањ’, примено преку лат. *patina* ‘чинија, паница’ (БЕР V 1996: 45; Младенов 1941: 410; Фасмер III 1987: 198). Овој назив го регистриравме и во подалечните словенски јазици, сп.: укр. *п̄а̀нва,* чеш. *pànev,* слч. *pànev,* пол. *pànev,* длуж. *panej,* глуж. *pónoj* и во слн. *pónev,* додека во рус. дијалекти називот *п̄а̀нка* е регистриран со значење ‘дрвена чинија’, *п̄а̀нок* ‘дрвена чашка’.

чанак

Лексичката разновидност *чанак* која е спорадично дистрибуирана низ дијалектите се толкува како ‘земјен односно дрвен сад кој служи за толчење’.

Називот *чанак* е балкански турцизам, во тур. јазик *çanak* ‘земјена посатка’, регистриран и во другите балкански јазици. Сп. *чанà̀к* во буг., *чанак* во срп. и хрв., *çanak* во алб. јазик (Skok I 1971: 293; Škaljić 1989: 162; Agai 1996: 112).

коп̄анка

Називот *коп̄анка* го бележиме во варијации: *коп̄'анка, коп̄анче, коп̄'ана, кǫп̄'ајнка.* Во дијалектите се јавува спорадично, а станува збор за дрвен сад кој, како и претходните, имал повеќе намени.

Називот *коп̄анка* е изведен од грч. *κόπανια* ‘чукало за аван’, од стгрч. *κόπτω* ‘крши, сече’. Со исто значење лексемава е регистрирана и во другите балкански јазици како ‘дрвен сад – корито’, со различна намена во домашните работи ‘за перење, месење брашно и сл.’. Сп.: во срп. и хрв. јазик *kopanja*, во буг. *копà̀ня, копà̀нка,* во алб. *kopanj*, во ром. *cop/áie,* во тур. дијал. *kopana.* Називов е присутен и во подалечните словенски јазици, во слн. *корáња,* пол. *korań* (БЕР II 1979: 609; Agai 1996: 347).

д̵ибек

Називот *д̵ибек* толкуван како ‘длабок камен сад’, во македонските дијалекти е дистрибуиран спорадично во одделни населби.

Оваа лексема по потекло од тур. *dibek* со значење ‘аван од издлабен камен или дрво во кој се толчи пржено кафе и сл.’, присутна е и во срп. и хрв. јазик, како и во буг. јазик (Škaljić 1989: 216; БЕР I 1971: 381).

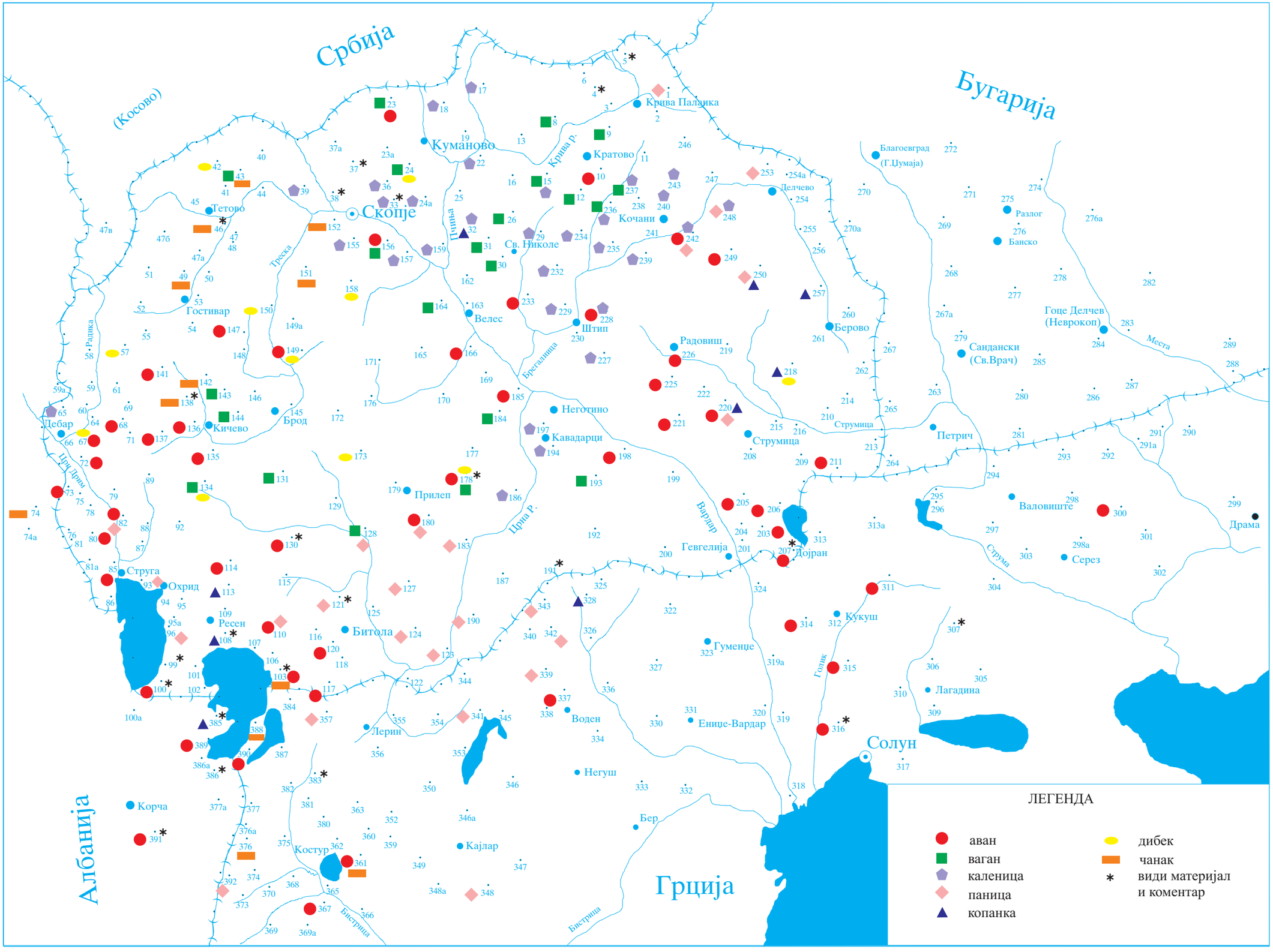
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Кочани
Св. Николе
Велес
Штип
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Дојран
Гевгелија
Струмица
Серез
Драма
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Прилеп
Негуш
Бер
Солун
Брод
Дебар
Радика
Црн Дрим
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна р.
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
аван
ваган
каленица
паница
копанка
дибек
чанак
* види материјал и коментар

1	леп
2	
3	сам'ун
4	фурњаџ'иски леп
5	леб
6	сам'ун
8	црепн'арски леп, вурн'аџиски леп
9–10	леп
11	
12	леп
13	
15	леп
16	
17–18	леп
19	леб"
22	леп
23	сăм'ун
23a	
24	леп
24a	црепн'арски леб
25	сам'ун
26	леп
29–33	леп
36	леб"
37	леп
37a	
38	леп
39	сомун
40	леп
41	с'омун
42	сомун
43–44	леп
45	
46	леп
47	леб"
47a	
47б	
47в	
48	леб"
49	сомун
50	сомун (фурнациски леб)
51	сомун
52	сомун, погача
53	
54	леб"
55	
57	сомун
58	сомун, леп
59	леп
59a	
60–61	леп
64	пешник
65	сомун
66	
67	сомун, пешник
68	сомун
69	
71	пешник, сомун
72	леп
73	погача
74–74a	леп
75	сомун
76	
78	
79–80	пешник
81	п'ешник
81a	
82	пешник
85–86	пешник
87	п'ешник
88	пешник
89	
92	
93	пешник
94	
95	сомун
95a	л'еп
96	сомун
99	сомун
100	сомун, пешник
101–102	пешник
103	п'ешник
106	п'ешник
107	пешник
108	п'ешник
109–110	пешник
113	п'ешник
114	пешник
115	пешник, сомун
116–117	пешник
118	
120–124	пешник
125	
127	пешник
128	леп
129–130	пешник
131	леп
134–136	леп
137–138	сомун
141	с'омун
142–143	леп
144	сомун
145–148	
149	леп
149a	
150–152	леп
155	леп
156	сомун
157	сомун, леп црепњарски
158	леп
159	сомун
162	сомун
163	леп
164	сомун
165	
166	леп
169	
170	леб"
171	
172	црепнарски леп
173	леп
176	леп
177	сомун
178	леп
179	
180	леп
183	црепн'арцки
184–186	леп
187	сомун
190	п'ешник
191	с'омун
192	
193–194	леп
197–201	леп
203	сăм'ун
205	пресн'ик
206–208	леп
209	сăм'ун
210	сом'ун, та'ин
211	леп
212	
213	леп
214	леп, син'ић, сим'ит
215	
216	с'амун
218–219	леп
220	пресн'ик
221–222	леп
225–230	леп
232–237	леп
238	сам'ун
239–240	леп
241	
242–243	леп
246	леп
247	
248	леп
249	сом'ун
250	леп
253	леп
254	
254a	
255–257	леп
260	сум'ун, кором'ана
261	сум'ун, куп'ечок леп
262	леп
263–265	
267	
267a	сам'ун
268–270	
270a	
271–272	
272a	
274–276	
276a	
277–283	
284	л'ап, хл'ап, л'ъбă
285–288	
289	л'ап
290	л'ъп, хл'ап
291	
291a	
292	
293	пęш'н'ик
294	пешн'ик, сомун
295–298	
298a	
299–304	
305	пиш'н'ик, сум'ун'
306	пиш'тин'ик
307	сăм'ун
309–310	
311	сăм'ун
312	
313	леп
313a	
314	л'еп
315–316	леп
317–319	
319a	
320	
322	
323	фурнаџ'ијцки леп
324–325	
326	леп
327	
328	леп
330–334	
336	
337	сам'ун
338–339	
340	сам'ун, пешник
341	с'омун
342	лєп
343	сам'ун
344	леп
345–346	
346a	
347	с'омун
348	п'ешник, сомун
348a	с'омун
349	п'ешник
350	
352–353	п'ешник
354	
355	п'ешник
356	п'ешник, с'омун
357	погача ченкарна
359–360	
361–362	п'ешник
363	
365	п'ешник
366	
367–369	пешник
369a	
370	
373–375	
376	пешник
376a	
377	пешник
377a	
380–381	
381a	
382	
383	п'ешник
384	
385	чурек, пешник
386	чурек
386a	леп
387–388	п'ешник
389	чурек
390–391	пешник
391a	
392	п'ешник

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*леб*	1, 5, 9–10, 12, 15, 17–19, 22, 24, 26, 29–33, 36–38, 40, 43–44, 46–48, 54, 58–61, 72, 74, 74a, 95a, 128, 131, 134–136, 142–143, 149–152, 155, 158, 163, 166, 170, 173, 176, 178, 180, 184–186, 193–194, 197–201, 206–208, 211, 213–214, 218–219, 221–222, 225–230, 232–237, 239–240, 242–243, 246, 248, 250, 253, 255–257, 262, 284, 289–290, 313–316, 326, 328, 342, 344, 386a
●	*црейнарски леб*	8, 24a, 157, 172, 183
●	*фурнациски / купечки леб*	4, 8, 261, 323
■	*йешник*	64, 67, 71, 79–82, 85–88, 93, 100, 101–103, 106–110, 113–114, 115, 116–117, 120–124, 127, 129–130, 190, 293, 294, 305, 306, 340, 348, 349, 352–353, 355, 356, 361–362, 365, 367–369, 376–377, 383, 385, 387–388, 390–392
▲	*сомун*	3, 6, 23, 25, 39, 41–42, 49–51, 52, 57, 58, 65, 67, 68, 71, 75, 95–96, 99, 100, 115, 137–138, 141, 144, 156, 157, 159, 162, 164, 177, 187, 191, 203, 209, 210, 216, 238, 249, 260, 261, 267a, 294, 305, 307, 311, 337, 340, 341, 343, 347, 348, 348a, 356
⬟	*(йченкарна) йоғача*	52, 73, 357
⬬	*чурек*	385, 386, 389
*	види материјал и коментар	205, 210, 214, 220, 260

Картата ги прикажува лексичките разновидности на називите за ‘леб што е печен во фурна или во подница’, но се добиени и одговори што прикажуваат видови леб според облик, вкус или според некоја друга карактеристика или намена. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 2 од глава IX *Приго̄тувување храна* од *Прашалнико̄т за собирање ма̄теријал за Маке̄онско̄т ѓијалекто̄н а̄тлас* (Видоески 2000: 119). Според ТРМЈ (III 2006: 23) лексемата леб се толкува како ‘основен прехранбен производ што се меси од брашно (пченично, пченкарно, ’ржено итн.) и потоа се пече’.

На македонската дијалектна територија, освен основниот назив *леб* и двокомпонентните изрази *цре̄пнарски / фурнаџиски леб*, се среќаваат и називите *сомун*, *пе̄шник*, *чурек*, *по̄гача*, *пресник*, *та̄ин* и *коромана*. Во ТРМЈ се регистрирани називите *сомун* ‘леб од бело пченично брашно, обично во тркалезна форма’ (ТРМЈ V 2011: 494), *пе̄шник* ‘пченичен леб со тркалезна форма потквасен со маја’, *по̄гача* ‘пченичен леб од тесто без квасец, печен во тепсија’, *пре̄снец* (*пре̄сник*) ‘1. вид бесквасен леб; 2.вид пита со потпечени кори наредени една врз друга’ (ТРМЈ IV 2008: 81, 141, 513 – 514), *та̄ин* ‘храна, оброк што се дава на војници, на работници и сл., следување’, а називот *чурек* е регистриран како ‘1. вид зачин од растението црн ким или црно семе; Nigella sativa L., ‘2. Вид печиво, бел леб месен со маја и премачкан озгора со јајце, вид симит само поголем и посолен со овој зачин’ (ТРМЈ VI 2014: 12, 392).

леб

Називот *леб* со сите негови фонетски варијанти се среќава на целата македонска дијалектна територија. Етимологијата на овој назив е од псл. *xlěbъ преземено од герм. *hlaiba- од коешто е развиено ствгерм. hleib ‘леб’. Се употребува во: срп. *хлеб,* рус. *хлеб,*чеш. *chleb* (Snoj 2009: 206).

сомун

Називот *сомун*, со неколку фонетски варијанти: *самун*, *сӑмун*, *сумун*, е втор по фреквентност и опфаќа голем дел од македонската дијалектна територија.

Лексемата *сомун* е балкански турцизам од грчко потекло и е дел од фурнаџиската терминологија. Оваа лексема е позајмена од отомански турски *somun*, а дел од етимолозите се на мислење дека е од византиски грчки *ψωμίν* < *ψωμίον* ‘парче леб’ < старогрчки *ψωμός*, што е изведено од глаголот *ψώω*, алтернативна форма на *ψάω* ‘допира нежно, лесно; трие’, што значи дека изворната семантика би била ‘нешто што се трие, а потоа се јаде’. Се среќава во ром. *somún*, аром. *sumună, somună*, алб. *somunë, somun*, како и во буг. *сому́н* и срп. *со̀мӯн*.

Во одговорите на прашањето *Како се вика леб што̄ е пе̄чен во фурна или во по̄дница?* се забележува дека тоа е најчесто леб што се пече во фурна (*фурнаџиски леб*), но има и одговори што посочуваат дека е тоа ‘црепнарски леп’ (п. 157, Зелениково). Во дел од примерите називот *сомун* означува количество, односно парче (сп. 159, Катлановo), а се јавува и во синтагмата *купечки леп* (во селските средини каде што немало фурни лебот се печел под вршник во црепна, подница, а лебот купен во некоја градска средина бил печен во фурна со обопштен назив *сомун*). (Јашар-Настева 2001: 36–37; БЕР VII 2010: 320; Škaljić 1966: 570; Skok III 1973: 199).

пе̄шник

Називот *пе̄шник*, со фонетските варијанти: *пишник*, *пиштӣник*, е регистриран во поголемиот дел од југозападната македонска дијалектна територија со примарно значење ‘леб што е печен во фурна’, иако може да се забележат и поинакви значења ‘бел / градски / пазарски / помал леб’, или тркалезен леб за в црква.

Лексемата *пе̄шник* е изведена од стсл. **пѣшь**, од псл. *peťъ < *pektь, од прабалтословенски *péktis, од пие. *pékʷtis < *pekʷ- при што првичното значење е ‘удира, здроби, пукне (зрно)’, а подоцна се развило во ‘готви’, еквивалентно на *peťi + *-tь. (Фасмер III 1987: 256–257; Skok II 1972: 629; Derksen 2008: 393; Pokorny 1959: 798)

по̄гача

Називот *по̄гача* во пунктовите 52. Печково, 73. Џепиште и 357. Буф, е забележан со значење ‘леб печен во црепна од пченично брашно’. Според нас овој назив е дел од обредната лексика, па сметаме дека се јавува на пошироко дијалектна територија.

Лексемата *по̄гача* потекнува од средновековен латински *focacea* < *focacia*, дериват од *focus* ‘огниште, жариште’, во значење „леб од огниште“ (panis focācius), сродно со итал. *focaccia* ‘вид рамен леб со додатоци’. Заемањето во јужнословенските јазици е неизвесно, можно е од унг. *pogácsa* или герм. *Pogatsche*. Можно да е со романско посредство *pogace*, но исто така можно е и од византиски грчки *πογάτσα*, а оттаму и во отомански турски *poğaça*. Лексемата е регистрирана во буг. *пога́ча*, ср.-хр. *по̀гача* / pògača, слн. pogáča, алб. *pogaçe*, нгрч. *μπουγάτσα* и во тур. *poğaça*. (БЕР V 1996:, 421–422; Фасмер III 1987: 295; Miklosich 1862: 254).

пресник

Називот *пресник*, според ТМРЈ *пре̄снец* ‘вид бесквасен леб’ го прикажува начинот на кој се приготвува, но не и на кој се пече лебот, односно овој вид леб се подготвува без квасец и тестото не нараснува. Регистриран е само во два пункта (205, 220), што не ја отсликува вистинската состојба на терен.

Лексемата *пресник* (*пре̄снец*) е изведена од псл. *prěsnikъ < *prěsnъ (придавка) + *ikъ (наставка за супстантивизирање на придавки) ’свеж; суров; бесквасен; груб; нерафиниран’ < блтсл. *prḗ²skas ‘бесквасен’ < пие.*preyskos ‘свеж, чист’, сп. стсл. **опрѣснъкъ** ‘бесквасен леб’. Овој збор е сроден со пгерм. *friskaz (некои етимолози, на пр. Фасмер, не се согласуваат со ова), познат и во литв. préskas, но вокализмот на литванските форми е некомпатибилен со реконструкцијата *proisk. Првобитното значење на балтословенската придавка била ‘свеж’ во смисла на ‘бесквасен, неферментиран, несолен’. За словенските јазици мора да претпоставиме *prěsnъ < *prěsknъ; сп.: срп. *пресник*, чеш. *přesník*, пол. *przaśnik* (БЕР V 1996: 668–669, 674–675; Фасмер III 1987: 360; Skok III 1973: 41; Gluhak 1993: 503; ERHJ II 2021: 216).

чурек

Називот *чурек* се јавува на мал ареал во преспанските говори и означува ‘помал леб’.

Лексемата *чурек* потекнува од тур. çörek. ‘тркалезен леб, леб во кружна форма. Овој збор е изведен од старотурскиот глагол çevür- „вртење, тркалање“ со старотурска наставка +(g)ak. Истиот збор во отоманскиот турски се јавува и со значење ‘црн ким, црно семе’, што е и прво значење при толкувањето на овој збор во ТРМЈ. Го има и во буг. *чюрек, чурек*, срп. *чурек*, бос. *čurek*, ром. *ciurec*, нгрч. *τσουρέκια*. (Младенов, 689; ЭСТЯ II, 154-155; Skok I, 343).

та̄ин

Лексемата *та̄ин* е од тур. *tayın* ‘дажба, определен оброк (за денонокие); војничко следување, војнички оброк’ од арап. *taʿyīn* ‘определува, одредува’; сп.: срп. *та̄ин, та̄јин*, ром. *taín*, аром. *tăíme, tăíne*, нгрч. *ταγίνι, ταΐνι* (БЕР VII 2010: 754–755; Младенов 1941: 628; Škaljić 1966: 596-597; Skok III 1973: 431; Nişanyan 2002 [tayın, tayin]).

коромана

Називот *коромана* е забележан во Пехчево, покрај *сумун*. Доаѓа од тур. *kuruman* ‘војнички сув леб, двопек’ од глаголот *kurumak* ‘суши’, а на словенска почва преосмислено како *кор-о-мак* од слов. *кора*. Го има и во буг. *короман,* срп. *короман*, алб. *koromane* ‘војнички леб’, аром. *curamână,* нгрч. κουραμάνα. (БЕР II 1979: 643–644; Skok II 1972: 157; Škaljić 1966: 416).

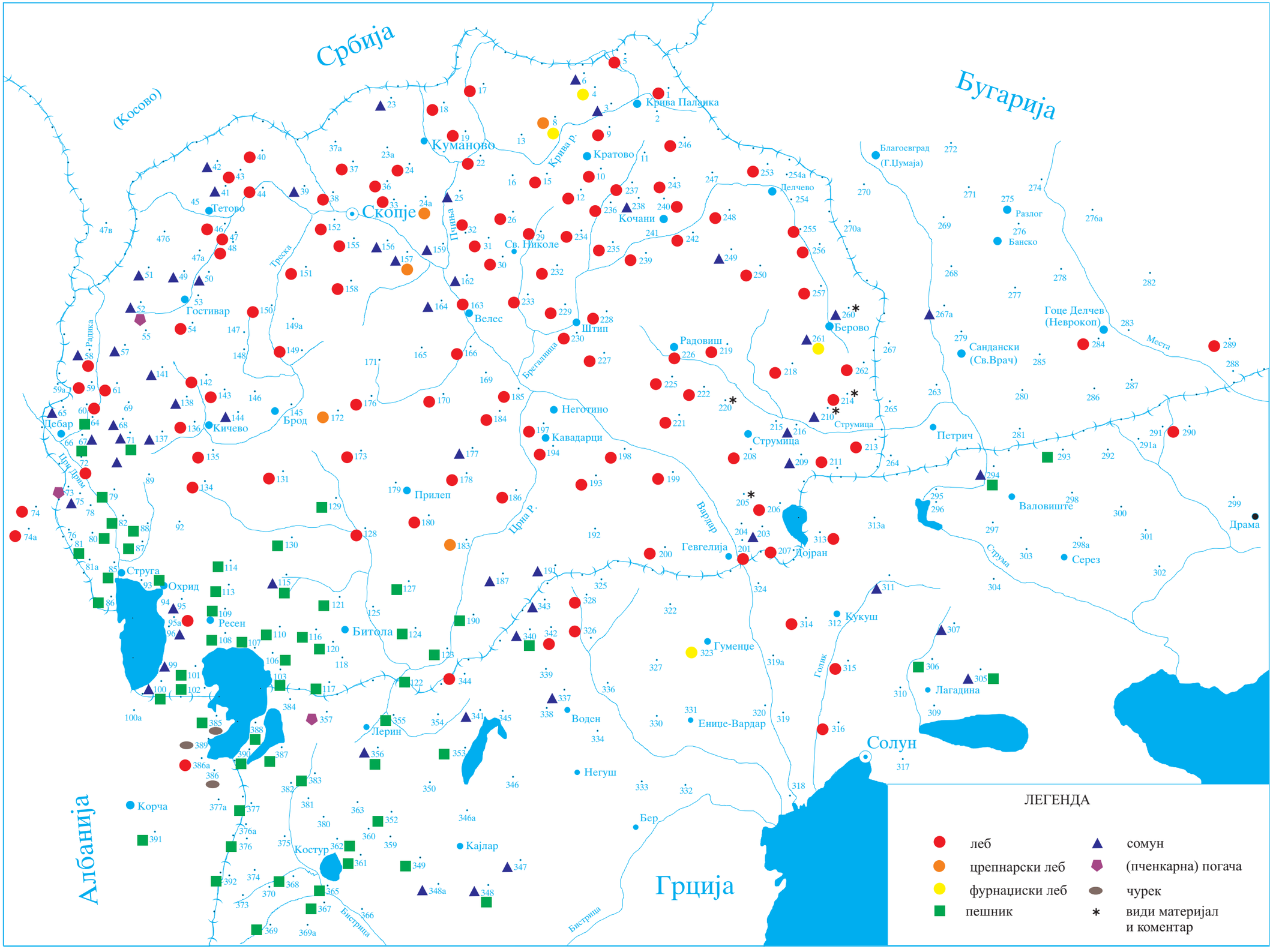
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Гумениџе
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Корча
Негуш
Бер
Солун
Црна Р.
Брегалница
Струма
Вардар
Бистрица
Радика
Треска
Пчиња
Места
Голик
ЛЕГЕНДА
леб
црепнарски леб
фурнациски леб
пешник
сомун
(пченкарна) погача
чурек
* види материјал и коментар

1
2
3 ц'аревишан поп'арник
4 мумур'узник
5 царевичен леп
6 мумур'узница
8–9
10 мумур'узна пог'ача
11 мумур'узница
12 момор'узна пог'ача
13
15 мумур'узница
16
17 мумур'узница
18 мумур'узница
19 мумур'узница
22 мумур'узница
23 мумур'узан леп
23а
24 мумур'узница
24а мумурузн'ица
25 мумур'узница
26 мумур'узан леп
29 мумур'узна пог'ача
30
31 мумур'узна пог'ача
32 мумур'узница
33 мур'езница
36 мумерезница
37 мумурузӑн леп
37а
38 ченкарен леп
39 мурезница
40 ченкар'ан леп
41–42 ченкар'ен леп
43–44 ченкарен леп
45
46 ченкарен леп
47 ченкарен леб[п]
47а–47в
48
49 пченкарен леп
50 пченкарен леб[п]
51 пченкар'ен леп
52 пченкарен леб[п]
53
54 пченкарен леб[п]
55
57 пченкарник
58 пченкан леп
59
59а
60 пченкан леп
61 пченкарник
64 ченканик
65 ченк'ан леп
66
67 ченкан леп
68 пченканик
69
71 пченкарник
72 ченкан леп
73 ченк'ан леп
74 пченканик
74а пченкан леп
75 пченкарник
76
78
79 пченкарница, шауленик
80 пченк'ан леп
81 пч'енкан леп
81а
82 ченка[ӓ]рник
85 ченкарница
86 мисерцки леб
87 ченк'арница, ченкар'ин леп
88 ченкарница
89
92
93 ченкарница, шалник
94
95 ченкарница
95а ченк'ӑрница
96 ченкарен, мисерен леп
99–100 мисерен леп, ченкарен леп
101 мис'ерница, пченкарница
102 мисирен леп, мисерница
103 м'исерник
106 м'исерник
107 мисерница
108 пченк'арница, мис'ерница
109 пченкарница
110 пченкарница, пченкарник
113 пченк'арница
114 ченкарница
115 пченкарник, пченкарница
116 ченкарница
117 ченкарка
118
120 ченкарка
121 пченкарница
122–123 ченк'арка
124 ченкарка
125
127 ченкарка
128 пченкарница, царевница
129 царевница
130 пченкарница
131 ц'аревница
134 пченкарница
135 пченкарник
136 пченкар'ен леп
137 пченкарен леп, пченкарник
138 пченкарен леп
141
142 пченкарник
143–144 пченкарница
145–149
149а
150 пченкарен леп
151 пч'енкарен л'еп
152 мур'езница
155 мумур'езница
156 мумурезница
157 мумур'езница
158 пченканик
159 мумурезница
162 царевна пог'ача
163 царевна погача
164 царевница
165
166 царевна погача
169
170 царевница
171
172 царевник, царевница
173 царевница, царевник
176 царевна погача, царевница
177 царев'ица
178 царевн'ица
179
180 царевница
183 цар'евно
184 цар'евна пог'ача
185 мумур'озен леп, цар'евен леп
186 мурозен леп
187 царевкарница, цревка
190 ченкарн'ица
191 мор'озен леп
192
193 мор'озник
194 мор'озен леп
197 момор'озник
198 мор'узен леп
199–201 чиничк'оф леп
203 чиничк'оф леп
205 чиничк'оф леп
206 чинчк'оф леп
207 мисирк'оф леп
208 чиничк'оф леп
209 чис леб
210 просен'ик
211 чиничк'оф леп, просен'ик
212
213 ч̣еничк'оф леп
214 чен'ичкав леп
215
216 чиничк'ов леб
218 ченичк'оф леп
219–220 чиничк'оф леп
221 ч̣еничк'оф леп
222 чиничк'оф леп
225 чиничк'ова пог'ача
226 ченичк'ова пог'ача
227 момур'узен леп
228 мор'узна пог'ача
229 момур'узен леп
230 момур'узна пог'ача
232 момур'узен леп
233 момур'узна пог'ача
234 мор'узник
235 мумур'узен леп
236 момор'узна пог'ача
237 мумур'узен леп
238 мумур'узна пог'ача
239 мур'узен леп
240 ц'аревен леп
241
242 мумур'узна пог'ача, мисирен леп
243 ц'аревен леп
246 ц'аравичин леп
247
248 ц'аревичен леп
249 мисирк'ова пог'ача
250 месирк'оф леп
253 ц'аревичен леп
254
254а
255–256 ц'аревичина пог'ача
257 ц'арев'ичен леп
260 ц'аревичина пог'ача
261 ц'аревичен леп
262 пог'ача, ц'аревичин леп
263–265
267
267а пчен'ичен леб
268–270
270а
271–272
274–276
276а
277–291
291а
292
293 мис'ирӑн л’ап
294–298
298а
299
300 мис'иркин ле[а]п
301–304
305 каз'алка
306 бастар'ӑк
307 мис'ирцки л'еп
309–310
311 мисиркина пуг'ача
312
313 мисирк'оф леп
313а
314–316 мис'иркин леп
317–320
322
323 чин'ичкина пуг'ача
324–325
326 чин'ичкин леп
327
328 чин'ичкин леп
330–334
336
337 ч'енкин леп
338–339
340 чиничкув'ица
341 ч'енкин леп
342 чин'ичкин леп
343 чен'ичкина пог'ача
344 мисерник
345–346
346а
347 чинчик'ен леп
348 прусен'ик
348а чинчик'ен леп
349 прусин'ик, ч'енкӑрен леп
350
352 ч'енкен леп
353 ч'енкин леп
354
355 ченк'арник, ч'енкен леп
356 ч'енкен леп
357 ченкарка
359
360
361 буб'ота, мис'ирна буб'ота
362 мис'ерен леп
363
365–366
367 мис'ерен леп
368 мис'ирен леп, мисерн'ик
369 мис'ерен леп
369а
370
373–375
376 мис'ерник
376а
377 мис'ерник
377а
380–381
381а
382
383 м'исерник
384
385 мисерен леп, мисерник
386 мисерен леб
386а
387 м'исерен леб
388 м'исе:рен леп
389 мисерник, пченкарник
390 мисерник
391 мис'арка, мис'арев лjӓп
391а
392 мисерн'ик

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*пченкарен леб*	38, 40–44, 46–47, 49–50, 52, 54, 57–58, 60–61, 64–65, 67–68, 71–74a, 75, 79, 81–82, 85, 87, 88, 93, 95–95a, 96, 99–101, 108, 109–110, 113–117, 120–124, 127, 128, 130, 134–138, 142–144, 150, 158, 190, 337, 341, 349, 350, 353, 355–357, 389
◆	*мумурузен леб*	1, 4, 6, 8–11–12, 15–16, 18–19, 22, 23–24a, 25–26, 29, 31–33, 36–37, 39, 152, 155–157, 159, 185, 186, 191, 193–194, 197–198, 227, 228–230, 232–239, 241
■	*пченичков леб*	199–201, 203, 205–206, 208, 211, 213–214, 216, 218–222, 225–226, 323, 326, 328, 340, 342–343, 347, 348a
⬭	*мисирен леб*	86, 96, 99–101, 107, 250, 293, 300, 307, 344, 362, 367–369, 385–388, 389, 390–392
▲	*царевен леб*	3, 5, 128, 129, 131, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–177, 180, 183–184, 185, 187, 240, 243, 246, 248, 253, 255–257, 260–261, 262
⬟	*просеник*	210, 211, 348, 349
*	видиматеријал и коментар	79, 93, 209, 305, 306, 361

Картата донесува преглед на називите за ‘леб од пченкарно брашно’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 14 од глава IX *Приѓотвување храна* од *Прашалникоѿ за собирање маѿеријал за МДА* (Видоески 2000: 119).

На македонската дијалектна територија се забележува диференцијација во однос на именувањето на самото растение Zea mays ‘пченка’, па оттаму и се изведуваат називите за лебот што е направен од пченкарно брашно и тоа, или како еднокомпонентни со помош на суфиксната деривација или како двокомпонентни изрази во кои првиот дел е придавка што ја содржи информацијата за ‘пченка’ а вториот дел е именката *леб* (*ѿоѓача, бубоѿа* итн.).

Според Киш (1996: 175) „во македонските говори се јавуваат следниве називи: *ѿченка*, *ѿченичка*, *мумуруз*, *мумуруска*, *муруска*, *мисир*, *мисирка*, *царевка*, *царевица* и *ѓрчка*...“, а со оглед на тоа што и називите на ‘леб од пченкарно брашно’ се изведуваат од овие лексеми, ќе дадеме преглед на називите, притоа не наведувајќи ги сите фонетски и прозодиски разновидности: 1. (деривати од пченка): (*ѿ)ченкарница, (ѿ)ченкарка, (ѿ)ченкарник, (ѿ)ченканик, (ѿ)ченкарен / (ѿ)ченкан / (ѿ)ченкен / (ѿ)ченкин леб*; 2. (деривати од пченичка): *чиничкувица, ченичков / ченичкав / ченичкин леб, ченичкова / ченичкина ѿоѓача*; 3. (деривати од мороз, мурус со редупликација на првиот слог) *морозник, моморозник, мурезница, мумерезница, мурозен / морузен / мумурозен / момурозан леб, морузна / момурозна / мумурузна ѿоѓача*; 4. (деривати од мисир, мисирка) *мисерник, мисерница, мисарка, мисерен / мисрен / мисирков / мисиркин / мисирски леб, мисиркова ѿоѓача, мисирна бубоѿа*; 5. (деривати од царевка, царевица) *царев(н)ица, царевкарница, царевник, царевен / царевичин / царевишан леб, царевна / царевичина ѿоѓача, царевишан ѿопарник*; 6. (деривати од просо) *ѿросеник, ѿрусеник*. Овде ќе ги вклучиме и одделните називи: *бубоѿа*, *чис(ѿ) леб*, *шауленик* и *баснарǎк*.

ѿченкарен леб (ѳериваѿи оѳ ѿченка)

Дериватите изведени од *ѿченка* за ‘леб од пченкарно брашно’ ги имаат истите фонетски разновидности како и основниот назив ‘пченка’: *(ѿ)ченкарница, ченкарка, (ѿ)ченкарник, (ѿ)ченканик, (ѿ)ченкарен / (ѿ)ченкан / (ѿ)ченкен / (ѿ)ченкин леб* и го покриваат истиот ареал: Тетовско, Скопско, Пореч е, Кичевско, Прилепско, Битолско, Гостиварско, Дебарско, Охридско, Струшко, Преспанско, Леринско и Солунско.

Со оглед на тоа што пченката е понова култура донесена од Централна Америка и ги заменува постарите житни култури во Европа, особено во предели со поостра клима, таа при својата номинација позајмува други називи (Киш 1996, 174–175). Имено, во основата на *ѿченка* е псл. **рьšeno*, од прабалтословенскиот **pišena*, од праиндоевропскиот **pis-en-om*, од **peys-* ‘меле, здроби’. Карактеристка на македонските дијалекти е замената на консонантската групата *ѿш* > *ѿч*, а во некои дијалекти добиената група *ѿч* > *ч*.

Називот *(ѿ)ченкарница* е регистриран на поголем ареал во западните македонски говори а називот *ченкарка* е регистриран на помал ареал во југозападните македонски говори (в. карта). Називот *(ѿ)ченка(р)ник* се јавува во Скопско, Кичевско, Дебарско и Леринско, некаде и како дублетна форма. Најголем ареал зафаќаат двокомпонентните називи во кои првиот дел е придавка што ја содржи информацијата за ‘пченка’: *(ѿ)ченкарен / (ѿ)ченкан / (ѿ)ченкен / (ѿ)ченкин леб*. Овие називи се јавуваат на целата територија на западното македонско наречје. (Пеев 1974: 12–16; Киш 1996: 175; Фасмер III 1987: 417; Skok II 1972: 586; Derksen 2008: 431).

ѿченичков леб (ѳериваѿи оѳ ѿченичка)

Називот *ѿченичка* е југоисточна македонска лексема и се јавува во повеќе фонетски разновидности во југоисточните и јужните македонски говори (Радовишко, Струмичко, Дојранско, Воденско, Кајларско и Костурско). Оваа лексема е од псл. *рьšenica од *рьšeno + *-ica, од пблтсл. *pišena, од пие. *pis-en-om, од *peys- ‘меле, здроби’. Првично, двоен деминутив, од -ица + -ка; сп. *водичка* со синонимот *водица*.

Најширок ареал зафаќа двокомпонентниот израз *ченичков / ченичкав / чиничков / ченичкин леб.* (Пеев 1974: 12–16; Киш 1996: 175; Фасмер III 1987: 417; Skok II 1972: 586; Derksen 2008: 431; Snoj 2016: 591)

(му)мурузен / (мо)морузен леб (ѳериваѿи оѳ мумуруз, мумуруска)

Називите за ‘леб од пченкарно брашно’ изведени од мумуруз/мумуруска се бројни (види материјал) и се среќаваат во повеќе дијалектни разновидности од фонетски и прозодиски карактер во североисточните и источните македонски говори (Скопско, Кумановско, Светиниколско, Кривопаланечко, Кратовско, Кочанско, Штипско, Велешко, Тиквешко и Мариовско).

За потеклото на оваа лексема постојат многу претпоставки. Вајганд смета дека е од буг. *моморо з, моморозка, моруза*, Младенов е на мислење дека е разноводност на *мамул* (сп. *мамалиѓа*), од ром. *mămăliga* (< итал. *melega, melica* ‘просо’), Скок смета дека е направена само замена во редупликацијата *куку-* во *кукуруз* со *муму-* (*мумуруз*), Заимов и Пеев го изведуваат од дијалектниот назив на ‘црница’, *мура, муренка* со редупликација на почетниот слог, што се врзува со лат. *mōrus* (< грч. *μόρον*), а ако се има предвид дека називите на растенијата честопати носат назив на земја од каде што се донесени, тогаш не е исклучена и веројатноста дека е од итал. *moro* < *Maurus* ‘Мавританец’, со оглед на тоа што по пренесувањето од Америка во Шпанија, пченката нашла своја втора татковина во Мавританија (Пеев 1974: 12–16; Киш 1996: 176–177; Skok II 1972: 485).

мисирен леб (ѳериваѿи оѳ мисир, мисирка)

Називите за ‘леб од пченкарно брашно’ изведени од *мисир, мисирка* се дадени во првиот пасус, а најфреквентни се во периферните југозападни, југоисточни и источни македонски говори, спорадично и во дел од централните македонски говори (в. карта).

Овие називи се изведени од лексемата *мисир* ‘пченка’, што е балкански турцизам од арапско потекло (mısır ‘пченка’, *misir buğdağı* букв. ‘египетска пченица’). Називот укажува на земјата од каде што Турците ја пренеле културата ‘пченка’ на Балканот (Пеев 1974: 12–16; Киш 1996: 177; Заимов 1957: 120; Škaljić 1966: 465).

царевен леб (ѳериваѿи оѳ царевка, царевица)

Називите за ‘леб од пченкарно брашно’ изведени од *царевка, царевица* се дадени во првиот пасус. Иако Киш (1996: 177) наведува дека „во однос на другите називи (се мисли на *ѿченка* и *мисир*, н. заб.), разновидностите *царевка* и *царевина* немаат компактен ареал“, сепак наведените деривати за ‘пченкарен леб’ што се изведени од *царевка* образуваат два поголеми ареали, едниот е во централните македонски говори, а другиот е во североисточните и источните македонски говори. Во однос на именувањето, според Киш (1996: 179) „тие, како впрочем и низа други деривати со основата *цар-, Сѿамбол-* и *Цариѓраѳ-*, се именувани така од царските усилби, оваа култура што повеќе да се одгледува...“. (Пеев 1974: 12–16; Киш 1996: 177–178; Заимов 1957: 113–126; Moszyński II 1968: 533).

ѿросеник (ѳериваѿи оѳ ѿросо)

Во неколку пунктови се среќаваат и називите за ‘леб од пченкарно брашно’ изведени од *ѿросо*: *ѿросеник* (Ново Село), *ѿрусеник* (Тремно), *ѿрусиник* (Емборе).Овие називи се изведени од псл. **proso* +**-ьnikъ*. Натамошната етимологија е нејасна. Ако старопрускиот збор *prassan* е сроден и не е позајмен (на пр. од полскиот), тогаш е можна реконструкција од пблтсл. **praśan* < пие. **prokom*, од **perḱ-* ‘шарен’, или од **pres-* ‘притисне, стиска, гмечи’, а можно е и неиндоевропско потекло. Познат е и во балтичките јазици, литв. *prosais*, латв. *prosa*. (Киш 1996: 177; БЕР V 1996: 766–767; Младенов 1941: 530; Фасмер III 1987: 378–379).

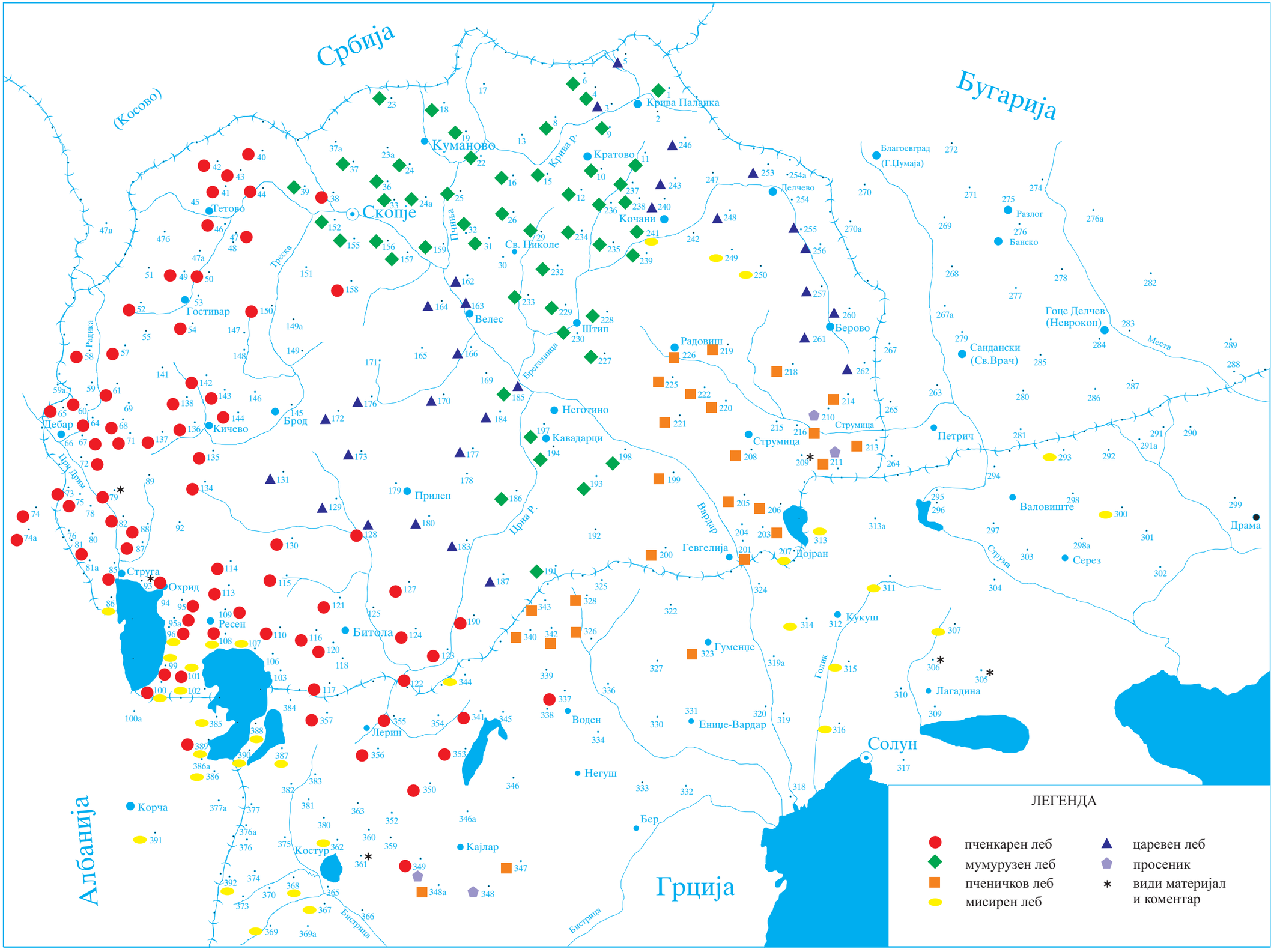
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Св. Николе
Велес
Штип
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Берово
Делчево
Кочани
Гевгелија
Дојран
Благоевград (Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Санденски (Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Лагадина
Солун
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Бегалница
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Бистрица
Радика
Треска
Пчиња
Голик
Места
ЛЕГЕНДА
пченкарен леб
мумурузен леб
пченичков леб
мисирен леб
царевен леб
просеник
види материјал и коментар

1	з'алок
2	
3	з'алче
4	залок
5	залăк
6–8	з'алак
9	з'алăᵃк
10	з'алак, з'аўче
11	з'алак
12	з'алăк
13	
15	з'алак
16	
17–18	з'алак
19	залак
22	
23	з'алăк
23а	
24	з'алак
24а	з'алак, з'алче
25-33	з'алак
36	залак
37	залăк
37а	
38	залак
39	залак, залче
40–42	з'алак
43	з'алак, к'ăсај
44	залак
45	
46	залак, кăсај
47	кăсај
47а	
47б	
47в	
48–52	кăсај
53	
54	кăсај
55	
57	кăсај
58	косај
59	к'ăсăј
59а	
60–61	косај
64	кăс'аʺнца
65	кăсај
66	
67	кăсај
68	косај
69	
71	косај
72	кăс'аʺнца
73	кэсаница
74	кэсај
74а	кэсај
75	косај
76	
78	
79	кăсај
80	кăсај
81	к'єсај
81а	
82	касај
85	кăсај
86	кєсај
87	к'асај
88	касај
89	
92	
93	касај
94	
95–95а	касај
96–99	кăшај
100	кăшаф, кăшај
101	кăшај, кашај
102	кăшej
103-106	к'ăшej
107	кăшej
108	з'алок
109	кăшај
110	залак, кашај
113	к'ăшај
114	залак
115	косај
116–117	залак
118	
120–122	залак
123	залак, залафче
124	залак
125	
127–128	залак
129–130	залак, касај
131	касај
134	косај, косајче
135	залак, касај
136	касај, залак
137	касај, касајче
138	косај
141	
142–143	косај
144	касај
145–148	
149	касај
149а	
150	касај
151	к'асај
152–155	з'алак
156–157	залак
158	косај
159–162	залак
163–164	залак, залче
165	
166	залак
169	
170	залак
171	
172–177	залак
178	залак, залче
179	
180–185	залак
186	з'алак
187–190	залак
191	з'алак
192	
193	залạк
194	з'алак
197	залак, залче
198	з'алаᵃʺк
199–207	з'алăк
208	з'алạк
209	з'алăк
210	з'алак
211–213	з'алăк
214	з'алạк, з'алче
215	
216–218	з'алăк
219	з'алạк
220	з'алăᵃк
221	з'алăк
222	з'алạк
225	з'алак
226	залăк
227	з'алак
228	з'алак, з'алче
229	з'алăк
230	з'алак
232	з'алак, з'аўче
233–234	з'алак
235	з'алак / з'алăᵃк
236	
237	з'алок, з'аўче
238	з'алак, з'аўче
239	з'алче
240	з'алак
241	
242	з'алче
243	залак, з'аўче
246	з'аўак
247	
248	з'аўак
249	з'алак
250	з'аўак
253	з'алак
254	
254а	
255–262	з'алак
263–267	
267а	з'алак, з'алаче
268–270	
270а	
271–272	
274–276	
276а	
277–291	
291а	
292	
293	х'апкạ, залак
294–298	
298а	
299	
300	упка
301–306	
307	х'апка
309–310	
311	з'алук
312	
313	з'алук
313а	
314	з'алăк
315	з'алук
316	з'алче
317–319	
319а	
320	
322	
323	з'алăк
324–325	
326	з'алак
327	
328	з'алак
330–334	
336	
337	з'алạк
338–339	
340	зăл'ак
341–342	з'алак
343	з'алạк
344	кăшej
345–346	
346а	
347	к'ăше
348	кăш'ајче
348а	к'ăшăј
349	к'ăшăј
350	
352	к'ăшај
353	з'алăк
354	
355	з'алак
356	з'алак
357	залак
359–360	
361	к'ăшej
362	кăшej, з'алак
363	
365–366	
367	к'ăшej
368	к'ăшej
369	кэшек
369а	
370	
373–375	
376	кăшej
376а	
377	кăшej
377а	
380–381	
381а	
382	
383	залак, кăшej
384	
385	кăшај
386	кăшej
386а	кăшај, кăшej
387	кăшej
388	з'алак
389	к'ăшej
390	кăшej
391	кашej
391а	
392	кашej

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*залак*	3, 8, 11, 15, 17–19, 24–26, 29–33, 36, 38, 40–42, 43, 44, 46, 110, 114, 116–117, 120–122, 124, 127–130, 135–136, 152, 155–157, 159, 162, 166, 170, 172–173, 176–177, 180, 183–187, 190–191, 193–194, 208, 214, 219, 222, 239, 242, 246, 248, 250, 293, 316, 337, 343, 357, 362, 383, 388
■	*касај*	43, 46–47, 48–52, 54, 57–61, 64–65, 67–68, 71–75, 79–82, 85–88, 93, 95–96, 99–103, 106–107, 109, 110, 113, 115, 129–130, 131, 134, 135–136, 137–138, 142–144, 149–151, 158, 344, 347–349, 352, 361, 362, 367–369, 376–377, 383, 385–387, 389–392
⬟	*хаџка*	291a, 293, 297, 300, 307

Картата донесува преглед на називите за ‘залак’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 17 од глава IX *Приго̄тување храна* од *Прашалнико̄т за собирање ма̄терија̄л за МДА* (Видоески 2000: 119).

Според ТРМЈ (II 2005: 86), лексемата *залак* се дефинира како ‘парче леб што наеднаш се става в уста, се џвака и се голта; касај’. За синонимот *касај* во ТРМЈ не е дадено толкување, туку упатува на залак (ТРМЈ II 2005: 489).

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи за ‘мало парче што се клава во уста’ со повеќе фонетски и суфиксни разновидности: *залак, касај* и *(х)а̄пка*. Картографирани се лексемите *залак*, *касај* и *(х)а̄пка*.

залак

Називот *залак* се претставува во говорите со повеќе разновидности: *з'алӑк, з'ал^{ă}к, з'алӄк, з'алок, з'алук, з'аў̆ак*, како и деминутивните форми образувани со суфиксите *-че* и *-ache*: *з'алче, з'алаче* и *з'аў̆че*. Оваа лексема има словенско потекло; сп. стсл. *ꙁалогъ* од *ꙁа-логъ*, буг. *за̀лък*, срп. *за̏ло̄гај*, хрв. *zȁlogāj*, слн. *zalogâj*. Постојат две претпоставки за развојот на лексемата *залак*. Првата е дека потекнува од псл. **zalogъ* < **za-* + **logъ*, при што: **za-* е од прабалтословенски **źō*, од праиндоевропски **ǵʰō* ‘зад, под, надвор од’, можеби прономинална инструментална форма од **gʰe*, **gʰo* и **logъ*, што е еквивалентно на **leťi* + **-ъ*; сродно со стгрч. λόχος. Втората претпоставка дека е од **za-* + **ložíti*, каузатив од **leťi* ‘легне’ и првично значи ‘предизвика да легне’. Слична формација од истиот ие. корен **legh-* ‘лежи, легне’ е гот. *lagjan*, герм. *legen* ‘положи, полага, става нешто или некого во хоризонтална, легната положба’. Во својот развој псл. лексема **zalogъ* во дел од јужнословенските јазици (македонски и бугарски) се развила во два одделни збора: *залого̄* и *залак* (БЕР I 1971: 596; ЭССЯ XVI 1990: 127–128; Фасмер II 1986: 509; Skok II 1972: 281–283; ERHJ II 2021: 584; Derksen 2008: 287–288; Snoj 2009: 845).

касај

Називот *к'асај* се претставува во говорите со повеќе фонетски и морфолошки разновидности: *к'осај, к'эсај, к'єсај, к'ашај, к'ăшај, к'ашеј, к'ăшеј, кăсаница, кэшек, ксаница, кăшајче, косар*. Лексемата *касај* е изведена од псл. **kǫsъ* + суфиксот **-ějь*. Според Фасмер (II 1986: 431), изведен од **kǫ̂sъ* ‘парче’, но според Трубачов (ЭССЯ XII 1985: 65–66) именката е изведена од глаголот **kǫsati*. Сродно со литв. ką́sti ‘гризе’ (1 sg. *kándu*), латв. *kuôst* ‘гризе’ (1sg. *kuôžu*). Можеби е сродно со стгрч. *κνώδων* ‘нож, сечило’, κνώδαλον ‘див ѕвер’, перс. Khayin (xâyidan) ‘џвака’. Според Дерксен (Derksen 2008: 243), од прабалтословенскиот **kanˀd-*, од кој може да се конструира праиндоевропски корен **k(ʷ)end-* или **k(ʷ)enHd(ʰ)-*. Според Скок (Skok II 1972: 245–246), псл. **kǫsъ* е поствербал на глаголот **kǫsati*, односно **kǫ(d)sъ* со формантот *-so-* од ие. корен **k(o)d-*. Гласот у (u) потекнува од назалот *ǫ* (сп. пол. *kęs* и *kąsa*), но псл. именка постоела и во дублетна форма **kusъ*. Дека така било и на Балканот и во Панонија, потврдува ром. *cus* и нгрч. *κούτζος*, оттаму и балканскиот назив Куцовласи = Власи без опашка = Мали Власи. (Фасмер II 1986: 431; ЭССЯ XII 1985: 65–66; Skok II 1972: 245–246; Derksen 2008: 243; Gluhak 1993: 362; ERHJ I 2016: 527–528).

(х)а̄пка

Називот *ха̄пка* (со разновидност *ӯпка*) прави мал ареал на крајниот југоисток од македонската дијалектна територија. Оваа лексема е добиена од псл. **xapiti, *xapati, *xapnǫti* ‘(за-)гризе, (з)граби’; сп.: буг. *хапя*, срп. *anamu, anumu*, слн. *hápiti, hâpati, hápniti*, слч. *chapať*, чеш. *chápati*, пол. *chapać*, рус. *хáпать*, укр. *хапáти, хапнути* блр. *хапіць, хапáць, хáпнуць*. Псл. **xap-* е превој на вдолжување од **xop-* во обликот **xopiti* ‘фати, дофати’, од ономатопејско потекло и во врска со ие. **keh$_2$p-*/**kh$_2$p-* ‘прими, земе’ (лат. *capio* ‘земе, фати’). Почетното **x-* во прасловенскиот јазик наместо очекуваното **k-*, според ERHJ, покрај метатезата **sk-* > **ks-* можеби упатува на варијанта со подвижно *-s-* (ие. **skeh$_2$p-*), а втората можност е дека **x-* настанало од почетното **kh$_2$-* во облиците со превојна празнина. (Цветановски 2023: 156; ЭССЯ VIII 1981: 18; ЕРСЈ I 2003: 177–178; Derksen 2008: 202; ERHJ I 2016: 319).

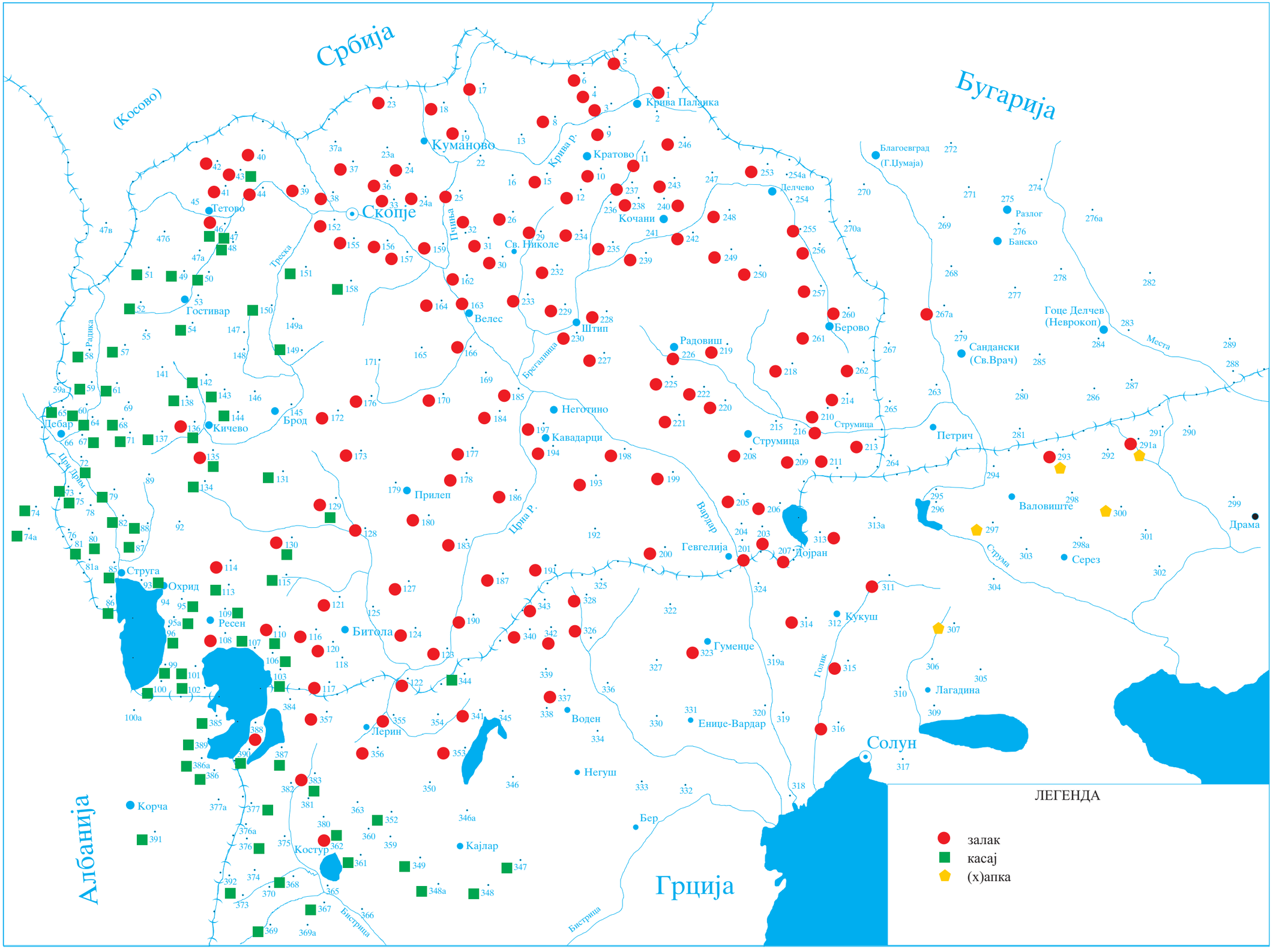
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Петрич
Неготино
Кавадарци
Брод
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Гевгелија
Дојран
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Воден
Ениџе-Вардар
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Корча
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Струмица
Места
Црна Р.
Вардар
Струма
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
залак
касај
(х)апка

1 суџ'уци
2 50–52 црева
3 куб'асици 53
4 црева 54 црева
5 кубасице 55
6 коб'асице 57 црева
8 суџ'уци, 58 суџуци
коб'асице 59–59а
9 сус'уци, 60 суџуци
куб'асице 61 кӆбаси
10 суџ'уци, 64
коб'асици 65 суџук
11 66
12 коб'асици 67 суџуци, суџук
13 68 кӑлбаси
15 кубас'ика 69
16 71 кӆбаси
17 куб'асице 72 суџуци
18 коб'асице 73 суџук
19 коб'асице, 74
суџ'уци 74а салама
22 коб'асице 75 луканци
23 кобасице, 76
кобасица 78
23а 79 л'уканци
24 коб'асице 80 луканици
24а 81 л'уканици,
25 кобас'ице л'уканец
26 колб'асици 81а
29 82 лукајнца
30 к'убаси 85 луканец,
31–32 коб'асици луканци
33 колб'асици, 86 луканци
с'уџуци 87 к'олӆбаси
36 кубасици 88 колбаси
37 кобасице 89
37а 92
38 кубасици 93 колӆбаси
39 кобасице 94
40 кубасице 95 лук'аi̯нци
41 куб'асица, 95а колӆбаси,
куб'асице лук'ајци
42–43 куб'асице 96 лук'ајнци,
44 кубасе луканици
45 99 лукаi̯нци
46 кобасици 100 колбаси,
47 црева лукаi̯нци,
47а–47в колбасици
48 жулиња 101 лукаi̯нци,
49 црева, сушени колӆбаси

102 лукаi̯нци
103 лук'аi̯нци
106 к'олбаси,
лук'аi̯нци
107 лук'аi̯нци
108 лук'аi̯ци
109 лукајнци,
суџуци
110 колбаси,
лукајн’ци
113 лук'аi̯нци
114 коўбаси
115 кӑлбас,
кӑлбаси,
крвавици
116 кобаси
117 кӑбаси
118
120 кӑбаси,
суџуци
121 колбаси
122 кӑб'аси
123 коб'аси
124 кобаси
125
127–128 колбаси
130 колбаси
131 кӑлбаси
134 кӑлбас,
кӑлбаси,
кӑлбафчиња
135 кӑ̊лӆбас
136–137 кӑлбаси
138 кӑлбас,
кӑлбаси
141
142 црева
143–144 кӑлбаси
145–148
149 кӑлбаски
149а
150 црева
151 цр'ево
нам'есено
152 к'олбаси
155 коб'асици
156 колӆбаси
157 коб'асици
158
159 кобасици

162–163 кӑбаси
164 кӑлбаси
165
166 кӑбаси
169
170 кӑ̈баси
171
172 колбаси,
суџуци
173 колбаси
176 кӑлбаси
177 кобаси
178 коб'аси
179
180 колбаси
183 колбаси
184 куб'аси
185 кӑб'аси
186 куб'аси
187 кубаси
190 коб'аси
191 куб'аси
192
193 коб'аси
194 коб'аси,
суџ'уци
197 куб'аси
198 колоб'аси
199 кӑб'аси,
кӑлб'аси
200–201 кӑлб'аси
203 кӑлб'аси
205 кӑлб'аси
206 суџ'ук
207 кӑлӑб'аси
208 кӑлб'аси
209 кӑбаси
210–211 суџ'уци
212
213 суџ'уци
214 ш'ум'ук,
ш'ум'уци
215
216 кӑб'аси
218 каб'аси
219 кӓб'аси
220–221 кӑб'аси
222 кӓб'аси
225–226 кӑб'аси
227 к'убаси

228 к'убаса
229 пун'ети црева
230 к'убаси
232 пун'ети црева
233 куб'асици
234 куб'асици
235 к'убаса/
куб'асици
236 коб'асици
237 коб'асица,
коб'асици
238 коб'асица
239 куб'асици
240 к'убаси
241
242 к'убаси
243
246 куб'асици
247
248 к'ӭвавици
249 коб'асици,
суџ'ук
250 крвав'ици
253–254
254а
255–256 кӭвав'ици
257 крвавица
260 кӭвав'ици
261 крвавици
262 шунијци
263–265
267
267а суж'уци,
суџ'уци
268–270
270а
271–272
274–276
276а
277–291
291а чуж”уци
292–296
297 лук'анки,
кӑ̈рв'ици
298
298а
299–304
305 лук'анка
306 лук'аник,
лук'аници

307 лук'анци
309–310
311 суџуци
312
313 суџ'уци
313а
314–315 кӑлб'аси
316 лук'анци
317–319
319а
320
322–323 кӑлб'аси
324–325
326 колб'аси
327
328 кал̈б'аси
330–334
336
337 кал̈аб'аси
338–339
340 кӑў̈б'аси
341 лук'анци
342 коўб'аси
343 кал̈б'аси
344 лук'анци
345–346
346а
347 лукӑн'ици
348
348а лук'анци
349 лук'анци
350
352–353 лук'анци
354
355–356 лук'анци
357 кӑбаси
(волцки,
свински)
359–360
361 лук'анци,
лукан'ици
362 лукан'ици
363
365–366
367–368 лук'анци
369 лукан'ици,
суџ'ук
369а
370
373–375

376 лукан'ици
376а
377 лукан'ици
377а
380–381
381а
382
383 л'уканци
384
385 крав'ајци,
лук'аi̯нци
386 кравајци
386а кравајци
387 лук'ајнци
388 л'ука꞉нци,
к'рва꞉i̯ци,
б'апка
389 кр'авајци
390 луканици
391 лук'аник,
лукан'ико,
лукан'ици
391а
392 лук'анци

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*колбаси*	3, 5–6, 11–12, 15–17, 19, 22–24, 26, 30–33, 36–44, 49, 61, 68, 71, 87–88, 93, 95, 95a, 100, 106, 110, 114–117, 120–124, 127–131, 134–138, 143–144, 149, 152, 155–157, 159, 162–163, 166–167, 170, 172–173, 176–178, 180, 183, 185, 187, 190, 193, 197–201, 203, 205, 207–209, 216, 218–222, 225–228, 230, 233–240, 243, 246, 249, 314–315, 317, 323, 326, 328, 330, 343, 357
▲	*луканки*	75, 80–82, 85–86, 94, 96, 101, 103, 107–109, 113, 256, 297, 305–306, 341, 347, 361–362, 367–369, 376–377, 387–388, 390–392
■	*суџуци*	1, 8–10, 58, 60, 65, 72–73, 206, 210–211, 213, 267a, 291a, 311
⬟	*црева*	4, 47, 49, 50–52, 54, 57, 142, 150, 151, 229, 232
◆	*крвавици*	248, 250, 255–256, 260–261, 385–386, 386a, 389
*	види материјал и коментар	48, 151, 214, 229, 232, 262

На картата се претставени називите за ‘колбаси’ на македонската дијалектна територија. Овие називи се добиени како одговор на прашањето бр. 47, кое гласи *Како се викаат полнетите црева со дробено свинско месо и после сушени?* од глава IX *Приготвување храна* од *Прашалникот за собирање дијалектен материјал* (Видоески, 2000: 120).

Во ТРМЈ (II 2005: 555) називот *колбас* (мн. *колбаси*) е протолкуван со значењето ‘прехранбен производ приготвен од зачинето мелено или сечкано месо наполнето во животинско црево или друг вид обвивка’, а разновидноста *колбаса* е нотирана како дијалектна форма.

Во македонските дијалекти по однос на ова прашање суштествуваат следниве називи: *колбаси, луканици, суџуџи, крвавици, црева, жулиња, шунијци, шумуџи*.

Географската дистрибуција на гореспоменативе именувања укажува на формирање на еден поголем и на два помали островски ареали каде што има самостојна употреба на називите: *колбаси, луканици* и *суџуџи,* кои всушност се со најфреквентна употреба во македонските дијалекти. Називите *црева* и *крвавици* имаат помала дистрибуција на македонската јазична територија

Односниве називи во основа го носат значењето ‘полнети црева, се мисли на животински, со дробено месо’. Разликите во именувањата се однесуваат на видот на месото и зачините кои се употребуваат при полнежот (што секако е резултат на тесните контакти на нашето население со различни култури во минатото), па така кај називот *колбаси* стои забелешка ‘полнети црева најчесто со свинско, поретко со мешано месо, се мисли на јунешко и телешко’, со лексемата *суџуџи* се именуваат ‘полнети црева од говедско или овчо месо’, кај називот *луканици* стои забелешката ‘вид колбас со лук’ (задолжителен зачин кај овој вид), именувањето *крвавици* се бележи со толкување ‘дебели колбаси со засирена крв, кои покрај месо содржат и дроб’ (со забелешка ‘има повеќе дроб, помалку месо’).

Во пунктовите каде што имаме паралелна употреба на две именувања, нотиравме забелешки од типот: *купени* односно *купечки* за *колбаси* наспрема *домашни*, односно *селски* за *луканици*, *крвавици, црева, суџуџи.*

колбаси

Именувањето *колбас* во македонските говори се јавува во фонетски и морфолошки разновидности: *к'олбаси, кąб'аси, кąląб'аси, кӑб'аси, кӑлбаси, кў̣баси, коўбаси, коб'асиџи*. Називот *колбаси* има најголема дистрибуција на македонскиот лингвистички ареал.

Се работи за општословенска лексема присутна речиси во сите поблиски и подалечни словенски јазици која, според Скок и Фасмер, можеби е и прасловенска. Имено, тргнувајќи од фонетските варијанти на оваа лексема (*-ъl* и *-lo*) во словенските јазици, сп.: буг. *кълба́са, клъба́са,* срп. и хрв. *kobasica,* словен. *klobása*, чеш. *klobása*, слов. *klbása,* пол. *kiełbasa*, глуж. *kołbasa*, длуж. *kjałbas*, рус. *колбасá,* укр. *ковбасá,* во стсл. *клъbаsа* ‘колбас’, етимолозите претполагаат првобитна општа праформа **kъlbasa*, од прасл. **kląbъ, kląba* со значење ‘нешто свиткано, завиткано’. Неможноста да се следат прасловенските форми води кон нејасна етимологија. Постои можност за позајмување на односнава лексема од турскиот јазик *külbasti* > буг. *kjulbastija* со значење ‘на жар печено месо’, што не задоволува ни фонетски ни семантички, исто како ни Бернекеровото изведување од хебрејското *kŏlbāśar* ‘месо, секое живо суштество’, како ни француското *calebasse* ‘тиква’. Други етимолози во *-asa* гледаат суфикс, а во *kolb-* основа која според Матзенауер е во прасродство со шведското *korf* ‘колбас’,

луканки

Називот *луканки* е дистрибуиран на периферијата на македонскиот јазичен ареал. Најчесто го бележиме во множинска форма во фонетски и морфолошки разновидности (*л'уканџи, лук'ајџи, л'укаі̯нџи, л'ука:і̯нџи, лук'аі̯џи, лук'анџи, лук'аę̯нџи, лукӑн'ици*).

Овој вид колбас својот назив го добил веројатно по името на областа Lūkānia (*lucanica/luganega*) која се наоѓа на западниот дел на јужна Италија. Луканката како јадење и збор се пренела во другите европски држави и јазици (Португалија – *linguiça*, Шпанија- *longaniza*, Грција – *loukanico* (Цинлески 1990: 75). Лексемата *луканки* води потекло од нгр., исто и во сргрч. *λουκάνικο* со значење ‘димен колбас’, ова од латинското *lūcānicum* ‘луканска колбас’. Односнава лексема е нотирана и во аром. *lucánic, lucáncu,*односно ром. јазик *lucáncă*, како и во алб. *llukanik*, во срп. и хрв. јазик *лукани, лукàница, лукàнка*, како и во буг. јазик *лукàнка* ‘вид дебел и сплоснат сушен колбас, кој се јаде суров’ (БЕР III 1986: 499; Филипова-Байрова 1969: 121; Аргировски 1998: 175). Според народната етимологија односново именување е во тесна врска со лукот, мирудија која неизбежно, во помали или поголеми количини се става во овој вид колбас, покрај црниот пипер, кимот и солта.

суџуџи

Именувањето ***суџуџи*** на македонската дијалектна територија е регистрирано во шеснаесет населби. Дистрибуирано е на периферијата на македонскиот јазичен ареал, онаму каде што живее муслиманско население, формирајќи мал и компактен ареал на крајниот запад зафаќајќи ги дебарските говори. Го бележиме пред сé во фонетски разновидности (сп. мн. форми: *суџуџи, суџ'уџи, сус'уџи, суж'уџи, чуж''уџи*, а во един. форма *с'уџук* и *суџ'ук*).

Суџукот е сув зачинет колбас кој се јаде на Балканот и на Блискиот Исток, како и во Средна Азија. Овој вид колбас како културна заемка од навлегува преку турскиот јазик, на што укажува и неговата географска дистрибуција на периферијата на македонскиот јазичен ареал каде што живее муслиманско население.

Се работи за балкански турцизам од терминологијата јадења, храна од тур. *sucuk, sücük* или *cücük* ‘колбас од говедско или овчо месо; говедско црево, полнето со чукано месо’. Со исто значење сп. и во: срп. и хрв. *sùdžuk,* буг. *суджук,* во ром. *sugiúc,* и во алб. јазик *suxhúk* (Skok III 1986: 357; БЕР VII 2010: 554; Škaljić 1989: 573).

крвавици

Дистрибуцијата на називот *крвавици* (во разновидностите *к'ґвавици, крвав'ици, крвав'ици, кравајци*) на македонскиот дијалектен ареал е ограничена на десет населби.

Односново именување со значење ‘колбас’ го нотираме во сите балканските јазици срп., хрв, бос. јазик *krvàvica,* во слн. *krvavnica*, во буг. *кървавúца* со значење ‘колбас од дебелите свински црева, наполнети со парчиња дроб, месо и засирена крв’ (Skok II 1972: 216–217; БЕР III 1986: 34). Процесот и составот на овој вид колбаси се различни но, насекаде заедничко во составот е засирената крв, што очигледно било мотивирачко кај ова именување, а етимолошки погледнато мотивирачкиот збор, именката *крв* ‘црвена течност што се движи во артериите и вените’ е индоевропска, балтословенска, општословенска и прасловенска лексема: сп: **krъvь, kry,* ген. *krъve* од. ие. **krū-* (Bezlaj II 1982: 92).

црева

Називот *црева* на македонскиот дијалектен ареал го бележиме во тринаесет населби. Кај овој назив мотивирачки бил процесот на обвиткување на месото со кожа, односно неговото полнење, а во домашни услови тоа се цревата од животните (дебелото или тенкото), животинските црева. Народниот говорител на поимот *црева* им дал определба и во дијалектите ги регистрираме синтагмите: *исушени црева, п̄ун'е̄т̄и црева, цр'ево нам'есно* или само *месно црево*, се разбира, со цел, да ги одделат од основното значење на лексемата *црево, црева*. Со определбата *нам'есно* односно како *цр'ево нам'есно* називов го нотиравме во населбата 151. Н. Брезница – Пореч, а како *п̄ун'е̄т̄и црева* во југоисточното наречје и тоа во две населби во Штипско (229. Долни Балван и 232. Штип).

Етимолошката анализа покажува дека се работи за општословенска лексема од прасловенскиот период (**červo*) ‘црево; месо; тело; желудник; стомак’ без утврдени индоевропски врски. Слогот *črě-* настанал по законот на метатеза на ликвидите што јасно се гледа од старопруската паралела *kērmens* ‘тело’, од основа *kēr-,* во прускиот со суфикс *-men,* во словенскиот со придавскиот суфикс *-ц̣о* (Skok I 1971: 275).

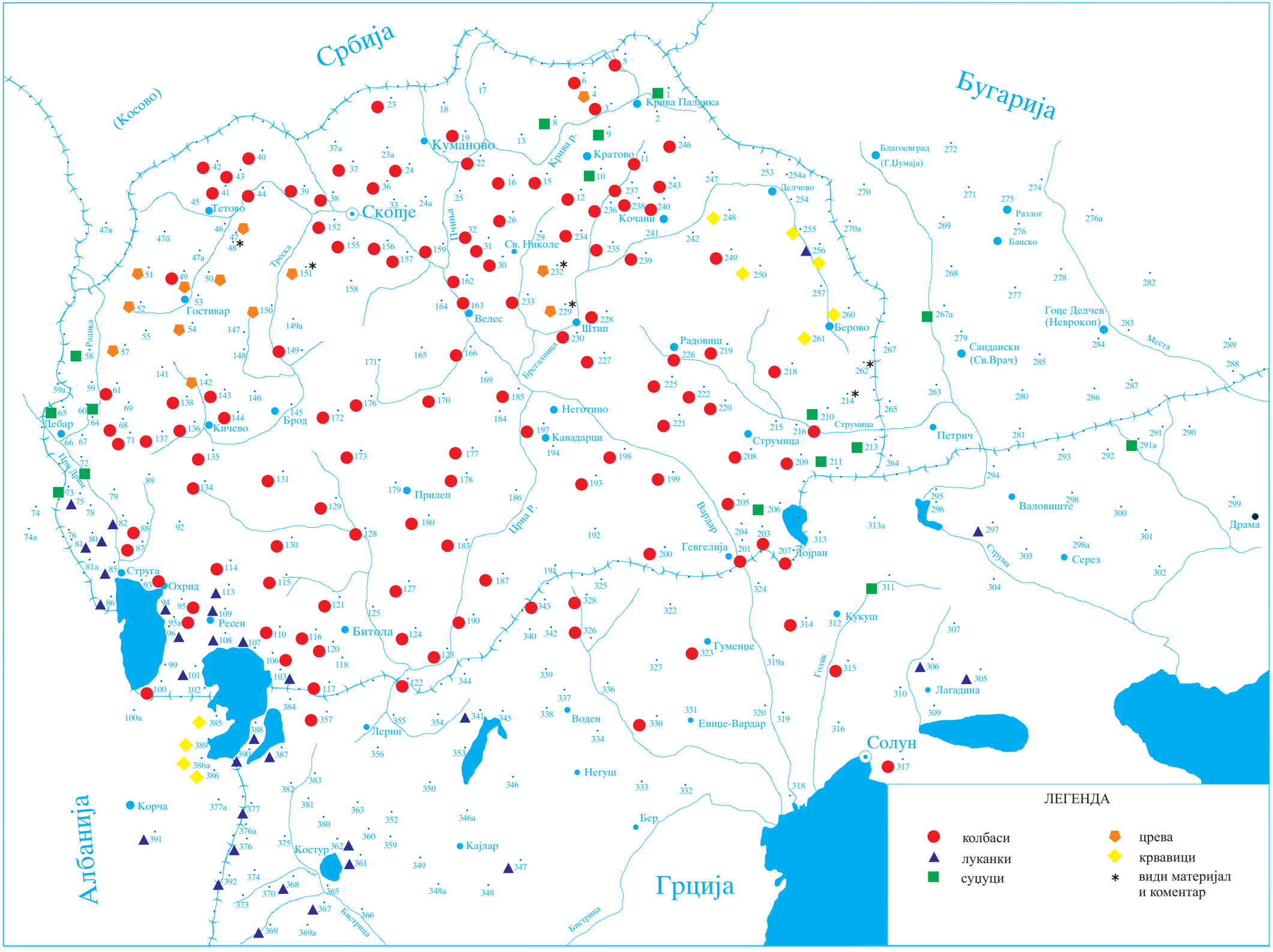
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Св. Николе
Велес
Штип
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Берово
Делчево
Кочани
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Дојран
Гевгелија
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Воден
Ениџе-Вардар
Лерин
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Корча
Солун
Брод
Дебар
Струга
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
колбаси
луканки
суџуци
црева
крвавици
види материјал и коментар

1	тигањичка
2	
3–4	тигањ'ици
5	тиган'ици
6	тигањ'ица
8	тигањ'ице
9	тигањи'ица
10	пиш'ии, тиган'ици
11	
12	тиган'ици
13	
15	тӑган'ице
16	
17–19	тигањ'ице
22–23	тигањ'ице
23а	
24	тиган'ице, палач'инке
24а	тиган'ици
25	б'аница, тиган'ице
26	тигањ'ици
29–32	тиган'ици
33	тиг'аници
36	тиганици, кори
37	тигањице
37а	
38	тиганици
39	тигањице
40	пр'еснаַц, т'игањце, меќице, пит'улице
41	пит'улица
42	тиганʹце, мекʹице, пит'улʹице
43	т'игајнце, пит'улице
44	питулица
45	
46	питулици
47	т'игањце, т'игаинʹце
47а	
47б	
47в	
48	питулице
49	тигањци, петулици
50	питулици
51	тигаi̯нци, тигаⁿнци, питулици
52	петулици
53	
54	петулици
55	
57	петулици, тигајнци
58	питулʹице
59	
59а	
60	аландити
61	кори
64	тигаинʹци
65	тигаi̯нци
66	
67	лʹалʹанги:
68	печено печиво
69	
71	тиганици
72	тиг'аинци
73	тиганици
74	тиганица, питулица
74а	тиганица
75	тигајнци
76	
78	
79	питули
80	тигаi̯нци, питули
81	п'итулʹа
81а	
82	питули
85	тиганица
86	петулици
87	питулʹици
88	петуличина
89	
92	
93	питулици
94	
95	питулица
95а	питулʹици
96	питулици
99	питулици, палачинки
100	петулица, палачинка
101	печиво послано; петулици; петуличе
102	петулици
103	п'итули
106	пит'улици
107	петулици; петуличе, петуличина
108	пет'улици
109	петулици, петуличина
110	питулици
113	пет'улици
114	питулици
115	тиганица, питуљки
116	питулици
117	питулици
118	
120–121	питулици
122	петул'ици, ѓозл'еме
123	питул'ици
124	питулици
125	
127	питулици
128	питулици, петулици
129–131	питулици
134–135	питулици
136	питулоци
137	тиганици, питулици, губа
138	тигајнци
141	
142	тиг'аинци, кори
143	петулици
144	тиганици
145–148	
149	питулици на тава; питулици на „питуличарка“
149а	
150	питулици
151	пит'улици; тиг'аници
152	тиг'аници
155	тиг'аници
156	кори
157	тиганици
158	коре
159	кори
162	пиш'ии, пиш'ија, пиш'иче, тиганици, пита
163	тиганици
164	тиганици, питулици
165	
166	тиганици
169	
170	мазник
171	
172	питулица
173	питулици
176	кори
177	питул'ици
178	пит'улици
179	
180	питулици
183	питул'ици
184	тег'аници
185	теган'ица
186	тиганици
187	питулици
190	питул'ица
191	питул'ици
192	
193	таַгаַн'ица
194	пиш'ij, пиш'иа, тиган'ици
197	тиган'ици, петул'ици
198	тиган'ици
199	лаַнг'иди
200	ланг'иди
201	
203	лӑнг'иди
205	лӑнг'иди
206	лӑинг'иди
207	лӑнг'иди
208	
209	мӑф'ушки
210	п'ечени кори
211	ланг'иди
212	
213	ланг'иди
214–215	
216	л'ожена б'апница
218	ланг'иди
219	пиш'иа
220	ланѓ'иди
221	ланг'иди
222	
225	ланг'иди
226	теган'ици, пиш'иа
227–228	тиган'ици
229	ланг'ити, тиган'ици
230	аѓ'упечки пиш'ији; пиш'иа
232	тиган'ица
233	теган'ици
234–235	тиган'ици
236	тиган'ица
237	теган'ица
238–240	тиган'ици
241	
242–243	тиган'ици
246	тиган'ици
247	
248	тиган'ици
249	т'иганици
250	тиган'ици
253	тиган'ици
254	
254а	
255	теган'ици
256	тиган'ици
257	теган'ица
260–262	теган'ици
263–267	
267а	мек'ици
268–270	
270а	
271–272	
274–276	
276а	
277–291	
291а	пит'ија, лаַнг'идаַ̑, питулици, крофни’
292–296	
297	ланг'иди
298	
298а	
299–306	
307	питилици
309–310	
311	лӑнг'иди
312	
313	лӑнг'иди, лук'уме
313а	
314	
315	лӑнг'иди
316	питул'ици
317–319	
319а	
320	
322	
323	питул'ици
324–325	
326	питул'ица
327	
328	питул'ица
330–334	
336	
337	питул'ици
338–339	
340	тигӑн'ици, питул'ици
341	питул'ици
342	питул'ица
343	питил'ица
344	петул'ици
345–346	
346а	
347–348	питул'ици
348а	питул'ици
349	питул'ици
350	
352–353	питул'ици
354	
355–356	питул'ици
357	питулици
359–360	
361	питулʹки
362	пит'ули
363	
365–366	
367	питулʹки
368	пит'иулкʹи на сач
369	пит'улʹки
369а	
370	
373–375	
376	пет'ули
376а	
377	пет'ули, петул'ици
377а	
380–381	
381а	
382	
383	п'итули
384	
385	питули, питулʹчина
386	питулʹчина
386а	питули, питулче, пит'улчина
387	питули
388	п'итуːлʹа
389	п'итули
390	питули
391	питуле во питулвица
391а	
392	пет'ули

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*пиштулици*	40, 41, 42–43, 44, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 58, 74, 79, 80, 81, 82, 86–88, 93, 95–95a, 96, 99–101, 102–103, 106–110, 113–114, 115, 116–117, 120–121, 122, 123–124, 127–131, 134–136, 137, 143, 149, 150, 151, 164, 172–173, 177–178, 180, 183, 187, 190–191, 197, 291a, 307, 316, 323, 326, 328, 337, 340, 341–344, 347–348a, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 367–369, 376, 377, 383, 385–386a, 387–391, 392
■	*тиганици*	1, 3–9, 10, 12, 15, 17–19, 22–23, 24–24a, 25, 26, 29–33, 36, 37, 38–39, 40, 42–43, 47, 49, 51, 57, 64–65, 71–73, 74, 74a–75, 80, 85, 115, 137, 138, 142, 144, 151, 152, 155, 157, 162, 163, 164, 166, 184–186, 193, 194, 197, 198, 226, 227–228, 229, 232–240, 242–243, 246, 248–250, 253, 255–257, 260–262, 340
▲	*лангиди*	199–200, 203, 205–207, 211, 213, 218, 220–221, 225, 229, 291a, 297, 311, 313, 315
⬭	*пишии*	10, 162, 194, 219, 226, 230
◆	*кори*	36, 61, 142, 156, 158–159, 176, 210
⬟	*мекици*	40, 42, 267a
*	види материјал и коментар	24, 25, 40, 60, 67, 68, 100, 101, 122, 137, 162, 170, 209, 216, 291a, 313

Во оваа карта се обработува прашањето 30 од IX глава од Прашалникот на македонскиот дијалектен атлас ‘тиганици, питулици’ од областа *Приго̄твување храна* (Видоески 2000: 120).

Во *Толковниоӣ речник на македонскиоӣ јазик* ‘питулица’ се дефинира како „1. Меко тесто испржено на масло; мекица, тиганица. 2. Брзо печено тесто на вршник или во тава“ (ТРМЈ IV 2008: 94), а ‘тиганица’ се дефинира како „Меко тесто испржено на масло; мекица, вид питулица“ (ТРМЈ VI 2014: 64).

На македонската дијалектна територија се изделуваат следните називи за ‘тиганици, питулици’ во повеќе фонетски варијанти: *тӣганици*, *пӣтӯлици*, *лангѓиѳи* (*лаланѓи*, *алангиѳӣти*,), *кори* и *пишии*. Во материјалот се среќаваат и неколку единечни називи: *мекици*, *па̄лачинки*, *баница*, *пре̄снаӣ*, *пе̄чено пе̄чиво*, *крофни*, *јуште̄пци*, *пе̄чиво по̄слано*, *ѓозлеме*, *ѓӯба*, *пӣта*, *мазник*, *мафушки*, *ложена ба̄ница* и *лукуме*.

пӣтӯлици

Дијалектните раазновидности од лексемата *пӣтӯлица* најчесто се јавуваат во западните и централните говори.

Лексемата *пӣтӯлица* има аналогни форми на повеќе јазици од Балканскиот Полуостров; сп. срп./хрв. *пӣтӯљица* ‘вид тиганица полнета со сирење или пекмез’, буг. *питулица* ‘палачинка’, алб. *petull* ‘тиганица’, *petullicë* ‘танко печено печиво од пченкарно брашно’, аром. *pétur* ‘кора од пита’, *pituroán’e* ‘пита од лиснато тесто’ и грч. *πεττουρα*, *πετουρον*, *πίτουρα*. Сите називи потекнуваат од латинската деминутивна форма *pittula*. Реликти од неа наоѓаме во неаполскиот дијалект (*péttola* ‘сукано печиво’) и на Балканот. Формата *пӣтӯла*, пак, е дериват од лексемата *пӣта*, балкански грцизам од латинско потекло (РСКЈ IV 1981: 440; Ndreka 1976: 236; Papahagi 1974: 970, 987; Skok II 1972: 665).

тӣганици

Називот *тӣганица* е карактеристичен не само за источните говори, каде што е единствен, ами и за западните и северните, каде што како коегзистентна лексема со *пӣтӯлица* обично има значење на „крофна“ или „уштипак“, а се среќава и во регионот на Повардарието.

Лексемата *тӣганица* е регистрирана во неколку балкански јазици: срп./хрв. *тӣганьица* ‘уштипак’, буг. *тиганица*, *тиганида* ‘питулица’, аром. *tiráne* ‘мекици, пишии’ (ром. *gogoşi*, фр. *patisserie soufflé*), и грч. *ἡ τηγανίτα* ‘рус. блин’. Називот *тӣганица* е заемка од грчкиот јазик, во кој претставува изведенка од глаголот *τηγανίζω* ‘пржи’. Балканскиот грцизам *тӣган* денес е типично периферна лексема со ареал во северните села во Кумановско и Кривопаланечко, Скопско, неколку дебарски села, Горна Преспа, а во источниот дел во селата по Беласица и во Дојран и во сите говори на грчката и албанската територија. Семантичката страна на грчкиот еквивалент и синхрониската дистрибуција на лексемата *тӣган* ни даваат можност да го третираме зборот *тӣганица* како заемка од грчкиот јазик, а не како дериват од *тӣган* (RHSJ XVIII 1963: 288; Геров: 335; Papahagi 1974: 1178, 978; Skok II 1972: 665).

лангѓиѳи

Називот *лангѓиѳа* има ареал во две различни островски оази: формата *лангѓиѳа* е карактеристична за јужните говори, а *лаланѓа* за Дебарско; и *алангиѳӣти* за Ростуше, Дебарско.

Формите *лангѓиѳа* и *лаланѓа* имаат различен пат на инфилтрација во наведените ареали. Во ароманскиот јазик *lăçiţa* има значење на ‘мекица, пишии (фр. *patisserie souflée*), а *lălançită* ‘пржено тесто’ и ‘палачинка’. Т. Папахаџи дава две паралели: турската *lalangua* ‘вид пржено тесто со биени јајца и брашно’ и грчката во исто значење *λαλαγκήτα*. Има уште две аналогии: турската форма *lalánga* и семантички блиската од грчкиот *η λαγάνα* ‘лепиња’. Сите форми имаат грчко потекло (*λάγανον* ‘палачинка’, *λαλαγκητα*) (Поповски 1959: 132; Papahagi 1974: 729–730; ТРС 1977: 585; Frisk 1968: 68).

пишии

За разлика од претходните два називи, називот *пишија* е од словенско потекло и се среќава во Кавадаречко, Радовишко и Велешко. Во еден пункт, 230, се среќава и називот *аѕӯпечка пишија*.

Овој назив, кој има аналогна форма во рускиот јазик: *пы̄шка* „Krapfen (срп./хрв. *уште̄пак*)“, се изведува од општословенскиот *pyhati* ‘дуе’ (Vasmer II 1955: 476).

кори

Освен основното значење ‘кора’, под називот *кора* се подразбираат и двете значења од областа на кулинарската лексика: ‘пита’ и ‘јуфка’. Во дијалектите овој назив добива уште едно значење, ‘питулица’ во Скопско и Велешко, или ‘питулица печена на сач’ во Кичевско (РМЈ I: 354).

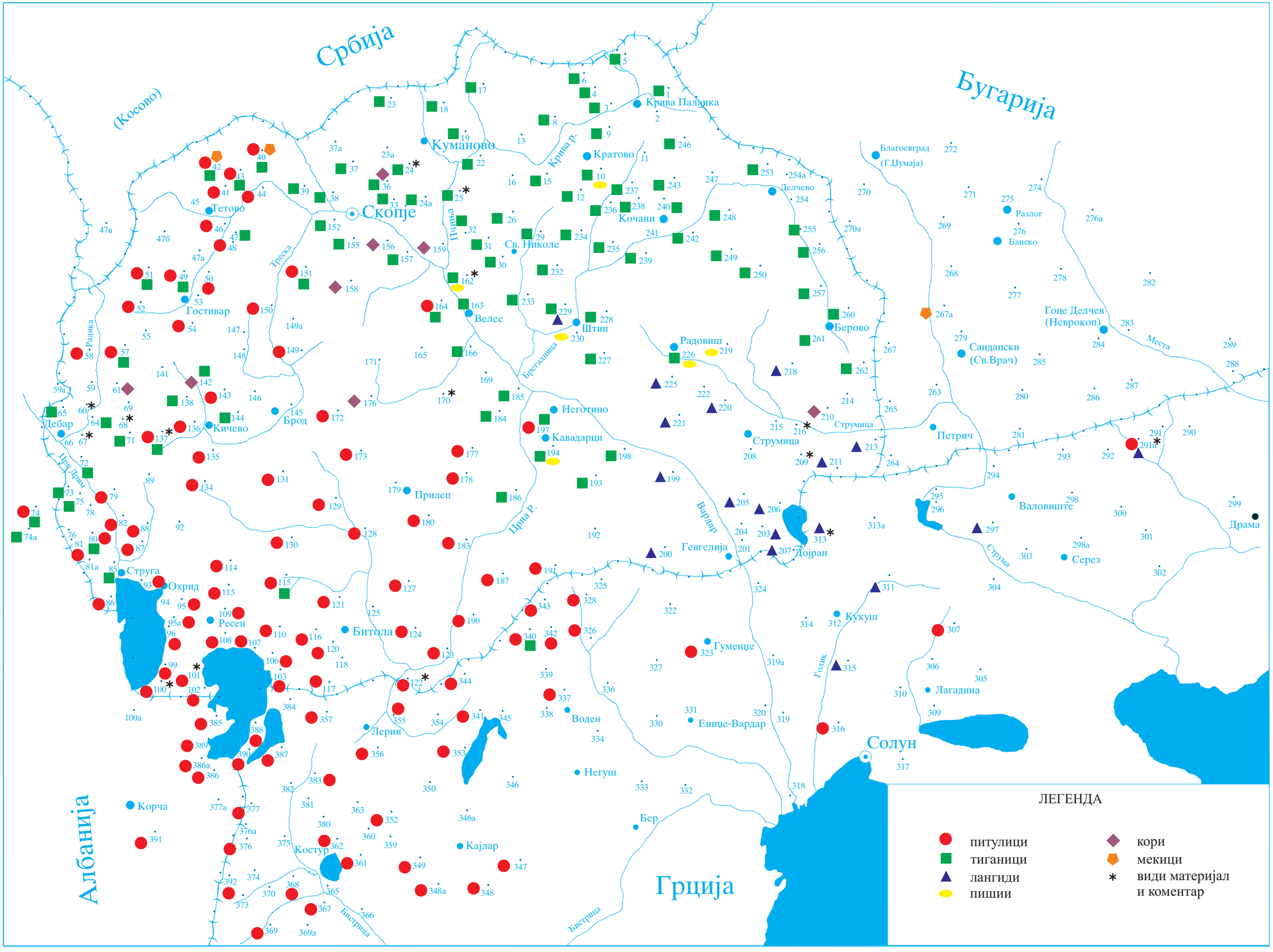
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Корча
Солун
Дебар
Брод
Радика
Треска
Пчиња
Црна Р.
Брегалница
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
питулици
тиганици
лангиди
пишии
кори
мекици
види материјал и коментар

1 ц'елина, 'ориште
2
3 'ореница, ц'елина
4 ц'елина
5–6 целен'ица
8 буз'алак, ц'елина
9–10 ц'елина
11
12 орн'ица, ц'елина
13 лив'ада, 'утрина
15 ц'елина
16
17–18 ц'елина
19 л'едина
22 ц'елина
23 а̨рн'ица, ӑрн'ица
23а
24 ӑрн'ица:
24а
25 орн'ица
26 ц'елина, орн'ица
29 орн'ица, ц'елина
30 орн'ица, цел'ина
31 ц'елина
32–33 'орница, ц'елина
36 орница
37 ледина, целина,
37а
38–39 орница
40 'орница, л'едина
41 л″едина
42 'орница
43 'орњица, ц'елина
44 орница
45
46–47 орница

47а
47б
47в
48–51 орница
52 орница, стӑрниште
53
54 орница
55
57 орница, целина
58 орница
59
59а
60 целина, орница
61 ливада
64 орница, целина, ледина
65 орница, целина
66
67 орница, целина
68 орница
69
71–73 орница, целина
74 целина
74а нива
неорана
75 орница
76
78 орница
79 ц'елина
80 орница, целина
81 ц'елина, 'орница
81а
82
85 угоришче
86 пасиште, ледина
87
88 орајнца
89
92

93 целина
94
95 целина
95а целина
96
99 батал, баталена
100 целина, батал
101 прелок
102 ледина
103 'орница
106 'орница, ц'елина
107 орница
108
109 прелок, пазбиште
110 утрина, орница
113 'орница
114 орајнца
115 орница, целина, падина, утрина
116 'орница, целина
117 орница
118
120–121 орница
122–123 орн'ица
124 орница
125
127–129 орница
130
131 'орница
134 орница, прелок
135–136 орница
137 пасиште, неорана
138 орница, целина
141 'орница
142–143 орница
144 орница, целина
145–146

147 орница
148
149 орница
149а
150 орница
151–152 'орница
155 'орница
156 прелок
157
158 ледина
159 ледина, орница
162 орн'ица, прелок
163 целина, прелок
164 прелок, орница
165
166 целина, прелок
169
170 орница
171
172–173 орница
176 орница, целина
177 орница, прелок
178 орн'ица
179
180 орница, целина
183 орница
184–185 цел'ина
186 прел′ок
187 орница
190 орн'ица
191 оран'ица
192
193 орн'ица
194 пр'елок
197 цел'ина,
198 пр'елок
199 ц'алина, ц'ал′на
200 ц'алина
201 ц'алина,

ц'ал′на
203 ц'алина
205 ц'алина
206 ц'елина
207 ц'елина, ц'алина
208 ц'алина, ц'ал′на
209 ц'ељина
210 орн'ица
211 ц'алина
212
213 ц'алина
214–216
218 ц'алина
219 пр'елок, ц'алина
220–222 ц'алина
225 ц'алина
226 цалина
227–228 ц'алина
229 ц'елина
230 ц'елина
232–233 ц'елина
234–235 ц'алина / ц'елина
236 орн'ица, цел'ина
237 оран'ица
238 пр'елок
239 ц'алина
240 орн'ичка, ц'алина
241–242 ц'алина
243 ц'алина, орн'ица
246 преў'ок, пр'олезина, ц'алина
247–248 ц'алина
249 прел'ог
250 ц'алина
253 ц'алина
254
254а
255–257 ц'алина
260–262 ц'алина
263–265
267 целин'а

267а 'угар
268–270
270а
271–272
274–275
276 'уга̨р
276а
277–291
291а пул″ана̨
292–296
297 пул″ана гер'ен
298
298а
299–306
307 урн'ица
309–310
311 ка̨рл'иа, леж'ашта
312
313 ц'елина̨
313а
314 кӑрл'иӑ, утрина
315–316 ц'елина
317–319
319а
320 мир'а
322 ц'елина̨
323 баталм'а
324–327
328 пр'елук
330–334
336
337 палимана
338
339 ц'елина
340 пр'елуг
341 цил'ина // кил'еме, килим'ише
342 цал'ина
343 о̨рн'ица
344 орн'ица
345–345
346а
347
348 ке′лем̨е

348а ќилим'е
349–350
352 орн'ица, кел'еме
353 цел'ина, к′ил̨еме
354
355 'орница, цел'ина
356 ост'аена н'ива, орн'ица
357 целина
359–360
361 ленд'ина
362 оран'ица
363
365 ленд'ина
366
367 ленд'ина, б'атал
368 ленд'ина
369
369а
370
373–375
376 лендина
376а
377 орн'ица, цел'ина
377а
380–381
381а
382
383 орница, целина
384
385 целина
386 орница
386а ц'елина
387 орана нива
388 'угар
389 'орнина, ц'елина
390 орница, целина
391
391а
392 ленд'ина

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*целина*	1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 15, 17, 18, 22, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 43, 57, 60, 64, 65, 67, 71, 72, 73, 74, 79, 80, 81, 93, 95, 95а, 100, 106, 115, 116, 138, 144, 163, 166, 176, 180, 184, 185, 197, 199–201, 203, 205–206, 207–209, 211, 213, 218, 219, 220–222, 225–230, 232–235, 236, 239, 240, 241–242, 243, 246, 247–248, 250, 253, 255–257, 260–262, 267, 313, 315–316, 322, 339, 341, 342, 353, 355, 357, 377, 383, 385, 386а, 389, 390
▲	*орница*	1, 3, 12, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 32, 33, 36, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 48–51, 52, 54, 57, 58, 60, 64, 65, 67, 68, 71, 72, 73, 75, 78, 80, 81, 88, 103, 106, 107, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 120–124, 127–129, 131, 134, 135–136, 138, 141–143, 144, 147, 149, 150–152, 155, 159, 162, 164, 170, 172–173, 176, 177, 178, 180, 183, 187, 190–191, 193, 210, 236, 237, 240, 243, 307, 343–344, 352, 355, 356, 362, 377, 383, 386, 389, 390
■	*прелог*	101, 109, 134, 156, 162, 163, 164, 166, 177, 186, 194, 198, 219, 238, 246, 249, 328, 340
⬟	*ледина*	19, 37, 41, 64, 86, 102, 158, 159, 361, 365, 367, 368, 376, 392
▬	*келеме*	341, 348, 348а, 352, 353
⬬	*угар, угориште*	85, 267а, 276, 388
◆	*уштрина*	13, 110, 115, 314
▰	*баштал (баштална)*	99, 100, 323, 367
*	види материјал и коментар	8, 13, 52, 61, 74а, 86, 109, 115, 137, 246, 291а, 297, 311, 314, 320, 337, 356, 387

Предмет на обработка на картата се називите од типот ‘орница, целина’ на македонската дијалектна територија, кои претставуваат одговор на прашањето бр. 4 ‘нива што не се ора, што е напуштена’ од глава X *Обработка на земјата* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 124).

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи за ‘напуштена нива’ во повеќе фонетски варијации: *целина, орница, прелог, леѳина, келеме, угар, утрина, баштал.* Поретко, во материјалот како одговор на ова прашање се дадени и називи од типот на *ливаѳа, пасиште, полјана*, *карлиа*, а како поединечни називи се среќаваат *палимана, мира, бузалак, пазбиште,* синтагмите *неорана/оставена нива* итн.

целина

Називот *целина* главно е карактеристичен за источните македонски говори, а се јавува уште во разновидностите: *цалина, цална* итн. Во ТРМЈ (VI 2014: 310), лексемата *целина*[2] се дефинира како ‘необработена или запуштена земја’.

Оваа лексема ја континуира прасловенската форма **cělina*, изведена од општословенската именка **cělъ* и суф. **-ina*. Освен на словенскиот југ, во значењето ‘необработена површина’, називот се јавува и во источнословенските јазици (ЭССЯ III 1976: 177–178).

орница

Називот се јавува компактно во централните говори, како и во северните и крајните западни говори, каде што почесто се употребува паралелно со називот *целина*. Се среќава во повеќе зборообразувачки разновидности: *орница, орнина, орниште* и сл. Според ТРМЈ (III 2006: 553), лексемата *орница* примарно се дефинира како ‘земја што подолго време се обработувала, но во моментот е запуштена, необработена’.

Називот има формални и семантички паралели во соседните јужнословенски јазици, српскиот и бугарскиот, а слични форми се јавуваат и во чеш. *ornice* ‘горен пласт на почва’, слч. *ornica* ‘плодна почва’ итн. Прасловенската реконструкција која ја дава БЕР (IV 1995: 925) е **arьnicā*. Етимолошки се поврзува со прасловенскиот глагол **orati* со паралели во балтичките и во други индоевропски јазици (ЕРСЈ I 2003: 210–211; ЭССЯ XXXII 2005: 106–109; Derksen 2008: 372).

прелог

Како трет назив по фреквентност на македонската дијалектна територија се јавува *прелог*. Називот не е раширен во југозападните говори. ТРМЈ (IV 2008: 488), лексемата *прелог* ја дефинира како ‘нива оставена неорана да прележи’.

Блискозначни форми се јавуваат и во другите словенски јазици – срп. *прелог*, буг. *прелог*, слн. *prelog*, рус. *перелог*, укр. *переліг*, чеш. *přiloh*, пол. *przyłog*, при што се претполага дека терминот **perlogъ* бил присутен во прасловенскиот. Називите од овој тип се деривати на прасловенската основа **log-*, којашто претставува каузатив на основата **leg-*. Индоевропската основа е **legh-* и се среќава во скоро сите индоевропски јазици со основна семантика ‘лежење, хоризонтална положба’ (Марковиќ, Тополињска 2019: 77; БЕР V 1996: 655).

леѳина

Називот *леѳина* е даден како одговор на прашањето ‘нива што не се ора, што е напуштена’ во повеќе од десетина пунктови на македонската дијалектна територија. Како примарно значење на овој термин во ТРМЈ (III 2006: 27–28) се дава ‘напуштено, необработено тревно место, што не е за косење; полјана’.

Зборот е изведен од прасловенскиот корен **lęd-* со аугментативниот суфикс *-ina*. Ваква форма се јавува и во останатите јужнословенски јазици, како и во рус. дијал. *лядина* итн.*

келеме

Називот *келеме* формира мал ареал на македонската југозападна дијалектна територија. Го наоѓаме и во разновидноста *килеме*, добиена со редукција на *е* > *и*.

Називот доаѓа од турската форма *kellik* со значење ‘голо, пусто место’.

угар

Називот е даден како одговор во мал број пунктови и тоа во пиринските говори, како и на југозападната периферија. Даден е и во разновидноста *угориште*. Во ТРМЈ, под лексемата *угар* се јавува значењето ‘нива изорана и оставена несеана за да прележи така една година’ (ТРМЈ VI 2014: 161).

Зборот е општословенски од коренот што се наоѓа и во *гори, грее*. Се работи за индоевропскиот корен **g^{wh}er-*, кој во прасловенскиот развил повеќе превојни основи (**gor-; *gar-* итн.). Мотивацијата за добивање на називот се лоцира во првобитното т.н. крчење на шумите кога ги опожарувале за да си направат ниви, односно со горењето на стрништата да се засили почвата (Machek 1957: 548; Buck 1988: 1077; Pokorny 2007: 1331; Derksen 2008: 179; Јанкулоски 2022: 103).

утрина

Називот *утрина* на македонската дијалектна територија, претставена на картата, се јавува во неколку населени места, даден како паралелен назив. ТРМЈ (VI 2014: 210), лексемата *утрина*[2] ја дефинира како ‘земја оставена за пасиште’. Во с. Смилево (Демирхисарско) за овој назив е дадено семантичко разграничување ‘орница на која никој не е сајбија – селско место’.

баштал

Се јавува на мал ареал јужно од Охрид, како и во уште два пункта во егејските говори (во Гуменџе и во Костурско). Покрај формата *баштал*, се јавува и формата *башталма*. Доаѓа од турското *battal* со значење ‘расипано, запустено’.

ливаѳа

Како одговор на прашањето ‘нива што не се ора, што е напуштена’ на македонската дијалектна територија е дадена и формата *ливаѳа*. Во македонскиот јазик, овој термин означува ‘земјиште обраснато со трева која се коси за сено или се користи за пасење’ (ТРМЈ III 2006: 40) и претставува заемка од грч. *λιβάδι*.

пасиште

Во два пункта во Западна Македонија се јавува називот *пасиште,* кој примарно означува ‘место обраснато со трева или со некаква друга растителност каде што пасе добитокот’ (ТРМЈ IV 2008: 43). Изведен е од глаголот *пасе,* присутен во сите словенски јазици. Прасловенската инфинитивна форма е **pasti,* а паралели блиски по форма и значење се јавуваат и во други индоевропски јазици (БЕР V 1996: 80–81; Derksen 2008: 392).

полјана

Називот го среќаваме во разновидноста *пул’ана* во два пункта на крајниот југоисток. Добиен е со редукција на *о* > *у*. Има паралели во другите словенски јазици, а изведен е од *поле* < псл. **pȍl'e*.†

* Сп. коментар кон карта ‘лединa’.

† За етимологијата на називот подетално види коментар кон карта ‘лединa’.

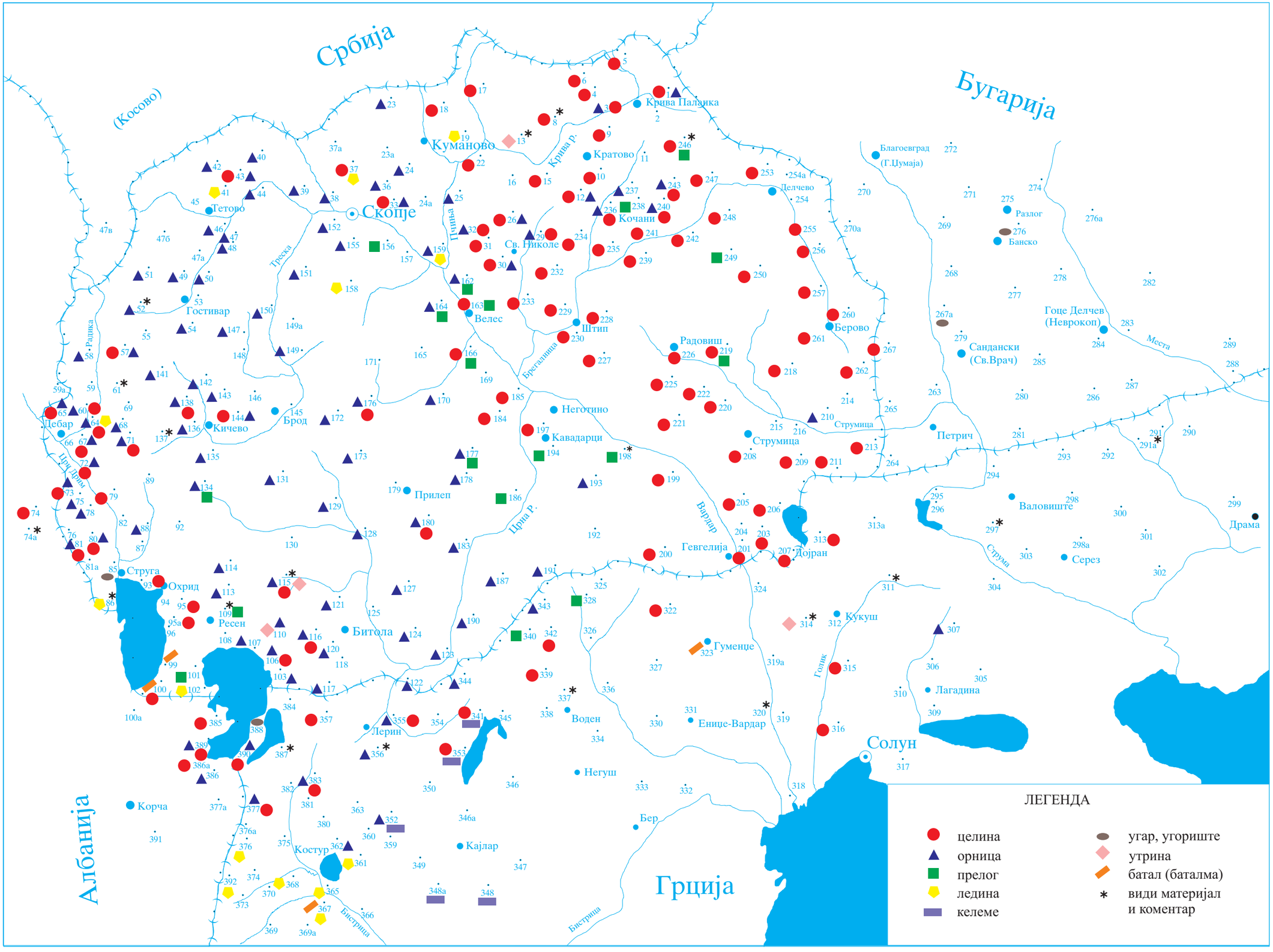
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Радика
Трешка
Пчиња
Крива р.
Св. Николе
Кочани
Делчево
Велес
Штип
Брегалница
Радовиш
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Места
Струмица
Петрич
Струма
Неготино
Кавадарци
Брод
Кичево
Дебар
Црн Дрим
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Црна р.
Вардар
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Драма
Серез
Лагадина
Кукуш
Гумендже
Голик
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Бистрица
Солун
Струмица
ЛЕГЕНДА
целина
орница
прелог
ледина
келеме
угар, угориште
утрина
батал (баталма)
види материјал и коментар

1	ледина
2	
3	ц'елина
4	л'едина
5	ледина
6	л'едина
8	ледина
9–10	л'едина
11	ледина, целина
12	
13	л'едина
15	л'едина // ц'елина
16	
17–18	л'едина
19	ледина
22–23	лед'ина
23а	
24	лед'ина
24а	
25	лед'ина,
26	л'едина
29–31	л'едина
32	ледина
33	л'едина
36	лед'ина
37	ледина
37а	
38	ледина
39–40	л'едина
41	л’едина
42–43	л'едина
44	ледина
45	
46–47	ледина
47а	
47б	
47в	
48–52	ледина
53	
54	ледина
55	
57	ледина, рудина
58	л'едина, цел'ина
59	
59а	
60–61	ледина
64–65	ледина
66	
67–68	ледина
69	
71–74	ледина
74а	ледина
75	ледина, целина
76	
78–80	ледина
81	л'едина
81а	
82	ледина
85–86	ледина
87	л'едина
88	ледина
89	
92	
93	ледина
94	
95	ледина, лединка
95а	ледина
96	ледина
99–100	ледина
101	ледина // ливада
102	ледина
103	л'едина
106	л'едина
107	ледина
108	л'едина
109–110	ледина
113	л'едина
114–117	ледина
118	
120–121	ледина
122–123	лед'ина
124	ледина
125	
127–130	ледина
131	л'едина
134	ледина // лединка
135–138	ледина
141	л'едина
142–144	ледина
145–146	
147	ледина
148	
149	ледина
149а	
150	ледина
151–152	л'едина
155	л'едина
156	ледина, целина
157–159	ледина
162	ледина
163	ледина, целина
164	ледина
165	
166	ледина, зелениште
169	
170	ледина
171	
172–173	ледина
176	ледина
177	цел'ина
178	ледина
179	
180	ледина
183	ледина
184	ледина, целина
185	лед'ина
186–187	ледина
190	ледина
191	лед'ина
192	
193	ледина
194	лед'ина
197–198	ледина
199	л'едина
200–201	ледина
203	ледина
205–207	ледина
208	
209	ледина
210	ц'алина
211	ледина
212	
213	ледина
214	цалин'а, ц'алина
215	
216	ц'а꞉л’ка
218	ледина, ш'ирина
219	ледина
220	пр'елок
221–222	ледина
225–230	ледина
232	л'едина
233–237	ледина
238	ц'елина
239–240	ледина
241	ц'алина
242–243	ледина
246	ледина
247	
248	ледина
249	прел'ог
250	ледина
253	ледина
254	
254а	
255	ледина
256	
257	ледина
260	
261	ц'алина
262	
263–265	
267	
267а	ледина
268–270	
270а	
271–272	
274–275	
276	пул'єнạ
276а	
277–291	
291а	ц'алинạ
292–296	
297	ледина
298	
298а	
299–306	
307	ледина
309	
310	
311	ледина
312	
313	ледина
313а	
314	л'едина
315	ледина
316	ледина, ц'елина
317–319	
319а	
320	пăлим'анạ
322	
323	лед'ина
324	
325	
326	ледина, пр'елук
327	
328	ледина
330–334	
336	
337	пул'ена
338	
339	ледина, ча'ир
340	пăтăл'ăк
341	ледина
342	лед'ина
343	ледина, рạмн'инка
344	лед'ина
345–346	
346а	
347	ледина, пул'енка
348	ледина
348а	пул'ена
349	пул'енка
350	
352	лед'ина
353	ледина
354	
355	лед'ина
356	лед'ина // орн'ица
357	ледина
359–360	
361–362	ленд'ина
363	
365	ленд'ина
366	
367	ленд'ина
368–369	
369а	
370	
373–375	
376	ленд'ина
376а	
377	ленд'ина
377а	
380–381	
381а	
382–384	
385–386	ледина
386а	л'едина
387	лендина
388	л'енди꞉на
389	л'едина
390	лендина
391	лє"д'ина, ленд'ина, ц'"а꞉ло
391а	
392	ленд'ина

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*леѓина*	1, 4–6, 8–10, 11, 13, 15, 17–19, 22–23, 24, 25–26, 29–33, 36–37, 38–44, 46–47, 48–52, 54, 57, 58, 60–61, 64–65, 67–68, 71–74, 74a, 75, 78–81, 82, 85–88, 93, 95, 95a, 96, 99–100, 101, 102–103, 106–110, 113–117, 120–124, 127–131, 134–138, 141–144, 147, 149, 150–152, 155, 156, 157–159, 162, 163, 164, 166, 170, 172–173, 176, 178, 180, 183, 184, 185–187, 190–191, 193–194, 197–201, 203, 205–207, 209, 211, 213, 218, 219, 221–222, 225–230, 232–237, 239–240, 242–243, 246, 248, 250, 253, 255, 257, 261, 267a, 297, 307, 311, 313, 314–315, 316, 323, 326, 328, 339, 341–342, 343, 344, 347, 348, 352, 353, 355, 356, 357, 361–362, 365, 367, 376–377, 385–386, 386a, 387–390, 391, 392
▲	*целина*	3, 11, 15, 58, 75, 156, 163, 177, 184, 210, 214, 216, 238, 241, 291a, 316, 391
■	*ѣолјана*	276, 337, 347, 348a, 349
⬟	*ѣрелоѓ*	220, 249, 326
*	види материјал и коментар	57, 101, 166, 218, 320, 339, 340, 343, 356

Картата донесува преглед на називите за ‘ледина’ на македонската дијалектна територија, кои претставуваат одговор на прашањето бр. 6 од глава X *Обработка на земјата* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 124).

На македонската дијалектна територија како најфреквентен одговор на соодветното прашање се јавува називот *ледина,* а по него следуваат *целина, полјана* и *прелог.* Називите кои се среќаваат како единечни се: *палимана, паталак, рудина, ливада, зеленикште, ширина, чаир, рамнинка, орница.* Од нив само *палимана* и *паталак* се регистрирани самостојно, додека сите други се дадени како втор одговор, паралелно со називот *ледина*. Поради семантичката блискост на поимите опфатени со прашањето бр. 4 ‘орница, целина’, т.е. ‘нива што не се ора, што е напуштена’, во материјалот се појавуваат голем број исти или слични називи. Но, фреквентноста по која се јавуваат овие називи во соодветните прашања е различна.

ледина

Називот *ледина* е познат речиси на целата македонска дијалектна територија, се појавува во повеќе од две третини од пунктовите. Според ТРМЈ (III 2006: 27), лексемата *ледина* се дефинира: 1. напуштено, необработено тревно место, што не е за косење; полјана’; 2. ‘место во шума каде што нема дрвја; полјана, чистина’. Во дијалектниот материјал се јавува во разновидностите: *ледина, лединка, ленодина*.

Лексемата е изведена од прасловенскиот корен **lęd-* со аугментативниот суфикс *-ina*. Називи со истиот суфикс се јавуваат и во останатите јужнословенски јазици, срп. *ледина*, хрв. *ledina*, буг. *ледина*, слн. *ledína*, како и во рус. дијал. *лядина* итн., додека деривати од истата основа со иста или приближна семантика регистрираме и на словенскиот север: рус, *лядá*, укр. *ля́до,* чеш. *lada,* слч. *lado,* пол. *ląd*, глуж. *lado,* длуж. *lědo.* Се претполага прасловенска форма **lędo* со паралели во старопрускиот *lindan* ‘долина’, како и во други индоевропски јазици: ст.ирски *land* ‘слободна територија’, герм. *Land*, англ. *land* ‘земјиште, територија’ итн. Како јужнословенска заемка лексемата *lëndinë* е позната во албанскиот јазик (ЭССЯ XV 1988: 42–43; БЕР III 1986: 345; Snoj 2016: 349; Orel 1998: 223).

целина

Називот *целина* е даден како назив чиј референт е ‘ледина’ во помалку од дваесет населени места на македонската дијалектна територија, претставена на картата. Се среќава главно на исток, но и во два пункта на западната периферија. Формира мал ареал кај Струмичко, каде што е даден како единствен одговор. Во материјалот се јавува во фонетските разновидности *целина, цалина, цалка, цјало.*

Називите од овој тип се изведени од општословенската именка **cělъ* (ЭССЯ III 1976: 177–178).

полјана

Називот го среќаваме единствено во разновидноста *пулена* и тоа во еден пункт на крајниот македонски исток во пиринските говори и уште во четири пункта во Егејска Македонија (Кајларско и Воденско). Секаде се јавува како единствен одговор.

Називот е добиен со редукција на *о* > *у*. Има паралели во другите словенски јазици, срп. *пољана,* слн. *poljàna*, рус. *поля́на*, укр. *поля́на*, пол. *polana,* слч. *pol’ana.* Се претполага прасловенска форма **polěna,* изведена од **pȍl'e,* мак. *поле.* Веројатна е сродноста со лат. *planus* ‘рамен’, *planum* ‘рамно место, рамница’, како герм. *Feld*, англ. *field* ‘поле’ (Snoj 2016: 541; БЕР V 1996: 507; Derksen 2008: 411).

прелог

Овој назив се јавува во вкупно три пункта, од кои во два на источниот ареал како единствен одговор, во варијантите *прелог* и *прелок*. Регистриран е во варијантата *прелук* во еден пункт во Воденско, како паралелен со називот *ледина*. Како земјоделски термин, што означува ‘нива оставена неорана да прележи’, е познат речиси на целата македонска територија. Во случајов е даден и како паралелен назив за ‘ледина’.*

*За етимологијата на називите *целина* и *прелог* види коментар кон карта ‘орница, целина’.

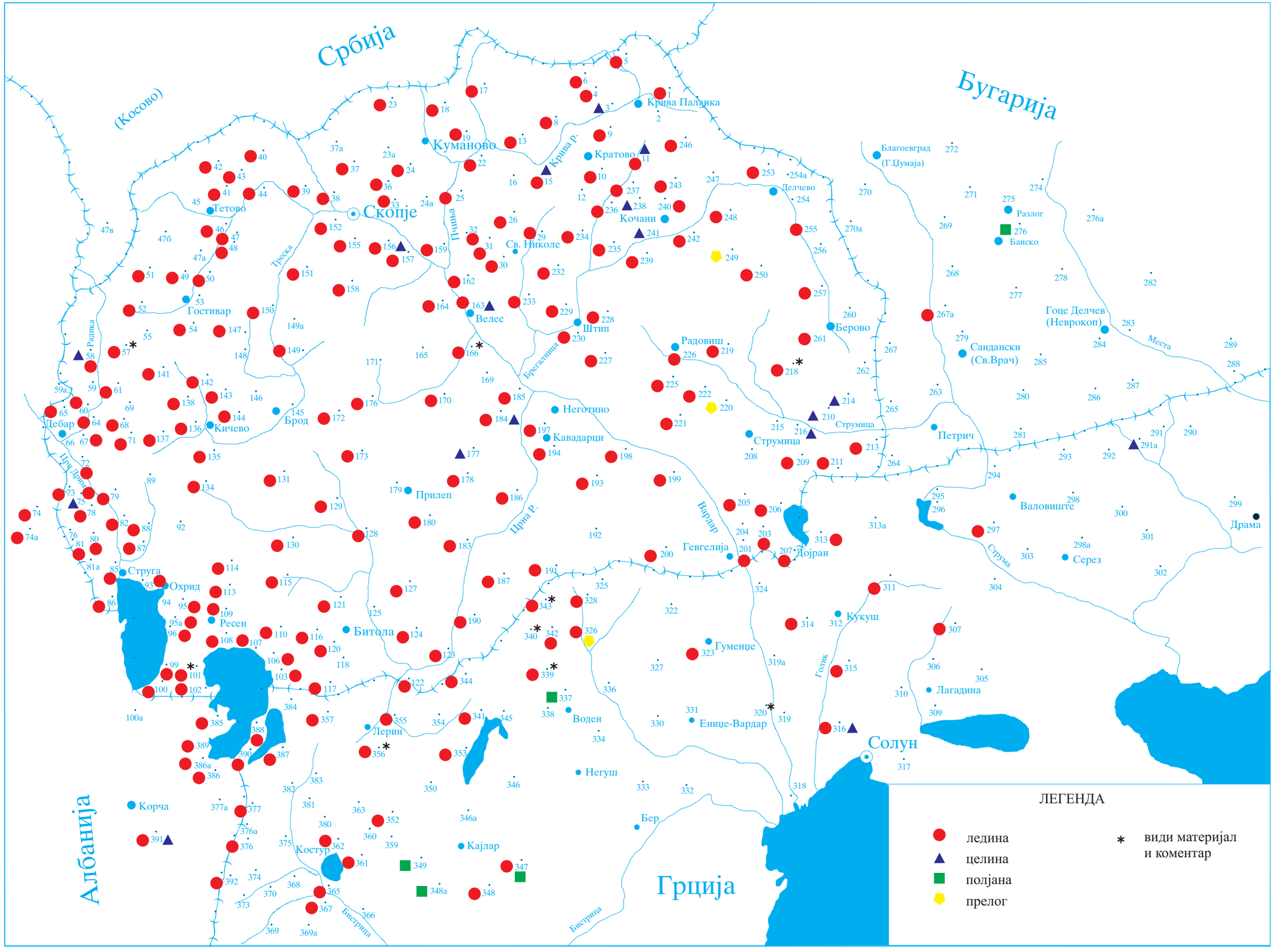
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Дојран
Гевгелија
Струмица
Струма
Вардар
Црна Р.
Брегалница
Пчиња
Трескa
Радика
Црн Дрим
Брод
Лерин
Воден
Ениче-Вардар
Кукуш
Гумениџе
Лагадина
Солун
Бер
Негуш
Кајлар
Костур
Корча
Места
Голик
ЛЕГЕНДА
ледина
целина
пољана
прелог
* види материјал и коментар

1	сноп	95a	сноп	253	сноп	348a	сноп
2		96	сноп	254		349	сноп
3–6	сноп	99–103	сноп	254a		350	
8–9	сноп	106–110	сноп	255–257	сноп	352–353	сноп
10	сноп / сноп	113–117	сноп	260–262	сноп	354	
11		118		263–265		355–357	сноп
12–13	сноп	120–124	сноп	267	сноп	359–360	
15	сноп	125		267a	чук'ут, сл'ама	361–362	сноп
16		127–131	сноп	268–270		363	
17–19	сноп	134–138	сноп	270a		365	сноп
22–23	сноп	141–144	сноп	271–272		366	
23a		145		274–275		367–368	сноп
24	сноп	146		276	сн'оп	369	
24a		147	сноп	276a		369a	
25–26	сноп	148		277–283		370	
29–33	сноп	149	сноп	284	сн^{у}'опе	373–375	
36–37	сноп	149a		285–291		376	сноп
37a		150–152	сноп	291a	сноп	376a	
38–44	сноп	155–159	сноп	292–296		377	сноп
45		162–164	сноп	297	сноп	377a	
46–47	сноп	165		298		380–381	
47a		166	сноп	298a		381a	
47б		169		299–304		382	еничка,
47в		170	сноп	305–306	сн'оп		'ениче,
48–52	сноп	171		307	сноп		ен'ичуле
53		172–173	сноп	309–310		383	сноп
54	сноп	176–178	сноп	311	сн'оп	384	
55		179		312		385–386	сноп
57–59	сноп	180	сноп	313	сноп	386a	сноп
59a		183–187	сноп	313a		387–391	сноп
60–61	сноп	190–191	сноп	314–316	сноп	391a	
64–65	сноп	192		317–319		392	
66		193	сноп	319a			
67–68	сноп	194	сн'оп	320			
69		197–201	сноп	322			
71–74	сноп	203	сноп	323	сноп		
74a	сноп	205–208	сноп	324–325			
75	сноп	209	сн'оп	326	сн'оп		
76		210–211	сноп	327			
78–81	сноп	212		328	сноп		
81a		213–214	сноп	330–334			
82	сноп	215		336			
85–88	сноп	216	сноп	337	сноп		
89		218–222	сноп	338			
92		225–230	сноп	339–344	сноп		
93	сноп	232–234	сноп	345–346			
94		235–243	сноп	346a			
95	сноп	246–250	сноп	347–348	сн'оп		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*сноп̄*	1, 3–6, 8–10, 12–13, 15, 17–19, 22–23, 24, 25–26, 29–33, 36–37, 38–44, 46–47, 48–52, 54, 57–59, 60–61, 64–65, 67–68, 71–74, 74a, 75, 78–81, 82, 85–88, 93, 95, 95a, 96, 99–103, 106–110, 113–117, 120–124, 127–131, 134–138, 141–144, 147, 149, 150–152, 155–159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–187, 190–191, 193–194, 197–201, 203, 205–211, 213–214, 216, 218–222, 225–230, 232–243, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 267, 276, 284, 291a, 297, 305–307, 311, 313, 314–316, 323, 326, 328, 337, 339–344, 347–348, 348a, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 365, 367–368, 376, 377, 383, 385–386, 386a, 387–391
▲	*чукуш̄*	267a
■	*слама*	267a
⬟	*еничка*	382

На картата се претставени македонските дијалектни називи за ‘сноп’, т.е. називите дадени како одговор на прашањето бр. 41 ‘што праваат повеќе врзани полози?’ од глава X *Обработка на земјата* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 124).

Како најфреквентен одговор на соодветното прашање на македонската дијалектна територија се јавува *сноп̄*. Како единични одговори ги среќаваме уште *слама, чукут̄* и *еничка*.

сноп̄

Називот е застапен на целата македонска дијалектна територија. Не е даден како одговор на соодветното прашање само во два пункта од сите населени места од кои е обезбеден материјал. Според TPMJ (V 2011: 471), лексемата *сноп̄* примарно се дефинира како ‘голем куп, множество од врзани ожнеани житни стебла со класје или врзани стебла, прачки од други растенија’, пр. *п̄ченични снопови, снопје јачмен, снопје т̄рска*. Оваа лексема во македонскиот јазик развила и второстепени значења како ‘збир од повеќе еднородни предмети врзани заедно или поврзани во една целина, врзоп’, пр. *сноп̄ банкноти, сноп̄ харт̄ија*; ‘севкупност, збир од нешто, силно појавување на нешто (зраци, искри и сл.) од едно место’, пр. *сноп̄ свет̄лина*.

Мак. *сноп̄* има паралели во сите други словенски јазици: буг. *сноп*, срп. *сноп̄*, хрв. *snop*, слн. *snop*; рус. *снопъ*, брус. *снопъ*, укр. *сніп*, пол. *snop*, чеш. *snop*, слч. *snop*, глуж. *snop*, длуж. *snop*. Прасловенската реконструкција е **snopъ*, веројатно развиена од пие. форма **snə₁po-*, а добиена од пие. корен **sneh₁-p-* ‘врзува’, со паралели во ствгерм. *snuaba* ‘врвка’ итн. (Snoj 2016; БЕР VI 2002: 251; Фасмер III 1987: 700).

слама

Називот *слама* се јавува како одговор само во едно населено место во Пиринска Македонија, даден паралелно со називот *чукут̄*. Според TPMJ (V 2011: 427), лексемата *слама* се дефинира како ‘исушени стебленца од разни видови жито што останува по вршењето’.

Исти или блиски форми се јавуваат и во другите словенски јазици: буг. *слама*, срп. *слама*, хрв. *slama*, слн. *slama*, рус. *солома*, брус. *салома*, укр. *солома*, пол. *słoma*, чеш. *sláma*, слч. *slama*, глуж. *słoma*, длуж. *słoma*. Претпоставената прасловенска форма е **sòlma*, а паралели се наоѓаат во балтичките јазици – латв. *salms*, стпрус. *salme* ‘слама’, но и во други индоевропски јазици: стгрч. *κάλαμος* ‘трска’, лат. *culmus* ‘стрниште, стебло (од пченица)’ итн., чие потекло се лоцира во пие. основа **kólh₂-m-* (Derksen 2008: 459; Фасмер III 1987: 713).

чукут̄

Називот *чукут̄* е даден паралелно со *слама* во еден пункт во Пиринска Македонија (Белица 267а). Добиен е со асимилација од *чекут̄*, впрочем, во TPMJ (VI 2014: 351) ги наоѓаме лексемите *чекут̄ка* ‘клас од трева или од жито што не родило; изронет пченкарен клас’ и *чекут̄ина* ‘назив за треви со клас и осилки и за полегнато, ниско жито’.

еничка

Називот *еничка* како референт за ‘сноп’ се среќава во еден пункт на македонската дијалектна територија – во пунктот *Руља* – Леринско (382). Запишан е во три варијанти: *еничка, ениче* и *еничуле*.

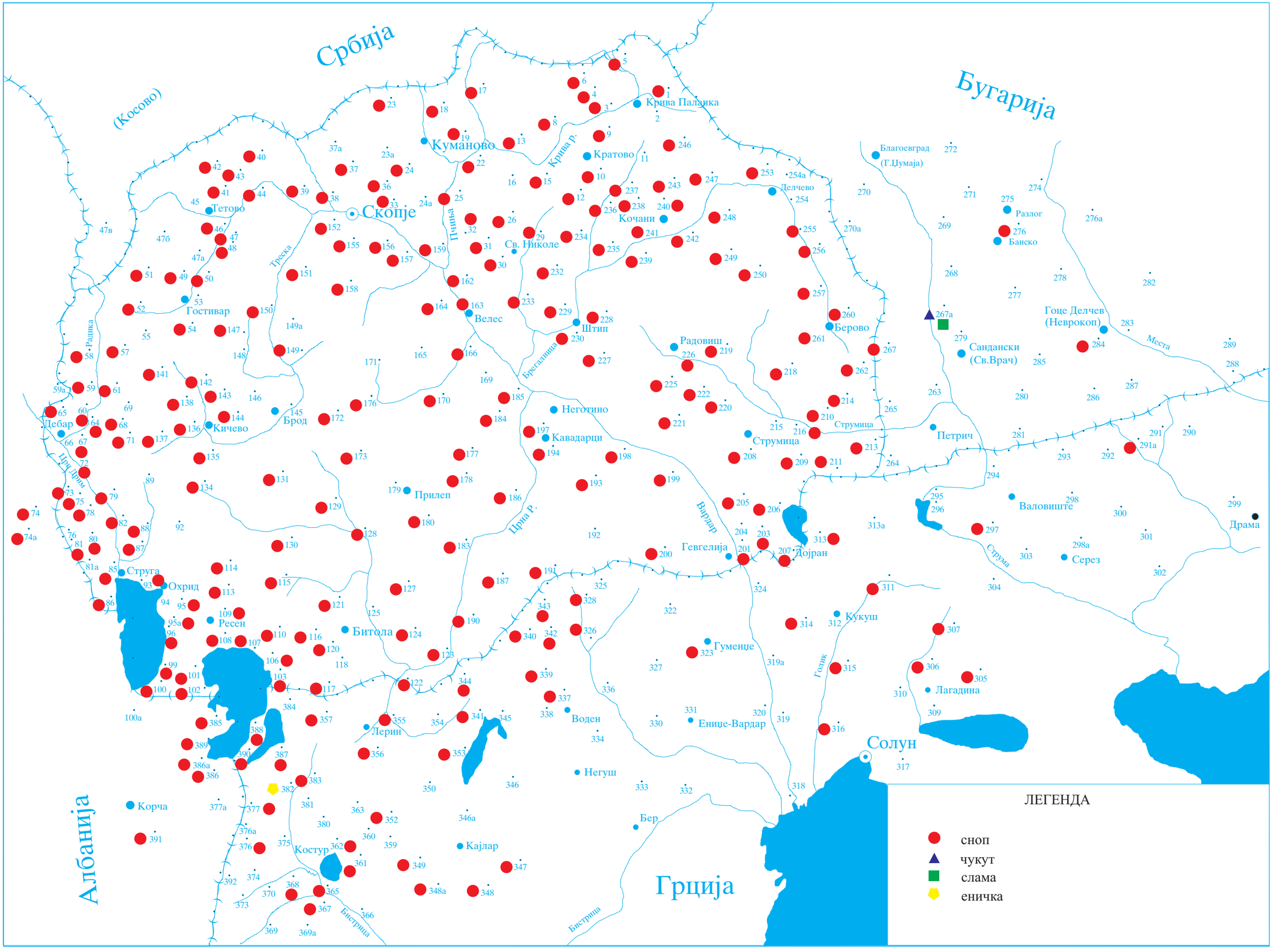
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Дојран
Гевгелија
Струмица
Сарс
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Негуш
Кајлар
Костур
Бер
Солун
Дебар
Брод
Радика
Трешка
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Горчик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
сноп
чукут
слама
еничка

1	'отава
2	
3–4	'отава
5	отава
6	'отава
8–10	'отава
11	
12	'отава, повт'орка
13	'отава
15	'отава
16	
17–18	'отава
19	отава
22	'отава
23	отава
23а	
24	'отава
24а	
25–26	'отава
29	повт'орка
30–31	повт'орка
32	пр'екос
33	пр'екос, 'отава
36	пр'екос
37	прекос, отава
37а	
38–39	прекос
40	повратн'о сено
41	друго косење
42	повратн'оі̯ сено, закос, закосје
43	п'овратно сено
44	фторокос, младо сено
45	
46	фторокос
47	прекос
47а	
47б	
47в	
48–50	прекос
51	прекосеі̯нца
52	прекос
53	
54	прекос
55	
57–58	прекос
59	
59а	
60	прекос
61	
64	прекос
65	фтор кос
66	
67	прекос
68	прекос, огношче
69	
71–72	прекос
73	прекосок
74	прекосење
74а	прекос
75	прекосено сено
76	
78–80	прекос
81	пр'екос
81а	
82	прекос
85	прекос
86	фторо косило
87	
88	прекос
89	
92	
93	прекос
94	
95	прекос
95а	косетина, фторкос
96	прекос
99	сено
100	прекос, фтор кос
101–102	прекос
103	пр'екос
106	пр'екос
107	прекос
108	пр'екос
109–110	прекос
113	пр'екос
114–115	прекос
116	вторкос
117	прекос
118	
120	торкос
121–124	прекос
125	
127–130	прекос
131	пр'екос
134–138	прекос
141	пр'екос
142–144	прекос
145–146	
147	прекос
148	
149	прекос
149а	
150	прекос
151–152	пр'екос
155	пр'екос
156–159	прекос
162	прекос
163	пр'е꞉кос
164	прекос
165	
166	прекос
169	
170	прекос
171	
172–173	прекос
176–177	прекос
178	прок'осок
179	
180	прекос
183–185	прекос
186	фторо косило
187	прекос, повторка
190	прекос
191	пофт'орка
192	
193	фторо кос'ење
194	фт'оро кос'ило
197	фторо кос'ило
198	с'ено
199	
200	вт'оро кос'ење
201	ẹс'енско сено
203	ес'енско с'ено
205	фторо кус'ило
206	ґузлем'е
207	ẹс'енцко сено
208	пу°фтọр'ак
209	пр'екос
210	повтор'ак
211	пọфтар'ак
212	
213	пофтар'ак
214	от'ава
215	
216	пувтар'ак
218	от'ава, пофтар'ак
219–220	пофтạр'ак
221	пофтарạк
222	пọвтор'ак
225–226	пофтар'ак
227–230	пофт'орка
232–236	пофт'орка
236–238	'отава
239	пофт'орка
240	отава
241	пофт'орка
242	пофт'орка, от'ава
243	от'ава
246–247	от'ава
248	пофт'орка, от'ава
249	от'ава, пофт'орка
250	пофт'орка, от'ава
253	от'ава
254	
254а	
255–257	от'ава
260–262	от'ава
263–265	
267	от'ава
267а	вт'оро кос'ило
268–270	
270а	
271–272	
274–275	
276	пуфтур'ак
276а	
277–291	
291а	ọт'аўạ
292–296	
297	вт'оро кусj'ане
298	
298а	
299–306	
307	фт'оро кус'ило
309–310	
311	пуфтур'ак
312	
313	пуфтур'ак
313а	
314–316	пуфтур'ак
317–319	
319а	
320	
322	
323	ис'енцко сено
324–325	
326	вт'оро кос'ило
327–328	
330–334	
336–338	
339	фт'оро с'ено̣
340	вт'ору кус'ајне
341	пуфт'орка
342	вт'оро кọс'ило
343	п'олọк, пọлosи
344	фтора рăка
345–346	
346а	
347	пр'екус
348	
348а	фт'оро кус'ејне
349	фт'оро кус'ејне
350	
352	с'енцко с'ено
353–354	
355	пофт'орка, с'ено
356	мл'адо с'ено
357	прекосотина
359–360	
361	ес'енцко с'ено
362	ес'енцко сено
363	
365	ес'енцкоа трева
366	
367	
368	фтора рăка
369	
369а	
370	
373–375	
376	пр'екос
376а	
377	есенско сено
377а	
380–381	
381а	
382	
383	прекос, пр'екосено
384–385	
386	прекос
386а	втора рăка
387	прекос
388–389	пр'екос
390	прекос
391	сjăно
391а	
392	вт'оро кос'ење

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*прекос*	32, 33, 36, 37, 38–39, 47, 48–52, 54, 57–58, 60, 64, 67, 68, 71–74, 74a, 75, 78–81, 82, 85, 88, 93, 95, 96, 100, 101–103, 106–110, 113–115, 117, 121–124, 127–131, 134–138, 141–144, 147, 149, 150–152, 155–159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–185, 187, 190, 209, 347, 357, 376, 383, 386, 387–390
▲	*отава*	1, 3–6, 8–9, 10, 12, 13, 15, 17–19, 22–23, 24, 25–26, 33, 37, 214, 218, 236–238, 240, 242, 243, 246–247, 248, 249, 250, 253, 255–257, 260–262, 267, 291a
■	*повторка*	12, 29–31, 187, 191, 208, 210–211, 213, 216, 218, 219–222, 225–230, 232–235, 239, 241, 242, 248, 249, 250, 276, 311, 313, 314–316, 341, 355
⬟	*второкос / второ косило*	44, 46, 65, 86, 95a, 100, 116, 120, 186, 193–194, 197, 200, 205, 267a, 297, 307, 326, 340, 342, 348a, 349, 392
▬	*есенско сено*	201, 203, 207, 323, 352, 361–362, 377
⬬	*сено*	99, 198, 355, 391
◆	*повратно сено*	40, 42, 43
▰	*втора рака*	344, 368, 386a
*	види материјал и коментар	41, 42, 44, 68, 75, 95a, 206, 339, 343, 356, 365

На картата се претставени македонските дијалектни називи за ‘прекос’, т. е. називите дадени како одговор на прашањето бр. 87 ‘сеното од второто косење’ од глава X *Обработка на земјата* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 128).

Како најфреквентен одговор на соодветното прашање на македонската дијалектна територија се јавува *прекос*, а по него следуваат *отава, повторка, второкос/ второ косило*. Со помала фреквентност се застапени и неколку називи кои ја содржат компонентата *сено,* најчест е *есенско сено,* поретко само *сено, повратно сено, младо сено, второ сено*. Со квалификацијата *втор* го среќаваме и називот *втора рака*, додека како единечни називи се запишани сложенките *есенска трева* и *другo косење*. Останатите единечни називи се: *косетина, закос, огношче, ѓузлеме, пологˊ*.

прекос

Називи од овој тип се дадени како најчест одговор на соодветното прашање, а ги среќаваме во повеќе разновидности: *прекос*, *прекосејница*, *прекосок* итн. Според ТРМЈ (IV 2008: 482), лексемата *прекос* означува ‘трева што се добива при повторно косење во текот на истата година’.

Називот е изведен од префиксираниот глагол *прекоси*, добиен од глаголот *коси* со префиксот *пре-* за образување глаголи со повторно извршување на дејството. Мак. *коси* има паралели во другите словенски јазици, буг. *кося́*, срп. *ко́сити*, хрв. *kósiti*, слн. *kosīti*, блрус. *касі́ць*, рус. *коси́ть*, укр. *коси́ти*, чеш. *kosit*, слч. *kosiť*, пол. *kosić*, сите континуанти на псл. **kosìti* (ЭССЯ XI 1984: 143; БЕР II 1979: 668; Snoj 2016).

отава

Отава го среќаваме како втор назив по фреквентност на македонската дијалектна територија, со значење ‘сеното од второто косење’. Се работи за архаизам што се среќава во источните и североисточните македонски говори. Во толковните речници на македонскиот јазик не е регистриран.

Зборот е општословенски, има истозначни паралели во буг. *отáва*, срп. *òтава*, хрв. *òtava*, слн. *otâva*, рус. *отáва*, блрус. *атáва*, укр. *отáва*, чеш. *otava*, слч. *otava*, пол. *otawa*, глуж. *wotawa*, длуж. *wótawa*. Прасловенската форма е **otā́va*, која најверојатно е изведена глаголот **otā́viti* во смисла на ‘повторно појавување’, составен од псл. **ot* + **(j)aviti* (Snoj 2016: 506; БЕР V 1996: 953).

повторка

Се јавува како трет назив за ‘сено од второто косење’ на македонската дијалектна територија. Формира мал ареал во штипско-струмичките говори, а застапен е и во долновардарските, како и во некои југозападни македонски говори. Го среќаваме во неколку варијанти: *пофторка, пофтарак,* итн. Во ТРМЈ (IV 2008: 140), лексемата *повторка* се дефинира како ‘трева што се коси повторно во истата година’.

Овој термин има јасна мотивираност, се однесува на тревата што се коси повторно во истата година. Етимолошки се поврзува со бројната придавка *втор* < псл. **vъtorъ*, чии деривати се јавуваат и во другите словенски јазици, рус. *второ́й*, пол. (арх.) *wtóry* итн. Паралели со значења ‘друг, втор’ се јавуваат во балтичките јазици, стпрус. *antars*, литв. *añtras, añtaras,* латв. *otrs*, но и во други индоевропски јазици (БЕР I 1971: 197; Derksen 2008: 532).

второкос

Називите од овој тип се карактеристични за еден ареал на тиквешко-мариовските говори и јужно од нив во егејските говори, а се појавуваат и на западномакедонската дијалектна територија. Составени се од основите *втор-* и *кос-,* содржани во називите *повторка* и *прекос.* Се јавуваат во повеќе фонетски и зборообразувачки разновидности: *фторокос, фтор кос, второ косило, фторо косење* итн.

есенско сено

Називот е регистриран во неколку пункта во долновардарските говори – Гевгелиско, Дојранско и Гуменџе, како и во крајните југозападни говори во Костурско. Во материјалите ги наоѓаме варијантите: *есенцко сено, исенцко сено, сенцко сено* (вторите две добиени со редукција) и сл.

Придавската компонента на сложенката е изведена од називот на годишното време *есен,* со паралели во другите словенски јазици и потекло од псл. **(j)ěsenь*. Именската компонента во назив – *сено* се однесува на ‘окосената трева’ и претставува општословенска именка со потекло од псл.. **sěno,* со паралели во балтичките јазици литв. *šiẽnas*, латв. *siens*. Се претполага заеднички балтословенски термин **śóino* (Derksen 2008: 144; 446; ЭССЯ VI 1979: 28–29). Мотивацијата на називот е јасна, со оглед на тоа што второто косење се врши на есен, за разлика од првото што станува на пролет.

сено

Називот *сено*, без квалификација, е забележан како одговор во четири населени места на македонската дијалектна територија, претставена на картата. Во еден пункт во Леринско е даден паралелно со називот *повторка*. Лексемата *сено* во ТРМЈ (V 2011: 352) се дефинира единствено како ‘окосена трева што служи за исхрана на добитокот’.

повратно сено

Овој сложен назив се јавува на мал северозападен македонски ареал (во вратничко-полошките говори). Во два пункта е регистриран како единствен назив, додека во еден пункт се јавува паралелно со *закос, закосје.*

Придавската форма претставува префиксиран дериват од превојната основа **vort-*, од прасловенскиот корен **vьrt-* со богата деривација во македонскиот јазик (Марковиќ 2021: 317–318). Со оглед на значењето на придавката *повратен* ‘што се враќа, што може да се врати’ (ТРМЈ IV 2008: 137), називот има јасна семантичка мотивација.

втора рака

Се јавува во три пункта на југозападниот дијалектен ареал. Составен е од бројната придавка *втор* и именката *рака* (псл. **rǫkà* ‘горниот екстремитет’), која развила повеќе секундарни значења во македонскиот јазик, меѓу кои ‘фаза, етапа при берење или при обработка на нешто’ (ТРМЈ V 2011: 79). Од семантички аспект, всушност, овој сложен назив се однесува на процесот на второто косење во годината.

младо сено

Овој назив се регистрира во две населени места на македонската дијалектна територија, лоцирани во северозападните и во југозападните говори.

Придавскиот дел од називот доаѓа од псл. **moldъ* ‘млад’ (Snoj 2016: 432), а мотивацијата за називот е јасна, имајќи предвид дека се работи за сеното од второто косење во годината (есенското), наспроти „постарото“ сено од првото (пролетно) косење.

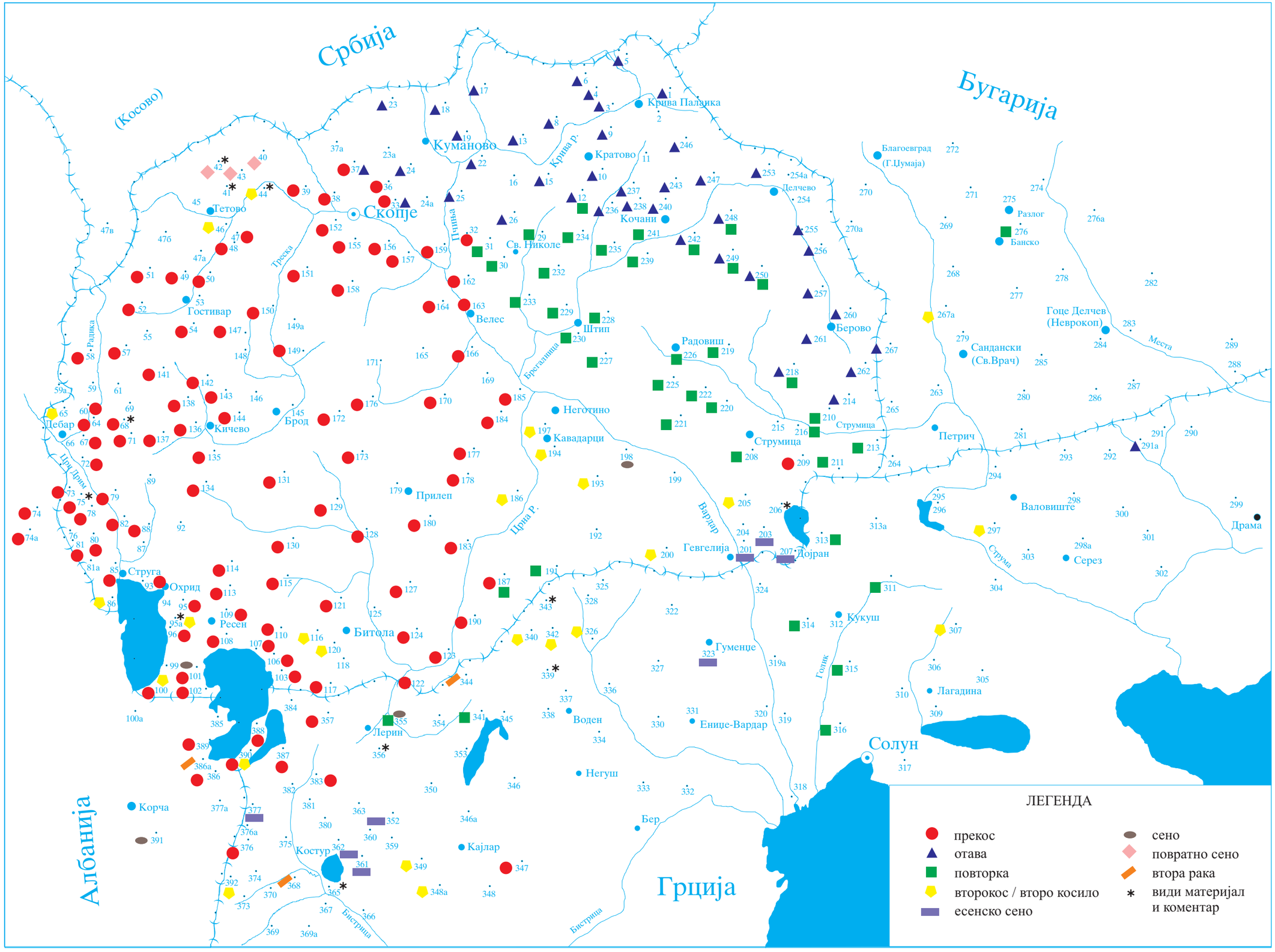
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Велес
Св. Николе
Кочани
Штип
Радовиш
Неготино
Кавадарци
Струмица
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санденски
(Св.Врач)
Петрич
Дебар
Кичево
Брод
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Демир Капија
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Лагадина
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Струмица
Места
Голик
Струма
Вардар
Црна Р.
Бистрица
ЛЕГЕНДА
прекос
отава
повторка
второкос / второ косило
есенско сено
сено
повратно сено
втора рака
види материјал и коментар

1	куд'еља	60–61	фурка	144	урка, предалка	226	фурка	319а		386а	ф'урка
2		64–65	фурка			227	ф'урка, кад'ел’а	320		387	фурка
3–6	куд'еља	66		145–146				322		388–389	ф'урка
8–9	куд'еља	67–68	фурка	147	урка	228	ф'урка	323	ф'уркӭ	390	фурка
10	куд'ела, в'урка	69		148		229	в'урка	324–327		391	ф'урка, м'алка
11		71–72	фурка	149	урка, прелка	230	ф'урка	328	ф'урка	391а	
12	в'урка	73	фурка, шибал’ка	149а		232–234	в'урка	330	ф'уркӭ	392	фурка
13	куд'еља			150	кадела	235	ф'урка	331-334			
15	куд'еља, повесм'арка	74	фурка	151	урка	235а	в'урка	336			
		74а	фурка	152	к'адела	236	ф'урка	337	ф'урка		
16		75	фурка	155	к'адела	237–238	в'урка	338			
17–19	куд'еља	76		156–157	урка	239	ф'урка	339	ф'урка		
22	куд'ел’а	78–80	фурка	158	фурка	240	фурка	340	ф'уркӑ		
23	кудел’а, кудеља	81	ф'урка	159	урка	241		341	урка		
		81а		162	вурка	242–243	ф'урка	342–344	ф'урка		
23а		82	фурка	163–164	урка	246–250	ф'урка	345–346			
24	куд'еља	85	вретено	165		253	ф'урка	346а			
24а	в'урка	86	фурка	166	урка	254		347–348	ф'урка		
25	куд'еља	87	ф'урка	169		254а		348а	ф'урка		
26	в'урка	88	урка	170	урка	255–257	ф'урка	349	ф'урка		
29–32	в'урка	89		171		260–262	ф'урка	350			
33	урка	92		172–173	урка	263–265		352	ф'урка		
36	вурка, куд'ел’а	93	урка	176–178	урка	267	ф'рка	353	урка		
37	кудеља	94		179		267а	урка	354			
37а		95	урка	180	урка	268–270		355–356	ф'урка		
38	урка	95а	урка, фурка	183–185	урка	270а		357	фурка		
39	кудеља	96	фурка	186–187	вурка	271–272		359-360			
40	кудел’а, урка	99–100	фурка	190	вурка	274–275		361	ф'урка		
41	к'удеӆка	101–102	урка	191	в'урка	276	уркӭ	362	фурка		
42	к'удел’а	103	ф'урка	192		276а		363			
43		106	ф'урка	193	фурка	277–291		365	фурка, ч'икрик		
44	кудел’а	107–109	урка	194	ф'урка	291а					
45		110	вурка	197	фурка	292		366			
46	кудел’а	113–114	урка	198–200	ф'урка	293	х'уркӭ	367–368	ф'урка		
47	кӑдел’ља	115	фурка, преӆка	201		294–298		369	ф'урка		
47а				203	ф'урка	298а		369а			
47б		116	фурка	205–206	ф'урка	299		370			
47в		117	урка	207	руд'ан, чекрк	300	урка	373–375			
48–49	кӑдел’а	118		208–209	ф'урка	301–304		376	фурка		
50	кӑдел’а, фурка	120–124	урка	210–211	урка	305	ф'урка	376а			
51	кӑдел’а	125		212		306–307	х'урка	377	фурка		
52	фурка	127–131	урка	213–214	урка	309–310		377а			
53		134–136	урка	215		311	урка	380–381			
54	кӑдел’а, фурка	137	урка, прелка	216	ф'урка	312		381а	ф'урка		
55		138	фурка	218–220	ф'урка	313	ф'урка	382			
57–58	фурка	141	ф'урка	221		313а		383	фурка		
59		142	фурка	222	ф'урка	314–316	ф'урка	384			
59а		143	урка	225	ф'урка	317–319		385–386	фурка		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*фурка*	50, 52, 54, 57–58, 60–61, 64–65, 67–68, 71–72, 73, 74, 74a, 75, 78–82, 86–87, 95a, 96, 99–100, 103, 106, 115–116, 138, 141–142, 158, 193–194, 197–200, 203, 205–206, 208–209, 216, 218–220, 222, 225–228, 230, 235–236, 239–240, 242–243, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 305, 313–316, 323, 328, 330, 337, 339–340, 342–344, 347–348, 348a, 349, 352, 355–357, 361–362, 365, 367–369, 376–377, 381a, 383, 385–386, 386a, 387–390, 391, 392
●	*урка*	33, 38, 40, 88, 93, 95, 95a, 101–102, 107–109, 113–114, 117, 120–124, 127–131, 134–137, 143–144, 147, 149, 151, 156–157, 159, 163–164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–185, 210–211, 213–214, 267a, 276, 300, 311, 341, 353
●	*вурка*	10, 12, 24a, 26, 29–32, 36, 110, 162, 186–187, 190–191, 229, 232–234, 235a, 237, 238
●	*хурка*	293, 306, 307
■	*каѳела*	1, 3–6, 8–9, 10, 13, 15, 17–19, 22–25, 36, 37, 39, 40, 41–42, 44, 46–49, 50, 51, 54, 150, 152, 155, 227
▬	*ӣрелка*	115, 137, 144, 149
*	види материјал и коментар	15, 73, 85, 207, 267, 365, 391

Картата донесува преглед на називите за ‘урка, фурка, прелка’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 3: *На што се клава волната кога се преде?*, од глава XI – Занаети од Прашалникот за собирање материјал за МДА (Видоески 2000: 129).

На македонската дијалектна територија доминира називот *фурка* во повеќе фонетски варијанти: *фурка*, *вурка, урка*, *хурка*. Забележани се уште следниве називи: *каделa* (во повеќе пунктови), *прелка* (во помал број пунктови) и називите *роган*, *чекрек*, *вретено*, *повесмарка*, *шибалка*, *малка* во по еден пункт.

фурка

Лексемата *фурка* има латинско потекло, а во Македонија има ојконим Фурка, Радовишко (од лат. *furka*, *-ae* со значење ‘вила, виљушка; соа, чатал, теснина’) (в. Стаматоски 1990: 199). Во Толковниот речник на македонскиот јазик се среќава лексемата *урка*, мн. *урки* – сп. *фурка*, мн. *фурки* (ТРМЈ VI 2014: 271). Лексемата *фурка* се среќава со примарното значење ‘дрвена алатка, во горниот дел во форма на виљушка, на која се намотува каделата за предење’, како и со преносното значење ‘подлизурко’.

Називот *фурка* се претставува во говорите со повеќе разновидности: *вурка* / *в'урка*, *урка* / *'урка*, *фурка* / *ф'урка*, *урка̨*, *х'урка̨*, *х'урка*, *ф'урка̨*, *ф'уркӑ*. Називот *ф'рка* е регистриран во Раздол.

каѳела

Лексемата *каѳела* е стара словенска лексема добиена од стсл. *kǫděl҄ь* односно од псл. *kǫděl҄ь* (според Марко Сној од коренот **kǫd-* сроден со псл. *kǫdrъ* и суфиксот **-ěl҄ь*). Оваа лексема се среќава и во словенските јазици цсл. *kodel҄ь*, хрв. *kȕdjelja*, срп. *kȕdelja*, рус. *kudél҄ь*, чеш. *koudel*, псл. *kǫdel҄ь*, *kǫdrъ*, слов. *kóder*, ие. **ken (h1)* ‘гребење, триење’. Во Толковниот речник на македонскиот јазик лексемата *каѳела*, мн. *каѳели* е регистрирана со неколку значења 1. ‘влачена волна подготвена за предење, што се става на фурка’, 2. ‘(прен.) густо собрани влакна на коса, брада и сл.’, 3. ‘(дијал.) фурка’ (ТРМЈ II 2005: 444).

Називот *каѳела* се среќава во македонските говори со повеќе разновидности: *куѳ'ељa*, *куѳ'ела*, *куѳ'ел’а*, *куѳел’а*, *куѳељa*, *куѳел’ʲа*, *к'уѳелка*, *к'уѳел’а*, *кӑѳел’ʲа*, *кӑѳел’а*, *кӑѳол’а*, *к'аѳела*, *каѳ'ел’а*.

прелка

Ја среќаваме и лексемата *прелка*, мн. *прелки* во Толковниот речник на македонскиот јазик со следниве значења 1. ‘(дијал.) жена или девојка што преде, предачка’ и 2. ‘урка за предење коноп и лен’ (ТРМЈ IV 2008: 488). Истата лексема со истите значења е регистрирана и во Речникот на македонскиот јазик (РМЈ III 1966: 485). Етимологијата на лексемата *прелка* е од глаголот *прѐсти* (*presti*, *predǫ*, Скок III 1973: 35). Оваа словенска лексема се среќава и во словенските јазици: хрв./срп. *прѐslica*, нар. рус. *prjáslo*, псл. *pręslo* ‘алатка за предење’, слов. *présti* ‘на прелката се става волна која се преде во конец’.

Називот *прелка* се среќава во четири пункта на македонската дијалектна територија: *прељка* (Смилево), *прелка* (Душегубица/Попоец, Г. Белица), *преѳалка* (Светорача).

вретено

Во Толковниот речник на македонскиот јазик лексемата *вретено*, мн. *вретена* е регистрирана со повеќе значења: 1. ‘дрвено заоблено стапче што е подебело на средината, а зашилено на краевите, на кое се намотува преѓа при предење’, 2. ‘мерка за предено’, 3. ‘дрвен или метален валјак што се врти околу својата оска, а се поставува во воденица, млин, валалница и сл.’ (ТРМЈ I 2003: 309). Во Речникот на македонскиот јазик е регистрирана лексемата *вретено* со истите значења (РМЈ I 1961: 85).

Називот *вретено* со истото значење е регистриран во Струга (в. Нумерички индекс, 85).

Лексемата *вр'етено* има словенско потекло и е добиена од прасловенското **vertenò* од глаголот **vortìti* ’врти, сврти‘, што е добиен од ие. база **u̯ert-* (Snoj 2009: 834).

роѳан

Лексемата *роѳан*, мн. *роѳани* се среќава во Толковниот речник на македонскиот јазик со примарното значење ‘направа за предење’ (ТРМЈ V 2011: 249), а во Речникот на македонскиот јазик истата лексема се среќава со значењето ‘направа за сукање, предење и сл.’ (РМЈ III 1966: 123). Називот *руѳ'ан* е регистриран во Дојран.

Потеклото на лексемата *роѳан* е од грчкото *ροδάνη* (‘нишка, конец’) или можеби во основата лежи латинското *rota* ‘тркало’ (БЕР VI 2002: 296–297).

чекрек

Лексемата *чекрек*, мн. *чекреци* е регистрирана во Толковниот речник на македонскиот јазик со две значења: 1. ‘в. родан’, 2. ‘вител на кој се навива јаже при вадење вода од бунар и сл.’, а со истите значења е регистрирана и во Речникот на македонскиот јазик (РМЈ III 1966: 533). Називот *чекрк* е регистриран во Дојран, а називот *ч'икрик* во Хрупишта. Оваа лексема претставува балкански турцизам (*çikrik*) и е регистрирана во бугарскиот (*чекрък*), во албанскиот (*çikrik /çekërk*) и во грчкиот јазик (τζικρίκι (Skok I 1971: 304).

За лексемата *фурка* ги среќаваме и називите *повесм'арка* (Шопско Рударе), *шибал’ка* (Џепиште) и *м'алка* (Бобошчица).

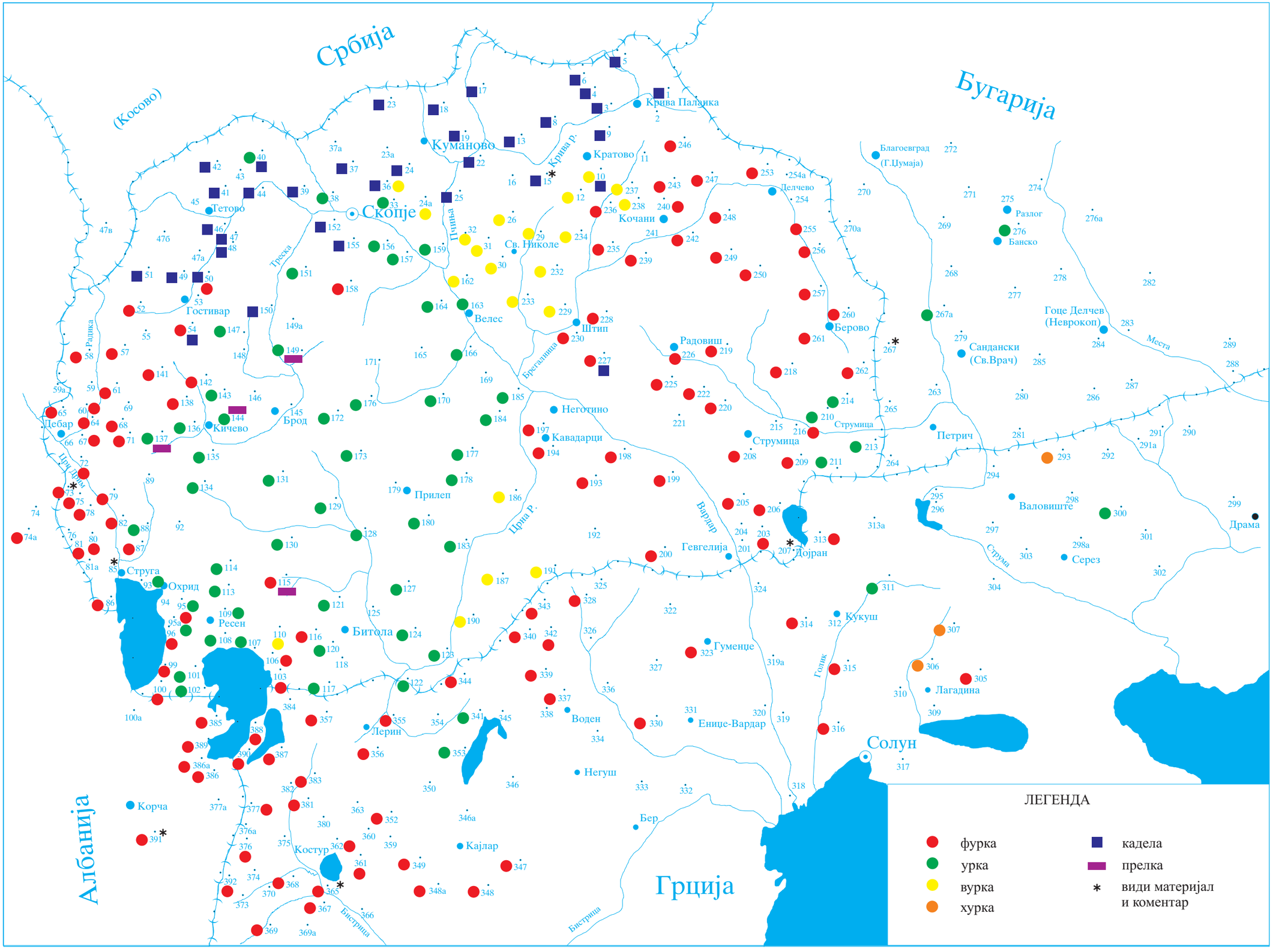
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Неготино
Кавадарци
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Радовиш
Струмица
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Негуш
Бер
Солун
Корча
Брод
Демир Капија
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
фурка
урка
вурка
хурка
кадела
прелка
* види материјал и коментар

1 доб'иток, ст'ока
2
3 ст'ока, доб'итак
4 доб'иток
5 стока
6 ст'ока
8 доб'итак, ст'ока
9–10 ст'ока
11 ст'ока, доб'итак
12 ст'ока, доб'иток
13 ст'ока
15 доб'иток, стока
16
17 доб'итак, ст'ока
18 ст'ока, доб'иток
19 стока, им'ање
22 ст'ока, доб'иток
23 стока
23а
24 ст'ока, доб'итак
24а
25 ст'ока
26
29 ст'ока, доб'итак
30 доб'иток, ст'ока
31 ст'ока, доб'итак
32 ст'ока, им'ање, доб'итак
33 д'обиток, ст'ока, 'имања
36–37 стока, имање
37а
38 добиток
39 стока
40 имање, стока
41 имање
42 стока
43 имање
44 имање, стока
45
46–47 стока, имање
47а–47в
48 имање
49 добиток, имање
50–51 стока, имање
52 стока
53
54 стока, имање
55
57 имање, стока
58 имајне
59
59а
60 жива стока, имајне
61 добиток, имање
64 имање
65
66
67 имање, жива стока
68 стока, имање
69
71 стока, имање
72–73
74 стока
74а ст'ока
75 стока
76
78–79 стока
80
81 ст'ока, д'обиток, 'ајван
81а
82 стока
85
86 стока
87 д'обиток, ст'ока, 'имање
88 гојда
89
92
93 стока
94
95 стока, имајне
95а стока, добиток
96 стока
99 стока
100 жива стока, стока
101 стока, добиток
102 гоi̯да, стока, имајне
103 д'обиток, ст'ока, 'имање
106 д'обиток, ст'ока
107 имајне, стока
108 ст'ока, 'имање
109 стока, имајне, добиток
110 добиток, имање, стока
113 д'обиток, 'имајне
114 имајне, гојда
115 добиток, стока, имање
116 добиток
117 добиток, имајне
118
120 добиток, стока, имање
121 имање, добиток
122 стока, им'ање, им'ајне
123 доб'иток
124 добиток
125
127 стока, добиток
128 имање
129–130 добиток, стока, имање
131 имање, добиток
134 добиток, имање
135–138 добиток, стока, имање
141 д'обиток
142–143 стока
144 добиток, стока
145–148
149 стока
149а
150 стока
151 имање, д'обиток
152 доб'итак, ст'ока
155 ст'ока, 'имање
156 имање, стока
157 добиток
158 стока
159 добиток
162
163 стока, добиток
164 добиток
165
166 стока
169
170 добиток,
171
172 стока, добиток
173 стока, имање
176 стока, имање, добиток
177 доб'иток
178 стока, доб'иток, им'ање
179
180 добиток, стока, имајне
183 стока, добиток
184
185
186
187
190
191 доб'иток, ст'ока
192 доб'иток
193–194 ст'ока, доб'иток
197 доб'иток
198 дo̯б'итo̯к, ст'ока, дуб'итук
199 дуб'итук, ст'ока
200
201 ст'ока, дуб'итук
203 дуб'итук
205–206 ст'ока, дуб'иток
207 стока
208 дo̯б'итo̯к, ст'ока
209 дуб'иток
210 доб'иток, стока
211 ст'ока
212
213 дo̯б'итo̯к, стока, имање
214 доб'иток, стока
215
216 ст'ока
218 дo̯б'иток
219–220 ст'ока
221–222 ст'ока, дo̯б'иток
225 дуб'итo̯к, ст'ока
226 стока, доб'иток
227 доб'иток, ст'ока
228 доб'иток
229
230 доб'иток
232 ст'ока
233–234 ст'ока, доб'иток
235 ст'ока
236 доб'иток, ст'ока
237–240 ст'ока
241–242
243 ст'ока
246–247 ст'ока
248 ст'ока, доб'иток
249 доб'итăк
250
253 стока
254
254а
255–256 доб'иток, ст'ока
257 ст'ока
260–262 доб'иток, ст'ока
263–265
267 ст'ока
267а
268–270
270а
271–272
274–245
276 ст'оқа
276а
277–283
284 ст'окă, доб'итăк
285–291
291а
292
293 дo̯б'итa̯к
294–298
298а
299–304
305 им'ани
306–307 дуб'итук
309–310
311 дуб'итук
312
313 гув'еда
313а
314 ст'ока
315 стока, дуб'итук
316 дуб'итук
317–319
319а
320
322
323 дуб'итук
324–325
326 им'ајне, ајва̯н'ат
327
328 им'ајне, доб'итук
330–334
336
337 дуб'итук, ст'ока, им'ајне
338–339
340 дуб'итук, ст'окă, им'ајне
341
342 им'ајне, ајван'ат
343 ст'ока
344 доб'иток
345–346
346а
347 дуб'итук, им'ајне
348–348а дуб'итук
349 дуб'итук,
350
352
353 дo̯б'итўк
354–355
356 ст'ока
357 имање
359–360
361 пр'авда, ајван'а
362 доб'иток, правда, стока, им'ање
363
365 пр'авда, ст'ока
366
367 пр'авда, ст'ока, им'ајне
368 правда
369 правда, стока, им'анје
369а
370
373–375
376 правда
376а
377 правда, им'ање
377а
380–381
381а
382
383 правда
384
385–386 правда
386а стока, правда
387 имање
388 има꞉ње
389 пр'авда
390 имање
391 пр'авда
391а
392 правда, им'ање

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
	сто̄ка	1, 3, 5–6, 8, 9–10, 11–12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 39, 40, 42, 44, 46, 47, 50, 51, 52, 54, 57, 60, 67, 68, 71, 74, 74а, 75, 78, 79, 81, 82, 86, 87, 93, 95, 95а, 96–99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 108, 109, 110, 115, 120, 122, 127, 130, 135, 137, 138, 142–143, 144, 149–150, 152, 155, 156, 158, 163, 166, 170, 172, 173, 176, 178, 180, 183, 191, 193, 194, 198, 199, 201, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 213, 214, 216, 219–220, 221, 222, 225, 226, 227, 229, 232, 233, 234, 235а, 236, 237–240, 243, 246–247, 248, 253, 255, 256–257, 260, 261, 262, 267, 276, 284, 314, 315, 337, 340, 341, 343, 349, 356, 362, 365, 367, 369, 386а
	ǵобито̄к	1, 3, 4, 8, 11, 12, 15, 17, 18, 20, 22, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 38, 49, 61, 81, 87, 95а, 101, 103, 106, 109, 110, 115, 116, 117, 120, 121, 123–124, 127, 130, 131, 134, 135, 137, 138, 141, 144, 151, 152, 157, 159, 163, 164, 170, 172, 176, 177, 178, 180, 183, 185–187, 190, 191, 192, 193, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 203, 205, 206, 208, 209, 210, 213, 214, 218, 221, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 233, 234, 236, 242, 248, 249–250, 255, 256, 260, 261, 262, 284, 293, 300, 306, 307, 311, 315, 316, 323, 328, 337, 340, 344, 347, 348, 348а, 349, 352–353, 355, 362
	имање	19, 32, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 57, 60, 61, 64, 67, 68, 71, 81, 87, 95, 102, 103, 107, 108, 109, 110, 114, 115, 117, 120, 121, 122, 128, 130, 131, 134, 135, 137, 138, 151, 155, 156, 170, 173, 176, 178, 180, 305, 326, 328, 337, 340, 341, 342, 347, 349, 357, 362, 367, 369, 377, 387–388, 390, 392
	пра̄вда	361, 362, 365, 367, 368, 369, 376, 377, 383, 385–386, 386а, 389, 391, 392
	а̄јван	81, 64, 65, 67, 72–73, 74а, 80, 85, 86, 93, 100, 102, 326, 342, 361
	го̄ведо	88, 102, 114, 313

Картата донесува преглед на називите за ‘добиток, правда, стока, имање’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 24 за именувањето на ‘говедата, коњите, биволите со едно име’ од глава XII *Домашни животни* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 136). Називите *ꙗобиток*, *стока*, *имање* се карактеризираат со категоријата на збирност – множина на домашни животни како целина која граматички се изразува во форма за еднина. Се дава и нивната распространетост на македонската јазична територија. Во PMJ сите три називи *ꙗобиток*, *стока*, *имање* се поврзуваат за еден поим што означува збир на домашни животни сфатени како колективна единица (nomina collectiva).

Според ТРМЈ (I 2003: 465), лексемата *ꙗобиток* примарно се дефинира како ‘домашни животни (крави, коњи, овци, кози и др.)’, а лексемата *стока* се дефинира како ‘домашни животни: добиток’ (ТРМЈ V 2011: 574).

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи за добиток во повеќе фонетски варијации: *ꙗобиток*, *стока*, *имање*, *правда*, *гојда* и *ајван*.

ꙗобиток

Називот *ꙗобиток* се претставува во говорите со повеќе разновидности: *ꙗобиток*, *ꙗобитак*, *ꙗубитук*, *ꙗубиток*, *ꙗобитӑк*, *ꙗобитӑк*, *ꙗꙗобитꙑк*. Лексемата *ꙗобиток* е изведена од глаголот *ꙗобыти* со значење ‘стекнува, победува’. Лексемата *ꙗобиток* се среќава со значењето ‘домашни животни’, а многу ретко се среќава множинската форма *ꙗ'обици*, *ꙗоб'иъци*. Се среќаваат и формите *ꙗоб'иче*, *ꙗоб'ичи* (од **ꙗобитьчи*), *ꙗобич'ар* дијал. ‘газда со многу добиток, пастир’, *ꙗоб'ичен* ‘богат со добиток’, *ꙗобич'арче* ‘говедарче’, *ꙗобич'арство* ‘сточарство’ (в. БЕР I 1971: 401–402). Оваа лексема се среќава и во словенските јазици со следниве значења: срп. *ꙗоб'ишак* ‘добивка, печалба’, слн. *dobîť*, *dobîtek* ‘печалба’, *dobiček* ‘печалба, корист’, рус. дијал. *добыток*, *до́бычь* ‘придобивка, печалба’, чеш. *dobytek* ‘печалба, добиток’, пол. *dobytek* ‘добиток’. Во PMJ називот *ꙗобиток* се среќава со значењето ‘стока, домашна жива стока’, *ꙗобици* (мн. од *ꙗобиток*), но се среќаваат и називите *крупна ꙗомашна стока* (коњ, волови, крава), *ꙗобиче* ‘домашни животни (коњ, крава, овца, коза и сл.)’. Лексемата *ꙗобиток* означува секаква жива стока, и крупна и ситна стока. Множинската форма *ꙗобици* се среќава само со значењето за крупните домашни животни (коњи, волови, крави и сл.), а значењето на лексемата *ꙗобиче* се однесува како за крупните, така и за ситните домашни животни (коњ, крава, овца, коза и сл.). Називот *ꙗобиток* се среќава со фонетските варијанти: *ꙗобиток*, *ꙗобитак*, *ꙗубитук*, *ꙗубиток*, *ꙗобитӑк*, *ꙗобитӑк*, *ꙗꙗобитꙑк*, односно во неговата множинска форма *ꙗобици*, со фонетските варијанти: *ꙗобитоци*, *ꙗꙗобици*, *ꙗубици*, *ꙗобитци*. Овој назив ја опфаќа скоро целата јазична територија, освен позападната јазична територија во правец од Струшко до Скопско. Фреквентноста на лексемата *ꙗобиток* е забележана на североисточната и југоисточната јазична територија. Називот *ꙗобиче* кој во себе содржи емоционална боја, е забележан во четири пункта на македонската јазична територија, и тоа во одделни населени места на македонската јазична територија: Кнежино (пункт 136), Зелениково (пункт 157), Лесново (пункт 237) и Каменица (пункт 247). Диференцирањето *ꙗребен (ситен) ꙗобиток* се врши по однос *крупен (јаꙗар) ꙗобиток*, воедно и претставува опозитум внатре во називот за поблиска семантичка претстава за поимот.

стока

Називот *стока* нар. *ꙗобиток* потекнува од псл. дијал. (јужнослов.) **sъtkā*, еднакво со псл. **sъtkā* под сток, стока со значењата ‘добиток’ и ‘нешто за продавање’. Лексемата *сто̀ка* во српскиот јазик се среќава со значењето ‘добиток’ (БЕР VII 2010: 471–472). Во PMJ називот *стока* се среќава со значењето ‘стока, јадра и ситна стока, крупна и ситна стока’ (в. добиток). Значењето за називот *стока* се однесува за крупните и ситните домашни животни.

Називот *жива стока* се среќава во Ростуше (Дебарско), Горенци (Охридско) и Љубаништа (Охридско) (в. материјал). Називот *стока* сам или наспоредно со други називи е застапен во повеќе од сто пункта. Овој назив ја покрива целата јазична територија со незнати отстапувања во југозападниот дел. Диференцирањето дребна (ситна) стока се врши по однос крупна (јадра) стока и претставува опозитум внатре во називот за поблиска семантичка претстава за поимот, диференцирањето жива стока е опозитум на претставата за семантиката на другата – нежива стока.

имање

Називот *имање* потекнува од псл. глагол **imātъ*, **imāti*, а се среќава со значењата ‘добиток: крави, овци, кози, свињи’ и ‘богатство, имот или скриено богатство, обично закопано во земјата’ (в. БЕР II 1971: 69–70). Во PMJ лексемата имање се среќава со значењето ‘стока, в. добиток’. Употребата на називот *имање* се ограничува во извесна смисла со тоа што тој упатува кон називот *ꙗобиток* кој треба да се почитува во литературната норма. Називот *имање* се среќава во околу 57 пункта и секако доминира на позападната јазична територија. Лексемата *имање* се среќава на два пункта како *имањче* со значењето ‘ситно имање’, и тоа во: Љубанце и Маврово. Називот *имање*, односно дребно (ситно) имање ја следи семантиката на општиот поим за крупна и ситна стока.

ꙗоведо

Според Марко Сној, називот *ꙗоведо* (Snoj 2016: 213) потекнува од псл. **govędo* (едн.), / колективно **gȍvędь* образувано од псл. **govę,* акуз. **gȍvenь*, од именката **gʷoų-* со значење ‘говедо’, која е зачувана во срп./хрв. *gȍvedo*, нар. рус. *govjádo*, чеш. *hovado*, стинд. *gáuh* ‘крава’, арм. *kov*, стгрч. *boũs* ‘говедо, крава’, лат. *bōs* ‘говедо’, стирс. *bó* ‘крава’, герм. *Kuh*, англ. *cow*, латв. *gùovs* ‘крава’. Во РСХКЈ (РСХКЈ I 1990: 515) називот *ꙗоведо* се среќава со значењето ‘општо име за бикови, волови, крави и телиња’. Лексемата *ꙗојда* е забележана во Ботун (Дебарца), Стење (Ресенско) и Речица (Охридско), а лексемата *ꙗуведа* е забележана во Патарос (Кукушко). Кај лексемата *ꙗојда* забележуваме губење на интервокалното *в*, а кај лексемата *ꙗуведа* забележуваме редукција на вокалот *о* во *у*. Називот *ꙗоведо* се среќава само во множинска форма и на четири пункта на македонската јазична територија.

ајван и *правда*

Називот *ајван* е балкански турцизам од арапско потекло *hayvan* со значење ‘животно, добиток’ (Јашар-Настева 2001: 49). Лексемата *(х)ајван* се среќава со значењата: 1. ‘домашни животни’, 2. ‘стадо’ (Skok I 1971: 650). Со ограничена застапеност се среќаваат називите *ајвани* и *правда*. „Називот *правда*, кој е исто така типична *nomina collectiva*, се среќава во југозападните говори од преспанско-костурскиот регион. Се јавува сам или непосредно со други називи во десетина пунктови. Називот *ајвани*, кој со обичната множинска форма ја изразува колективноста, се среќава предимно во говорот на Македонците Муслимани во Дебарско, а изолирано и во Костурско.

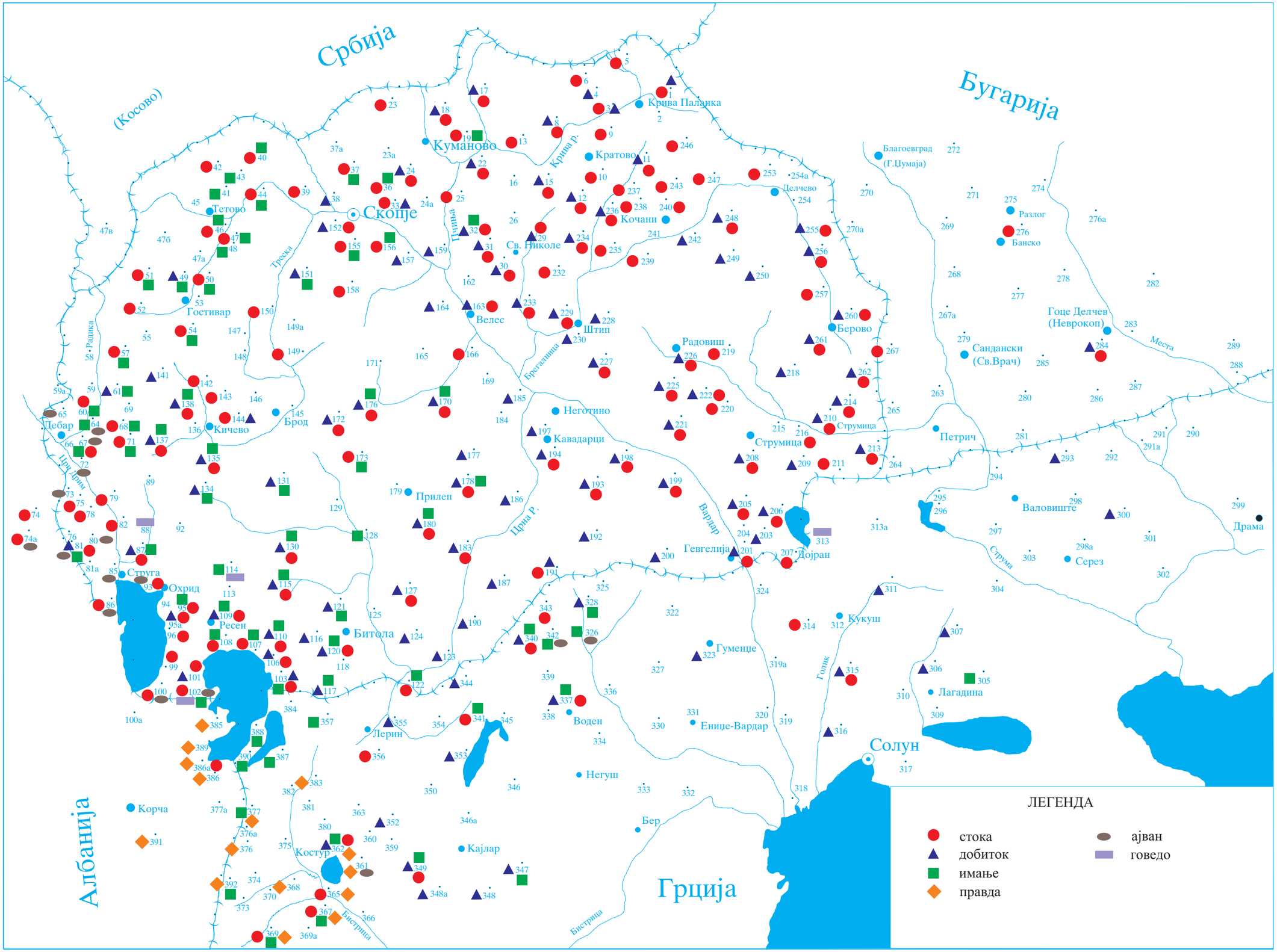
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Св. Николе
Велес
Штип
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Берово
Струмица
Петрич
Благоевград
(Г.Џумаја)
Делчево
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Кочани
Струмица
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Серез
Драма
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Брод
Пелагонија
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
стока
добиток
имање
правда
ајван
говедо

1 лиња се
2
3 л'иња се
4 мити (се), измит'и-се
5 лиња се
6 л'иња се
8–9 м'ити се
10 л'иши се
11–12 л'иња се
13 м'ити се
15 м'ити се
16
17–18 м'ити се
19 мити (се), лиња (се)
22 се м'ити
23 мити се
23а
24 м'ити се
24а
25 м'ити се
26 м'ите се
29 м'ие се
30 л'иња се
31 се мит'аре
32 мит'ари се
33 се м'итари
36–37 се м'ити
37а
38 се митари
39–40 се мити
41 се м'итари
42 мени влакно
43–44 се л'инка
45
46 се митари
47 се мити
47а
47б
47в
48 му се мења: влакното
49 се митарат
50–52 се митарит
53
54 се митарит
55
57 се митарит
58 го мена влакното, му паѓат влакното
59
59а
60 се менуат влакното
61 (се) линет
64 се слакат
65 се менаат лакното, се слакат, се слакает, се облакает
66
67 му се меноат лакното, се митари, се умилува
68 се мењават лакното
69
71
72
73
74
74а
75
76
78
79
80
81
81а
82
85–87
88
89–92
93
94
митарит (се) меноат лакно
се менуат
го менвет влакното
му се м'ена вл'акното на кр'авата
се излиндри
се миндрит
го менвет влакното
се линит, се литит
се л'инит, се л'итарит
се митарит
се митарит
(се) митарит
се митарит
95 митарит се
95а се митарит
96 се митарит
99 митараi̯т
100 метираi̯т
(се), се метил’аjт
101–102 са митарит
103 се м'итари
106 изм'итари, м'итари
107 (са) митарит
108–109 са м'итарит
110 се митарит
113 са м'итарит
114 (се) митарит
115 се митарит
116–117 се митари
118
120 (се) митереi̯т
121 се митари
122–124 се лине
125
127–128 се митари
129–131 се митарит
134–135 се митарит
136 се митарит, линеjт
137 се линеит
138 (се) митарит
141 се м'итарит
142–143 се митарит
144 се митарит, се мењават
145–148
149 се митарит
149а
150 (се) мифтарит
151 се м'итарит
152–155 се м'итари
156–157 се митари
158 линит
159 се митари
162 се мит'ари
163 се митари
164 се мив(ф)тари
165
166 се митари
169
170 (се) митари
171
172 (се) митарит, митарит
173 се митари(т)
176 се митари
177–178 се мит'ари
179
180 (се) митари
183 мифт'ари (се), м'ифтари (се)
184–186 се мит'аре
187 се гули
190 се лине
191 мит'аре (се)
192 мит'аре се
193–194 (се) мит'аре
197 се мит'арат
198 се мит'аре
199 сă мăт'аре
200 сę мит'аре
201 сă мит'аре
203 сă мит'аре
205 се^{ă} мит'аре
206 сă л'ине
207 сă кубе, сă мит'аре
208 мит'аре се
209 сă л'ине
210 л'инат се
211 л'ине се
212
213 л'ине се
214 л'ињe (се)
215
216 л'и꞉не се
218 се л'ине
219 мит'аре се
220 л'ине се
221 мит'аре се
222 л'ине се
225–228 мит'аре се
229 коњо се
230 л'иња се
232 л'иња се
233 ќе се л'иња
234 л'иња се
235 се л'иња/ л'иња се
236 л'иња се
237 м'и^{j}е се, л'иња се
238–239 л'иња се
240 л'ине се
241
242 лин'ее
243 л'ине
246–250 лин'ее
253 лин'ее
254
254а
255–257 лин'ее
260–262 лин'ее
263–265
267 лин'ее
267а
268–270
270а
271–272
274–275
276 лин'єе
276а
277–291
291а леӈ”аạт, л’ен”а^{j}ę, кл'амбą, д'ăрнкą, ж”урą
292–296
297 к'апăт л'акнăта
298
298а
299–306
307 сă мит'ари
309–310
311 сă л'ине
312
313 сă л'и꞉не
313а
314–315 сă мит'ере
316 си мит'ери
317–319
319а
320
322
323 сă мит'ерą
324–325
326 са мит'аре
327
328 са мит'аре
330–334
336
337 са мит'аре
338
339 сą мит'аре
340 сă мит'ари
341 са митир'аве
342 са мит'аре
343 са мит'ари, са измит'ари
344
346а
347 дуб'итукут си-гу-м'ене вл'акнуто
348 влакнуто о фăрле
348а си-гу-м'ене вл'акнуто
349 гу ф'ăрл’а вл'акнуто
350
352 сă митер'аве
353 сą митер'ава^{ă}т
354
355 се измитар'ија
356 се мит'ари
357 се митари
359–360
361–362 се мит'ари
363
365–366
367 го м'енви влакното
368–369
369а
370
373–375
376 се мит'ари
376а
377 (се) мит'ари
377а
380
381
381а
382
383 (се) митари
384
385 са митарит
386 линее
386а му са мена влакното
387 са митари
388 са м'ита꞉ри
389 са митари
390 (се) митари
391 мj'ăнви влакното
391а
392 ол'ина (се)

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*(се) митари*	4, 8–9, 13, 15, 17–18, 19, 22–26, 31–33, 36–41, 42, 46–47, 49–52, 54, 57, 71, 75, 78, 82, 85–88, 93, 95–95a, 96, 99–103, 106–110, 113, 115–117, 120–121, 127–131, 134–135, 136, 138, 141–143, 144, 149–152, 155–157, 159, 163–164, 166, 170, 172–173, 176, 178, 180, 183–186, 191–194, 197–201, 203, 205, 207, 208, 219, 221, 225–228, 307, 314–316, 323, 326, 328, 337, 339–343, 352–353, 355, 357, 377, 383, 385, 387–390
■	*линее*	1, 3, 4, 5–6, 11–12, 19, 30, 43–44, 61, 122–124, 136, 137, 158, 190, 206, 209–211, 213–214, 216, 218, 220, 222, 229–230, 232–236, 237, 238–240, 242–243, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 267, 276, 291a, 311, 313, 386, 392
⬭	*(се) менува*	42, 48, 58, 60, 65, 67–68, 72–74a, 79, 144, 347, 348a, 367, 386a, 391
▲	*(се) лити, (се) литари*	80–81
*	види материјал и коментар	29, 58, 64–65, 187, 207, 237, 297, 291a, 348–349

Картата донесува преглед на глаголите кои го покриваат семантичкото поле ‘менување влакно кај животните’ на македонската јазична територија. Овие глаголи претставуваат одговор на прашањето бр. 103 (*Како се вика кога добитокот го менува влакното?*) од глава XII од *Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас* (Видоески 2000: 139). Според ТРМЈ (III 2006: 143, 47) лексемата *митари (се)* се толкува ‘за животни – менува пердуви, крзно’, а лексемата *линее (се)* се толкува ‘губи свежина, венее (обично за растенија)’.

За означување ‘менува влакно’, на македонската јазична територија ги среќаваме следниве глаголи со нивните фонетски и зборообразувачки разновидности: *се митари* (*се мифтари, се мити*), *се линее* (*се линка, се лиња, се (из)линдри*). Во 22 пункта се забележани описни одговори, од кои најчести синтагми се: *мени влакно, кайат влакната, му паѓа влакното*. Фонетските разновидности ги сметаме за ирелевантни, па не ги прикажуваме на картата. Како единечни се среќаваат називите: *се гули* (п. 187, Витолиште), *се слекува* (дијал. *се слакат*, п. 64 и п. 65, Г. Косоврасти и Баниште), *се лиши* (п. 10, Шлегово), *се метилави* (дијал. *се метил'јат*, п. 100, Љубаништа), *се мие* (п. 29 и п. 236, Немањинци и Злетово), *се кубе* (п. 207, Дојран), *се литит* (п. 80, Боровец) *се литарит* (п.79, ’Ржаново, со значење ‘се умилкува на човекот со триење’). Во Старчиште се регистрирани и единечните форми *дрнка*, *кламба* и *жура*. Се јавуваат и описни конструкции од типот *мени влакно, кайат лакната, му паѓа влакното* и сл. Треба да се нагласи дека најчесто ваквите конструкции се наоѓаат на територија блиска со албанската јазична област.

митари (се), мити (се)

Глаголот *митари* се претставува во говорите со повеќе разновидности: *мифтари, митаре, митарит, митерејт*. Глаголот *(се) митари* е регистриран во РМЈ како несвршен, повратен глагол, а ги има следниве значења: ‘менува перје (за птици) или влакно (за животни); фиг. се менува, се преобразува’, додека во ТРМЈ го има само првото значење. Овој глагол го среќаваме и во соседните словенски јазици, т.е. во срп. *митарити се* и во бугарскиот (дијал.): *митирѐя се*.

Географската дистрибуција на глаголот *митари (се)* е следнава: северната граница почнува од Шар Планина, преку Скопска Црна Гора, префрлајќи се на левата страна од реката Вардар и продолжува сè до Овчеполието. На овој дел од територијата глаголот *митари (се)* граничи со глаголот *мити (се)*. Источната граница на глаголот *митари (се)* ги опфаќа штипско-радовишките говори и продолжува да се спушта кон југ сè до Дојранското Езеро. Јужната и западната граница на распространетоста на глаголот *митари (се)* се поклопува со јазичната граница меѓу македонскиот и грчкиот, односно меѓу македонскиот и албанскиот јазик. Исклучок прават крајните југозападни и дебарските говори каде што на прашањето за овој глагол има описни одговори, имено: *мени влакно, кайът лакнъта, му паѓа влакното* и сл.

За разлика од глаголот *митари (се)*, кој е регистриран и во РМЈ и во ТРМЈ, глаголот *мити (се)* не е регистриран, но затоа пак го има во другите словенски јазици: срп. *митити се* ‘(за птици и животни) линее, ги менува перјето или влакната’, буг. *митим се* ‘ги менува перјето или влакната (за птици и животни), линее’, рус. *мыть* ‘ги менува перјето или влакната (за птици и животни)’, укр. *мить*, чеш. *mytiti, mejtiti* ‘наполно чисти, истребува, сече (шума)’, итн.

Глаголите *митари (се)* и *мити (се)*, според некои етимолози, можат да се изведат од исти псл. збор **myťь*, или пак, од грч. μίτος ‘нитка, основа за ткаење’, па овде се разгледуваат заедно, иако постои можност за поинаква интерпретација.

Лексемите *митари (се)* и *мити (се)*, според Фасмер (III 1987: 26) имаат исто потекло, најверојатно од герм. *mût, mûten*, или од народен лат. *mūta* ‘(за птици) се митари, менува перје’, *mūtāre* ‘менува’. Според некои етимолози, овој збор е изведен од *myto* – сесловенска и прасловенска заемка од гот. *mota* ‘царина’, а според Скок (Skok II 1972: 483) срп./хрв. облик *митари* не е нужно да се смета за германска заемка, што според Вајан се врзува директно со народниот латински *mūta*. Постои можност овој збор да е изведен од псл. **myti* ‘мие’, а Аргировски, повикувајќи се на Фриск, смета дека потекнува од грч. μίτος ‘нитка, основа за ткаење’, со преносно значење, сп. μιτάρι ‘вратило на разбој’ (Аргировски 1998: 187; Frisk II 254). Во ERHJ (I 2016: 618) *митари* е изведено од **mytarь* ‘птица што ги менува перјето’, што е изведено од псл. **myťь* (Аргировски 1998: 187; БЕР IV 1995: 134, 135; ЭССЯ XXI 1994: 73, 84).

линее (се)

Глаголот *линее* се претставува во говорите со повеќе разновидности: *лине, линет, линит, лиња, линка, линдри, ленаје*,.

Во РМЈ и во ТРМЈ овој глагол е регистриран како *линее*, а ги има следниве значења: ‘1. губи свежина, венее (за растенија), 2. губи сила, здравје, физички слабее; малаксува, опаѓа, 3. губи влакно, се митари (за животни); ќелави’. Овој глагол го среќаваме во соседните словенски јазици и тоа: во срп./хрв. како *лињати*, во буг. како *линѐя*.

Од етимолошка гледна точка *линее* произлегува од прасловенските форми **lině̋ti, *liniti (sę), *linȁti (sę)* ‘губи сили; ослабува; губи влакна’; сп. буг. *линея*, срп. *љу̀њати*, хрв. *lìnjati*, рус. *линя́ть*, блр. *лiня́ць*, *лiна́ць*, *лiне́ць*, укр. *линя́ти*, чеш. *línat*, слч. *lienit’*, пол. *linić*, глуж. *linać*, длуж. *linaś*. Сродно со лит. *leĩnas* ‘тенок; слаб’, гот. *af-linnan* ‘отстапува’. Семантичкиот признак се изделува поради тоа што и губењето на влакната кај животните, и губењето на перјето кај птиците, и губењето на кожата кај змиите се извршува без кинење и расекување, исчезнувајќи глатко (БЕР III 1986: 411; ЭССЯ XV 1988: 109–110; Фасмер II 1986: 499; Berneker I 1913: 722, ERHJ I 2016: 556).

мие (се)

На граничната линија меѓу *мити (се)* и *линее (се)* во два пункта (Немањинци и Лесново) се среќава глаголот *мие (се)* со дијалектно значење ‘менува влакно’ (за добиток). Во РМЈ кај глаголот *мие се* не е регистрирано значењето ‘менува влакно’.

Овој збор е наследен од псл. **myti*, од прабалтословенски **m(a)ūˀtei*, од пие.**muH- < *miuH-* ‘влажен; мие’; сп. стсл. *мꙑти*, буг. *ми́я*, срп. *ми̏ти*, хрв. *mìti*, слн. *míti*, рус. *мыть*, блр. *мыць* укр. *ми́ти*, чеш. *mýt*, слч. *myť*, пол. *myć*. Сродно со литв. *maudyti*, латв. *maut*. (БЕР IV 1995: 146–149; ЭССЯ XXI 1994: 76; Skok II 1972: 434; Gluhak 1993: 413; Derksen 2008: 338; ERHJ I 2016: 618; Snoj 2003: 405).

лиши (се)

Глаголот *лиши (се)* со дијалектно значење ‘менува влакно’ се употребува во Кратово.

Овој збор е наследен од прасловенскиот деноминативен глагол **lišiti* со итератив **lišati* ‘одзема од’, изведен од **lixъ* ‘непотребен, неточен’ + **-in*, од пие. **leyk^{w}-* ‘замине, напушти’; сп. стсл. *лишити*, буг. *лиша́*, срп. *ли́шити*, хрв. *líšiti*, блр. *лішы́ць*, рус. *лиши́ть*, укр. *лиши́ти*, чеш. lišit, слч. *líšiť*, пол. *liszyć*. (БЕР III 1986: 444; ЭССЯ XV 1988: 155; Фасмер II 1986: 507; Berneker I 1913: 718; Derksen 2008: 280; ERHJ I 2016: 559).

кубе (се)

Со дијалектно значење ‘менува влакно’ во Дојран се употребува глаголот *(се) кубе / скубе.* Овој збор е наследен од псл. **skubati < *skubti*, од прабалтословенски **skaub$^{(ʔ)}$téi*, во крајна линија од пие. **(s)kewb^{h}-*; сп. во мак. *скубе* наспроти *кубе*, буг. *ску́бя*, блр. *скубаць*, рус. *скуба́ть*, укр. *скуба́ти*, чеш. *škubat* (< *skústi*), пол. *skubać*, слч. *škubať, skubať*. Сродно со литв. *skùbti* ‘брза’, латв. *skubinât* ‘поттикне, турне’, слично и со пгерм. **skeubaną*. (БЕР VI 2002: 806–807; Фасмер III 1987: 660; Skok III 1973: 274).

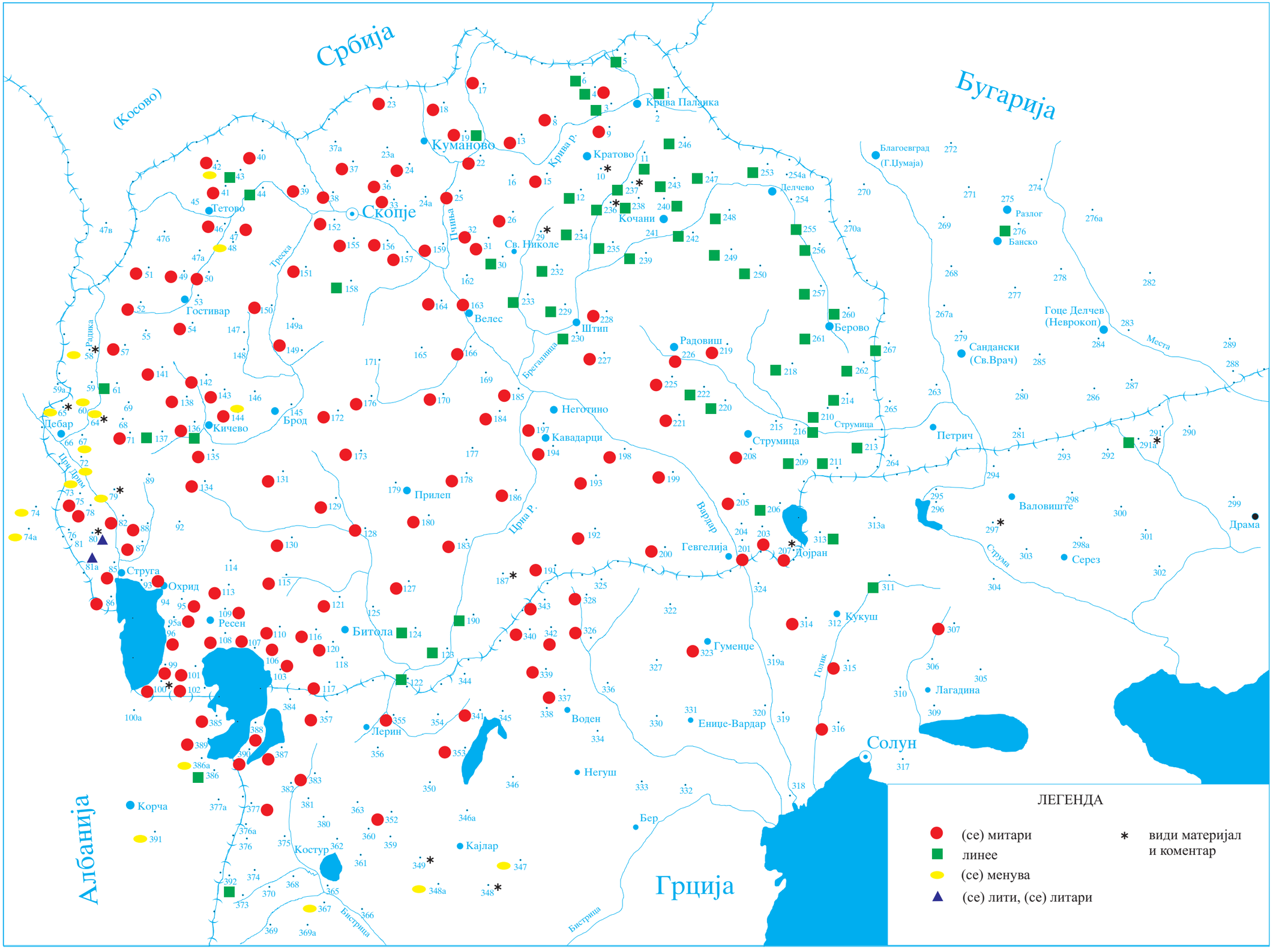

ЛЕГЕНДА

- (се) митари
- линее
- (се) менува
- (се) лити, (се) литари
- * види материјал и коментар

1	магар'енце	55		113–114	п'ӑрле	203	п'ӑрле	271–272		357	прле,
2		57	пӑрле	115	прле,	205	п$^{й}$р̩ле	274–275			прленце
3	п'уле,	58	порле		прљак	206	пр̩ле	276	п'уле	359–360	
	пул'енце	59		116	п$^{ӑ}$рле	207	п'ӑрле	276а		361	п'рле
4	п'уле	59а		117	прле	208	прле	277–291		362	п$^{ӑ}$рле
5	пуле	60	п$^{ӑ}$рле	118		209	п'ӑрље	291а	п'ӑрлэ̣ицӑ	363	к'ӑрче
6	пр̩ле	61	прле	120–124	прле	210	п'рле	292–296		365–366	
8	п'уле	64	пӑрле	125		211–212		297	п'ӑрл’ӑнцӑ	367	к'рче
9	пул'енце	65	п$^{ӑ}$рле	127–131	прле	213–214	п'рле	298		368	кӑрче
10	п'уле	66		134–135	прле	215		298а		369	п'ерше,
11		67	пӑрле	136	пр̩ле	216	прле	299–306			п'ерле
12–13	п'уле	68	прле	137	прле	218	пр̩ле	307	п'ӑрли		керче
15	п'уле, п'рле	69		138	п$^{ӑ}$р̩ле	219	п'ӑр̩ле	309–310		369а	
16		71	пр̩ле	141–143	прле	220	п'рле	311	п'ӑрле	370	
17	п'уле	72	пӑрле,	144	п$^{ӑ}$рле	221	п$^{й}$р̩ле	312		373–375	
18	п'уле		пӑрличе	145–148		222	п'рле	313	п'ӑрле	376	прле
19	прле, пуле	73–74	пэрле	149	прле	225–226	пр̩ле	313а		376а	
22	п'уле, п'р̩ле	74а	пэрле,	149а		227	п'уле	314	п'ӑрле	377	прле
23	прле		ждребе	150	прле	228		315	п'ӑрлица,	377а	
23а		75	пэрле	151–152	п'р̩ле	229–230	п'уле		пӑрле,	380–381	
24	п'уле, п'р̩ле	76		155	п'р̩ле	232–234	п'уле		пӑрл’ок	381а	
24а		78	пэрле	156–157	прле	235	прл’аче,	316	п'ӑрлинце	382	
25	пуле, прле	79–80	пӑрле	158	порле		п'уле	317–319		383	прле
26	п'уле	81	п'эрле	159	прле	236	п'уле	319а		384	
29–31	п'уле	81а		162	прле	237	пр̩л’ак,	320		385	пӑрле
32	п'уле, п'р̩ле	82	пӑрле	163	прле,		пр̩л’ица	322		386	прле
33	п'р̩ле	85	пӑрле		прленце	238–240	п'уле	323	п'ӑрл’ӑ(ӑ)	386а	кӑрле
36–37	прле	86	пэрле	164	прле	241		324–325		387	п$^{ӑ}$рле
37а		87–88	п'рле	165		242	п'уле	326	п'ӑрле	388	п'рле
38	прле	89		166	прле	243	прл’ак	327		389–390	прле
39	прле,	92		169		246	п'уле	328	пӑрленце	391	марј'ӓнце
	прл’ак	93	магаре	170	прле	247	п'рле, п'уле	330–334		391а	
40	п$^{ӑ}$рле,	94		171		248	п'уле	336		392	маг'аре
	пуше	95	прле	172	прле	249		337	прле		
41	п$^{й}$р̩ле	95а	пӑрл’е	173	пуле, прле	250	п'уле	338			
42	пӑрле	96	пӑрле	176–178	прле	253	п'уле	339	мӑгар'енце		
43	п'ӑрле	99	пӑрле	179		254		340–342	п'ӑрле		
44	прле	100	прле,	180	прле	254а		343–344	п'рле		
45			кӑрле	183–186	прле	255	п'р̩ле	345–346			
46–47	прле	101–102	пӑрле	187	маска	256	п'р̩ле, п'уле	346а			
47а		103	п'ӑрле	190	прле	257	п'уле	347–348	п'ӑрле		
47б		106	п'ӑрле,	191–192	п'р̩ле	260–262	п'р̩ле, п'уле	348а	п'ӑрле		
47в			к'ӑрче	193	прле	263–265		349	п'ӑрле		
48	прле	107	пӑрле	194	п'р̩ле	267	прле	350			
49–52	пӑрле	108	п'ӑрле	197–198	п'рле	267а		352–353	п'рле		
53		109	пӑрле	199	п$^{ӑ}$рле	268–270		354			
54	пӑрле	110	п$^{ӑ}$рле	200–201	п$^{й}$р̩ле	270а		355–356	п'рле		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
	п̄рле	15, 19, 22, 23, 24, 25, 32, 33, 36–37, 38–39, 40, 41–44, 46–47, 48–52, 54, 57–58, 60–61, 64–65, 67–68, 71–74, 74а, 75, 78–80, 81, 82, 85–88, 95–95а, 96, 99, 100, 101–103, 106, 107–110, 113–117, 120–124, 127–131, 134–138, 141–144, 149, 150–152, 155–159, 162–164, 166, 170, 172, 173, 176–178, 180, 183–186, 190–194, 197–201, 203, 205, 206–207, 208, 209–210, 213–214, 216, 218, 219, 220–222, 225–226, 235, 237, 243, 247, 255, 256, 260–262, 267, 291а, 297, 307, 311, 313, 314–316, 323, 326, 328, 337, 340–345, 348–348а, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 369, 376, 377, 383, 385–386, 387–390
	п̄уле	3–6, 8–13, 15, 17–18, 19, 22, 24, 25, 26, 29–31, 32, 40, 81, 173, 208, 219, 227, 229–230, 232–234, 235, 236, 238–240, 242, 246, 247, 248, 250, 253, 256, 257, 260–262, 276
	крче	81, 100, 106, 205, 208, 219, 227, 363, 367–368, 369, 386а
	маг̄аре	1, 93, 339, 391, 392
	жд̄ребе	74а
	маска	187
	п̄уше	40

Картата донесува преглед на називите за ‘прле’ на македонската јазична територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 9 „Како се вика малото од магарица?“ од глава XII *Домашни животни* од *Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас* (Видоески 2000: 135).

Во TPMJ (IV 2008: 594) за ‘младото од магарица’ примарно се изделува лексемата *прле* со толкување ‘Младо од магарица, магаренце’, а со упатување на *прле* регистриран е и називот *пуле* (TPMJ IV 2008: 672).

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи со повеќе фонетски и зборообразувачки разновидности: *прле, прленце, прличе, прлак, пуле, пуленце, пуше, крле, крче, магаре, магаренце*, а како единечни називи се среќаваат и: *жребе, маска* и *пуше*. Фонетските и прозодиските признаци се сметаат за ирелевантни и не се прикажани на картата.

Не се картографирани називите кои внесуваат семантичка разлика. На пример, во пунктот 369, освен називите *перле* и *перше* ‘малото од магарица’, се среќава и називот *керче* ‘кога ќе порасне за самар’. Семантичка разлика има и кај називите *прле, прлак, прлица* и *прличе*. Во пунктовите 72 и 237 е забележано различно именување на машкото (*пăрле*, 72; *прл’ак*, 237) и на женското од магарица (*пăрличе*, 72; *прл’ица*, 237). Во пунктот 22 називот *пуле* го означува женското од магарица, а називот *прле* машкото, додека пак, во пунктот 173 со називот *пуле* се означува помало и помладо, а со називот *прле* поголемо (до 3 години).

прле (крле, крче)

Називот *прле* се претставува во говорите со повеќе разновидности: *прле, прленце, прличе, прлаче, прлак, перле* и *перше* и има најширок ареал (на територијата на целото западномакдонско наречје, вклучувајќи ги и западните периферни говори, северозападните и поголем дел од североистоните говори, јужните и голем дел од југоисточните македонски говори).

Лексемата *прле* има нејасна етимологија. Според Томовски (1974: 237–248), ие. корен **per-* значи ‘обоен, шарен’ и од овој корен го изведува и зборот *прле* (младо од магарица), со инсистирање врз бојата на кожата на животното. Зборот го изведува од нултиот степен **pr-* со деминутивната наставка *-ле*. Како поткрепа за неговото размислување наведува дека герм. *Bär* ‘мечка’ е од ие. корен **bher-* (светол, светлокафеав), герм. *Falke* ‘сокол’ од ие. корен **pel-* (сив), герм. *Forelle* ‘пастрмка’ од ие. корен **per-* (шарен) итн.

Сепак, најверојатно е дека овој збор е изведен ономатопејски од извикот *прр!* за сопирање или (евентуално) за бркање магаре. Истото важи и за називите *крле*, *крче* (најверојатно добиени со алтернација на *и* во *к*) + суфиксите за деминутив *-ле* и *-че*. (Томовски 1974: 237–248; БЕР VI 2002: 93; Skok III 1973: 46; Skok I 1971: 156; Pokorny 1959: 824).

пуле

Називот *пуле* се претставува во говорите со неколку зборообразувачки разновидности: *пуленце, пуше* со ареал, пред сè, во североисточните и источните македонски говори, а на дел од македонската територија се јавува и како дублет на *прле*.

Етимологијата на лексемата *пуле* е спорна, а најопшто се прифатени две претпоставки: дека е добиена од лат. *pullus* < праиталски **polnos* < пие. **polH-on-* ‘младото на животно’; сп. стгрч. *πῶλος*, пгерм. **fulô* ‘ждребе’, алб. *pelë* ‘кобила’; втората е од пие. **put-*, во лат. *putus* ‘момче, дете’, индоирански **putrás* ‘момче’ и можеби санскрит pota ‘младо животно’ (што би означувало **pewt-*), литв. *putýtis* ‘млада птица, младо животно’. Де Ваан го реконструира питал. **putslos*, кој го смета за варијанта на **putlos* ‘момче, дете’. За присуството на претходна апикална согласка во стеблото на латински сведочи -s- во деминутивната придавка *pusillus*. Некои автори ги поврзуваат овие зборови со коренот **peh₂w-* ‘мал’, сп. лат. *paucus*, стангл. *fēaw* ‘мал, малку’, но морфологијата е нејасна и целосното исчезнување на ларингалот е тешко да се објасни. Томовски (1974: 237–248) е на мислење дека од ие. корен **pou-* се добива и зборот *пуле* со значење ‘младо од магарица’, односно ‘животно со сива боја’, слично како герм. Bär од коренот **bher-* (светлокафеав). Според Томовски, *пуле* значи животно со сива боја, како што *Bär* значи животно со светлокафеава боја. Во *-ле* овде треба поскоро да се гледа наставка за деминутив, отколку продолжување на коренот, т.е. зборовите *пули* и *пуле* се изведени од **pou-*, а не од **pel- /* pol-*, што значи дека и овој корен се јавува во вид на **peN-*, каде што N е полувокал, назал или ликвид (Томовски 1974: 237–248; БЕР V 1996: 850–851; Skok III 1973: 72; Pokorny 1959: 824).

магаре (магаренце)

Називот *магаре* со деминутивната разновидност *магаренце* за ‘малото од магарица’ се среќава на многу ограничена територија, претежно во југозападните македонски говори.

Лексемата *магаре* според многумина етимолози е балканизам од грчко потекло, добиена со метатеза од нгрч. γομάρι, што е изведено од *γόμος* ‘товар’ Според други, можно е да се работи за супстратен збор, сличен или позајмен од албанскиот *magar* или ром. *măgar*, но против оваа претпоставка се формите во алб. gomar ‘магаре’ и аром. gumaru ‘магаре’. Некои албански етимолози алтернативно овој збор го изведуваат од **margar*, од **margë*, од готски **marhs* ‘коњ’, од прагермански **marhaz*, од праиндоевропски **márkos* ‘коњ’, иако постоењето на овој корен е контроверзен. Помалку веројатна теорија е и онаа што ја застапуваат дел од романските етимолози, при што овој збор се доведува во врска со латинскиот *onāgrārius* (од *onager*) преку влат. *onagarius, што резултира со хипотетички **unăgariu* во раниот романски, а оттаму *un *năgar* и на крајот неговата сегашна состојба (сп. фр. *onagrier*). (БЕР III 1986: 598–600; Skok II 1972: 351–352; Gluhak 1993: 394; ERHJ I: 581; Topalli 2017: 558; DEX online – Dicționare ale limbii române [măgar]).

жребе

Како единечен се јавува називот *жребе*, регистриран во пунктот 74а (Стеблево), што во TPMJ се толкува како ‘младо од коњ’. Лексемата *жребе* е од псл. **žerbę*, од пие. **g^{w}reb^{h}-*, со наставката *-ę за формирање на имиња на млади животни. Сродно со стгрч. βρέφος. (БЕР I 1971: 554; ЭССЯ XII 1985: 509; Фасмер II 1986: 48; Skok III 1973: 673; Gluhak 1993: 705; Snoj 2003: 874).

маска

Како единечен се јавува називот *маска*, регистриран во пунктот 187 (Витолиште), што во TPMJ се толкува како ‘домашно животно што се користи за пренесување товар, а се добива со вкрстување на коњ и магарица’. Лексемата *маска* е веројатно супстратен збор од медитеранско потекло; сп. алб. mushk. Може да се претпостави псл. форма **тъskъ, *тъ̀zgъ* ‘маска, мазга’, и најверојатно се шири од југ, формирајќи регионален балкански збор, сп. буг. *мъск*, срп./хрв. *мазга̄, мазак, мазга̄*, слн. *mezȅg*, чеш. *mezek*. Врската со лат. *mulus* и стгрч. *μυχλός* е нејасна. Сите овие термини би можеле да произлезат од изумрен медитерански/блискоисточен супстрат. (БЕР IV 1995: 480–481; ЭССЯ XII 1985: 21, 509; Skok II 1972: 480, 482).

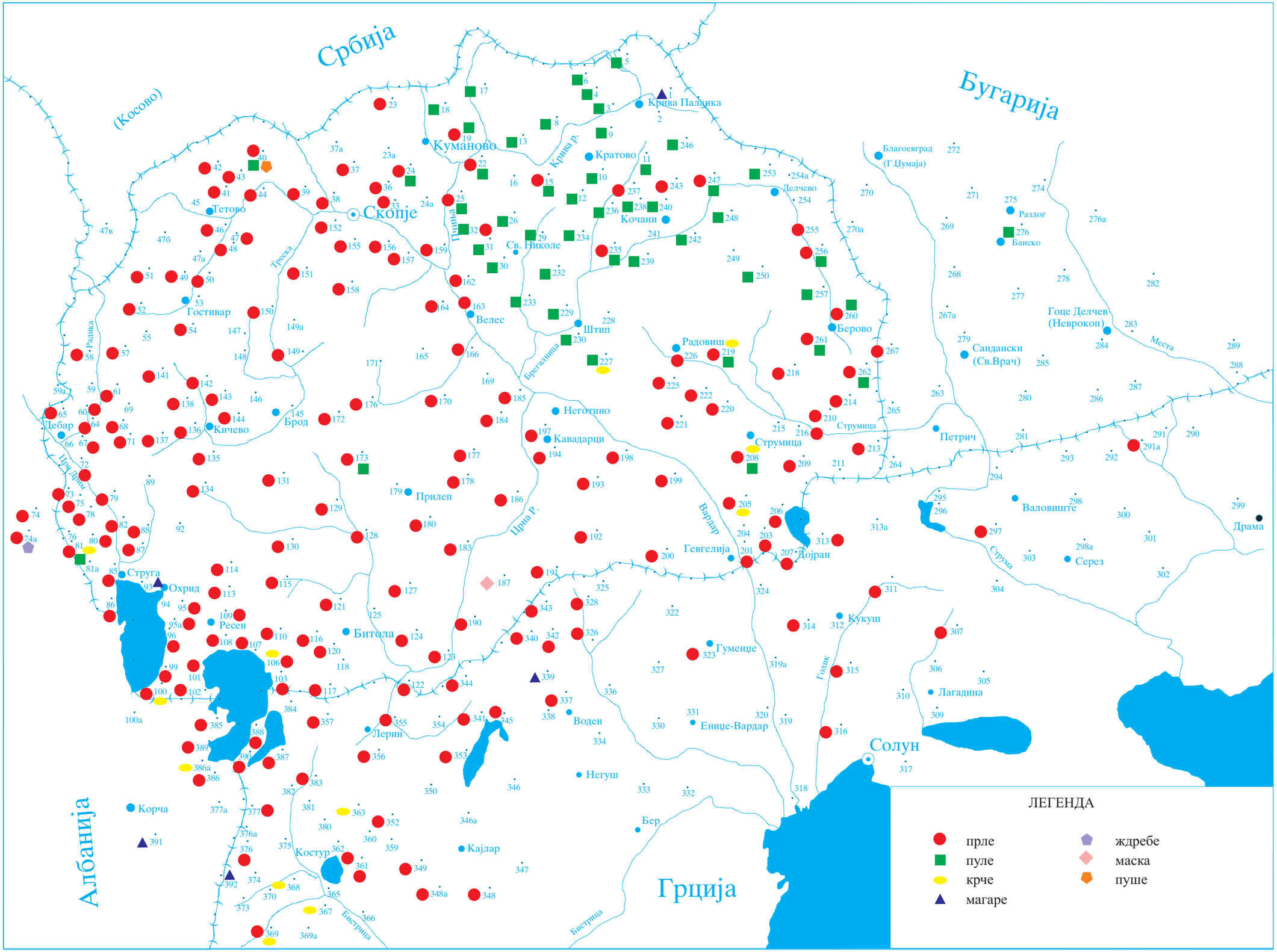
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Гевгелија
Дојран
Гумениче
Кукуш
Лагадина
Воден
Ениче-Вардар
Солун
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Корча
Брод
Демир Капија
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
прле
пуле
крче
магаре
ждребе
маска
пуше

1 мр̨к'ач
2
3 ов'ен
4 мрка, овен - sиркач
5 прас
6 мрк'ар
8 м'р̨ка, за мр̨к'ање
9 н'еукаи 'ован
10–12 коч
13 брав заi̯ пр'аза, праз, мркар
15 прв'ак, коч
16
17 коч
18 ќусем
19 овӑн, ован
22 мр̨к'ар, прас
23 брав
23а
24 мр̨к'ач
24а
25 брав
26 мр̨к'ач
29 коч
30 куќан коч
31 брав
32 коч
33 праз, мркар
36 мркач
37 прас
37а
38 браф
39 млекар
40 брав, прас
41 'овен
42 праз, мркар, овен
43 през
44 овен
45
46 мркач, овен за дамазлӑк
47 мркар
47а
47б
47в
48 даш, праз, мркар
49 овен
50 мркач
51 овем sвизак
52 овен за мӑркање, праз, мркар
53
54 овен за мркање
55
57 браф
58 брав^{ф}, мркар
59
59а
60 браф
61 мркач, мркар, коч, браф
64 мӑркач, брав^{ф}
65 даш, овен
66
67 овен нескопен
68 браф
69
71 овен, браф
72 ма̨ркач
73 овен за мэркање
74 овен
74а браф
75 овен невиен
76
78 овен
79 мӑркач
80 овен невиен
81 'овен, браф, коч
81а
82 мӑркач
85 коч, овен, sвиздар, браф
86 морк, моркач
87–89 м'ркач
92–94
95 м^{а}ркач
95а
96 овен i̯ овни, шилче, млекар
99 мӑркач
100 мӑкач
101 брав, мӑркач
102
103 праз, мркар, коч
106 м^{ја}ркач, в'иар
107–108 мӑркач
109 мӑркач, пӑрч, браф
110 коч, овен за дамазлок
113 м'ӑркач
114 прас
115 брав
116–117 браф
118
120 браф
121 мркач, браф за мркање
122 браф мркач
123–124 прас
125
127
128 прас
129 брав, мркач
130–131 браф
134 браф, овен
135 угич
136 мркар
137 мркач
138 овен
141 браф
142–143 овен за мркање
144 овен за приплод, овен за мркање
145–146
147 прас, мркач
148 овен за мркање
149
149а
150 мркатни овен
151 'овен за м'р̨кање
152 коч
155 'овен за м'р̨кање
156 sвизак
157 овен за мркање
158 овен
159
162–163 мркач
164 брав$^{(ф)}$, брав за мркање
165
166 брав за мркање, праз, мркач
169
170 мркач
171
172 брав нечукан
173 мркач
176 брав, мркач
177 мркар
178 бр'аф праз'овит
179
180 браф
183 браф
184 овен, шилеже, sвизар, млекар, првак овен
185 овен, коч
186 м^{а}ркар
187 мркач, коч
190–191 браф
192 м'р̨кач
193 овен
194 бр'аф
197 овен
198 коч, 'овен
199 коч, праз
200 браф, праз
201 коч, праз
203 коч
205 коч, праз
206 коч
207 коч, браф
208 коч, праз, мркар
209 к'оч
210 мрк'ач
211 коч
212–213
214 коч, млек'ар
215
216 коч
218 коч
219 коч, мркар
220 коч, праз
221 вод'ич
222 коч, праз
225 коч, праз
226 коч
227 коч, браф, праз
228 коч, браф
229 браф, праз
230 коч
232 браф
233 коч, праз
234 коч
235 коч, мрк'ач, праз
236 мрк'ар
237 коч, ов'ен
238 к'ӑцан
239 коч, праз
240 ов'ен
241
242 коч
243 ов'ен нек'ӑцан
246 ов'ен, коч
247 коч
248 ов'ен, коч
249–250 коч
253 коч
254
254а
255–257 коч
260–261 коч
262 мр̨кал'ец
263–265
267 к'оч
267а коч, мркав'ат коч
268–270
270а
271–272
274–275
276 к'оч
276а
277–291
291а ув'ен, коч
292–296
297 коч
298
298а
299–306
307 коч
309–310
311 коч
312
313 коч
313а
314 к'оч
315 коч
316 коч, браф
317–319
319а
320
322
323 коч, браф
324–325
326 бр'аф
327
328 'овин, коч
330–334
336
337 коч
338
339 браф, овин
340 коч, мӑрк'ар
341 праз
342 браф
343 'овин
344 мркач
345–346
346а
347 к'оч
348 коч
348а коч, 'овен
349 'овен
350
352 м'ркач
353 м'ркa̤ч
354
355–356 м'ркач
357 браф невиен
359–360
361 прас
362 овен за домазлок
363
365 м'ӑркач
366
367 sв'издак
368 мӑркач
369 меркач, праз, коч
369а
370
373–375
376 мркăч
376а
377 мӑркач
377а
380–381
381а
382
383
384
385 мӑркач
386
386а пӑрч
387 м^{а}ркач
388 м'ркач
389 мркa̤ч
390 мркăч
391 овен
391а
392 марк'ач

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*овен*	3, 19, 41, 42, 44, 46, 49, 65, 71, 74, 78, 81, 85, 96, 110, 134, 138, 142–144, 148, 151, 155, 157–159, 184, 185, 193, 197, 237, 240, 243, 246, 248, 291a, 328, 339, 343, 349, 362, 391
●	*овен – ѕиркач, некукан, за мркање, нескоӣен, невиен, некӑцан, за ӫомазлок, за ӫамас*	4, 9, 52, 54, 67, 73, 75, 80, 142–144, 148, 150, 157, 184, 243, 362
■	*брав*	23, 25, 31, 38, 40, 57, 58, 60, 61, 64, 68, 71, 74a, 81, 85, 101, 115–117, 120, 121–122, 129, 130–131, 134, 141, 164, 166, 172, 176, 180, 183, 190-191, 194, 200, 207, 227–228, 229, 232, 316, 323, 326, 339, 342, 357
■	*брав – за ӣр'аза, за мркање, нечукан, ӣразовиӣ*	13, 166, 172, 176, 178
▲	*коч*	10–12, 15, 29, 32, 61, 85, 110, 152, 185, 187, 199, 201, 203, 205–206, 207, 208–209, 211, 214, 216, 218–220, 222, 225–226, 227–228, 230, 233–234, 235, 237, 239, 242, 246, 247, 248, 249–250, 253, 255–257, 260–261, 267, 267a, 276, 297, 307, 311, 313–315, 316, 323, 328, 337, 340, 347–348
▲	*коч – кукан, мркаваӣ*	30, 267a
⬟	*мркач / мркар*	4, 6, 8, 22, 26, 36, 46, 47, 50, 61, 64, 72, 79, 82, 86–89, 93, 95, 99–100, 101, 102, 106, 107–108, 109, 113, 121–122, 129, 136–137, 147, 162–163, 170, 173, 176, 177, 186–187, 236, 262, 340, 344, 352–353, 355-356, 365, 368–369, 376–377, 385, 387–390, 392
★	*ӣраз*	5, 22, 37, 40, 114, 123–124, 128, 147, 164, 341, 361
▬	*ѕвизӫар*	51, 85, 156, 367
*	види материјал и коментар	15, 18, 39, 48, 65, 73, 95a, 96, 106, 109, 135, 184, 214, 221, 238, 386a

Картата донесува преглед на називите за ‘овен за приплод’, на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето *Како се вика овен за приплод, нескопен?* бр. 3 од глава XIII *Сточарство* од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 140).

Во ТРМЈ (III 2006: 442) за лексемата *овен* се забележани три значења од кои првото е: ‘вид домашно животно, мажјак на овца’.

Во македонските дијалекти по однос на ова прашање суштествуваат следниве називи: *брав, коч, мркач/мркар, праз.*

Покрај гореспоменатите називи на македонскиот дијалектен ареал нотираме и синтагми во кои покрај именката стои определба инспирирана од чинот на оплодување. На тој начин поблиску се определува второто значење ‘се користи за приплод’. Такви се синтагмите: *овен за м'ăркање/мр̥кашни овен*, *овен нескопан/ен, овен невиен, овен св'изак, овен за ѕомазл'ăк, овен за приплод*; *брав мр̥кач/ брав мр̥кар/брав за мр̥кање, брав за виење, брав в'ијак/н'евиен, брав н'ечукан, брав за пр'оза, пр'азовит*. Лексемата *коч*, пак, ја регистриравме само во две синтагми: *чукан/к'укан коч* и *мркав'ат коч*.

овен

Називот *овен* со разновидностите: *ов'ен, 'овин, 'ован, овем, 'овăн, ув'ен,* во дијалектите се употребува со значењето ‘машкото од овца’. Според Скок (Skok II 1972: 579) лексемата *овен* е индоевропска, балтословенска, општословенска и прасловенска лексема од псл. **avьnъ,* поточно од ие. **owi-n-* што е аугментатив од **owi-s,* ‘вид овца’. Овде, според Скок, значајно е изразувањето на моќта – мажјак, ие. **ovь-* со суфиксот *-ьнъ*, наспрема ж. р. *ovis* ‘овца’. Распространетоста и застапеноста на односниов назив, пред сè, во јужнословенските јазици, сп. во срп. и хрв. *ȍван,* слн. *oven,* стпол. *owien*, се должи на доцната експанзија на именувањето *барàн, брав.*

Во ТРМЈ (III 2006: 442) за лексемата *овен* се забележани три значења од кои првото е: ‘вид домашно животно, мажјак на овца’.

брав

Лексемата *брав/браф* е, исто така, општословенски и прасловенски збор **borv̥o,* без рефлекси во балтичката група. Семантички значи исто што и овен. Називот *брав* води потекло од ие. **bhorwo-s* со основно значење ’пресечено, кастрирано добиче‘, сродно со ствгер. *barug, barh,* стнорд. *bǫrgr,* гер. *Borch,* стангл. *bearh, bearg,* англ. *barrow,* герм. *Borg, Borch* ’скопена свиња‘, од ие. **bher-* : **bhor-*. Според Мачек лексемата е сродна со стинд. *bhárvati* ‘џвака, прежива’. Односниов назив го регистрираме и во другите словенски јазици, сп.: буг. *брав* ‘одделна глава ситен добиток, овен, коч’, срп. и хрв. *брâв* ‘овца’, дијал. ‘скопена свиња’, слн. *brâv* ‘добиток, ситен добиток’, рус. *бȍров* ‘скопен овен’, чеш. *brav* ‘(ситен) добиток’, слч. *brav* ‘свиња’, пол. *browek* ‘угоен овен’ (БЕР I: 71; Skok I: 202).

ТРМЈ (I 2003: 172) ја регистрира лексемата *брав* со три значења**:** 1. ‘овен’; 2. ‘скопен, чукан овен’ и 3. ‘општ назив за овци и кози’.

коч

Називот *коч* е заемка од турскиот јазик, сп.: тур. *koç, koçu* ‘овен’ и со преносно значење ‘здрав, смел, упорен/тврдоглав маж’ (БЕР II 1979: 685). Со истото значење називов се бележи и во алб. јазик *koç, koçet* (Агаи 1996: 334).

ТРМЈ (II 2005: 620) ја регистрира лексемата *коч* со толкување ‘нескопен овен’.

мркач

Називот *мркач* со разновидностите: *мрк'ач, мăркач, меркач, маркач, мăкач, мр̥калец̨, моркач, мрăкач, мркар* е изведен од јсл. глагол **mrъkati* од ономатопејско потекло. Се среќава и во цсл. мръкати ‘скока, рипа на некого, нешто (за овци, кози’, буг. *мръкалéц* ‘овен за приплод’, срп., хрв. мркати (се) ‘се пари (за животни)’ (БЕР IV 1995: 412; Skok II 1972: 467). При ова именување доаѓа до израз инвентивниот дух на народот, мотивирано од чинот на парење. Овој назив формира поголем, островски ареал на крајниот југозапад зафаќајќи ги костурско-корчанските говори. На останатата јазична територија овој назив речиси секогаш го нотираме спорадично и во заедничка употреба со именувањата *коч, брав, овен.*

Во стандардниот македонски јазик се бележи називот *мркач* за именување на ‘мажјак кој се мрка’ (ТРМЈ III 2006: 179).

праз

Лексемата *праз/прас* на македонскиот дијалектен ареал ја нотиравме спорадично во неколку пунктови во северните говори, а од централните во по три пункта во Битолско и Прилепско. Односниов назив го бележиме и во другите јужнословенски јазици: во буг. *праз* ‘нескопен овен’, срп. и хрв. *прâз* ‘нескопен овен’, слн. *praz* ‘нескопен овен’; племенски козел, овен‘ (БЕР V 1996: 589). Во рус. јазик ја регистриравме лексемата *пóроз* ’бик‘, во источните рус. говори односнава лексема се нотира со значењето ’нескопено машко прасе, нерез‘, од псл. **pôrzъ* ‘јарец; нескопен овен’, што се доведува со врска со ие. корен **porĝ-*, коешто, според Скок може да има врска со **pork-* ‘прасе’ (Skok III 1973: 27).

Во ТРМЈ односнава лексема со ова значење не е регистрирана.

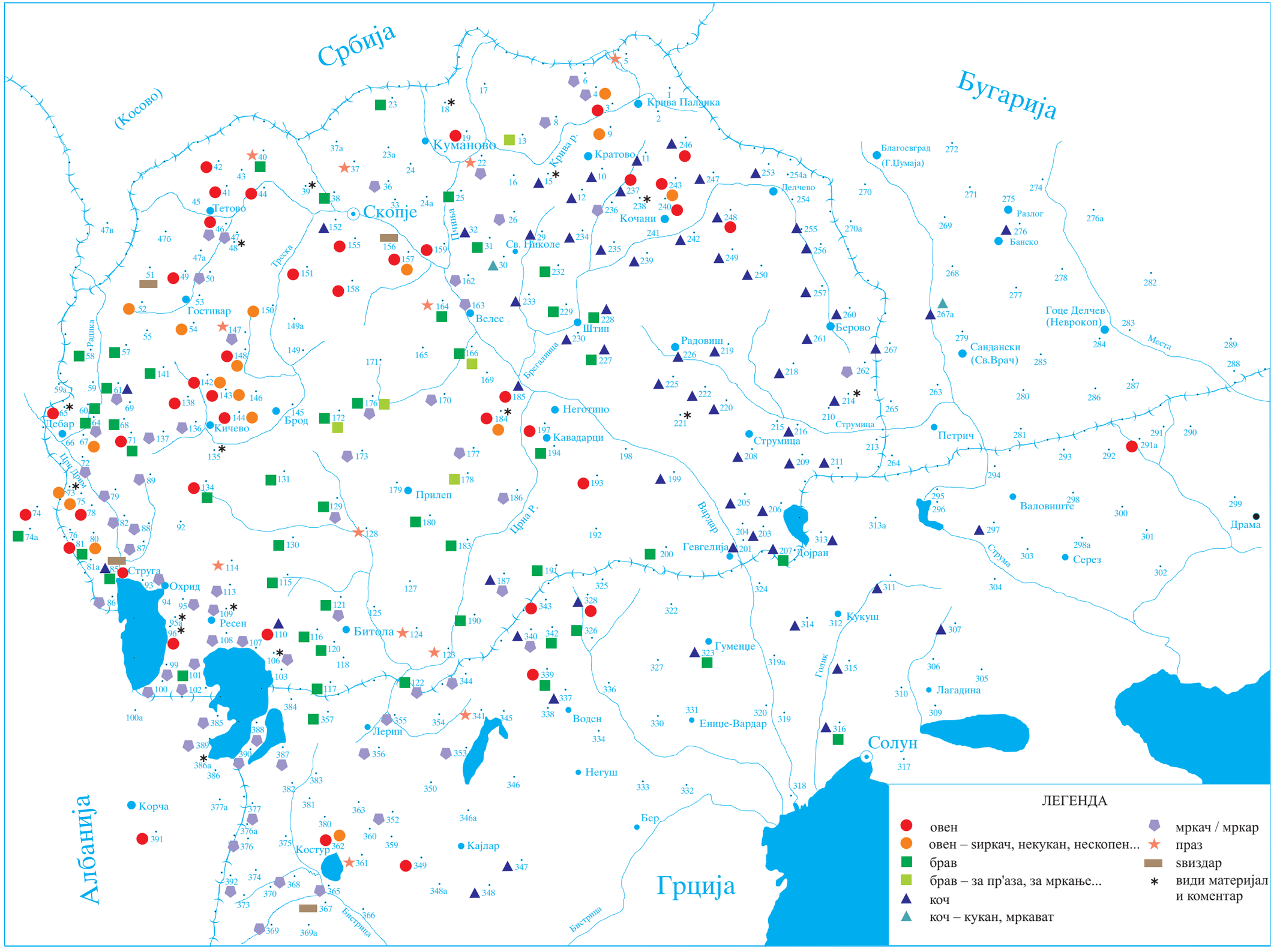
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Берово
Радовиш
Струмица
Неготино
Кавадарци
Брод
Кичево
Прилеп
Битола
Ресен
Охрид
Струга
Ново Село
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Драма
Серез
Кукуш
Гумениџе
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Корча
Пебар
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Струмица
Црна Р.
Вардар
Струма
Бистрица
Голик
Места
ЛЕГЕНДА
овен
овен – сиркач, некукан, нескопен...
брав
брав – за пр'аза, за мркање...
коч
коч – кукан, мркават
мркач / мркар
праз
svиздар
* види материјал и коментар

1	в'оґа	57	угич	116	водич	192	ќесим	243	вод'ич	327		386	
2		58	брав^{ф}, угич	117	уґич	193		246	вод'ач	328	уг'ич, уг'иче	386а	пр'едник
3	коч	59		118		194	sв'изе	247		330–334		387	југич
4	вод'ач	59а		120	уг′ич	197		248	вод'ич	336		388	гл'ава꞉тар
5	ќосем	60–61	угич	121	угич	198	угич	249	вод'ач	337	ќусем	389	'угич
6	вод'ач	64	угич	122	угич	199–200	к′ус'ем	250	ќос'ем	338		390	угич
8		65	калаус,	123	'угич	201	к′ус'ем, угич	253	вод'ич	339	водич	391	калаус
9	ќосем'ица		калаузи	124	угич	203	ќус'ем	254		340	уг'ич	391а	
10	в'оґа	66		125		205	ќус'ем, угич	254а		341	'угич, предник	392	
11	к'оч, к'очо	67–68	угич	127		206	ќус'ем	255					
12	ќус'ем	69		128	угич	207	ув'ен	256	вод'ич	342	коч		
13	ов'ӑн што вади 'овце	71–73	угич	129–131	угич	208	ќ'уска, угич, предник	257	ќос'ем	343	бр'аф		
		74	овен	134	вогач			260–261	к′ос'ем	344	водич		
15	ќус'ем	74а		135	угич	209	коч	262	к′ус'ем	345–346			
16		75		136	угич, предник	210	ќос'ем, ќос'ица	263–265		346а			
17	в'оґа	76						267	'угич	347	угич , 'овен		
18	вод'ачка	78	водач	137–138	угич	211	ќосем	267а	ов'ен, вод'ач	348	'овен		
19	воґа	79–80	угич	141	'угич	212		268–270		348а	коч, 'овен		
22	пр'едња овца	81	'угич, брав, водич, предник	142–143	угич	213	вод'ач, угич	270а		349	'овен		
23				144	дауш, водач	214	кус'ем	271–272		350			
23а				145–146		215		274–275		352			
24	ќус'ем	81а		147	угич	216	ќус'ем	276	вуд'ач	353			
24а		82	угич	148		218	вод'ич, к′ус'ем	276а		354			
25	алчен'ик, ќус'ем	85	угич, водач	149	угич	219	вод'ач, угич, предник	277–291		355–356	'угич		
		86		149а				291а	ўод'еч	357	водач		
26	ќус'ем	87	'угич	150	угич	220	вод'ич	292–296		359–360			
29–30	ќос'ем	88	уґич	151	в'одјак	221		297	к′ис'емка	361	ј'угач		
31–32	ќ'осем	89		152	ќ'осем	222	ќус'ем, угич, водач	298		362	југуч		
33	б'есл′ам	92		155–156				298а		363			
36		93	угич	157	угич	225	к′ус'ем	299–304		365	в'одич		
37	брав	94		158	угич , ќос	226	вод'ач, вод'ачка	305	јурч′ија	366			
37а		95	угич	159	беслем			306	јаурч′ија	367	'угич		
38	водич	95а	sвиздар, уґич	162	водач, ќосем	227	ќос'ем	307	глӑвӑт'ер	368	водич		
39	ќосем, угич	96	угич	163	водач	228	вод'ач, ќус'ем	309–310		369	водич, вогич, мамар		
40–42	угич	99	уг′ич, каржо	164	угич	229	ќус'ем	311	ќус'ем				
43	'угич	100	огич	165		230	ќос'ем	312		369а			
44	угич	101	уг′ич	166	угич	232	ќос'ем	313	ќус'ем	370			
45		102	јуґич	169		233	ќ'осем	313а		373–375			
46–47	угич	103	угич, водич, предник	170	угич	234	ќос'ем	314	ќус'ем	376	'угич		
47а				171		235	вод'ач, водар'иа, ќус'ем	315	ќусєм	376а			
47б		106	'угич	172–173	угич			316	ќус'ем	377	југич		
47в		107	угич	176–178	угич			317–319		377а			
48	угич (и: татур)	108	'угич	179		236–237	ќос'ем	319а		380–381			
		109	угич	180	угич	238	вод'ач, вод'ачка	320		381а			
49–52	угич	110	уґич	183–185	угич			322		382			
53		113	в'одач	186–187		239	к′ус'ем	323	коч	383	југиуч		
54	угич	114	угич	190	угич	240	вод'ач	324–325		384			
55		115	кулауз	191	бр'аф	241		326	к'оч	385	напредник		
						242	вод'ач						

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*ӯгич*	40, 42–44, 46–47, 48, 49–52, 54, 57, 58, 60–61, 64, 67–68, 71–73, 79–80, 81, 82, 85, 87–88, 93, 95a, 96, 99–102, 106–108, 110, 114, 117, 120–124, 128–131, 135, 136, 137–138, 141–143, 144, 147, 150, 157, 164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–185, 190, 208, 219, 222, 267, 328, 340, 341, 355–356, 361–362, 367, 376–377, 383, 387, 389–390
■	*водич*	1, 4, 6, 10, 17–19, 38, 78, 81, 85, 103, 116, 134, 151, 162, 163, 213, 218, 219, 220, 235, 226, 228, 238, 243, 246, 249, 256, 267a, 276, 291a, 344, 357, 368, 369
▲	*ќосем*	5, 9, 12, 15, 24, 25, 26, 30, 32, 39, 152, 158, 162, 192, 199–201, 203, 205–206, 208, 210–211, 214, 216, 218, 222, 225, 227, 228, 229, 235, 239, 257, 260–262, 297, 311, 313–316, 337
⬭	*коч*	3, 11, 209, 323, 326, 342, 348a
⬟	*п̄редник*	22, 136, 385, 386a
◆	*овен*	13, 74, 207, 267a, 347–349
▬	*браф*	37, 58, 81, 191, 343
*	види материјал и коментар	13, 22, 25, 33, 65, 95a, 115, 157, 194, 305, 306, 307, 369, 388, 391

Картата донесува преглед на називите за ‘угич’, на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето *Како се вика овенот што ги води овците , што оди напред?* бр. 5 од глава XIII *Сточарство* од *Прашаликот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 140).

Во ТРМЈ (VI 2014: 442) лексемата *ӯгич* е толкувана како ‘овен што ги води овците, што оди напред, овен предводник’.

Во македонските дијалекти по однос на ова прашање суштествуваат следниве називи: *ӯгич, во̄дич, ќосем, коч, п̄ре̄дник, овен, браф.*

Како единечни називи кои егзистираат спорадично, во одделни пунктови, на македонската дијалектна територија ги нотиравме: *калаус, гла̄ва̄тар, звизда̄р (звизе), алчен'ик, да̄уш, мамар, јаурчија (јаурčија).*

ӯгич

Називот *ӯгич* се претставува во говорите со повеќе разновидности: *о̄гич, јӯгич, јӯ'ич, јӯгач, јӯгиуч, јӯгуч*.

Според Скок (Skok III 1973: 537) тоа е балкански назив од сточарската терминологија. Станува збор за глаголската именка *водич*, а ареалната застапеност на називот *угич*, оди во прилог на мислењето дека тој во срп., хрв., буг. и мак. јаз. е термин што е позајмен од албанскиот јазик, сп.: *ugiç* > *ogiç*, суфиксот *-ič* и алтернацијата *o/i,* упатува на мислењето дека овој збор настанал со вкрстување од псл. форми **agnьcь* + **vodičь*.

во̄дич

Називот *во̄дич* во македонските говори се среќава со повеќе разновидности: *во̄ач, во̄ич, во̄ѓа, во̄јак, вуда̄ч, во̄да̄чка, во̄да̄риа.*

Лексемата *во̄да̄ч* е балтословенски, општословенски и прасловенски назив од коренот **ved-, *vod-,* од пие. корен **wedh*- (БЕР I 1971: 170).

ќосем

Во македонските дијалекти за ‘овенот што ги води овците’ го бележиме и именувањето *ќосем* со разновидностите: *ќ'осем, ќусем, ќус'ем, ќесим, кусєм, куска, к’исемка, косем, косемица, ќосица*, како заемка од тур. јазик; сп.: тур. *kösem(en)* ‘водач на стадо, коч, козел’ (ГТРР: 567).

коч

Називот *коч* е заемка од турскиот јазик, сп.: тур. *koç, koçu* ‘овен’ и со преносно значење ‘здрав, смел, упорен/тврдоглав маж’ (БЕР II 1979: 685). Со истото значење називот се бележи и во алб. јазик *koç, koçet* (Агаи 1996: 334).

ТРМЈ (II 2005: 620) ја регистрира лексемата *коч* со толкување ‘нескопен овен’.

п̄ре̄дник *(напре̄дник)*

Во западните периферни говори, поточно во вевчанско-радошкиот говор изолиран и мал ареал формира називот *п̄ре̄дник/напре̄дник* ‘овенот што оди напред’. Истиов назив е регистриран и во срп., хрв. и во буг. јазик. Според Скок (Skok III 1973: 32) називот е од псл. **perdьn’ākъ,* образуван од псл. предлог **perdь*- што се врзува со предлогот *п̄ре̄, напре̄* со наставката *-ākъ*. Сп.: срп. и хрв. *prednjak* ’првенец, преден коњ или вол; кучешки заб‘, во буг. јаз. *п̄рѐдняк* ’првенец‘. Стандардниот македонски јазик не ја бележи оваа лексема со споменатово значење.

овен

Називот *овен* со разновидностите *овӑн, увен*, во дијалектите се употребува со значењето ‘машкото од овца’. Според Скок (Skok II 1972: 579) лексемата *овен* е индоевропска, балтословенска, општословенска и прасловенска лексема од псл. **avьnъ,* поточно од ие. **owi-n-* што е аугментатив од **owi-s,* ‘вид овца’. Овде, според Скок, значајно е изразувањето на моќта – мажјак, ие. **ovь*- со суфиксот *-ьнъ*, наспрема ж. р. *ovis* ‘овца’. Распространетоста и застапеноста на односниов назив, пред сè, во јужнословенските јазици, сп. во срп. и хрв. *о̀ван,* слн. *oven,* стпол. *owien*, се должи на доцната експанзија на именувањето *бара̀н, брав.*

Во ТРМЈ (III 2006: 442) за лексемата *овен* се забележани три значења од кои првото е: ‘вид домашно животно, мажјак на овца’.

брав

Лексемата *брав* е, исто така, општословенски и прасловенски збор **borъo,* без рефлекси во балтичката група. Семантички значи исто што и *овен*. Називот *брав* води потекло од ие. **bhorwo-s* со основно значење ’пресечено, кастрирано добиче‘, сродно со ствгер. *barug, barh,* стнорд. *bǫrgr,* гер. *Borch,* стангл. *bearh, bearg,* англ. *barrow,* гер. *Borg, Borch* ’скопена свиња‘, од ие. **bher*- : **bhor*-. Според Мачек лексемата е сродна со стинд. *bhárvati* ‘џвака, преживa’. Односниов назив го регистрираме и во другите словенски јазици, сп.: буг. *брав* ‘одделна глава ситен добиток, овен, коч’, срп. и хрв. *бра̑в* ‘овца’, дијал. ‘скопена свиња’, слн. *бра̑в* ‘добиток, ситен добиток’, рус. *бо̀ров* ‘скопен овен’, чеш. *brav* ‘(ситен) добиток’, слч. *brav* ‘свиња’, пол. *browek* ‘угоен овен’ (БЕР I 1971: 71; Skok I 1971: 202).

ТРМЈ (I 2003: 172) ја регистрира лексемата *брав* со три значења: 1. ‘овен’; 2. ‘скопен, чукан овен’ и 3. ‘општ назив за овци и кози’.

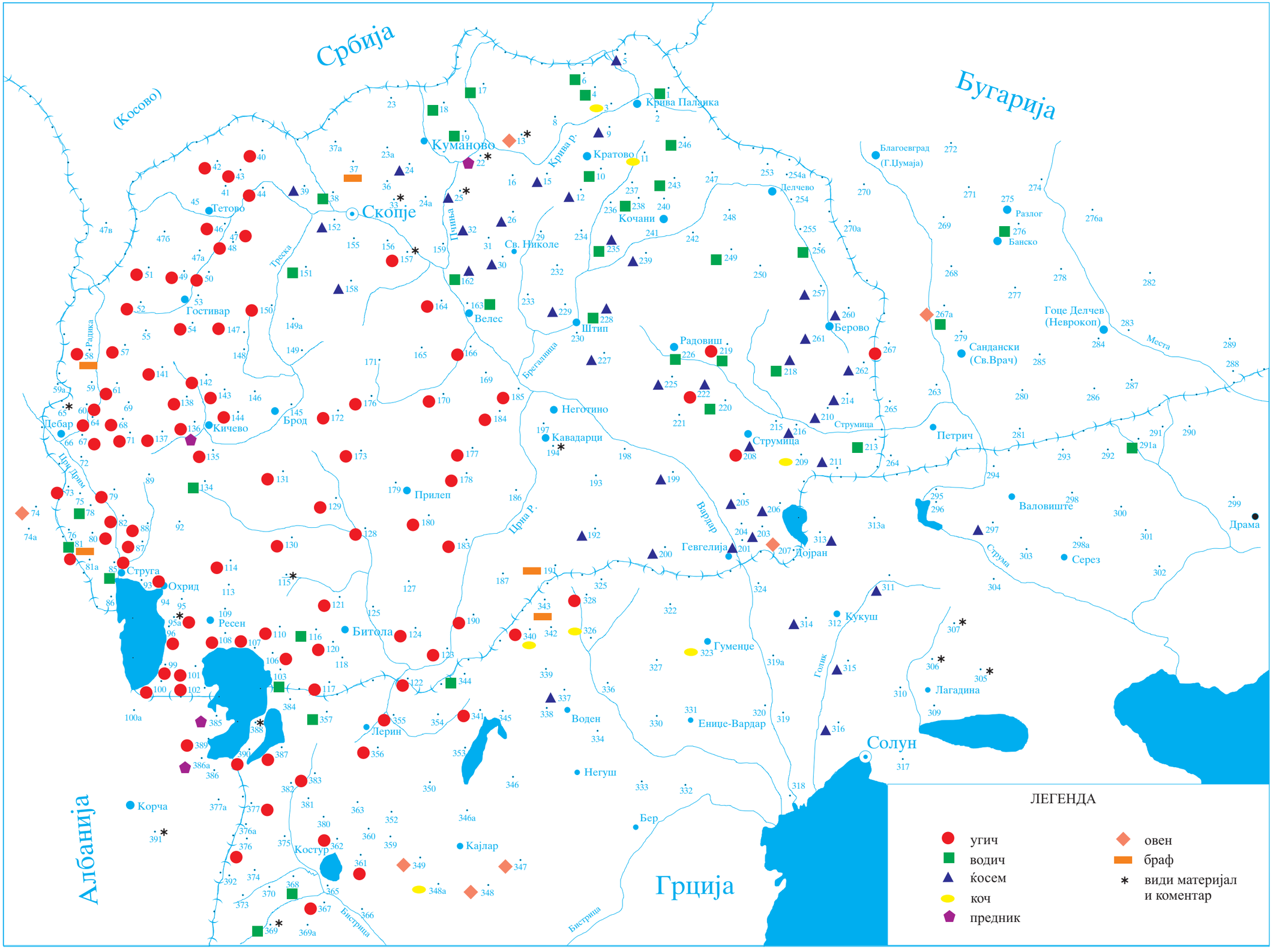
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Кратово
Крива Паланка
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Гумениџе
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Негуш
Лерин
Кајлар
Костур
Корча
Бер
Солун
Дебар
Брод
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Струма
Вардар
Голик
Места
Бистрица
Црн Дрим
ЛЕГЕНДА
угич
водич
ќосем
коч
предник
овен
браф
* види материјал и коментар

1	лис'ица	74а	л'исица	148		235	лес'ица	330–334		391	лис'ица
2		75	лисица	149	лисица	236	лис'ица	336		391а	
3–4	лис'ица	76		149а		237	лес'ица	337	лис'ица	392	лис'ица
5	лисица	78	лисица //	150	лисица	238–239	лис'ица	338			
6	лис'ица		лиса	151–152	л'исица	240	лес'ица	339	лис'ица		
8	л'исица	79–80	лисица	155	л'исица	241		340	лисицӑ		
9–13	лис'ица	81	л'исица //	156	лисица//кума	242–243	лес'ица	341	лис'ица //		
15	лис'ица		л'иса		лина	246–248	лес'ица		кума л'иса		
16		81а		157–159	лисица	249	лис'ица	342–344	лис'ица		
17–18	лис'ица	82	лисица	162	лис'ица	250	лес'ица	345–346			
19	лис'ица//	85–86	лисица	163–164	лисица	253	лес'ица	346а			
	лиса	87	л'исица	165		254		347–348	лис'ица		
22	лис'ица	88	лисица	166	лисица	254а		348а	лис'ица //		
23	лисица	89		169		255–257	лес'ица		л'иса		
23а		92		170	лисица	260–262	лес'ица	349	лис'ица		
24	лис'ица	93	лисица	171		263–265		350			
24а	лис'ица	94		172	лисица//лиса	267	лес'ица	352	лис'ица		
25	лис'ица	95	лисица	173	лисица	267а	лис'ица	353	лиш'ица		
26	лес'ица	95а	л'исица	176	лисица	268–270		354			
29–30	лес'ица	96	лисица	177	лис'ица	270а		355–356	лис'ица		
31	лес'ица	99–102	лисица	178	лес'ица	271–272		357	лисица		
32	лис'ица	103	л'исица	179		274–276		359			
33	л'исица	106	л'исица	180	лисица	276а		360			
36–37	лисица	107	лисица	183	лисица	277–291		361–362	лис'ица		
37а		108	л'исица	184–185	лис'ица	291а		363			
38–40	лисица	109	лисица	186		292–296		365	лис'ица		
41	л'исица	110	лисица//лиса		лесица	297	лиш'ица	366			
42	лисица	113	л'исица	187	лисица	298		367–368	лис'ица		
43	л'исица	114–117	лисица	190–191	лис'ица	298а		369	лесица		
44	лисица	118		192	лис'ица//лиа	299–304		369а			
45		120	лисица//лија	193–194	лис'ица	305–306	лис'ица	370			
46–47	лисица	121	лисица	197–201	лис'ица	307	лиш'ица	373–375			
47а		122–123	лис'ица	203	лиш'ица	309–310		376	лис'ица		
47б		124	лисица	205	лис'ица	311	лис'ица	376а			
47в		125		206	лиш'ица	312–313		377	лис'ица		
48–52	лисица	127–128	лисица	207–211	лис'ица	313а		377а			
53		129	лисица//лиса	212		314	лис'ица	380–381			
54	лисица	130–131	лисица	213–214	лис'ица	315	лиш'ица	381а			
55		134–135	лисица//лиса	215		316	лис'ица	382			
57–58	лисица	136	лисица//	216	лис'ица	317–319		383	л'исица //		
59			линда//лиса	218–222	лис'ица	319а			лиса		
59а		137–138	лисица//	225–226	лис'ица	320		384			
60–61	лисица		лиса	227	лес'ица	322		385–386	лисица		
64–65	лисица	141	л'исица	228	лис'ица	323	лис'ицӑ	386а	л'исица		
66		142–144	лисица	229	лес'ица	324		387	лисица		
67–68	лисица	145		230	лис'ица	325–326	лис'ица	388	л'иси:ца		
69		146		232–233	лес'ица	327		389	л'исица		
71–74	лисица	147	лисица	234		328	лис'ица	390	лисица		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*лисица, лиса*	1, 4– 6, 8–11, 13, 15, 17–19, 22–24, 24a, 25, 32–33, 36–44, 46–47, 48–52, 54, 57–58, 60–61, 64–65, 67–68, 71–74, 74a, 75, 78–82, 85–88, 93, 95, 95a, 96, 99–103, 106–110, 113–117, 120, 121–124, 127–131, 134–135, 136, 137–138, 141–144, 147, 149, 150–152, 155, 156, 157–159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–177, 180, 183–185, 187, 190–191, 192, 193–194, 197–201, 205, 207– 211, 213–214, 216, 218–222, 225–226, 228, 230, 236, 238–239, 249, 267a, 293, 311, 314, 316, 323, 325–326, 328, 337, 339, 341, 342–344, 347–348, 348a, 349, 352, 355–357, 361–362, 365, 367–368, 376–377, 383, 385–386, 386a, 387–392
●	*лесица*	3, 12, 26, 29–31, 178, 186, 227, 229, 232–233, 235, 237, 240, 242–243, 246–248, 250, 253, 255–257, 260–262, 267, 276, 369
●	*лишица*	203, 206, 297, 307, 315, 353
●	*кума лиса / лина*	156, 341
●	*ли(ј)а*	120, 192
●	*линда*	136

На картата се дава преглед на називите за ‘лисица’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 5 од глава XIV *Диви животни, лазачи, инсекти* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 143).

Според ТРМЈ (III 2006: 50) лексемата *лисица* означува „1. (зоол.) Диво, крвожедно животно од родот на кучињата, со голема рунтава опашка и со изразито издолжена муцка; Vulpes vulpes.“ Поради народните верувања во коишто на лисицата ѝ се придаваат особини како што се лукавоста и итрината, за оваа лексема се бележат и метафорички значења: „2. Лукав, итар човек. *Тој е лисица, ќе те излаже*.“

На македонската дијалектна територија единствено се забележува називот *лисица*, во повеќе фонетски и зборообразувачки варијанти.

лисица

Називот *лисица* е прасловенски и сесловенски збор (Skok II 1972: 306) којшто потекнува од псл. **lisъ*, **lisa* во основата. Во словенските јазици се забележуваат следниве називи за ова животно: буг. *лисица*, срп. *лисица*, хрв., слн. *lisica*, чеш. *liška*, слч. *líška*, пол. *lis*, рус. *лисица*, блр. *лісіца*, укр. *лисиця*. За етимологијата на овој збор има различни мислења. Според *Этимологический словарь славянских языков*, псл. **lisa* (преку фазата **leipk̂-*), заедно со литв. *lãpė*, латв. **lapsa*, лат. *vulpēs* (т.е. *vulpex*), грч. (*ϝ*)*ἀλώπηξ*, ‘лисица’, стинд. *lopāśá* ‘лисица, шакал’, но и литв. *vilpišỹs* ‘дива мачка’, длабински се реконструира во склоп на ие. корен **u̯lpeḱ-*, за којшто се претпоставува описното значење ‘лукава грабливка’ (ЭССЯ XV 1988: 139). Се забележува дека од формална гледна точка сите ие. паралели во своите основи имаат консонантска комбинација *-l-p-*, додека очевидните меѓусебни фонетски отстапувања најчесто се објаснуваат како последица на соодветни табуистички деформации. Од друга страна, се јавуваат и толкувања (ESJS VII 1997: 427) според коишто словенскиот назив за *лисица*, врз основа на зсл. форми со финално *-ш* во коренот (чеш., глуж. *liška*, слч. *líška*), се врзува за ие. корен **leip-* ‘гори, пламти’ (сп. ир. *Loise* ‘пламен’, како и чеш. *liša* глуж. *lišyca* ‘гори, пламти’), што можело да претставува мотивација за именување на ова животно според препознатливата боја на неговото крзно. Сепак, земајќи ја предвид секундарноста на ваквата мотивација во некои други ие. јазици (сп. герм. *Fuchs*, ‘лисица’, но и ‘костенлива боја на коњ’), како и задолжителноста на зсл. финално *-ш* наспроти повообичаеното општосл. *-с* (*лисица*), ова толкување се чини помалку веројатно.

На македонската дијалектна територија називот *лисица* е забележан во повеќе фонетски варијанти – *лисица*, *л'исица*, *лис'ица*, *лис'ицӑ*, *л'иси:ца*, *лишица*, *лес'ица*, *л^{е}сица*, но и зборообразувачки разновидности – *лиса* (*кума лиса*), *лис'ичка*, *лија/лиа*, *кумалина*, *линда*. Наведените зборообразувачки разновидности главно се хипокористични по потекло и во пунктовите каде што се присутни задолжително се јавуваат како вторични. Тие најчесто се бележат во западна и во југозападна Македонија, како и во неколку пунктови во северните говори. Гласот *-ш* во варијантата *лишица*, којашто е главно концентрирана во неколку пунктови во југоисточниот дел на македонската дијалектна територија, најверојатно е фонетски по потекло (сп. Пеев 1987: 133).

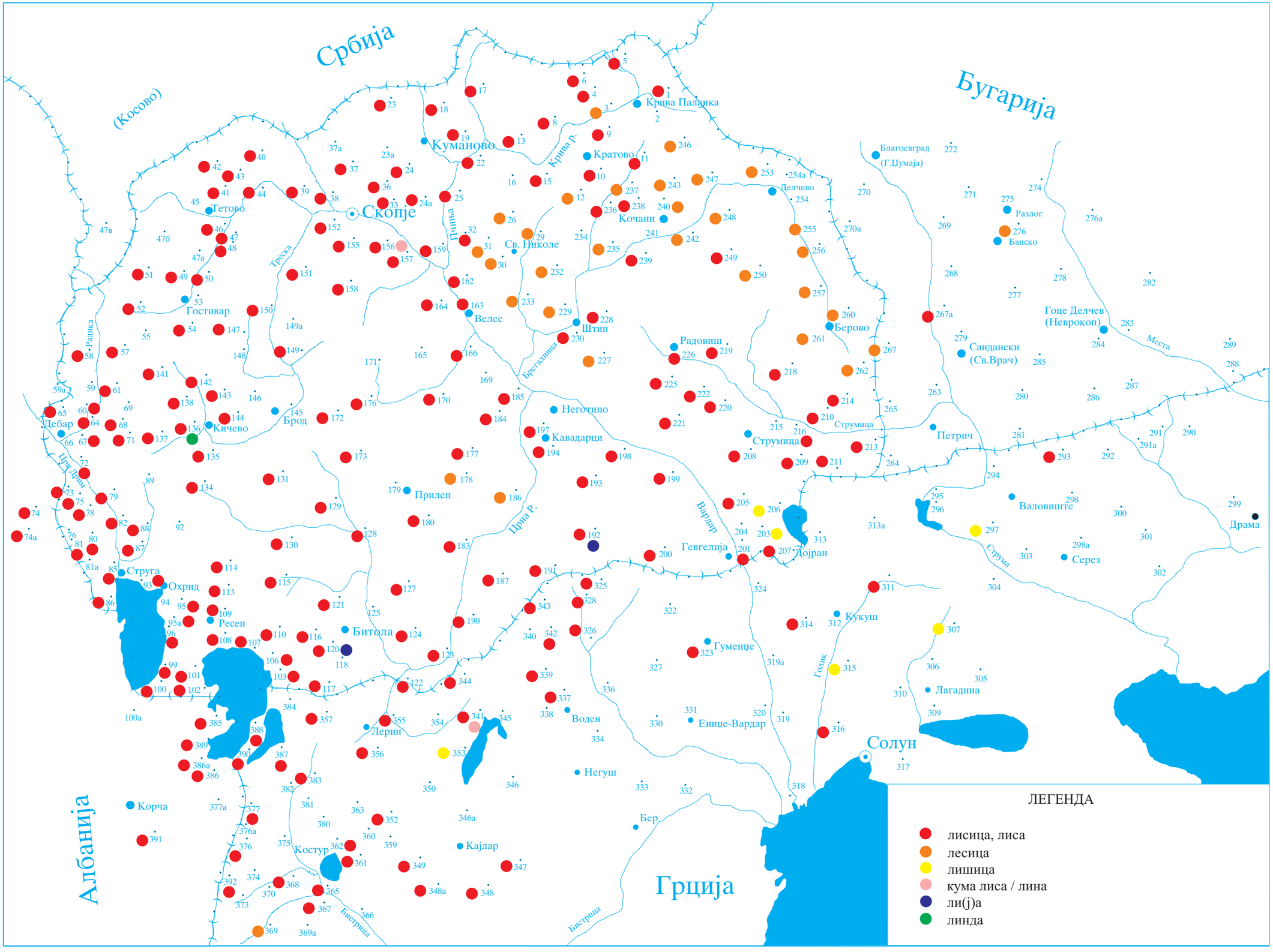
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Св. Николе
Кочани
Штип
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Дојран
Гевгелија
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Воден
Ениџе-Вардар
Лерин
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Корча
Струмица
Солун
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Радика
Трешка
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
лисица, лиса
лесица
лишица
кума лиса / лина
ли(ј)а
линда

1 невест'улка
2
3–6 невест'уљка
8–9 невест'ул’ка
10 невест'уў̆ка
11 невест'уљка
12 невест'улка
13 невест'уљка
15 н'евестул’ка
16
17–19 невест'уљка
22 невест'ул’ка
23 невест'уљка
23а
24 невест'уљка
24а нест'уљка // невест'уљка
25 невест'уља
26 невест'уљка
29 невест'ул’ка // ц'аревица
30 ц'аревица
31 невест'улка
32 невест'ул’ка
33 нев'естулка
36–37 невестуљка
37а
38–39 власица
40–41 л'асица
42 ласица
43 л'асица
44 ласица
45
46 ласица
47 невестица // ласица
47а
47б
47в
48 невестул’ка // ласица
49–51 ласица
52 цара: не:стица
53
54 ласица
55
57 царан'естица
58 лиманова невестица
59
59а

60 црвена невестица
61 невестул’ка
64 невестица // ц̆ӑрвена невестица
65 цара невестул’ка
66
67 ц̆ӑрвена невестица
68 невестул’ка
69
71 невестул’ка // невестица
72 ц̆ӑрвена невестица
73 невестица
74 невестул’ка
74а цараi̯ нев'естул’ка
75 невестул’ка
76
78 невестул’ка
79 невестул’ка (царева)
80 цар'еi̯ца // царе'улка
81 цар'еi̯ца
81а
82 невестул’ка
85 царi̯'аi̯не:стица
86 царја нестул’ка // цареi̯ца
87 црна нестул’ка // ласвица
88 стара невестул’ка
89
92
93 црвена невестул’ка
94
95 стараi̯ нев'естуљка
95а
96 невестул’ка // благамедена
99 невестица
100 невестичка // невестица

101 цар'еi̯ца // ц̆ӑрвена не'естул’ка
102 ц̆ӑрвена невестул’ка
103 ц̆ӑрц'аул’ка
106 нев'естулка // ц̆ӑрц'аулка
107 цар'еi̯ца
108
109 невестул’ка
110 царја невестул’ка
113 ц'ӑрвена н'естул’ка // цар'еi̯ца
114 невестул’ка
115 царевица // невестица// ласица
116 невестул’ка // цареа невестул’ка
117 невестул’ка
118
120 цареjца // цареа невестул’ка
121 власица
122 невест'ул’ка
123 цар'ефка
124–125
127 невестулка
128 власица
129–131 ласица
134 царе: нестулка
135 царе:а не:стулка
136 цареа неестулка
137 л’асица // неестулка // царја
138 ласица
141 царан'естица
142 царан'естица
143 ласица // цареа н'естулка

144 невестулка
145–146
147 невестулка
148
149 ласица
149а
150 ласица
151 л'асица
152 вл'асица
155 вл'асица
156 ласица // невестулка
157 власица // невестулка
158 лиманова невестица
159 невестулка
162 невест'улка
163 ц'арев к”ерка // невестулка
164 невестулка
165
166 цер'евулка // цар'евулка
169
170 ласица // невестулка
171
172–173 ласица
176 ласица // невестулка
177 смрд'ушка
178 царевич'ина ќерка // ласица
179
180 невестулка
183
184 ц̆ӑрв'улка
185 царв'улка
186 ц̆ӑрвер'ичка
187 власица
190 царева ќерка
191 ц̆ӑров'ичка
192 ц'арева ќерка
193 ц'арева к’ерка
194 ц'арева ќерка
197 ц'арева ќ'ерка
198 невест'уљка // ц'аревица
199 нивист'улка

200 нӭвест'ул’ка
201 нивӭст'ул’ка
203 нивист'ул’ка
205
206 навест'уљка
207 нӑвӑст'ул’ка
208 нӭвест'ул’ка
209 нивест'уљка
210 невест'уљка
211 поп'ова снаа // невест'ул’ка
212
213 невест'ул’ка
214 невест'уљка
215
216 невест'ул’ка
218 невест'ул’ка
219 невестул’ка
220
221–222 невест'ул’ка
225 невест'ул’ка, sв'ерка
226 невест'ул’ка
227 ц'аревичка // невест'ул’ка
228 невест'ул’ка
229 ц'аревичка
230 ц'аревичка
232 ц'аревица
233 ц'аревичка
234 ц'аревица
235 невест'ул’ка //
236–239 невест'ул’ка
240 невест'улка
241
242 невест'ул’ка
243 невест'ул’ќа
246 невест'ул’ќа
247 невест'улќа
248 невест'ул’ќа
249 невест'улка // овчар'ичка
250 невестул’ќа // офчар'ичка
253 невестул’ќа
254
254а
255 терз'иница
256 терез'инка

257 офч'арка // невест'ул’к’а
260–261 невест'уљк’а
262 невест'ул’ка
263–265
267 невест'ул’ќа
267а невест'улка
268–270
270а
271–272
274–275
276 гра̮ма̮д'уљк’а̮
276а
277–291
291а нӭвест'ул’ка̮
292–296
297 нивист'ул’ка
298
298а
299–304
305–306 нив’а̮ст'улка
307 н'евест'ул’ка
309–310
311 нӑвӑст'ул’ка // мӑнӑст'ул’ка
312–313
313а
314–315 нивист'ул’ка
317–319
319а
320
322
323 нивист'ул’ка
324
325 нивист'ул’ка
326 нивистул’ка д'ӑлга, куси н'ози, шар'ена
327
328 нивест'ул’ка
330–334
336
337 нивист'ул’ка
338
339 нивест'ул’ка
340 нивист'улкӑ
341 царва нивист'ул’ка
342 нивест'ул’ка
343 нивистул’ка // ц'арива

344 невест'ул’ка
345–346
346а
347 нивист'ул’ка
348 ц'арива нив'еста
348а ц'арива нивист'ул’ка
349 нивист'ул’ка
350
352 ц'арева невест'ул’ка
353 ц'ар’ва невеист'ул’ка
354
355 невест'ул’ка
356 невест'ул’ка // ц'ароа нев'еста
357 неестул’ка
359–360
361–362 невест'ул’ка
363
365 невест'ул’ка
366
367–369 невест'ул’ка
369а
370
373–375
376 невест'ул’ка
376а
377 невест'улка
377а
380–381
381а
382
383 н'еестуљка // ц'арцауљка
384
385 ц̆ӑрвена невестул’ка
386 нев'естул’ка
386а невестул’ка
387 нев'естул’ка
388 н'евести:лка
389 нев'естул’ка
390 невестул’ка
391 невест'ица
391а
392 невест'ул’ка

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*невестӣулка / невестӣица*	1, 3–6, 8–13, 15, 17–19, 22–24, 24а, 25–26, 29, 31–33, 36–37, 47, 48, 61, 64, 68, 71, 73–75, 78, 79, 82, 87, 88, 95, 96, 99–100, 106, 109, 114, 115, 116, 117, 122, 127, 137, 144, 147, 156, 157, 159, 162, 163, 164, 170, 176, 180, 198, 199–201, 203, 206–210, 211, 213–214, 216, 218–219, 221–222, 225, 226, 227, 228, 235, 235а, 236–240, 242–243, 246–248, 249, 250, 253, 257, 260–262, 267, 267а, 291а, 297, 305–307, 311, 314–316, 323, 325–326, 328, 337, 339–340, 342, 343, 344, 347, 349, 355, 356, 357, 361–362, 365, 367–369, 376–377, 383, 386, 386а, 387–392
●	*царевӣа невестӣулка (–ица)*	52, 57, 65, 74а, 79, 85, 86, 110, 116, 120, 134–136, 137, 141–142, 143, 235, 341, 343, 348, 348а, 352–353, 356
●	*црвена невестӣулка (–ица)*	60, 64, 67, 72, 93, 101, 102, 113, 385
●	*лиманова невестӣица*	58, 158
▲	*ласица*	40–44, 46, 47, 48, 49–51, 54, 87, 115, 129–131, 137, 138, 143, 149–151, 156, 170, 172–173, 176, 178
▲	*власица*	38–39, 121, 128, 152, 155, 157, 187
■	*царевӣца / царевӣчка*	29, 30, 80–81, 86, 101, 107, 113, 115, 120, 123, 191, 198, 227, 229–230, 232–234
■	*царевӣћерка*	163, 178, 190, 192–194, 197
*	види материјал и коментар	96, 103, 106, 166, 177, 184–186, 211, 225, 249, 250, 255–256, 257, 276, 383

На картата се дава преглед на називите на лексемата ‘ласица’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 16 од глава XIV *Диви животни, лазачи, инсекти* од *Прашалникот за собирање дијалектен материјал* за МДА (Видоески 2000: 143).

Според ТРМЈ (III 2006: 20), лексемата *ласица* го има следното значење: „(зоол.) Вид грабливо животно од фамилијата куни со издолжено тело и долга опашка, со костенливо крзно на грбот и бело на предниот дел, што се храни со јајца или цица крв, сп. невестулка; Mustela nivalis. *Ласица влегла во кокошарникот*.“

На македонската дијалектна територија за ова животно се забележуваат називите *невестулка*, *царевица* и *ласица*, во повеќе фонетски и зборообразувачки варијанти, како и низа единечни називи (*благамеѳена*, *грамаѳуљка*, *сверка*, *овчаричка*, *попова снаа*, *смрѳушка*, *терзинка*).

невестулка

Називите коишто ја содржат основата *невест-* по својата фреквентност доминираат на македонската дијалектна територија и се појавуваат во сите источни македонски говори (целосно вклучувајќи ја и Егејска Македонија), како и во поголем дел од северните говори и западното македонско наречје. Ваквите називи за ‘ласица’ покрај за македонскиот се карактеристични и за бугарскиот јазик, а се појавуваат и во некои јужни и источни српски дијалекти (сп. на пр. *невестуљка* во Златановиќ 2008). Основата *невест-* најчесто се јавува во комбинација со два различни суфикса, *-улка*, одн. *-ица*, при што е почест дериватот образуван со првиот суфикс – *невестулка*. Исто така, и двете споменати изведенки се јавуваат како дел од композитните називи од типот *лиманова невестица*, *црвена невестулка*, *царева невестулка/невестица* (сп. долу).

Етимологијата на лексемата *невестулка* јасно се сврзува со псл. **nevěsta*, (‘невеста, млада’; за етимологија в. ЭССЯ XXV 1999: 70–76) што е во тесна врска со народните претстави за ласица како млада жена т.е. невеста, одразени во низа балкански јазици (грч. *νυφίτσα<νύμφη/νύφι* ‘невеста’, алб. *nuselalë<nuse* ‘невеста, неодамна омажена жена’, како и ром. *nevăstuică*; сп. исто така тур. *gelincik* (<*gelin* ‘невеста’) и унг. *menyét* (<*meny* ‘снаа, невеста’). Постојат претпоставки дека поврзувањето на ласицата со невестата има табуистичка заднина, особено земајќи ја предвид хтонската симболика на ова животно (Гура 1997: 201–205).

царевица

Веќе е спомнато (сп. горе) дека во низа пунктови на македонската дијалектна територија се среќаваат композитни називи за ласицата, при што доминираат оние коишто во својот прв дел ја содржат придавката *царев(а)*. Како определба, оваа придавка најчесто се јавува во комбинација со именката *невестулка/невестица*, како и во називот *царева ќерка*, застапен во неколку пунктови во долините на Вардар и Црна Река. Исто така, во низа помали ареали (Охридско, Ресенско, Прилепско, Штипско) дошло до понатамошен зборообразувачки развој на придавката *царев(а)* во соодветни изведенки од типот *царевица/царевичка/царевулка*.

Појавата на присвојната придавка *царев(а)* најверојатно е условена од потребата за одоброволување на ласицата, поради верувањата сврзани со нејзината демонска природа. Самата придавка е изведена од именката *цар*, којашто најверојатно претставува одраз на византискиот облик **сьsarjь* (сп. го и општосл. **cěsarь* (< гот. *kaisar*), и по потекло е сврзана со називот на римската владејачка титула *Caesar*, сп. Гај Јулиј Цезар (Skok I 1971: 258–259; ERHJ I 2016: 101).

ласица

Во рамките на македонската дијалектна територија називот *ласица* главно се среќава во западното македонско наречје, како и во западниот дел на северните говори. Тој претставува сесловенски назив и им е познат на сите словенски јазици, сп. буг. *ласица* (дијал.), срп. *ласица*, слн. *podlasica*, пол. *łasica*, чеш. *lasice*, слч. *lasica*, глуж. *łasyćka*, длуж. *łaska/łasyca*, рус. *ласка*, блр. *ласка/ласіца*), укр. *ласка/ласиця*.

Етимологијата на зборот *ласица* не е до крај разјаснета, ама како најверојатни се земаат две толкувања. Првото ја подразбира основата **las-*, којашто се сврзува со латв. *luõss* ‘сив, бледожолт’ и јасно упатува на бојата на животното (сп. на пр. Skok I 1971: 271, Boryś 2005: 296). Второто толкување (сп. главно Трубачёв 1962, како и ЭССЯ XIV 1987: 37–38), земајќи ги предвид табуистичките причини сврзани главно со умилкувањето, поаѓа од псл. **laska* ‘љубов, нежност’(<**laskati*), за коешто се претпоставува дека вторично било пренесено и на животното. Во таа смисла, семантичката мотивација за називот на ласицата во повеќето европски јазици, којашто е најчесто сврзана со симболиката на женските суштества (сп. горе за состојбата во балканските јазици, како и итал. *donnola*, порт. *doninha* ‘госпоѓица’, шп. *comadreja* ‘кума’, фр. *belette* ‘убавица’, данск. *brud* ‘невеста’) сепак му дава предност на второто толкување.

Во повеќе пунктови во Скопско, како и во два пункта во Прилепско-Битолскиот Регион се јавува обликот *власица*, којшто најверојатно претставува преосмислување според *влас* „коса“, поради козината на ласицата (сп. Лаброска 2017: 252, БЕР III 1986: 316).

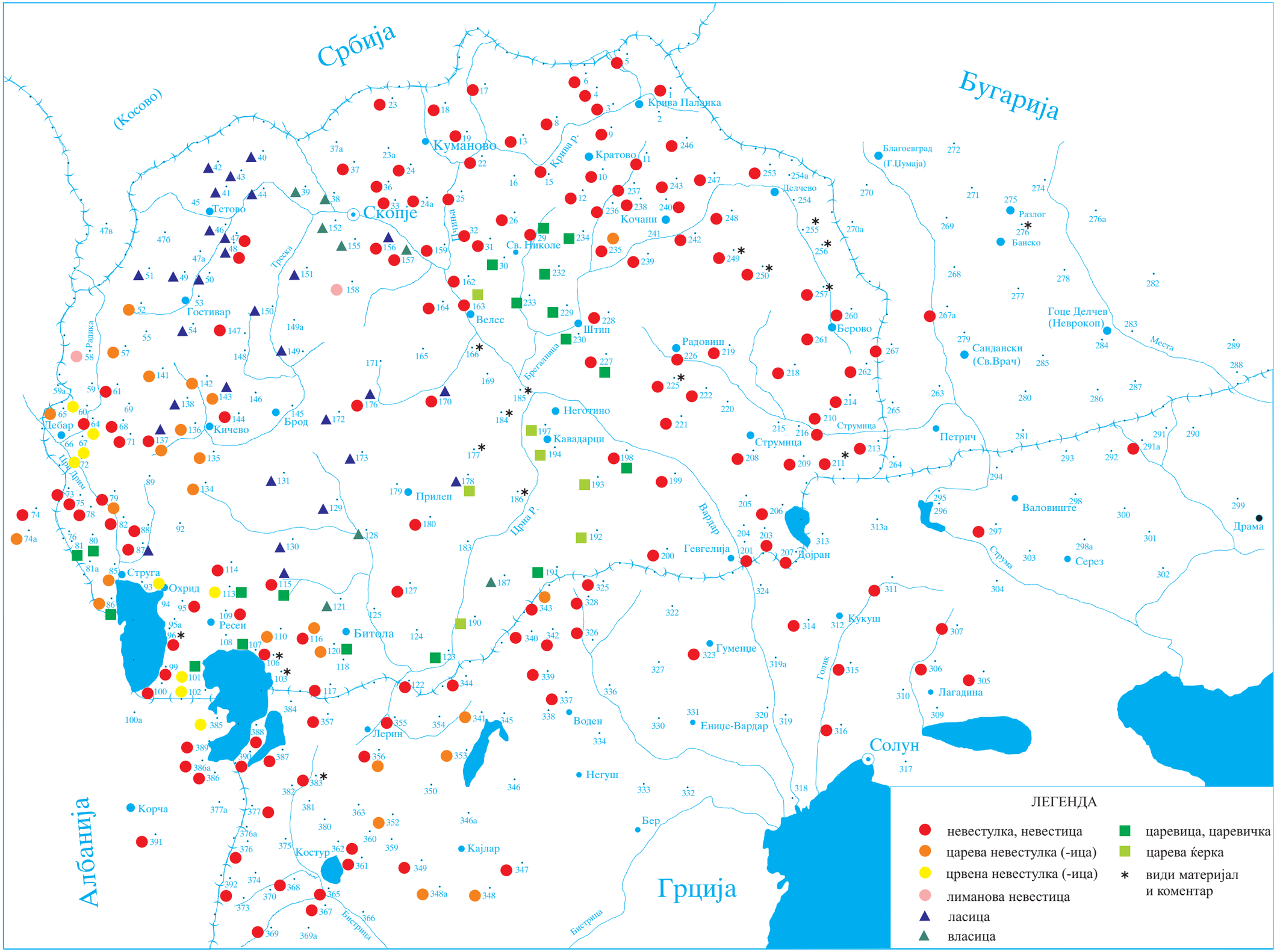
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Св. Николе
Кочани
Штип
Радовиш
Неготино
Кавадарци
Струмица
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Гумендже
Кукуш
Лагадина
Воден
Ениџе-Вардар
Солун
Лерин
Негуш
Бер
Кајлар
Костур
Корча
Брод
Дебар
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Струма
Вардар
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
невестулка, невестица
царева невестулка (-ица)
црвена невестулка (-ица)
лиманова невестица
ласица
власица
царевица, царевичка
царева ќерка
види материјал и коментар

1	
2	
3–4	трут
5	трунтељ
6	трут
8–9	б'умбар
10	б'умбар // трут
11	
12	т'унтар
13	готов'анка
15–16	
17	готов'анка
18	тр'уд
19	трут
22–23а	
24	тр̯т'ej
24а	трут
25	гларн'ик // тр̯т'ej
26	s'ynsap
29	
30	д'ундар
31	талтаб'анка
32–33	
36–37а	
38	трут
39	дембел
40–41	
42	трут
43	б'умбар
44	трнтор
45	
46	трут
47	бумбар
47а	
47б	
47в	
48–51	трут
52	тр̆ат
53	
54	трут
55	
57	трут
58	бумбар
59–59а	
60	бумбар
61	трут
64	бумбар
65	трот
66	
67	бумбар
68	тртej // дембел
69	
71	трут // бумбар
72	готовинка
73	госпошар (госпова:шар)
74–74а	мэшка пчела
75	трут // бумбарец
76	
78	бумбар
79	тр̆ртej // бумбар
80	бумбар
81–81а	
82	бумбар
85	трут
86	тєрт // трут
87	
88	бумбар
89	
92	
93	трут // арамолебец
94	
95	машт′и
95а	б'умбар
96	кобак
99	
100	трут
101	мајстор
102	трут
103	
106	
107	бӑмбар
108	трут
109	трут
110	бумбар
113	
114	трут
115	бомбар
116	бумбар
117	трут
118	
120	трут // дрдаўк′и
121	трут // бумбар
122	трут
123–124	бумбар
125	
127	бумбар
128	трут // дембел,
129	трут
130	трт
131	дембел
134	трт
135	трт
136	трут // бумбар
137	трут
138	трут
141	б'омбар
142	готован
143–144	трут
145–146	
147	трут
148	
149	домбел
149а	
150	трут
151	б'умбар
152	тр'удовак
155	
156	трут
157	тромак // тромачка
158	трут
159	тромак
162	дембел
163	трут
164–165	
166	бумбар // трут // летач
169	
170	трут
171	
172	дембелка // трут
173	дембелан
176	дембел
177–178	бумбар
179–180	
183	бумбар
184–185	трут
186	б'умбар
187	мрзец
190	трут
191–192	б'умбар
193	трут
194	б'умбар
197	тр̯т'ej
198	к'омар
199	трут
200	б'умбар
201	трут
203	б'умбар
205	б'умбаӑр
206–207	б'умбӑр
208	трут
209	б'умбӑр
210	тр'ут // б'умбар
211–212	
213	трте'ej
214	б'умбар
215	
216	демб'еле
218	б'умбар
219	тр̆р̯т'ej,
220	трут
221	готов'ан
222	
225	б'умбар // труд'ак
226	трут
227–228	дембел′
229	т'рнталец
230	тр̯т'ej
232	т'р̯нторец // готов'ан
233	трут
234	т'унтарец
235	б'умбар // готованц'иа
236	трт'ej
237	трус
238	трут
239	б'умбар // д'ембел
240	б'умбар
241–242	
243	б'умбар
246	б'амбар
247	б'умбар
248	
249	трт'ej // б'амбар
250	б'амбар
253	б'амбар
254–254а	
255	тр̯т'еа
256–257	б'умбар
260	б'умбар
261	трут
262	б'умбар
263–265	
267	б'умбар
267а	т'ӑртеи
268–270	
270а	
271–272	
274–275	
276	т'ӑртej
276а	
277–291	
291а	б'умбар̣ // гоҭоj'адник
292–296	
297	тронт
298–298а	
299–304	
305	б'умбар
307	гутув'аниц
309–310	
311	б'умбӑр
312–313	
313а	
314–316	б'умбӑр
317–319	
319а	
320	
322	
323	б'умбӑр
324	
325	б'умбар̣ // гоҭоj'адник
326	б'умбар
327	
328	трут
330–334	
336	
337–338	
339	линл'ива
340	тӑрт
341	
342	б'умбар
343–346	
346а	
347	
348	смӑрдлива пчела
348а	ґутур'ума
349	смӑрдл'ива пч'ела
350	
352–357	
359–361	
362	бумбар
363	
365	готов'ач
366–367	
368	готов'ач
369	тембел′
369а	
370	
373–376	
376а	
377–377а	
380–381а	
382–386	
386а	б'умбар
387–388	
389	трут
390	
391	б'умбар
391а	
392	

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*трӯт*	3–6, 10, 12, 18–19, 24a, 38, 42, 46, 48–51, 54, 57, 61, 65, 71, 75, 85, 86, 93, 100, 102, 108–109, 114, 117, 120, 121, 122, 128, 129, 136, 137–138, 143–144, 147, 150, 156, 158, 163, 166, 170, 172, 184–185, 190, 193, 199, 201, 208, 210, 220, 225, 226, 233, 237–238, 261, 297, 328, 389
■	*бумбар*	8–9, 10, 43, 47, 58, 64, 67, 71, 75, 79, 80, 82, 88, 95a, 107, 110, 115–116, 121, 123–124, 127, 136, 141, 151, 166, 177–178, 183, 186, 191–192, 194, 200, 203, 205–207, 209, 210, 211, 214, 218, 225, 235, 239, 240, 243, 246–247, 249, 250, 253, 256–257, 260, 262, 267, 291a, 305, 314–316, 323, 325, 326, 342, 362, 386a, 391
▲	*тр̄т, тр̄тел, тр̄нтор, тр̄нталец*	24, 25, 52, 68, 79, 86, 130, 134–135, 197, 213, 219, 229–230, 232, 236, 249, 255, 267a, 276, 340
◆	*го̄тов–*	13, 17, 72, 142, 221, 232, 235, 291a, 307, 325, 365, 368
⬭	*ѳембел*	39, 68, 128, 131, 149, 162, 172, 173, 176, 216, 227–228, 239, 369
▬	*тромак*	157, 159
⬟	*машка пчела*	74, 74a
★	*смрѳлива пчела*	348–349
*	види материјал и коментар	25, 26, 30–31, 73, 93, 95–96, 101, 120, 166, 187, 198, 339, 348a

На картата е даден преглед на називите за *трут* 'машка пчела' на македонската дијалектна територија добиени на прашањето бр. 76 (како се вели за 'пчела што не работи') од главата XIV од *Прашалникот за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 146).

Во ТРМЈ (VI 2014: 131), лексемата *трут* ја среќаваме со две значења. Првичното значење: „Машка пчела што има функција само на оплодување на матицата"; и второто преносно значење: „Мрзливец, безделник, легач. 'Тој е најобичен трут, вообразен неработник'".

Во прегледот се забележува испреплетеност во употребата на два доминантни назива: *трут* и *бумбар*, првиот со своето основно значење, а вториот со вторична употреба според називот на друг вид инсект. Кај двата назива има фонетски варијанти кои не се картографираат.

Освен овие два назива, на македонската дијалектна територија се среќаваат уште неколку зборообразувачки варијанти со придавката *готов* во основата, потоа називите *тромак*, со значење 'спор, бавен', и *ѕембел* со исто значење како и *тромак*, како и два синтагматски назива *машка пчела* и *смрѕлива пчела*.

Како единечни називи се регистрирани: *арамолебец, гларн'ик, госпошар, ѕунѕар, ѓут'урма, sunsap, кобак, комар, летач, линлива, машт'и, мајстор, мрзец* и *талтабанка*.

трут

Називот *трут* доаѓа од псл. **trǫtъ*, според Скок (Skok III 1973: 516) со значење 'трут; рак; машка пчела', и со второ значење 'паразит'. Во подалечно сродство е со германската форма *drohne*, што има исто значење. Самогласката *у* во збороформата *трут* претставува континуант на носовката од заден ред **ǫ*. Во останатите словенски јазици ги среќаваме следните форми: слов. *trot*, пол. *trąd*, рус. *trutenь*, како словенска заемка во ром. *trîntor*. Во балтичките јазици се јавуваат следните збороформи: литв. *trãnas*, латв. *tranis*.

трт, тртеј, тртор, трталец

Со посебен знак се картографирани називите *трт*, *тртеј, тртор* и *трталец* кои во основата го имаат прасловенското **trǫtъ*, но во кои дошло до преклопување со рефлексот на вокалното *р* или се работи за ономатопејската основа tŕt (сп. *трте* 'дебелко' на Космет; Skok III 1973: 510).

бумбар

Називот *бумбар* со значење на *трут* е со вторична употреба според називот на друг инсект (Melolontha melolontha). Потеклото најверојатно му е ономатопејско, според интернационалната ономатопеја *bumb-* од која доаѓа и *бомба* 'муниција што зуи', потоа грч. *βόμβος* 'зуење' (Skok I 1971: 235–236).

готов-

Со придавската основа *готов-* регистрирани се следниве називи за 'машка пчела': *готов'анка, гот'овинка, г'отован, готованц'иа, гутув'аниц, готов'ач* и сложенката *гоѳој'аѳник*. Оваа основа е добиена од псл. **gotovь* чијашто етимологија не е сосем јасна. Според Сној, можеби е сродно со алб. *gati* 'подготвен, направен' или со новогр. anegateos 'нов, некористен'. Во тој случај би било изведено од ие. корен **g^{u}ah$_2$* 'стапнува, оди се движи' и со првично значење 'подготвен за на пат' (Snoj 2009: 184).

ѕембел, тембел

Лексемата *ѕембел* во неколку македонски говори се употребува за 'човек на кој не му се работи, мрза', оттаму и неговата употреба за именување на *трут*. Инаку, станува збор за турцизам од персиско потекло *tenbel* 'бавен човек, мрза', којшто се јавува во употреба во повеќе балкански јазици (Скок I 1971: 390). Со семантиката на *мрзливост* се јавуваат и двата единечни називи: *мрзец* (Витолиште 187) и *линлива* (пчела; Сараќиново 339).

тромак

Називот *тромак* е добиен од придавката *тром/тромав* со значење 'што се движи или што работи бавно, без волја. *Дремлив и тромав старец*' (TPMJ VI 2014: 121–122). Во однос на потеклото на лексемата, Скок ја смета за фонетски недоволно прифатлива тезата за поврзаноста со стирс. *tromm* 'тежок' од ие. **trudsmo-s*, понизок превоен степен од ие. **treud-* 'стиска, турка, притиска', а ја фаворизира тезата за поврзаноста со глаголот *trti* < *tьrmъ*, парт. през. пас., како *лаком, питом* и сл. (Skok III 1973: 506).

машка/смрѕлива пчела

Основната именка *пчела* во овие двокомпонентни именувања е по потекло од псл. **bъčela / *bьčela*. Ја има и во другите словенски јазици, а се поврзува со глаголот *bučati*. Сној го поврзува овој назив со ие. корен **b^{h}eį* што се јавува во лит. *bite*, ствгерм. *bini*, герм. *Biene*, англ. *bee* и др. (Snoj 2009: 81).

ѕунѕар

Називот *ѕунѕар* го поврзуваме со лексемата *ѕунѕа* која ја среќаваме во Срем и на Косово со значење 'мошне дебело, цврсто, но и тромо женско дете' (Skok III 1973: 457). Според БЕР (I 1971: 447), првичното значење е 'дебел, надуен човек' и притоа се поврзува со литв. *dundulis* 'надуен; дебел, мешлест човек'. Можеме да заклучиме дека називот *ѕунѕар* целосно одговара на изгледот и однесувањето на трутот, односно како што е познато трутот е поголем и подебел од останатите пчели, а неговото движење е побавно.

ѓутурума

Називот *ѓутурума* (Липинци 348а) доаѓа од придавката *kötürüm* која претставува балкански турцизам од областа на телесните недостатоци. Изворно потекнува од арапскиот јазик, а во турскиот јазик се употребува со првично значење 'сакат, неподвижен, парализиран', но и со фигуративно значење 'неактивен, парализиран' (TPC 2007: 367).

кобак

Називот *кобак* (Пештани 96) покажува интересен развоен пат. Неговото потекло го поврзуваме со турскиот збор *kav* со значење 'трат' – вид габа прикрепена за стеблото на дрвото; паразит, лат. fomes fomentarius. За именување на оваа габа во дијалектите се употребува формата *трат*/*трут* што всушност претставува хомоним со називот *трут* 'машка пчела'. Станува збор за заедничко потекло на двата назива од псл. **trǫtъ*, '1. машка пчела; 2. паразит', при што имаме различен развој на носовката од заден ред **ǫ*. Турскиот збор *kav* доаѓа од старотурското *ḳāv* со значење 1. кора на дрво; 2. кожа од змија, а е во тесно сродство со старотурскиот збор *ḳāp* 'торба, обвивка, школка' (nişanyan sözlük) (TPC 2007: 324).

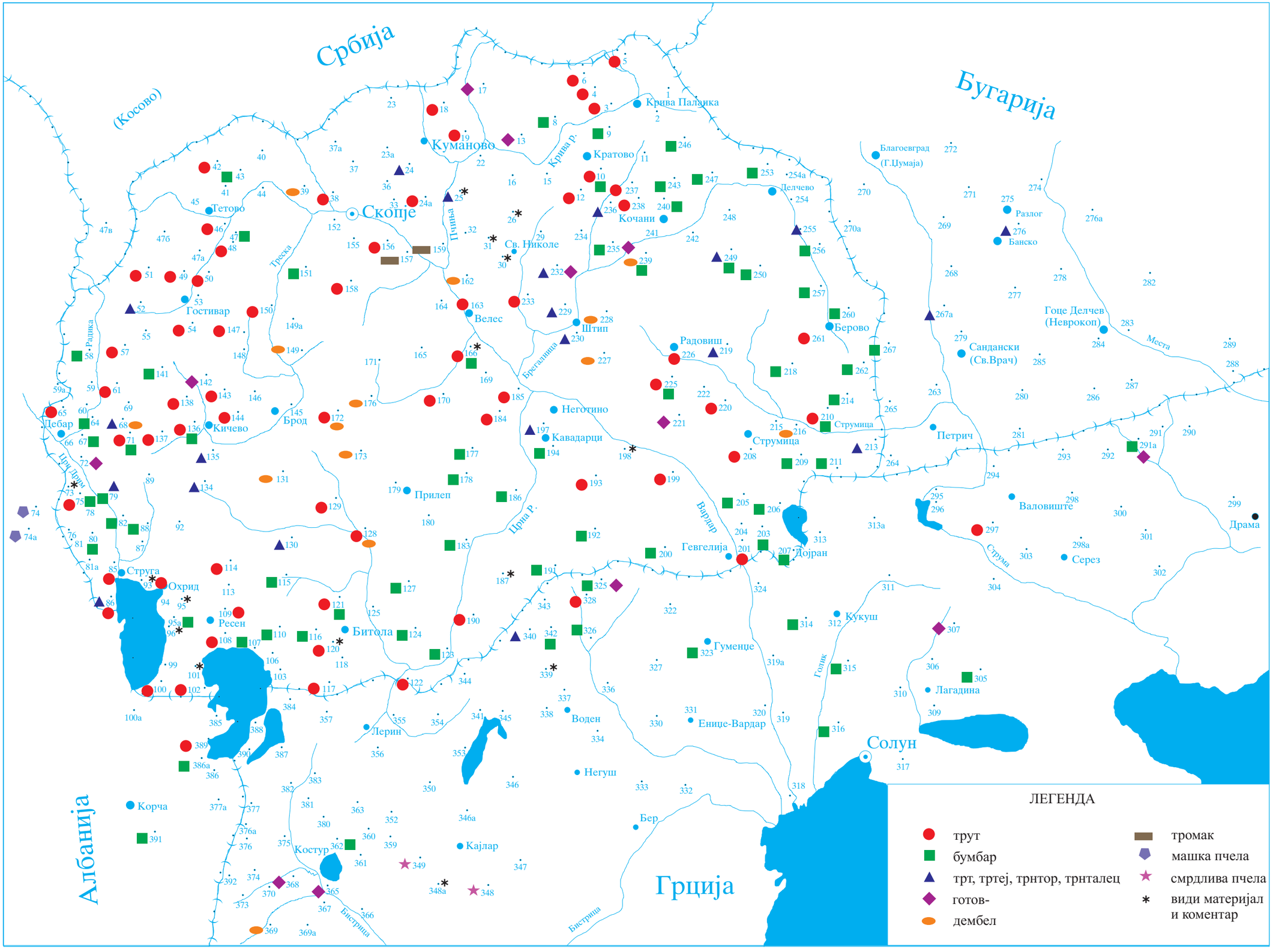
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Неготино
Кавадарци
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Струмица
Петрич
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санадански
(Св.Врач)
Гумендже
Кукуш
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Дебар
Брод
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Гоцик
Бистрица
Црн Дрим
Драма
Серез
ЛЕГЕНДА
трут
бумбар
трт, тртеј, трнтор, трнталец
готов-
дембел
тромак
машка пчела
смрдлива пчела
види материјал и коментар

1 пар'инки
2
3 љ'упки
4
5 љуспа
6
8 л'ӓска
9 љ'уски
10 л'успи
11 љ'ушпа
12 л'успа
13 љ'ушпа
15 п'арке
16
17 л'ӓска
18 љ'успа
19 љушпе //љуске
22–23
23а
24
24а п'аринка // л'ушпа
25–26 пар'инка
29–31 пар'инка
32 л'ушки
33 л'ушпа
36 паринка
37 паринке
37а
38 лушпа
39 л'ушпа
40 паре = (паринки)
41 л'ушпа
42 паринка
43 л'упушка
44 л'ушпа рибина
45
46 л'ушпа
47 паринка
47а
47б
47в
48 паричиња
49 струшки
50 л'ушпа
51 л'ушпа
52 л'ушпа
53
54 лушпа
55
57 л'ушпи
58 л'ушпа
59
59а
60 пари
61 шашл'упка
64 париӭпари // паричиња
65 парки
66
67 пара // л'ушпа
68 л'ушпа
69
71 кр̯лушки
72 седефка
73 пара
74 л'ушпа
74а л'успа // л'ушпа
75 парул'ки // шкрапул'ки
76
78 л'ушпа
79–80 парул'ка
81 к'орупка
81а
82 паринка // парул'ки
85 л'ушпи // шкралупки // кӑрл'ушки
86 шкрал'упка
87 л'ушпи
88 парул'ки
89
92
93 л'ушпа
94
95 риб'оӭнќи //шкраљупќи
95а л'упќи
96 л'ушпи
99 чкрал'упка
100 шкрал'упка // шкрӑл'упка
101 стружинка
102 стругл'онка
103 стр'углинка
106 стр'углинки
107 струглинка
108 стр'углинки
109 струготинки // рибоинки // скӑрлушки
110 скрал'уш // л'ушпа
113 п'улоӭ
114 л'ушпи
115 лушпа
116 гушлинка
117 л'ушпа // шл'упка
118
120 гушлинк'и
121 скралуш
122 шл'упка
123 гушл'ина
124 гушлинка
125
127 шлупки
128 корупка
129 лушпа
130 парички
131 корупки
134
135 лушпи // рибини лушпи
136 лушпа
137 л'ушпа
138 л'ушпи
141
142 л'ушпа
143 скрлушки
144 лушпи
145–146
147 паринка//лушпа
148
149 паринка
149а
150 паринка
151 п'арунки
152 л'ушпа
155 л'ушпа
156 лушпа
157–158
159 шкралуп
162 скрлушка // лушпа
163–164 паринка
165
166 паринка
169
170 паринка
171
172 моминки // паринки
173 паринка
176 паринки
177 пар'ичка
178 кор'упка
179
180 скрауш
183 кострyш
184–185 пар'инка
186 шл'упка
187 струшки
190 л'ушпа
191 шл'упка
192 стр'ушки
193 луспа
194 шл'упка
197
198–201 шл'упка
203 стругут'ини
205 шл'упка
206 стр̯г'ачки, шл'упки
207 стрӑг'унка
208 шл'упка
209 љ'ушпи
210 струпки
211 л'успа
212
213 луспа
214 л'ушпа
215
216 стрг'ал'ки
218 љ'успа
219–220 л'успа
221 шл'упка
222 шл'упка
225 шл'упка
226 л'ушпа
227–228 пар'инка
229
230 пар'инки
232–234 пар'инка
235 л'упка // пар'инка
236
237 кр̯л'ушка // л'ушпа
238 л'ушпи
239 л'упка
240 л'успа
241
242–243 л'упки
246–247
248 л'упка
249 л'успа
250 л'успи
253–254
254а
255 л'успа // л'устра
256 лис
257 пл'ускач
260 л'упка
261–262 л'успа
263–265
267 л'ушпа
267а љ'ушпа
268–270
270а
271–272
274–275
276 љ'успа̨
276а
277–283
284 угр'ипкӑ
285–291
291а
292
293 л'уш'пи
294–296
297 скӑрдуш'ини
298
298а
299–304
305 кул'уфка // л'успа
306 л'ушпа
307 струг'отини
309–310
311 стӑрг'ачки // лушпи
312
313 стӑргут'ина
313а
314 стӑргут'ина
315 стӑргут'ини
316 скӑрлуш'ина
317–319
319а
320
322
323 скӑрлуш'ина
324
325 скрлуш'ини
326 скорл'уши
327
328 скр̯лош'ини
330–334
336
337 шкурл'упки
338
339 скр̯лош'ини
340 шл'упки
341 шл'упка
342 скорл'уши
343–344 л'успа
345–346
346а
347
348 шл'упка
348а шл'упка
349 шл'упка
350
352 гушл'ат'ини
353 гушлет'ини
354
355 гушл'ини
356 пар'инка
357 шл'упки
359–360
361 кор'упки // л'успи
362 љушпи // перја // крилја
363
365 л'успа // л'епра
366 строг'ул'а
367
368 л'успа // лепра
369 пар'ушка
369а
370
373–375
376 пар'ул'ка
376а
377 луспи
377а
380–381
381а
382
383 п'аруљка
384
385 рибоӭнки
386 пострушки
386а рибонки
387 стр'углинки
388 стр'углиːнки
389 п'аринка // л'успа // струшки
390 струшки // постругинки
391 лусп'ина
391а
392 л'успа

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*лушпа*	3, 5, 9–13, 18–19, 24а, 32–33, 38–39, 41, 43–44, 46, 50–52, 54, 57–58, 67, 68, 74, 74а, 78, 85, 87, 93, 95а, 96, 110, 114–115, 117, 129, 135–138, 142, 144, 147, 152, 155–156, 162, 190, 193, 209, 211, 213–214, 218–220, 226, 235, 237, 238–240, 242–243, 248–250, 255–256, 260–262, 267, 267а, 276, 293, 305, 306, 311, 343–344, 361, 362, 365, 368, 377, 389, 391–392
●	*шлупка*	61, 117, 122, 127, 186, 191, 194, 198–201, 205, 208, 221–222, 225, 340–341, 348, 348а, 349, 357
●	*(с)крлушка*	71, 85, 109, 110, 121, 143, 162, 180, 237, 316, 323, 325–326, 328, 337, 339, 342
▬	*паринка, пара*	1, 15, 24а, 25–26, 29–31, 36–37, 40, 42, 47–48, 60, 64–65, 67, 73, 75, 79–80, 82, 88, 130, 147, 149–151, 163–164, 166, 170, 172, 173, 176–177, 184–185, 227–228, 230, 232–234, 235, 356, 369, 376, 383, 389
⬬	*струшка, струготина*	49, 101–103, 106–108, 109, 192, 203, 206–207, 210, 216, 307, 311, 313–315, 366, 386, 387–388, 389, 390
▲	*гушлина*	116, 120, 123–124, 352–353, 355
■	*корупка*	81, 128, 131, 178, 361
◆	*рибонка*	95, 109, 385, 386а
*	види материјал и коментар	8, 17, 72, 75, 85, 86, 95, 99–100, 113, 159, 172, 183, 257, 284, 297, 305, 362, 368

На картата се дава преглед на називите добиени како одговор на прашањето бр. 5 од Глава бр. XV од *Прашалникот за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас* од Б. Видоески, а прашањето гласи: како се вика ‘тоа што се лупи од кожата на рибата кога се готви’ (Видоески 2000: 147). Се работи за лексемата *крлушки*, која во *Толковниот речник на македонскиот јазик* е толкувана на следниов начин: „крлушка (обично мн.) крлушки ж. 1. Тврди рожести плочки што го штитат телото на некои ’рбетници (риби, гуштери, змии и сл.) *Рибата ѓи наостри крлушките.* 2. Направа за лулање; лулашка, нишалка“ (ТРМЈ II 2005: 645-646). Бидејќи, според мене, второто значење дадено во ТРМЈ се поврзува со лексемата *крлешка*, а не со *крлушка*, се работи за лексема со едно значење, односно со тесно семантичко поле, специјализирана за опис на дел од телото на некои видови животни. Во нашиот материјал се работи само за дел од телото на рибите (лат. *Pisces*), а не и на другите ’рбетници што имаат крлушки.

На картата се картографирани лексичките разновидности на називот: *лушпа, шлупка, крлушка, паринка, струшка, корупка, рибонка* и *гушлина*.

Како единечни називи се регистрирани следниве: *л'ăска, седефка, шкрапул’ки, шкрал’уп(ка), чкрал’упка, п'улоj, моминки, коструш, пл"ускач, угр'ипкă, скăрдуш'ини, кул'уфка, перја, крилја, лепра* (гр.).

лушпа / шлупка

Лексемата *лушпа* е од прасловенското *luskä со значење ‘лушпа, плева, обвивка’ со паралели во другите словенски јазици, но и во литванскиот и летонскиот. Добиена е од индоевропската база *leu̯H- ‘одделува, отстранува’ (Snoj 2009: 369). Според Скок во формата *лушпа* имаме превој *lou и формант -si (Skok II 1972: 189). Етимолошки овде спаѓа и метатезираното *шлупка*, коешто се сретнува во повеќе фонетски варијанти на јужниот / југозападниот дел на македонската дијалектна територија (види карта). Оваа лексема ја регистрираме и во албанскиот јазик во формата luspë (https://fjalori.shkenca.org/).

(с)крлушка / скрлушина

Називот *крлушка* може да се поврзе со црковнословенското *čreljuštьnja*, со значење ‘жабри’. Етимолошки се изведува од прасловенскиот корен (*(s)kr- (s)kъr(g)-) од индоевропското **sqeroi +-lo + -(a)*. Во формите *kreje, krljušt* во српски и хрватски има губење на подвижното S- (Skok II 1972: 189), како и во македонската стандардна форма *крлушка*. Поинаку е во формите *скрлушка, скрлушина, шкрапул’ки, шкрал’уп(ка), чкрал’упка,* регистрирани на македонската дијалектна територија со чување на почетниот консонант С-, односно изменет во Ш- или Ч- (види материјал). Скок смета дека најверојатно се работи за изведенка од иста основа со лексемата *крило* (добиена од **skridlo*; Skok II 1972: 195), лексема којашто ја сретнавме како назив за *крлушка* во пунктот Тиолишта (362), Костурско, каде што паралелно се јавуваат три назива: *љушпи, перја, крилја*.

струшка / струготина

Називот *струшка* е од сесловенскиот и прасловенскиот корен **strug-*, (*strugati, stružem* (impf.) / *strugnuti, strugnem* (pf)); од индоевропскиот корен *streug- (Skok III 1973: 349). Овде спаѓа, според нас, и називот *коструш* забележан во пунктот Дуње (183), Мариовско, како и називот *струготина* регистриран во селото Негован (307), Солунско.

корупка

Називот *корупка* е од словенско потекло. Добиен е од сесловенското и прасловенското **kora* со значење 1. ‘кожа, кортекс’ и 2. ‘обвивка’ Од лексемата *кора* најверојатно е најпрво добиена формата *коруба* ‘кора од лубеница’ (Космет) со реткиот суфикс -uha, а потоа и деминутивот *корубка* ‘лушпа од јајце’ (сп. Skok II 1972: 151). Во некои словенски јазици е регистрирана форма со непостојано S- на почетокот: *skora*, а оттаму и други изведенки: *скорка* (вид тиква), *скарци* (дрвца на воденичкото тркало што ја налеваат водата), *скорњача* (желка), *скорни* (вид чизми). Сите овие лексеми можат да се поврзат со индоевропскиот корен *(s)qer- ‘сече, реже’ со превојот *sqor- (Skok II 1972: 151).

паринка / пара / парулка

Потеклото на називот *пара,* со зборообразувачките варијанти *паринка* и *парулка,* а во еден пункт и *паричка* (Никодин 177)*,* е карактеристичен за централна Македонија и за дел од западна, а се поврзува со турскиот назив *пари* (турски *para* < персиски *pāre*; сп. Otašević 2014: 164). Истава лексема е регистрирана и во албанскиот со значење како овде споменатово pare peshku (https://fjalori.shkenca.org/).

рибонка

Лексемата *рибонка* можеме да ја поврземе со глаголот *ribati* со значење 'струга, ренда' кој претставува стара германска заемка од ствгерм. *riben*, герм. *reiben* (сп. Скок III 1973: 137). Оваа лексема е регистрирана само во неколку пункта од охридско-преспанскиот регион.

гушлина

Лексемата *гушлина* најверојатно е по потекло од зборот *гуша*, балканизам со значење 'преден дел од вратот, и вид болест' кој претставува заемка од романскиот/ароманскиот јазик (gušă < lat.geusiae; БЕР I 1971: 297). Регистрирана е само во неколку пункта во битолско-леринскиот регион.

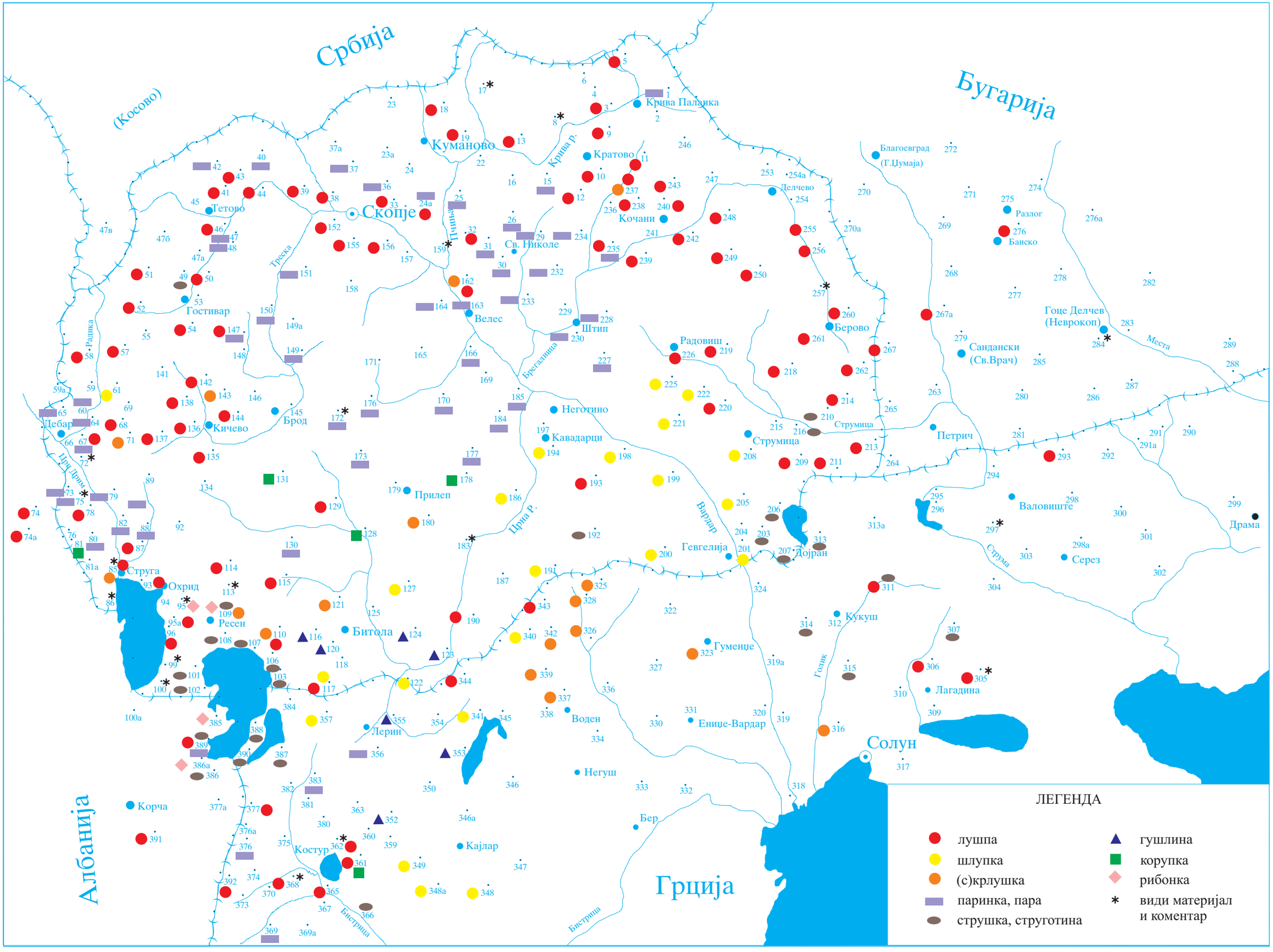
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Струмица
Радовиш
Берово
Гевгелија
Дојран
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Лебар
Брод
Дебар
Радика
Трешка
Пчиња
Брегалница
Струмица
Места
Струма
Вардар
Црна Р.
Црн Дрим
Бистрица
Голик
Црна р.
Крива р.
ЛЕГЕНДА
лушпа
шлупка
(с)крлушка
паринка, пара
струшка, струготина
гушлина
корупка
рибонка
* види материјал и коментар

1 пупуњ'ок //
жунод'ӷвица
2
3 жљ'ука
4 шљуња
5 кљуод'рвӑц
6 пупуњ'ок
8 кл’ундӷво
9 к’укавӑ[а]ц
10 клук'арац
//кљукодр'ӑвац /
кљ'укарац
11
12 кл’укарец //
пуп'уњак
13 кљ'унӣдрви
15 кл’ундрво //
пуп'уњак
16
17 кљ'укдӷво //
пуп'уњак
18 кљ'ундрво //
пуп'уњак
19 пуп'уњак //
кљукод'рвац
22 кл’ундӷво //
пуп'уњак
23 жљуна
23а
24 кљундӷво //
пуп'уњак
24а кљукод'ӷвец
25 кљ'ундрво
26 кљ'ундӷво //
п'упуњак
29 кл’укарец //
пуп'уњак
30 кл’укод'ӷвец //
пуп'унец
31 клукод'ӷвец //
пуп'уњак
32 клукод'ӷвац //
пуп'уњац
33 клук'одӷвец //
п'упуњак
36 кл’укодрвац
37 кљукодрвӑц
37а
38 клукадрвец
39 кл’укодрвац
40 кл’ук'од[ӑ]ӷвӑц
41 кл’ук'одӷфка
42 клукодрфка //
клукодрвец
43 кл’ук'одӑрвец
44 кл’укајдрфка
45
46 кл’укудрфка
47 кл[ъ]укајдрфка
47а
47б
47в
48 кл’укајдрво
49 пупунец
50 кл’каjдӷрво
51 кл’укајдӑрво
52 кл’укајдӷрво
53
54 клукајдӷрво
55
57 пупунец
58 кл’окалек
59
59а
60 ќокален
61 пупунец
64 чукалек
65 ќокален
66
67 ќокал’ка
68 кл’укарен //
кл’укар
69
71 клукајдрвец
72 ќокален
73 кл’укачка
74 кл’ук'ајдɔрвец
74а ќукапик (алб.)
75 кл’укодɔрвец
76
78 кл’укалец
79–80 кл’укарен
81 кл”укарен
81а
82 клукарен
85 кл’укодӑрвец
86 кл’укарен
87 кл’укарец
88 кл’увкаранка
89
92
93 кл’укарец
94
95 кљукарец
95а кл’укарец
96 кл’укарец
99 пупунец
(кукудрвец)
100 кл’укарец
101 кл’укарец
102 кл’укарец
103 кл”укарец //
п'упунец
106 кл'акарец
107 Кл’укарец
108 кл”укарец //
кл”укарка
109 кл’укарец
110 кл’уфкарец
113 кл”окарец
114 к’лукарец
115 кљукодравец//к
љукодрвец//пуп
унец
116 кл’укодрвец
117 кл”укудрвец
118
120 кл’укодрвец //
дупидрвец
121 клукајдрвец //
клокодрвец
122 кл’укач
123 кл’укодрвец
124 клук'одрвец
125
127 чукајдрво
128 чукајдрвец
129 чукајдрвец
130 чуфкало
131 пупунец
//јурапца
134 ќосарец //
пупунец
//кленорец
135 ќуфкало //
клукалец
136 чуфкалица
137 кл’укаец //
клуколец
138 југајца
141 ч'укачка
142 југајца //
к'укуле
143 клукодрвец
144 клукојдрвец
145–146
147 пупунец
148
149 чк'ӑлфкало
149а
150 трторешка
151 п'упунец //
чкол'овранец
152 колк'ајдӷвец
//п'упунец
155 кук'ајдӷвец //
п'упунец
156 клукодрвец
157 кокодраец
158 к’окален
159 клукодрвец
162 клукуд'рвец
163 клукодарец
164 клукодрвец
165
166 клук'удрвец
169
170 клукударец
171
172 клукајдрвец //
клукајдрво
173 дупидрвец
176 клукодрвец
177 кукуд'рвец
178 клукодрвец
179
180 дупидрвец
183 клифк'ала
184 клук'акдрво
185 клӑкод'рвец
186 детле//детеў//
кокод'рвец
187 чукајдрвец
190 кл”укодрвец
191 д'етол //
кл’укод'ӷвец
192 детелиќ
193 детле
194 клукод'ӷвец
197 клӑкӑд'рвец
198 кл’укод'рвец
199 д[ӑ]рв'ар
200 д'етле
201 пуп'униц
203 кл”укодӑрвӑц
205 кл’укодр[ӣ]фце
206 мрӑфк'ар
207
208 кл’укод'рве[ӑ]ц
209 п'упӑнец
210 чук
211 кл’укад'рвец
212
213 д'етӑл
214 д'етел
215
216 кл’укод'рвец
218 д'етеле
219 кл’укод[ӣ]ӷвец
220 кл’укод'рвец //
п'упунец
221 кл’укод[ӣ]ӷвец
222 кл’укад'рвец
225 кл’укод'ӷвец
226 кл’укод'ӷвец
227 кл’укад'рвец
228 кр'укалец (
кл’укарец)
229 кл”укарец //
пуп'унец
230 кл”укарец
232–234 кл”укарец
235 клукод'ӷвец //
кл”укарец
236 кл’укод'рвец //
пуп'уњак
237–239 кл”укарец
240 кл’укод'ӷвец
241
242 кл’укод'ӷвец
243 ј'уговица
246 кл’укод'рвец
247 д'етел//
ј'уговица
248 ј'увица //
кукод'рвец
249 кл”укавец //
пупун'ок
250 д'етел
253 кл'укод'рвец
254
254а
255 кл’укод'ӷвец
256 ч'окл’анец
257 чофчоб'орец
260 кл’укод'ӷвец
261 д'етел′ //
кл′укод'ӷвец //
пуп'унец
262 д'етел
263–265
267 пуп'унец
267а кӑлв'ач
268–270
270а
271–275
276 кӑлв'ач
276а
277–291
291а кӑл’в'ач′//
кӑд'ӑнкӑ
292–296
297 п'упун //
ч’уч”ок
298
298а
299–306
307 кл”укӑриц
309–310
311 кл”укǫвиц //
кӑлв'ач
312
313 а'учкӑк'ан
(турц.)
313а
314–316 кӑлв'ач
317–320
322
323 мӑмушк'арник
324
325 д'етле //
пуп'униц //
клукуд'рвиц
326–327
327
328 д'етал
330–334
336
337 д'етал
338
339 клукод'рвиц
340 пӑп'униц
341 кукуд'ӑрвиц
342
343 д'етаў
344 чукајд'рвец
345–346
346а
347 кл’укуд'ӑрвец
348 скриф'анче
348а кук
349 д'упи д'ӑрво
350
352 клифкод'ӑрец
353–354
355 кл”укач
356 кл’укод'рвец
357 дрводелец
359
360
361 чукајд'рвец
362 кукуд[ӑ]ӷвец
363
365 пуп'авец
366
367 пуп'алец
368 пуп'авец
369 диклица
369а
370
373–375
376 пуп'унец
376а
377 пуп'унец
377а
380–381
381а
382
383 кл'ипало
384
385 кл’укарец
386 клукајдрвец
386а кл’укарец
387 п'упунец
388 п'упу꞉нец
389 кл”укарец
390 пупунец
391 бирб'илка
391а
392 пуп'авец

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*клукаjдрвец*	5, 11, 19, 24а, 30, 31, 32, 33, 36–39, 40, 41–44, 46–48, 50–52, 54, 71, 74–75, 85, 115, 116–117, 120, 121, 123–124, 143–144, 152, 155, 156–157, 159, 162–163, 164, 166, 170, 172, 176–178, 184–185, 186, 190, 191, 194, 197–198, 203, 205, 208, 211, 216, 219, 220, 221–222, 225–227, 235, 236, 240, 242, 246, 248, 253, 255, 260, 261, 325, 339, 341, 347, 352, 356, 362, 386
●	*клукарец, клукарен, клукач*	9–10, 11, 12, 29, 58, 68, 73, 78–82, 86–87, 93, 95, 95а, 96, 100–102, 103, 106–110, 113–114, 122, 135, 137, 228, 229, 230, 232–233, 234, 237, 238–239, 249, 307, 311, 355, 385, 386а, 389
●	*колвач, колфкало, клифкало*	88, 149, 183, 267а, 276, 291а, 311, 314–316
●	*клунdрво*	8, 13, 15, 17, 18, 22, 24, 25, 26
▲	*џӣџунец / џӣџунок*	1, 6, 12, 15, 17, 18, 19, 22, 24, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 40, 49, 57, 61, 99, 103, 115, 131, 134, 147, 151, 152, 155, 201, 209, 220, 229, 236, 249, 261, 267, 297, 325, 340, 365, 367–368, 376–377, 387– 388, 390, 392
◆	*dеӣел*	186, 191, 192–193, 200, 213–214, 218, 247, 248, 250, 261, 262, 325, 328, 337, 343
■	*чукаjdрвец*	127–129, 187, 344, 361, 391
■	*чук, чукачка*	64, 130, 136, 141, 210
⬭	*dуӣиdрвец*	120, 173, 180, 349
⬭	*dрвец, dрвоdелец*	199, 357
▬	*ќокален, ќокалка*	60, 65, 67, 72, 158
⬟	*јуӡовица*	131, 138, 142, 243, 247
★	*жљуна*	3–4, 23
*	види материјал и коментар	1, 74а, 134, 135, 150, 151, 206, 256, 291а, 297, 313, 323, 348, 369, 383, 391

На картата се претставени називите на лексемата ‘клукајдрвец’ на македонската дијалектна територија. Овие називи даваат одговор на прашањето бр. 39 од глава XVI *Птици* од *Прашалникот за собирање дијалектен материјал* за МДА (Видоески 2000: 149).

Според TPMJ (II 2005: 536), лексемата *клукајдрвец* означува „(зоол.) Шумска птица со долг и остар клун; Dendrocopus. *Во шумата најдоа отвори што ги прави клукајдрвецот на стеблата од дрвата*.“

На македонската дијалектна територија за ова животно најчесто се среќаваат називите *клукајдрвец*, *пупунец*, *детел*, *чукајдрвец*, *колвач*, *југовица*, *ќокален*, како и низа единечни називи (*аучкакан*, *бирбилка*, *жуноѕрвица*, *каданка*, *кленорец*, *клипало*, *мамушкарник*, *мрафкар*, *скрифанче*, *тртторешка*, *ќосарец*, *ќукапик*, *ќуфкало*, *чколовранец*, *чокланец*, *чофчоборец*, *чучок*).

клукајдрвец

Зборот *клукајдрвец* претставува најфреквентен и, со помали исклучоци, најзастапен назив на ова животно на македонската дијалектна територија. Во зборообразувачка смисла, станува збор за т.н. императива сложенка, составена од императив на глаголот *клука* и именката *дрво*, за којашто се наоѓаат соодветни паралели во дел од словенските јазици (сп. и грч. *δρυοκολάπτης*, образувано на истиот начин).

Во случај на глаголот *клука* (< псл. **kl’ukati*, ЭССЯ X 1983: 56–57), најверојатно се работи за изведенка од псл. основа **kl’uk-* (>*клукало* ‘алка за чукање на капија’ (PMJ I 1961: 334), сп. и *клуч*), којашто потекнува од ист ие. корен како и глаголот *колве* (ЭССЯ X 1983: 57, ERHJ I 2016: 454; сп. подолу). Именката *дрво* ‘повеќегодишно растение со корен, стебло и гранки’ претставува сесловенски збор и доаѓа од псл. **dervo*, а врз основа на низа ие. паралели (литв. *dervà*, латв. *drava* ‘бор’, стгр. *δρῦς*, алб. *dru*, англ. *tree* ‘дрво’) се врзува со ие. корен **deru-* (Derksen 2008: 99; ЭССЯ IV 1977: 212).

Покрај називот *клукајдрвец*, во повеќе говори од глаголот *клука* се образуваат и соодветни изведенки – *клукарец*, *клукарен* и *клукач*, чиишто жаришта се наоѓаат на југозапад и североисток на македонската дијалектна територија.

колвач

Називите *колвач*, одн. *колфкало*/*клифкало* карактеристични се за дијалектите во Пиринска Македонија и во источниот дел на Егејска Македонија, но во помал број случаи се среќаваат и во неколку говори од западното наречје (Кичевско, Прилепско, Струшко).

Сите овие називи во својата основа го содржат глаголот *колве*, којшто е сврзан со псл. **klьvati*, **kl’ujǫ* (сп. буг. *кълва*, срп. *кљувати*, слн. *kljuvati*, рус. *клевать*, пол. *kłuć (się)* итн.) и преку балтиските паралели – литв. *kliáuti* ‘запне, се закачи, се фати’ и латв. *kļaut* ‘зафаќа, опфаќа’ – се сведува на ие. **klēu̯-* ‘крив, се закачува, се фаќа’ (сп. лат. *clavus* ‘шајка, клинец’, но и пл. **kl’uпъ*> мак. *клун* (сп. го дијалектниот назив *клунѕрво* во Кумановско). За истата ие. основа, со напомена дека се работи за понатамошна етапа во нејзиниот развој, се врзува и глаголот *клука* (сп. горе).

пупунец

Зборот *пупунец* спаѓа во еден од најзастапените називи за ‘клукајдрвец’ на македонската дијалектна територија, на којашто главно се јавува во две зборообразувачки варијанти – *пупунец* и *пупунок*. Првата варијанта на називот во поголема мера е присутна во западните говори (со посебна концентрација во костурско-преспанскиот регион), додека втората варијанта главно се врзува за североисточниот дел на територијата.

Иако лексемата *пупунец* најглавно се користи за означување „птица со црно-бела опашка и крилја (*Upupa epops*)” (Мургоски 2011: 1082), поради низа физички сличности (боите, клунот, кикиришката) често доаѓа до нејзината употреба во значење ‘клукајдрвец’ (*Dendrocopos*). Називот очигледно има ономатопејско потекло – подражавање на звукот на птицата – и за него се наоѓаат паралели во низа балкански (сп. ром. *pupăză*, алб. *pupëza*, срп. *пупавац*) и, пошироко, во ие. јазици. (сп. литв. *pupútis*, лат. *upupa*, англ. *hoopoe* итн.), а се претполага ие. форма **hₜepop* (сп. Јанкулоски 2019; ЛАМД 2020: *клукајдрвец*).

детел

Еден од називите за ‘клукајдрвец’ претставува и зборот *детел*, којшто е застапен главно во два ареала во рамките на македонската дијалектна територија: во меѓуречието на Црна Река и Вардар, како и во говорите на линијата Кочани – Берово – Струмица.

Во случај на лексемата *детел* се работи за сесловенски збор (сп. буг. *дятел* (диј.), срп. *д(ј)етао*, хрв. *djetao*, слн. *detel*, пол. *dzięcioł*, длуж. *źeśelc* (диј.), глуж. *dźećel*, чеш. *datel*, слч. *d’atel’*, рус. *дятел*, блр. *дзяцел*, укр. *дятел*), којшто најверојатно потекнува од псл. **dętelъ*. Се претпоставува дека се работи за сложенка образувана од пие. основа **dьlb-*/**delb-* ‘длаби’ (сп. станг. *delfan*, ‘копа, погребува’, ствгерм. *bi-telban* ‘закопува’, исто така и лат. *dolāre* ‘длаби’) и една од варијантите на суфиксот **-tel-* (сп. *петел*, *жител*), при што подоцна дошло до соодветни гласовни упростувања од типот **delb-tel-* > **del-tel-* >**den-tel-* > **dę-tel-*, во буквална смисла ‘оној што длаби, длабач’ (сп. ЭССЯ V 1978: 28; SP III 1979: 103; Skok I 1971: 413–414).

чукајдрвец

Називот *чукајдрвец* е присутен во дел од говорите на западното наречје (Прилепско-Битолски Регион) и претставува сложенка од глаголот *чука* и именката *дрво* (за истиот зборообразувачки модел, сп. *клукајдрвец*).

Етимологијата на глаголот *чука* не е сосема јасна, иако е најверојатна претпоставката дека тој има ономатопејско потекло (ЭССЯ IV 1977: 131–132, ERHJ I 2016: 137). Обидите (ERHJ I 2016: 137) глаголот *чука* да биде објаснет како деноминал од именката *чук* ‘чекан’ се помалку веројатни, со оглед на тоа дека во неколку пунктови во западна Македонија токму таа лексема (*чук*) има значење ‘клукајдрвец’, што речиси сигурно претставува резултат на процесот на девербализација (сп. ја во таа смисла и лексемата *чукачка*).

ќокален/ќокалка

Во неколку пунктови во Дебарско и околината со значење ‘клукајдрвец’ се среќава лексемата *ќокален*, одн. *ќокалка*. Земајќи го предвид непосредниот долг контакт со албанскиот јазик во тој ареал, потеклото на зборот се врзува за алб. *çok* ‘чекан, клукало, алка за тропање’ (FSHM 1996: 122).

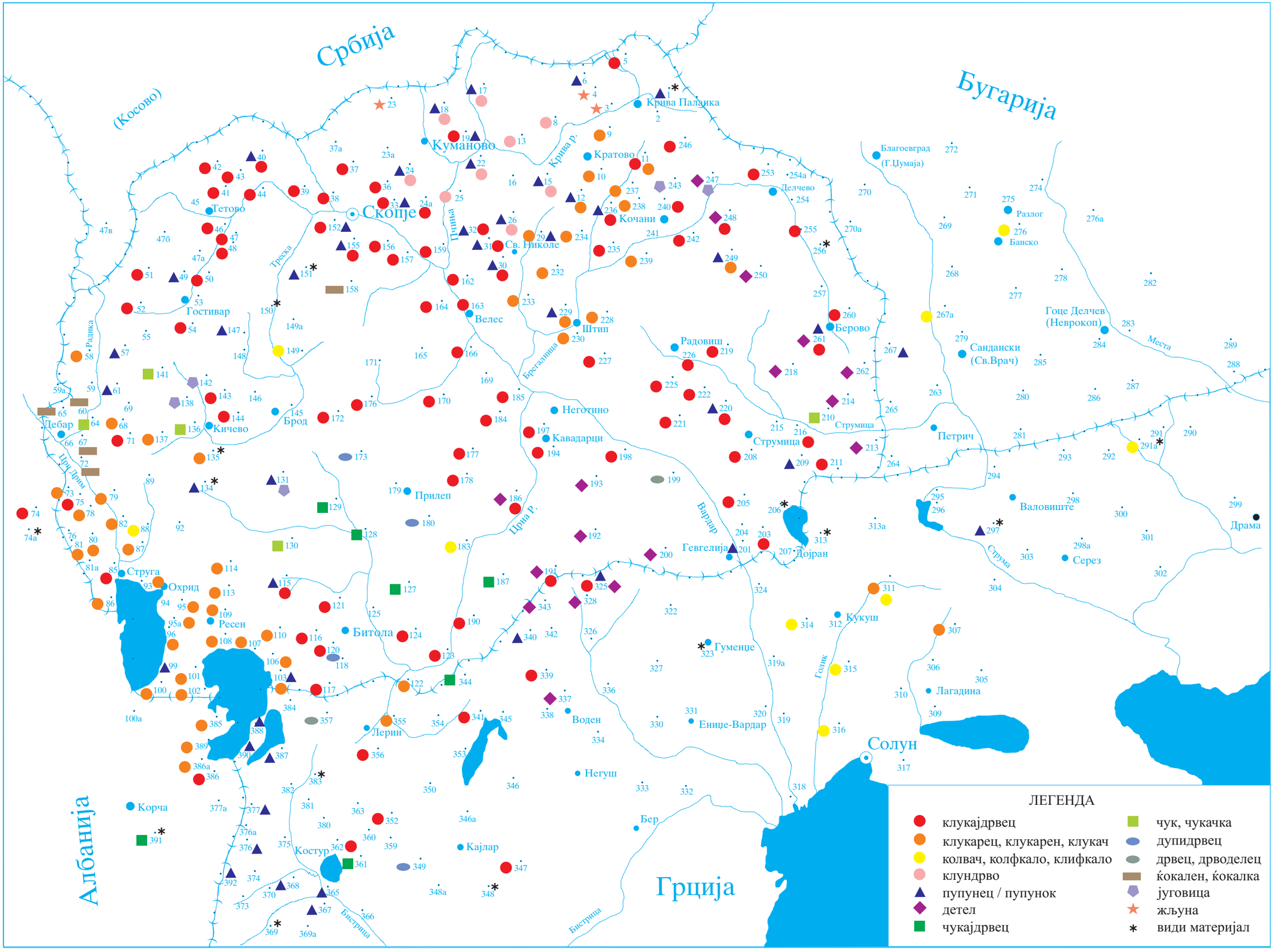
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Куманово
Крива Паланка
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кочани
Св. Николе
Велес
Штип
Радовиш
Берово
Делчево
Струмица
Неготино
Кавадарци
Кичево
Брод
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Санданski (Св.Врач)
Петрич
Серез
Драма
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Благоевград (Г.Џумаја)
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
клукајдрвец
клукарец, клукарен, клукач
колвач, колфкало, клифкало
клундрво
пупунец / пупунок
детел
чукајдрвец
чук, чукачка
дупидрвец
дрвец, дрводелец
ќокален, ќокалка
југовица
жљуна
види материјал

1	ул’	58	цвеќе // цветк’е	122	кикир'иска	190–192	кикир'еска	299–304		363	
2				123	кикир'еска	193	кекер'еска	305	калп'ак	365	греб'енец
3	уљка	59–59а		124	кикириска	194	кик'ереска	306		366	
4–5	уљ	60–61	цвеќе	125		197	кик'ереска	307	крес	367	гребен'ец
6	уљ // уљка	64–65	цвеќе	127	кикиритка	198	гр'еска	309–310		368	греб'енец
8–9	уљ	66		128–129	кикиришка	199	гр'еска // гр'ебӑн	311	гр'ебин	369	гребен'ец
10–11	гр'ебен	67–68	цвеќе	130	кикирига			312		369а	
12	п'етле	69		131	фуфул	200	кӌкар'еска	313	гр'ебӑн	370	
13	хух'уљ	71	цвеќе	134	фуфул	201	кр'еска	313а		373–375	
15	вув'ул’	72	к'апул’	135	кикиритка	203	гр'еска	314	гр'ебин	376	греб'енец
16		73	ќапул’	136	фуфул // киска	205	гр'еска	315	гр'ебин // кӑнӑр'еска	376а	
17	вув'уљ	74	букул’			206–207	гр'ебӑн			377	греб'енец
18	гр'ебен	74а	булиќ	137–138	фуфул’	208	гр'еска	316	гр'ебен	377а	
19	уљ	75	цвеќе	141–142	ф'уфул’	209	гр'ебӑн	317–319		380–381	
22	уљ	76		143	фуфул	210–211	гр'ебен	319а		381а	п'етал // п'етол
23	гребен	78–79	цвеќе	144	фрфул	212		320			
23а		80	кикиричка	145–146		213	гр'ебен	322		382	
24	гр'ебен	81	к'икачка	147	фудул	214	гр'ебењ	323	кр'еска	383	гребен
24а	гр'ебӑн,	81а		148		215		324		384	
25–26	гр'ебен	82	кикиришка	149	ќуфул	216	гр'ебен	325	кр'еска // кикир'итка	385	гребенец
29		85	китка	149а		218–219	гр'ебен			386	гребен
30–32	гр'ебен	86	ќика	150	фрфул	220–221	гр'еска	326	кӑткадике // кӑрке	386а	гребенец
33	кикир'ика	87	к’итка	151	ф'уфул	222	гр'епка			387	гребен
36	кикиришка	88	ќирка	152	гр'иво	225	гр'епка	327		388	п'етєнец
37	гребенӑц	89		155	гр'ебен	226	гребен	328	кр'еска	389	кик'иритка // гр'ебенец
37а		92		156	кикиришка	227	гр'еска	330–334			
38	кикиришка	93	ќитка	157	кикирушка	228–230	гр'ебен	336		390	гребен
39	вувул	94		158	цвеќе	232–240	гр'ебен	337	кр'еска	391	греб'енец
40–43	ул’	95–95а	ќитка	159	гребењ	241–242		338		391а	
44	ул’ // фрфул’	96	уул’	162–163	гребен	243	гр'ебен	339	кр'еска	392	гребалец
		99	ќитка	164	гребењ	246–250	гр'ебен	340	кр'ескӑ		
45		100	китка // к’итка	165		253–254а		341	гр'ебин		
46	фуфул’			166	гребен	255–257	гр'ебен	342	кр'єске		
47	фуфул’ (ль)	101	гребенец	169		260–262	гр'ебен	343	кр'еска		
47а		102	гребен	170	кикиритка	263–265		344	греб'енец		
47б		103	п'етенец	171		267–267а	гребен	345–346			
47в		106	п'етенец	172	вувул	268–270		346а			
48	чешел’	107	гребен	173	кикурушка	270а		347–348	гр'ебен		
49	фуфул’	108	гр'ебенец	176	кикирига	271–272		348а	гр'ебен		
50	гребен	109–110	гребен	177–178	кикир'итка	274–275		349	гр'ебен		
51	фуфул’	113	гр'ебенец	179		276	гр'ебенец	350			
52	китка // гребен	114	кикиришка	180	киткиритка	276а		352	гр'ебен		
		115–116	кикиритка	183	кикир'иска	277–291		353	гребин		
53		117	к'иќирига	184	кукул // гребењ	291а	гр'ебєн’	354			
54	фуфул’ька	118				292–296		355–357	гр'ебен		
55		120	к’ик’ирига	185	к'укул	297	гр'ебин	359–360			
57	уул’	121	кикиритка	186–187	кикир'еска	298–298а		361–362	гр'ебен		

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
	гребен	10–11, 18, 23–24, 24а, 25–26, 30–32, 37, 50, 101–102, 107, 109–110, 155, 159, 162–164, 166, 198, 199, 203, 205–211, 213–214, 216, 218, 220–222, 225–230, 232–239, 240, 243, 246–250, 255–257, 260–262, 267, 267а, 291а, 297, 311, 313–314, 315, 316, 341, 347–348, 348а, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 369, 383, 385–386, 386а, 387, 390–391
	кикиришка	33, 36, 38, 80, 82, 114–117, 120–124, 127–130, 135, 156–157, 170, 173, 176–178, 180, 183, 186–187, 190–194, 197, 200, 389
	фуфул	1, 3–6, 8–9, 13, 15, 17, 19, 22, 39–43, 44, 46–47, 49, 51, 54, 57, 96, 131, 134, 136, 137–138, 141–144, 147, 149–151, 172, 184, 185
	цвеќе	58, 60–61, 64–65, 67–68, 71, 75–76, 79, 158
	креска	201, 307, 323, 325, 328, 337, 339–340, 342–343
	кишка	52, 85, 87, 93, 95, 95а, 99–100
*	видиматеријал и коментар	48, 72–74, 74а, 81, 86, 88, 152, 305

Картата дава преглед на називите за ‘кикиришка’ на македонскиот дијалектен ареал. Овие називи се добиени како одговор на прашањето бр. 4, кое гласи *Како се вика црвениот и назабен израсток на главата на петелот*? од глава XVI од *Прашалникот за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас* (Видоески 2000: 148).

Со лексемата *кикиришка* во ТРМЈ (II 2005: 511) се именува ‘месест, црвен и назабен израсток на глава на кокошка, петел мисирка и сл.’

На македонската дијалектна територија за ‘кикиришка’ суштествуваат следниве лексички разновидности (во фонетски и морфолошки разновидности): *кикиришка/ кикиритка*, *гр'ебен, ф'уфул/л’, китка, цвеќе, капул’, булиќ, калп'ак.*

кикиришка

Називот *кикиришка*, општоприфатен назив во македонскиот стандарден јазик, во македонските говори се бележи во голем број фонетски и зборообразувачки разновидности *(кикирушка, кикириґа, к’ик’ириґа, кикиричка, кикир'ика, кикириска, кикир'иска, кикиритка, кикир'итка*). Формира компактен ареал, зафаќајќи ги централните говори.

ТРМЈ (II 2005: 511) ја нотира и лексичката разновидност *кикиритка* чие второ значење не упатува на значењето на лексемата *кикиришка*.

Станува збор за прасловенска и општословенска лексема изведена од прасловенската ономатопеја **kykati* ‘крика, испушта силен глас’; со исто или слично значење лексемава е регистрирана речиси во сите словенски јазици: во слн. *kikati, kikam* (impf.) ‘да се биде рапав во гласот’, а *kika* ‘рапавост’, прид. *kikav* ‘рапав’, во срп. и хрв. *kikotati se* ‘се кикоти; се смее’, во рус. *кúкать, кúчу* ‘испушта силен глас, крика – за птици’, во укр. *kykati* ‘гласот, викањето кај кукавицата, кукање’, оттука и кикирика – за гласот кај петелот, ова изведено од ономатопејата *kikirikati, kikirik,* во лат. *cuccurru, cucurrie* (Фасмер II 1986: 231; Bezlaj II 1982: 31).

ґр'ебен

Називот *ґр'ебен* низ дијалектите регистриран во голем број фонетски и зборообразувачки разновидности (*ґр'ебен, ґр'ебѧн’, ґр'ебењ, ґребенец, ґреб'енец, ґр'ебăн, ґр'ебенăц, ґр'ебин, ґр'епка*) со својата дистрибуција образува два арели.

Односнава лексема е застапена во поблиските и подалечните словенски јазици, со повеќе значења како: ‘уред со запци за чешлање на коса, брада/чешел; уред за влачење волна; планински срт’; но и со значење ‘црвен назабен израсток на главата на петелот’ во словенечкиот, српскиот, хрватскиот и бугарскиот јазик. И овде станува збор за прасловенска и општословенска лексема: прасл. **greby, grebene* од *grebsti, grebem,* лат. *pecten, pektā*, ова произведено од прасл. **greby*, **greben-e* со зн. ‘чеша, гребе’; а според Славски, со наставка *-ень* добиената форма **grebenь* означува ‘предмет со запци за чешлање на коса, брада, односно чешел; предмет за влачење волна; но и планински срт’. Сп.: срп. и хрв. *ґребен,* слн. *grebėn*, рус. *гре́бень, гре́бня*, укр. *гребінь*, чеш. *hřeben*, слч. *hrebeň*, пол. *grzebień*, длуж. *grjebjeń* (БЕР I 1971: 277; Bezlaj I 1977: 173).

Во стандардниот македонски јазик во употреба се две лексеми за именувањето *ґребен* (ТРМЈ I 2003: 375): *ґрбен*[1] со три значења: 1. Горен дел од планина, рид од планина и сл. 2. Крпа во вода. 3. Највисоко место меѓу плешките кај животните, најистакнати пршлени; и *ґребен*[2] ‘алатка со железни запци за чешлање, влачење на волна, лен и сл. ’

ф'уфул

Лексичката разновидност *ф'уфул/л’* на македонскиот дијалектен ареал ја нотиравме во голем број фонолошки и зборообразувачки разновидности (*ф'уфул, ф'уфул’, ф'уфул’ька, фрфул, ф'уѳул, вувул вув'ул’, ќуфул, ул’, уул’, уль, уька, и к'укул*).

Нејзина дистрибуција бележиме во северните македонски говори.

Кај ова именување основниот мотив е карактерната особина, ‘дрзок, горд, своеглав’ – особини со кои всушност се карактеризира и петелот. Станува збор за балкански турцизам од арапско потекло, во тур. *fuduli* < арап. *fudūliyy* ‘оној кој неповикан решава туѓи проблеми; оној што е наметлив, арогантен’ (Skok I 1971: 535).

ТРМЈ (VI 2014: 273) го нотира називот *фуфул* со толкување ’кикиришка на петел‘, а нотирани се и формите *уле*, за маж, *улка*, за жена, со назнаката разговорно и со значење ‘луд човек/жена, некој што е со помрачен ум’ (ТРМЈ VI 2014: 174; 176).

кр'еска

Називот *кр'еска* (во фонетските варијации *кр'ескă, кр'єске*) го регистрираме во десет населби во јужните македонски говори. Според забелешките на информаторите називов го означува ‘гребенот на главата на петелот’, а не гласот што го испушта петелот.

Нема јасна етимологија за односнава лексема иако се доведува во врска со прасловенската форма **krasъ* со значење ‘буди’, ова од ие. **kres-*, **krek-* со истото значење, во стсл. *vъskresiti, vъskresѫ* ‘се буди, оживува’, од *hres* ‘темпераментен, разигран’. Во слн. јазик нотирана е лексемата *kreša* ‘вика, извикува’ и *krešen* ‘темпераментен, моќен’, во чеш. *krišiti* ‘буди, прави драма со викање’, во пол. дијал. *kresicz* ‘разбудува, буди’, во срп. *kresta* со значење меѓу другите и ‘гребен на петел’, и во буг. јазик. *креста* со истото значење (Bezlaj II 1982: 91).

Во стандардниот македонски јазик лексемата *креска* се употребува со две значења: 1. За птици – испушта остар, висок и рапав глас. и 2. Вика со висок, пискав или засипнат глас (ТРМЈ II 2005: 636).

ќитка

Именувањето *ќитка* (во фонолошки разновидности *китка, к’итка*) се јавува во седум населби на македонската дијалектна територија и формира мал изолиран ареал.

Лексемата *китка* во ТРМЈ (II: 518–519) е нотирана со 7 значења, од кои првото е ‘неколку стракови цвеќе заедно; букет’, а седмото со назнака дијалектизам со значење ‘цвет’.

Се работи за несигурна етимологија на односнава лексема, веројатно добиена по пат на аналогија од прасл. *kyt-ъkā* од **kitā* со основно зн. ‘украс, китка; грозд; вејјка со листови’. Вообичаено се изведува од ие. **kūp-tā-* и се поврзува со рус. *чуб* ‘украс во коса’. Лексемата е присутна и во другите поблиски и подалечни словенски јазици: срп. и хрв. *кȉтка* ‘китена женска шапка’, во рус. дијал. *ки́тка* ‘сноп сено’, во книж. рус. со зн. ‘реса (на врба и сл.)’, блр. *кі́тка* ‘сноп (на пр. од сено)’, чеш. *kytka* ‘цвет; букет; китка’, слч. *kytka* ‘букет; китка; сноп (на пр. од лен)’, дем. форма *kytka* од *kita* ‘вид бела шапка со украс од перја; сноп на пр. од сено; снопче лен’, глуж. *kitka* ‘грозд, китка, парче од коса, кадрица, локна’ (БЕР II 1979: 396; Фасмер III 1987: 349).

цв'еќе

Лексичката разновидност *цв'еќе* со која се именува ‘кикиришката на петелот’ формира компактен ареал во Дебарско каде е дистрибуиран во 9 населби.

ТРМЈ (VI 2014: 304–305) називот *цвеќе* го бележи со пет толкувања меѓу кои и: ‘растение со лисја и цвет’, ‘украс што личи на цвеќе’, но и со преносно значење ‘нешто што се одликува со неспоредлива, исклучителна убавина’.

Спорадично на македонскиот јазичен ареал се дистрибуирани и други називи со кои се именува ‘кикиришката на петелот’. Сп.: *ќ'апул’, б'улиќ, б'укул*’, *калп'ак*, *ќика/к'икачка /ќирка, ґриво, ч'ешел’* .

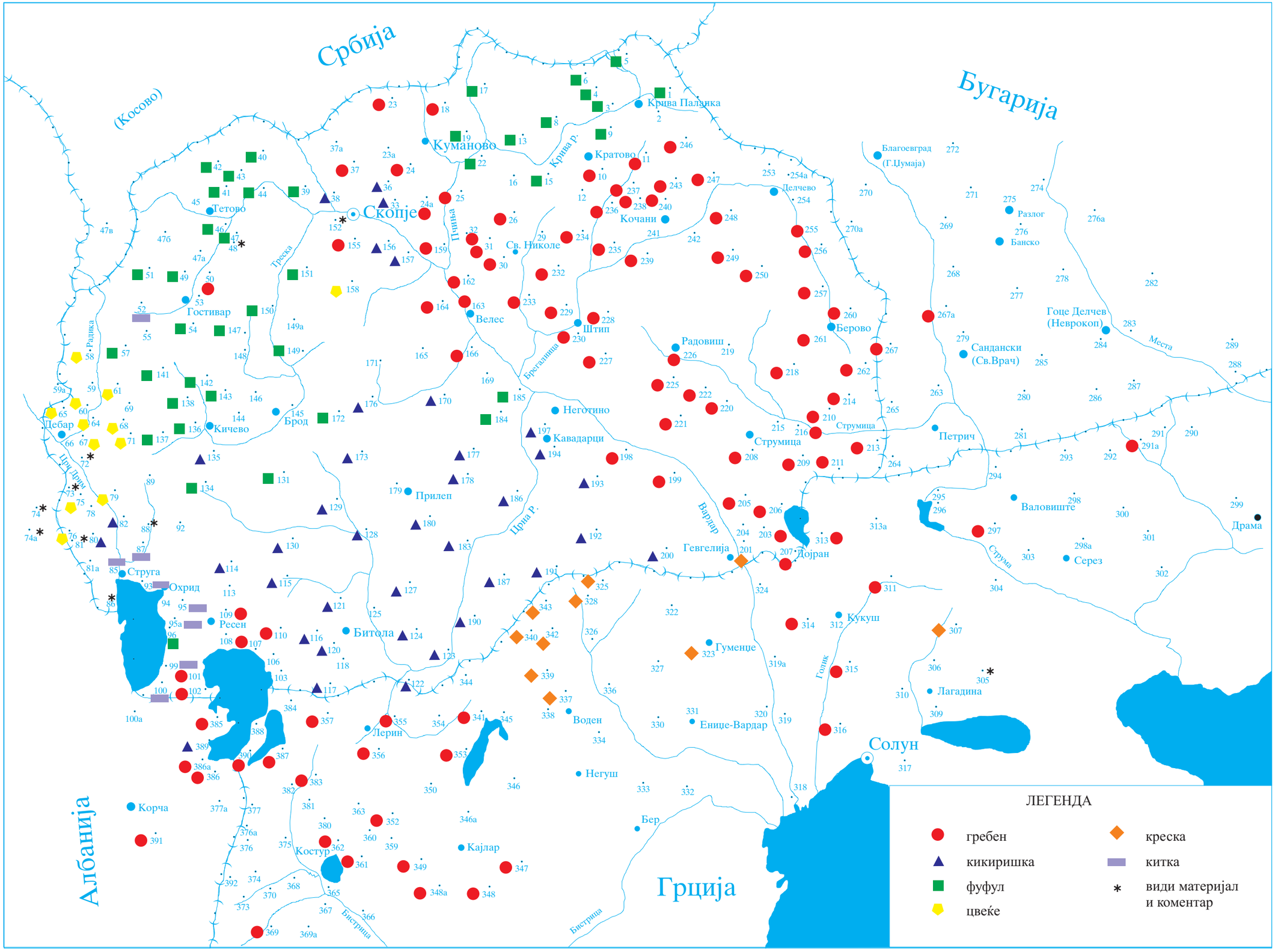
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Неготино
Кавадарци
Радовиш
Струмица
Берово
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Гумендже
Кукуш
Лагадина
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Лебар
Брод
Црн Дрим
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
ЛЕГЕНДА
гребен
кикиришка
фуфул
цвеќе
креска
китка
види материјал
и коментар

1–2	ј'абука
3	
4	ј'абука
5	јабука
6	ј'абука
8–13	ј'абука
15	ј'абука
16	
17–19	ј'абука
22–23	ј'абука
23а	
24	ј'абука
24а	ј'абука
25–26	ј'абука
29–30	ј'абука
31–33	ј'абука
36–37	јабука
37а	
38–40	јабука
41	ј'абука
42	јабука
43	ј'абука
44	јабука
45	
46	јабука
47	јаболко
47а	
47б	
47в	
48	јаболко
49–52	јабулко
53	
54	јабулко
55	
57	јабӑлко
58	јабалко
59	ј'ӑбǫлка
59а	
60	јабулко
61	јабǫ̆лко
64	јабоӑлко
65	јаболко
66	
67	јабǫуᵃко
68	јабӑлко
69	
71	јабǫ̆лко
72	јаболка
73	
74	јабǫлко, ј'аболко
74а	јабǫлко
75	јаболко
76	
78–80	јаболко
81	ј'абǫлко
81а	
82	јаболко
85–88	јаболко
89	
92	
93	јабоǫ̆лко
94	
95	јабоǫ̆лко, мајушка
95а	јабоǫ̆лко
96	јаболко
99–100	јаболко
101–102	јабоǫ̆лко
103	ј'абоко
106	ј'абоко
107	јабоǫ̆лко
108	ј'абоǫ̆лко
109–110	јабоǫ̆лко
113	ј'абоǫ̆лко
114	јаболкница, јаболко
115	јабӑлко
116–117	јабоко
118	
120–121	јабоко
122	јаб'ӑко
123	јаб'око
124	јабоко
125	
127–128	јабоко
129	јаболко
130	јабоко
131	јабӑлко
134	јабӑлко, јабӑлкǫ̆
135	јабӑлко
136	јабӑлко, јабӑлкǫ̆
137–138	јабӑлко
141	ј'абӑǫ̆лко
142–144	јабӑлко
145–146	
147	јаболко
148	
149	јабӑлко
149а	
150	јаболко
151	ј'аболко
152	ј'абука, ј'аболко
155	ј'аболко
156	јабоǫ̆лка
157	јаболка
158	јабаᵒлко
159	јабука
162	ј'абӑко
163	јабоко
164	јабӑлко
165	
166	јабӑлко, јабӑкǫ̆
169	
170	јабӑлко
171	
172	јаболко
173	јабоко
176	јабӑлко
177–178	јабӑко
179	
180	јабоко
183	јаболко
184	јабӑко
185	јабӑка
186	
187	јабӑко
190	јаб'ӑчка
191	јаǫ̆б'ӑко
192	јаб'ӑка
193	јабӑка
194	јаǫ̆б'ӑка
197–198	јаб'ӑка
199	јаǫ̆б'ука
200	јаб'ӑлка
201	јаǫ̆ӑб'улка
203	јӑб'улка
205–206	ј'абулка
207	јаǫ̆б'улка
208–210	ј'абука
211	ј'абука, ј'абулка
212	круша
213	ј'абука
214–215	
216	ј'абука
218	ј'абака
219–222	ј'абука
225	ј'абука
226	јабука
227–230	ј'абука
232–235	ј'абука
235а	ј'абука
236–240	ј'абука
241	
242	ј'абука
243	
246–248	ј'абака
249	ј'абӑка
250	ј'абака
253	ј'абака
254	
254а	
255–256	ј'абака
257	ј'абӑка
260–262	ј'абака
263–265	
267	ј'абака
267а	ј'абӑлка
268	ў'абӑлка
269	ў'абука
270	ў'абӑка
270а	
271	ў'абука
272	
274	ў'абӑлка
275	ў'абука
276	ј'абукǫ̆, ў'абӑлка
276а	ў'абука
277–278	ў'абука
279	
280	ў'абука
281	
282–284	ў'абӑлка
285	
286	ў'абӑлка
287–291	
291а	
292–296	
297	ј'абӑлка
298	
298а	
299–304	
305	ј'аблӑка, 'аблако
306	ј'аблӑка, 'аблака
307	ӑб'ӑлка
309–310	
311	јаǫ̆б'улка
312	
313	ј'абулка
313а	
314–315	јӑб'улка
316	ј'абӑлка
317–319	
319а	
320	
322	
323	аб'ӑлка
324–325	
326	јаб'ӑлко
327	
328	јаб'ӑǫ̆лко
330	јаǫ̆б'ӑлкǫ̆
331–334	
336–338	
339	аб'ӑǫ̆лкǫ̆
340	ӑб'оў̆ку, ӑб'оў̆кӑ
341	јаб'олко
342	
343	јаб'аǫ̆лко
344	јабӑлко
345–346	
346а	
347	ӑб'ӑлко
348	ǫ̆ӑб'ӑлко
348а	ӑб'ӑлко
349	ӑб'ӑлко
350	
352	јаб'ӑлко
353–354	
355–357	јаб'ӑко
357	јаб'ӑко
359	јаб'лко
360	
361	л'апка
362	лапка
363	
365	л'апка
366	
367	л'апка
368	лапка
369	л'апка
369а	
370	
373–375	
376	л'апка
376а	
377	лапка
377а	
380–381	
381	
381а	
382	
383	јаболко
384	
385–386	јаболко
386а	ј'аболко
387	јаболко
388	ј'абǫлко
389–390	јаболко
391	л'апка
391а	
392	лапка

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*јаболко*	1–2, 4–6, 8–13, 15, 17–19, 22–23, 24, 24a, 25–26, 29–33, 36–37, 38–44, 46–47, 48–52, 54, 57–59, 60–61, 64–65, 67–68, 71–72, 74, 74a, 75, 78–81, 82, 85–88, 93, 95, 95a, 96, 99–103, 106–110, 113–117, 120–124, 127–131, 134–138, 141–144, 147, 149, 150–152, 155–159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–185, 187, 190–194, 197–201, 203, 205–211, 213, 216, 218–222, 225–230, 232–235, 235a, 236–240, 242, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 267, 267a, 268–270, 271, 274–276, 276a, 277–278, 280, 282–284, 286, 297, 305–307, 311, 313, 314–316, 323, 326, 328, 330, 339–341, 343–344, 347–348, 348a, 349, 352, 355–357, 359, 383, 385–386, 386a, 387–390
●	*лайка*	361–362, 365, 367–369, 376, 377, 391–392
*	види материјал и коментар	95

На картата се претставени македонските дијалектни називи за ‘јаболко’, коишто се опфатени со прашањето бр. 34 ‘плодот од јаболкница’ од глава XVII, посветена на растителниот свет, од *Прашалникоѿ за собирање на маѳеријал за Макеѳонскиоѿ ѳијалекѿен аѿлас* (Видоески 2000: 153).*

Според ТРМЈ (II 2005: 415), под лексемата *јаболко* стои квалификацијата *боѿанички* и примарно се дефинира како ‘плод од јаболкница’.

На македонската дијалектна територија се јавуваат неколку типови називи за ‘јаболко’. Најфреквентниот е *јаболко,* а по него фонетската разновидност *лаїка*, додека *мајаушка* и *круша* се единични називи.

јаболко

Називот *јаболко* се јавува речиси на целата македонска дијалектна територија и се реализира во повеќе фонетски варијации *јаболко, јаблко, јабӑлко, јабӑко, јабалко, јабулко, јабоко* и други. Во повеќето говори *јаболко/ јаболка* има две значења ‘јаболков плод’ и ‘јаболково дрво’, единствено во некои централни и западни говори дериватите од *јаболко* имаат значење на ‘јаболково дрво – *јаболкница*’.

Лексемата *јаболко* е општословенска, според рус. *яблоко*, укр. *яблуко*, пол. *jabłko*, чеш./слч. *jablko*, луж. *jabłuko*, срп./хрв. *jabuka*, буг. *áблъко*. Прасловенската форма се реконструира како **áblo; *áblsъ*, додека формите со суфискот **-kъ* (*áblъko, áblъko, áblъkъ*, ЭССЯ I 1974: 44–47), претставуваат деминутивни образувања. Семантички истозначни називи се среќаваат и во балтичките јазици, а врз основа на паралелите во другите индоевропски јазици, стисл. *epli*, ствгерм. *apful*, велш. *afal* итн., се претпоставува праиндоевропска форма **h₂éb-ōl* (Derksen 2015: 25–26; Skok I 1971: 742–743; SP 1 1974: 146; Фасмер IV 1987: 539).

лаїка

Како варијанта на *јаболко* на еден ареал на македонската дијалектна територија, во костурско-корчанските говори се јавува и формата *лаїка*. Оваа лексема била присутна и во тајниот sидарски јазик, земена како заемка од костурските говори.

Називот *лаїка* е добиен со испаѓање на вокалот меѓу консонантите, обезвучување на *б* и метатеза од формата *аблъка* (БЕР III 1986: 313). Народната етимологија го поврзува со зборот *лаїа* ‘лакомо јаде’.

мајаушка

Називот *мајаушка* е забележан во едно населено место во дијалектниот материјал, собиран за потребите на МДА, и тоа во Рамне, Охридско.

Мајаушка спаѓа во називи коишто укажуваат на надворешната или внатрешната особина на јаболкото (од типот на *красаїка, ѳрвенак* и сл). Лексемата во македонските говори навлега со посредство на турскиот јазик, од *mayhoş* кое потекнува од персиското *теухоš* со значење ‘киселкаст’, споредиу и срп. *мајош* ‘киселкав’ и буг. *мајхош* ‘слатко-киселкав’ (Škaljić 1966: 443; Haverić, Šehović 2017: 234).

круша

Како назив за ‘јаболко’ во Смолари – Струмичко се среќава единичниот назив *круша*, додека, пак, со значење ‘круша’ постои двосложен назив *круша оїашкарка*.

Називот *круша* е општословенски, според и рус./блр./укр. *груша*, пол. *grusza, gruszka*, чеш./слч. *hruška*, глуж. *krušwa*, длуж. *kšuška*, слн. *hruška*, срп./хрв. *kruška*, буг. *круша.* Прасловенската форма е **gruša,* а според Трубачев (ЭССЯ VII 1980: 156) претставува изведенка со суф. **-j-a* од **grušiti (*krušiti)* со паралели во балтичките јазици – стпрус. *crausy* ‘крушово дрво’, *crausios* мн. ‘круши (плодови)’, латв. *grauše* ‘круша’ итн. Се третира како назив од праевропскиот супстрат, како стар балтословенско-германски назив или како стара заемка со непознат извор, можеби курдски со аварско посредување на што упатува и прататковината на дрвото круша како култура – Кавказ или Средна Азија (Skok II 1972: 215; Snoj 2016: 241).

* Називите за *јаболко* во македонските дијалекти детално ги анализира Киш (1996: 15–19).

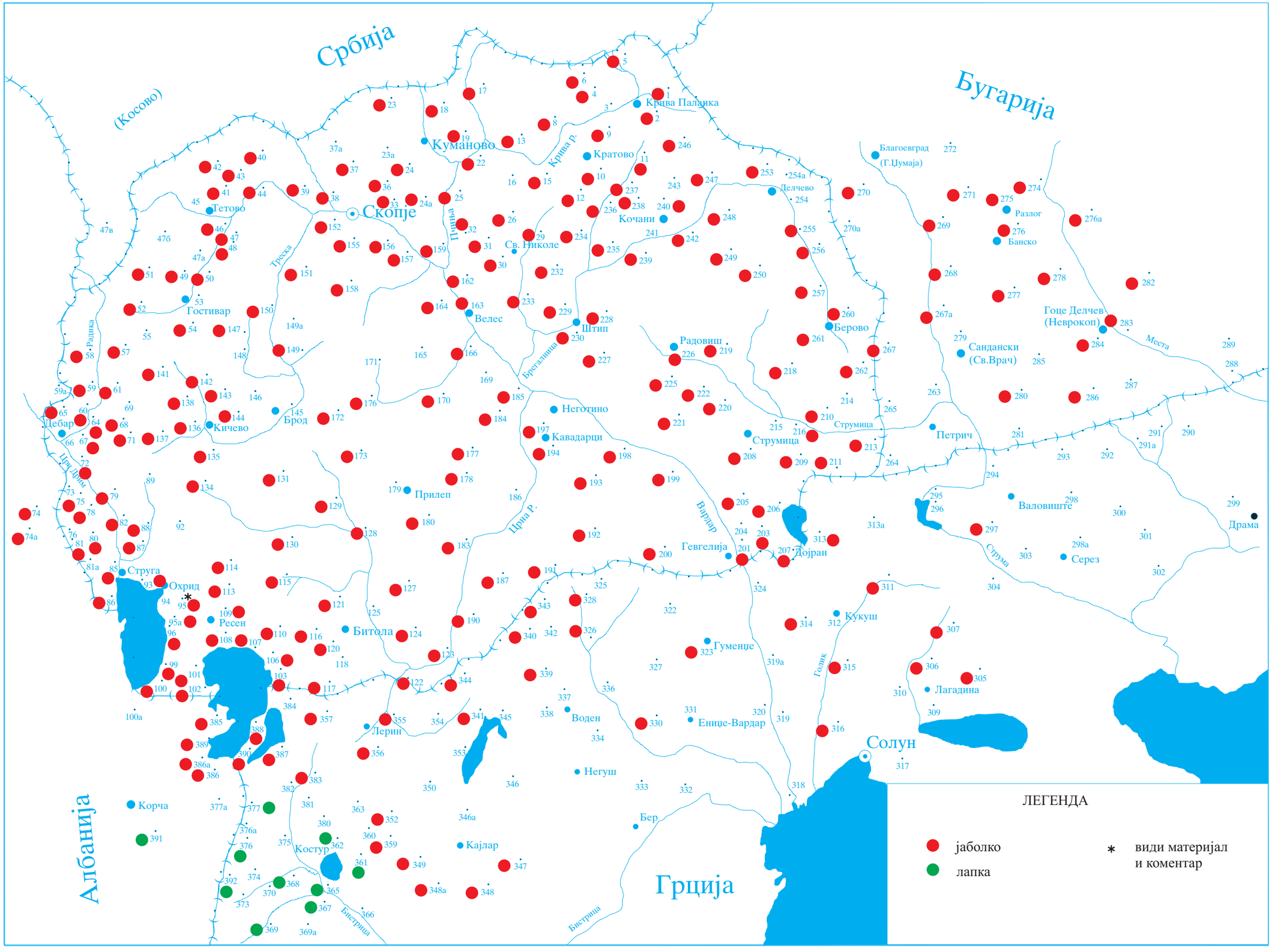
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Неготино
Кавадарци
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Радовиш
Струмица
Берово
Делчево
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Серез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Струмица
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Крива р.
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Места
Голик
Бистрица
Треска
Радика
Црн Дрим
ЛЕГЕНДА
јаболко
лапка
* види материјал и коментар

1	гра, сочиво	81a		158	гра	254a		305–306	боп, фас'ул’	376	фасул’
2		82	граф	159	грав	255–257	боп	307	фӑс'ул’	376a	
3–6	гра	85–87	граф	162–164	гра	260–262	боп	309–310		377	фасул’
8	грав	88	гра	165		263	фас'ул’	311	фас'ул’	377a	
9–10	гра	89		166	гра	264	боп, фас'ул’	312		380–381	
11		92		169		265		313	фас'ул’	381a	
12–13	гра	93	граф	170	грав^{ф}	267	боп	313a		382	
15	гра	94		171		267a	боп	314	фас'ул’	383	гра
16		95	грав	172	грав	268–270	боп	315–316	фӑс'ул’	384	
17–18	гра	95a	граф	173	граф	270a	боп	317–319		385	граф, гра
19	гра, боб	96	гра, граф	176	грав$^{(ф)}$	271–272	боп	319a		386	грав
22–23	гра	99–100	граф	177	гра꞉	274–275	боп	320		386a	граф, фасул’
23a		101	грав	178–179	граф	276	куст'уретӑ	322		387	грав
24	гра	102–103	граф	180		276a	боп	323	фӑс'ул’	388–390	граф
24a	гра	106	гра	183–187	гра	277	вас'ул’	324		391	гра
25–26	гра	107	граф	190	гра	278	боп	325	б^{ў}оп	391a	
29–33	гра	108	гра	191	гр'а꞉	279	фас'ул’	326	боп	392	фас'ул’ки
36–37	гра	109–110	граф	192–194	гра	280	боп	327			
37a		113	грав	197	гра	281		328	боп		
38–42	гра	114	граф	198	грах	282	боп	330	фо̣с'уль		
43	граф	115	грах	199	боп	283	фас'ул’	331–334			
44	гра	116–117	гра	200	боп	284	фас'ул’, вас'ул’	336			
45		118		201	фӑ^{ӑ}с'ул’	285	вӑс'ул’	337	фас'ул’, боп		
46	гра	120	гра꞉	203	фӑс'ул’	286–287		338			
47	сочио	121	граф	205	фас'ул’	288	вас'ул’	339–340	боп		
47a		122	боп	206–208	фӑс'ул’	289	фас'ул’	341–344	боп		
47b		123	гра	209	фӑс'уль	290	фас'ул′	345–346			
47v		124	граф	210	фас'уль	291	вас'ул’, фас'ул’	346a			
48–54	сочио	125		211	фас'ул’	291a		347–348	боп		
55		127–128	граф	212		292	вас'ул’, фас'ул’	348a	боп		
57	сочио	129	грав	213–214	боп	293–294	фас'ул’	349	боп		
58	гра	130	граф	215		295		350			
59		131		216	фас'ул’	296	грав	352–353	боп		
59a		134–137	граф	218	боп, грах	297	ендӑр вӑс'ул’	354			
60–61	граф	138	граф, сочио	219–222	боп	298	вас'ул’, фас'ул’	355–356	боп		
64	грав^{ф}	141	с'очио	225–226	боп	298a	вас'ул’, фас'ул’	357	граф, гра		
65	граф	142	сочио	227–230	гра	299	фас'ул’	359–360			
66		143–144	граф	232–234	гра	300–301		361–362	фасул’		
67–68	граф	145–146		235	боп	302	фас'ул’	363			
69		147	граф	236–238	гра	303	пап'уда	365	фасул’, боп		
71–74	граф	148		239	гра^{x}, боп	304		366			
74a	граф	149	граф	240	боп			367–369	ф'асул’		
75	граф	149a		241				369a			
76		150–151	граф	242–243	боп			370			
78–80	граф	152	грав	246–250	боп			373–375			
81	граф, сочjо	155–156	граф	253	боп						
		157	грав	254							

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*ґрав*	1, 3–6, 8–10, 12–13, 15, 17–18, 19, 22–24, 24a, 25–26, 29–33, 36–46, 58, 60, 61, 64–65, 67–68, 71–74, 74a, 75, 78–80, 81, 82, 85–88, 93, 95, 95a, 96, 99–103, 106–110, 113–117, 120–121, 123–124, 127–130, 134–137, 138, 143–144, 147, 149–152, 155–159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–179, 183–187, 190–194, 197–198, 218, 227–230, 232–234, 236–238, 239, 296, 357, 383, 385–386, 386a, 387–391
▲	*фасол*	201, 203, 206–210, 263, 277, 284–285, 288, 290, 291–292, 297, 298, 298a, 305, 306, 307, 311, 313–316, 323, 330, 337, 361–362, 365, 368, 376–377, 386a, 392
■	*боб*	19, 122, 199–200, 213–214, 218, 219–222, 225–226, 235, 239, 240, 242–243, 246–250, 253, 255–257, 260–261, 262, 264, 267, 267a, 268–270, 270a, 271–272, 274–275, 276a, 278, 280, 282, 305, 306, 325–326, 328, 337, 339–344, 347–348, 348a, 349, 352–353, 355–356, 365
⬟	*сочиво*	1, 47–54, 57, 81, 138, 141–142
*	види материјал и коментар	276, 297, 303

Картата донесува преглед на називите за ‘грав’ (*Phaseolus*) на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 178 ‘грав, фасул, боб, сочиво’ од глава XVII *Растителности* од *Прашалникот за собирање материјал* за МДА (Видоески 2000: 158).*

Според ТРМЈ (I 2003: 367), лексемата *грав* примарно се дефинира како ‘едногодишно зрнесто растение со плодови во мешунки што се користат за исхрана’.

На македонската дијалектна територија се изделуваат следниве називи за ‘грав’ во повеќе фонетски варијации: *грав, фасул, боб, сочиво, папуџа, кустурета.*

грав

Називот *грав* се претставува во говорите со повеќе фонетски разновидности: *граф, грах, гра, гра*. Овој назив е најфреквентен на македонската дијалектна територија, особено во северните и во западните македонски говори, а се појавува и во источните.

Лексемата *грав* во македонскиот ја континуира прасловенската форма **gòrxъ,* која има балтословенско и индоевропско потекло. Балтословенската основа е **gorš-*, а континуанти се јавуваат и во другите словенски јазици, како и во литванскиот и латвискиот (Derksen 2008: 179). Махек (Machek 1968: 182) претполага праевропско потекло, додека други етимолози го споредуваат со латинскиот назив на грашок *Pisum* и му даваат почетна семантика ‘нешто што се трие, а потоа се јаде’. Овој назив како културен термин го позајмиле Грците, Албанците и Турците (Skok I 1971: 604–605; Фасмер I 1986: 297; БЕР IV 1995: 275; Rejzek 2015: 235).

боб

Називот *боб* е означен како дијалектен збор во толковните речници на македонскиот јазик. Забележан е и во фонетската варијанта *боп*. Карактеристичен е за источните говори, а се јавува и на југоисточниот и на југозападниот ареал.

Постарото значење на називот *боб* било ‘бакла’ (*Vicia faba*) како во латинскиот и во прускиот еквивалент. Семантичката промена лесно се реализирала зашто некогаш баклата од Авганистан, од каде што, се претполага, потекнува оваа култура, имала поситни зрна, за разлика од баклата од северна Африка со јадри зрна. Дијалектното значење на ‘грав’ е регистрирано во повеќе словенски јазици (освен во мак., и во рус., буг., срп., хрв., слн., слч., глуж., длуж.). Називот *боб* доаѓа од прасловенското **bobъ*, коешто се поврзува со праиндоевропската форма **bʰabʰo-, *bʰabʰah₂-* (Rejzek 2015: 90). Како назив на култура го позајмиле Романците, Албанците и Унгарците (Skok I 1971: 176–177; БЕР I 1971: 59–60).

фасул

Називот *фасул* е дијалектизам на македонските говори, забележан во неколку дијалектни разновидности: *фасу́л’, фӑсу́л’, васу́л’, вӑсу́л’,* во еден пункт е регистриран сложениот назив *ењдӑр вӑсу́л’.* Застапен е на југоисточниот и на југозападниот македонски дијалектен ареал.

Формата *фасул* се смета за балкански грцизам од латинско потекло, познат уште во српскиот (*пасуљ*), хрватскиот (*pasulj*), бугарскиот (*фасул*), албанскиот (*fasole*) и ароманскиот (*fă̆súle*), грч. *φάσηλος* > нгрч. *φασούλι*, лат. *phaseolus* (Skok I 1971: 126–127; Аргировски 1998: 279). Овој назив има поширок европски ареал – се среќава не само во балканските, ами и во повеќе словенски и европски јазици (чеш., слч., слн., пол., рус., герм., итал., шп., порт., унг.).

сочиво

Називот *сочиво* е означен како дијалектизам во толковните речници на македонскиот јазик, претставен само со значењето ‘леќа’.† Овој назив има значење на ‘грав’ на еден мал ареал од северните и западните говори, а забележан е во неколку разновидности: *сочиво, сочио* и *сочјо*.

Називот *сочиво* е општословенски, сп. рус. *сочиво* ‘сок од семе’, срп. *сочиво* ‘леќа, вариво’, доаѓа од псл. **sačiva* ‘нешто сварено, зготвено, т.е. мешункасти растенија кои не се јадат сурови’, изведено од псл. глагол **sačiti* ‘готви; направи нешто течно, мокро итн.’, чија индоевропска основа се претполага **sm̥ekṷe/o-* ‘да биде влажен, течен’ (Snoj 2016: 589; БЕР VII 2010: 378; Skok III 1973: 302; Фасмер III 1987: 731).

папуџа

Лексемата *папуџа* не е регистрирана во толковните речници на македонскиот јазик. На картата се јавува само во едно населено место како назив чиј референт е ‘грав’.

Називот претставува заемка во македонските говори од грчки, сп. новогрчки *παπούδα* ‘вид вариво’. Според Аргировски (1998: 205) изведено е од *πάππος* ‘семе’, образувано со суф. *-ουδα.* Во ароманскиот јазик, пак, се јавува форма *bubótă* со значење ‘вид колач од пченкарно брашно’.

кустурета

Кустурета како назив за ‘грав’ е регистриран само во еден пункт во Пиринска Македонија (Банско 276).

За потеклото на овој назив претполагаме дека се работи за изведенка од *кост,* односно од псл. **kastь*, сродно со лат. *costa* ‘ребро’. Од прасловенската форма на јужнословенскиот ареал среќаваме деривати со семантика ‘тврдо зрно’, на пр. *костилка* (БЕР II 1979: 666–667).

---

* Оваа појава е подетално опишана кај Киш (1996: 123–126).

† Ова значење не му одговара на изворниот и на дијалектниот материјал за МДА.

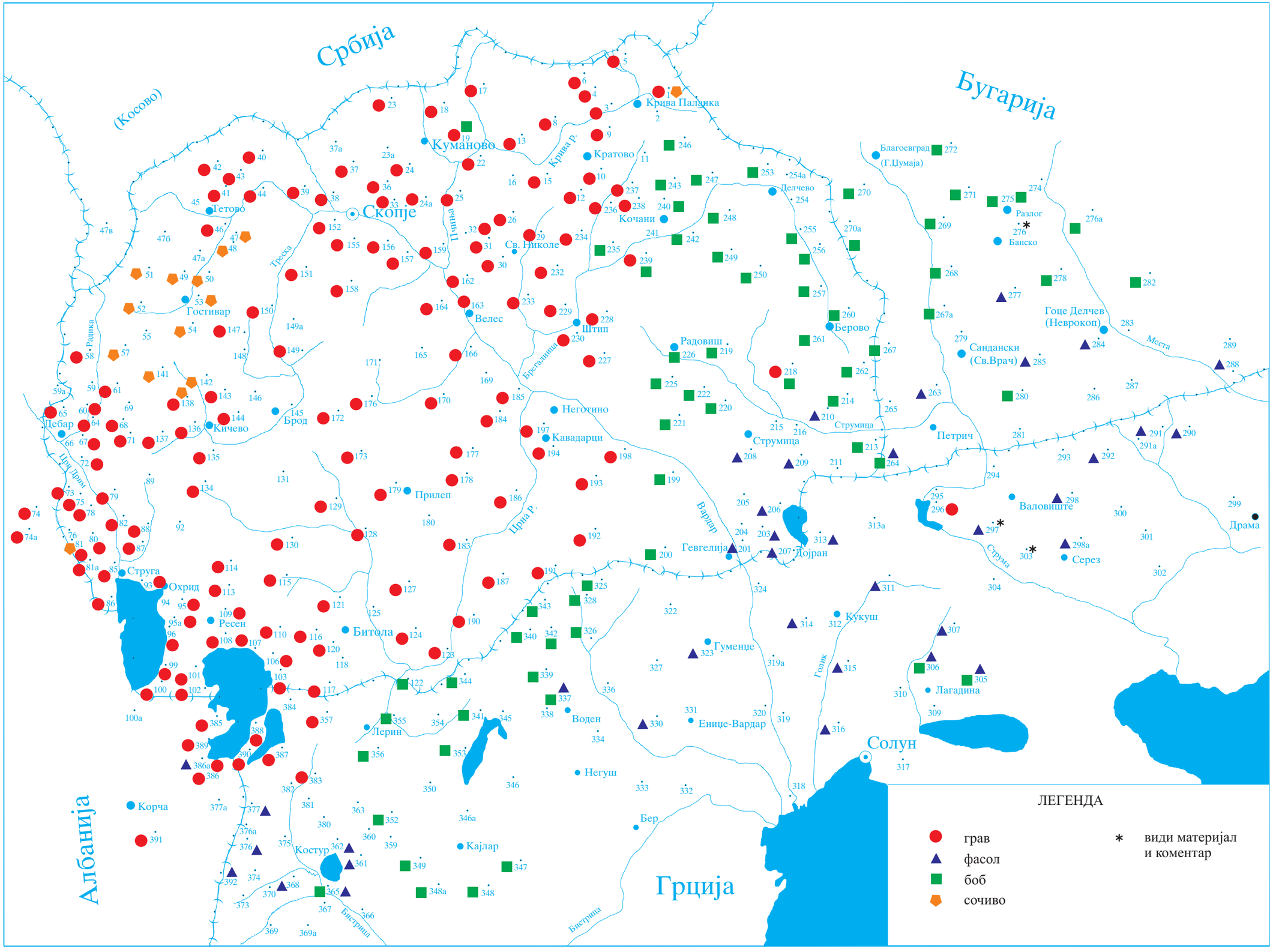
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Велес
Св. Николе
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Петрич
Неготино
Кавадарци
Прилеп
Битола
Ресен
Охрид
Струга
Кичево
Дебар
Брод
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Лагадина
Гумендже
Кукуш
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Костур
Кајлар
Негуш
Бер
Солун
Серез
Драма
Струмица
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Голик
Места
Бистрица
Црн Дрим
ЛЕГЕНДА
грав
фасол
боб
сочиво
* види материјал и коментар

1 л’ил”ач
2
3 љ'иљач
4–6 јоргов'ан
8 јоргов'ан
9 л'ил’ак
10 јоргов'ан, аргов'ан
11
12 оргов’ан
13 јоргов'ан
15 ј'оргован
16
17
18–19 јоргов'ан
22 оргов'ан
23 јергов'ан
23а
24 јоргов'ан
24а јоргов'ан
25 јоргов'ан
26 љ'иљак
29
30 л'илјак
31–32
33 аргован
36 арг'ован
37 слабиња
37а
38 аргован
39 јаргован
40 слабинка
41 сл'абинка
42 слабинка
43 сл'абинка
44 слабинка
45
46–47 слабинка
47а
47б
47в
48–52 слабинка
53
54 слабинка
55
57 аргоан
58 аргован
59
59а
60 аргоан
61 аргован
64–65 оргоан
66
67 оргоан
68 јоргован
69
71 јоргован
72 оргоан
73 ǫргуан
74 јоргован
74а јоргован
75 јоргован
76
78 јоргован
79 ӑргофан
80–81 арган
81а
82 оргоан
85 аргафан
86 арган
87 аргафил’
88 арган
89
92
93 јоргован
94
95 аргафен
95а аргафил’
96 аргафан
99 аргафан
100 аргафан, јоргован, лил’јӑк
101 јоргоан
102 јоргован
103 ј'оргован
106 ј'орган, ј'оргаван
107 аргаван
108
109 арга꞉н
110 аргоан
113 ј'оргован
114 аргафан
115 јоргован
116 јоргаван
117 аргаван
118
120
121 аргоан
122 арг'аван
123 јорг'оан
124 аргоан
125
127 јоргǫан
128 орго꞉ан
129 јорго꞉н
130 орго꞉н
131 оргоан
134–135 орго꞉н
136 слобика
137
138 јергоан
141 ј'оргоан
142 слабинка
143 јоргован
144 орго꞉ан
145–146
147 јоргоан
148
149 слабинка
149а
150 слабеника
151 слаб'еника
152 оргован
155–157 аргован
158 аргаван
159
162 јоргован
163–164 лил’јак
165–166
169–171
172–173 јоргоан
176 јоргован
177–178 лилјак
179
180 ј'орго꞉н
183–186
187 лилјак
190 лил’јак, орг'ован
191 л'ил’ак
192–193
194 ј'оргован
197–198
199 л'илјак
200 јоргов'ан
201 аргӑв'ан
203 л'ил’ак
205–206 аргǫв'ан
207 аргӑв'ан
208
209 ӑргӑв'ан
210 оргов'ан
211 аргав'ан
212
213 аргав'ан
214 л'илек
215
216 аргов'ан
218 л'ил’јак
219 оргов'ан
220 аргав'ан, арваг'ан
221 л'ил’ǫак, ергов'ан
222 оргов'ан
225 л'ијл’ак
226 оргов'ан
227–228 л'илјак
229 рогов'ан
230 оргов'ан
232 л'ил’јак
233 л'ил’ак
234 л'ил’јак
235 л'ил’јак, 235а л'ил’ак
236 рогов'ан
237 л’'ил’ак
238–240 л’'ил’јак
241
242 л’'ил’јак
243 л'ил’јак
246 л'ил’јак
247 л'илјак
248 л'ил’јак
249 л'илјак
250 л'ил’јак
253 л'ил’јак
254
254а
255–256 л'иљак
257 л'илјак
260 л'иљак
261–262 л'иљак
263–265
267 л'ил’јак
267а
268–270
270а
271–272
274–276
276а
277–291
291а
292–293
294 ругув'ан
295–298
298а
299–306
307 л'илјӑк
309–310
311 аргув'ан
312
313 ǫргув'ан
313а
314
315 аргув'ан
316 аргов'ан
317–319
319а
320
322
323 ǫргӑв'ан
324
325 ургув'ан
326 аргав'ан
327
328 аргав'ан
330–334
336
337 јǫргǫв'ан
338
339 ǫргав'ан
340 ӑргӑв'ан
341 ӑргǫв'ан
342 аргав'ан
343 рӑгав'ан
344 јоргован, велигд'енско цутје
345–346
346а
347 ӑргӑв'ан
348 аргӑв'ан
348а ӑргӑв'ан
349 ӑргӑв'ан
350
352–353 аргав'ан
354
355–356 арг'аван
357 ј'оргован
359–360
361 аргав'ан
362 аргов'ан, ергав'ан
363
365 велигд'енско ц'утје
366–369
369а
370
373–376
376а
377
377а
380–381
381а
382
383 в’еливденско цвеќе
384
385 јоргован, јорга꞉н
386
386а
387
388 ј'орго꞉ван
389 ј'оргован
390
391 јорг'аван
391а
392

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*јорг̄ован*	4–6, 8, 10–13, 15, 18–19, 22–23, 24, 24a, 25, 33, 36, 38–39, 57–58, 60–61, 64–65, 67–68, 71–74a, 75, 78–81, 82, 85–88, 93, 93–95a, 96, 99, 100, 101–103, 106–110, 113–117, 121–124, 127–131, 134–135, 138, 141, 143–144, 147, 152, 155–158, 162, 172–173, 176, 180, 190, 194, 200–201, 205–207, 209–211, 213, 216, 219–220, 221, 222, 226, 229–230, 236, 294, 311, 313, 315–316, 323, 325–326, 328, 337, 339–344, 347–348a, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 385, 388–389, 391
⬟	*лиљак*	1–2, 9, 26, 30, 100, 163–164, 170, 177–178, 187, 191, 199, 203, 214, 218, 221, 225, 227–228, 232–235, 237–240, 242–243, 246–250, 253, 255–257, 260–262, 267, 307
■	*слабинка*	37, 40–44, 46–47, 48–52, 54, 136, 142, 149, 150–151
▲	*велиг̄денско цвеќе*	365, 383

Во оваа карта се обработува прашањето 203 од XVII глава од Прашалникот на македонскиот дијалектен атлас ‘јоргован, слабинка’ од областа *Расшшелносш* (Видоески 2000: 158).

Во *Толковниош речник на македонскиош јазик* ‘јоргован’ се дефинира како ‘вид грмушесто растение со гроздести, виолетови, розови или бели мирисливи цветови: Syringa vulgaris’ (ТРМЈ II 2005: 436).

На македонската дијалектна територија се изделуваат следните називи за ‘јоргован’ во повеќе фонетски варијанти: *јорѓован*, *лилјак*, *слабинка* и *велиѓденско цвеќе*.

јорѓован

Лексемата *јорѓован* со своите педесетина дијалектни разновидности има најширок ареал. Изолексемата *јорѓован* е карактеристична за централните и западните говори; во источниот и преодниот тиквешко-мариовски регион дистрибуцијата на нејзиното појавување отстапува пред лексемите *лилјак* и *лилјаче*.

Називот *јорѓован* е балкански турцизам. Се среќава во повеќе балкански јазици: српскиот, хрватскиот (ергован, хергован, јергован, јоргован, јаргован), романскиот (jorgovan, ergovan, orgoăn, argavan, argăvan, argovan), ароманскиот (argaván, argăvan, arguvan, gĭurgĭván) и албанскиот јазик (jorgavan); сп. уште унгарски orgona, orgonafa и словачки orgován.

Лексемата *јорѓован* е влезена во балканските јазици од турскиот јазик, каде што е заемка од персиско потекло (тур. erguvan 1. Јудино дрво, Cercis siliquastrum, 2. црвен, пурпурен, перс. arğuwān < асир. argamannu ‘црвен пурпур’) (Skok I 1971: 783; Škaljić 1966: 373).

лилјак

Изоглосата на *лилјак* и *лилјаче* завршува на линијата Карабуниште – Извор – Тројаци – Старавина. Дијалектните разновидности на *лилјак* и *лилјаче* прават два компактни ареала: ареалот *лилјаче* во повардарскиот дел и ареалот *лилјак*, по широчина поголем, кој ја опфаќа дијалектната територија источно од линијата Кнежје – Богословец – Љуботен – Конче – Фурка.

Лексемите *јорѓован* и *лилјак* се карактеристични за Балканскиот Полуостров. Се забележува дека ареалот на *јорѓован* го опфаќа западниот дел, на *лилјак* – источниот, и дека нивните изоглоси на македонската територија имаат речиси иста карактеристика. Според ареалната слика, изоглосата на *лилјак* навлегла во ареалот на лексемата *јорѓован*, којашто претходно била донесена и се смета за постара. Другите називи на ‘јоргован’ (*слабинка*, *велиѓденско цвеќе*) имаат предимно локален карактер и потекнуваат од јазичната периферија.

Овој балкански и европски турцизам (тур. leylak ‘јоргован’) има персиско потекло (пер. līläg > арап. līlak). (Skok II 1972: 337) Називот има паралели во повеќе балкански јазици: ср. хр. љиљак, буг. люляк, диј. лиљак(а), лилек(а), ром. liliac, диј. ililiac, liulac, liliac nemţesc, аром. lilá, грч. λιλα и алб. lilak. Овој турцизам е регистриран и во повеќе европски јазици: пол. lilak, англ. lilac, шп. lila, порт. lilás, фр. lilas.

слабинка

Лексемата *слабинка* е дијалектизам на некои западни и северни говори. Карактеристична е за полошките говори, од каде што изоглосата преминува и во Порече, Кичевско и Скопско.

Аналогни лексеми со значење ‘јоргован’ или на некое друго ботаничко значење, не се забележени во соседните словенски јазици. Во ароманскиот јазик среќаваме еден назив од непознато потекло, според Т. Папахаџи, а со ботаничко значење; *slap*, пл. *slaki* ‘клека (ром. јер)’, кој би можел да има словенско потекло ако се асоцира со мак. фитоним *слаб бор* ‘кривуљ, клек’ од разлошко и со изведенките регистрирани во српскиот/ хрватскиот јазик *слабица* и *слабиш* ‘слаба кошница со малку пчели’.

Потеклото на овој назив, според БЕР, се поврзува со прасловенското **slābinā*, кое пак семантички се поврзува со сродното лит. *pa-slēpenes* ‘слабини’ (БЕР VI 2002: 828).

велиѓденско цвеќе

Од југозападните говори е називот *велиѓденско цвеќе*. Регистриран е во две дијалектни разновидности: *велиѓденско цушје* (Хрупишта – Леринско) и *веливденско цвеќе* (Ошчима – Леринско).

Номинацијата на називот *велиѓденско цвеќе* се објаснува со времето кога цути јоргованот. Мотивот време на цутењето не е редок при номинацијата на ботаничките називи, особено на називите на цвеќиња.

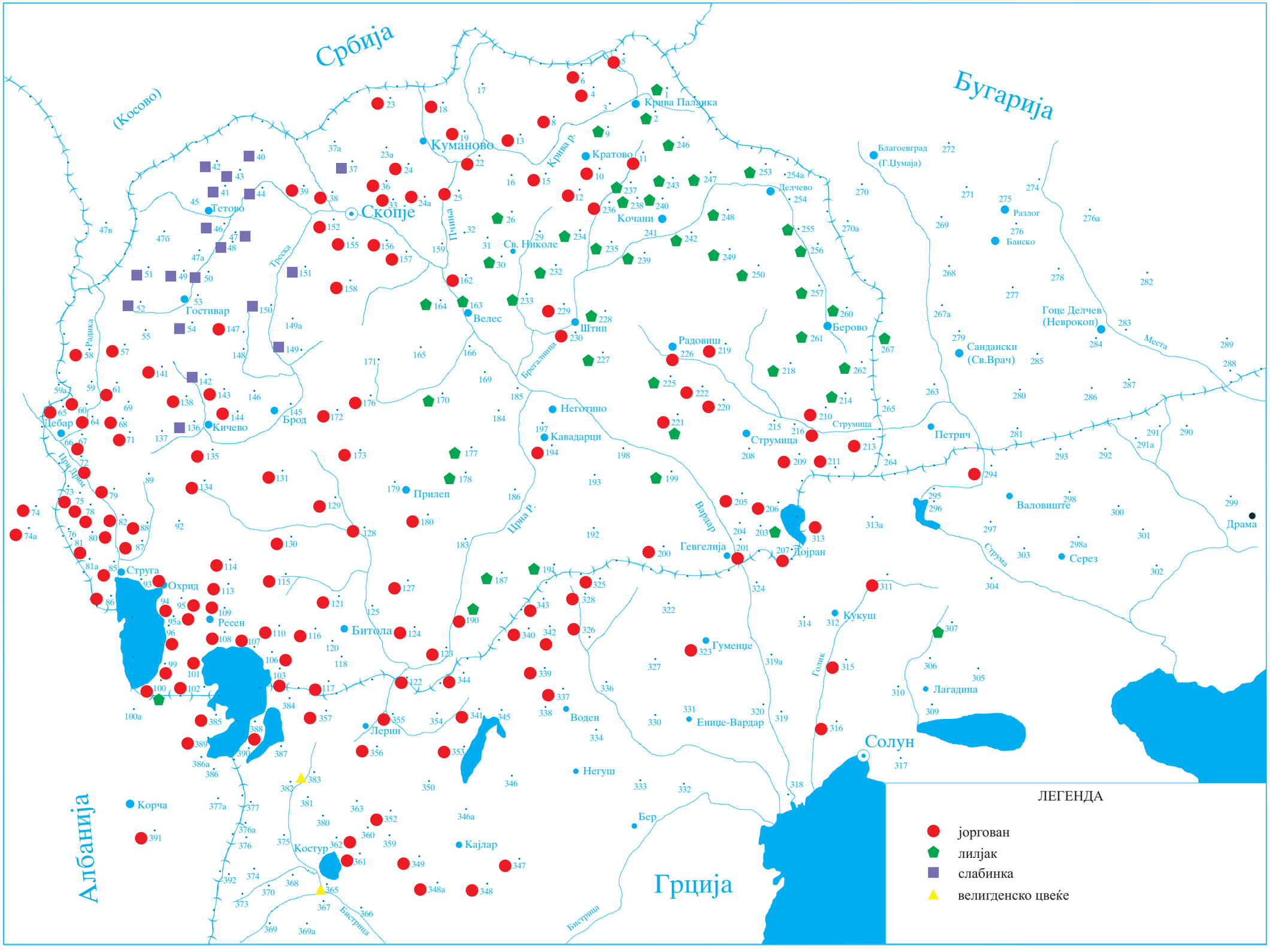
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Кумановo
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Неготино
Кавадарци
Струмица
Кичево
Брод
Прилеп
Битола
Ресен
Охрид
Струга
Дебар
Корча
Костур
Лерин
Воден
Негуш
Кајлар
Бер
Гевгелија
Дојран
Струмица
Петрич
Благоевград (Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Сандански (Св.Врач)
Места
Валовиште
Драма
Серез
Струма
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениџе-Вардар
Солун
Голик
Вардар
Црна Р.
Брегалница
Пчиња
Треска
Радика
Црн Дрим
Бистрица
Крива р.
ЛЕГЕНДА
јоргован
лилјак
слабинка
велигденско цвеќе

1–2	пам'ук
3	
4–6	пам'ук
8	буб'аќ / п'амук
9	буб'аќ /
10	пам'ук
11	пам'ук / буб'аќ
12	буб'аќ
13	пам'ук
15	буб'аќ / пам'ук
16	
17–19	пам'ук
22–23	пам'ук
23а	
24	пам'ук
24а	б'убаќ
25	пам'ук / б'убаќ
26	буб'аќ
29	буб'аќ
30–31	б'убаќ
32	б'убаќ / п'амук
33	б'убаќ
36–37	памук / бубаќ
37а	
38–39	бубаќ
40	б'убаќ
41	п'амук
42	п'амбук
43	б'убаќ / п'амбук
44	п'амбук
45	
46–47	п'амбук
47а	
47б	
47в	
48–52	п'амбук
53	
54	п'амбук
55	
57–58	п'амбук
59	
59а	
60	п'амбук
61	бобоќ
64–65	памбук
66	
67	памбук
68	бобаќ
69	
71	памбук / бобаќ
72–74	памбук
74а	памбук
75	памук
76	
78–80	памбук
81	п'ампук
81а	
82	памук
85–88	памбук
89	
92	
93	памбук
94	
95	памбук
95а	памбук
96	памбук
99–102	памбук
103	п'амбук
106	п'амбук
107	памбук
108	п'амбук
109–110	памбук
113–116	памбук
117	бабаќ / памбук
118	
120	бабак
121	бубаќ
122	бубек
123	бубаќ
124	памбук / бубаќ
125	
127–131	бубаќ
134–136	памбук
137	памбук / бубаќ
138	памбук
141–143	памбук
144	бубаќ
145–146	
147	памбук / бубаќ
148	
149	бубаќ
149а	
150	бубаќ
151	п'амбук
152	б'убаќ / п'амук
155–157	б'убаќ
158	памбук
159	памук
162–164	бубаќ
165	
166	бубаќ
169	
170	бубаќ
171	
172–173	бубаќ
176	бубаќ
177	б'убаќ
178	бубаќ
179	
180	бубајќ
183–185	бубаќ
186	бубаќ / бубак
187	бубеќ
190	бубаќ
191	б'убиќ
192	б'убаќ
193	бубаќ
194	б'убаќ
197	б'убаќ
198	б'убак
199–201	буб'аќ
203	буб'аќ
205	буб'аќ
206–207	буб'ајк
208	буб'аќ / пам'ук
209	буб'аќ
210–211	пам'ук / буб'аќ
212	
213–214	буб'аќ
215	
216	буб'ајк
218	пам'ук
219	буб'аќ / пам'ук
220–222	буб'аќ
225	буб'аќ
226	буб'аќ / пам'ук
227	буб'аќ
228	пам'ук / буб'аќ
229–230	буб'аќ
232–234	буб'аќ
235	пам'ук / буб'аќ
236	буб'аќ
237	пам'ук
238–239	буб'аќ
240	памук
241	
242–243	пам'ук
246–250	пам'ук
253	пам'ук
254	
254а	
255–257	пам'ук
260–261	пам'ук
262	буб'аќ / памук
263–265	
267	пам'ук
267а	пам'ук
268–270	
270а	
271–272	
274–275	
276	пам'ук
276а	
277–290	
291	буб'аӈк
291а	
292–293	буб'аӈк
294	буб'аќ
295–296	
297	памб'ук / буб'аќ
298	буб'аӈк
298а	буб'ак
299	буб'аӈк
300–301	
302	буб'ак
303–306	
307	буб'аќ
309–310	
311	буб'ајк
312	
313	буб'ајк
313а	
314	буб'ајќ
315	буб'аќ
316	буб'ајќ
317–319	
319а	
320	
322	
323	буб'аќ
324	
325–326	буб'аќ
327	
328	буб'аќ
330	буб'аќ
331–334	
336	
337	буб'ајќ
338	
339–340	буб'аќ
341	б'ӑбик
342	буб'аќ
343	бо̨б'аќ
344	бубек / бубаќ
345–346	
346а	
347	памук / б'ӑбек
348	б'ӑбек / бӑбӑќерно платно
348а	б'ӑбек
349	б'обек
350	
352	б'ӑбеќ
353	б'ӑбик
354	
355–356	б'абек
357	п'амбук / памбучно платно
359–360	
361	б'ӑмбук
362	п'амбук
363	
365	п'амбук, п'амбуко
366	
367	п'амбук
368	памбук
369	п'омбук
369а	
370	
373–375	
376	п'амбук
376а	
377	памбук
377а	
380–381	
381а	
382	
383	памбук
384	
385–386	памбук
386а	памбук
387	бӑбок
388–389	п'амбук
390	памбук
391	вамваќ / вамваќо
391а	
392	п'амбук

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
	п̄амук	1–2, 4–6, 8, 10, 11, 13, 15, 17–19, 22–24, 25, 32, 36, 37, 41–42, 43, 44, 46–52, 54, 57–58, 60, 64–65, 67, 71, 72–74, 74a, 75, 78–81, 82, 85–88, 93, 95, 95a, 96, 99–103, 106–110, 113–116, 117, 124, 134–136, 137, 138, 141–143, 147, 151, 152, 158–159, 208, 210, 211, 218, 219, 226, 228, 235, 237, 240, 242–243, 246–250, 253, 255–257, 260–261, 262, 267, 267a, 276, 297, 347, 357, 361–362, 365, 367–369, 376–377, 383, 385–386, 386a, 388–390, 392
	бубаќ	8, 9, 11, 12, 15, 24a, 25, 26, 29–31, 32, 33, 36, 37, 38–40, 43, 61, 68, 71, 117, 120–123, 124, 127–131, 137, 144, 147, 149, 150, 152, 155–157, 162–164, 166, 170, 172–173, 176–178, 180, 183–187, 190–194, 197–201, 203, 205–207, 208, 209, 210, 211, 213–214, 216, 219, 220–222, 225, 226, 227, 228, 229–230, 232–234, 235, 236, 238–239, 262, 291–294, 297, 298, 298a, 299, 302, 307, 311, 313–316, 323, 325–326, 328, 330, 337, 339–344, 347, 348, 348a, 349, 352, 353, 355–356, 387, 391

На картата се претставени македонските дијалектни називи за ‘памук’, коишто се опфатени со прашањето бр. 242 од глава XVII, посветена на растителниот свет, од *Прашалникоѿ за собирање на маѿеријал за Макеδонскиоѿ δијалекѿен аѿлас* (Видоески 2000: 160).*

Според ТРМЈ (VI 2014: 22), лексемата *памук* се дефинира како ‘едногодишно растение чијшто плод се користи за изработка на текстилно влакно’.

Како референти за културата памук на македонската дијалектна територија се јавуваат две општи варијанти – *памук* и *бубаќ*. Овие форми, етимолошки имаат исто потекло, но различен пат од аспект на нивното импортирање во македонските говори. Затоа, во продолжение во коментарот и на картата ги претставуваме како два одделни назива.

памук

На македонската дијалектна територија, овој назив се јавува во разновидностите: *памук* и *памбук*. Формата *памук* се среќава во северните говори и во дел од источните македонски говори – Кривопаланечко, Кумановско, Скопско, Кочанско, Малешевско, Делчево, Струмичко, поретко во Радовишко и Штипско, а во помала мера е застапена и во некои западни периферни говори. Формата *памбук* е карактеристична за западната периферија, се јавува во Гостиварско, Дебарско, Струшко, Преспанско, Мала Преспа, Охридско, Костурско, како и во Битолско и Кичевско, но и во северозападните говори.

Називот *памук* се смета за балкански турцизам. Всушност, називот има персиско потекло, а навлегол со посредство на османскиот турски во јужнословенските, но и во други балкански несловенски јазици – алб. *pambuk*. Турскиот назив е *pamuk, panbuk*, а персиската форма *panbak, panbe* ‘памук, вата’ (Haverić, Šehović 2017: 252; БЕР V 1996: 35–36; Skok I 1971: 235). Памукот се смета за една од најстарите култури во стариот Египет. Во однос на ширењето на оваа култура на Медитеранот – заслугите примарно им се припишуваат на Арапите.

бубаќ

Називите од типот на *бубаќ* се застапени во поголем број фонетски разновидности: *бубаќ, бубајк, бубак, бубиќ, бабаќ, бабек, бäбик, бäмбук, бобаќ* итн. Најфреквентна е варијантата *бубаќ*, која се јавува во пунктовите во Овче Поле, Скопско, Велешко, Тетовско, Поречје, Демирхисарско, Кичевско, Битолско, Прилепско, Мариово, Тиквешко, Гевгелиско, Дојранско, Валовишко, Солунско, Струмичко, Штипско, Радовишко, а наместа, поретко, и во некои од североисточните говори. Ваквите називи се карактеристични за јужните македонски говори (со исклучок на југозападните), како и за говорите во централниот дел на Македонија. Продираат до северните македонски говори.

Во ТРМЈ (I 2003: 190) под лексемата *бубаќ* стои определбата *δијалекѿен збор* и упатува на значењето на *памук*. Во македонските говори овој назив е позајмен од грчкиот, т.е. се смета за балкански грцизам. Скок (Skok I 1971: 235) претполага дека персиската форма се вкрстила со грч. *βαμβάκιον* < стгрч. *βαμβαξ* (види и БЕР I 1971: 23, 85). Аргировски (1998: 81) ја регистрира дијалектната форма *бамбаќ*, која е запишана уште како *бабаќ* во *Речникоѿ на макеδонскаѿа народна ѿоезија* (РМНП I 1983: 53), *бобак* кај Ѓ. Пулевски, додека како бογьакь се среќава во Крнинскиот дамаскин. Од овој тип називи се деривирани и лексемите како *бабаќар* ‘производител на памук’, *бамбаќарен* ‘памучен’.

* Оваа појава е анализирана и кај Киш (1996: 196–197).

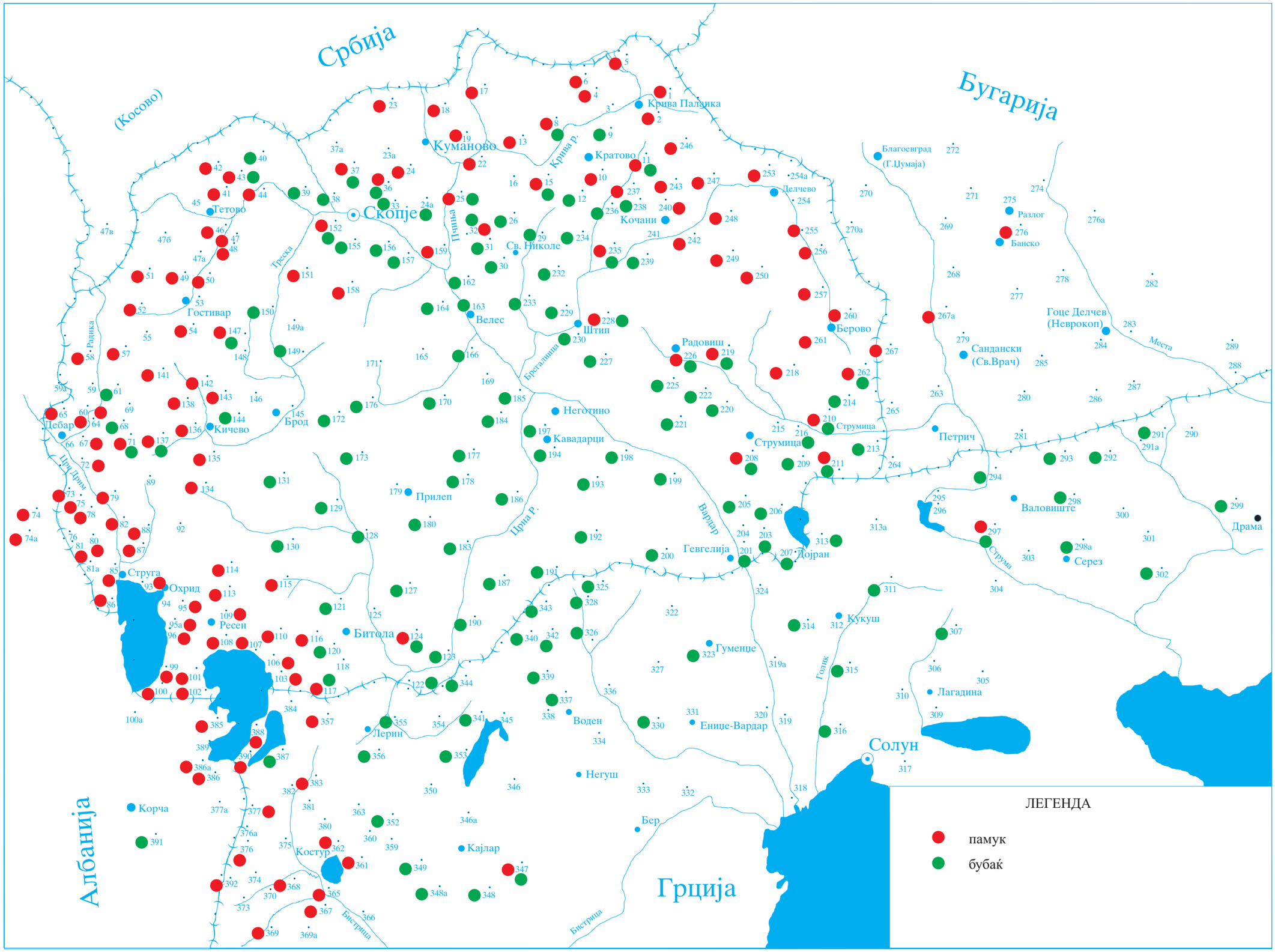
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Кичево
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Велес
Штип
Св. Николе
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Неготино
Кавадарци
Струмица
Брод
Дебар
Благоевград (Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев (Неврокоп)
Сандански (Св.Врач)
Петрич
Валовиште
Драма
Сарез
Дојран
Гевгелија
Струмица
Кукуш
Гумендже
Ениџе-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Негуш
Бер
Лагадина
Солун
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна р.
Вардар
Струма
Места
Бистрица
Црн Дрим
Голик
ЛЕГЕНДА
памук
бубаќ

1 в'р̣винка
2
3 врв'инка
4 путичка
5 врвина
6 пут'ишка
8 пут'инче
9 п'утишка
10 пут'ишка / п'утишка
11
12 пат'ека
13 п'утче
15 пут'инка
16–18
19 пут'ина
22–23 пут'инка
23а
24
24а пут'инка
25 пут'инка
26 пут'ишка
29 п'утишка
30 пат'ишка
31 пут'ишка
32 пут'инка
33 п'утинче
36 пут'инче
37 козји пут, тесно путиче
37а
38 путче
39 ц̣аде
40 путина
41 в^{ă}р̣вица
42 путенка
43
44 пут
45
46
47 врвица
47а
47б
47в
48 врвица
49 вăрвица
50 пăтека
51 вăрвица
52 пăчка
53
54 пăчка
55
57 вăрвица, пăтека
58 потче, вăрвица
59
59а
60 в^{ă}рвица, потче
61 потиче
64 вăрвица
65
66
67 тесно пăтче
68 врвица
69
71 врвица
72 вăрвица
73–74 пэтче
74а тесен пэт, тесно пэтче
75 патче
76
78 вэрвица
79 пăтека
80 пăтче
81 козј'а-пэчка
81а
82
85 пăтека, пăтче
86 потче
87 пате
88 врвица
89
92
93 патиче
94
95 патиче
95а
96 козареќи пăтчина
99 пăтче
100 пăче, патека
101 пăтиче
102 пăче
103 п'отичка
106 п'атичка
107–109 пăтичка
110 врвица, патичка
113 п'ăтичка
114
115 потиче
116–118
120–121
122 пат'ичка
123 па^{т}че
124 патица, врвалица
125
127
128 патче
129 патека
130–131
134–135 патека
136 патичка
137 патека
138 врвица
141 в'рвица
142–144 врвица
145–146
147 врвица
148
149 врвица
149а
150 врвица
151–152 в'р̣вица
155 в'р̣вица
156 патче
157
158 в^{ă}рвица, трага
159 патче
162 патче
163 козјо патче
164 патче
165
166 патче, врвица
169
170 козарско патче, врвица
171
172 тесно патче
173 па^{т}че
176 патче
177 козјо патче, патека
178–180
183
184 па^{т}че, паче
185 па^{т}че
186 пат'ика
187 патека
190 пат'ека
191 т'есен п'ат
192 пат'ека
193 пач'ика
194 пат'ека, тесен пат
197 пат'ека, тесен пат
198 патч'ика
199 па̣ч'ика
200 пăт'ека, кар'аф
201 пăт'ека
203 пăт'ека
205 пăч'ика
206–207 пăт'ека
208 пат'ичка, пат'ека
209 пăт'ичка
210 п'атичка
211 пат'ека
212
213 п'аќичка
214 п'атишка
215
216 пат'ичка
218 п'атичка
219 пат'ица
220 пат'ичка
221 пат'ичка
222 пат'ичка, пат'ица
225 пат'ичка
226 пат'ица
227 пат'ишка
228–230 п'атишка
232–234 п'атишка
235 п'атишка / п'атичка
236 п'утишка
237 п'утишка, пут'енце
238 к'оз^{ј}а п'утишка
239 п'атишка
240 в'р̣вушка
241
242 козја п'атишка
243 п'атишка
246–248 п'атишка
249 в'рвица
250
253 п'атишка
254
254а
255
256 п'атичка
257 п'атишка
260–262 п'атишка
263–265
267а
268–270
270а
271–272
274–275
276 п'атишкạ
276а
277–291
291а
292–296
297 п'ăт’ишкă(ạ)
298
298а
299–304
305 пант'ичка
306 п'ăнтичка
307 п'ăк’чи
309–310
311 пăт'ичка
312
313 пăт'ека
313а
314–316 пăт'ека
317–319
319а
320
322
323 п'ăтичкă
324–325
326 пăт'ичка, к'озина
327
328 пăт'ичка
330 пăт'ичкạ
331–334
336
337 врвин'ица
338
339 п'ăтечка к'озива
340 пăт'ичкă
341 пăт'ичка
342 пăт'ичка, к'озина пăт'ичка
343 пăт'ичка
344 пат'ичка, патче
345–346
346а
347 пăт'ичка
348 пăт'ека, пăт'екă
348а пăт'ека
349 пăт'ека
350
352 пат'ека
353 пăт'ичка
354
355 пат'инка
356 пат'ека
357 патишка
359–360
361 пат'ека
362 пăт'ејка
363
365 пăт'ичка, пăт'ејка
366
367 па^{ă}т'ека
368 пат'ичка
369 пот'ека
369а
370
373–375
376 пăт'ека
376а
377 пăт'ејка
377а
380–381
381а
382–384
385–386 пăтиче
386а пăтичка, пăтиче
387
388 п'эче
389 пăтека
390 пăтчина
391 пат'ичка
391а
392 пат

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
●	*пашека*	4, 9–10, 12–13, 15, 19, 22–24а, 25, 29, 32, 36–38, 40, 42, 44, 50, 52, 54, 57, 58, 60, 61, 67, 73–74а, 75, 79, 80, 81, 85–87, 93, 95–96, 99–103, 106–107, 109, 110, 115, 123, 124, 128–129, 134–137, 156, 159, 162–164, 166, 170, 172–173, 176, 177, 184–187, 190–193, 194, 197, 198–199, 200, 201, 203, 205–208, 210–211, 213–214, 218–220, 222, 226, 228–230, 232–237, 239, 242–243, 246–248, 253, 256–257, 260–262, 276, 297, 305–307, 313–316, 326, 330, 339–342, 344, 347–348а, 349, 352–353, 355–357, 361–362, 365, 367, 376–377, 385–386а, 388–390, 392
■	*врвица*	1, 5, 41, 47–49, 51, 57, 60, 64, 68, 71–72, 88, 110, 124, 138, 141–144, 147, 149–152, 155, 158, 166, 170, 240, 249, 337
▲	*козји / тесен пат*	37, 67, 74а, 80, 81, 96, 163, 170, 172, 177, 191, 194, 197, 242, 339
*	види материјал и коментар	39, 158, 200

Картата донесува преглед на називите за ‘мал тесен пат низ шума’ на македонската дијалектна територија. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 2 (Како се вика мал тесен пат низ шума?) од глава XVIII *Транспорт и комуникација Прашаликоm за собирање материјал за МДА* (Видоески 2000: 161). Според ТРМЈ (IV 2008: 46) лексемата *патека* е дефинирана како ‘тесен пат направен за движење обично на пешаци или набиен од постојано минување’, иако има уште 4 други изделени значења. Во ТРМЈ (I 2003: 304) се среќава и лексемата *врвица* со значење ‘тесен пешачки пат, патче’.

На картата се дадени лексичките разновидности со основа *тек-*, со основа *пат-* и со основа *врв-*, а не се земени предвид фонетските варијанти како во коренот на зборот така и кај суфиксите. Од картата се гледа дека најширок ареал имаат лексемите изведени од основите *тек-* и *пат-* (*пут-, пот-, пăт-*). Помал ареал сочинуваат лексемите изведени со основа *врв-*. На картата не се претставени единечните називи *џаде* (39), *трага* (158) и *караф* (200). На картата не се дадени ниту синтагматските изрази од типот *козја патека (козјо патче, козарско патче), тесен пат (тесно патче)*. Тие се разгледани во рамките на основите како синтагматски изрази, в. индекс.

патека (лексеми со основа тек-)

Називот *патека* со фонетската разновидност *пăтека* го изделуваме како посебен со оглед на тоа што не потекнува од псл. **pǫtь* туку од *по* + *тече* (< **po-* + **teťi* < **tekti*). Во ТРМЈ (IV 2008: 46) лексемата *патека* ги има следниве значења: ‘1. Тесен пат направен за движење обично на пешаци или набиен од постојано минување; 2. Линија по која се движи нешто (бура, ураган, светлина, комета, сателит и сл.), насока на движење; 3. Правец по кој се движи авион, брод и сл.; курс; 4. (спорт.) Специјално подготвена површина на земјиштето за трка или друг спорт; 5. (разг.) Долг, тесен тепих за ходник, скали и сл.’ Називот *патека* со значењето ‘мал тесен пат низ шума’ е регистриран во Пробиштипско, Охридско, Демирхисарско, Кичевско, Прилепско, а во Праведник е регистриран називот *патика*, додека пак, називот *пăтека* е регистриран во Гостиварско, Струшко, Преспанско, Валандовско, Гевгелиско, Дојранско, Кукушко, Кајларско и Костурско.

Во однос на етимологијата за *патека* во БЕР (VI 2002: 120–121) се дава објаснување дека буг. *пътека* е од *потека* (*по* + *тека* < **teťi*, што е пак изведено од претходната форма **tekti*, од прабалтословенски **tek-*, од праиндоевропски **tekʷ-* ‘трча, тече’), со о > ъ по пат на аналогија поради зближување на народната етимологија со *път*, во тој случај и мак. *патека* е од *по* + *тече* < **teťi*, што е пак изведено од претходната форма **tekti*, од прабалтословенски **tek-*, од праиндоевропски **tekʷ-* ‘трча, тече’; сп. ром. *potecă* < буг. *пътека* (Skok III 1973: 87).

лексеми со основа пат-, пут-, пот-, пăт-

Називите со основа *пат-* (*пут-, пот-, пăт-*) се претставуваат во говорите со повеќе фонетски и зборообразувачки разновидности. Од фонетски аспект се изделува замената на **ǫ* во коренот на зборот (*пат-, пут-, пот-, пăт-*), додека пак, од зборообразувачки аспект кај лексемите со основа *пат-* (*пут-, пот-, пăт-*), овде се среќаваат следниве зборообразувачки форманти: *-и-ч-ка/-и-ш-ка* (*патичка, потичка, пантичка, пакичка, патишка, путишка*; *патчика, пачика, пăчика*), *-че/-и-че/-и-н-че* (*патче, потче, пэтче, поче, путиче, путинче*), *-е-н-це* (*путенце*), *-и-ца* (*патица*), *-и-на* (*путина*), *-и-н-ка* (*патинка*), *-е-ј-ка* (*патејка*).

Во поглед на географската дистрибуција, иако од лексички аспект изделивме лексеми со основа *пат-* и лексеми со основа *врв-*, заслужува да ги изделиме фонетските ареали каде што се забележува замената на **ǫ* во коренот на зборот (*пат-, пут-, пот-, пăт-*). Називот *патишка/патичка* е регистриран во Светониколско, Штипско, Радовишко, Струмичко, Преспанско, Битолско и Кичевско, а најголем ареал прави називот *патче*: Кичевско, Битолско, Прилепско, Скопско, Велешко, Тиквешко. Освен овие називи, спорадично се среќаваат и *патче* (Волино), *патчика* (Клисура), *пачика* (Барово), *пакичка* (Смоларе). Овде ќе ги наведеме и синтагматските називи *козјо/козарско патче* (Велешко, Прилепско), како и *тесен пат/тесно патче* (Прилепско, Тиквешко).

Називот *путичка/путишка* е регистриран во Кумановско, Кривопаланечко и Кратовско, називот *путинка/путенка* е регистриран Кумановско, Скопско и Тетовско, називите *путче* и *путина* се регистрирани во Кумановско и Скопско, односно од фонетски аспект тоа се северните македонски говори каде што рефлексот на **ǫ* е *у*. Во овие говори се забележуваат и синтагматски изрази од типот *козји пут* (Љубанце), *козја путишка* (Древено), *тесно путиче* (Љубанце).

Лексемите кои се изведени од основата *пат-* со различни суфикси, по потекло се од псл. **pǫtь*, од прабалтословенски **pántis*/**pintis*, од пие. **póntohɪs* < **pent-* ‘помине, поминува; пат’. (БЕР VI 2002: 118–120; Skok III 1973: 86–87; Gluhak 1993: 513; Derksen 2008: 417; ERHJ II 2021: 258).

врвица (лексеми со основа врв-)

Називите со основа *врв-* се претставуваат во македонските говори со повеќе фонетски и зборообразувачки разновидности. Во однос на фонетските разновидности можеме да констатираме дека ги имаме предвид рефлексите на **R* во коренот на зборот (*р, ръ, ăр*), а од зборообразувачки аспект се изделуваат следниве форманти: *-и-ца* (*врвица*, *връвица, вăрвица, вэрвица*), *и-н-ка* (*врвинка*) *-а-л-и-ца* (*врвалица*), *-и-на* (*врвина*).

Лексемата врвица во ТРМЈ (I 2003: 304) се толкува како ‘тесен пешачки пат, патче’.

Во поглед на географската дистрибуција најголем ареал има називот *врвица* со фонетските разновидности *вăрвица, вэрвица*. Тој е регистриран во Скопско, Тетовско, Гостиварско, Мавровско, Кичевско, Поречко, Охридско, Струшко, Битолско и Велешко. Спорадично се среќаваат и називите *врвинка* (Жидилово и Градец – Кривопаланечко), *врвина* (Луке – Кривопаланечко) и *врвалица* (Паралово – Битолско).

Називите кои се изведени од основата *врв-* и различни зборообразувачки суфикси, потекнуваат од псл. **vьrvěti*; сп. буг. *вървя*, срп. *врвети*, хрв. *vrvjeti*, слн. *vrveti,* сродно со литв. *virbeti* ‘ползи, врви’ и латв. virbet. Натамошната етимологија не е сигурна. Можеби имаат врска со пие. корен **wer-*; сп. псл. **vьrvь* со значење ‘тенко јаже’. Псл. **vьrvь* најверојатно е девербал на **verti*, што е наследен од прабалтословенскиот **wérˀtei*, можеби на крајот од пие. **h₂wer-*. Можно е словенските јазици да наследиле две засебни форми од ист корен (**wer-*) ‘врзува конци; јаже’ и ‘се врти, се наведнува’. (БЕР I 1971: 187; Фасмер I 1986: 294; Skok III 1973: 633; ERHJ II 2021: 572; Snoj 2009: 837).

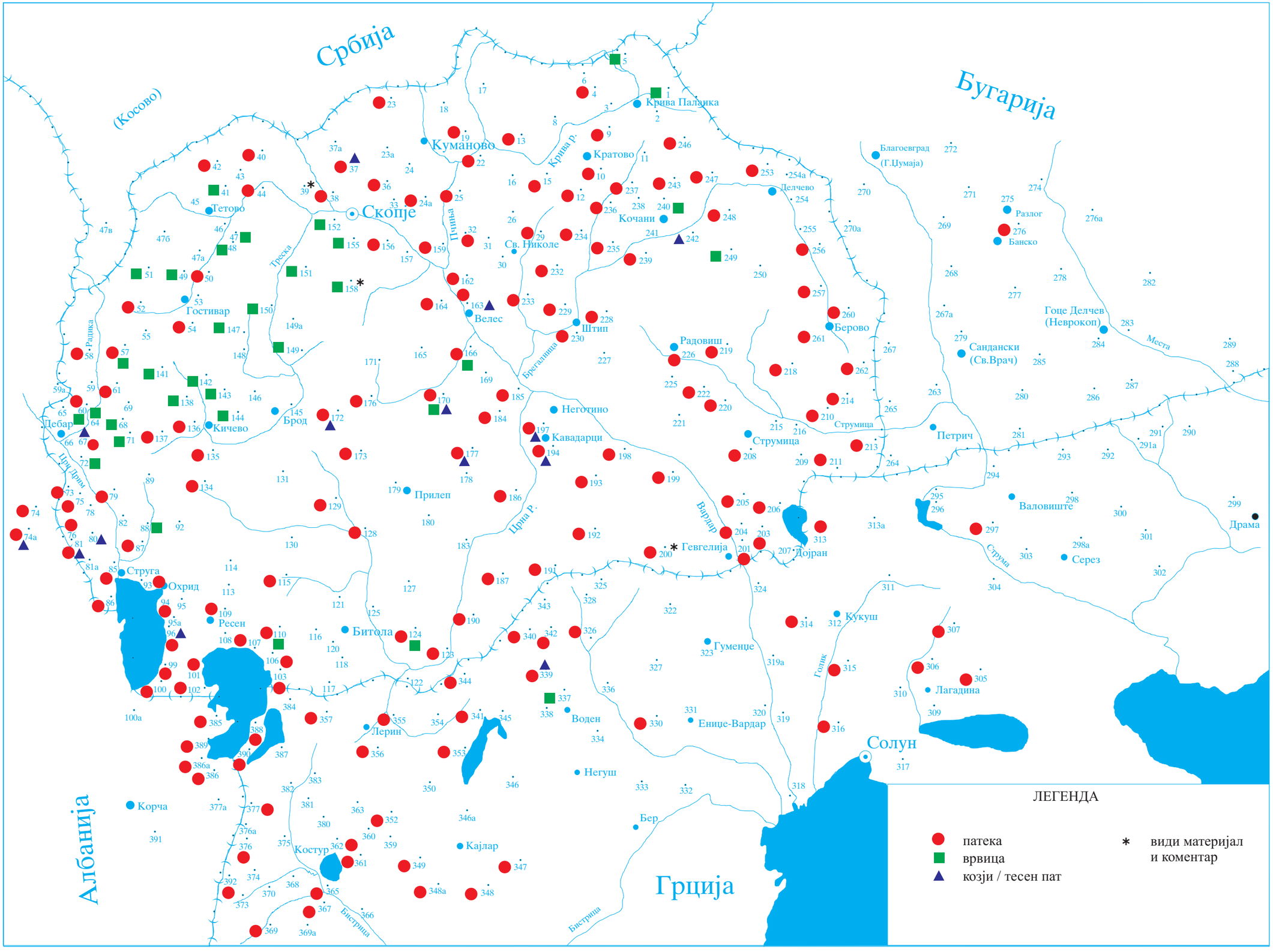
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Кочани
Делчево
Радовиш
Берово
Струмица
Неготино
Кавадарци
Кичево
Брод
Дебар
Струга
Охрид
Ресен
Битола
Прилеп
Гевгелија
Дојран
Валовиште
Разлог
Банско
Благоевград
(Г.Џумаја)
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Сандански
(Св.Врач)
Петрич
Серез
Драма
Кукуш
Гумендже
Лагадина
Ениче-Вардар
Воден
Лерин
Кајлар
Костур
Корча
Бер
Негуш
Солун
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Струмица
Места
Струма
Вардар
Црна Гора
Црна Г.
Бистрица
Голик
ЛЕГЕНДА
патека
врвица
козји / тесен пат
* види материјал и коментар

1–2 вамп'ир
3
4–6 вамп'ир
8–9 в'ампир
10–13 вамп'ир
15 вамп'ир
16
17–19 вамп'ир
22–23 вамп'ир
23а
24 в'ампир
24а в'ампир
25–26 вамп'ир
29–33 в'ампир
36–37 в'ампир
37а
38 вампир
39 вампир, толосун, мора
40–42 ј'епир
43 в'ампир/ толосум/ дијанија
44 ј'епир
45
46 в'ампир
47 епер/ толосум
47а
47б
47в
48 јепер
49 јӑпер
50 јӑпер толосум
51 јӑпер
52 јӑпер толосум
53
54 јӑпер толосум
55
57 јӑпер толосум
58 вопер/ толосум
59
59а

60–61 вопер толосум
64 вопер толосум сенка агӑрбаз
65 вӑпер толосум
66
67 вӑпер толосум
68 вопер толосум
69
71–72 вопер толосум
73 вапер толосум
74 вӑпер
74а вампир
75 вопер толосам
76
78 вӧпер
79 вӑпер
80 вӑмпер толосум
81 в'ампер гр'омник толосум
81а
82 вопер
85 гробник толосум
86 гробник вампер вапер
87–88 вапер
89
92
93 вапер толосум
94
95 вапер
95а вапер
96 вапер
99 вампире л'угат
100 сенка вампер вампир

101 вӑпир
102 вӑпер
103 в'опир
106 вапер
107 вӑпер толосум
108 в'ӑпер
109 вапер вӑпер толосум сенка
110 вапер толосан
113 в'ӑпер
114 вампер
115 вопер сенка
116 вапир
117 вампир
118
120 вапир
121–122 вампир
123 вапир
124 вампир
125
127–128 вапир
129 вампир
130 вапер сениште толосам
131 јапер
134 јапер талосум
135 јапер
136 јапер толосум
137 јапер таласум
138 јапер толосом
141 јопер
142 јапер толосум
143 јапер
144 јапер толосум
145–146
147 јапер толосум натем'аго

148
149 вампир јапер толосум
149а
150 јапер
151–152 в'ампир
155–159 в'ампир
162–164 в'ампир
165
166 вампир мора
169
170 вампир
171
172–173 вампир
176 вампир таласум = сенка
177–178 вапир
179
180 вампир
183 вапир
184–185 вампир
186 вапир причин'иште пӑрчиниште
187 вампир
190–191 вампир
192 вапир
193–194 вампир
197–198 вампир
199–200 вамп'ир
201 вамп'ир јапер толосум
203 вӑмп'ир
205 вӑмп'ир
206–207 вӑмп'ир
208 вӑмп'ир јапер толосум
209 вӑмп'ир
210 вамп'ир
211 вамп'ир јадер
212–216 вамп'ир
218 вампир јадер
219 вамп'ир јапер

220 вамп'ир
221 вамп'ир јадер
222 вамп'ир јадер толосум
225 вамп'ир јадер
226 вамп'ир надворн'ини
227 вамп'ир
228 в'ампир
229 вамп'ир јадер
230 врӷкол'ок вамп'ир
232 вамп'ир
233 в'ампир јадер
234–240 вамп'ир
241
242–243 вамп'ир
246–247 вамп'ир
248 ламп'ир
249 вамп'ир толос'ӑм
250 ламп'ир
253 вап'ир неден
254
254а
255–257 вап'ир
260–262 вап'ир
263–265
267 вап'ир
267а вап'ир
268–270
270а
271–272
274–275
276 вап'ир
276а
277–291
291а
292–298
298а
299
300 вӑмп'ирӑн
301 вӑмп'ир// с'енка

302–307
309–310
311 вӑмп'ир
312
313 вӑмп'ир
313а
314 вӑмп'ирин
315 карк'онцул, вӑмп'ир
316 сенка вӑмп'ир
317–319
319а
320
322–324
325 вӑмп'ир
326 в'ампир
327
328 вамп'ир/ вамп'ире в'ампир
330
331–334
336
337 вӑмпир
338
339 вамп'ирен вамп'ире
340 вӑмп'ир
341 в'ампир тӷласӑм
342 в'ампир јадер
343 в'ампир
344 вомпир// врк'олак
345–346
346а
347 в'ампер
348 в'ампир
348а в'ампер тӑлӑс'ӑм
349 в'ампир
350
352 в'апер
353 в'ӑмпир талӑс'ӑм
354
355 в'ампир
356 в'апир

357 сфапирен чоек
359
360
361 в'ӑмпир толас'ӑм
362 в'ӑмпир талӑс'ӑм
363
365 в'ампир
366
367 в'ӑмпир
368 в'омпир
369 в'омпир
369а
370
373–375
376 в'ӑмпир
376а
377 вопир в'ӑмпир
377а
380–381
381а в'омпир
382
383 вӑмпир таласон
384
385 вӑпер каконґур сениште
386 вӑпер
386а вӑпер
387 ваопир караконцул таласом
388 в'ӧпер к'алак'онцур
389 вапир
390 вӑмпир
391 сен'ичче
391а
392 в'апир

Знак од легендата	Назив	Број на пункт
	вампир, јапер	1–2, 4–6, 8–13, 15, 17–19, 22–24, 24a, 25–26, 29–33, 36–38, 39, 40–42, 43, 44, 46, 47, 50, 51, 52, 54, 57, 58, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 71, 72, 73, 74–74a, 75, 78–79, 80, 81, 82, 86, 87–88, 93, 95, 95a, 96, 99, 100, 101–103, 106, 107, 108, 109, 110, 113–114, 115, 116–117, 120–124, 127–129, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 147, 149, 150–152, 155–159, 162–164, 166, 170, 172, 173, 176, 177–178, 180, 183–185, 186, 187, 190–194, 197–200, 201, 203, 205, 206–207, 208, 209, 210, 211, 212–216, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234–240, 242–243, 246–248, 249, 250, 253, 255–257, 260–262, 267, 267a, 276, 300, 301, 311, 313–314, 315, 316, 325–326, 328, 330, 337, 339–340, 341, 342, 343, 344, 347–348, 348a, 349, 352, 353, 355–356, 361, 362, 365, 367–369, 376–377, 383, 385, 386, 386a, 388, 389–390, 392
	толосум, таласон	39, 43, 47, 48, 49, 50, 52, 54, 57, 58, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 71, 72, 73, 75, 80, 81, 85, 93, 107, 109, 110, 130, 134, 136, 137, 138, 142, 144, 147, 149, 176, 201, 208, 222, 249, 341, 348a, 353, 361, 362, 383
	сенка, сениште	64, 100, 109, 115, 130, 176, 301, 316, 385, 391
	јадер	211, 218, 221, 222, 225, 229, 233, 342
	караконџул	315, 385, 387, 388
	гробник	85, 86
	мора	39, 166
	врколак	230, 344
*	види материјал и коментар	43, 64, 81, 99, 147, 186, 226, 357

На картата се претставени називите за некои од демонските суштества кои се јавуваат во македонските дијалекти. Овие називи претставуваат одговор на прашањето бр. 53 ‘вампир, јапер, толосум, морава’ од глава XX *Обичаи и вера* од *Прашалникоѿ за собирање маѿеријал* за МДА (Видоески 2000: 169).*

Според ТРМЈ (I 2003: 208), лексемата *вампѿир* примарно се дефинира ‘според народното верување, мртовец кој навечер го напушта гробот, ги дави луѓето и им ја пие крвта.’.

На македонската дијалектна територија се изделуваат низа називи кои се јавуваат како одговори на прашањето ‘вампир, јапер, толосум, морава’: *вампѿир/јапер, ѿаласон/ѿолосум, сенка/сенишѿе, јаѳер, каракоњцул, мора, ґробник, врколак, јавило, причинишѿе.*

вампѿир, јапер

Називот *вампѿир* е присутен на целата македонска јазична територија во голем број фонетски варијанти, сп. *вăмпѿ'ир; вампѿер; вăмпѿер; в'апѿир; ламп'ир; γамп'ир; јапер; ј'опер; јепир; епер* итн.

Слични називи се јавуваат во соседните јужнословенски јазици, срп. *вампѿир, упирина*, буг. *вампир, вапир* и др., но и во северните словенски јазици, сп. рус. *упырь*, укр. *упир*, блр. *вупыр*, пол. *upiór*, чеш./слч. *upír*. Разнообразноста на формите, кои често не се резултат на правилен фонетски развој, според БЕР (I 1971: 117) треба да се објасни со специфичниот карактер на називот, кој спаѓа во концептите поврзани со табуа. Се смета дека верувањата во вампири одамна се присутни во фолклорот на словенските народи. Вампирот се замислува или како дух на умрениот човек којшто е невидлив или како жив труп, односно, како труп оживеан од сопствениот дух (Вражиновски 1998: 7). Како веројатна прасловенска форма од која се објаснува потеклото на споменатите називи се смета **ǫrìгъ* (Фасмер IV 1987: 165). Скок (Skok III 1973: 564), пак, покрај ваквото толкување, во однос на потеклото на овој збор посочува уште едно – како заемка од северноторското *ubyr, ubyrly* со значење ‘вештерка’, присутно и во татарските јазици.

ѿолосум, ѿаласон

Според територијалната распространетост, *ѿаласоноѿ* како демонско суштество е карактеристичен за западниот дел на Македонија, додека во источниот е забележан само во неколку пунктови. На македонското говорно подрачје ваквиот тип називи се среќаваат во повеќе фонетски варијанти: *ѿолосум; ѿолосун; ѿолосан; ѿолосон; ѿолосам; ѿаласум; ѿалосум; ѿаласом; ѿаласон; ѿаласăм; ѿалăсăм; ѿạласăм; ѿăлăсăм.*

Во ТРМЈ (VI 2014: 17) ја среќаваме лексемата *ѿаласам* со значење ‘зол ноќен дух; привидение’ и со назнака дека се употребува разговорно. Скок (Skok III 1973: 470) забележува дека зборот *ѿаласон* е преземен од турскиот фолклор и означува *ѿалисман*. Овој збор се толкува како балкански турцизам од арапско потекло (арап. *ṭylysm*, ‘заштита којашто се носи против зрно од пушка или болест’). Во ТРМЈ (VI 2014: 17) зборот *ѿалисман* е објаснет како ‘мал предмет со магиска сила, која носи среќа, успех’. Посоченото потекло на зборот *ѿаласон* го објаснува и најчестото претставување на овој вид демонско суштество како *позиѿивен дух – заштиѿник на куќаѿа* во македонскиот фолклор.

сенка, сенишѿе

Називите од типот *сенка, сенишѿе* се среќаваат во помал број пунктови на македонската дијалектна територија, пред сè, во западното и југозападното подрачје.

Во ТРМЈ (V 2011: 351–352), покрај основното значење на лексемата *сенка* ‘место заштитено од зраците на сонцето или од некој друг извор на светлина’, меѓу другите секундарни значења се јавува и ‘призрак, привидение на покојник’, т.е. синоним на зборoформата *сенишѿе*. Етимолошки, називот *сенка* ја континуира псл. форма **sěnъkā,* произведена со суф. *-ъkā* од псл. **sěnь* ‘сенка’ (Derksen 2008: 447; БЕР VI 2002: 609–610).

јаѳер

Називот *јаѳер* се јавува во помалку од десетина пунктови на источниот ареал на македонската дијалектна територија, секогаш е даден како паралелен со називот *вампѿир.*

Во однос на потеклото на овој назив, претпоставуваме поврзаност со османско турското *ejder, ejderhā* (Haverić, Šehović 2017: 152), од кое е изведено и мак. *ажѳер, ажѳаја,* добиен по аналогија со називот *јапер.* Од друга страна, не ја исклучуваме и можноста за прасловенско потекло, како назив деривиран од псл. **ědъ* (ЭССЯ VI 1979: 45–46; Фасмер IV 1987: 546-547; Snoj 2016: 259–260), мак. *јаѳ* ‘грижа, мака, душевна тежина’.

каракоњцул

Називот *каракоњцул* е регистриран во четири пункта од Егејскиот дел од Македонија. Од нив три се наоѓаат во долнопреспанскиот регион и еден во Кукушко. Називот е запишан во неколку фонетски варијанти: *кăркˈоњцул, калаконѓур, караконзул* и *калакˈоњцур*.

Оваа сложенка претставува балкански турцизам, доаѓа од тур. *kara konculoz* ‘вампир’, од *korkunc* ‘страшилиште, плашило’, од *orkmak* ‘се плашам’. Овој термин е раширен во бакланскиот фолклор и го среќаваме во српскиот како: *караконџола, караконџула, каранџула*, во бугарскиот: *кококонџул, караконџо*, во албанскиот (гегиски): *karakanxhóll*, во новогрчкиот: *καλικάτσαρος* (Skok II 1972: 46). Во верувањата на јужнословенските народи, *караконџулоѿ* претставува дух што се појавува на земјата еднаш годишно, токму во времето на т.н. Некрстени денови. Тие често се изедначуваат со другите демонски суштества, најчесто со вампирите и според изгледот и според функциите што ги вршат (Вражиновски 1995: 133).

ґробник

Називот *ґробник* е карактеристичен за мал западномакедонски ареал, т.е. за струшката област.

Етимолошки, називот се поврзува со псл. **grobь* (ЭССЯ VII 1980: 133–134), веројатно изведен од придавски модел, псл. **grobьnъ*, мак. *ґробен*, со суф. *-ик*. Во *Речникоѿ на народнаѿа миѿолоґија на Македонциѿе*, *ґробникоѿ* се опишува како мртовец чија душа скита шест недели по смртта и претставува демонско суштество кое „цело се покажува“, „има сенка, лик на човек, има и покров“ (Вражиновски 2000: 137).

мора

Називот *мора* го среќаваме само во два пункта на македонската дијалетна територија. Во едниот пункт се дообјаснува како ‘сенка што го гази човекот ноќе’, додека во другиот – ‘мачење на човекот за време на сонот’.

Во ТРМЈ (III 2006: 163), под лексемата *мора* ги наоѓаме значењата ‘мачен сон; кошмар’ и ‘мака, тешкотија итн.’. Во однос на потеклото, лексемата *мора* ја континуира прасловенската форма **mora,* чие етимолошко потекло не е целосно разјаснето, иако одредени толкувања ја поврзуваат со псл. превојна основа **mor-*/**mer-* чија појдовна семантика прототипно се поврзува со човековата состојба ‘престанување на живот, умирање’ (ЭССЯ XIX 1992: 211–214, Derksen 2008: 324–325; Mallory, Adams 2006: 194). *Мораѿа* како митолошки лик е присутен кај јужнословенските и кај западнословенските народи (Толстој, Раденковиħ 2001: 363). Навлегол и во фолклорот на останатите балкански народи, кај Албанците е познат под формата *morë*, а кај Грците *μωρα* (Skok II 1972: 454).

* Оваа појава е пообемно опишана кај Гајдова (2019: 163–171).

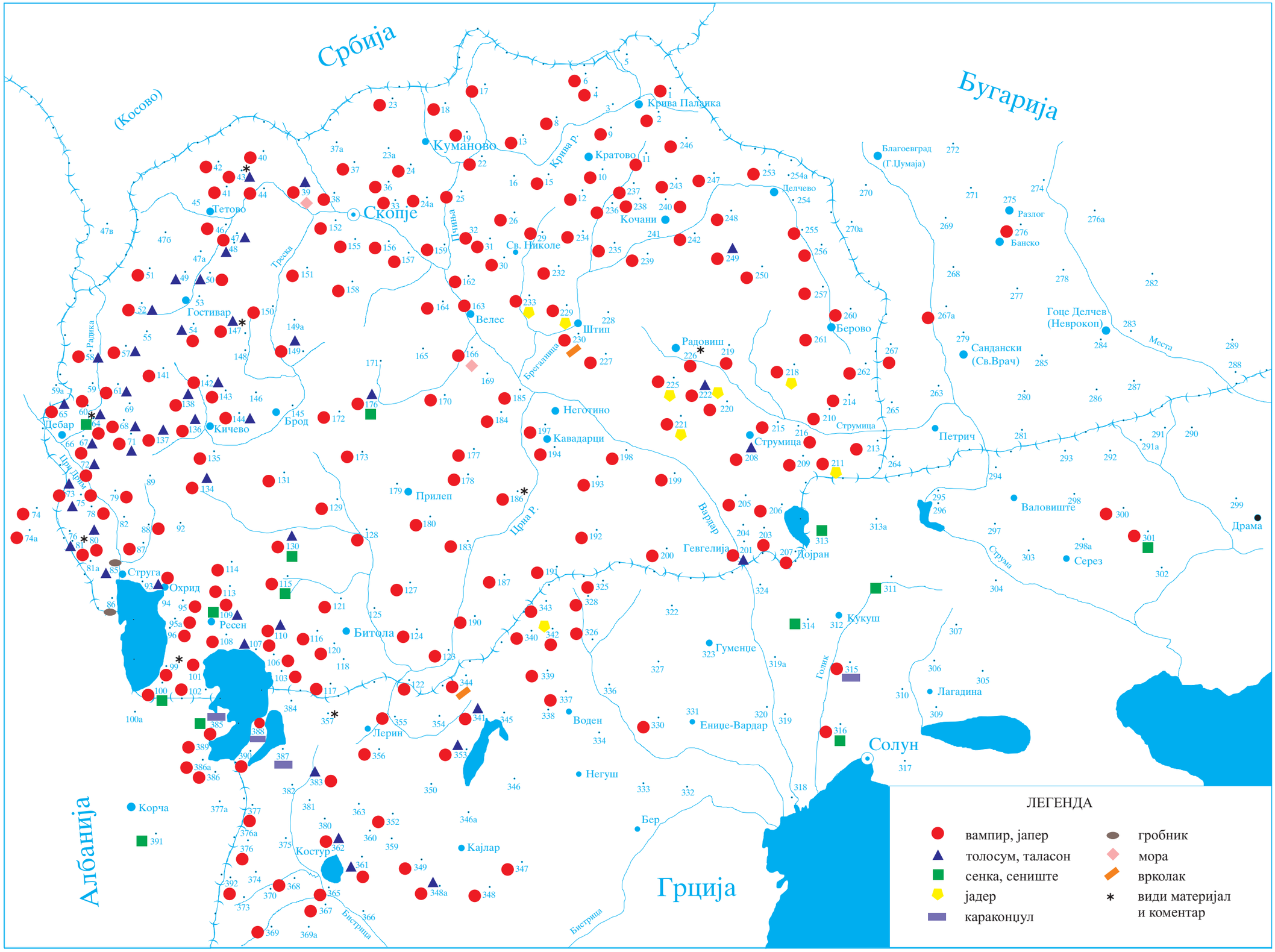
Србија
(Косово)
Бугарија
Албанија
Грција
Крива Паланка
Куманово
Кратово
Скопје
Тетово
Гостивар
Св. Николе
Велес
Штип
Радовиш
Берово
Делчево
Кочани
Благоевград
(Г.Џумаја)
Разлог
Банско
Гоце Делчев
(Неврокоп)
Санданski
(Св.Врач)
Петрич
Струмица
Дојран
Гевгелија
Валовиште
Драма
Серез
Кукуш
Лагадина
Гумендже
Ениџе-Вардар
Солун
Воден
Лерин
Битола
Ресен
Охрид
Струга
Цебар
Кичево
Брод
Неготино
Кавадарци
Прилеп
Кавлар
Костур
Негуш
Бер
Корча
Радика
Треска
Пчиња
Брегалница
Црна Р.
Вардар
Струма
Бистрица
Голик
Места
ЛЕГЕНДА
вампир, јапер
толосум, таласон
сенка, сениште
јадер
караконџул
гробник
мора
врколак
* види материјал и коментар

КОРИСТЕНА И КОНСУЛТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Агаи, А. К. 1996. *Албанско-македонски речник.* Скопје.

Аргировски, М. 1998. *Грцизмите во македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Барболова, З. 1999. *Имена за съдове в българските диалекти.* София: Издателство *ЕГО.*

Баскаков, А. Н., Голубева, Н. П., Кямилева, А. А. 1977. *Турецко-Русский словарь.* Москва: Академия Наук.

БЕР I: *Български етимологичен речник,* I, 1962 [1971], ред. В. И. Георгиев. София: БАН.

БЕР II: *Български етимологичен речник,* II, 1979, ред. В. И. Георгиев. София: БАН.

БЕР III: *Български етимологичен речник,* III, 1986 [2012], ред. В. И. Георгиев. София: БАН.

БЕР IV: *Български етимологичен речник,* IV, 1995 [2012], ред. В. И. Георгиев, И. Дуриданов. София: БАН.

БЕР V: *Български етимологичен речник,* V, 1996 [1999], ред. И. Дуриданов. София: БАН.

БЕР VI: *Български етимологичен речник,* VI, 2002 [2012], ред. М. Рачева, Т. А. Тодоров. София: БАН.

БЕР VII: *Български етимологичен речник,* VII, 2010, ред. Т. А. Тодоров. София: БАН.

Бјелетић, М. 1994. „Терминологија крвног сродства у српскохрватском језику“. *Јужнословенски филолог*, L, 199–207. Београд: САНУ.

Видоески, Б. 1968. „Дебарските говори“, *Македонски јазик*, XIX, 59–96.

Видоески, Б. 1998. *Дијалектите на македонскиот јазик,* I. Скопје: МАНУ.

Видоески, Б. 1999. *Дијалектите на македонскиот јазик,* II. Скопје: МАНУ.

Видоески, Б. 1999. *Дијалектите на македонскиот јазик,* III. Скопје: МАНУ.

Видоески, Б. 2000. *Прашалник за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Вражиновски, Т. 1995. *Народна демонологија на Македонците.* Прилеп – Скопје: Институт за старословенска култура.

Вражиновски, Т. 1998. *Народна митологија на Македонците*. Прилеп – Скопје: Институт за старословенска култура/„Матица Македонска“.

Вражиновски, Т. 2000. *Речник на народната митологија на Македонците.* Прилеп – Скопје: Институт за старословенска култура/„Матица Македонска“.

Гајдова, У. 2019. *Од дијалектната синтакса и други јазични теми.* Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Геров, Н. 1895–1904. *Речник на българския език* (Рѣчникъ на блъгарскый языкъ), Пловдив.

ГТРР, 1998: Баскаков, А. Н., Голубева, Н. П., Кямилева, А. А. *Голем турско-руски речник (Большой турецко-русский словарь)* Издательство „Руский язык“, Москва.

Гура, А. В. 1997. *Символика животных в славянской народной традиции*. Москва: Издательство „Индрик“.

Давкова-Ѓоргиева, С., Додевска-Михајловска, О. 2000. „За називите на производите од месо во македонскиот јазик“. *Македонскиот јазик во јавното општење*, 289–295. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, С. 2010. „За именувањата толчник и сад во кој се толчи лук во македонските дијалекти (од јужнословенски и балканистички аспект)“, *Македонски јазик*, 161–173. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, С. 2016. *„За некои називи од сточарската дијалектна лексика“,* Лексикологијата и лексикографијата – мостови меѓу јазиците, 113–119. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, С. 2016. „Називите пена, сапуница, скама на македонскиот дијалектен ареал“, *Јазикот наш денешен – јазикот наш насушен*, 266–272. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, С. 2017. „За некои словенски лексеми на македонскиот јазичен ареал“, *Македонски јазик* LXIVIII, 59–65. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, С. 2018. „Називите дим и чад во македонските говори“, *На почетокот беше збор...*, 117–125. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, С. 2018. „Лексемата јака на македонскиот јазичен ареал“, *Фолклор – традиција – јазик,* 155−163, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, С. 2019. „Од дијалектната лексика во македонскиот јазик“, *Македонскиот јазик – извор на филолошки и на културолошки истражувања,* 117−125, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Давкова-Ѓоргиева, С. 2021. „Лексемите со значење колбаси во македонските говори“, *Македонскиот јазик – извор на научни истражувања (дома и надвор),* 65−75, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Дрвошанов, В. 1981: „Зеница“. *Литературен збор* 28/6, 97-98. Скопје: Друштво за македонски јазик и литература.

Дрвошанов, В. 2005. *Анатомската лексика за човекот во македонските говори*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

ДРМЈ: *Дигитален речник на македонскиот јазик*, http://drmj.eu/

ЕРСЈ I: *Етимолошки речник српског језика,* св. 1, 2003, ред. А. Лома. Београд: САНУ.

ЕРСЈ II: *Етимолошки речник српског језика,* св. 2, 2006, ред. А. Лома. Београд: САНУ.

ЕРСЈ III: *Етимолошки речник српског језика,* св. 3, 2008, ред. А. Лома. Београд: САНУ.

ЕРСЈ IV: *Етимолошки речник српског језика,* св. 4, 2023, ред. А. Лома. Београд: САНУ.

Заимов, Й. 1957. „Названия на царевицата в българския език“, *Изследования Младенов,* София.

Златановић, М. 2008. *Речник говора јужне Србије*, Врање: Врањске књиге.

Иоанниддис, А. А. 1950. *Новогреческо-русский словарь*, Москва.

Јанкулоски, Д. 2019. „Називите за 'клукајдрвец' во словенските дијалекти: според материјалите на ОЛА“, *Rocznik Slawistyczny.* t. LXVIII, 39–47. Wrocław: Komitet Słowianoznawstwa PAN.

Јанкулоски, Д. 2022. „Формална и семантичка деривација на прасловенскиот глаголски корен **gor-* во македонскиот јазик“, *Rocznik Slawistyczny.* t. LXXI, 101–109. Wrocław: Komitet Słowianoznawstwa PAN.

Јашар-Настева, О. 2001. *Турските лексички елементи во македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Киш, М. 1985. „Братанец, братаница – внук , внука од брат“. *Нова Македонија*, 17.02.1985, 10.

Киш, М. 1996. *Дијалектната лексика од областа на растителниот свет*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Киш, М. 2010. Лексички, зборообразувачки и морфотактички особености на македонските дијалекти, Посебни изданија, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, кн. 69, Скопје.

Конески, К. 1995. *Зборообразувањето на современиот македонски јазик*. Скопје.

Лаброска, В. 2016. „Согледувања за етимолошкиот речник на македонскиот јазик (врз примери од лексичкиот материјал од Македонскиот дијалектен атлас)“ *Зборник од конференцијата „Денови на Благоја Корубин“,* Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, 131– 138.

Лаброска, В. 2017. „Називите за ласица и лисица на македонската дијалектна територија“, *Македонистиката меѓу традицијата и современите предизвици* : зборник на трудови од Меѓународната научна конференција одржана на 21 и 22 ноември 2013 година во Скопје, гл. ред. Г. Цветановски, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, 249–258.

Лаброска, В. 2018. „За неколку лексеми од областа на ткаењето во македонскиот и во полскиот јазик − лексичко-семантичка анализа“, *Folia philologica macedono-polonica* 9–10, Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески, 171–179.

Лаброска В. „Лексемите вистина и лага во македонските дијалекти“, Денови на Благоја Корубин *На почетокот беше зборот* (9-10 мај 2017, Струга), Скопје 2018, 125–135.

ЛАМД: *Лингвистички атлас на македонските дијалекти (според материјалите на Општословенскиот лингвистички атлас – ОЛА),* 2020, ред. М. Марковиќ. Скопје: МАНУ.

Макаријоска, Л. 2007. *Студии од историската лексикологија.* Скопје.

Манев, Т. 2003. *Современо живинарство*. Скопје: НИП Нова Македонија.

Марковиќ, М. 2021. „Анализа на формалната и семантичка деривација на прасловенскиот корен *vьrt- во македонскиот јазик“, *Прилози* – Одделение за лингвистика и литературна наука, МАНУ, XLVI – 1, 315–324.

Марковиќ, М., Тополињска З. 2019. *Семантичка деривација на одбрани прасловенски корени (македонски – полски)*. Скопје: МАНУ.

Маројевић, Р. 1997. „Имена по мужу у старословенском језику“. *Зб. Матице српске за филологију и лингвистику*, т. 40/2, 179–183, Нови Сад.

Младеновъ, С. 1941: *Етимологически и правописенъ речникъ на българския книжовенъ езикъ*. София: Книгоиздателство „Христо Г. Данов“.

Мургоски, З. 2011. *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Пеев, К. 1974, „Називите на пченката во македонските народни говори’, *Литературен збор*, XXI, к. 1, 12–16, Скопје.

Пеев, К. 1976. „Земјоделската терминологија во македонските дијалекти“ (дел 1), *Македонски јазик,* XXVII, 121–143.

Пеев, К. 1977. „Земјоделската терминологија во македонските дијалекти“ (дел 2), *Македонски јазик,* XXVIII, 65–93.

Пеев, К. 1987. *Кукушкиот говор*, кн. 1, Скопје: Студентски збор.

Пољоска, А. 1998. *Лексичка интерференција на македонскиот и албанскиот дијалектен јазик*. Скопје.

Поповски А. 1959. „Реканскиот говор“, *Македонски јазик*, X, Скопје.

Поповски, А. 1977. „Сточарската дијалектна лексика во македонскиот јазик“, АНУБиХ, *Посебна издања* 31, 5, Сарајево, 139–145.

Поповски, А. 1977. Називите добиток, стока и имање во македонскиот јазик, кн. XXXI, 5, Akademija nauka i umjetnosti, Odjeljenie Društvenih nauka, Sarajevo.

РМЈ I: *Речник на македонскиот јазик (со српскохрватски толкувања),* т. I, 1961, ред. Б. Конески и др. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

РМЈ II: *Речник на македонскиот јазик (со српскохрватски толкувања),* т. 2, 1965, ред. Б. Конески и др. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

РМЈ III: *Речник на македонскиот јазик (со српскохрватски толкувања),* т. I, 1966, ред. Б. Конески и др. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

РМНП I: *Речник на македонската народна поезија*, I, 1983, ред. Т. Димитровски. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

РСХКЈ 1990: *Речник српскохрватскога књижевног језика* I–VI, 1990, Матица Српска, Нови Сад – Загреб.

Симовски, Т. 1978. *Населените места во Егејска Македонија,* книга прва, Скопје.

Симовски, Т. 1998. *Населените места во Егејска Македонија,* книга 1 и 2, Скопје.

Стаматоски, Т. 1990. *Македонска ономастика*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Стефановска-Ристеска, Ф. 2008. *Лексичко-семантичка анализа на тематското подрачје облека и облекување во македонскиот стандарден јазик*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Стоевска-Денчова, Е. 2009. *Именување на роднинските односи во македонските дијалекти од словенски и балканистички аспект*. Посебни изданија, кн. 65, ИМЈ „Крсте Мисирков“.

Таховски, А. 1951. *Грчки зборови во македонскиот народен јазик. Прилог кон етимолошкиот речник на македонскиот јазик*. Скопје: Филозофски факултет на Универзитетот, Историско-филолошки оддел. Посебни изданија 1.

Толстој, С., Раденковић, Љ. 2001. *Словенска митологија. Енциклопедијски речник*. Београд: Zepter Book World.

Томиќ, М. 1986. *Македонско-романски речник*. Скопје – Букурешт.

Томовски, Д. 1974. „Етимолошки мисцели“, *Македонски јазик,* XXV, 237–248.

ТРМЈ I: *Толковен речник на македонскиот јазик*, I, 2003. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ II: *Толковен речник на македонскиот јазик*, II, 2005. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ III: *Толковен речник на македонскиот јазик*, III, 2006. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ IV: *Толковен речник на македонскиот јазик*, IV, 2008. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ V: *Толковен речник на македонскиот јазик*, V, 2011. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ VI: *Толковен речник на македонскиот јазик*, VI, 2014. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.
ТРС 2007: Юсипова, Р.Р. *Турецко – русский словарь,* под редакцией Т. Е. Рыбальченко, Москва: Русский язык медиа.
Трубачёв, О. Н. 1959. *История славянских терминов родства и некаторых древнейших терминов общественного строя.* Москва.
Трубачев О. Н. 1960. *Происхождение названий домашних животных в славянских языках.* Москва: АН СССР.
Трубачёв, О. Н. 1962. *Славянские этимологии 29–39*, Этимологические исследования по русскому языку, вып. 2 (под редакцией П. С. Кузнецова), Москва: Московский государствени университет имени М.В. Ломоносова, 26–43.
Фасмер, М. 1964 [1986]. *Этимологический словарь русского языка,* том I. Москва: Издавательство „Прогресс”.
Фасмер, М. 1967 [1986]. *Этимологический словарь русского языка,* том II. Москва: Издавательство „Прогресс”.
Фасмер, М. 1971 [1987]. *Этимологический словарь русского языка,* том III. Москва: Издавательство „Прогресс”.
Фасмер, М. 1973 [1987]. *Этимологический словарь русского языка,* том IV. Москва: Издавательство „Прогресс”.
Филипова-Байрова, М. 1969. *Гръцки заемки в съвремения български език*, София.
Филипова-Байрова, М. 1966. „Лексико-семантични наблюдения върху гръцките заемки в български език“, *Български език* XVI, кн.4, София.
Цветановски, Г. 2023. „Македонски етимолошки речник (Прилог кон буквата А)“, *Etymologica Macedonica*. Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“.
Џинлески, Б. 1990. *Месо и преработка од месо.* Скопје: Наша книга.
ЭССЯ I: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 1, 1974, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука
ЭССЯ IV: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 4, 1977, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ V: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 5, 1978, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ VI: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 6, 1979, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ VII: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 7, 1980, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ VIII: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 8, 1981, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ X: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 10, 1983, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XI: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 11, 1984, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XII: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 12, 1985, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XIV: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 14, 1987, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XV: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 15, 1988, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XV: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 16, 1989, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XVII: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 17, 1990, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XIX: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 19, 1992, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XXIV: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 24, 1997, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XXI: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 21, 1994, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XXV: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 25, 1999, ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука.
ЭССЯ XXXII: *Этимологический словарь славянских языков,* т. 32, 2005, ред. О. Н. Трубачев, А. Ф. Журавлев. Москва: Наука.
ЭСТЯ: Севортян Э. В. 1974–2000. *Этимологический словарь тюркских языков.* Москва.

* * *

Berneker E. 1913. *Slavisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg.
Bezlaj, F. 1977. *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I. Ljubljana: SAZU.
Bezlaj, F. 1982. *Etimološki slovar slovenskega jezika*, II. Ljubljana: SAZU.
Bezlaj, F. 1995. *Etimološki slovar slovenskega jezika*, III. Ljubljana: SAZU.
Bezlaj, F. 2005. *Etimološki slovar slovenskega jezika*, IV. Ljubljana: SAZU.
Bjeletić, M. 1995. „Turcizmi u srpskohrvatskoj terminologiji srodstva“. *JF*, LI, 203–220. Beograd: SANU.
Boryś, W. 2005 [2008]. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Krakow: Wydawnictwo Literackie.
Brückner, A. 1957. *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
Buck, C. D. 1949 [1988]. *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European.* Chicago: The University of Chicago Press.
Derksen, R. 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden, Boston: Brill.
Derksen, R. 2015. *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*. Leiden, Boston: Brill.
DEX online – Dicționare ale limbii roman.
ERHJ I 2016: *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. 1. svezak. A – Nj.* 2016, red. R. Matasović, T. Pronk, D. Ivšić, D. Brozović Rončević. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

ERHJ II 2021: *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. 2. svezak. O – Ž,* 2021, red. R. Matasović, D. Ivšić Majić, T. Pronk. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
ESJS VII 1997: *Etymologický slovník jazyka staroslověnského,* 7: kuditi – luna, hlavní red. Adolf Erhart, Praha: Nakladatelství Akademie věd České Republiky, 1997.
FGjSh 1954: *Fjalor i ghuhës shqipe*. Instituti I shkencavet. Sekcioni i ghuhës e i letërsisë, Tiranë.
FSHM 1996: Agai, A., *Fjalor shqip-maqedonisht*, Shkup: Meshari.
Frisk, H. 1960–1972. Griechisches etymologisches Wörterbuch I–III. Carl Winter. Heidelberg.
Vasmer M., Russisches etymologisches Wörterbuch. 3 Bd. — Heidelberg: Carl Winter; Universitätsverlag, 1953—1958. — Bd. I: A—K. — 1953. — xliii, 712 s. + Bd. II: L—Ssuda. — 1955. — iii, 712 s. + Bd. III: Sta—Ÿ. — 1958. — vii, 697 s.
Gluhak, A. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik.* Zagreb.
Haverić, Đ., Šehović, A. 2017. *Riječi perzijskog porijekla u bosanskom jeziku*. Sarajevo: Institut za jezik.
Machek, V. 1957 [1968]. *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Praha: Československá akademie věd.
Mallory, J. P., Adams, D. Q. 2006. *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. Oxford: University Press.
Miklosich, F. 1862–1865. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum: emendatum auctum.* Guilelmus Braumueller, Vienna.
Miklosich, F. 1886. *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Wien: W. Braumüller.
Moszyński, K. 1967–1968. *Kultura ludowa Słowian,* I, II. Warszawa.
Nişanyan 2002. *Sözlerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü* (Genealogy of Words: Etymological Dictionary of Contemporary Turkish).
Nosić, M. 2005. *Rječnik posuđenica iz turskoga jezika*. Rijeka: Maveda.
Orel, V. 1998. *Albanian etymological dictionary*. Leiden, Boston, Köln: Brill.
Otašević, Đ. 2014. *Rečnik turcizama.* Beograd: Алма.
Papahagi, T. 1974. *Dicţionarul dialectului aromân*, Editura Academiei Române, Bucureşti.
Pokorny, J. 1959. *Indogermanisches etymologisches Worterbuch*. Bern.
Pokorny, J. 2007. *Proto-Indo-European Etymological Dictionary*, A Revised Edition of Julius Pokorny's Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch, Dnghu Association.
Rejzek, J. 2015. *Český etymologický slovník*. Vožice: Leda.
Skok, P. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga I. Zagreb: JAZU.
Skok, P. 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga II. Zagreb: JAZU.
Skok, P. 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga III. Zagreb: JAZU.
Snoj, M. 2009 [2016]. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
SP I: *Słownik prasłowiański,* I, 1974, red. F. Sławski. Wrocław: PAN.
SP II: *Słownik prasłowiański,* II, 1976, red. F. Sławski. Wrocław: PAN.
SP III: *Słownik prasłowiański,* III, 1979, red. F. Sławski. Wrocław: PAN.
Škaljić, A. 1966 [1989]. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku.* Sarajevo: Svjetlost.
Topalli, K. 2017. *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe,* Josef, Tiranë.

СПИСОК НА СКРАТЕНИЦИ

авест.	авестиски	груз.	грузиски	литв.	литвански
австр.	австриски	далм.-ром.	далматороманси	ломб.	ломбардиски
акад.	акадски	дгерм.	долногермански	лув.	лувиски
алб.	албански	длат.	доцнолатински	луж.	лужички
англ.	англиски	длуж.	долнолужички	мак.	македонски
англс.	англосаксонски	дор.	дорски	мегл.-ром.	мегленороманси
амерангл.	американски англиски	егип.	египетски	мик.	микенски
арап.	арапски	еол.	еолски	мл-	младо
аром.	аромански	ерм.	ерменски	молд.	молдавски
арамеј.	арамејски	ест.	естонски	монг.	монголски
ат.	атички	зсл.	западнословенски	мор.	моравски
бав.	баварски	ие.	индоевропски	н-	ново
балт.	балтиски	инд.	индиски	нгрч.	новогрчки
баск.	баскиски	индоиран.	инодирански	норв.	норвешки
блр.	белоруски	иран.	ирански	норд.	нордиски
блтсл.	балтословенски	ирс.	ирски	нперс.	новоперсиски
брет.	бретонски	исл.	исландски	осет.	осетиски
буг.	бугарски	итал.	италијански	осман.	османски
вгерм.	високогермански	италс.	италски	пгерм.	прагермански
вед.	ведски	јон.	јонски	перс.	персиски
венец.	венецијански	јсл.	јужнословенски	пие.	праиндоевропски
венет.	венетски	казаш.	казашки	пкелт.	пракелтски
влат.	вулгарнолатински	карп.	карпатски	пол.	полски
гал.	галски	кат.	каталонски	полап.	полапски
галором.	галороманси	каш.	кашупски	помер.	померански
гег.	гегиски	келт.	келтски	порт.	португалски
герм.	германски	копт.	коптски	провanс.	провансалски
глуж.	горнолужички	крим.-тат.	кримскотатарски	псл.	прасловенски
гот.	готски	лат.	латински	птур.	пратурски
грч.	грчки	латв.	латвиски	ром.	романски

рус.	руски
рус.-цсл.	рускоцрковнословенски
сканд.	скандинавски
скит.	скитски
скрт.	санскритски
слн.	словенечки
слов.	словенски
словин.	словински
слч.	словачки
согд.	согдиски
ср-	средно
срвгерм.	средновисокогермански
сргрч.	средногрчки
срлат.	среднолатински
срп.	српски
срперс.	средноперсиски
ст-	старо
ствгерм.	старовисокогермански
стгрч.	старогрчки
стинд.	староиндиски
стиран.	староирански
стирс.	староирски
стнорд.	старонордиски
стперс.	староперсиски
стпрус.	старопруски
струс.	староруски
стсакс.	старосаксонски
стсл.	старословенски
стфр.	старофранцуски
тат.	татарски
тоск.	тоскиски
тоскан.	тоскански
тох.	тохарски
тур.	турски
ујг.	ујгурски
укр.	украински
умбр.	умбриски
унг.	унгарски
фин.	фински
фр.	француски
фран.	франачки
фриг.	фригиски
фриз.	фризиски
хебр.	хебрејски
хол.	холандски
хрв.	хрватски
цг.	црногорски
цсл.	црковнословенски
чаг.	чагајски
чеш.	чешки
чуваш.	чувашки
швед.	шведски
шп.	шпански

С О Д Р Ж И Н А

Предговор 5

Вовед 7

Список на истражени и обработени пунктови 9

Населението во Македонија
Осврт на демографската состојба од 15 до 20 век 11

Осврт на демографската состојба во РС Македонија во 21 век 22

Фонетска транскрипција 33

Дијалектите на македонскиот јазик (карта) 35

Македонски дијалектен атлас (бланко-карта) 36

Список на карти 38

црнка 40

тр̄ейка 44

мев 48

ст̄айалка 52

слезина 56

шашлив, кривог̄леѳ 60

г̄рѳ, г̄розен 64

лаг̄а 68

вист̄ина 72

клевет̄и, кодоши 76

й̄ена 80

балѳаза 84

кум 88

маќеа 92

очув 96

сест̄ричник 100

ст̄рико 104

вујко 108

јака 112

suѳ 116

ѳим, чаѳ 120

т̄олчник 124

аван 128

й̄ешник, сомун 132

й̄ченкарен леб 136

залак 140

колбаси 144

т̄иг̄аници 148

орница, целина 152

леѳина 156

сной̄ 160

п̄рекос, о̄тава 164
фурка 168
ѳобӣто̄к 172
мӣто̄ари (се) 176
п̄рле 180
овен, брав 184
уг̄ич, воѳач 188
лисица 192
ласица 196
то̄рӯто̄ 200
крлушка, п̄аринка 204
клукајѳрвец 208
кикиришка 212
јаболко 216
г̄рав 220
јорг̄ован 224
п̄амук 228
п̄а̄то̄ека 232
вамп̄ир 236
Користена и консултирана литература 241
Список на скратеници 245

Изdавачи

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

Македонска академија на науките и уметностите – Скопје

За изdавачоm

проф. д-р Елена Јованова-Грујовска, директор
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

акад. Живко Попов, претседател
Македонска академија на науките и уметностите – Скопје

Техничко уредuвање

Давор Јанкулоски
Соња Миленковска

Лекmура

Македонка Додевска
Дарко Томовски

Тираж

200 примероци

Печаm

„Винсент-графика“ – Скопје

Изданието е финансирано од Министерството за култура и туризам на РСМ